TIDSSKRIFT

FOR

LANDØKONOMI

UDGIVET AF DET KGL. DANSKE
LANDHUSHOLDNINGSSELSKAB

REDIGERET AF
AXEL NIELSEN

1942

KØBENHAVN
HOVEDKOMMISSIONÆR:
FH. AUGUST BANGS FORLAG
EJVIND CHRISTENSEN
FREDERIKSBERG BOGTRYKKERI
1942

INDHOLD

Side

Landbruget i 1941. Nogle Betragtninger ved Aarsskiftet. Af Sekretær *Axel Nielsen* 1

Salg af Landejendomme under stigende Konjunkturer. Af Ekspeditionssekretær *Kjeld Bjerke* 25

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Generalforsamling den 10. December 1941 40

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1941:

I. Beretning fra Statskonsulent *Chr. H. Ibsen* 57

Bøger 60

Mindre Meddelelser:

Legater for Landbrugsstuderende 61

Foreløbig Opgørelse af Høstudbyttet i 1941 62

Landbrugets Prisforhold (November 1941) 63

Produktionsegenskabernes Variation og Arvelighed hos Malkekvæget. Af Professor *Ivar Johansson,* Uppsala. (Efter Foredrag ved Samvirksomhedens Efteraarskursus 1941; oversat af Konsulent *Th. Glad*) 65

Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1940—41 (fra 1. Oktober 1940 til 30. September 1941). Af Afdelingschef *H. Hansen* 87

Litteratur:

Jørgen Moe: Textil-Raastoffer. (Anmeldelse af Adjunkt, cand. mag. *Aa. H. Kampp*) 111

Folmer Nielsen m. fl.: Husdyrsygdomme, Haandbog for Husdyrejere. (Anmeldelse af Dr. *Knud Rottensten*) 112

L. Lauridsen: 6. Udgave af Svinehold og Svinefodring. (Anmeldelse af Konsulent *M. P. Østerlund Madsen*) 114

Bøger 116

Mindre Meddelelser:

Foredrag i Landhusholdningsselskabet i Vinteren 1942 118

Antagelse af Landvæsens- og Foderlærlinge under Landhusholdningsselskabet til 1. Maj 1942 119

Konsulentmødet 1942 120

Hornkvæg- og Svinebestanden i Landkommunerne 120

Indbinding af Tidsskrift for Landøkonomi 121

Laurits Andersens Fond 122

Side
Landbrugets Prisforhold (December 1941) 123
Afkomsundersøgelser og Udvalg af Avlsdyr. Af Professor *Ivar Johansson*, Uppsala. (Efter Foredrag ved Samvirksomhedens Efteraarskursus 1941; oversat af Konsulent *Th. Glad*) 125
Om Mælkekontrol. Af Professor *Aage Jepsen*. (Foredrag i Landhusholdningsselskab den 11. Februar 1942) 148
† Konsulent J. Løvendahl Jensen. Af Statskonsulent *W. A. Kock* 168
Litteratur:
H. J. Rasmussen: Fodringslære i ny Udgave ved Forstander Johs. Petersen-Dalum. (Anmeldelse af Landbrugslærer *Harald Rasmussen*) 171
Bøger 173
Mindre Meddelelser:
Foredrag i Landhusholdningsselskabet 175
Unge Pigers huslige Uddannelse 175
Kapitelstaksterne for Aaret 1941 177
Uddeling af Præmier af Redaktør J. Pedersen-Bjergaards Legat 178
Landbrugets Prisforhold (Januar 1942) 179
Værdien af Udvalg efter Grisenes Kuldvægt. Af Dr. *Carl Hallqvist*, Wiad, Eldtomta. (Efter Foredrag ved Samvirksomhedens Efteraarskursus 1941; oversat af Konsulent *Th. Glad*) 181
Husdyrbestandens Størrelse og Landbrugets Rentabilitet. Af Kontorchef *Johs. Ridder*. (Foredrag i Landhusholdningsselskabet den 25. Februar 1942) 205
Er Sparekassernes Rentesatser ublu? Af Sparekassedirektør *H. Krog-Meyer* og Sekretær *Axel Nielsen* 232
Bøger 236
Mindre Meddelelser:
Fodermesterkursus paa Næsgaard 237
Sommermøde paa Hindsgavl 238
Landbrugets Prisforhold (Februar 1942) 239
Landvinding og Ejendomsforbedring. Af Gaardejer *Olav Øllgaard*, M. F., Gredstedbro. (Efter Foredrag ved Konsulentmødet 1942) 241
Vil Danmark kunne konkurrere paa Verdensmarkedet som frugtproducerende Land? Af Adjunkt, cand. mag. *Aa. H. Kampp* .. 256
Arvefæste og Husmandslovgivning i de nordiske Lande. I. Af Sagfører, cand. jur. *M. Hesselbjerg* 272
Arbejdslønninger i Landbruget. (Anmeldelse af *C. A. N.*) 288
Bøger 292
Mindre Meddelelser:
Uddeling af Landhusholdningsselskabets Duelighedsmedailler 293
Hædersbelønninger for Landboflid 294
Udryddelse af Oksebremselarven 294
Godsejer Viktor A. Goldschmidts Legat (Afdeling B) 294
Landbrugets Prisforhold (Marts 1942) 295

Side

Sveriges jordbruk i kristid. Af Professor *Åke Åkermann*, Svaløf. (Foredrag ved Konsulentmødet 1942) 297
Arvefæste og Husmandslovgivning i de nordiske Lande. II. Af Sagfører, cand. jur. *M. Hesselbjerg* 311
Husdyrbruget 1941. Af Landbrugslærer *Halfdan Jørgensen* 327
† Inspektør G. Ellbrecht. Af Statskonsulent *Chr. H. Ibsen* 351
Mindre Meddelelser:
Ny Bog om Kaninavl og Kaninhold 354
Prisopgaven vedrørende Slagtevarers Holdbarhed 354
Program for Sommermødet paa Hindsgavl 355
Legater for Landbrugsstuderende 356
Bøger 357
Landbrugets Prisforhold (April 1942) 359
Mejeribruget i Danmark 1941. Af Mejerikonsulent *H. M. Jensen* .. 361
Om Konvertering og om Landbrugets Gældsforhold. I. Af Creditkassedirektør *Aksel Jensen*. (Foredrag i Landhusholdningsselskabet den 11. Marts 1942) 382
Arvefæste og Husmandslovgivning i de nordiske Lande. III. Af Sagfører, cand. jur. *M. Hesselbjerg* 399
† Landbrugskonsulent M. Winther Lützen. Af Forstander *Ejnar Knudsen* 409
Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1941:
II. Beretning fra Statskonsulent *N. Tholstrup Pedersen* 412
III. Beretning fra Statskonsulent *Niels Balle* 413
Litteratur:
Den danske Landboret. Ny Udgave ved S. Kinch og Fl. Tolstrup. (Anmeldelse af Sagfører *K. S. Ullersted*) 416
Bøger 420
Mindre Meddelelser:
Antagelse af Landvæsens- og Foderlærlinge til 1. November 1942 421
Købmand Jørgen Sørensen og Hustru, Cecilie Sørensen, født Langes Legat 422
Landbrugets Prisforhold (Maj 1942) 423
Maal og Midler til Bekæmpelse af Kvægets smitsomme Sygdomme. Af Forsøgsleder, Dr. med. vet. *Axel Thomsen*. (Foredrag ved Landhusholdningsselskabets Sommermøde paa Hindsgavl 1942.) 425
Om Konvertering og om Landbrugets Gældsforhold. II. Af Creditkassedirektør *Aksel Jensen* 454
To produktive Beskæftigelsesforanstaltninger — Bygning af Ajlebeholdere og Siloer. Af Kontorchef *S. Kinch* 472
Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1941:
IV. Beretning fra Statskonsulent *Johs. Jensen* 478
V. Beretning fra Statskonsulent *Th. J. Brask* 480

Side

Litteratur:
To Beretninger om Forsøg med Kartofler: Beretning Nr. 7 om Forsøgsarbejdet paa A/S De Danske Spritfabrikkers Forsøgsgaarde og De danske Kartoffelmelsfabrikkers Forsøg og Fremavlsvirksomhel i 1941 (Anmeldelse af *C. A. N.*) 482
Mindre Meddelelser:
Kursus for Husholdningskonsulenter og Husholdningslærerinder 484
Hindsgavl-Mødet 1942. Af Sekretær *Axel Nielsen* 484
Landbrugets Prisforhold (Juni 1942) 487
Planteavlen 1941. Af Konsulent *H. Land Jensen* 489
De forskellige Brugsstørrelsers Økonomi — privat og samfundsmæssigt — under skiftende Konjunkturer. Af Forstander *K. Møller*, Hammerum. (Foredrag ved Sommermødet paa Hindsgavl 1942.) 513
Litteratur:
Priser paa nogle af de vigtigste Landbrugsprodukter og Produktionsmidler i Tidsrummet 1. Juli 1941—30. Juni 1942. (Anmeldelse af *C. A. N.*) 527
En ny Bog om Roer (Anmeldt af *C. A. N.*) 529
Bøger 531
Mindre Meddelelser:
Husdyrbestanden den 11. Juli 1942 532
Svinebestanden den 11. Juli 1942 533
Bogen om Kaninavl og Kaninhold 534
Kursus i Plantesygdomme 534
Landbrugets Prisforhold (Juli 1942) 535
Verdens Korn- og Kartoffelproduktion. En landbrugsgeografisk Oversigt. Af Adjunkt, cand. mag. *Aa. H. Kampp* 537
Planteforædlingsarbejdets Opgaver og Muligheder. Af Forstander *H. N. Frandsen*, Øtoftegaard. (Foredrag ved Sommermødet paa Hindsgavl 1942.) 553
Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1941:
VI. Beretning fra Statskonsulent *W. A. Kock* 575
Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejdes Kursus i 1942 578
Plan for Husholdningskursus 579
Plan for Kursus i Plantesygdomme 580
Bøger 581
Mindre Meddelelser:
Uddeling af Præmier vedrørende Landbrugets Binæringer (Redaktør J. Pedersen-Bjergaards Legat) 582
Landbrugets Prisforhold (August 1942) 583
Ungdomsskolelovene af 1942. Af Landbrugslærer *Vagn Fog-Petersen*, Dalum 585
Kornordningen. Af cand. polit. *Kjeld Philip* 615

Side

Litteratur: Nye Bøger fra Landhusholdningsselskabet:
Rodfrugternes Sygdomme og Skadedyr. Af Forstander *E. Gram* og Afdelingsbestyrer *P. Bovien* 635
Arvelighed og Husdyravl. Af Professor *Ivar Johansson*, oversat og bearbejdet af Konsulent *Th. Glad* 636
Regne- og Opgavebog for det landbrugsfaglige Oplysningsarbejde. Af Landbrugslærer *A. O. Rasmussen* 637
Bøger 637
Mindre Meddelelser:
Maskinkursus for Landmænd paa Teknologisk Institut 638
Landbrugets Prisforhold (September 1942) 639
Arbejdet ved Tilsynet med Plantesygdomme. Af Professor *C. Ferdinandsen*. (Foredrag ved Samvirksomhedens Efteraarskursus 1942) 641
Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1941—42. (Fra 1. Oktober 1941 til 30. September 1942). Af Afdelingschef *H. Hansen* 668
Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1941:
VII. Beretning fra Statskonsulent *Aug. Kjær* 693
VIII. Beretning fra Statskonsulent *Alf. Søndergaard* 697
Litteratur:
Udnyt Høsten rigtig. (Anmeldelse af *A. N.*) 702
Bøger 703
Mindre Meddelelser:
Prisopgave for Angivelse af Metoder til Bestemmelse af Fosforsyre og Kalium ved Jordbundsundersøgelser 704
Generalforsamling og Foredrag i Landhusholdningsselskabet .. 706
Konsulentmødet 1943 706
Landbrugets Prisforhold (Oktober 1942) 707

REGISTRE

a. Emner.

Side

Aarsoversigt over Landbruget i 1941. Ved *Axel Nielsen* 1
Afkomsundersøgelser og Udvalg af Avlsdyr. Af *Ivar Johansson* 125
Ajlebeholdere og Siloer, Bygning af. Af *S. Kinch* 472
Arbejdslønninger i Landbruget. (Anmeldelse) 288
Arvefæste og Husmandslovgivning i de nordiske Lande. Af *M. Hesselbjerg* 272, 311, 399
Arvelighed og Husdyravl, Bog om 636

Bokelmanns Legat, Forpagter 61, 356
Brugsstørrelsers Økonomi, De forskellige. Af *K. Møller* 513
Buus' Legat, Inspektør N. P. J. 61
Bøger 60, 116, 173, 236, 292, 357, 420, 531, 581, 637, 703

Duelighedsmedailler 293

Ejendomsforbedring, Landvinding og. Af *Olav Øllgaard* 241
Ellbrecht, G., Inspektør (Nekrolog) 351

Feilbergs Legat, Etatsraad P. 61
Fodermesterkursus 237
Fodringslære i ny Udgave, H. J. Rasmussens (Anmeldelse) 171
Fond til Landmænds Uddannelse 61
Foredrag i Landhusholdningsselskabet 118, 175
Forsøg med Kartofler (Anmeldelse) 482
Frugtproducerende Land, Vil Danmark kunne konkurrere paa Verdensmarkedet som. Af *Aa. H. Kampp* 256

Generalforsamlinger i Landhusholdningsselskabet 40, 706
Godsejer Viktor A. Goldschmidts Legat 294
Godsejer Viktor A. Goldschmidts Legat for Landbrugsstuderende 61, 356
Grisenes Kuldvægt, Værdien af Udvalg efter. Af *Carl Hallqvist* .. 181
Gældsforhold, Om Landbrugets. Af *Aksel Jensen* 454

Hindsgavl-Mødet 238, 355, 484
Holms Legat, Proprietær H. J. 61, 356
Hornkvæg- og Svinebestanden i Landkommunerne 120
Husdyrbestanden den 11. Juli 1942 532

Side

Husdyrbestandens Størrelse og Landbrugets Rentabilitet. Af *Johs. Ridder* 205
Husdyrbruget 1941. Af *Halfdan Jørgensen* 327
Husdyrsygdomme, Haandbog for Husdyrejere (Anmeldelse) 112
Husholdningskursus 484, 579
Husholdningsuddannelse 175
Husmandslovgivning i de nordiske Lande, Arvefæste og. Af *M. Hesselbjerg* 272, 311, 399
Hædersbelønninger for Landboflid 294
Høstudbyttet i 1941, Foreløbig Opgørelse af 62

Indbinding af Tidsskrift for Landøkonomi 121
Indberetninger, Statskonsulenternes 57, 412, 413, 478, 480, 575, 693, 697

Jensen, J. Løvendahl, Konsulent (Nekrolog) 168

Kaninavl og Kaninhold, Bog om 354, 534
Kapitelstaksterne for 1941 177
Kartofler, Forsøg med (Anmeldelse) 482
Konsulentmødet 1942 120
Konsulentmødet 1943 706
Konvertering, Om. Af *Aksel Jensen* 382, 454
Kornordningen. Af *Kjeld Philip* 615
Korn- og Kartoffelproduktionen, Verdens. Af *Aa. H. Kampp* 537
Kursus, Samvirksomhedens ..... 237, 484, 534, 578—80
Kvægets smitsomme Sygdomme, Maal og Midler til Bekæmpelse af. Af *Axel Thomsen* 425

Landboret, Den danske (Anmeldelse) 416
Landbruget i 1941. Ved *Aksel Nielsen* 1
Landbrugets Binæringer, Præmier vedrørende 178, 582
Landbrugets Gældsforhold, Om Konvertering og om. Af *Aksel Jensen* 382, 454
Landbrugets Prisforhold i de enkelte Maaneder .. 63, 123, 179, 239, 295, 359, 423, 487, 535, 583, 639, 707
Landbrugets Rentabilitet, Husdyrbestandens Størrelse og. Af *Johs. Ridder* 205
Landejendomme under stigende Konjunkturer, Salg af. Af *Kjeld Bjerke* 25
Landvinding og Ejendomsforbedring. Af *Olav Øllgaard* 241
Laurits Andersens Fond 122
Legater for Landbrugsstuderende 61, 356
Lützen, M. Winther (Nekrolog) 409
Lærlinge under Landhusholdningsselskabet, Antagelse af .. 119, 421

Side

Malkekvæget, Produktionsegenskabernes Variation og Arvelighed hos. Af *Ivar Johansson* 65
Maskinkursus for Landmænd 638
Mejeribruget i Danmark 1941. Af *H. M. Jensen* 361
Mælkekontrol, Om. Af *Aage Jepsen* 148

Nekrologer 168, 351, 409

Oksebremselarven, Udryddelse af 294

Pedersen-Bjergaards Legat, Redaktør J. 178, 582
Planteavlen i 1941. Af *H. Land Jensen* 489
Planteforædlingsarbejdets Opgaver og Muligheder. Af *H. N. Frandsen* 553
Plantesygdomme, Kursus i 534, 580
Plantesygdomme, Arbejdet ved Tilsynet med. Af *C. Ferdinandsen* 641
Priser paa nogle af de vigtigste Landbrugsprodukter og Produktionsmidler i Tidsrummet 1. Juli 1941—30. Juni 1942 (Anmeldelse) 527
Prisforhold, Landbrugets .. 63, 123, 179, 239, 295, 359, 423, 487, 535, 583, 639, 707
Prisopgave for Angivelse af Metoder til Bestemmelse af Fosforsyre og Kalium ved Jordbundsundersøgelser 704
Prisopgaven vedrørende Slagtevarers Holdbarhed 354
Produktionsegenskabernes Variation og Arvelighed hos Malkekvæget. Af *Ivar Johansson* 65

Regne- og Opgavebog 637
Rodfrugternes Sygdomme og Skadedyr, Bog om 635
Roer, En ny Bog om (Anmeldelse) 529

Salg af Landejendomme under stigende Konjunkturer. Af *Kjeld Bjerke* 25
Samvirksomhedens Kursus ..... 237, 484, 534, 578—80
Siloer, Bygning af. Af *S. Kinch* 472
Skovs Legat, Jægermester, Forpagter Frants 61
Slagtevarers Holdbarhed, Prisopgaven vedrørende 354
Sommermødet paa Hindsgavl 238, 355, 434
Sparekassernes Rentesatser 232
Statskonsulenternes Indberetninger 57, 412, 413, 478, 480, 575, 693, 697
Sveriges jordbruk i kristid. Af *Åke Åkerman* 297
Svinebestanden den 11. Juli 1942 533
Svinebestanden i Landkommunerne 120
Svinehold og Svinefodring (Anmeldelse) 114
Sørensens og Hustrus Legat, Købmand Jørgen 422

Side

Textil-Raastoffer (Anmeldelse) 111
Tilsynet med Plantesygdomme, Arbejdet ved. Af *C. Ferdinandsen* 641

Udnyt Høsten rigtig (Anmeldelse) 702
Ungdomsskolelovene af 1942. Af *Vagn Fog-Petersen* 585
Unge Pigers huslige Uddannelse 175

Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1940—41. Af *H. Hansen* 87
Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1941—42. Af *H. Hansen* 668
Værdien af Udvalg efter Grisenes Kuldvægt. Af *Carl Hallqvist* .. 181

b. Forfattere.

Åkerman, Åke, Professor 297

Balle, Niels, Statskonsulent 413
Bjerke, Kjeld, Ekspeditionssekretær 25
Brask, Th. J., Statskonsulent 480

Ferdinandsen, C., Professor 641
Fog-Petersen, Vagn, Landbrugslærer 585
Frandsen, H. N., Forstander 553

Hallqvist, Carl, Dr. 181
Hansen, H., Afdelingschef 87, 668
Hesselbjerg, M., Sagfører, cand. jur. 272, 311, 399

Ibsen, Chr. H., Statskonsulent 57, 351

Jensen, Aksel, Creditkassedirektør 382, 454
Jensen, H. Land, Konsulent 489
Jensen, H. M., Mejerikonsulent 361
Jensen, Johs. Statskonsulent 478
Jepsen, Aage, Professor 148
Johansson, Ivar, Professor 65, 125
Jørgensen, Halfdan, Landbrugslærer 327

Kampp, Aa. H., Adjunkt, cand. mag. 111, 256, 537
Kinch, S., Kontorchef 472
Kjær, Aug., Statskonsulent 693
Knudsen, Ejnar, Forstander 409
Kock, W. A., Statskonsulent 168, 575
Krog-Meyer, H., Sparekassedirektør 232

Side

Madsen, M. P. Østerlund, Konsulent 114
Møller, K., Forstander 513

Nielsen, Axel, Sekretær 1, 234, 484, 702
Nielsen, Chr. Aage, Redaktionssekretær 288, 482, 527, 529

Pedersen, N. Tholstrup, Statskonsulent 412
Philip, Kjeld, cand. polit. 615

Rasmussen, Harald, Landbrugslærer 171
Ridder, Johs., Kontorchef 205
Rottensten, Knud, Dr. 112

Søndergaard, Alf., Statskonsulent 697

Thomsen, Axel, Forsøgsleder, Dr. med, vet. 425

Ullersted, K. S., Sagfører 416

Øllgaard, Olav, Gaardejer, M. F. 241

c. Illustrationer.

Grafiske Fremstillinger vedrørende Salg af Landejendomme under stigende Konjunkturer 30, 33, 35, 36, 37
Grafiske Fremstillinger vedrørende Produktionsegenskabernes Variation og Arvelighed hos Malkekvæget 67, 70, 74, 78, 79
Grafiske Fremstillinger vedrørende Afkomsundersøgelser og Udvalg af Avlsdyr 140, 143
Konsulent J. Løvendahl Jensen 168
Grafiske Fremstillinger vedrørende Værdien af Udvalg efter Grisenes Kuldvægt 187, 192
Vil Danmark kunne konkurrere paa Verdensmarkedet som frugtproducerende Land? 257, 259, 262, 264, 266, 267
Inspektør G. Ellbrecht 351
Landbrugskonsulent M. Winther Lützen 409
Deltagerne i Hindsgavl-Mødet 1942 485
Verdens Korn- og Kartoffelproduktion .. 539, 540, 541, 543, 545, 547, 548, 550

Landbruget i 1941.

Nogle Betragtninger ved Aarsskiftet.*)

Af Sekretær *Axel Nielsen.*

Enhver, der kan huske forrige Krig, kan ikke have undgaaet at sammenligne 1941 med 1917. Hør engang, hvad daværende Sekretær H. Hertel skrev i Tidsskrift for Landøkonomis Nytaarsoversigt den 1. Januar 1918:

> „Da Tilførslerne udefra standsede, og vi med Hensyn til Menneskers og Dyrs Ernæring blev henvist til den hjemlige Produktion, kan det vist uden Overdrivelse siges, at Høstudbyttet aldrig i nogen af de sidste 100 Aar har haft den Betydning for Landets Husholdning som i Aaret 1917. „Uden Brødet ej os frelste var det end Alverdens Guld". Det hedder fra gammel Tid af, at Krig og Uaar følges ad. Krigens direkte Ødelæggelser blev vi vel skaanede for, og Uaar blev det vel ikke, men den lange fortørrende Solbrand i nogle Foraars- og Sommermaaneder bragte os for Kornets og Høets Vedkommende et Høstudbytte, der var langt under det normale. Og som det gik os, gik det en Mængde andre Lande, hvis Ernæringsforhold stillede sig endnu vanskeligere end vore."

Kunde dette ikke lige saa godt — i hvert Fald naar bortses fra Udtryksmaaden — være en Beskrivelse af Aaret 1941. Blot nu Ligheden maa fortsætte, saa 1942 bliver et nyt 1918 — bringende den Fred, som sikkert alle, der har været med i Krigen fra første Færd, nu længes efter.

*) Da T. f. L. ofte betegnes som „Landhusholdningsselskabets Organ", skal for en Ordens Skyld bemærkes, at de i Artiklen fremførte Synspunkter alene henstaar som Udtryk for Forfatterens personlige Opfattelse.

Som under forrige Krig har vi alle faaet at mærke, at det første Krigsaar forsyningsmæssigt set klares ret let, i andet Aar begynder det at svinde i Lagrene, og i det tredie Krigsaar slipper mange Varer helt op, og i det fjerde .....

Ingen venter, at et Verdensopgør som det, der finder Sted, skal lade Danmark forblive uberørt, og vi er da ogsaa nu — ganske vist i høj Grad mod vor Vilje — bragt ind i en vældig Omskiftelsernes Strøm. Og som det for den, der hvirvles med i en brusende Vandstrøm, kan være svært at orientere sig — og vælge, mod hvilken Bred han skal søge — saaledes er det ogsaa for den, der ved et Aarsskifte skal søge at klarlægge den øjeblikkelige Stilling, svært at opnaa det fornødne Overblik, og navnlig er det svært at se, hvad der ligger forude.

Nu er danske Landmænd maaske heller ikke dem, der har mest Grund til at spekulere over Fremtiden og dens Muligheder, set paa langt Sigt. Vi henfalder næppe til nogen overdreven Selvbevidsthed eller Selvros ved at mene, at vort Landbrug hurtigere end de fleste andre Landes vil formaa at indstille sig efter de Forhold, som maatte komme til at foreligge efter denne Krig, der — stadige Krigsudvidelser til Trods — dog en Gang maa faa Ende. Vi tør vel forvente, at vi ogsaa efter denne Krig vil staa med et Produktionsapparat, der nok er stærkt indskrænket og i mange Henseender mangelfuldt og svækket, men som dog — navnlig i Sammenligning med andre Landes — vil have sin Evne til hurtig Udfoldelse i Behold.

Vi har vel iøvrigt stadig visse Muligheder for selv at øve en ikke ringe Indflydelse paa dette Produktionsapparats Udvikling og Bevarelse, og da navnlig med Hensyn til hvilke Produktionsgrene, der skal fremmes, og hvilke der skal reduceres. Selv om vi under Nødvendig-

hedens haarde Lov i mangt og meget maa tilpasse vore Produktionsgrene mere efter de krigsførende Magters Behov end efter egen Lyst og Trang, maa det dog antages, at der kan gøres ikke saa lidt netop med Henblik paa at bevare vort Produktionsapparats Elasticitet.

Planteavlen.

Som foran nævnt ligner Aaret 1941 og Aaret 1917, det næstsidste Krigsaar under forrige Krig, hinanden i mangt og meget. Som den Gang har man paa et Tidspunkt, hvor et stort Høstudbytte vilde have været af ekstraordinær stor Værdi, maattet nøjes med en Kornhøst, der anslaas til 15 à 20 pCt. under Middel, og som i visse Egne af Jylland ligger under Halvdelen af en normal Høst. Selv om det samfundsøkonomisk spiller en noget mindre Rolle, at de magre Egnes Kornhøst halveres, end hvis det drejede sig om Øernes bedre Kornjorder, er det selvsagt lige katastrofalt i fodringsmæssig og økonomisk Henseende i de jydske Hedeegne. Tilmed var en meget stor Del netop af de samme Egne hjemsøgt af delvis Misvækst ogsaa i Fjor, ja for visse Egnes Vedkommende ogsaa i Forfjor. Foruden, at Kornhøsten i høj Grad har skuffet de Forventninger, der mange Steder, navnlig paa Øerne, stilledes til den først paa Sommeren, har ogsaa Høavlen svigtet i høj Grad grundet paa Forsommerens Tørke. Høhøsten er formentlig den ringeste i en meget lang Aarrække, og hvad dette vil komme til at betyde netop i Vinter, hvor æggehviderigt Foder vil blive en særlig kostbar Vare, vil alle være klar over. Denne Svigten af vor mest æggehviderige „Vinterafgrøde", Høet, og af Nummer to i saa Henseende, Kornet, vil ikke kunne opvejes af de gode Roeafgrøder, der er hjembragt nu i Efteraaret. En god Rodfrugtafgrøde — heri iberegnet Kartoflerne — er selvsagt af stor Værdi, men fra de sidste

Par Aar findes der Anskuelighedsbeviser nok for, hvordan det gaar baade med Sundhed og Mælkeydelse, naar Kulhydraterne bliver altfor dominerende i Foderet, medens Proteinstoffernes Mængde stadig nedskæres.

Sukkerroerne og Roeforgiftningerne.

Det har vist sig, at de mange Roeforgiftninger og Fodringsvanskeligheder med de tørstofrige Roer har medført en Nedgang i Arealerne med Fodersukkerroer og Sukkerroer til Foderbrug, efter at disse Arealer nu i en Aarrække har været stærkt stigende. I Betragtning af de høje Priser paa Frihandelskorn og af den høje Betaling, der kan opnaas for hver Foderenhed Korn, der erstattes med en Foderenhed tørstofrige Roer, er dette en uheldig Udvikling. Den er dog formentlig ogsaa kun midlertidig, idet det er et Faktum, at en Mængde Landmænd nu igennem en Aarrække har kunnet fodre med store Mængder af tørstofrige Roer uden disse Ulemper. Det kan derfor næppe være andet end et Spørgsmaal om Oplæring og Omhyggelighed at faa en saadan Fodring gennemført. Fra mange Hold arbejdes paa at løse de Gaader, der stadig knytter sig til Roeforgiftningerne, og det maa haabes, at større Klarhed paa dette Omraade ikke lader vente altfor længe paa sig, thi at vi i Sukkerroerne har et Middel til at faa flere Afgrødeenheder end hidtil ud af den danske Jord, vil ingen betvivle. Striden staar kun om, hvorvidt man ved Opfodringen til Køer og Svin, naar alt tages i Betragtning, kan faa mere Mælk og mere Flæsk ud af Sukkerroer end af Kaalroer. Selv om man vel ikke tør paaregne, at „Praksis's" Instinkt er ufejlbarligt, regner man næppe galt ved at tro, at den økonomiske Baggrund er i Orden, naar „Praksis" stik imod al Teori indskrænker Sukkerroedyrkningen til Fordel for Kaalroerne. Men da Teoretikerne nu engang har som Opgave at vise Vej

fremad, maa det undskyldes, at de maaske er kørt saa hurtigt frem, at Sukkerroerne er kommet ud i Egne, hvor Vejen derfor ikke var jævnet.

Olieplanterne

har igen i Aar haft Modgang. Den fornødne Varme havde vi, men desværre som tidligere nævnt i Form af en langvarig Tørkeperiode. Kun Ukrudtet, der altid har været Olieplantedyrkningens svage Punkt, klarede sig skikkeligt. Hverken Hør eller Sennep, der dog formentlig skulde være de 2 Olieplanter, der i Øjeblikket passer bedst for vore Breddegrader, har givet et blot nogenlunde rimeligt Udbytte. Hvis Oliehør eller Sennep skal blive Planter af varig Betydning for dansk Landbrug — hvad de dog vel næppe skal — maa der utvivlsomt sættes et energisk Forædlingsarbejde ind over for dem.

Antagelig vilde et saadant Forædlingsarbejde dog være en daarlig Anvendelse af højt kvalificeret Arbejdskraft; det er iøvrigt højst sandsynligt, at der i saa Fald vilde være andre Olieplanter, f. Eks. Valmue, det vilde være lettere at faa frem i tilfredsstillende Dyrkningsform.

I Fjor manglede der tillige de fornødne Frømængder til en virkelig betydende Udvidelse af Olieplantedyrkningen. En Del af den Forargelse herover, der da kom til Orde, vil sikkert i Betragtning af Olieplanternes ringe Udbytte nu blive gemt hen til bedre Tider. 1941's Kornordning gav heller ikke nogen Opmuntring til Dyrkning af saadanne Afgrøder, dels gaves intet Fradrag i Korn-Afleveringspligten ved Dyrkning af Industri-Afgrøder, dels maatte Prisen paa Frihandelskorn ventes at blive saa høj, at den Pris af 3 × Maksimalprisen paa Korn, som man regnede for en passende Pris for Oliefrø, nærmest kun fik teoretisk Interesse. Og skulde man op paa 3 × Prisen for Frihandelskorn, vilde det sikkert have været vanske-

ligt at finde Afsætning for nævneværdige Mængder af Oliefrø.

Vil man have Dyrkning af Olieplanter af nævneværdigt Omfang i 1942, maa der tages Hensyn hertil ved Udformning af 1942-Kornlovens Bestemmelser; ellers gaar det næppe.

Prisforhold og „Nye Produktioner".

Naar flere af de nye Produktionsgrene ikke er blevet udviklet og forøget i det Tempo, som det af samfundsmæssige Aarsager maaske var ønskeligt, er Grunden utvivlsomt først og fremmest at søge paa det økonomiske Omraade. Selv om man ofte taler om „Landbruget" som en Enhed, er Fakta dog, at det drejer sig om godt 200 000 selvstændige Bedrifter, der med Hensyn til Produktionen optræder uafhængigt og kun ved Hjælp af „Ordninger" kan paavirkes samlet. Derfor vil en Henstilling alene straks for den enkelte rejse Tvivl om, hvorvidt netop han bør efterkomme Opfordringen — navnlig da, hvis det er forbundet med økonomisk Risiko at gøre det. Først naar Udsigten til Gevinst lokker, vil en og anden føle, at det specielt er ham, der kaldes paa. Det er derfor at stikke Hovedet i Busken, hvis man ikke vil se, at et Ønske eller en Appel om Udvidelse af en Produktionsgren altid bør understøttes af en fornuftig Pris- og Garantipolitik. For at tage et konkret Eksempel: Vil man af samfundsmæssige Grunde have produceret mere Linolie til Maling end hidtil, er det ikke nok at nedsætte et Udvalg, der i Artikler og gennem Propaganda slaar fast, at der skal dyrkes mere Hørfrø; navnlig da det ikke som i Storindustrien er nok, at nogle faa følger Henstillingen. Den økonomiske Tilskyndelse dertil er nødvendig inden for Landbrugserhvervet som inden for alle andre Erhverv. Dette gælder saa meget mere, naar det drejer sig om en

Produktion behæftet med stor Dyrknings-Usikkerhed. Netop for Oliehørrens Vedkommende har Usikkerheden ved Dyrkningen givet sig meget drastiske Udslag i de 2 sidste Somre, og det vil næppe være muligt at faa ret mange Landmænd til at binde an med Oliehørdyrkning i større Stil i den kommende Sommer uden at betale en klækkelig Risikopræmie — og saa eventuelt finde sig i, at Oliehørren giver et stort Nettoudbytte, hvis Dyrkningsvilkaarene skulde blive gunstige. Skulde dette ske, kan man til Gengæld ganske spare Udgifterne til Propaganda i det efterfølgende Aar. Hvad her er sagt for Oliehørrens Vedkommende, gælder i det store Hele ogsaa de andre nye Afgrøder, det af samfundsmæssige Aarsager kan blive rimeligt eller nødvendigt at dyrke i større Omfang end hidtil. Man maa gøre sig klart, at det ikke er nok blot at gøre en Afgrøde lige saa lønnende — beregnet paa en Gennemsnitsafgrøde — som en Gennemsnits-Kornafgrøde. Det vil, navnlig naar det drejer sig om en kortvarig Udvidelse af Dyrkningen, være nødvendigt derudover at betale en Risikopræmie. En Landmand ved med temmelig stor Nøjagtighed, hvad han kan regne med at faa ud af en Kornafgrøde, og han kan være sikker paa, at skulde Kornafgrøden svigte noget, svigter i hvert Fald de andre Afgrøder, Hør, Hamp, Sennep o. s. v. næsten altid endnu mere netop i de samme Aar. De Betænkeligheder, man har haft ved Pris- og Garantifastsættelser, er forstaaelige, men absolut uheldige for Dyrkningsmulighederne.

Prisregulering og Produktionsforskydning.

Det er iøvrigt en saare velbegrundet Tendens, der i 1941 har gjort sig gældende i Retning af at holde igen paa Prisstigningen, ikke alene for Landbrugsvarer, men ogsaa for de øvrige Forbrugsvarer. Ved (Maksimal-)Pris-

fastsættelse uden Basis i den frie Prisdannelse er der imidlertid altid Fare for, at den ene Produktionsgren favoriseres paa den andens Bekostning; det har i 1941 ikke kunnet undgaas, at der har fundet saadanne Prisforskydninger Sted inden for Landbrugsproduktionen. Disse Prisændringer har ofte vakt stor Interesse og megen Diskussion uden for Landbrugets egen Kreds. Et Par Eksempler skal fremdrages. Først Kornpriserne.

Kornpriserne og Landbruget.

De fleste Ikke-Landbrugere nærer en uforholdsmæssig Interesse for Kornprisen og tror, at denne betyder meget for Landbrugets Økonomi. Dette skyldes formentlig, at man fra før i Tiden har været indstillet paa, at højere Kornpriser nødvendigvis før eller senere maatte føre til højere Priser over hele Linien, og heri er der selvfølgelig en hel Del rigtigt. Paa den anden Side er Kornprisen i en ganske anden Grad end Smør- og Flæskeprisen et internt Landbrugsspørgsmaal, faktisk nærmest et Fordelingsspørgsmaal. Dertil kommer, at Kornprisens Højde ikke er af tilnærmelsesvis samme økonomiske Betydning, naar Importen er standset, og Forbruget af Korn, der har været Genstand for Omsætning, er nede paa nogle faa Procent af den samlede Fodermængde, som naar maaske $^1/_3$ af Svineproduktionen er baseret paa indkøbt Korn. Kornprisen spiller en vis Rolle for Brødprisen og vil altid være en vis Rettesnor for Prisen paa Landbrugsprodukter, men for det store Flertal af danske Landmænd spiller Kornprisen kun en meget ringe Rolle, idet de Mængder af Korn, disse Landmænd køber eller sælger, er forsvindende smaa, sammenlignet med det paagældende Brugs Vareomsætning. Saa godt som hele deres Produktion hviler under de nuværende Forhold paa det, som Bedriften selv formaar at præstere af Planteprodukter. Følgelig er

det Smørprisen, Flæskeprisen og tildels Ægprisen, der bliver afgørende for Økonomien. En lille Gruppe af Landmænd — nogle faa Tusinde — vil have en væsentlig Fordel af en høj Kornpris, og en hel Del flere Tusinde Husmænd vil se deres Økonomi forringet derved. Derimod vil alle Landmænd have Fordel af høje Smør- og Flæskepriser, og da det mindre Landbrug har flest Husdyr pr. ha, vil de ogsaa have den forholdsvis største Fordel af høje Smør- og Flæskepriser.

Smørprisens Betydning for Land og By.

Medens Kornprisen som foran nævnt i det væsentlige er et Spørgsmaal om Fordeling af Indtægter inden for selve Landbruget, er derimod Smørpriser, Flæskepriser og Ægpriser afgørende for, hvor stor en Del af samtlige de forhaandenværende Samfundsgoder, der tilfalder Landbrugets Udøvere. Der er derfor god Mening i, at Spørgsmaalet om Smørprisens Højde behandles som et Spørgsmaal af Vigtighed for Landbruget. At tillægge Smørprisen en lignende Betydning for Byernes Befolkning er derimod helt ved Siden af. Med den nuværende Smør-Rationering tilkommer der hver Person ca. 18 kg Smør om Aaret. Det tør nok siges at være en Overdrivelse af Rang at gøre en Prisstigning paa f. Eks. 60 Øre pr. kg Smør — 10—11 Kr. om Aaret pro persona — til et Spørgsmaal af største Betydning for Bybefolkningen. Sammenlign blot disse 10 Kr. med et Normalbudgets (Pristallets) Stigninger, der er som følger:

	1935:	3428	Kr.							
April	1940:	4434	Kr.	(+	1006	Kr.,	heraf	262	Kr.	for Fødevarer)
„	1941:	5262	„	(+	1834	„ ,	„	685	„	- —)
Oktober	1941:	5548	„	(+	2120	„ ,	„	728	„	- —)

Fødevarer er steget fra 1121 Kr. til 1849 Kr., det vil sige ca. 39 pCt., medens alle andre Udgifter er steget fra 2307 Kr. til 3699 Kr. eller ca. 38 pCt. I Betragtning af, at

Fødevarepriserne i Basis-Aaret 1935 var urimelig lave — Smørprisen var saaledes lavere end før forrige Krig — og at desuden en ikke uvæsentlig Del af de 728 Kr. Stigning paa Fødevarebudgettet skyldes udenlandske Kolonialvarer, der er steget særlig stærkt, maa det siges at være en i Forhold til andre Forbrugsvarers Stigning beskeden Prisforhøjelse, der har fundet Sted for Landbrugsvarer. Al Tale om, at det særlig er Landbrugspriserne, der er steget, og at det alene er Landbruget, der nyder godt af det forhøjede Prisniveau, er ikke saa velfunderet i Kendsgerninger, som man skulde tro, naar man hører den Selvfølgelighed, hvormed det ofte fremføres. Der maa være store Dele af den hjemlige Industri, der har mindst lige saa gode Tider som Landbruget, selv om det nok for visse Industriers Vedkommende gælder, at de har været ude for en voldsommere Forhøjelse af Udgiftskontoen end Landbruget. Hovedaarsagen til, at man hører mindre om de gode Tider inden for Industrien er dog nok, at denne ikke har noget Driftsbureau, der publicerer Forrentningsprocenten.

Landbrugets Driftsresultat.

I Efteraaret, da de første Driftsresultater for 1940—41 — de jydske — offentliggjordes, var den gennemsnitlige Forrentningsprocent paa godt 8 pCt. ikke saa lidt af en Sensation. Blade, der ved Nytaarstid har kunnet bekendtgøre hele Serier af Industriudbytter paa 8—25 pCt. uden at ofre mere end 3—4 Linier paa hver enkelt, havde nu Spalter tilovers for denne Sensation: Landbruget gav — ganske vist for første Gang i en meget lang Aarrække — ikke alene fuldt Udbytte af den investerede Kapital, men endogsaa et Overskud.

Hvor stort er nu dette Overskud paa en almindelig Landbrugsejendom. Ja, gaar man ud fra den gennemsnitlige Forrentningsprocent for alle Ejendomme under eet,

viser det sig, at der er et Overskud paa godt 60 Kr. pr. ha, hvilket svarer til ca. 950 Kr. for en Ejendom af Gennemsnitsstørrelse. Ved Sammenligning med Detailpristallets foran omtalte Stigning vil det ses, at disse 950 Kr. — hvis de var reel Gevinst — højst kan have holdt en saadan Gennemsnits-Landmand d e l v i s skadesløs for Udgifternes Stigning, men kan i hvert Fald ikke have hævet hans Niveau op over det, der forefandtes før Krigen. —

Væsentlig anderledes stiller Forholdet sig for de helt store Brugs Vedkommende. Her var Overskudet (udover Forrentningen) ca. 90 Kr. pr. ha. For en Ejendom paa f. Eks. 300 ha vil det samlede Overskud saaledes ligge omkring 25—30 000 Kr. Men det vilde være lige saa meningsløst at vurdere Landbrugets økonomiske Stilling ud fra en Betragtning alene af de faatallige store Landmænds Indtægter, som det vilde være, hvis man vilde vurdere Byernes Indtægter efter f. Eks. Gennemsnitsindtægterne for Læger, Apotekere og Entreprenører.

Hvor meget af det er nu reel Gevinst? Landbrugsraadet fremkom nogen Tid efter Opgørelsen af de jydske Regnskabsresultater med en Udtalelse gaaende ud paa, at ca. 2 pCt. af den beregnede Forrentningsprocent ikke kunde betragtes som reel Gevinst, altsaa ikke var reel Indtægt, men kun Formuerealisation.

Selv om man vel tør gaa ud fra, at Landbrugsraadets Beregninger er paa den sikre Side med Hensyn til Regnefejl nedad, bliver der et ikke uvæsentligt Forhold at have i Erindring ved en Vurdering af Landbrugets økonomiske Resultat.

Og sidst, men ikke mindst, maa haves i Erindring, at det drejer sig om Forhold, der ligger tilbage i Tiden mellem April 1940 og Juli 1941. Priserne er ganske vist ikke forringet siden, men Udgifterne er steget, og de producerede Mængder formindsket, saaledes at allerede 1941—42 maa give et ringere økonomisk Resultat.

I Betragtning af de mange økonomisk haarde Aar for Landbruget, der gik forud for 1940—41, maa det staa enhver klart, at det er begrænset, hvad der har ladet sig udbedre og reparere af et Overskud som det foran nævnte.

Nej, Sagen er saamænd i al Enkelthed den, at man i Løbet af 1930'erne er blevet ganske afvænnet med, at Landbruget kan forrente den investerede Kapital eller endog give Overskud. Mindst de $^{9}/_{10}$ af alle danske Landmænd har ikke Indtægter af en Størrelse, som der er Grund til at nære Misundelse overfor.

Landbrugets Driftsresultat har iøvrigt været omtalt udførligt i Tidsskrift for Landøkonomi, Hæfte 11, 1941, hvortil kan henvises. En udførligere Omtale af Planteavlens, Husdyrbrugets og Mejeribrugets Vilkaar i 1941 vil fremkomme i Tidsskriftet omkring Midten af 1942 og skal derfor udelades her. Derimod plejer der i Nytaarsoversigten at blive givet en nogenlunde udførlig Omtale af Eksportens Størrelse og Sammensætning, men en saadan maa udelades i Aar og vil — i Modsætning til tidligere Aar*) — formentlig heller ikke senere kunne optages i Tidsskriftet. Oplysninger vedrørende disse og lignende økonomiske Forhold vil fortrinsvis være at finde i Statistiske Efterretninger og i Landbrugsraadets Meddelelser, hvortil maa henvises.

Landbrugets likvide Pengemidler.

I Fjor fremsatte jeg i min „Nytaarsartikel" nogle Betragtninger angaaende „Landbrugets løse Penge". Denne Omtale fremkaldte blandt andet den Indsigelse, „at der saamænd ikke var nogen Fare for, at Landmændene bortødslede de ved Besætningsrealisationen indvundne Penge, saa jeg — og andre ligesindede — kunde spare os alle

*) Konsulent I. Dokkens aarlige Afhandling om Landbrugets Ind- og Udførsel samt Omsætning af Hjælpestoffer.

Bekymringer angaaende denne Sag". Dette var en saa fundamental Misforstaaelse i alt Fald af det, jeg havde fremført, at jeg maa have Lov at uddybe Emnet lidt. Min Betragtningsmaade var i Korthed følgende: Fra mange Sider tilraader man Landmændene at indsætte de ved Besætningsformindskelser indgaaede Pengesummer i Banker og Sparekasser, indtil Besætningerne paany skal udvides, idet der saa maa antages at blive god Brug for dem. — Ja, det kan være meget gode Raad, men vil der til den Tid være nye Besætninger eller Enkeltdyr at købe for disse Penge (i saa Fald hos hvem?). Vil ikke den eneste Følge af en saadan hengemt Købekraft, for hvilken der ikke nu og navnlig ikke til den Tid findes modsvarende Varemængder, blive den, at Landmandens opsparede Midler — som efter sidste Krig — gaar tabt ved Betaling af unødvendig høje Priser paa Produktionsmidlerne (Oliekager, Kunstgødning, Arbejdskraft o. s. fr.). Indkøb af saadanne Produktionsmidler er jo nemlig den eneste mulige Vej til Oparbejdelse af nye og større Besætninger. Kort sagt: Vil opsparede og likvide Kapitaler formaa at genskabe Besætningerne i et nævneværdigt hurtigere Tempo, end det vilde ske uden disse.

Hvis dette Spørgsmaal maa besvares med *Nej* — hvad jeg mener — skulde saadanne opsparede *likvide* Midler snarere kunne blive til Skade end til Gavn for Landbruget. Til Skade, fordi de driver Priserne op paa et Niveau, hvor de, der ikke har Realisationsgevinster fra Krigstiden at tære paa, vil komme til at staa med Sorteper den Dag, Lagrene er fyldte, den Dag Besætningerne paany er fuldtallige og Produktionen paany i Gang til lavere Priser. Dette Synspunkt var eneste Anledning til og var hele Baggrunden for mit samtidig fremsatte Forslag om at opmuntre til Gældsafbetaling ved Ydelse af Skattefrihed for ekstraordinære Afdrag paa Pantegæld. Det var tillige

Aarsagen til min Argumentation for Iværksættelse af en dertil knyttet — og deri begrundet — kraftig Kreditindskrænkning, naar den Tid engang kommer, hvor der bliver Mulighed for Besætningsforøgelser. Disse Forslag og deres Begrundelse var og er derfor at betragte som en Helhed og burde ikke diskuteres adskilt, som de blev i Fjor.

Det vil sikkert i Perioden umiddelbart efter denne Krig være let at afsætte Fødevarer til — i hvert Fald nominelt — gode Priser. I Kapløbet om at komme med her kan der let — som efter forrige Krig — investeres for store Kapitaler, hvis Forrentning i Løbet af faa Aar bliver umulig, uden at der finder en Kronesænkning Sted.

Tvangsopsparing af ikke-rentebærende Obligationer.

Naar jeg i Tilknytning til det foran anførte tillige udkastede Tanken om Tvangsopsparing, var det nærmest ud fra den Betragtning, at det maatte være hensigtsmæssigt at begrænse den likvide Købekraft hos flest muligt — altsaa ogsaa hos Ikke-Landbrugere — for at undgaa Prisstigninger. Som stærkt fremhævet af Professor *Thorkil Kristensen,* Aarhus, er der, hvis man fastholder konstante Indtægter, altsaa konstant Købekraft, ingen Vej uden om Prisstigninger, efterhaanden som Varemængderne formindskes. Hvis man derimod gennem en rimelig Tvangsopsparing, der f. Eks. kunde ske i Form af tvungen Aftagning af en vis Mængde ikke rentebærende Anvisninger paa vore udenlandske Tilgodehavender, formindsker den likvide Købekraft, vilde denne Prisstigning-Nødvendighed forsvinde. At den Del af den skattepligtige Indtægt, der anvendtes til saadanne Køb, midlertidig gjordes skattefri, maatte være en Selvfølge. I det Omfang og til den Tid, disse Tilgodehavender indgik som Varer til Landet, vilde det være muligt at frigive eller frigøre (og

beskatte!) den saaledes bundne Købeevne. Der vilde da — i Modsætning til nu — være den nødvendige Dækning for Købekraften i Form af Varer, og Prisstigninger vilde ogsaa da være unødvendige, lige saa vel som tabgivende Prisfald vilde kunne undgaas. Den Tanke, der lejlighedsvis fra forskellig Side har været fremsat, at Landmændene skulde have en forholdsmæssig Del af deres Eksportindtægter udbetalt i Form af saadanne Anvisninger, er derimod oplagt urimelig. At stille Mængden af saadanne Tvangskøb i Forhold til Eksporten vilde i Praksis være at gøre det ligefrem strafbart at eksportere; noget saadant vilde næppe vinde Tilslutning — hverken indenlands eller udenlands. Det er Samfundets Eksportindtægter — ikke Landbrugets — det drejer sig om; det har man i andre Situationer forstaaet fuldtud, og dette har ogsaa i Princippet været erkendt af Landbrugets ansvarlige Mænd. Noget andet var, at man den Gang mente, at netop de, der fremskaffede disse Eksportindtægter, maatte have et rimeligt Krav paa at faa den hjembragte Valuta betalt med en ordentlig Kronepris.

Der skulde formentlig ikke være Grund til at nære mange Betænkeligheder ved den nævnte Form for Tvangsopsparing. I Realiteten er vi jo nemlig i Forvejen alle Parthavere i disse Tilgodehavender, og Fordelingen vilde saadan set være af mere formel end reel Art. Der maatte imidlertid kunne opnaas derved, at følgende Forhold, der forekommer meningsløse og irrationelle — næsten en Slags Ebberød Bank — kunde forsvinde. Jeg sigter hermed til

1) at Nationalbanken udsteder og udbetaler Sedler for de nævnte Tilgodehavender,

2) at Modtagerne af Sedlerne kan indsætte disse i Sparekasser og Banker til en Rente af 2½—3½ pCt.,

3) hvorefter Pengeinstitutterne indsætter disse Beløb paa Folio i Nationalbanken, paa Postgiro o. s. v. til Rente varierende mellem 0 og 2 pCt. og — hvad der er det værste — derefter

4) kun kan laane Resten af deres Pengemidler ud til Byernes og Landbrugets Næringsdrivende til en Rente af 5—7 pCt., selv naar Udlaan kan ske mod fuldkommen Sikkerhed.

Hvis jeg har misforstaaet noget i denne — ganske vist i forenklet Form gengivne — ejendommelige Penge-Karrusel, synes jeg, at det vilde være ønskeligt, om rette Vedkommende over for Offentligheden vilde give en anden og smukkere Forklaring paa, hvorfor Bankers og tildels ogsaa Sparekassers Udlaansrente skal være 50 til 150 pCt. højere end Indlaansrente. Andre Forretninger, der opererer med saadanne Avancer, plejer før eller senere at høre fra Priskontrolraadet derom — men noget saadant har man ikke hørt skulde være under Overvejelse.

Husdyrbestanden.

Danmarks Husdyrbestand har naturligvis ikke kunnet opretholdes paa sin tidligere Højde i 1941. I Løbet af Høstaaret 1940—41 (for Svin Oktober—Oktober) er

Kvægbestanden indskrænket med	ca.	220 000	Stk.	(ca.	7	pCt.)
heraf Køer	„	135 000	„	(„	9	„)
og Kalve	„	65 000	„	(„	8	„)
Hønsebestanden indskrænket med ..	„	9 936 000	„	(„	45	„)
heraf Kyllinger	„	4 691 000	„	(„	48	„)
Svinebestanden indskrænket med ...	„	728 000	„	(„	27	„)
heraf Søer	„	47 000	„	(„	17	„)

Det er saaledes en meget betydelig Indskrænkning i disse Husdyrbrugsgrene, der er sket i Løbet af et enkelt Aar. Linien i Formindskelserne er ganske klar: Hønsebestanden, der igen kan bringes op paa fuld Højde i Løbet

af et enkelt Aar, er indskrænket mest. Kornmangel, høje Kornpriser og lave Ægpriser samt en forholdsvis god Pris paa Slagtehøns har været Hovedaarsagerne til, at ca. Halvdelen af Fjerkræbestanden har maattet lade Livet eller maaske rettere sagt, at ca. Halvdelen ikke som sædvanlig er blevet fornyet. Udviklingen her har iøvrigt været en Slags Skoleeksempel paa, hvorledes man ved Forskydning af Prisforholdet mellem de enkelte Husdyrbrugsgrene formaar at faa en af disse trængt helt i Baggrunden til Fordel for en eller flere andre.

Kvægbestanden, som det tager adskillige Aar at bringe op paa samme Størrelse igen, er kun formindsket med 7 pCt. Med Hensyn til Hornkvægbestandens Størrelse bør vedføjes, at det samlede Antal ret let lader sig bringe op paa sin tidligere Højde, idet man kan lade flere Kalve leve end sædvanligt, men dette er ikke ensbetydende med, at alt dermed er tilbage i den gamle Gænge, idet det forholdsmæssige Antal Køer, Kvier og Kalve vil være forskudt. Først, naar Kalvene i Løbet af nogle Aar er blevet til Køer, kan man tale om, at Kvægbestanden paany er bragt op til sin tidligere Højde.

Svinebestandens Formindskelse ligger ca. midt imellem Formindskelserne for Kvæg og Høns, nogenlunde svarende til det Tempo, hvori en eventuel Forøgelse paany kan finde Sted indenfor denne Husdyrbrugsgren.

Vitaminer og Mineralstoffer

er altid en Nødvendighed, men i 1941, hvor Foderblandingerne, hvori var blandet Mineralstoffer, forsvandt, blev Mineralstofspørgsmaalet mere aktuelt end tidligere. Stærkere Fodring med Ensilage og mindre Mængder af Halm navnlig i indeværende Vinter vil sikkert gøre det paakrævet for endnu flere at interessere sig derfor. Hvem, der ganske ser bort herfra, kan let blive mindet derom ved Stivsygesymptomer.

Proteinmangelen.

Den ofte fremhævede Betydning af vor betydelige Oliekageimport som værende i det væsentlige en Proteinimport er blevet stærkt understreget gennem de Priser, der er blevet betalt for Kød-Benmel. De Overpriser, der betaltes for Protein i saadanne Foderenheder laa, indtil Maksimalprisen kom, paa omkring 3 Kr. pr. kg Overskudsindhold af Protein; man kan vel antage, at et kg af Protein fra Kød-Benmel kan bringe ca. 15 almindelige Grovfoderenheder op til et passende Produktionsfoderindhold; det vil altsaa sige, at praktiske Landmænd maa have kunnet se deres Fordel ved at ofre indtil 20 Øre pr. Foderenhed alene for at bringe Proteinindholdet i Orden. Selv om vi regner med Frihandelsprisen for Korn repræsenterer et Tillæg af 20 Øre til Foderenhedsprisen omkring ved $^1/_3$ af en saadan F. E.'s samlede Pris. Det er naturligvis ikke muligt at drage altfor vidtgaaende Slutninger ud fra en Beregningsopstilling som denne, idet det maa anses for muligt, at de beskedne Mængder af Kød-Benmel, der fandtes, har kunnet presses op i „Medicinpriser". Paa den anden Side vil det være urimeligt at tro, at der er betalt ret meget mere for det, end Folk har været nogenlunde sikre paa at kunne faa hjem igen.

Maksimalpriser paa Landbrugsvarer.

I Forbindelse med foranstaaende kunde det være rimeligt at sige et Par Ord om Maksimalpriser paa Landbrugsvarer. Vi har som ovenfor nævnt faaet Maksimalpris paa bl. a. Kød-Benmel (og Sukkerroer). Om der vindes noget ved Maksimalpriser paa saadanne Varer, hvor man ikke har Produktion og Fordeling under nøjeste Kontrol, er dog vist et stort Spørgsmaal. Hvad man er sikker paa, er en Hoben Snyderi og Omgaaelser. Ikke sandt: Hvis en Landmand vil sælge sine 20 Td. Frihandelskorn blot 2 Kr. billigere pr. Td., skulde det vel ikke være helt umu-

ligt for Køberen at skaffe en Sæk Kød-Benmel til Maksimalpris. For Sukkerroernes Vedkommende ligger den største Fare formentlig i, at de ganske unddrages Byernes Heste; det vil imidlertid være højst uøkonomisk at erstatte disse Sukkerroer til By-Hestene med Korn.

Et andet Omraade, hvor der har været en Del Tale om Maksimalpriser er for Kartoflerne. Med mindre en saadan Maksimalpris ledsages af en Kartoffelordning med tvungen Kartoffelaflevering, vil det sikkert vise sig at være en meget uheldig Foranstaltning. Følgen vil nemlig utvivlsomt blive Kartoffelmangel og Udenomshandel med Kartofler.

En Kartoffelordning med Afleveringspligt vil være vanskelig at gennemføre i Praksis og maatte i al Fald sammenkobles med Kornordningen, saaledes at Landmændene kunde aflevere e n t e n Korn e l l e r Kartofler. Men en omstændelig og bekostelig Historie vilde det blive, thi Kartofler lader sig ikke med samme Lethed som Korn samle og opbevare i Statslagre; der er derfor Grund til at tro, at ethvert Forsøg paa at gaa udenom Kartoffelhandelens tilvante Baner vil gøre Forsyningsspørgsmaalet langt vanskeligere, end det er i Øjeblikket.

Mund- og Klovesyge

viste sig efter nogle Maaneder helt uden Ny-Tilfælde atter paa faretruende Maade i Begyndelsen af December med Smaaserier af Tilfælde flere Steder i Landet. Heldigvis ser det ud til, at det forbliver ved de spredte Tilfælde. En Mængde Besætningsejere søgte straks at sikre sig gennem Rekvirering af Serum.

Ejendomspriser og Ejendomssalg.

Gennem den Del af Aaret 1941, for hvilket der foreligger Oplysninger, har Ejendomspriserne haft stigende

Tendens. Den stigende Linie er kun en Fortsættelse af Linien fra 1940, hvilket vil fremgaa af nedenstaaende Oversigt.

	Pris pr. Td. Hartkorn for Jord og Bygninger	
	Huse ¼—1 Td. Htk.	Alle Gaarde over 1 Td. Htk.
1. Kvartal 1940	22 409	11 085
2. — —	22 537	11 550
3. — —	22 829	11 618
4. — —	23 517	11 869
1. Kvartal 1941	23 596	11 722
2. — —	24 352	12 658
Stigning i Løbet af Perioden ca.	10 pCt.	14 pCt.

Stigningen i Priserne paa Løsøre er, som det maatte ventes, væsentlig større. Grundet paa Aarstidens (Beholdningernes) Indvirkning paa Prisen udregnet pr. Td. Hartkorn, anføres de tilsvarende Tal paa en lidt anden Maade end ovenfor:

	Pris pr. Td. Hartkorn for Løsøre	
	Huse ¼—1 Td. Htk.	Gaarde over 1 Td. Htk.
	(Tallene i Parentes er for 1941)	
1. Kvartal 1940	10 076 (13 132)	5 053 (6 492)
2. — —	9 485 (13 025)	5 628 (7 056)
3. — —	11 828	5 931
4. — —	15 457	7 143

Selv om det som ovenfor anført ikke er helt saa sikkert at sammenligne Løsørepriserne som Jordpriserne fra et Aar med et andet, kan det dog skønnes, at Stigningen i Løsørepriserne ligger omkring 30 pCt. Med Hensyntagen til de to Udgiftsgruppers indbyrdes Betydning, skulde Priserne for H u s m a n d s b r u g med Besætning og Inventar være steget 16 pCt. ialt, medens G a a r d e n e skulde være steget ca. 19—20 pCt. i Perioden fra 1. Januar 1940 til Juli 1941.

Iøvrigt findes i indeværende Nummer af T. f. L. en udførlig Udredning af Samhørigheden mellem Ejendoms-

priser og Konjunkturer. Her skal blot til Slut anføres, at de ret omfattende Køb af Landejendomme, som Ikke-Landmænd foretog i Slutningen af 1940 og Begyndelsen af 1941, nu efterhaanden synes at være nogenlunde ophørt.

Landbrugets Gæld.

I Tilknytning til Spørgsmaalet om Ejendomspriser ligger det nær ogsaa at beskæftige sig med Landbrugets Gæld. Fra Kreditforeninger og Pengeinstitutter har der været Meddelelser fremme om, at Ydelserne gaar usædvanlig godt ind. Det er glædeligt at høre; forhaabentlig fører det ikke til, at det derfor bliver lettere at faa Laan og da navnlig ikke større Laan i Landejendomme end hidtil. Antallet af Landejendomme er nu engang saa temmelig konstant, og om saa Kreditforeningerne udlaante endnu 2 Milliarder, vilde der i hvert Fald ikke kunne blive ret meget større Landbrugsareal af den Aarsag. Hovedvirkningen vilde uden al Tvivl blive en ekstra Blyklods om Benene paa et stort Antal af næste Generations Landmænd.

Til visse Tider har det været et uvurderligt Gode for dansk Landbrug, at Kreditforeningerne har kunnet stille saa mange relativt billige Penge til Landbrugets Raadighed; men der har lige saa sikkert ogsaa været Perioder, hvor der kunde have været holdt igen paa Ejendomspriserne ved en — skal vi sige — overforsigtig Udlaanspolitik. Netop nu, hvor Ejendomspriserne paa Grund af de bedre Tider i Landbruget og den samtidig truende Inflationsfare igen er paa Vej opad, bør intet Middel lades uforsøgt til at bremse denne Tendens. Intet er nemlig sikrere, end at der maa komme en Dag, hvor det samfundsmæssig set viser sig at have været daarlige Dispositioner. At binde nye Kapitaler i Landbruget paa et Tids-

punkt, hvor saa godt som intet produktivt Nyt lader sig iværksætte, maa, hvad Synsvinkel man end ser det fra, være højst uheldigt.

Landbruget og Arbejdsløsheden.

Arbejdsløsheden blev i 1941 ikke helt saa frygtelig en Svøbe for vort Samfund, som mange vel havde frygtet. Dog formaaede vi langt fra at skaffe alle Danske Arbejde i danske Virksomheder — et Maal vi i det lange Løb aldrig bør tabe af Syne. Paa dette Omraade vil der altid være Brug for en Indsats, ikke mindst fra Landbrugets Side. Arbejdsbehovet er i vore Landbrugsbedrifter sikkert en mere elastisk Størrelse, end Tilfældet er i noget andet Erhverv. Naar god Vilje og Forstaaelse udvises fra alle Sider, kan dette Behov let bringes til at omfatte bl. a. adskillige af de Tusinder, som via Ungdoms-Arbejdslejrene gerne skulde over i r i g t i g t Arbejde snarest derefter. Der er vel næppe megen Fare for, at disse Lejre kan komme til at konkurrere med Erhvervslivet om Arbejdskraften, men af virkelig Værdi bliver de først, naar de kan blive en Forskole — ofte maaske en Omskoling — til praktisk og produktivt Arbejde. Det vilde være ønskeligt, om der herigennem blev skabt endnu een af de smaa Strømme, der i Øjeblikket risler *fra* B y til L a n d.

Helaars-Fæstemaal.

er igen kommet stærkt paa Tale — blot det nu hjælper. I Reglen fremhæves kun den moralske Betydning af et længere og mere stabilt Fæstemaal. Sagens anden Side fortjener imidlertid ogsaa en stærk Understregning. Jeg tænker her paa Spørgsmaalet om Fastholdelse af en konstant Arbejdsmængde ved Landbruget Aaret igennem.

Som Forholdene er nu, er der et meget stort Antal Landbrugere, der beskæftiger 1 undertiden 2 Karle mindre

om Vinteren end om Sommeren. De fleste gør det sikkert uden at skænke Spørgsmaalet om, hvad disse unge Mennesker skal tage sig for om Vinteren, ret mange Tanker. Man ræsonnerer vel som saa, at de kan jo blot søge sig en anden Plads. Men da Forholdet er det, at der næppe er noget Landbrug, der beskæftiger flere om Vinteren end om Sommeren, maa Forholdet for Landbruget taget som en Helhed selvfølgelig betyde, at der findes saa og saa mange Tusinde færre Pladser i Landbruget om Vinteren end om Sommeren. Skolerne tager naturligvis en Del, men næppe Flertallet.

Er der ret beset meget at beklage sig over, hvis der mangler et tilsvarende Antal unge Mennesker til Maj-Skiftedagen. Er der Grundlag for at se skævt til, at en Del af de Unge søger ind til Byen om Efteraaret? Jeg synes ikke, man kan lukke Øjnene for, at Landbruget hvert Efteraar skyder en vis Portion Arbejdskraft fra sig, som ikke har anden Eksistensmulighed end enten at trykke Vinterlønningerne yderligere ned for sig selv og andre eller at gaa over i andet Erhverv. Og det er vist ganske givet, at de, der paa denne Maade tvinges over i Sæsonarbejde, faar Landbruget kun en ringe Del tilbage af, thi konkurrere med Byernes Sæsonerhverv (f. Eks. Byggevirksomhed) kan Landbruget i Reglen ikke.

Det har hidtil kunnet undgaas at faa Landbrugets Ungdom ind i Fagforeninger og Arbejdsløshedskasser, og der er vist ogsaa Grund til at tro, at det fortsat kan undgaas, men der er ingen Tvivl om, at Fastholdelse af en konstant Arbejdsstyrke Aaret rundt vil være et væsentligt Hjælpemiddel til at undgaa noget saadant.

Det landbrugsfaglige Ungdomsarbejde
er fortsat i god Gænge Landet over. Nu maa det blot haabes, at den nuværende stærke Interesse ikke bliver en kort Opblussen, som det er sket før, men at den Gro-

bund, som overalt har vist sig at være til Stede, vil blive benyttet og plejet i de kommende Aar. Udbyttet heraf skal nok vise sig at være Anstrengelserne værd.

Det har — navnlig under de nuværende Færdselsforhold — været ikke ringe Krav, der stilledes til Konsulenternes og Landbrugslærernes Arbejdskraft i disse Skoler. Men man er herigennem kommet i Forbindelse med et betydeligt Antal Unge, som ikke kommer paa Skole, eller — lad os haabe — ellers ikke vilde være kommet paa Skole. Skolernes Elevantal i Fjor og i Aar synes at tyde paa, at den stærkt udvidede Ungdomsskole ingenlunde er en Konkurrent, men snarere er blevet en Forskole til Landbrugsskoler og Højskoler.

Naar vi nu ved Aarsskiftet ser tilbage over Aaret 1941, vil der vist være almindelig Enighed i Landbruget om, at det gik ikke saa lidt bedre end ventet. Det gælder naturligvis først og fremmest Økonomien, men det gælder ogsaa med Hensyn til Besætningernes Ydelse. Den strenge Vinter 1940—41, den lange Tørke i Forsommeren 1941 og det daarlige Høstvejr har naturligvis været mørke Punkter i 1941's Status, men for Kornhøstens og Høavlens Vedkommende vil det først rigtig blive mærkbart ind i det nye Aar.

Landbrugets ansvarlige Mænd har ved adskillige Lejligheder erklæret, at Landbruget til enhver Tid var rede til at bære sin Del af Dagens Byrder. Der er Udsigt til, at en ikke ringe Del af Landbrugets Udøvere vil faa Lejlighed til at bære saadanne Byrder i 1942. Ved Sammenhold og god Vilje fra alle Sider skulde der dog alligevel være Grundlag for at gaa ind i det nye Aar med Fortrøstning om, at ogsaa de mørkere Udsigter for 1942 vil vise sig at blive overvundet bedre, end det paa nærværende Tidspunkt lader sig forudse.

Salg af Landejendomme under stigende Konjunkturer.

Af *Kjeld Bjerke.*

I den senere Tid har der fra forskellige Sider været raabt „Vagt i Gevær" over for den ikke ubetydelige Stigning, der er sket i Landejendomspriserne og i Omsætningen af Landejendomme.

For Omsætningen af bebyggede Landejendomme ses Udviklingen fra 1937 til 1940 af nedenstaaende Opgørelse, der viser, at den samlede Omsætning er steget ca. 20 pCt. i denne Periode, medens Omsætningen specielt for Ejendomme solgt i fri Handel viser en Stigning paa næsten 40 pCt.

Antal Salg af bebyggede Landejendomme.

	Salg i alm. fri Handel		Familie-salg		Andre Salg		Tilsammen	
	abs. Tal	pCt.	abs. Tal	pCt.	abs. Tal	pCt.	abs. Tal	pCt.
1937	4960	100,0	2544	100,0	1171	100,0	8675	100,0
1938	5255	105,9	2797	109,9	1622	138,5	9674	111,5
1939	5588	112,7	2605	102,4	1485	126,8	9678	111,6
1940	6874	138,6	2338	91,9	1296	110,7	10508	121,1

I Modsætning hertil er Stigningen i Familiesalg paa det nærmeste forblevet uændredet, endog med en Tendens til Nedgang i 1940.

Samtidig med at Omsætningen er steget saa stærkt for de frie Salg, udviser Priserne ogsaa en betydelig Forøgelse. I den følgende Oversigt er anført Købesummen (inclusive Besætning og Inventar) pr. Td. Hartkorn for Ejendomme solgt i almindelig fri Handel. Det ses heraf, at Priserne saavel for Huse som for Gaarde er steget med godt 20 pCt., hvilket i første Række skyldes Stigningen i Besætning og Inventar.

Købesum pr. Td. Htk.

	Huse ¼–1 Td. Htk.		Gaarde 1 Td. Htk. og derover	
	abs. Tal	pCt.	abs. Tal	pCt.
1937	29 179	100,0	14 632	100,0
1938	30 039	102,9	14 819	101,3
1939	31 405	107,6	15 430	105,5
1940	35 504	121,7	17 881	122,2

Det, der bestemmer Ejendomspriserne i et givet Øjeblik, er Efterspørgsels- og Udbudsforholdene. Man kan derfor tænke sig opstillet henholdsvis en Udbuds- og Efterspørgselskurve paa vanlig Maade. Saavel paa Efterspørgsels- som paa Udbudssiden indgaar forskellige Vurderingselementer til Bestemmelse af Udbuds- og Efterspørgselskurvernes Beliggenhed. Disse Vurderingselementer kan have større eller mindre Vægt, alt efter Tidspunktet, paa hvilket man betragter Prisudviklingen. De forskellige Vurderingselementer er for saavel Køber som Sælger følgende:

a) Ejendommens Afkastningsevne:

Det er indlysende, at særlig over en længere Periode maa Landbrugets bedre eller daarligere økonomiske Forhold influere paa Ejendomsprisernes Størrelse. Man har dog sikkert ofte været tilbøjelig til at overvurdere Afkastningsevnens Indflydelse paa Prisbevægelserne, idet Afkastningsevnens Variationer maaske i nok saa høj Grad giver sig Udtryk i Ændringer i Omsætningen. Under forrige Krig saa man, hvorledes Prisstigningen blev ledsaget af en stærkt stigende Omsætning, og under Landbrugskrisen i 30'erne gav de daarlige økonomiske Forhold i Landbruget sig i første Række Udtryk i en formindsket Omsætning, men i mindre Grad i et Prisfald.

Foruden selve Afkastningsevnen spiller ogsaa

b) Forventning om Afkastningsevnen en Rolle for Vurderingerne. Dette kom tydeligt frem under Krigen 1914—18, hvor særlig Købers Vurderinger og dermed Salgspriserne steg meget betydeligt, bl. a. under Hensyn til, at man gik ud fra, at man kunde vente gode Aar inden for Landbruget i den Inflationsperiode, som man kom ind i i disse Aar. — Ogsaa

c) Rentefoden har Indflydelse paa Prishøjden, idet en lav Rentefod — saaledes som i Øjeblikket — giver en stor Kapitalisationsfaktor og følgelig en relativt høj Pris, medens omvendt en høj Rentefod giver en lav Pris.

Man maa dog erindre, at da danske Landejendomme gennemgaaende er behæftet med høje Prioriteter, for hvilke Rentefoden ikke er paavirket af den øjeblikkelige Markedsrente, vil Ændringerne i Rentefoden faa mindre Betydning for Prisdannelsen. En almindelig Konvertering vil imidlertid kunne ændre dette Forhold.

Der er desuden forskellige andre Elementer, der spiller en Rolle ved Prisfastsættelsen. Her skal nævnes

d) Bygninger og Inventars Reproduktionsomkostninger.

Paa længere Sigt maa man regne med, at Reproduktionsomkostningerne vil øve Indflydelse paa Prisdannelsen, idet man vil være villig til for allerede opførte Bygninger at give en tilsvarende Pris som for Nyopførelser, dog saaledes at Hensyn ogsaa maa tages til den opførte Bygnings Alder m. v.

e) Købers Formueforhold spiller ogsaa ind ved Prisfastsættelsen; f. Eks. kan nævnes, at Folk med store Formuer under forrige Krig var villige til at gaa meget højt op i Pris. Omvendt kan man tænke sig, at Køber kun raader over en ringe Formue, saaledes at der ved Købet maa indestaa ret store Sælgerprioriteter, hvilket ogsaa kan paavirke Prisen i opadgaaende Retning.

f) I det hele taget har Spørgsmaalet om *Landbrugets Gældsstiftelse* en afgørende Betydning for Prisernes Højde. Hvis der saaledes som her i Landet er let Adgang til Gældsstiftelse, vil dette paavirke Priserne i opadgaaende Retning. Ligesom omvendt Prisforøgelsen vil trække Gældsstiftelsen efter sig.

g) Muligheden for Kapitalanbringelse i andre Erhverv.

Særlig naar Formuen kan placeres gunstigt inden for de andre Erhverv, vil det paavirke Købsprisen i nedadgaaende Retning.

h) Foruden Kapitalen spiller ogsaa *Mulighederne for Arbejdsfortjeneste eller Driftsherregevinst i andre Erhverv* ind ved

Bestemmelsen af den Pris, der vil blive fastsat. For Arbejdsfortjenesten vil dette navnlig faa Betydning ved Køb af Husmandsbrug. Under en Depressionsperiode i Landbruget vil Priserne paa Husmandsbrug være afhængige af, om der samtidig er Depression inden for de andre Erhverv eller ej. Hvis Arbejdsvilkaarene er taalelige inden for andre Erhverv, paavirkes Prisen paa Husmandsbrug i nedadgaaende Retning. — Her spiller ogsaa Problemet om

i) offentlig Understøttelse ind. Hvis f. Eks. Køber kan faa Arbejdsløshedsunderstøttelse, saaledes at han derigennem har en Substitutionspris, vil dette kunne medføre, at han ikke vil betale slet saa meget for Ejendommen, som han ellers vilde.

Alle disse forskellige Vurderingselementer gælder som nævnt baade for Køber og Sælger. For Sælger har i Aarene før den nuværende Krig særlig to Momenter været af Betydning. I de Aar, hvor der har været Depression i Landbruget, samtidig med at de andre Erhverv ogsaa har haft daarlige økonomiske Forhold, vil Sælger i mindre Grad være tilbøjelig til at sælge, end hvis Forholdene i de andre Erhverv ligger godt.

Størrelsen af den Formueindtægt, Sælgeren ved Salget kan opnaa, har ogsaa haft Betydning i denne Periode. Her kan særlig fremhæves, at hvis en Ejendom er meget højt forgældet, kan en Indtægtsnedgang i Landbruget medføre Opgivelse af Bedriften, selv om der maa sælges meget billigt. Iøvrigt ligger Forholdet paa tilsvarende Maade, hvis Ejendommen overhovedet ikke er prioriteret. Den højt forgældede bliver simpelthen tvunget til at opgive, medens den lavt forgældede vil ræsonnere som følger: „Selv om jeg ikke faar den fulde Pris for min Ejendom, bliver den Renteindtægt, jeg kan opnaa, alligevel saa stor, at jeg ved at trække mig tilbage kan leve taaleligt".

I de følgende Betragtninger har man stillet sig den Opgave nærmere at analysere den Situation, vi i Øjeblikket staar overfor, og i denne Forbindelse kan det utvivlsomt have Interesse at se paa Forholdene under forrige Krig, idet disse i nogen Grad ligner de Forhold, vi er stillet overfor nu.

I en Redegørelse i Nationaløkonomisk Tidsskrift 1939, 6. Hæfte, er disse Forhold gjort til Genstand for nærmere Analyse*).

Det fremhæves her, at Ændringerne i de forskellige Vurderingselementers Indflydelse paavirker henholdsvis Købers og Sælgers Vurderinger og derigennem henholdsvis Udbuds- og Efterspørgsels-Kurvernes Beliggenhed i Forhold til hinanden. Man har i nævnte Afhandling sat sig den Opgave i Perioden 1913—1937 nærmere at undersøge, i hvilket Omfang saadanne Ændringer i Udbuds- og Efterspørgselskurverne har fundet Sted. Undersøgelsen er gennemført for henholdsvis Huse, (Landejendomme paa ¼—1 Td. Hartk.) og for Gaarde paa 4—12 Tdr. Hartk. solgt i almindelig fri Handel, idet man har ment, at det var ønskeligt at paavise, om der findes nogen Forskel i de stedfundne Forskydninger i Udbuds- og Efterspørgselskurverne for henholdsvis Husmandsbrug og større Gaarde. Man maatte nemlig forvente, at f. Eks. Formueforholdene vilde spille en større Rolle ved Prisdannelsen for de større Brug, medens derimod Mulighederne for Arbejdsløshedsunderstøttelse under en Depressionsperiode særlig maatte faa Betydning for Efterspørgerne af mindre Ejendomme. Med Hensyn til den nærmere Fremgangsmaade skal man iøvrigt henvise til nævnte Afhandling.

Fra Afhandlingen har man i omstaaende grafiske Oversigt anført dels den faktiske Prisudvikling i Aarene 1913—37 for henholdsvis Huse og Gaarde, dels Forløbet af Købers og Sælgers Vurderinger (Forskydninger i Købers og Sælgers Efterspørgsels(Udbuds)kurver.)

Det fremgaar heraf, at i Perioden 1913—1920, som vi specielt er interesseret i i denne Forbindelse, forskydes saavel for Huse som for Gaarde Købers Vurderinger stærkere i opadgaaende Retning end Sælgers. Forskellen er iøvrigt nogenlunde den samme for begge Ejendomsgruppers Vedkommende og skyldes vel først og fremmest, at Byerhvervenes højere

*) „Ejendomssalg og Ejendomspriser" af *Kjeld Bjerke* og *Peter Døssing*.

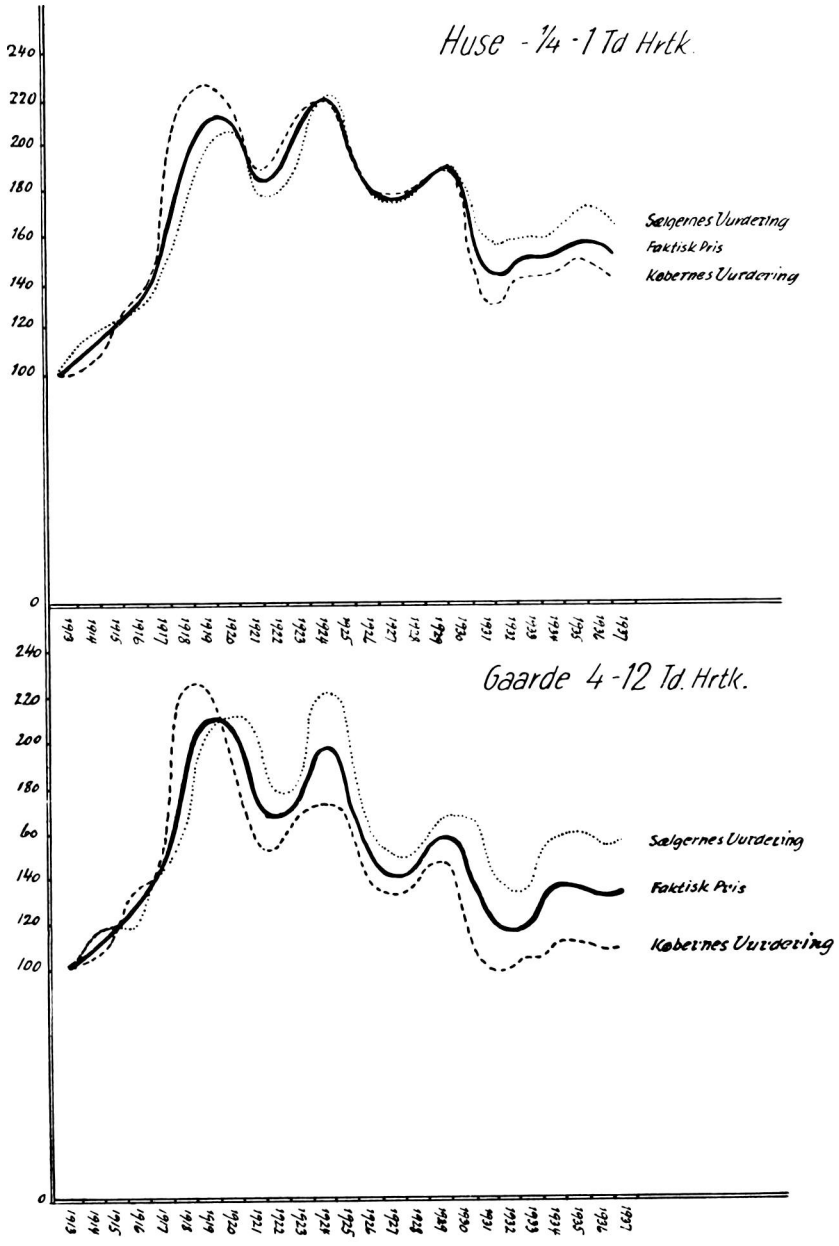

Huse - ¼ - 1 Td Hrtk.
240
220
200
180
160
140
120
100
0
Sælgernes Vurdering
Faktisk Pris
Købernes Vurdering
1913 1914 1915 1916 1917 1918 1919 1920 1921 1922 1923 1924 1925 1926 1927 1928 1929 1930 1931 1932 1933 1934 1935 1936 1937
Gaarde 4 - 12 Td. Hrtk.
240
220
200
180
60
140
120
100
0
Sælgernes Vurdering
Faktisk Pris
Købernes Vurdering
1913 1914 1915 1916 1917 1918 1919 1920 1921 1922 1923 1924 1925 1926 1927 1928 1929 1930 1931 1932 1933 1934 1935 1936 1937

Fig. 1.

Krigskonjunkturer havde skabt ret betydelige Formuer, som kunde finde Anvendelse i Landbruget, hvor Konjunkturerne ogsaa var gode. Et andet Moment, der sikkert ogsaa har spillet en Rolle, er, at mange Unge lige efter Krigen 1914—1918 indgik Ægteskab og derfor ønskede at sætte Bo.

Konsekvensen af denne Udvikling under den forrige Krig var bl. a., at man fik en gennem Salgene stærkt forøget Gældsstiftelse. I Perioden 1909—26 steg den samlede Gældsstiftelse med 2,3 Milliarder Kr. Heraf kan man regne med, at 1,4 Milliarder er optaget i Forbindelse med Ejendomssalg.

Den betydelige Gældsstiftelse, der finder Sted ved Ejendomssalgene under opadgaaende Konjunkturer, gør derfor Problemet om en Hindring af Prisstigningen aktuel, hvis man ikke paa anden Maade har effektive Midler til at hindre Gældsstiftelsen. Thi naar Konjunkturerne vender, og de økonomiske Forhold i Landbruget bliver daarligere, medfører den forøgede Gældsstiftelse, som var relativ let at bære under de stigende Konjunkturer, at Prioritetsbyrden, som ikke gaar ned, fordi de økonomiske Forhold bliver forværret, kommer til at hvile saa meget haardere paa Landmændene.

For at forhindre særlig en Overprioritering uden at foretage direkte Indgreb i Prisdannelsen blev det ved Lov af 2. August 1940 om midlertidig Begrænsning af Adgangen til at tinglyse Gæld paa fast Ejendom bestemt, at Tinglysning af Gæld paa fast Ejendom — herunder Tinglysning af Rykningspaategninger — efter Lovens Ikrafttræden ikke skal kunne finde Sted, for saa vidt og i det Omfang Gælden med Tillæg af foranstaaende Hæftelsers tinglyste Retsgæld derved kommer til at overstige Ejendommens Laanegrænse.

Ved Laanegrænsen forstaas for Landejendomme normalt Ejendomsskyldværdien med Tillæg af den ved Skatteansættelsen for Skatteaaret 1940/41 ansatte Værdi af Ejendommens Besætning og Inventar.

Hensigten med denne Lov var som anført at forhindre egentlig Overprioritering, saaledes som det fandt Sted under forrige Krig, derimod vil Loven ikke kunne forhindre en Stig-

ning i Gældsbyrden indenfor Laanegrænsen, bl. a. fremkaldt af de stigende Salgspriser.

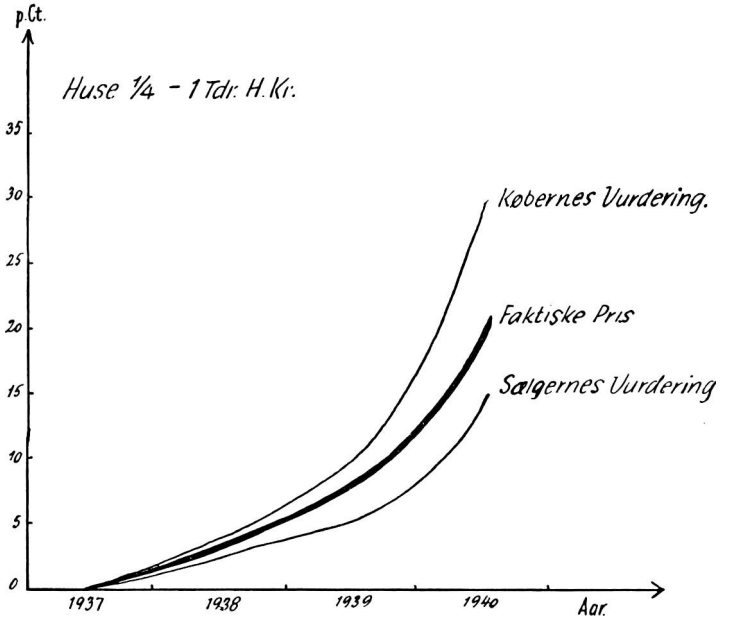
Loven af 2. August 1940 var dog affattet saaledes, at den ikke fandt Anvendelse paa betingede Skøder, hvilket naturligvis har været en væsentlig Mangel ved Loven. Dette er iøvrigt ikke ændret ved Lov af 30. Juni i Aar, der afløser den tidligere Lov. Man vil altsaa stadig ikke have Sikkerhed for, at den egentlige Overprioritering ikke vil finde Sted. Man kan heller ikke gardere sig over for en Stigning i Gældsbyrden inden for Laanegrænsen, ligesom løs Gæld i Forbindelse med Ejendomssalget ikke kan forhindres. Endelig medfører denne specielle Form for Indgreb i nogen Grad, at dygtige men kapitalfattige ikke kan erhverve sig Landejendomme. Problemet bliver derfor, om man ved Siden af denne Lovgivning kan gennemføre Foranstaltninger, der kan forhindre Stigningen i Salgspriserne og derved hæmme Forøgelsen i saavel den faste som den løse Gæld.

I Øjeblikket staar man nemlig i Realiteten over for den samme Situation som i Begyndelsen af den forrige Verdenskrig; tilmed kan man sige, at Situationen er blevet værre derved, at Gældsbyrden nu er betydelig større, end den var før Krigens Udbrud i 1914. En yderligere Gældsstiftelse fremkaldt ved de stigende Ejendomssalgspriser, vil derfor kunne faa endnu mere katastrofale Virkninger, end hvad vi har set inden for den foregaaende Periode.

At Situationen virkelig er noget lignende som under den forrige Verdenskrig fremgaar af de nedenanførte Beregninger over Forskydninger i Købers og Sælgers Vurderinger fra 1937 til nu. Beregningerne er foretaget paa tilsvarende Maade som anført i den foran omtalte Betragtning i Nationaløkonomisk Tidsskrift, hvortil kan henvises.

Som det vil ses, er Købers Vurderinger atter steget betydeligt stærkere end Sælgers.

Til Belysning af i hvilket Omfang specielt Byerhvervene bl. a. under Hensyn til Pengerigeligheden har været interesseret i Køb af Landejendomme kan anføres, at Statens Ligningsdirektorat har foretaget en Opgørelse af Antal Salg af Land-


p.Ct.
Huse ¼ - 1 Tdr. H. Kr.
35
30
25
20
15
10
5
0
Købernes Vurdering.
Faktiske Pris
Sælgernes Vurdering
1937
1938
1939
1940
Aar.

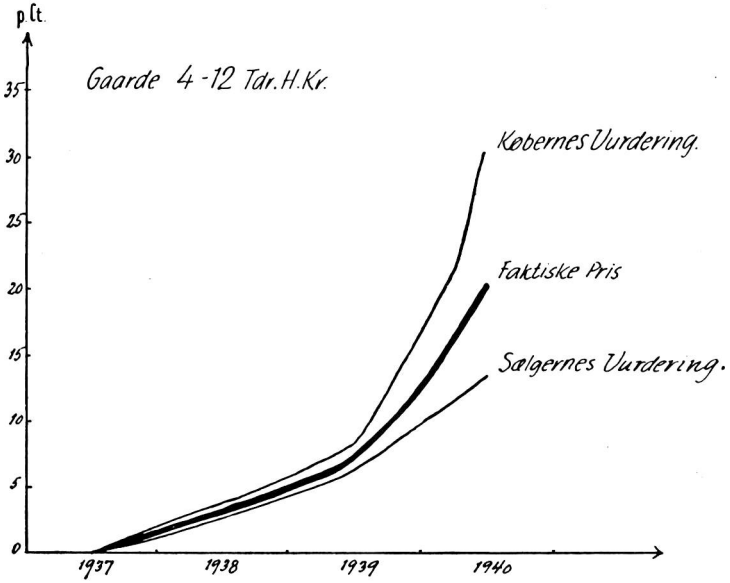

p.Ct.
Gaarde 4 - 12 Tdr. H. Kr.
35
30
25
20
15
10
5
0
Købernes Vurdering.
Faktiske Pris
Sælgernes Vurdering.
1937
1938
1939
1940

Fig. 2.

ejendomme til Landmænd og til Ikke-Landmænd for 1940. Til Sammenligning foretoges samtidig en tilsvarende Undersøgelse for 1938. Resultatet viste, at af de undersøgte Ejendomme i 1940 var 17 pCt. solgt til Ikke-Landmænd og i 1938 13 pCt. For Gaarde over 12 Tdr. Hartkorn var den tilsvarende Andel forøget fra 30 til 50 pCt. og for Gaarde paa 1—12 Tdr. Hartkorn fra 7 til 18 pCt., medens den for Huse i begge de undersøgte Aar var 16 pCt.

Yderligere kan det oplyses, at ved Salg til Ikke-Landmænd i 1940 er Købesummen i Forhold til Vurderingssummen en Ubetydelighed højere end ved Salg til Landmænd, ligesom den kontant udbetalte Del af Købesummen er lidt større ved Salg til Ikke-Landmænd.

Hvis man ikke ad direkte Vej kan hindre Stigning i Gældsbyrden, kan man derfor, som nævnt, rejse det Spørgsmaal: Er det muligt at forhindre den anførte Prisstigning og derigennem forhindre en forøget Gældsstiftelse? I denne Forbindelse var det nærliggende at tænke sig, at man lagde en særlig Afgift (Skat) paa Landejendomme. For ikke at ramme Erhvervet som saadant, vilde det maaske være naturligt at lade denne Afgift indgaa i en Pulje, saaledes at Beløbene efter nærmere angivne Regler kunde komme Landbrugserhvervet til gode.

Den foran omtalte stærke Stigning i Landejendomspriserne skyldes utvivlsomt de relativt gode økonomiske Forhold i Landbruget, men man kan heller ikke se helt bort fra, at *Forventningen* om gode økonomiske Forhold i Landbruget ogsaa har spillet ind. I de Betragtninger, der behandles i det følgende med Hensyn til at lægge en Afgift paa Ejendomspriserne, vil man først undersøge Spørgsmaalet ud fra det Synspunkt, at det er de faktisk indtrufne økonomiske Forhold, der har paavirket Salgspriserne, og dernæst vil man indføre den Forudsætning, at Forventningen om gode økonomiske Forhold ogsaa har spillet en Rolle.

Man kunde, som nævnt, tænke sig at lægge en Afgift paa Salgsprisen, enten som en Omsætningsskat eller som en Tilvækstskat, eller ogsaa kunde man tænke sig for Landbrugserhvervet som saadant at indføre en særlig Udbyttestignings-

skat, „Jordrenteskat", uanset om Ejendommene omsættes eller ej.

Ser vi først paa en Omsætningsskat lagt paa Salgene fra et nærmere fastsat Tidspunkt med et eller andet betragteligt Beløb paa 5, 10, 15 eller 20 pCt. af Salgsprisen, vil dette bevirke, at de enkelte Sælgeres subjektive Priser vil forøges, medens de enkelte Køberes subjektive Priser vil falde. Forøgelsen vil dog ikke svare til Skattens fulde Beløb. Hvis der nemlig finder Salg Sted, ønsker Sælger ikke at blive stillet daarligere, end saafremt han ikke sælger.

I sidstnævnte Tilfælde vil Skatten, som han skal erlægge en Gang i Fremtiden, ved hans Vurdering af Salgsprisens Højde paa Grund af Tidselementets Indflydelse indgaa med en mindre Vægt, end hvis han straks solgte, d. v. s. skulde betale Skatten med det samme. Disse Overvejelser influerer derfor paa hans Vurdering af Skattens Indflydelse paa Salgsprisens Højde. Lignende Betragtninger kan anføres for Køber.

Forskydningerne i henholdsvis Sælgers Udbudskurve og Købers Efterspørgselskurve fremgaar af nedenstaaende Diagram.

Herefter kan man altsaa stort set regne med, at de stedfundne Forskydninger i Efterspørgsels- og Udbudskurverne bli-

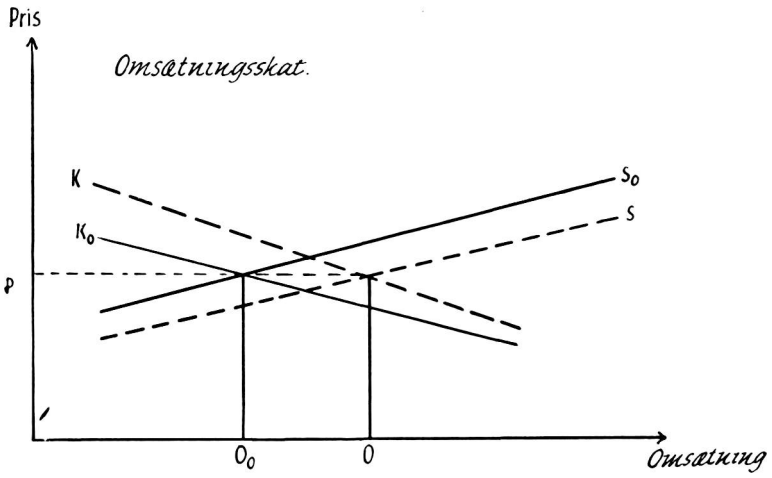


Fig. 3.

ver af en saadan Karakter, at Prisen paa det nærmeste bliver uforandret, men at Omsætningen vil falde stærkt. Omsætningsskatten vil altsaa først og fremmest blive baaret af Sælgeren, idet Prisen ikke stiger. (I det anførte Diagram betyder S Udbudskurven før Skattens Paalæggelse, S_0 Udbudskurven efter Skattens Paalæggelse, K Efterspørgselskurven før og K_0 Efterspørgselskurven efter Skattepaalæggelsen.)

Ser vi paa Virkningerne af en Tilvækstskat, d. v. s. en Skat svarende til Stigningen i Ejendomspriserne, f. Eks. fra før Krigen (1939) til Salgstidspunktet, og som udredes ved Salget, vil de enkelte Sælgeres subjektive Priser forøges, men af de samme Grunde som foran anført ikke med Skattens fulde Beløb. Derimod vil Købers subjektive Pris stort set blive uændret; thi naar Tilvæksten bliver taget ved Salget, er der altsaa ingen Værdistigning mere og altsaa intet Beskatningsgrundlag.

Den nye Prissituation vil fremgaa af nedenstaaende Oversigt.

Man ser altsaa heraf, at Prisen vil stige, og Omsætningen gaa noget ned. Omsætningens Nedgang vil dog normalt være mindre i dette Tilfælde end i det forrige, og Skatten vil delvis blive overvæltet paa Køber paa Grund af Prisstigningen.

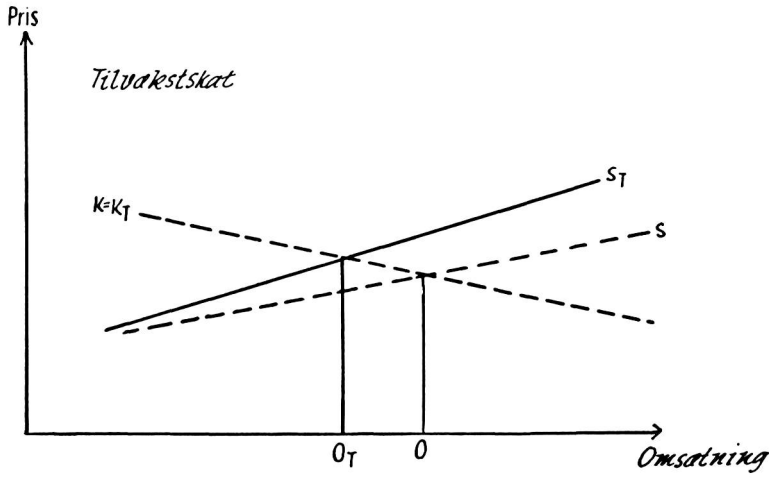


Fig. 4.

Ser vi endelig paa en Skat, der lægges paa det a a r l i g e Merudbytte, vil denne nærmest blive en Skat paa den Del af Jordrenten, der dannes efter Indførelsen af Skatten. Skatten vil nedsætte Sælgers subjektive Pris med et Beløb svarende til Skattens Størrelse, idet Sælger i Modsætning til de forrige Tilfælde er ens stillet, hvad enten han sælger eller beholder Ejendommen; han skal i alle Tilfælde betale Skat.

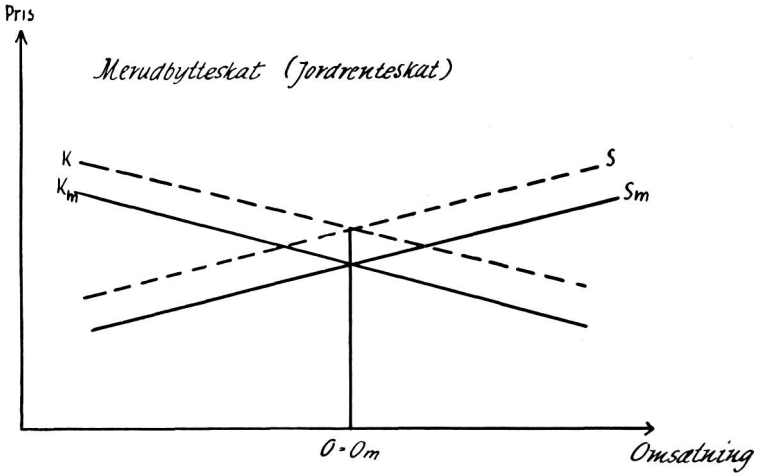


Fig 5.

Prisen vil altsaa falde, og Omsætningen bliver uforandret. Man maa regne med, at Skatten vil nedsætte Jordrenten og forhindre dens Vækst.

Tager man Hensyn til, at det forventes, at Landbrugets Forhold ogsaa bliver gode i den nærmeste Fremtid, maa dette hæve saavel Sælgers som Købers subjektive Priser, hvorved den foran omtalte Prisligevægt før Skattepaalægget (de stiplede Kurver) maa tænkes at komme til at ligge i et højere Niveau.

Den s p e c i e l l e Indflydelse, som Indførelsen af det s p e k u l a t i v e Moment vil faa paa de foran omtalte Betragtninger angaaende Skattepaalægets Virkninger, maa, naar man iøvrigt tænker sig at have taget sit Udgangspunkt i det forhøjede Prisligevægtspunkt, formentlig være følgende: For Om-

sætningsskattens Vedkommende kan man regne med, at det spekulative Moment vil paavirke Købers subjektive Priser i nedadgaaende Retning, fordi man i sine Kalkulationer anteciperer en fremtidig Prisstigning, man skal betale Skat af, saaledes at Salgsprisen ikke bliver helt uforandret, men vil falde lidt. Ved Tilvækstskatten kan man ligesom ved Omsætningsskatten regne med, at det spekulative Moment vil medføre nogen Nedgang i Købers subjektive Priser, saaledes at den foran omtalte Stigning i Prisen vil blive noget hemmet.

Ser vi endelig paa Forholdene ved Merudbytteskatten, kan vi ligesom i de foregaaende Eksempler regne med, at det alene er Købers Vurderinger, der vil blive paavirket. Køber vil nemlig reducere sine subjektive Priser noget mere, end hvis det spekulative Moment ikke var til Stede. Resultatet bliver derfor en Nedgang i Prisen, der er noget større end Skattebeløbet.

Da det formentlig først og fremmest er det spekulative Moments Indflydelse paa Prisudviklingen, man ønsker hæmmet, maa man efter det anførte anse Merudbytteskatten for at være den mest effektive.

Hertil kommer, at da Skatten nedfældes i Grundværdien, der først og fremmest skyldes Samfundsudviklingen, kommer Ejeren fortrinsvis til at bære Risikoen for Værdisvingningerne i Bygninger, Besætning og Inventar: en Risiko han naturligt maa bære i sin Egenskab af Kapitalbesidder.

De anførte Betragtninger over de forskellige Skatters Indvirkning maa kun opfattes som en forenklet Opstilling af, hvad der faktisk maa antages at ville ske, men vil dog formentlig paa den anden Side i store Træk afspejle de sandsynlige Virkninger.

I Stedet for at gennemføre en Skat, kunde man tænke sig at gaa andre Veje.

Man kunde f. Eks. ved Salgene lade Sælgerprioriteten forrente med en Rentefod, der svingede med Konjunkturerne, saaledes at naar Forholdene var daarlige i Landbruget, skulde Sælgerprioriteten forrentes med en lav Rente og omvendt, naar de økonomiske Forhold var gode. En saadan Ordning maa

indebære en Tendens til Prisudjævning, hvilket altsaa netop er det, man ønskede opnaaet.

Det er dog et Spørgsmaal, om ikke Priserne som Helhed vilde komme til at ligge i et noget højere Niveau. Sælger vil antagelig forlange en højere Pris svarende til en Forøgelse i Sælgerprioriteten til Dækning af den lavere Forrentning i daarlige Tider. Han vil nemlig formentlig tillægge den lave Forrentning i daarlige Tider større Vægt end den høje Forrentning i de gode Aar.

Man kunde ogsaa tænke sig en Maksimalprisordning for Landejendomme i Forbindelse med, at Staten stod som Mellemmand mellem Køber og Sælger. Da man som bekendt paa en Gang ikke kan beherske baade Omsætning og Pris, vil en saadan Ordning formentlig kun have teoretisk Interesse, hvorfor man ikke skal komme nærmere ind herpaa.

Endelig vilde en Nedsættelse af Landbrugets Salgspriser, f. Eks. paa Hjemmemarkedet, hvorved Nettoudbyttet vilde gaa ned, naturligvis hæmme Prisstigningen. Denne Form for Indgreb er dog paa n æ r v æ r e n d e T i d s p u n k t formentlig i mindst lige saa høj Grad en Abstraktion som den foran omtalte Maksimalprisordning.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Generalforsamling den 10. December 1941.

Hofjægermester *Chr. Lüttichau* ledede Mødet og bød paa Præsidiets Vegne Velkommen. (Den ledende Præsident, Professor O. H. Larsen, var ved Sygdom forhindret i at deltage).

Siden vi sidst var samlede, har vi haft den Sorg at miste flere af vore Medarbejdere gennem Aarene. Proprietær *H. Madsen* (født 31. Januar 1870 — død 31. Marts 1941). Proprietær Madsen har været Medlem af Landhusholdningsselskabet fra 1900. Fra 1917 til 1923 var han Leder af Statens Gaarde Trollesminde og Faurholm, hvor han udførte et særligt Arbejde for Jordernes Grundforbedring, Markernes Kultivering og Bygningernes Indretning.

1935—38 var han Medlem af Landhusholdningsselskabets Bestyrelse og blev af Selskabet indvalgt i Statens Redskabsudvalg, hvis Formand han var. Han var tillige Selskabets Revisor i Aarene 1934—38.

Personlig kendte jeg kun Proprietær Madsen som Revisor her i Selskabet, men jeg opdagede der, at Propr. Madsen havde stor Interesse for Selskabets Økonomi. Jeg synes, vi bør mindes ham her i Dag, da han hørte til den Række af Mænd, der igennem Aarene har gjort et godt Arbejde for Selskabet.

Statskonsulent *K. Hansen* (født 2. November 1858 — død 19. April 1941). Statskonsulent K. Hansen var den sidste af den gamle Stab af Statskonsulenter (K. Hansen, Fr. Hansen, P. A. Mørkeberg, A. Appel og J. Jensen).

Da K. Hansen blev 70, søgte han sin Afsked, men Ministeriet bad ham blive, saaledes at han først afgik som Statskonsulent i 1935, 76½ Aar gammel. Han havde da været Statskonsulent fra 1893, eller i 42 Aar.

Siden 1890 havde han været Medlem af Selskabet, og han blev i 1935 af Generalforsamlingen her udnævnt til „Bestandigt Medlem".

Paa sin 80 Aars Fødselsdag modtog han Landhusholdningsselskabets Sølvbæger for særlig fortjenstfuldt Virke til Landbooplysningens Fremme.

Statskonsulent K. Hansen var gennem Aarene Medlem af et stort Antal af Selskabets Udvalg og har i disse som i alt, hvori han deltog, ydet en grundig og dygtig Indsats.

Utallige Artikler og Skrifter har han igennem Tiderne udgivet og arbejdet paa; her skal blot nævnes Landbrugets Historie der blev paabegyndt i 1924, men som det desværre ikke lykkedes ham at faa fuldendt inden sin Død.

Statskonsulenten var en af Selskabets varmeste Venner og en meget flittig og interesseret Medarbejder i alt, hvad der angik Selskabets Ve og Vel. Han gik ind paa Spørgsmaalene med stor Grundighed og Interesse, og man blev altid vel modtaget hos ham, naar man kom for at søge Oplysninger eller drøfte Selskabets Problemer.

Paa mange Felter har Statskonsulent K. Hansen gjort en Indsats, men det er blevet saa udførligt omtalt ved hans Død, saa jeg her har kunnet holde mig alene til hans Betydning for Landhusholdningsselskabet.

Forstander H. J. Rasmussen (født 4. August 1868 — død 23. Juni 1941). Forstander Rasmussen var mangeaarigt Medlem af Landhusholdningsselskabet, fra 1901, og af Selskabets Bestyrelsesraad, fra 1911. Desuden gennem Aarene Medlem af en lang Række af Selskabets Udvalg. Han var bl. a. Selskabets Repræsentant i Udvalget for Det landøkonomiske Driftsbureau og i Landbrugsraadet fra 1929 til 1933.

I vort Lærlingeudvalg, hvortil han valgtes i 1938, naaede han dog kun at deltage i ganske faa Møder, men vi havde glædet os meget til Samarbejdet med ham, idet han som praktisk Landmand og Teoretiker, der igennem mange Aar havde arbejdet med skiftende Hold af unge Mennesker, havde rige Erfaringer, som sikkert kunde have sat sine Spor i Nyordningen af Lærlingeuddannelsen. Desværre døde han altsaa inden, og vi vil paa mange Maader savne ham i Selskabet, hvor han ved alle vore Møder og Sammenkomster tog livlig Del i Forhandlinger om Tidens Spørgsmaal. Han var en dygtig, interesseret Landmand og Landøkonom, som vi ofte vil savne iblandt os.

Forpagter Chr. Sonne (født 21. April 1859 — død 25. Juli 1941). Forpagter Sonne var Medlem af Landhusholdningsselskabet fra 1880, af Bestyrelsesraadet fra 1898, af Præsidiet fra 1920, Æresmedlem fra 1935; desuden Medlem af talrige af Selskabets Udvalg.

Forpagteren var Selskabets Repræsentant i Landbrugsraadet omtrent fra Raadets Oprettelse, til Landhusholdningsselskabet udtraadte (1920—33).

Uden for Selskabets Arbejdsomraade havde Forpagter Sonne utallige Tillidshverv; her skal blot nævnes hans Arbejde som Medlem af Hedeselskabets Bestyrelse fra 1921 til 1935. Personlig har jeg haft

meget med Forpagter Sonne at gøre, navnlig i Landhusholdningsselskabet og i Det danske Hedeselskab, ligesom jeg i mine alleryngste Dage var en Tid paa Rosenlund for at sætte mig ind i Landbrugets Problemer. Disse Aars Samarbejde med Sonne vil jeg aldrig glemme. En af de Ting, som særlig har fæstnet sig i min Bevidsthed, er, at Forpagteren — ogsaa op i den højere Alder — stadig havde Interesse for nye Opgaver. Han var ikke, hvad man ellers saa ofte træffer hos ældre Folk, paa Forhaand ængstelig for eller Modstander af en Omlavning eller en ny Tanke. Jeg erindrer mange Situationer, hvor han blev den, der kom til at føre de nye Ideer frem, hvad man vel egentlig ogsaa kunde sige skete her i Landhusholdningsselskabet, hvor han ved Omlægningen gik ind for den Tanke, at Selskabet skulde omdannes i Retning af at blive en Central for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde.

Forp. Sonne skænkede i 1932 100 000 Kr. til en Arbejdsfond for Selskabet, saa alene af denne Grund vil han aldrig kunne glemmes her. Desuden fik vi et smukt Billede af ham ophængt i vor Bestyrelsessal, som ogsaa vil være med til at bevare det smukke og gode Minde om ham.

Endelig kunde jeg nævne hans Erindringer „Min Livsmelodi", som blev udgivet nogle faa Aar før Forpagterens Død og stadig sælges og giver os Penge, idet han bestemte, at Overskudet af Salget skulde tilfalde Selskabets Arbejdsfond.

Forpagter Sonne var ganske givet en af denne Tids store Mænd inden for dansk Landbrug. Han var en af de Mænd, som dannede Forbindelse imellem de skiftende Generationer, først paa Grund af sine mange Aars Medvirken i landbrugsfagligt Arbejde, men ganske særligt paa Grund af sin store Personlighed.

Kammerherre, Hofjægermester Chr. Sehestedt Juul (født 12. September 1867 — død 14. November 1941). Kammerherre Sehestedt Juul indtog en Række Poster i det offentlige Liv. Nævnes kan det saaledes, at han var Formand i Bestyrelsen for det fynske Brandassuranceselskab og for sydfynske Jernbaneselskabs Repræsentantskab (fra 1915), Medlem af Fyens Disconto-Kasses Repræsentantskab (fra 1905), af Bestyrelsen for Skovejerforeningen paa Fyn, for Dansk Skovforening og af Bestyrelsen for Svendborg Amts landøkonomiske Selskab (1911—21), af hvilken Forening han tillige var Æresmedlem.

Kammerherre Sehestedt Juul var fra 1915 til sin Død Medlem af Landhusholdningsselskabets Bestyrelsesraad, hvor vi vil mindes hans ivrige Deltagelse i Forhandlingerne, altid frisk og venlig, selvom det engang imellem var Kritik, han fremførte.

Inden for sin Stand var han en af dem, der gik i Spidsen for at værge Interesserne i en Tid, hvor man ikke havde meget tilovers for Godserne, de større Landbrug eller de gamle Hovedbygninger.

Vi mindes ham som den noble, danske Mand, som kæmpede for sin Sag paa smuk og ridderlig Vis.

Alle disse gode Mænd vil vi gerne mindes her i Dag.

Forsamlingen rejste sig.

1. Udfaldet af de foretagne Valg.

Sekretær *Axel Nielsen* meddelte, at Resultatet af Medlemmernes Stemmegivning angaaende Valg til ny Præsident i Stedet for Professor O. H. Larsen og til Bestyrelsesraadet var følgende:

Der var afgivet ca. 220 Stemmer, og Professor *Axel Pedersen* var blevet valgt til Præsident med 206 Stemmer.

Til Bestyrelsesraadet var nyvalgt: Stamhusbesidder, Hofjægermester *V. Grandjean,* Vennerslund, med 186 Stemmer (i Stedet for Hofjægermester E. F. de Neergaard, Skelstofte) og Baron *G. Schaffalitzky de Muckadell,* Gjelskov, med 185 Stemmer (i Stedet for Kammerherre Sehestedt Juul). De øvrige Valg var Genvalg: Lensgreve *Danneskiold-Samsøe* med 184 Stemmer, Proprietær *Kr. Fuglsang* med 184, Lensgreve *Chr. Moltke* med 183, Hofjægermester *Gregers Juel* med 187, Gaardejer *Karl Jensen* med 189 og Gaardejer *Olav Øllgaard* med 194 Stemmer.

Til Medlem af Revisionsudvalget genvalgtes Docent *Aksel Milthers* med 190 Stemmer, og til Medlem af Bestyrelsen for Fond til Landmænds Uddannelse genvalgtes Inspektør *Ib Windfeld,* ligeledes med 190 Stemmer.

Hofjægermester *Lüttichau:* Jeg vilde gerne her nu, da Professor O. H Larsen trækker sig tilbage som Præsident i Landhusholdningsselskabet, rette en hjertelig Tak til ham for det meget store Arbejde, han har udført for Selskabet igennem Aarene. Vi har inden for Præsidiet og Bestyrelsen lært at respektere hans store Arbejdsevne og hans store Grundighed, og vi vil komme til at savne ham meget i den indre Virksomhed. Vi sendte i Gaar nogle Blomster til Professoren, og jeg har i Dag faaet sendt en lille Takkeskrivelse, hvori Professoren udtrykker sin Glæde over, at vi tænkte paa ham ved vort Møde. Lad os hylde Professoren, takke ham og haabe, at han, hvis han bliver rask nok dertil, vil komme engang imellem og høre vore Drøftelser, for jeg tror ikke, hans Interesse for Selskabet falder bort, fordi han gaar ud af Præsidiet.

Forsamlingen rejste sig.

Jeg vil dernæst gerne foreslaa, at Generalforsamlingen godkender, at Professor O. H. Larsen udnævnes til Æresmedlem af Landhusholdningsselskabet.

Dette vedtoges med Akklamation.

Endelig vil jeg gerne byde de nyvalgte Bestyrelsesmedlemmer Velkomne til Arbejdet i Bestyrelsen og specielt den nye Præsident til Arbejdet i Præsidiet. Selskabet har igennem Aarene haft fast Forbindelse med Landbohøjskolen derved, at en af dets Præsidenter valgtes blandt Landbohøjskolens Professorer, og det har altid haft sin store Betydning. Vi byder Professor Axel Pedersen hjertelig Velkommen til et forhaabentligt godt Samarbejde.

2. Bestyrelsesraadets Valg af Medlemmer til Belønningsudvalget m. v.

Sekretær *Axel Nielsen* meddelte, at Bestyrelsesraadet ved sit Møde den 9. havde genvalgt til Medlemmer af Belønningsudvalget d'Hrr. Proprietær *A. P. Damsgaard-Sørensen,* Kreditforeningsdirektør *Hans Hansen* og Gaardejer *K. Brandt Kofod.*

Til Medlem af Udvalget vedrørende Det landøkonomiske Driftsbureau var nyvalgt Kreditkassedirektør *Aksel Jensen* (i Stedet for afdøde Forstander H. J. Rasmussen), og til Samvirksomhedens Fællesudvalg var nyvalgt Forstander *P. N. Gaardmand,* Næsgaard, og Forsøgsleder, Dr. agro. *V. Steensberg,* Forsøgslaboratoriet (i Stedet for Professor O. H. Larsen og Forstander J. K. Jensen, der ikke ønskede Genvalg). Forstander Gaardmand er i Forvejen Medlem af Bestyrelsesraadet, og Forsøgsleder Steensberg bliver nu i Henhold til Lovene Medlem, idet Medlemmerne af Samvirksomhedens Fællesudvalg automatisk er Medlemmer af Selskabets Bestyrelse.

3. Optagne nye Medlemmer.

Hofjægermester *Lüttichau:* Ved Generalforsamlingen i Fjor havde vi 1037 Medlemmer, og i Aarets Løb er der kommet 26 til, medens 24 ved Død eller Udmeldelse er gledet ud, saaledes at Medlemstallet i Aar er 1039. 4 har indmeldt sig som livsvarige Medlemmer med 200 Kr. een Gang for alle; vi har i Øjeblikket 30 livsvarige Medlemmer.

4. Beretning om Selskabets almindelige Virksomhed.

Sekretær *Axel Nielsen* henviste til, at Meddelelse om Selskabets almindelige Virksomhed var givet i det trykte Bilag 1, der var omsendt til Medlemmerne sammen med Indbydelsen til Generalforsamlingen. Sekretæren ønskede derfor kun mundtligt at resumere eller understrege visse Dele af den udsendte Meddelelse, der følger herefter:

Som Sædvane er blevet i de senere Aar, indledes Beretningen om Selskabets almindelige Virksomhed med en Omtale af Selskabets

Udgivelse af Landbrugslitteratur. Denne Sædvane har sin naturlige Begrundelse deri, at en meget stor Del af Virksomheden i lange Perioder af Selskabets hidtidige (godt 170) Virkeaar har ligget paa dette Omraade — i de senere Aar vel nok mere udpræget end nogen Sinde før.

Selskabets Udgivervirksomhed.

I Beretningen i Fjor anførtes herom: „Det Højdepunkt, som i saa Henseende naaedes i Aarene 1937 og 1938, er igen i 1940 blevet overskredet." Hertil kan nu føjes, at 1941 i saa Henseende i væsentlig Grad overgik alle sine Forgængere. Lidt økonomisk Statistik vil formentlig vise dette tydeligere end mange Forklaringer. Nedenfor gengives Selskabets samlede Udgifter til Trykning af Skrifter (undtagen for Tidsskrift for Landøkonomi og Aarsberetningen) i de to sidste Femaarsperioder:

1931/32—1935/36	gens.	6 364 Kr.
1936/37—1940/41	gens.	18 903 Kr.

Sandsynligvis bliver Tallet adskillige Gange større i indeværende Aar, og det samme vil sikkert gælde de to næste Regnskabsaar.

Først skal som sædvanlig nævnes *Tidsskrift for Landøkonomi,* der har været af den sædvanlige Størrelse; vi har som i tidligere Aar heri søgt at samle Artikler af blivende Værdi, dels i Kraft af de særlige Emner, de behandler, dels — for visse Artiklers Vedkommende — gennem et aarligt à jour ført Oversigtsstof.

Landøkonomisk Aarbog med det store, nye Navneregister er udsendt i sædvanligt Oplag og Størrelse, medens Udsendelse af *Aarsberetningen* paa Grund af Travlhed med anden Litteratur er blevet udskudt noget i Aar.

Af Bøgerne for det landbrugsfaglige Oplysningsarbejde er det efterhaanden altovervejende de nye Grundbøger, der anvendes. De to nye, der udsendtes i Fjor: *Kulturplanter* og *Husdyravl,* solgtes saaledes fuldstændig ud paa et Par Maaneder, endda der efter Udsendelse af Frieksemplarer til Medlemmer var over 2 000 Salgseksemplarer. Iøvrigt udsolgtes ogsaa *Fodringslære* og *Gødningslære* i Løbet af Vinteren, og vi har derfor i Aar ladet trykke nye og større Oplag af disse 4 Grundbøger.

I Beretningen sidste Aar nævntes, at den mest solgte af Vejledningerne nu var trykt i 25 000 Eksemplarer. Hertil kan i Aar føjes, at alle 8 Bøger og Vejledninger nu tilsammen er oppe paa ialt ca. 100 000 Eksemplarer.

Det er baade forbavsende og glædeligt derigennem at konstatere, hvilket vældigt Omfang det landbrugsfaglige Ungdomsarbejde har antaget.

Vi har i Aar samlet Grundbøgerne for sig i een Mappe, og Vej-

ledningerne for sig i en anden; hver af Mapperne koster et halvt Hundrede Øre.

I Beretningen i Fjor omtaltes udførligt Bogen om *Kartoflens Sygdomme*. Hertil skal blot i Aar føjes, at Landhusholdningsselskabet i 1941 for norsk Regning har ladet fremstille 10 000 Eksemplarer af Farvetavlerne til en norsk Udgave af Bogen. I Fjor nævntes ligeledes, at en Bog om *Rodfrugternes Sygdomme* var planlagt. Planerne herfor er nu saa nær Virkeliggørelse, at det store forberedende Arbejde, der bestaar i Billedmaterialets Fremstilling, nu i det store og hele er bragt til Afslutning. Vi nærer det bedste Haab om, at Bogen kan foreligge i første Halvdel af 1942.

Den store Haandbog for Landhusmødre — *Husholdning paa Landet*, kommer den til at hedde — for hvilken der ogsaa forelaa Planer allerede i Fjor, foreligger færdig inden Selskabets Generalforsamling. Selv om den er forholdsvis meget billig pr. Enkelt-Eksemplar, er det dog den største og dyreste Bog, som Landhusholdningsselskabet har udsendt i en meget lang Aarrække. Desværre er de Forhaabninger, vi i Fjor havde med Hensyn til Tilskud til Udgivelsen, fuldstændig bristet, og Bogen fremkommer alene for Selskabets Bekostning. Naar vi har kunnet magte det økonomisk, skyldes det først og fremmest de betydelige likvide Midler, der er blevet disponible ved den ved tidligere Generalforsamlinger omtalte Omplacering af Grundfonden.

I Form af et særligt Hæfte af Tidsskrift for Landøkonomi udsendtes ca. 1. Marts en lille nyttig Haandbog, særlig i disse Tider: *Erstatnings- og Hjælpefodermidler* forfattet af *H. Ærsøe* og *H. M. Petersen*, begge Forsøgslaboratoriet. Samtidig fremstilledes 2 500 Eksemplarer af Bogen til Salg gennem Boghandelen.

Det kan i denne Forbindelse anføres, at Landhusholdningsselskabet i Fjor traf Aftale med d'Hrr. Forstander *H. Bagge* og Assistent *Asger Larsen*, begge Aarslev, om at skrive en Bog om *Handels- og Industriplanter* — en Bog, der i lignende Form som ovennævnte vil udkomme i indeværende Vinter; denne Bog kan næppe siges at være blevet mindre aktuel i det forløbne Aar.

Der har i Løbet af 1941 været fremført Planer om forskellige andre Bøger, men det er endnu ikke endelig afgjort, om nogen af disse kommer til Udførelse. Muligt kan der dog siges mere om Udgivelse af Bøger ved Generalforsamlingen end her i dette Fortryk.

Endelig skal i Tilknytning til Omtalen af Bogudgivelser anføres, at Bestyrelsesraadet ved sit sidste Møde drøftede Spørgsmaalet om Frieksemplarer til Medlemmerne af de af Selskabet udgivne Skrifter. Selv om man i Almindelighed ikke ønsker at fravige Princippet med at tilbyde Medlemmerne et Frieksemplar, vedtoges det dog at gøre Undtagelser derfra, naar Omkostningerne derved blev saa store, at Økonomien ved Udgivelsen bragtes i alvorlig Fare. „Husholdning paa

Landet" vil saaledes blive tilbudt Selskabets Medlemmer til halv Pris. Fastsættelsen af eventuelle Salgspriser paa L. H. S.-Bogudgivelser overlodes for Fremtiden til Præsidiet.

I Forbindelse med Omtalen af Udgivervirksomheden kan nævnes den *Vejledning i Opførelse af Ajlebeholdere,* som udsendtes i Sommer. Den er som sin Forgænger — „Silovejledningen" — udarbejdet af et særligt Udvalg for Ajlebeholdere og Siloer, som nedsattes for et Par Aar siden, og som har udrettet et meget stort Arbejde. Ganske vist har den først udsendte Vejledning i Silobyggeri være ude for en vis Kritik gaaende ud paa, at det var for dyre Beholdere; til Gengæld har der os bekendt kun lydt Lovord over Ajlebeholdervejledningen — og maaske vil praktiske Erfaringer med Hensyn til Ensilagebeholdere, der gaar i Stykker, Tid efter anden bringe ogsaa den første Vejledning i højere Kurs. I saa Fald har vi et Oplag til Raadighed af denne, medens derimod Ajlebeholderbetænkningens 5 500 Eksemplarer praktisk alle er solgt eller foræret bort. Selskabet har kun et halvt Hundrede Eksemplarer tilbage.

Landbrugets Historie under Redaktion af Statskonsulent *K. Hansen* var ved Statskonsulentens Død ikke færdig. Da Værkets Udgivelse skyldtes Landhusholdningsselskabets Initiativ, er det blevet ordnet saaledes, at Fuldførelsen sker paa Selskabets Foranstaltning. Der er blevet truffet Aftale med Direktør *Chr. Stahl,* Statsfrøkontrollen, Forstander *Josef Hansen,* Tystofte, og Konsulent *P. Grøntved,* Næstved, om at skrive hver sit af de manglende Afsnit i Bind II, Planteavlens Historie, medens Statskonsulenten før sin Død havde truffet Aftale med Docent *Milthers* om at afslutte Bind V, der omhandler de almindelige Landbrugsforhold. Værket vil foreligge færdigt senest paa Aarsdagen for Statskonsulent K. Hansens Død.

P r i s o p g a v e r : Den i 1940 udsatte Prisopgave vedrørende Slagtevarers Holdbarhed udløber med Aaret 1941.

L æ r l i n g e u d d a n n e l s e n plejer at blive nævnt i Beretningen om Selskabets almindelige Virksomhed. I Aar er det en særlig Glæde at nævne denne Virksomhedsgren, idet Tilgangen har været større end i de sidste 20 Aar; dertil kommer et betydeligt Antal unge Byboere, som Selskabet privat har skaffet gode Lærepladser. Vi haaber at kunne fastholde denne stigende Linie for de mandlige Lærlinge. For en enkelt Gren af Lærlingene, Foderlærlingene, er der Overvejelser fremme om en vis Omlægning, der ogsaa skulde medføre en Forhøjelse af Antallet. Paa Forslag af Lærlingene selv bliver der antalig udarbejdet et særligt Emblem for L. H. S.-Lærlinge.

H u s h o l d n i n g s u d d a n n e l s e n er i Aar paa Generalforsamlingsdagsordenen opført som særligt Punkt, og her skal da blot anføres, at der nu er sikre Tegn paa en stigende Linie ogsaa i dette Arbejde.

Statskonsulentvirksomheden plejer ikke at give Anledning til megen Omtale ved Generalforsamlingen. I Aar skal dog gøres en Afvigelse herfra, og Anledningen er den, der vil være mange af Selskabets Medlemmer bekendt, at det nu synes givet, at Statskonsulenterne i Mejeribrug, der ligesom de øvrige Statskonsulenter hidtil i administrativ Henseende har henhørt under Landhusholdningsselskabet, i en ikke særlig fjern Fremtid overflyttes til Mejeriernes Fællesorganisation.

Lykkeligvis kan det paaregnes, at den Forandring, der hermed sker, er af mere formel end reel Art, og at Statskonsulenterne i Mejeribrug vil kunne fortsætte deres Arbejde efter de samme Retningslinier som hidtil. Det er, som alle ved, langtfra første Gang, at Selskabet har været den initiativtagende og derefter — naar Sagen var ført saa vidt frem, at alle kunde se dens Værdi — enten har afgivet den til andre, eller Institutionen har kunnet staa paa egne Ben. Alligevel er det med Beklagelse, at Selskabet nu ser Statskonsulenterne i Mejeribrug forlade Landhusholdningsselskabet, saa meget mere som Aarsagerne dertil næppe kan siges at være af presserende, saglig Karakter.

Selskabets Foredragsvirksomhed. Der afholdtes i Vinteren 1940—41 foruden Foredraget ved Generalforsamlingen (Forstander *Karsten Iversen:* Planteavlens Tilrettelægning i 1941) følgende Foredrag:

Professor *Johs. Jespersen* om: „Hestenes Fodring under de nuværende Forhold", Forstander *N. Dyrbye:* „Malkekøernes Størrelse og dennes Indflydelse paa Kvægholdets Økonomi", Civilingeniør *E. F. Kruse om:* „Halmens industrielle Udnyttelse" og Afdelingsleder *Fridlev Thøgersen* om: „Vore Tørvemoser og deres Udnyttelse".

Foredragene har været offentliggjort i Tidsskrift for Landøkonomi.

Konsulentmødet 1941 forløb paa sædvanlig Maade og var tilrettelagt af det af Landhusholdningsselskabet og Foreningen af danske Landbrugskonsulenter nedsatte Fællesudvalg. Det afholdtes den 21. og 22. Februar paa Landbohøjskolen. Den første Dag afholdtes Sektionsmøder i Plantekultur, Husdyrbrug, Regnskabsføring, Husholdning, Havebrug og Mejeribrug samt et Fælles-Sektionsmøde. Den anden Dag blev afholdt Foredrag af Professor *L. S. Fridericia* om „Rationering og Folkeernæring", Ingeniør, cand. polyt. *Niels Lichtenberg* om: „Industriens Behov af Raastoffer fra Landbruget" (optaget i Tidsskrift for Landøkonomi) og Landstingsmand *H. Hauch* om: „Landbrugets Produktions- og Afsætningsforhold".

Gaardejer *Mathias Jepsen,* Rørkær pr. Jejsing, har af Selskabet faaet tildelt et Sølvbæger samt af Gammeleje-Legatet et Diplom og en Præmie paa 500 Kr. for særlig fortjenstfuld Virksomhed inden for

Avlen af Korthorn. Vort Bestyrelsesmedlem, Kreditforeningsdirektør Hans Hansen, Graasten, overrakte Bægeret m. v. paa Mathias Jepsens 60 Aars Fødselsdag.

Legaterne under Landhusholdningsselskabet: 1) Af Legaterne for trængende, forhenværende Landmænd, hvortil hører Etatsraad Harald Holmes og Hustru, Anna Holme, født Hebert's Legat, Godsejer V. A. Goldschmidts Legat, Godsejer Chr. Schmidt til Vibygaards Legat og en Del af Forpagter Bokelmanns Legat, er uddelt ca. 70 000 Kr. i Understøttelser.

2) Af Legaterne for unge Landmænds Videreuddannelse, hvortil hører en Del af Forpagter Bokelmanns Legat, Inspektør N. P. J. Buus' Legat, Etatsraad P. Feilbergs Legat, Godsejer V. A. Goldschmidts Legat for Landbrugsstuderende, Proprietær J. H. Holms Legat og Jægermester, Forpagter Frants Skovs Legat, er uddelt ca. 13 000 Kr. i Stipendier.

Endvidere er til udtjente Lærlinge under Selskabet uddelt ca. 1 000 Kr.

3) Af Godsejer Viktor A. Goldschmidts Legat, Afdeling B., der ifølge Fundatsen anvendes til Forsøg og Undersøgelser vedrørende Midler til Bekæmpelse af Sygdomme hos Dyr, er uddelt 12 800 Kr.

Ialt er af Legaterne uddelt ca. 100 000 Kr.

Af Redaktør *J. Pedersen-Bjergaards Legat* er uddelt et Sølvbæger til Hønseriejer *A. H. Elmtoft*, Søvind, for dygtigt og fortjenstfuldt Arbejde til Fjerkræavlens Fremme. Dette Bæger blev overrakt ved Aarsmødet i Statens Fjerkræudvalg i Januar Maaned i Aar. Af samme Legat blev uddelt en Del Opmuntringspræmier for Arbejde inden for Landbrugets Binæringer.

Af *Grosserer G. Buscks Legat* skænkede Selskabet i Aar et Sølvbæger til de østlige Øers 40. Mejeriudstilling som Ærespræmie for Eksportost.

Til Universitetsalmanaken for 1942 har Selskabet som i tidligere Aar fremskaffet den landøkonomiske Artikel, idet Konsulent *Frits O. Jensen* har skrevet om Faareavl og Faarehold.

Tilskud til Selskabet. Fra De Danske Spritfabrikker og De danske Sukkerfabrikker er Bevillingen til Undersøgelser vedrørende Fersken- og Bedelus blevet fornyet for endnu et Aar. Fra Danske Landboforeningers Frøforsyning og fra Landbo- og Husmandsforeningernes Frøsalg er efter Ansøgning modtaget Tilsagn om et Tilskud til Udgivelse af den foran omtalte Bog om Rodfrugternes Sygdomme.

Ud over de i Beretningen omtalte Skrifter er nu ogsaa udgivet en lille Bog: *Landmandens Lommekalender,* som foruden almindeligt Kalenderstof væsentligst indeholder en Del Landbrugsstatistik; den er i et bekvemt Lommeformat. Alle Selskabets Medlemmer vil faa den tilsendt.

Endvidere paatænker Selskabet i Begyndelsen af 1943 at udgive en Bog: Frøafgrødernes Sygdomme. Denne Bog skulde i Form og Udstyr komme til at svare til Bøgerne om Kartoflens Sygdomme og om Rodfrugternes Sygdomme.

5. Beretning om „Fond til Landmænds Uddannelse".

Godsejer *Hasselbalch:* I Slutningen af December i Fjor blev der — saaledes som vi altid bærer os ad — udsendt Meddelelse til Landbrugspressen og Landbohøjskolen om de af Landhusholdningsselskabet administrerede Legater til Gavn for Landbrugsstuderende, deriblandt ogsaa om Legatunderstøtelserne af Fond til Landmænds Uddannelse. Til samtlige Legater indkom ialt 64 Ansøgninger. 34 af disse kom i Foraaret i Betragtning ved Uddelingen af de øvrige Legatmidler; tilbage var derefter 30 Ansøgninger, hvoraf der efter Indstilling af Bestyrelsen for Fonden tildeltes de 9 Understøttelse til et samlet Beløb af 775 Kr.

I Henhold til de for Fonden gældende Vedtægter vil dens Bestyrelse for 1942 komme til at bestaa af næste Aars ledende Præsident, Hofjægermester *Lüttichau,* Forpagter *Aug. Bech,* Professor *Aksel Pedersen,* Godsejer *Langkilde* og Inspektør *Ib Windfeld.*

6. Meddelelse om Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde.

Godsejer *Hasselbalch* fremdrog Hovedpunkterne i den forud for Generalforsamlingen udsendte Beretning om Samvirksomheden:

Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde har i 1941 afholdt 3 Kursus, nemlig for det første et *Fodermester-Kursus* fra 8. til 13. September paa Graasten Landbrugsskole. Dette Kursus havde samlet saa mange Deltagere, som Skolen kunde rumme, og var lige saa vellykket som sine 3 Forgængere.

Der er Planer om at afholde et tilsvarende Kursus paa Næsgaard i April Maaned næste Aar, men til dette Kursus kan kun tages 30 Deltagere. Spørgsmaalet er ikke endeligt afgjort endnu.

I Dagene 20.—23. Oktober afholdtes paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole et Kursus om *Arvelighedslæren og dens praktiske Anvendelse inden for Planteavl og Husdyrbrug,* og i Dagene 20.—25. Oktober afholdtes samme Sted et Kursus i *Material- og Redskabslære,* beregnet for Husholdningskonsulenter og Husholdningslærerinder.

Til Arvelighedskursuset havde vi bl. a. 2 svenske Foredragsholdere, nemlig Professor *Ivar Johansson,* Uppsala, og Docent, fil. d. *C. A. Hallqvist,* Wiad. Kursuset samlede 50—60 Deltagere, medens der til Kursuset i Material- og Redskabslære (Husholdningskursuset) var indtegnet over 80 Deltagere og mødte op mod 100 Deltagere til enkelte af Foredragene.

Disse Kursus samler altid god Tilslutning, og der er megen Glæde over dem blandt Deltagerne. De former sig dels som en Repitition, dels som en Indførelse i, hvad der er fremkommet af nyt paa de enkelte Omraader i de sidste Aar.

Samvirksomhedens Fællesudvalg har ogsaa beskæftiget sig med Spørgsmaalet om *Udgivelse af yderligere en Grundbog,* men Slutresultatet af Overvejelserne blev, at man opgav at gaa videre med Sagen.

Endelig kan nævnes, at Samvirksomheden er gaaet ind i et Samarbejde med forskellige Organisationer, der virker i Oplysningens Tjeneste, i noget, der kaldes „Dansk Folkeoplysnings Samraad". Heri deltager Foreningen af Høj- og Landbrugsskoler, Danmarks Biblioteksforening, Danmarks Lærerforening, Arbejdernes Oplysningsforbund og endnu et Par andre Foreninger. Samvirksomheden vælger 1 Repræsentant til Bestyrelsen og 2 til Repræsentantskabet.

Dansk Folkeoplysnings Samraad har endnu virket saa kort Tid, at det ikke lader sig gøre at sige noget nærmere om, hvilken Gavn Sammenslutningen vil kunne gøre, men under alle Omstændigheder vil en gensidig Orientering i, hvorledes de forskellige Organisationer virker inden for Oplysningsarbejdet, kun kunne gavne alle Parter.

7. Meddelelse om Udvalget vedrørende Bede- og Ferskenlusundersøgelser.

Forstander *Ernst Gram* afgav en kortfattet Rapport om det forløbne Aars Arbejde:

I Sommeren 1941 var Undersøgelserne ligesom det foregaaende Aar stærkt hæmmede ved de to Bladlusarters Sjældenhed. Foruden lokale Iagttagelser i Københavns Omegn foretoges forskellige Rejser: Lolland-Falster, Vestsjælland, Midt-, Øst- og Nordjylland og Fyn samt et Par mindre Ture til Egnen omkring Jægerspris.

For Bedelusens Vedkommende var Hovedformaalet at forøge det allerede indsamlede statistiske Materiale til Belysning af den Maade, hvorpaa Lusen angriber Bedefrømarkerne, men da der oftest kun var ganske faa angrebne Planter i Markerne, vil den endelige Rapport i særlig Grad blive baseret paa den første Sommers Erfaringer. Enkelte Steder fremkom dog Ejerne med ret vigtige Oplysninger.

Undersøgelserne over Ferskenlusen er især knyttet til Rejserne paa Sjælland, Fyn og i Jylland. Denne Bladlusart var i det store og hele sjælden, i mange Egne af Jylland gav Tællingerne konstant 0; paa visse ret begrænsede Lokaliteter, tilsyneladende ganske uberegneligt, fandtes der dog ret betydelige Mængder af Ferskenlus. Paa disse Lokaliteter var der ogsaa det foregaaende Aar ret mange Ferskenlus, og i de undersøgte Tilfælde kunde der med rimelig Sandsynlighed konstateres Forbindelse med Ferskentræer. Der er saaledes

Grund til at tro, at Fersken og Abrikos, hvorpaa Lusene overvintrer i det kulderesistente Ægstadium, faktisk spiller en Rolle som Bevarer af Bladlusbestanden i Aar, der ikke eller næppe giver Arten Lejlighed til at overvintre paa det meget kuldeømfindtlige, hermafroditiske Stadium.

Desuden er der arbejdet med Bladlusenes Sugeteknik, Forhold, der utvivlsomt vil være af stor Betydning for Forstaaelsen af de enkelte Arters Samhørighed med bestemte Grupper af Viroser.

Publikationer i 1941:

Svingninger i Bedelusens og Ferskenlusens Biologi, foraarsaget af den strenge Vinter 1939—40. — Naturens Verden.

Bedelusen, Aphis fabae Scop., og dens Værtplanter, specielt under danske Forhold. Tidsskrift for Planteavl 46. Bind.

8. Meddelelse om Uddelingen af Selskabets Hædersbelønninger.

Hofjægermester *Lüttichau:*

I Efteraaret 1941 har Landhusholdningsselskabet uddelt 3 Sølvbægre som Hædersbelønninger for Landboflid.

Følgende fik tildelt denne Belønning:

Chresten Jensen Christensen og Hustru, „Risholm", Jerslev J., Jerslev Sogn, Hjørring Amt.

Aug. Johnsen og Hustru, Simmelkjær, Sunds, Simmelkjær Sogn, Ringkøbing Amt,

Jens Rasmussen og Hustru, Moesgaard, Troldhede, Assing Sogn, Ringkøbing Amt.

Landhusholdningsselskabets Dueligheds medaille 1941 er uddelt til følgende:

Staldkarl *Herman Peter Andersen,* Gjorslev, Store-Heddinge, Havearbejder og Væver *Johannes Christian Valdemar Bøttiger,* Giesegaard, Kværkeby, Husassistent *Frederikke Frederiksen,* Store Sjørup, Ørsted, Husmand *Peter Hansen,* Kirke Søby, Flemløse, Husassistent *Ane Marie Isaksen,* Høgdal, Lemming, Husbestyrerinde *Ane Kirstine Jensen,* Herborg, Medhjælper *Hans Jensen,* Roager, Arbejdsmand *Karl Jensen,* Bovense, Ullerslev, Tjenestekarl *Peter Ludvig Jensen,* Heglingegaard, Sorø, Husbestyrerinde *Louise Jørgensen,* Trælløse, Herlufmagle, Bestyrer *Svend Kølmose,* Brejning, Spjald, Husbestyrerinde *Josefine Larsen,* Lindehuset, Krarup, Espe, Husbestyrerinde *Marie Milling,* Kværndrup Vænge, Kværndrup, Husassistent *Johanne Kirstine Nielsen,* Torslev Vestergaard, Skovsgaard St., Fodermester *Marius Nielsen,* Bækmarksbro, Husassistent *Astrid Dagmar Henriette Pedersen,* Kirkebakken, Køng, Lundby, Husbestyrerinde *Katrine Pedersen,* Mejls pr. Varde, Fodermester *Niels Petersen,* Langebjerggaard, Slagelse, og Medhjælper *Niels Madsen Sørensen,* Stenagergaard, Nørbølling, Brørup.

Hofjægermesteren sluttede sin Meddelelse om denne Gren af Selskabets Virksomhed med en Tak til det Udvalg, der besigtiger de indstillede Brug og foretager en Bedømmelse af Indstillingerne. Det er et meget stort Arbejde, der her udføres, og uden dette Udvalgs Medvirken vilde dette Arbejde være næsten uoverkommeligt for Præsidiet. Hofjægermesteren havde i de sidste Par Aar selv deltaget i Besigtigelserne af Brugene og kunde meddele forskellige Træk om den Interesse, der ude i Landet er for Selskabets Sølvbægre, og om den Pietet, hvormed der værnes om dem, baade de nye og de, der er uddelt for et eller flere Slægtled tilbage.

9. Meddelelse om det landøkonomiske Rejsebureaus Virksomhed.

Bureauchef *N. Siggaard* gentog i Hovedsagen den Beretning om Bureauets Virksomhed, der var omsendt forud for Mødet:

Landøkonomisk Rejsebureaus Virksomhed har ligesom i Fjor været stærkt hæmmet af Krigsforholdene. Dog har Virksomheden været af noget større Omfang end i 1940.

Det gælder baade for Planlægningen af Studierejser og for Ansættelsen af Landvæsenselever. Hvorimod Besøgene paa Kontoret af udenlandske Landøkonomer ikke har været talrigere end i Fjor. Korrespondancen med de forskellige Lande har ogsaa været mindre omfattende end i Aarene før Krigen.

Der er i Aarets Løb planlagt 16 Rejser, hvoraf Størsteparten har været Enkeltmandsrejser. Antallet af Landvæsenselever har været en Del større end i Fjor, idet en Del danske Elever ved Bureauets Hjælp har faaet Pladser her i Landet. Der er ogsaa kommen nogle til Sverige, som er bleven udvekslet med svenske Elever her til Landet. I Foraarsmaanederne kom der en Del Forespørgsler fra andre Lande om at faa danske Elever, men Størsteparten af disse Forespørgsler fremkom dog saa sent paa Foraaret, at de danske Elever var bleven fæstede til Landbrug her i Landet.

Som sædvanlig har Landøkonomisk Rejsebureau haft et omfattende Samarbejde med Rigspolitiet og med Justitsministeriet. Det har i Aar ligesom i Fjor i Særdeleshed gaaet ud paa at faa ordnet Opholdsforlængelser og Flytningstilladelser for de ca. 380 udenlandske Elever, som paa Grund af Krigsforholdene er bleven forhindrede i at rejse her fra Landet.

10. Meddelelse om Udvalget for Afsætning af dansk Sædefrø til Udlandet.

Professor *Aksel Pedersen:* Det ligger i Forholdenes Natur, at der ikke kan være saa forfærdelig meget at sige vedrørende Arbejdet for Afsætningen af dansk Sædefrø til Udlandet. Den Virksomhed,

som vi almindeligt beskæftiger os med, er Udsendelse af Frøprøver til Afprøvning i Udlandet og Indsamling af de Resultater, der er fremkommet ved saadanne Afprøvninger, og endelig Udarbejdelse af Oversigter over danske Sorter og Stammer til Vejledning for Udlandet.

I Aarets Løb har Arbejdet praktisk talt ligget stille; der er kun udsendt en enkelt Prøve, og Forsøgsresultater foreligger ikke. Der har saaledes heller ikke været nogen Anledning til at holde Møde i Udvalget. Vi regner med, at Arbejdet skal genoptages, naar Forholdene igen tillader det, og en af de Ting, der da først og fremmest vil være Anledning til at tage fat paa, er Udarbejdelsen af en ny Liste over danske Sorter og Stammer. Den gamle vil til det Tidspunkt være forældet.

11. Meddelelse om Virksomheden i Udvalget vedrørende unge Pigers huslige Uddannelse.

Konsulent, Frk. *Agnete Tang* gennemgik i Hovedtrækkene den forud for Mødet udsendte Beretning om Virksomheden:

Arbejdet for Husholdningsuddannelsen har det sidste Aar ikke gjort nævneværdige Fremskridt; dette skyldes sikkert, at der i Modsætning til de nærmest foregaaende Aar i det sidste Aar ikke har været ansat nogen Konsulent til at arbejde med Sagen, og at Husmødrenes Interesse derfor ikke er blevet holdt vedlige eller forøget.

Der har ikke været nogen Tilbagegang, hvad Antallet af Læresteder angaar, men da der heller ikke har været nogen nævneværdig Fremgang i Antal i de 4 Aar, der er arbejdet med Sagen, maa Betegnelsen „stillestaaende" herfor være berettiget.

Udvalget for unge Pigers huslige Uddannelse har stadig ca. 400 Tillidsmænd over hele Landet, omtrent lige saa mange Læresteder, men desværre kun unge Piger i alt for faa af disse.

Ved et Møde i Februar 1941 bestemte Udvalget igen at antage en Konsulent, og i Maj samme Aar antoges Konsulent i De midtjydske Husholdningsforeninger, Frk. *Agnete Tang,* der imidlertid paa Grund af Sygdom først kunde tiltræde Stillingen midt i September.

Den nye Konsulent har nu overtaget Korrespondancen vedrørende denne Sag, ligesom hun gennem Foredrag og Besøg i Hjemmene søger Sagen fremmet. Forhaabentlig vil det lykkes inden for overskuelig Tid at faa vakt en virkelig Interesse for denne for Hjemmene saa vigtige Sag og betydningsfulde Opgave.

At Tiden er gunstig, spores paa mange Ting. Vi maa nu haabe, at Tidspunktet ikke forpasses, og at det vil være muligt til næste Aar at aflægge Beretning om betydelig Fremgang saavel i Antallet af Læresteder som — navnlig — af unge Piger i disse.

12. Fremlæggelse af forrige Aars Regnskab og 13. Forslag til Virksomhedsplan og Budget for Aaret 1942—43.

Sekretær *Nielsen:* Selskabets Regnskab har, som Sædvane har været i de senere Aar, været udsendt til Medlemmerne forud for Generalforsamlingen, idet det fremtræder som Fortryk til næste Aars Aarsberetning, og De har derfor alle haft Lejlighed til at se Tallene. Jeg skal da ganske kort fremhæve enkelte af dem:

Medlemskontingentet har nu passeret de 20 000, idet vi har over 1000 Medlemmer.

Med Hensyn til Punkt 10, Udarbejdelse og Trykning af Skrifter, vil her ved Sammenligning med i Fjor kunne ses en stigende Linie. Antagelig vil Linien endda blive mere stigende i indeværende Regnskabsaar.

Under Punkt B 5 er for første Gang i Selskabets Regnskab opført et Beløb for Beholdningen af Skrifter. Tidligere har Værdierne af disse Lagre været saa smaa, at man fandt det forsvarligt at betragte dem som et Aktiv uden for Regnskabet, men efterhaanden, som Boglageret er vokset, vil det være forkert at se bort herfra.

Regnskabet med Revisorernes Bemærkninger dertil har været forelagt Bestyrelsesraadet, der ved sit Møde den 22. Oktober har givet Decharge derfor.

Om Virksomhedsplanen er at meddele, at denne foreslaas uændret ogsaa i Aar. Der kan være enkelte af de forskellige Virksomhedsgrene, som vi ikke i Øjeblikket ofrer meget paa, men der bliver maaske Mulighed derfor i Fremtiden.

Vedrørende Budgettet maa Opmærksomheden henledes paa Punkt 10, hvor man i Budgettet har søgt at tage Hensyn til de Udgiftsstigninger, de planlagte Bogudgivelser vil føre med sig. Beløbet er maaske endda ansat noget lavt, men paa det Tidspunkt, hvor Budgettet maa udarbejdes, har man ikke kunnet foretage en nøjagtigere Vurdering af Udgifterne.

Kontorchef *H. C. Larsen:* Jeg kunde ønske, eventuelt paa Budgettets sidste Side, at faa anført lidt nærmere Forklaring paa, hvad der er Grunden til, at de enkelte Beløb gaar op eller ned.

Renterne under Punkt 2 er budgetteret 1500 Kr. lavere end for indeværende Aar; jeg ser meget vel, at det stemmer godt med indeværende Aars Regnskab, men hvad er Grunden til, at de er gaaet tilbage?

Sekretær *Nielsen:* Der er egentlig kun to Punkter, der er forandret paa Regnskabet, og det er, som Kontorchef H. C. Larsen fremhæver, Rentekontoen og Konto A 10. Bogkontoen har jeg udførligt omtalt, og med Hensyn til Rentekontoen er Forklaringen for Budgettets Ved-

kommende, at Bøger og Bogbeholdninger som bekendt ikke afkaster Renter.

For sidste Regnskabsaars Vedkommende er Forklaringen derimod, at der er sket en Terminsforskydning ved den tidligere nævnte Grundfondsombytning. Naar vi f. Eks. 1. Marts sælger Genforeningsobligationer, der har Rentetermin 1. Marts, og køber 3½ pCt. Obligationer med Rentetermin 11. Juni, betaler vi 3 Maaneders vedhængende Renter, der altsaa opføres som Udgift i 1940—41. Først i 1941—42 faar vi bogført den modsvarende Indtægt.

Efter et Par Replikskifter mellem Kontorchef *H. C. Larsen,* Kreditkassedirektør *Hans Hansen* og *Sekretæren* udtalte

Sekretær *Karl Madsen:* Jeg vil gerne have Lov til at udtrykke en Paaskønnelse af den omfattende Udgiver- og Forlagsvirksomhed, som Selskabet har taget op, og som jeg har hørt om og ogsaa stiftet Bekendtskab med. Man faar noget for Pengene i Landhusholdningsselskabet, og den Landboungdom, som disse Skrifter er tiltænkt, og som slider Bøgerne, har ogsaa Grund til at være taknemmelig over for Selskabet, der har lagt sine Kræfter ind paa dette Omraade. Jeg tror, eller rettere jeg tør paastaa, at man vil ikke kunne faa flere, bedre og billigere Bøger for de samme Penge, dersom andre havde med dette Arbejde at gøre. Alene denne Opgave synes jeg fortjener at blive fremhævet.

Men desuden er der ogsaa den anden og meget store og vigtige Opgave: at hjælpe og understøtte de unge Landmænd, som søger Uddannelse. Disse to Opgaver er saa vigtige og varetages paa saa god Maade af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, at jeg som menigt Medlem gerne vil have Lov til at rette en Tak til Ledelsen for det.

Under Punkt 14. Eventuelt blev intet fremført.

Hofjægermester *Lüttichau* sluttede derefter Generalforsamlingen med en Tak til de fremmødte Medlemmer og erindede om Foredragsmødet Kl. 15½.

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1941.

I.

Beretning fra Statskonsulent Chr. H. Ibsen.

I Aarets Løb har jeg været optaget uden for Hjemmet i 282 Dage. Mejeribesøgene har udgjort 377 eller ikke saa lidt mindre end foregaaende Aar, men Rejsen fra Mejeri til Mejeri har jo unægtelig ogsaa været noget vanskeligere. Herudover har jeg deltaget i Bedømmelsen af Smør 9 Gange ved Statens Smørbedømmelser, ved 38 Bøtteudstillinger i Kredsene, ved 20 Ugebedømmelser, ved 28 Bedømmelser af Kølehussmør ved Statens Smørbedømmelser, ved de provinsielle Mejeriudstillinger i Odense og København, 13 Gange ved Bedømmelse til eller fra Markedsreguleringen, 9 Gange ved Bedømmelse af tysk Kølehussmør, der var oplagret her i Landet, og 2 Gange ved Bedømmelse af Kølehussmør i Tyskland.

I Bedømmelse af Ost har jeg deltaget ved 4 Osteudstillinger i Kredsene, ved Forsøgsosteudstillingen i Nykøbing F., 2 Gange paa Forsøgsmejeriet samt ved Ostelagerbedømmelserne, 2 Gange i Gl. Roskildekredsen paa henholdsvis 13 og 14 Mejerier og 2 Gange i Maribokredsen paa henholdsvis 14 og 12 Mejerier. Derudover har jeg besigtiget Eksportost 20 Gange til Finland og 2 Gange til Norge. Jeg har været indbudt til og deltaget i 48 Møder, hvoriblandt en stor Del vedrørende Centraliseringen af Mælkehandelen i Provinsbyerne, og jeg har holdt 23 Foredrag. Pasteuriseringsloven har krævet 4 og Smørloven 3 Møder om Indstilling af Bøder for Overtrædelser. Som sædvanlig har jeg været Censor ved Eksamen for Mejeristuderende ved Landbohøjskolen samt Fællescensor i Maskinlære ved Afgangsprøverne for Mejerister paa Dalum og Ladelund Mejeriskoler. Endvidere har jeg været udmeldt Skønsmand i 2 Mejerisager, der begge har krævet nogle Møder, har været tilkaldt nogle Gange som Vidne i Mejerisager, har været Voldgiftsmand i en Mejerisag og i en Mælkecentraliseringssag, der begge nødvendiggjorde en Del Møder, før Kendelse kunde afsiges, og nu er jeg Voldgiftsmand i en ny Mælkecentraliseringssag.

To Gange i Aarets Løb — fra 10.—18. August og fra 23. Oktober—1. November, har jeg efter Indbydelse fra Reichsstelle für Milcherzeugnisse, Öle und Fette været paa Rejse i Tyskland; paa første Rejse bedømtes dansk Smør, der havde henstaaet paa Kølerum i længere Tid, og paa sidste — og det var ikke mindst interessant — tysk Kølehussmør, og ved een af disse Bedømmelser blev der tillige

foretaget en sammenlignende Bedømmelse af lige gammelt dansk og tysk Kølehussmør.

Kontrollen med Renlighedsregulativets Overholdelse og med Foretagelse af Reduktaseprøven paa den til Mejerierne leverede Mælk har taget godt 100 Mejeribesøg. Jeg kunde i Fjor skrive, at den i Sommerens Løb leverede Mælks Kvalitet havde været lidt bedre end ellers, og det samme kan jeg gentage i Aar, men det skal dog tilføjes, at der er Mejerier, hvor Mælkens Kvalitet har været meget daarlig, ja, endog i Aarets sidste Maaned har jeg truffet Mejerier, hvor kun 7—8 pCt. kom i 1. Klasse, endskønt disse Mejeriers Beliggenhed var saaledes, at man maa antage, Fodringsforholdene dersteds absolut ikke var værst.

Antallet af Tilkaldelser fra Mejerier, der stod i Fare for at miste Retten til Benyttelsen af Lurmærket, har i Aar været meget ringe, kun 7 ialt, nemlig 3 Andels- og 4 Privatmejerier. Paa alle disse Mejerier var Aarsagen til den daarlige Smørkvalitet Surhed alene. Om surt Smør har der været talt og skrevet gennem mange Aar ved mange forskellige Lejligheder, og det har da altid været fremhævet, at den første Betingelse for at undgaa Surhed er en kraftig, stærk Syrning af Fløden, og ikke desto mindre kan man endnu opleve, at man for at undgaa Surhed syrner Fløden noget svagere. At der kan være andre Aarsager eller medvirkende Aarsager til det sure Smør under disse for Mejeribruget saa vanskelige Produktionsforhold er rigtigt, men derom skev jeg i Fjor, og jeg skal ikke gentage i Aar.

Der har navnlig i Efteraaret været store Vanskeligheder med at faa æltet Smørret fri for løs Fugtighed, og en medvirkende Aarsag hertil er sikkert det sprøde Smør i Forbindelse med den dalende Mælkeproduktion, der har bevirket, at der i Kærnen kun er den halve Mængde eller endnu mindre end det Kvantum, den er beregnet til. For at undgaa den løse Fugtighed har jeg tilraadet efter Smørrets Skylning, der gerne maa foretages med Vand paa 16—17, ja, jeg kan endog tænke mig helt op til 18—19 Gr. C., at foretage en hurtig Ældtning, til det er tørt. Efter Vandanalyseringen tilsættes saa den nødvendige Mængde Salt opløst i det nødvendige Kvantum Vand, hvorefter der ældtes videre med største Ældtefart, til den løse Fugtighed er borte, og Smørret færdigt. Hvis man paa Mejerier med Dampmaskine som Trækkraft vilde sætte Dampmaskinens Hastighed ned, saaledes at det blev muligt ved at ælte med Kærnefart at faa Ældtehastigheden sat endnu lidt op, vilde det hjælpe til en hurtigere Fjernelse af den løse Fugtighed. Hvor man har elektrisk Trækkraft, kan man standse Valserne og ælte med Kærnefart, for saa vidt Kærnen kan holde dertil, men jeg mener, der ved denne Art Ældtning kommer mere Luft ind i Smørret, end det muligvis er godt, rent kvalitetsmæssigt set. Den hurtige Ældtning skader Smørrets Aroma mindst, men hvorledes det gaar med Sprødheden, skal jeg ikke udtale mig om. Med Hensyn til Sprødhed vilde det hjælpe ganske betydeligt, dersom hver Husholdning altid vilde anbringe sin Smørbeholdning i Lejlighedens varmeste Rum. Det gør vi i mit Hjem, og vi har aldrig sprødt Smør.

Smørfejlen oliet har været ret fremtrædende ogsaa gennem sidste Aar. At de til Raadighed værende Fodermidler kan have Skyld her, tvivler vel ingen om, men der er for mig heller ikke nogen Tvivl om, at den gennemførte lange Æltning, for at faa en smidigere Konsistens, ikke alene tager Smørrets naturlige Aroma, men ogsaa indælter mere Luft og bevirker en begyndende Iltning, der fortsættes, ligegyldigt hvor lave Temperaturer, Smørret kommer til at henstaa under, og det bliver efter kortere eller længere Tid behæftet med Fejl som oliet eller fisket. Altsaa ogsaa af Hensyn til Fejlen oliet vil det være formaalstjenligt at foretage den hurtigere Æltning af Smørret.

Den saakaldte 8—19—16 Metode er i Øjeblikket meget populær eller dog en Metode, der tales om. For ca. 30 Aar siden, da jeg som Assistent ved Forsøgslaboratoriet foretog Forsøg med Paasch & Larsen, Petersens Flødebehandlingsapparat, Superior, viste det sig, at en Afkøling af Fløden efter Pasteuriseringen til 8 Gr. C. gav det største Udbytte, og det glæder mig derfor, at denne Metode nu endelig er kommet til Ære og Værdighed og er gennemprøvet ved mange videnskabelige Forsøg i Holland, Sverige og Danmark. Mine praktiske Erfaringer fra gammel Tid gaar ud paa, at Flødens Afkøling er det primære, medens den senere Opvarmning til 19 Gr. ved gennemstrømmende Vand paa ikke over 25 Gr. og igen Afkøling til 16 Gr. er af mere sekundær Betydning. Opvarmningen har jeg altid uden Gene eller dog uden mærkbar Gene — sprødt Smør var den Gang ikke i Forgrunden — foretaget ved at lukke ganske lidt op for Damptilstrømningen og under uafbrudt Røring i Fløden.

Om- eller Nybygninger af Mejerier har der ikke været mange af i Aarets Løb, hvilket er meget forstaaeligt under de vanskelige Forhold med at faa Materialer og med de høje Priser, men derimod er mange Mejerier gaaet over til Elektricitet som Drivkraft helt eller delvis, og jeg formoder, det er af denne Aarsag, der har været saa stor Interesse for de smaa automatiske Køleanlæg.

Bøtteudstillingerne i Kredsene er fortsat i det gode, gamle Spor, medens Lager- eller Ugebedømmelserne fra 1. September er blevet ændret i betydelig Grad. De har dog her virket for kort Tid til, at man kan udtale sig om, hvorvidt de har svaret til Hensigten — en Forbedring af det danske Smørs Kvalitet — eller ej.

Ostelagerbedømmelserne har paa den sædvanlige Maade været gennemført i to af Mejerikredsene.

Udkomne Bøger.

5. Beretning fra De samvirkende danske Husholdningsforeninger over Foreningens Arbejde 1. Sept. 1940—1. Sept. 1941. Udarbejdet af Konsulent Gudrun Larsen. 32 Sider. (Roskilde 1941).

Københavns Amts Landboforening gennem hundrede Aar. 1841—1941. Et Jubilæumsskrift, udgivet af Landboforeningen ved Bureauchef Niels Siggaard. 197 Sider. (Kbhvn. 1941).

Danmarks Statistik. *Statistisk Aarbog 1941.* Udgivet af Det statistiske Departement. 306 Sider. (Kbhvn. 1941).

H. J. Rasmussen: Fodringslære. Niende Udgave ved Johs. Petersen-Dalum. 320 Sider. Fh. August Bangs Forlag (Ejvind Christensen). (Kbhvn. 1941).

Kolind Landboforening gennem 50 Aar. Redigeret af Overlærer Jørgen Krogh, Ikast, og Konsulent Ejvind Staunskjær, Kolind. 115 Sider. (Kolind 1941).

30de Beretning fra Statens Forsøgsmejeri. Thermoresistente Bakterier i varmebehandlet Mælk. 52 Sider + Tillæg 3 Sider (Oversigt over tidligere udkomne Beretninger fra Statens Forsøgsmejeri). Fh. August Bangs Forlag (Ejvind Christensen). (Kbhvn. 1941).

Soens og Smaagrisenes Sygdomme. Af Will. W. Petersen. 66 Sider. De danske Andels- og Privatslagterier, Andelsslagteriernes Fælleskontor. (Kbhvn. 1941).

Fællesudvalget for Fjerkræavlen. 1940—1941. Ved W. A. Koch. 16 Sider. (Kbhvn. 1941).

Regneopgaver for Landmænd. Af Landbrugslærer A. O. Rasmussen, Tune Landboskole. 117 Sider. Andelsbogtrykkeriet i Odense. (1941).

Landsforeningen til Arbejdsløshedens Bekæmpelse. Aarsberetning 1940—41. 48 Sider. (Kbhvn. 1941).

Mindre Meddelelser.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Legater for Landbrugsstuderende.

Forpagter Bokelmanns Legat,
Inspektør N. P. J. Buus' Legat (kun for Landhusholdningsselskabets Lærlinge),
Etatsraad P. Feilbergs Legat (kun for islandske Studerende),
Godsejer Viktor A. Goldschmidts Legat for Landbrugsstuderende,
Proprietær J. H. Holms Legat (kun dette Legat kan søges af Kvinder),
Jægermester, Forpagter Frants Skovs Legat samt
„Fond til Landmænds Uddannelse".

Renterne af de paagældende Legater, der alle bestyres af Landhusholdningsselskabet, skal anvendes til videregaaende Uddannelse af unge Landmænd fortrinsvis til følgende Formaal: a) Studium i landbrugsvidenskabelig Retning paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, b) Deltagelse i Kursus paa en Landbrugsskole, c) Forberedelse til Eksaminer, til hvilke der fordres Kundskaber, som direkte eller indirekte kan blive Legatnyderen til Nytte ved hans senere Virksomhed ved Landbruget, d) Landøkonomiske Studierejser i Ind- og Udland (for saa vidt saadanne bliver mulige), e) Udførelse af videnskabelige eller praktiske Arbejder, der kan bidrage til Legatnyderens Uddannelse i Landbruget.

Til Ansøgning benyttes et fælles Skema, der faas i *Det kgl. danske Landhusholdningsselskab,* Rolighedsvej 26, København V., og skal være tilbagesendt hertil i n d e n 1. F e b r u a r 1 9 4 2.

København i December 1941.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab.

Foreløbig Opgørelse af Høstudbyttet i 1941.

Det statistiske Departement har offentliggjort nedenstaaende foreløbige Opgørelse af Høstudbyttet i 1941:

	Mill. hkg		Mill. Afgrødeenheder[1])	
Korn:	1941	1940	1941	1940
Hvede	1,9	1,9	1,9	1,9
Rug	3,0	2,7	3,0	2,7
Byg	9,3	11,6	9,3	11,6
Havre	7,4	9,1	6,1	7,5
Blandsæd	5,9	7,1	5,4	6,5
Bælgsæd	0,1	0,1	0,1	0,1
Tilsammen	27,6	32,5	25,8	30,3
Kartofler	13,2	13,5	2,9	3,2
Foderroer:				
Runkelroer	61,3	71,1	7,7	9,2
Fodersukkerroer	33,4	35,6	5,4	5,9
Kaalroer	114,8	113,7	12,6	12,2
Turnips	4,8	4,3	0,4	0,4
Gulerødder	1,3	1,2	0,1	0,1
Sukkerroer til Foderbrug	8,5	9,4	1,8	1,9
Tilsammen	224,1	235,3	28,0	29,7
Sukkerroer til Fabrik	18,3	15,7	4,6	3,9
Hø:				
Lucernehø	1,2	1,3	0,5	0,6
Agerhø	5,2	9,3	2,1	3,7
Enghø	2,6	3,5	1,0	1,4
Tilsammen	9,0	14,1	3,6	5,7
Korn, Rodfrugter og Hø i alt	—	—	64,9	72,8

[1]) En Afgrødeenhed = Foderværdien af 100 kg Byg.

Landbrugets Prisforhold i November Maaned 1941.

(Ved Det landøkonomiske Driftsbureau).

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	1940			1941		
	Hele Aaret	Jan. -Nov.	Nov. Md.	Jan. -Nov.	Okt. Md.	Nov. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (ab Mejeri)[1]	18,42	17,81	23,99	25,63	25,46	25,46
Smør, Notering	312	305	389	389	389	389
do. do. + Tillæg	318	310	401	438	434	434
Ost, 20 pCt.	133	128	190	198	199	199
Æg	140	133	222	196	222	240
Slagterisvin, (sl. V.)	193	190	222	237	238	244
Slagtekøer, Kbhv., 1. Kl. (lev.V.)	77	74	102	122	127	123
Stude og Kvier, Esbj., 1. Kl. (do.)	86	84	101	114	118	118
Smaagrise, Køge, Kr. pr. Stk.	29	29	32	42	30	27
Kælvekøer, Odense, 1. Kl., Kr. pr. Stk.[2]	414	401	430	670	697	738
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	1395	1390	1450	1930	2100	2100
Hvede	23,37	22,95	28,00[3]	28,34[3]	29,25[3]	29,25[3]
Rug	24,77	24,39	29,00[3]	29,34[3]	30,25[3]	30,25[3]
Byg, 2/r.	22,25	22,00	25,00[3]	25,34[3]	26,25[3]	26,25[3]
Havre	22,21	21,95	25,00[3]	25,34[3]	26,25[3]	26,25[3]
Hø	19,53	18,45	31,00	32,77	34,00	34,50
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	15,98	16,07	15,00	16,47	17,00	16,25
Runkelroefrø	173	161	280	296	288	253
Kaalroefrø	220	209	332	426	525	500
Rødkløverfrø, sildig	441	425	573	700	870	890
Hvidkløverfrø	626	631	580	755	970	975
Hundegræsfrø	100	98	115	183	250	250
Alm. Rajgræsfrø	138	136	153	180	215	220
Ital. do.	135	134	145	168	196	200
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	19,27	19,00	21,65	23,18	23,40	23,35
Sv. Ammoniak	19,35	19,07	21,70	23,44	23,65	23,90
18 pCt. Superfosfat	—	—	—	15,34	15,50	15,50
40 » Kaligødning	17,46	17,31	17,05	19,65	19,50	19,70

[1]) Ekskl. Mælkeafgift, inkl. Mælketillæg.
[2]) Bestaaet Tuberkulinprøven.
[3]) Maksimalpris.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	1940			1941		
	Hele Aaret	Jan. -Nov.	Nov. Md.	Jan. -Nov.	Okt. Md.	Nov. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	175	170	228	244	242	242
Smør, Notering	149	146	186	186	186	186
do. do. + Tillæg	152	148	192	210	208	208
Ost	233	225	333	347	349	349
Æg	119	113	188	166	188	203
Slagterisvin	200	196	229	244	245	252
Slagtekøer (København)	133	128	176	210	219	212
Stude og Kvier (Esbjerg)	141	138	166	187	193	193
Unge Heste (Odense)	189	189	197	262	285	285
Hvede	169	166	203	205	212	212
Rug	208	204	243	246	253	253
Byg, 2/r.	173	171	194	197	204	204
Havre	184	182	207	210	218	218
Hø	284	269	451	477	495	502
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	426	429	400	439	453	433
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	100	98	112	120	121	121
18 pCt. Superfosfat	—	—	—	259	262	262
40 » Kaligødning	146	145	143	165	162	165
Vejet Prisindeks for:						
Mejeriprodukter	157	153	195	218	216	216
Husdyrprodukter, ialt	162	157	201	219	222	225
Korn	179	176	207	209	216	216
Planteprodukter, ialt	210	207	238	247	256	254
Landbrugsprodukter, ialt	**165**	**161**	**204**	**221**	**225**	**227**
Kunstgødning	134	130	160	168	170	170
Markfrø	141	141	141	238	238	238

Produktionsegenskabernes Variation og Arvelighed hos Malkekvæget*).

Af Professor *Ivar Johansson*, Uppsala.

De vigtigste Produkter fra Kvægholdet er Mælk og Kød. For det økonomiske Resultat spiller Mælkeproduktionen imidlertid den største Rolle, og Kødet er nærmest at betragte som et Biprodukt, omend et vigtigt Biprodukt. I det følgende ser jeg bort fra Dyrets Værdi som Slagtedyr og begrænser Fremstillingen til de Egenskaber, som direkte eller indirekte har med Mælkeydelsen at gøre. De vigtigste Produktionsegenskaber er følgende:

1. *Den kvantitative Ydeevne.* Som Udtryk for denne anvendes sædvanlig den producerede Mælke- eller Smørfedtmængde. Mælkemængden er imidertid, paa Grund af Ændringerne i Mælkens Fedtprocent, et daarligt Maal paa Ydelsens Kvantitet. *Gaines* og *Davidson* (1923) har fremhævet, at Mælkens Kalorieindhold er det bedste Maal for Køernes „Arbejdspræstation" ved Mælkeproduktionen, og dette er utvivlsomt rigtigt. De foreslaar, at den producerede Mælkemængde omregnes til Mælk med samme Kalorieindhold. Som Maal har de valgt 4 % Mælk (kg 4 % Mælk = 0,4 × Mælkemængden + 15 × Fedtmængden). Mere end 50 % af Mælkens Kalorieindhold er imidlertid bundet til Smørfedtet, og desuden er Procent fedtfrit Tørstof stærkt korreleret med Fedtprocenten; efter *Gaines* (1928) er r = 0,67**).Man faar derfor omtrent samme Resultat m. H. t. Rækkefølgen mellem Individerne, hvad enten

*) Efter Foredrag holdt ved Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejdes Efteraarskursus paa Landbohøjskolen i Oktober 1941. Oversat af Konsulent Th. Glad.

**) r = Korrelationskoefficienten.

man grupperer dem efter Produktion af 4 % Mælk eller efter Smørfedtmængden. Naar man anvender Smørfedtmængden, er man fri for Omregningen og holder bedre Kontakt med de økonomiske Realiteter. Mælkens Salgsværdi afgøres hovedsagelig af dens Kalorieindhold.

Den producerede Smørfedtmængde bliver kun et rigtigt Udtryk for Ydeevnen ved Sammenligninger mellem forskellige Individer, naar disse har produceret under optimale Milieubetingelser, saaledes at hvert Individs Præstationsevne har kunnet udnyttes fuldt ud. Jeg kommer senere tilbage til dette Forhold. Her skal kun fremhæves, at man maa tage Hensyn til Produktionsmilieuet, naar man bedømmer *Ydeevnen* paa Grundlag af den foreliggende Ydelse. (Smørfedt eller 4 % Mælk.)

2. *Mælkens Fedtprocent.* Denne er af Betydning, fordi en og samme Kaloriemængde værdsættes højere, naar den forekommer i Smørfedtet, end naar den er bundet til det fedtfri Tørstof. Der medgaar mindre Foder til at producere 1 kg Smørfedt i fed end i mager Mælk.

3. *Udholdenheden i Ydelse i Kælvningsintervallet,* d.v.s. *Laktationskurvens Form.* Ved samme Totalydelse er den Ko at foretrække, der har den mest ensartede Dagsydelse. Køer, der gaar højt op lige efter Kælvningen og hurtigt nedad i Ydelse, skal have større Tilskud af Kraftfoder end de udholdende Køer. De høje Dagsydelser kan kun opnaas, hvis Foderet har en relativ høj Næringskoncentration.

I Gennemsnit opnaar de udholdende Køer en højere Totalydelse, end Tilfældet er med Køer, som har stejle Laktationskurver, og de er i Stand til at give en større Del af Produktionen paa hjemmeavlede Grovfodermidler.

Mange forskellige Maal paa Udholdenheden (Laktationskurvens Form) er foreslaaet, i Almindelighed er de vanskelige at beregne, og Nøjagtigheden er begrænset. *Goldperiodens Længde* er et godt Udtryk for Udholdenheden, naar Korrektion foretages for Kælvningsintervallets Længde. Endvidere kan man beregne Forholdet mellem Ydel-

sen i forskellige Afsnit af Laktationsperioden. Forfatteren har inddelt Laktationsperioden i 100 Dages Perioder fra Kælvningen, som Fig. 1 viser, og paa Grundlag heraf beregnet to forskellige Indekstal for Laktationskurven, $P_{2:1}$ og $P_{3:1}$, som angiver Ydelsen i 2. og 3.-100 Dages Periode i Procent af Ydelsen i 1. Periode. $P_{2:1}$ paavirkes ikke af Kælvningsintervallets Længde, da den nye Drægtighed kun gør sig meget lidt gældende i de første 200 Dage, selv om den indtræffer tidligt. $P_{3:1}$ er derimod stærkt afhængig af, hvor tidligt efter Kælvningen Koen bliver drægtig (se Fig. 1).

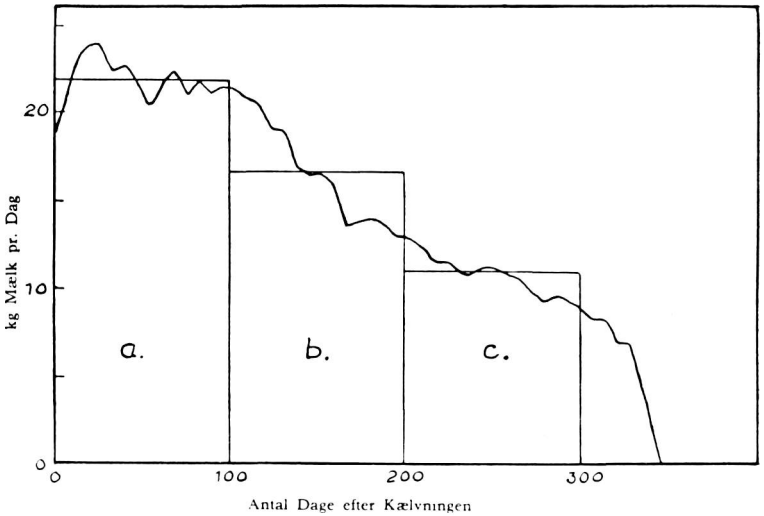


Fig. 1. Laktationskurve for en Ko med 400 Dages Kælvningsinterval. Søjlerne viser Laktationens Inddeling i 100-Dagesperioder.

$$P_{2:1} = \frac{100\ b}{a}\ ;\ P_{3:1} = \frac{100\ c}{a}\ .$$

4. *Køernes Holdbarhed (Levetid).* I S. R. B. og svensk Lavlandsrace giver Køerne i Gennemsnit ikke mere end 4—5 Kalve, inden de udsættes, og Køernes Gennemsnitsalder er kun 7—8 Aar. Ved denne Alder har de knap naaet deres maksimale Produktionsevne. Udsætterkøerne

opnaar en lavere Pris, end hvad det koster at opdrætte Kælvekvier, og derfor stiger Mælkens Produktionsomkostninger med stigende Rekruteringsprocent. Den vigtigste Aarsag til tidlig Udsætning af Køerne er Forstyrrelser i Forplantningsfunktionerne. Indenfor begge de nævnte Kvægracer udsættes omkring 50 % af de kontrollerede Køer af denne Aarsag.

Hvis denne tidlige Udsætning kunde reduceres, og Køernes Gennemsnitsalder hæves til 9—10 Aar, vilde det bringe store økonomiske Fordele.

Forfatteren har særlig studeret en lille Del af Problemet om Køernes Holdbarhed, nemlig Regelmæssigheden i den nye Drægtigheds Indtræden efter Kælvningen, altsaa Variationen i Kælvningsintervallets Længde, og derfor bliver kun dette Forhold omtalt i det følgende.

5. *Køernes Effektivitet ved Omsætning af Foder*, d. v. s. Udbyttet af Mælk og Smørfedt i Forhold til den forbrugte Fodermængde. Denne Effektivitet kan kun bestemmes, hvis man samtidig med Ydelsen kontrollerer Foderforbruget, og af Hensyn til Omkostningerne kan dette kun ske ved rent videnskabelige Undersøgelser. En stor Ko bruger mere Foder til Legemets Vedligeholdelse end en lille Ko, og den maa derfor give en større Mælkemængde, hvis den skal opnaa samme Effektivitet som Omsætter af Foder. *Gaines* (1928) samt *Brody* og *Procter* (1935) har opstillet særlige Effektivitetsindeks, hvis Beregning hviler paa Koens virkelige Ydelse (Kalorier i Mælk) og det teoretisk beregnede Foderbehov til Vedligeholdelse og Produktion. *Kleiber* og *Mead* (1941) foreslaar, at man beregner Produktionen af Kalorier i Mælk pr. Dag pr. Enhed „metabolisk Legemsstørrelse", d. v. s. pr. kg Legemsvægt i ¾ Potens ($V^{0,75}$). Af praktiske Grunde var det maaske endnu bedre at beregne Produktionen af 4 % Mælk pr. Aar pr. 500 kg Legemsvægt. Naar man i Udvalget fæster Opmærksomheden ved Totalydelsen uden at sætte denne i Forhold til Legemsvægten, risikerer man en Nedgang i Produktionseffektiviteten, thi de store Køer giver i Gen-

nemsnit mere Mælk end de smaa, men Forskellen er ikke tilstrækkelig til at opveje det øgede Forbrug af Vedligeholdelsesfoder.

Ydelseskontrollens Paalidelighed.

De Ydelsestal, som opgives i Kontrolforeningerne, er kun et tilnærmet Udtryk for Køernes virkelige Ydelse. Bortset fra Veje- og Analysefejl kan man fastslaa den *virkelige Ydelse* ved at veje Mælken og udtage Prøver til Fedtbestemmelse ved hver Malkning, men dette sker som bekendt ikke; Ydelsen kontrolleres kun en Dag hver anden, hver tredie eller hver fjerde Uge eller eventuelt en Gang om Maaneden, hvorefter den paa Kontroldagen fundne Ydelse multipliceres med Periodens Dageantal. Baade Mælkemængden og Fedtprocenten er underkastet Svingninger fra Dag til Dag, og hvis Kontroldagens Ydelse afviger fra Periodens Middeltal, bliver Fejlen multipliceret med Periodens Dageantal. Jo længere Kontrolperioden er, desto usikrere bliver derfor Kontrolforeningernes Tal. Paa Grundlag af et Materiale fra Instituttet for Husdyrforædling har jeg udført en Undersøgelse over Kontrolleringsfejlens Størrelse ved forskellige Periodelængder.

Resultatet fremgaar af vedføjede Diagram (Fig. 2), som er beregnet paa en daglig Ydelseskontrol i 94 Kontrolaar. Kontrolleringsfejlen (f) for et vist Kontrolaar er lig med Forskellen mellem den beregnede og den virkelige Ydelse. Spredningen (σ) af disse individuelle Fejl omkring den beregnede Gennemsnitsydelse af alle Køer er beregnet og anvendt som generelt Udtryk for den tilfældige Fejl. Inden for Grænserne $\pm \sigma$ kan man vente at finde 68 % af alle de individuelle Kontrolleringsfejl, og inden for Grænserne $\pm$ 3 σ findes 99,7 %. Diagrammet viser, at Kontrolleringsfejlen er større for Smørfedtet end for Mælkemængden, og at Fejlen forøges meget stærkt, hvis man gør Kontrolperioden længere end 21—28 Dage. Fedtprocentens Kontrolleringsfejl forøges noget mindre ved større Periodelængde end Fejlen for Mælke- og Smørfedtmængde. De

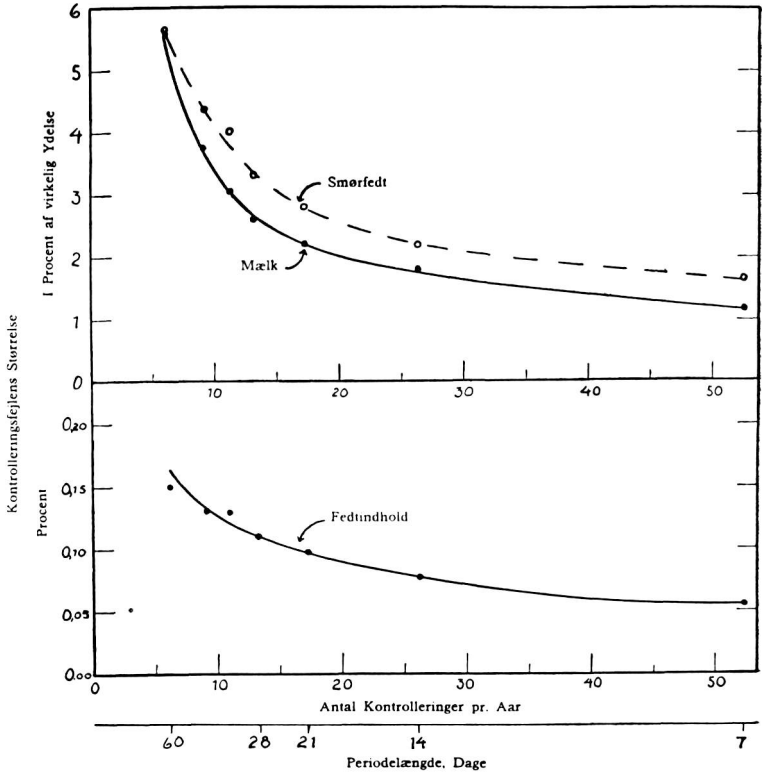


Fig. 2. Kontrolleringsfejlens Størrelse ved forskellig Længde af Kontrolperioden henholdsvis ulige Antal Kontrolleringer pr. Aar.

maksimale Kontrolleringsfejl ved 28 Dages Perioder udgør for Smørfedtmængden omkring 10 % af den virkelige Ydelse. Hvis en Ko i et Kontrolaar gav 200 kg Smørfedt, kan dens beregnede Ydelse altsaa ligge hvor som helst mellem 180 og 220 kg — en Fejlmargin, som ingenlunde er betydningsløs ved Udvalget af Køer og Tyre til Avl. Diagrammet og de her anførte Tal gælder under Forudsætning af, at Kontroldagen ligger midt i Perioden; hvis Kontroldagen forskydes mod Periodens Begyndelse, fremkommer en systematisk positiv Fejl, d. v. s. den beregnede Ydelse bliver gennemsnitlig større end den virkelige, og

ved Forskydning mod Periodens Slutning fremkommer en systematisk negativ Fejl. Hvis Kontroldagen skiftevis ligger nogle Dage før og Dage efter Midten af Perioden, fremkommer der ikke nogen systematisk Fejl paa Aarsresultatet, men den tilfældige Fejl øges noget.

Den Kontrol, som ligger til Grund for Diagrammet, er sket med størst mulig Nøjagtighed. Ved Sløseri fra Kontrolassistentens Side eller bevidst Bedrageri fra Ejerens Side kan Kontrolleringsfejlen blive meget større.

Bør Køernes Ydelse angives pr. Kontrolaar eller Laktationsperiode?

Ydelsens Beregning pr. Kontrolaar har en stor Fordel derved, at Kontrolaaret har en vis bestemt Længde (365 Dage). Fra et økonomisk Synspunkt er det Ydelsen pr. Tidsenhed, som er det afgørende, og ved økonomiske Beregninger har man derfor størst Nytte af Tallene pr. Kontrolaar. En stor Ulempe har Opgørelsen i Kontrolaar imidlertid deri, at første Kontrolaar i Flertallet af Tilfælde bliver ufuldstændigt, fordi Kælvningerne er spredt over hele Aaret. En anden Ulempe er, at Ydelsen i meget høj Grad paavirkes af Overløbning og Ufrugtbarhed, saa man faar mange unormale Aar, som ikke kan anvendes til Sammenligninger mellem forskellige Individer. Opgørelser i Laktationsperioder giver i disse Henseender mere normale Værdier. Variationen i Kælvningsintervallets Længde er dog her en Ulempe. Ved meget korte Kælvningsinterval strækker Laktationsperioden sig maaske kun over nogle Maaneder, men ved Ufrugtbarhed kan den strække sig over flere Aar. Den ubeskaarne Laktationsperiode er derfor ikke nogen god Enhed til Kontroloppgørelser, men man kan bruge „afkortede" Laktationsperioder, f. Eks. 300 Dage. Hvis Ydelsen beregnes i endnu kortere Tid, kommer Udholdenheden ikke til at gøre sig gældende, og hvis Grænsen sættes nævneværdigt højere, f. Eks. 365 Dage, faar Variationen i Kælvningsintervallets Længde alt for stor Indflydelse paa Ydelsestallene.

Forfatteren har paa to forskellige Maader forsøgt at afprøve Kontrolaaret og Laktationsperioden m. H. t. deres Egnethed som Grundlag for Udvalget. For 301 S.R.B.-Køer, som hver havde mindst 5 normale Laktationsperioder og 5 Kontrolaar, udførtes en Variansanalyse paa Smørfedtydelsen, og Intra-Korrelationen beregnedes. Efter at Aldersvariationen og Forskellen mellem Besætninger var elimineret, var Intra-Korrelationen for Kontrolaarsopgørelser 0,27 og for Laktationsperioder 0,36. Hvis Afkortning foretoges til 200 Dage, faldt Korrelationen til 0,29; fuldstændige Laktationsperioder og Perioder, som afkortedes til 200 Dage, gav derimod samme Resultat. Ved Afkortning til 300 Dage faldt imidlertid Spredningen fra 40,1 til 34,4 kg Smørfedt, og dette maa anses for at medføre visse Fordele. Den anden Fremgangsmaade bestod deri, at Korrelationen beregnedes for 700 Par af Mødre-Døtre. For at undgaa den forstyrrende Indflydelse af, at Moder og Datter malkede under forskellige Milieuforhold, anvendtes kun samtidig opnaaede Produktionsresultater i denne Undersøgelse.

Efter som Moder og Datter sjældent kælver paa nøjagtig samme Tidspunkt, var det dog nødvendigt for Laktationsperiodens Vedkommende at tillade et Interval mellem deres Kælvninger paa 3½ Maaned. Korrelationen inden for Besætninger var for Kontrolaar 0,12 og for Laktationsperioder højst 300 Dage 0,23. Paa Grundlag af disse Undersøgelser har jeg draget den Slutning, at Opgørelser i Laktationsperioder giver et sikrere Grundlag for Avlsudvalget end Afslutninger pr. Kontrolaar. Som en yderligere Fordel ved Laktationsperioden vil jeg nævne, at saavel Bedømmelsen af de enkelte Køers Ydeevne og Afkomsbedømmelsen af Tyre kan udføres tidligere, idet fuldstændige Opgørelser foreligger tidligere, end naar man regner med Kontrolaar. Desuden er det lettere at foretage Korrektioner af Ydelsestallene for Indflydelse af en Del ikke-genetiske Variationsaarsager, om saadanne Korrektioner skulde vise sig ønskelige. Helst bør Opgø-

relser dog samtidig foretages pr. Kontrolaar. Disse Opgørelser er imidlertid af størst Interesse, naar det gælder Gennemsnitstal for Besætningen som Helhed. Vurderingen af de enkelte Køer bør ske paa Grundlag af deres Ydelse i Laktationsperioder, afkortet til højst 300 Dage.

Det kan indvendes mod Ydelsesberegningen pr. Laktationsperiode, at Virkningen af Overløbning ikke derved viser sig ved en Sænkning af Aarsudbyttet. Selv om Laktationsperioden afkortes til 300 Dage fra Kælvningen, medfører Overløbning og Ufrugtbarhed tværtimod en Stigning i Ydelsestallene — man kan derfor risikere at overvurdere Køer med uregelmæssig Forplantning. Indvendingen vilde være fuldt berettiget, hvis Tendensen til Overløbning var arveligt betinget, men dette synes ikke at være Tilfældet. Kælvningsintervallets Længde viser praktisk talt ingen Korrelation mellem Køerne, og dets Variation beror derfor sikkert næsten udelukkende paa ydre Forhold. Tendensen til højere Ydelsestal som Følge af Overløbning kan elimineres ved Korrektion. Den vigtigste Aarsag til, at man faar højere Korrelationer inden for Køer samt mellem Mødre og Døtre ved Opgørelse i Laktationsperioder, er netop den, at den forstyrrende Indflydelse af Ufrugtbarhed og Overløbning gør sig gældende i mindre Grad, end naar Ydelsen beregnes i Kontrolaar.

Indflydelse af Køernes Alder og Kælveorden, Kælvningsintervallets og Goldperiodens Længde, Aarstiden for Kælvningen samt „Staldmilieuet" paa Ydelsen af Mælk og Smørfedt.

Paa Grundlag af et statistisk Materiale, som omfatter tæt ved 3000 Køer med ialt omkring 12 000 Laktationer fra 13 Avlsbesætninger af S. R. B., er der ved Lantbrukshögskolans Institut for Avls- og Racelære foretaget en Udredning af Aarsagerne til Ydelsesvariationen inden for og mellem Individer. (*Johansson* og *Hansson*, 1941.)

Ved denne behandledes først Indflydelsen af Køernes Alder, Kælvningsintervallets og Goldperiodens Længde

samt Aarstiden for Kælvningen og „Staldmilieuet" paa Mælke- og Smørfedtydelsen, derefter prøvedes Muligheden af gennem Korrektioner at eliminere Indflydelsen af disse Variationsaarsager, og tilsidst gjordes et Forsøg paa at vurdere Arvens og Milieuets relative Indflydelse paa Mælke- og Smørfedtydelsen, Laktationskurvens Form og Mælkens Fedtprocent. En Oversigt over de ved denne Undersøgelse opnaaede Resultater skal gives i det følgende:

1. *Køernes Alder og Laktationsperiodens Nummer.* Køernes Alder har en tydelig Indflydelse paa den afsondrede Mælks Mængde, men indvirker kun ubetydeligt paa Fedtprocenten. Fig. 3 anskueliggør den almindelige Sammenhæng mellem Køernes Alder og Smørfedtydelsen pr. Laktionsperiode (300 Dage). I Gennemsnit opnaar Køerne deres højeste Produktionsevne i 3.—6. Laktationsperiode, d. v. s. ved 5—9 Aars Alderen. Ved højere Alder

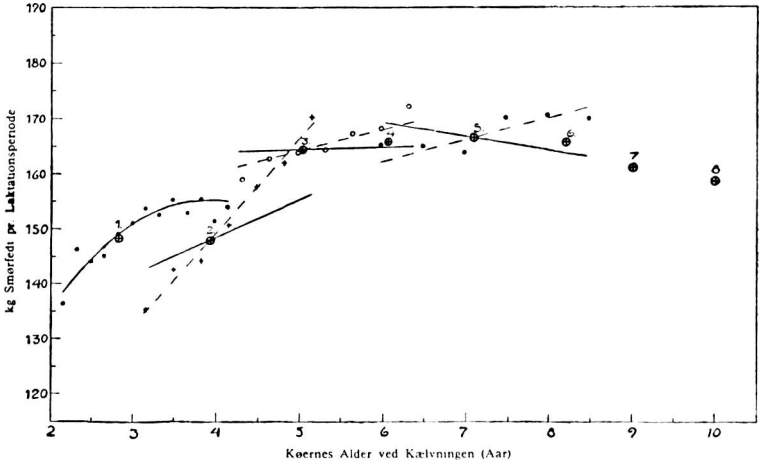


Fig. 3. Forholdet mellem Køernes Alder og deres Smørfedtydelse pr. Laktationsperiode. (300 Dage.)
⊕ Gennemsnitsydelse pr. Laktationsperiode.
— — — — — Totale Regression.
———— Nettoregression ved konstant forudgaaende Kælvningsinterval.

viser Smørfedtydelsen en faldende Tendens. Produktionsevnen beror imidlertid ikke alene paa Koens Alder, men ogsaa paa Laktationsperiodens Nummer. I 1. Laktation forøges Ydelsen med stigende Alder kun indtil omkring 3½ Aars Alderen, derefter faar Alderen ikke nogen Indflydelse paa Ydeevnen, før Køerne har gennemgaaet endnu en Drægtighed. I den 2. Laktation er Ydelsen gennemsnitlig relativt lav og særlig Udholdenhed i Ydelsen er daarlig. Dette kan bero paa, at Køerne er meget følsomme for en kort Goldperiode før anden Kalv. Paa Grund af den store Udholdenhed i 1. Laktation bliver Goldtiden i Almindelighed kort. Under Drægtigheden udvikles Yverets Kirtelvæv under Indflydelse af visse Hormoner, og efter alt at dømme maa en Ko have gennemgaaet i det mindste 3 Drægtighedsperioder, for at dens Yver skal opnaa den maksimale Produktionsevne. For de unge Køer er det Alderen (Udviklingen af Kroppen), som er Mælkeproduktionens begrænsende Faktor, men eftersom Køerne nærmer sig det fuldvoksne Stadium, bliver Yverets Udvikling den begrænsende Faktor. Fra et økonomisk Synspunkt er en sen første Kælvning ikke fordelagtig, dels paa Grund af, at Opdrætningsomkostningerne forøges for Kælvekvien, og den produktive Del af dens Levetid formindskes, og dels fordi Opnaaelsen af den maksimale Produktionsevne forsinkes. Ved en tidlig første Kælvning opnaas en mere normal Alderskurve for Ydelsen end ved en sen Kælvning. Den gennemsnitlige Alder ved 1. Kalv er i de undersøgte Besætninger 34 Maaneder, hvilket maa betragtes som unødig højt.

Ydelsens Alderskurve er afhængig af Køernes Fodring. Ved svag Fodring stiger Ydelsen med stigende Alder betydelig mindre end ved stærk Fodring (Tabel 1). Ved Foderets Fordeling til Køerne i en Besætning tager man næppe noget Hensyn til Ydeevnen, men bestemmer Fodringen hovedsagelig i Forhold til Kælvningen. Dette har til Følge, at de unge Køer faar en relativt rigeligere Fodermængde end de ældre, som har naaet deres maksimale

Produktionsevne. Følgelig gør knap Fodring sig stærkere gældende i 3.—6. Laktationsperiode end i den første Periode.

Tabel 1. Smørfedtydelsen i de fire første Laktationer for Køer, som er grupperet efter Gennemsnitsydelsen i disse Laktationer.

Laktation	Smørfedtydelsen i de fire første Laktationer, gsntl.									
	100—124 kg		125—149 kg		150—174 kg		175—199 kg		200—224 kg	
	kg	Forh. tal	kg	Forh. tal	kg	Forh. tal	kg	Forh. tal	kg	Forh. tal
1'	110,6	90,7	134,8	92,6	150,8	87,1	170,0	84,4	186,5	80,2
2'	111,2	91,1	131,2	90,1	154,8	89,4	177,9	88,3	203,3	87,4
3'	119,7	98,1	*145,6*	100,0	*173,2*	100,0	197,1	97,9	218,1	93,8
4'	*122,0*	100,0	144,1	99,0	170,4	98,4	*201,4*	100,0	*232,5*	100,0
Gsnt.:	115,9	95,0	138,9	95,4	162,3	93,7	186,6	92,7	210,1	90,4
Ant. Køer	87		297		340		211		52	

Ved Undersøgelsen af Alderens Indflydelse paa Køernes Ydelse maa man være opmærksom paa, at to forskellige Fejlkilder kan gøre sig gældende. Man kan faa en altfor stejl Alderskurve, dels som Følge af Selektion i Materialet, som fremkommer derved, at daarlige Malkekøer udsættes tidligere end gode, dels paa Grund af kontinuerligt forbedrede Milieuforhold. Selektionsvirkningen kan elimineres ved Korrektion eller undgaas ved, at man udvælger et Antal Køer, som alle har opnaaet samme Alder eller Antal Laktationsperioder, men Milieuvirkningen bliver stadig tilbage.

Særlig hvis Undersøgelsen foretages paa Køer, der alle har opnaaet samme Alder eller Antal Laktationsperioder, f. Eks. 10, kan Milieuvirkningen blive meget betydelig, idet Fodringsforholdene i Almindelighed er betydeligt forbedret i en Periode paa 10 Aar. I *Langmacks* (1921) Undersøgelse paa Grundlag af Materiale fra rødt dansk Malkekvæg har denne Fejl sikkert i høj Grad gjort sig gældende og medført, at Alderens Indflydelse paa Mælkeydelsen er overvurderet.

2. *Kælvningsintervallets og Goldtidens Længde.* Ved Forlængelse af det løbende Kælvningsinterval forøges Ydelsen i Laktationsperioden eller i 300 Dage, idet Nedgangen forhales, men Gennemsnitsydelsen pr. Dag i Intervallet som Helhed mindskes naturligvis. Et langt Kælvningsinterval har en gunstig Virkning paa Ydelsen i den følgende Laktationsperiode, fordi Køerne ved Kælvningen er i bedre Kondition. Hvis man vil undersøge Kælvningsintervallets optimale Længde, maa man beregne Gennemsnitsydelsen i flere paa hinanden følgende Intervaller og tage Hensyn til Indflydelsen af Variationer i Intervallets Længde paa Ydelsen under baade det løbende og det efterfølgende Interval. Det viser sig da, at den optimale Længde paa første Kælvningsinterval er 14—16 Maaneder. Særlig hvis Kvierne kælver forholdsvis tidligt, er det meget vigtigt, at første Kælvningsinterval er mindst 14 Maaneder, saaledes at Køerne kan faa en Goldtid paa 6—8 Uger før anden Kælvning. Andet Kælvningsinterval behøver ikke at være længere end et Aar paa Grund af, at Udholdenheden i Mælkeydelse er lav, saa Køerne gaar tidligt golde. De følgende Kælvningsintervaller bør være 12—13 Maaneder. Hvis Intervallet forøges ud over dets optimale Længde, synker Gennemsnitsydelsen beregnet paa flere paa hinanden følgende Laktationsperioder, fordi Køerne staar paa en lav Ydelse eller er fuldstændig golde i relativt lang Tid.

Ved Undersøgelser over *Goldtidens Indflydelse paa Mælkeydelsen* er det nødvendigt at skelne mellem Variationerne inden for og mellem Køer. Goldtidens Længde afhænger nemlig i temmelig høj Grad af Koens Anlæg.

Nogle Køer har ringe Udholdenhed og gaar tidligt golde, medens andre har Tendens til at malke lige til Kælvningen. Hvis man studerer Goldtidens Indflydelse paa Ydelsen i den følgende Laktationsperiode hos en bestemt Ko eller indenfor en Gruppe af Køer med omtrent samme Udholdenhed, finder man, at meget korte Goldperioder eller fuldstændig Mangel paa Goldtid sænker Mælkeydelsen

meget stærkt. Ydelsen i den løbende Laktationsperiode formindskes naturligvis altid ved en Forøgelse af Goldperiodens Længde. I Overensstemmelse med tidligere udførte Undersøgelser har jeg fundet, at Goldperiodens optimale Længde er 5—6 Uger. Hvis Goldtiden forøges ud over 7 Uger faas i Gennemsnit ikke nogen yderligere Forøgelse af Mælkeydelsen i den paafølgende Laktationsperiode.

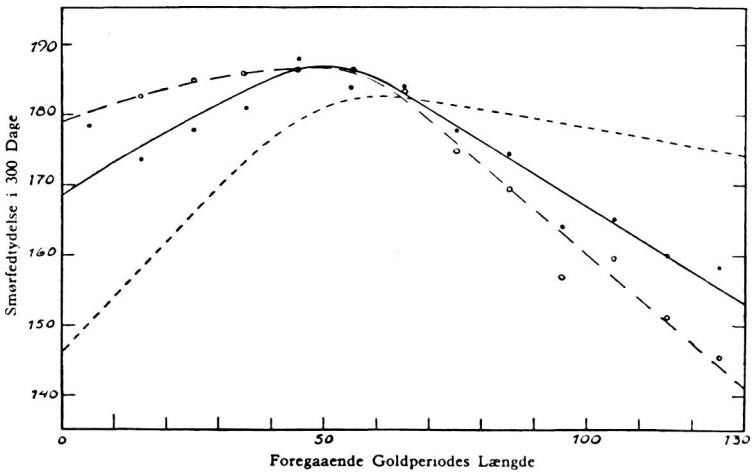


Fig. 4. Forholdet mellem Goldperiodens Længde og Smørfedtydelsen i den efterfølgende Laktationsperiode (300 Dage).
———————— Totale Regression.
— — — — — — — Regression mellem Køer.
- - - - - - - - - - - - - - - - - Regression indenfor Køer (tilnærmet).

Vedrørende Sammenhængen mellem Gennemsnitstallene for Goldperiodens Længde og Mælkeydelsen pr. Laktationsperiode hos forskellige Individer kan man konstatere en meget tydelig Ydelsesnedgang ved forøget Længde af Goldperioden. De udholdende Køer er altsaa i Gennemsnit bedre Malkekøer end de Køer, som tidligt gaar golde.

Mellem Kælvningsintervallet og Goldtidens Længde

findes en tydelig Sammenhæng. Hvis Kælvningsintervallet er kort, saa har ogsaa Goldtiden en Tendens til at blive kort. Man kan regne med, at en Forøgelse af Intervallets Længde paa 10 Dage i Gennemsnit medfører en Forøgelse af Goldperiodens Længde paa 3 Dage. Helst bør man i Praksis forsøge at ordne Sagen saadan, at Køer med lille Udholdenhed, som gaar tidligt golde, faar kort Kælvningsinterval, de skal altsaa løbes tidligt efter Kælvningen, medens Køer med stor Udholdenhed skal have betydeligt længere mellem Kælvningerne.

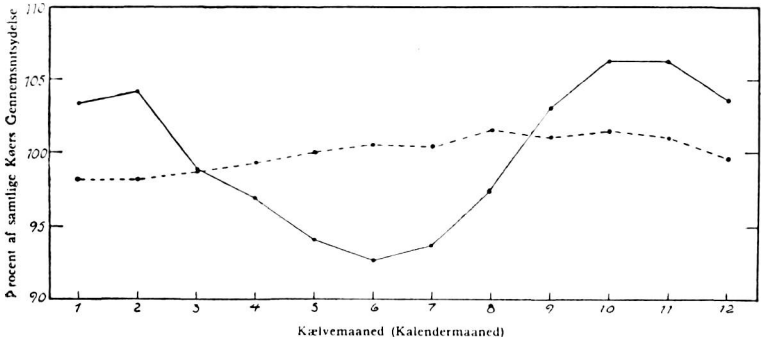


Fig. 5. Forholdet mellem Kælvemaaned og Køernes Ydelse i de første 300 Laktationsdage.
——————— Smørfedt.
- - - - - - - - - - - - - - - - - Fedtprocent.

3. *Aarstiden for Kælvningen og „Staldmilieuet"*. Aarstiden for Kælvningen kan under visse Fodringsforhold faa en ret stor Indflydelse paa Mælkeydelsen i Laktationsperioden. Fig. 5, som er beregnet paa 3.—5. Laktationsperiode fra et stort Antal Køer, viser, hvordan Køernes Smørfedtydelse og Mælkens Fedtprocent er paavirket af Aarstiden i Materialet fra S. R. B. Laktationsperioderne (300 Dage) er inddelt efter Kælvningsmaaneden og Gennemsnit beregnet for Smørfedtydelsen og Mælkens Fedtprocent i hver Maanedsgruppe. Disse Gennemsnitstal er derefter udtrykt i Procent af Gennemsnitsydelsen af samt-

lige Laktationer. Særlig Smørfedtkurven viser et meget tydeligt Udslag. Køer, der kælver i Oktober—Februar Maaneder, har i Gennemsnit haft omkring 10 % højere Smørfedtydelse end de Køer, der kælver i Maj—Juli. Ogsaa Mælkens Fedtprocent viser et tydeligt Udslag for Kælvemaaneden, selv om Aarstidsvariationen er meget lille og uden nogen egentlig Betydning.

Køer, der kælver den sidste Del af Sommeren og i Høsten, giver i Gennemsnit noget federe Mælk end de, der kælver om Vinteren.

Denne Sæsonvariation i Køernes Ydelse beror hovedsagelig paa Fodringsforholdene. Køer, der har kælvet om Foraaret og i Højsommeren, har ikke faaet deres Næringsbehov dækket i Græsningsperioden og derfor givet en relativ lav Ydelse. De Gaarde, hvorfra Materialet er indsamlet, har i det store og hele velordnede Fodringsforhold, men trods dette er Aarstidens Indflydelse paa Ydelsen ganske tydelig. I en Del af de studerede Besætninger har imidlertid Mælkeydelsens Sæsonvariation været ret ringe paa Grund af rigelig Græsning og en særlig velordnet Sommerfodring.

I Almindelighed maa man dog regne med, at der efter Kælvning om Foraaret og Sommeren faas mindre Mælkeydelse end efter Kælvning om Høsten og Vinteren.

Ved „Staldmilieu" forstaas her de for hver enkelt Besætning karakteristiske Forhold vedrørende Køernes Fodring og Pleje, som indvirker paa Mælkeydelsen. Variansanalyser paa det studerede Materiale fra 13 Besætninger af S. R. B. viser, at for Smørfedtydelsen beror ca. 6 %, for Fedtprocenten 18 % af den totale Variation paa Forskelle mellem Besætningerne (Tabel 2). Det er ikke muligt at afgøre, hvor stor en Del der beror paa genetiske Forskelligheder mellem Besætningerne. Naar det gælder Fedtprocenten, er det dog sandsynligt, at Størstedelen af Besætningsforskellene har saadanne Aarsager. Ved Forsøg paa at vurdere Virkningen af forskellige Staldmilieu'er bør man ogsaa være opmærksom paa det Forhold, at et

ugunstigt Staldmilieu efter alt at dømme sænker Ydelsen af Køer med gode Produktionsanlæg stærkere end Ydelsen af Køer med daarlige Produktionsanlæg.

Det er derfor af Betydning, at „Staldmilieuet" saa vidt muligt standardiseres inden for den Population, hvor Udvalg foretages. Bedst afspejler Forskellene i Køernes Anlægstype sig i et Milieu, der byder Mælkeproduktionen optimale Betingelser. Under ugunstige Milieubetingelser kan Rækkefølgen mellem Individerne blive fuldstændig kuldkastet.

Man har gjort mange forskellige Forsøg paa at korrigere de Tal, som faas ved Ydelseskontrollen, for den forstyrrende Indflydelse af saadanne Variationsaarsager som Køernes Alder, Kælvningsintervallets og Goldperiodens Længde, Aarstiden for Kælvningen og forskelligt „Staldmilieu". Korrektionerne er imidlertid arbejdskrævende, og det er ikke muligt helt at eliminere den milieubetingede Variation, i visse Tilfælde kan Korrektioner dog være nødvendige for, at Ydelsesresultater fra forskellige Køer kan sammenlignes. I næste Foredrag vender jeg tilbage til Korrektionernes Udførelse, og hvad derved kan opnaas.

Arvens og Milieuets relative Betydning for Variationen i Køernes Ydelse.

Ved Bedømmelsen af det enkelte Individs kvantitative Egenskaber er der ingen Mulighed for at skelne mellem Arvens og Milieuets Andel i Egenskabernes Udvikling, men ved Undersøgelse af Variationen inden for en Population kan en omtrentlig Vurdering deraf foretages. Paa Grundlag af Materialet fra S. R. B. er beregnet Intra-Korrelationen*) for 301 Køer, som hver havde mindst 5 normale Laktationsperioder (300 Dage) og Kontrolaar, endvidere er Undersøgelser udført over Korrelationen mellem Mødre og Døtre samt Hel- og Halvsøstre for derigennem at søge den genetisk betingede Variations Størrelse bestemt. Ved-

*) Intra-Korrelationen = Korrelationen mellem Ydelsestallene fra samme Køer i forskellige Aar (Intrako-Korrelationen).

rørende Variansanalysen maa det bemærkes, at de 301 Køer udgør et udvalgt Materiale, idet et stort Antal Køer er afgaaet inden de opnaaede 5 Laktationsperioder, og disse Køer har i Gennemsnit ydet betydeligt mindre af Mælk og Smørfedt end de til Undersøgelsen udvalgte Individer. Denne Selektion vil medføre, at man faar for lave Værdier af Intra-Korrelationen. Det er imidlertid ikke muligt at beregne Intra-Korrelationen for en uselekteret Population, da hver Ko maa have allermindst to fuldstændige Laktationsperioder, for at en Korrelation mellem forskellige Produktionsaar skal kunne bestemmes. Det er derefter en Skønssag, hvor mange Laktationsperioder man skal forlange, at hver Ko skal have, for at den kan medtages i Undersøgelserne. Den enkelte Kos Ydelsesgennemsnit bliver et sikrere Udtryk for dens Produktionsevne, naar dette Gennemsnit er beregnet paa 5 Laktationer, end hvis det kun beregnes paa to.

Tabel 2. Den totale Varians Fordeling paa forskellige Variationsaarsager og Intra-Korrelationen for de vigtigste Produktionsegenskaber. Undersøgelsen er foretaget paa Ydelsen pr. Laktationsperiode (300 Dage for 301 S. R. B.-Køer, som hver havde mindst 5 normale Laktationer.

Egenskab	Den totale Varians Fordeling paa forskellige Variationsaarsager. %			Intrako-Korrelationen indenfor Besætninger efter at den aldersbetingede Variation er elimineret
	Forskelle mellem Besætningerne	Variation inden for Køer	Aldersvariation (mellem Laktationer)	
Mælkeydelse	4,9	58,8	10,4	0,42
Smørfedtmængde ...	6,4	63,4	9,9	0,35
Fedtprocent	17,7	29,2	0,8	0,65
Udholdenhed:				
$P_{2:1}$	1,4	74,5	10,2	0,23
$P_{3:1}$				
Ukorrigeret	1,3	74,0	27,8	0,30
Korr. for K. I.	2,3	72,5	29,4	0,33
Goldtidens Længde:				
Ukorrigeret	7,0	72,7	10,4	0,27
Korr. for K. I.	4,5	67,1	17,1	0,37
Kælvningsintervallets (K. I.) Længde	1,1	95,3	3,2	0,04

Resultatet af Variansanalysen fremgaar af Tabel 2. Forskellene mellem Besætningerne er størst for Fedtprocenten (17,7 %) og mindst for Kælvningsintervallets Længde (1,1 %), Mælkemængden kommer omtrent midt imellem; de to Indexer for Laktationskurvens Form, $P_{2:1}$ og $P_{3:1}$ viser kun ubetydelige Forskelle mellem Besætningerne.

Forskellene mellem en og samme Kos Laktationer udgør for Mælke- og Smørfedtmængdens Vedkommende omkring 10 % af den totale Varians, men for Fedtprocenten kun 0,8 %. Den totale Intra-Korrelation er for Mælkemængden 0,41, for Smørfedtmængden 0,36, Fedtprocenten 0,71, $P_{2:1}$ 0,16, $P_{3:1}$ 0,25, Goldtidens Længde 0,27 og Kælvningsintervallets Længde 0,05. Hvis Forskellene mellem Besætningerne elimineres, formindskes disse Koefficienter noget.

Disse Koefficienter („Coefficients of repetition") antyder, at største Delen af Variationen i Mælkens Fedtprocent beror paa Arv, for Variationen i Mælkemængde, Udholdenhed og Goldtid spiller Milieuet aabenbart en større Rolle, og hvad Kælvningsintervallets Længde angaar, er det sandsynligt, at praktisk taget hele Variationen er milieubetinget.

Det kan indvendes, at da man har udvalgt Køer, som har haft mindst 5 hele Laktationer, saa faar man ikke de udprægede Overløbere med, for disse er afgaaet paa et tidligere Tidspunkt, og dette kan være en Aarsag til den lave Intra-Korrelation.

Korrelationen er imidlertid beregnet ogsaa mellem Længden af første og andet Kælvningsinterval for 1 194 Køer, hvor Selektion kun i mindre Grad kunde gøre sig gældende. Korrelationskoefficienten var kun 0,029 $\pm$ 0,025, altsaa ikke signifikant.

Korrelation mellem Mødre og Døtre samt mellem Helsøstre og Halvsøstre fremgaar af Tabel 3. Ogsaa her viser Fedtprocenten den største Korrelation (Mødre-Døtre 0,44, Helsøstre 0,54 og Halvsøstre paa mødrene Side 0,33). For Smørfedtydelsen i første Laktationsperiode er den

Tabel 3. Korrelationen mellem Slægtninge, Materiale fra S. R. B.

	Beregnet paa Grundlag af			
	Første Laktation (300 Dage)		Gennemsnit for 1.-3. Laktation (300 Dage)	
	Total	Inden-for Besætn.	Total	Inden-for Besætn.
Mødre-Døtre:				
Mælkeydelsen	—	—	0,25 ± 0,04	0,15
Smørfedtmængden:				
Ukorrigeret	0,27 ± 0,02	0,18	0,29 ± 0,04	0,16
Korrigeret[1])	0,28 ± 0,02	0,19	0,32 ± 0,04	0,19
Fedtprocent	0,44 ± 0,03	0,34	0,46 ± 0,03	0,33
Udholdenhed:				
$P_{2:1}$	0,10 ± 0,05	—	0,32 ± 0,05	0,20
$P_{3:1}$ ... } Korrektion for	0,17 ± 0,05	—	0,36 ± 0,06	0,28
Goldtid } K. I.	0,21 ± 0,04	—	0,27 ± 0,04	0,16
Helsøstre:				
Smørfedtmængde korr.[1])	0,30 ± 0,06	0,15	—	—
Fedtprocent	0,54 ± 0,05	0,43	—	—
Halvsøstre:				
Smørfedtmængde korr.[1])	0,20 ± 0,05	0,06	—	—
Fedtprocent	0,33 ± 0,04	0,19	—	—

totale Moder-Datter-Korrelation 0,27, Helsøstre 0,30 og Halvsøstre 0,20; naar Forskellen mellem Besætningerne elimineres, formindskes disse Koefficienter til henholdsvis 0,18, 0,15 og 0,06. Moder-Datter-Korrelationen for Goldtidens Længde er 0,21, for $P_{3:1}$ 0,17 og for $P_{2:1}$ 0,10. De anførte Tal gælder første Laktationsperiode. Hvis Korrelationen beregnes paa Grundlag af Gennemsnitstal af første Laktationsperioderne, faas noget højere Koefficienter,særlig for $P_{2:1}$ og $P_{3:1}$.

Da Intra-Korrelationen for Mælke- og Smørfedtmængden og Fedtprocenten ikke naar det dobbelte af Moder-Datter-Korrelationen, og den sidste i det mindste for

[1]) Korrektion er foretaget for Koens Alder ved Kælvningen og for Kælvningsintervallets Længde.

Smørfedtmængdens Vedkommende har praktisk talt samme Værdi som Korrelationen mellem Helsøstre, kan man sikkert drage den Slutning, at Dominans og Sampelseffekt har ringe Indflydelse paa den genetiske Variation, hvilken altsaa næsten udelukkende skulde gøre sig gældende som additiv Arv. Man kan vurdere den arveligt betingede Varians til følgende Procent af den totale Varians i den studerede Population:

Mælkens Fedtprocent	70—80 %
Ydelsen af Mælk og Smørfedt pr. Laktationsperiode (300 Dage)	30—40 %
Udholdenheden (Laktationskurvens Form)	15—30 %
Kælvningsintervallets Længde	0—5 %

Disse Tal kan ikke uden videre generaliseres; det er muligt, at Undersøgelser paa andet Materiale giver afvigende Resultater, særlig hvis Dyrene har levet under andre Milieuforhold. *Dr. Mogens Plum* (1935) har ved Undersøgelser paa Materiale fra Kontrolforeningerne i Staten Iowa, U. S. A. faaet praktisk talt samme Resultater vedrørende Arvens Andel i Smørfedtydelsens Variation. Den totale Mælke- og Smørfedtydelse er betydelig mere modificerbar end Fedtprocenten, og Variationen i Kælvningsintervallets Længde er næsten helt milieubetinget, dette gælder sandsynligvis inden for alle Kvægracer. Hvor stort Udslag man faar for Arvens Indflydelse paa Køernes Udholdenhed beror naturligvis paa, hvor nøjagtigt et Maal man anvender paa Laktationskurvens Form. Det er aabenbart, at de to Indexer, $P_{2:1}$ og $P_{3:1}$ er meget grove Udtryk for Udholdenheden, men de er dog anvendelige, og de har den Fordel, at de er lette at beregne.

Det er dog mindst lige saa sikkert og maaske mere praktisk at anvende Goldtidens Længde som Udtryk for Udholdenheden, i det mindste hvis Korrektion sker for Kælvningsintervallets Længde, og Tvangsgoldning af Køerne ikke anvendes.

Efter de udførte Undersøgelser maa det være betydeligt lettere gennem Udvalg inden for en Besætning eller Race at hæve Fedtprocenten end at hæve Ydelsens Kvantitet eller at forandre Laktationskurvens Form. Dette stemmer ogsaa godt med praktiske Erfaringer.

Ogsaa den kvantitative Præstationsevne og Udholdenheden kan dog forbedres gennem Udvalg, men paa Grund af disse Egenskabers større Modificerbarhed kræves en betydelig større Nøjagtighed ved Bedømmelse af Dyrets Genotype. Mælkens Fedtprocent kan man hæve gennem Udvalg alene paa Ophavsmødrene for Køer og Tyre, men naar det gælder Mælke- og Smørfedtmængden, kan man næppe gøre nævneværdige Fremskridt uden rationelt gennemførte Afkomsundersøgelser af Tyrene.

Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1940—41.

(Fra 1. Oktober 1940 til 30. September 1941.)

Af Afdelingschef *H. Hansen.*

Oktober 1940. Det kolde Vejr, der herskede i Slutningen af September, fortsattes et Par Dage ind i Oktober; herefter fulgte et Tidsrum, den 4.—19., i hvilket Vejret tildels var ustadigt og Temperaturen hyppigst mellem ca. ½ ° og 2 ° højere end normalt; i Maanedens sidste Tidøgn var Vejret koldt, ofte med Døgnmidler af Temperaturen, der var mellem ca. 3 ° og 6 ° lavere end normalt. Nattefrost med stor Udbredelse i Indlandet forekom den 24.—25. og i Tiden fra den 27.—30.; i Kystegnene havde adskillige Stationer dog kun Frost i et Par Nætter, og nogle Stationer var helt frostfrie; de laveste Temperaturer, der næsten overalt indtraf i Tiden fra den 27.—30., naaede paa de fleste Indlandsstationer ned mellem ca. ÷2 ° og ÷5½ °. Maanedens Middeltemperatur blev i Jylland ca. ¼ °—¾ °, paa Fyn ca. ½ °—1 ° og paa Sjælland, Lolland-Falster og Bornholm ca. 1 °—1½ ° lavere end normalt. Nedbøren var forholdsvis lille, undtagen i den nordlige Halvdel af Fyn og paa Samsø, hvor der faldt rigelig Regn. Nord- og Midtjylland fik gennemgaaende ca. 35—50 mm, det vestlige Jylland ca. 50—65 mm, det sydlige Jylland, Sønderjylland og Fyn ca. 60—80 mm, Sjælland og Lolland-Falster ca. 35—60 mm og Bornholm ca. 25—45 mm. I Sammenligning med Normalen fik Odense Amt gennemsnitlig 16 pCt. og Samsø 19 pCt. for meget, medens Sorø, Svendborg og Vejle Amter og Sønderjylland fik ca. 5—10 pCt., Bornholm 47 pCt. og de øvrige Amter ca. 20—40 pCt. for lidt; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 53 mm, normalt 66 mm. Regnen faldt væsentligt

i Tiden fra den 3.—13. og i Jylland og paa Fyn tillige den 18. og Natten til den 19.; paa Bornholm faldt den væsentligt i Tiden fra den 4.—8. og den 22.—28. Solskinstimernes Antal blev omtrent normalt paa Lolland-Falster og i Sydsjælland, medens det i Nordsjælland og paa Fyn blev ca. 20 pCt. og i Jylland de fleste Steder ca. 25—50 pCt. mindre end normalt. Vinden skiftede i første Tidøgn nogle Gange mellem sydøstlige og sydvestlige og vestlige Retninger; i Resten af Maaneden blæste den i Reglen fra Retninger omkring Øst og Sydøst.

November 1940 havde hyppigst sydvestlige og vestlige Vinde med *mildt og ustadigt Vejr.* Naar undtages Dagene fra den 4.—9. og den 29.—30., var Temperaturen hver Dag over Normalen, og Afvigelserne fra denne var ofte ret betydelige, navnlig den 12.—13. og i Dagene fra den 21.—27., da Døgnmidlerne af Temperaturen blev ca. 3 °—7 ° højere end normalt; hele Tidsrummet fra den 10.—28. blev gennemsnitlig 3 ° varmere end normalt; til Gengæld var den 4.—9. gennemsnitlig 1½ ° og den 29.—30. gennemsnitlig ca. 2 ° for kolde. Nattefrost med stor Udbredelse i Indlandet forekom i Tiden fra den 5.—10. og den 29.—30.; i Kystegnene og paa de mindre Øer forekom der adskillige Steder kun Frost en enkelt Nat, og enkelte Stationer var helt frostfrie; de laveste Temperaturer aflæstes de fleste Steder den 30., enkelte Steder den 9.; de naaede i Indlandet i Jylland og paa Sjælland gennemgaaende ned mellem ca. ÷3½ ° og ÷6½ °, paa Fyn og Lolland-Falster ned mellem ÷2½ ° og ÷5 ° og paa Bornholm ned til ca. ÷1 °. Maanedens Middeltemperatur blev de fleste Steder i Jylland og paa Øerne mellem 1 ° og 1¾ ° højere end normalt. Vejret var ret ustadigt med Nedbør over store Omraader af Landet paa mange Dage, navnlig i Tiden fra den 1.—3. og den 11.—22.; Nedbørsdagenes Antal beløb sig gennemsnitlig til 18; men mange Stationer i Jylland havde 20—25 Dage med Nedbør. *Nedbørsmængden* for hele Maaneden *var stor* i næsten hele Lan-

det, undtagen i det sydøstlige Sjælland, paa Møn og Bornholm; i Vest-, Midt- og Sydsjælland faldt der næsten overalt mellem 100 og 150 mm. I Sammenligning med Normalen fik Bornholm gennemsnitlig 13 pCt. og Præstø Amt 4 pCt. for lidt, medens Københavns Amt gennemsnitlig fik 2 pCt., Lolland-Falster, Langeland og Frederiksborg Amt ca. 15—25 pCt. og de øvrige sjællandske Amter, de fynske Amter og Samsø ca. 35—45 pCt. for meget; i Jylland fik Vejle Amt gennemsnitlig 110 pCt., Aarhus, Viborg, Ribe og Ringkøbing Amter ca. 85—95 pCt. og de øvrige Amter og Sønderjylland ca. 55—70 pCt. for meget; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 81 mm, normalt 53 mm. Solskinstimernes Antal var i Jylland og paa Fyn gennemgaaende omkring det normale og paa Sjælland og Lolland-Falster ca. 5—20 pCt. større end normalt. Vindforholdene var ofte urolige med Storm og stormende Kuling over store Strækninger af Landet.

December 1940 havde i de første 11 Dage oftest Temperatur over Normalen; men kun den 2.—5. havde særlig mildt Vejr; i Resten af Maaneden var Vejret i Reglen koldt, naar undtages den 28. og 29., der med vestlige Vinde blev ca. 3 °—3½ ° mildere end normalt; særlig kolde, ca. 3 °—4½ ° for kolde, var den 13.—16. og den 20.—21., og den 31. blev endog ca. 7½ ° for kold. Døgnenes Maksimumstemperatur var i Reglen over Frysepunktet i Tiden fra den 1.—12. og den 24.—30., medens der i de øvrige Døgn jævnligt herskede uafbrudt Frost; denne var gennemgaaende strengest Nætterne til den 21., 22. og 31.; de laveste Temperaturer naaede i Indlandet i Jylland gennemgaaende ned mellem ca. ÷6½ °og ÷12 °, og paa Øerne ned mellem ca. ÷9 ° og ÷14 °. Maanedens Middeltemperatur blev de fleste Steder mellem ½ ° og 1½ ° lavere end normalt. *Nedbøren var gennemgaaende lille* og beløb sig de fleste Steder kun til ca. 30—45 mm. I Sammenligning med Normalen fik Maribo Amt gennemsnitlig 2 pCt., Sorø, Odense, Aalborg, Hjørring og Thisted

Amter og Sønderjylland ca. 15—20 pCt. og de øvrige Amter ca. 25—40 pCt. for lidt. For Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 45 mm, normalt 58 mm. Over store Omraader af Landet faldt der Nedbør paa de fleste Dage i Tiden fra den 1.—7., den 10.—11., den 18.—19., den 26. og den 29.—30.; den faldt som Regn i Tiden fra den 1.—5. og den 29., paa de øvrige Nedbørsdage væsentligt som Slud eller Sne. *Fra den 19.—28. var Markerne de fleste Steder dækket af Sne.* Solskinstimernes Antal var de fleste Steder ca. 20—35, normalt ca. 15—30. Vinden skiftede nogle Gange i Maanedens Løb mellem vestlige og østlige Retninger; Vinde fra Horisontens vestlige Halvdel forekom dog lidt hyppigere end Vinde fra dens østlige Halvdel.

Januar 1941 var usædvanlig kold; for Landet som Helhed blev Maanedens Middeltemperatur ÷6,2 ° den laveste Middeltemperatur for Landet som Helhed i Januar siden 1874; den hidtil laveste var ÷5,8 ° i Januar 1893. I Aar forekom der i Januar overalt Frost i hvert Døgn, og kun paa nogle faa Dage, den 8.—14. og den 22., naaede Maksimumstemperaturen op over Frysepunktet; paa alle de øvrige Dage herskede Frosten som Regel uafbrudt i hele Døgnet; *Frosten var navnlig meget streng i Dagene fra den 1.—4., den 15.—20. og den 26.—31.,* da Døgnenes Middeltemperatur blev mellem 6 ° og 14 ° lavere end normalt; de laveste Temperaturer indtraf især i Tiden fra den 27.—30.; de naaede i Indlandet i Nord- og Midtjylland gennemgaaende ned mellem ca. ÷20 ° og ÷28 °, i det sydlige Jylland og paa Øerne ned mellem ca. ÷16 ° og ÷22 ° og paa Bornholm og i Kystegnene paa de sydlige Øer ned mellem ca. ÷10 ° og ÷15 °; *den absolut laveste Temperatur,* der blev maalt, *var ÷30,3 °, hvilket er den laveste Temperatur, der overhovedet er maalt paa Meteorologisk Instituts Stationer her i Landet;* den hidtil laveste var ÷29,6 ° (i Januar 1893). *Nedbøren var gennemgaaende lille* og beløb sig de fleste Steder kun til ca. 15—30 mm og adskillige Steder endog kun til ca. 10—15 mm; det

indre af Bornholm fik dog 50—80 mm. I Sammenligning med Normalen fik Bornholm 15 pCt., Maribo og Præstø Amter ca. 40 pCt., de øvrige sjællandske Amter og de fynske Amter ca. 50—60 pCt. og de jydske Amter fra 32 til 69 pCt. for lidt; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 22 mm, normalt 44 mm. Nedbørsdagenes Antal beløb sig gennemsnitlig kun til 7, medens det normale Antal er 14. Over store Omraader af Landet faldt der Nedbør den 1.—2., 13.—14., 17.—19. og 21.—24.; men de daglige Mængder var ofte smaa. Nedbøren faldt som Regn eller Slud den 13.—14. og den 22., paa de øvrige Nedbørsdage væsentligt som Sne. *Solskinstimernes Antal* var *forholdsvis meget stort;* det beløb sig de fleste Steder til ca. 60—90, medens det normale Antal er ca. 30—40. Vinden blæste som Regel fra nordøstlige, østlige eller sydøstlige Retninger, undtagen i Tiden fra den 10.—14., da Vinde fra Horisontens vestlige Halvdel var de fremherskende.

Februar 1941. Den strenge Kuldeperiode, der herskede i Januar, *fortsattes gennem den første Uge af Februar med uafbrudt streng Frost;* Døgnmidlerne af Temperaturen blev i Dagene fra den 1.—7. Februar gennemsnitlig mellem ca. 6 ° og 13 ° lavere end normalt, og de laveste Temperaturer, der især forekom i Tiden fra den 5.—7., naaede i Indlandet i Jylland gennemgaaende ned mellem ca. ÷18 ° og ÷24 ° og paa Øerne ned mellem ca. ÷15 ° og ÷18 °; herefter fulgte nogle faa milde Dage, den 9.—11., der med fremherskende sydvestlige og vestlige Vinde gennemsnitlig blev ca. 2 °—2¾ ° mildere end normalt; fra den 13.—27. var Temperaturen næsten hver Dag atter under Normalen; men Afvigelserne fra denne var dog oftest ret moderate; den 28. drejede Vinden i Sydvest og bragte Tøvejr. Middeltemperaturen for hele Maaneden blev overalt meget lav, for Landet som Helhed ÷3,3 ° — i Februar 1940 var Middeltemperaturen for Landet som Helhed betydelig lavere, nemlig ÷6,8 ° —. Frostdagenes

Antal var gennemsnitlig 26, normalt 21; næsten overalt forekom der Frost i hvert Døgn, undtagen i Tiden fra den 9.—11. *Nedbøren var gennemgaaende lille i Nord- og Midtjylland og i det nordlige og nordvestlige Sjælland,* rigelig paa Bornholm og Lolland-Falster; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 36 mm, normalt 34 mm. I Sammenligning med Normalen fik Bornholm gennemsnitlig 29 pCt., Lolland-Falster 44 pCt. og Københavns, Svendborg og Randers Amter samt Sønderjylland ca. 5—10 pCt. for meget; Præstø Amt fik gennemsnitlig den normale Nedbør, medens Frederiksborg Amt fik 14 pCt., Holbæk, Hjørring, Thisted, Aalborg, Viborg og Ringkøbing Amter ca. 20—25 pCt. og de øvrige Amter omkring 5 pCt. for lidt. Nedbørsdagenes Antal var gennemsnitlig 13, fordelt over hele Maaneden. Nedbøren faldt væsentligt som Sne, naar undtages den 8.—10. og den 28., da den de fleste Steder faldt som Regn eller som Regn blandet med Sne. Taage med stor Udbredelse forekom hyppigt i Tiden fra den 8.—28. Solskinstimernes Antal, der gennemgaaende beløb sig til ca. 30—50, blev de fleste Steder ca. 20—50 pCt. mindre end normalt. Vinden blæste i de to første Tidøgn i Reglen fra Sydøst, Øst eller Nordøst, undtagen den 9.—11., da sydvestlige og vestlige Vinde var de fremherskende; i sidste Tidøgn var Vindretningen skiftende; Vindene var iøvrigt som Regel svage.

Marts 1941 havde paa de fleste Dage i Tiden fra den 1.—22. Temperatur lidt over Normalen, i Resten af Maaneden koldt Vejr, navnlig i Tiden fra den 26.—31., da Døgnmidlerne af Temperaturen gennemsnitlig blev ca. 4 °—5½ ° lavere end normalt. *Frost forekom hyppigt* og næsten overalt i *Tiden fra den 6.—20. og den 23.—31.,* medens mange Stationer var frostfrie i Tiden fra den 1.—5. og den 21.—22. Frosten forekom som Nattefrost, undtagen i Tiden fra den 26.—29., da der mange Steder forekom Døgn med uafbrudt Frost; de laveste Temperaturer, der især forekom Nætterne til den 18., 26., 27. og navnlig

den 31., naaede i Indlandet i Jylland gennemgaaende ned mellem ca. ÷7½ ° og ÷14 °, paa Fyn og Sjælland ned mellem ca. ÷4½ ° og ÷9 °, paa Lolland-Falster og Møn ned mellem ca. ÷3 ° og ÷4½ ° og paa Bornholm ned mellem ÷5 ° og ÷7 °. Maanedens Middeltemperatur blev gennemsnitlig 1 ° lavere end normalt. *Nedbøren var gennemgaaende lille,* undtagen paa Bornholm, hvor der faldt mellem 45 og 75 mm; i det nordlige og nordvestlige Sjælland, i den sydlige Del af Vendsyssel og den nordlige Del af Himmerland samt over flere mindre Omraader i Jylland faldt der kun ca. 20—25 mm; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 34 mm, normalt 41 mm. I Sammenligning med Normalen fik iøvrigt Bornholm gennemsnitlig 60 pCt. for meget og Sorø og Svendborg Amter den normale Nedbør, medens Maribo, Præstø, Vejle, Aarhus, Viborg og Hjørring Amter fik ca. 5—10 pCt., Ribe Amt 48 pCt. og de øvrige Amter ca. 20—30 pCt. for lidt. Nedbøren faldt i Maanedens første og sidste Tidøgn, fra den 1.—4. og den 21. som Regn, paa de øvrige Nedbørsdage væsentligt som Sne eller Slud. Solskinstimernes Antal, der gennemgaaende beløb sig til ca. 100—140, blev i Jylland og paa Fyn omkring 5 pCt. større, paa Sjælland og Lolland-Falster omkring 5 pCt. mindre end normalt. Vinden skiftede jævnligt Retning, men blæste dog noget hyppigere fra Horisontens vestlige end fra dens østlige Halvdel; i Tiden fra den 13.—24. var Vinde omkring Vest og Nordvest de fremherskende.

April 1941 havde *hyppigst koldt Vejr og ofte Nattefrost.* Temperaturen var i Maanedens Løb næsten hver Dag under Normalen, og kun i Tiden fra den 13.—17. og den 30. naaede den lidt op over denne. Nattefrost med stor Udbredelse over Landet forekom især den 1.—4., den 7.—12., den 24.—25. og den 30.; de laveste Temperaturer, der de fleste Steder indtraf Natten til den 1. og adskillige Steder Nætterne til den 8. og 9., naaede paa Indlandsstationerne i Jylland gennemgaaende ned mellem ÷4 ° og ÷10 °

og paa Øerne ned mellem ca. ÷3 ° og ÷5 °. Maanedens Middeltemperatur blev i Jylland gennemgaaende mellem 1 ° og 2 ° og paa Øerne mellem 1½ ° og 2½ ° lavere end normalt. *Nedbøren var gennemgaaende lille* og beløb sig de fleste Steder kun til ca. 15—25 mm og adskillige Steder endog kun til ca. 10—14 mm; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig kun 20 mm, normalt 40 mm. I Sammenligning med Normalen fik Bornholm gennemsnitlig 33 pCt., Københavns, Frederiksborg, Holbæk, Ringkøbing og Hjørring Amter ca. 60—65 pCt. og de øvrige Amter fra 40 til ca. 55 pCt. for lidt. Over store Omraader af Landet faldt der Nedbør den 3.—4., 12—16., 19.—22. og 28—29.; men de daglige Nedbørsmængder var ofte smaa. Nedbøren faldt den 3.—4. og tildels den 28. som Sne eller Slud, paa de øvrige Nedbørsdage væsentligt som Regn. Solskinstimernes Antal beløb sig gennemgaaende til ca. 150—190; det blev i Nordjylland ca. 5—10 pCt. større og de fleste Steder i de øvrige Dele af Landet ca. 5—10 pCt. mindre end normalt. Vinden blæste hyppigst fra østlige Retninger; dog var Vinde fra Retninger omkring Vest de fremherskende i Tiden fra den 10.—16.

Maj 1941 havde i Tiden indtil den 18. i Reglen koldt Vejr, ofte Nattefrost i Indlandet og et Par Gange Nedbør i Form af Sne eller Slud; særlig kolde var den 2., 7.—10. og 14.—17. med Døgnmidler af Temperaturen, der blev mellem 3 ° og 6½ ° lavere end normalt; i Maanedens sidste Tidøgn var Temperaturen i Reglen over Normalen; den 26. og den 28.—31. blev gennemsnitlig mellem ca. 2½ ° og 6 ° varmere end normalt; hele Maanedens Middeltemperatur blev de fleste Steder i Jylland mellem ca. ¾ ° og 1½ °, paa Øerne mellem 1 ° og 2 ° og paa Bornholm mellem 2½ ° og 3 ° lavere end normalt. Nattefrost forekom hyppigt i Indlandet — i Jylland de fleste Steder i 6—12, paa Fyn og Sjælland i 5—8 og paa Lolland-Falster og Bornholm i 2—5 Nætter —. Nattefrosten havde stor Udbredelse i Jylland i Tiden fra den 3.—5., den 8.—11. og den

15.—18. og paa Øerne Natten til den 3. og i Tiden fra den 8.—11., paa Sjælland dog tillige den 17. og 18. De laveste Temperaturer, der især indtraf Nætterne til den 3., 8.—9., 11. eller 17., naaede paa de fleste Indlandsstationer i Jylland, paa Fyn og Sjælland ned mellem ca. ÷2½ ° og ÷5½ ° og paa Lolland og Bornholm ned mellem ca. ÷1 ° og ÷3 °. *Nedbøren var lille næsten overalt,* undtagen i det sydøstlige Jylland og det vestlige Fyn, hvor der faldt mellem 50 og 60 mm; i den nordlige Halvdel af Jylland, paa Samsø og i Størstedelen af Sjælland faldt der de fleste Steder kun ca. 5—15 mm. I Sammenligning med Normalen fik Svendborg og Vejle Amter gennemsnitlig den normale Nedbør, medens Ribe Amt, Sønderjylland, Odense og Maribo Amter fik ca. 20—25 pCt., Ringkøbing, Aarhus og Præstø Amter samt Bornholm ca. 35—50 pCt. og de øvrige Amter ca. 60—75 pCt. for lidt. Over større Strækninger faldt der Nedbør den 4., i Tiden fra den 6.—9., den 15.—16., den 19. og i Tiden fra den 22.—28.; men Bygerne var ofte ret spredte og de daglige Nedbørsmængder oftest kun smaa; den 7.—9. og den 15.—16. faldt der mange Steder Sne eller Slud. Større Snemængder, ca. 10—25 mm i smeltet Tilstand, maaltes den 8. adskillige Steder paa Bornholm; større Regnmængder, ca. 20—35 mm, maaltes den 27. adskillige Steder i det sydøstlige Jylland, i det vestlige Fyn og paa Als og Ærø. Solskinstimernes Antal blev i Jylland gennemgaaende ca. 10—25 pCt. og paa Øerne ca. 5—20 pCt. større end normalt. Vinden blæste hyppigst fra Horisontens østlige Halvdel, undtagen i Tiden fra den 11.—17., da vestlige og nordvestlige Vinde var de fremherskende.

Juni 1941. I Maanedens første Halvdel var Vejret oftest ret køligt, i dens sidste Halvdel oftest varmt; *usædvanlig varme var Dagene fra den 23.—26.* med Døgnmidler, der blev ca. 7½ °—9 ° varmere end normalt, og daglige Maksimumstemperaturer, der adskillige Steder naaede op over 30 °. Nattemperaturen var af og til ret lav i Maanedens

første Halvdel, navnlig den 3.—4., 7., 9. og 13.; de absolut laveste Temperaturer naaede de fleste Steder i Indlandet ned mellem ca. 2 ° og 5 °. Maanedens Middeltemperatur blev i Jylland og paa Øerne mellem ¼ ° og 1 ° højere, paa Bornholm nogle faa Tiendedele Grader lavere end normalt. Over større Strækninger af Landet faldt der Regn i Tiden fra den 11.—16., 18.—19. og 28.—30.; men de daglige Regnmængder var ofte kun smaa; Nedbørsdagenes Antal var gennemsnitlig 7; men adskillige Stationer, især i Jylland og paa Bornholm, havde kun 4—5 Dage med maalelig Nedbør. I Maanedens første Tidøgn og i Tiden fra den 20.—27. var Vejret gennemgaaende tørt i hele Landet. *Regnmængden for hele Maaneden var lille,* især i Sønderjylland, det sydlige og vestlige Jylland og i Egnene omkring Silkeborg, Aarhus og Skanderborg, hvor der næsten overalt kun faldt mellem 10 og 20 mm. I Sammenligning med Normalen fik Hjørring, Aalborg og Randers Amter ca. 20—30 pCt., Viborg og Ringkøbing Amter ca. 40—45 pCt. og de øvrige jydske Amter og Sønderjylland ca. 60—70 pCt. for lidt; paa Øerne fik Københavns, Præstø, Maribo og Odense Amter og Langeland 40—50 pCt. og de øvrige Amter ca. 25—35 pCt. for lidt; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 26 mm, normalt 47 mm. Torden med større Udbredelse forekom den 11., 26. og 30. i Jylland og den 18. og 26. paa Sjælland og Lolland. Solskinstimernes Antal blev paa Stationerne i Nord- og Midtjylland og i Nordøstsjælland ca. 25—35 pCt. og paa de øvrige Stationer ca. 15—20 pCt. større end normalt. Vindretningen var hyppigst omkring Vest og Nordvest; dog var Vinde omkring Sydøst de fremherskende i Dagene fra den 5.—10.; paa de meget varme Dage fra den 23.—26. herskede der svage, skiftende Vinde.

Juli 1941 fik en usædvanlig høj Middeltemperatur; den blev for Landet som Helhed 18,8 °, hvilket er *den højeste Middeltemperatur i Juli siden 1874;* den hidtil højeste var 18,7 ° i 1914. *Juli indeholdt i Aar to meget varme*

Perioder, nemlig Tidsrummet fra *den 7.—16., der gennemsnitlig blev noget over 7 ° varmere end normalt,* og Tidsrummet fra *den 25.—31., gennemsnitlig noget over 4 ° varmere end normalt;* paa de øvrige Dage i Maaneden var Temperaturen oftest i Nærheden af Normalen, snart lidt over og snart lidt under denne. De daglige Maksimumstemperaturer naaede i den førstnævnte Varmeperiode hyppigst op mellem 25 ° og 35 °, og de absolut højeste, der de fleste Steder indtraf den 8., 10. eller 12., naaede næsten overalt op over 30 °. *Regnen,* der ofte faldt som Tordenbyger, *var meget ulige fordelt;* flere Omraader, saavel i Jylland som paa Øerne, fik saaledes over 100 mm og nogle sjællandske Stationer endog over 150 mm, medens der paa adskillige Stationer kun faldt 30—50 mm og i den østlige Del af Bornholm endog kun ca. 10—20 mm; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 76 mm, normalt 64 mm. I Sammenligning med Normalen fik paa Øerne Samsø, Svendborg Amt og Langeland 2—7 pCt. og Bornholm gennemsnitlig 56 pCt. for lidt, medens Københavns Amt fik 2 pCt., Præstø og Maribo Amter ca. 20—30 pCt., Odense Amt 33 pCt. og Frederiksborg, Holbæk og Sorø Amter ca. 50 pCt. for meget; i Jylland fik Hjørring og Aalborg Amter ca. 5 pCt. for lidt, medens Viborg Amt gennemsnitlig fik 44 pCt., Thisted og Ribe Amter ca. 25—30 pCt. og de øvrige Amter og Sønderjylland ca. 5—15 pCt. for meget. Torden forekom paa 21 Dage, og Uvejrene havde ofte stor Udbredelse. Solskinstimernes Antal varierede de forskellige Steder mellem ca. 260 og 315; det blev de fleste Steder mellem ca. 10 og 25 pCt. større end normalt; *de varme Perioder var gennemgaaende meget solrige.* Vinden skiftede flere Gange mellem vestlige og østlige Retninger; i de varme Perioder var sydøstlige og østlige Vinde de fremherskende.

August 1941 havde Vinde overvejende omkring Sydvest og Vest med *meget ustadigt og oftest ret køligt Vejr.* Nedbørsdagenes Antal beløb sig gennemsnitlig til 21,og

adskillige Stationer, navnlig i Jylland, fik endog 25—27 Dage med Nedbør. *Maanedens Regnmængde var gennemgaaende stor,* undtagen i Midt- og Vestsjælland og paa Amager, hvor der flere Steder kun faldt mellem ca. 40 og 60 mm; derimod fik Størstedelen af Jylland og Fyn og nogle Omraader i det østlige Sjælland, paa Lolland og i det indre af Bornholm over 100 mm; flere Omraader i Jylland fik over 150 mm og et Par Stationer endog noget over 200 mm. I Sammenligning med Normalen fik Holbæk Amt gennemsnitlig 10 pCt. for lidt, medens Københavns, Sorø og Præstø Amter samt Bornholm fik ca. 5—10 pCt., Frederiksborg og Odense Amter ca. 20—25 pCt. og Maribo og Svendborg Amter, Langeland og Samsø ca. 30—45 pCt. for meget; i Jylland fik Randers og Aarhus Amter gennemsnitlig ca. 15—20 pCt., Hjørring, Aalborg og Viborg Amter ca. 35—45 pCt. og de øvrige Amter og Sønderjylland ca. 55—65 pCt. for meget; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 111 mm, normalt 80 mm. Torden forekom paa 24 Dage, og Uvejrene havde ofte stor Udbredelse over Landet. Det varme Vejr, der herskede i Slutningen af Juli, fortsattes kun et Par Dage ind i August; i Resten af Maaneden var Temperaturen hyppigst under Normalen. Hele Maanedens Middeltemperatur blev de fleste Steder mellem 0 ° og ½ ° lavere end normalt. Solskinstimernes Antal blev de fleste Steder ca. 5—15 pCt. mindre end normalt.

September 1941 fik omtrent den normale Middeltemperatur; i Tiden fra den 6.—17. var Temperaturen i Reglen under Normalen, paa de øvrige Dage i Maaneden oftest lidt over denne, dog uden særlig varme Dage. Over store Omraader faldt der Regn den 2. og i Tiden fra den 8.—14., medens Vejret gennemgaaende var tørt i Maanedens sidste Halvdel, fraregnet enkelte, spredte Smaabyger. Nedbørsdagenes Antal var gennemsnitlig 8; men adskillige Stationer havde kun 4—5 Dage med maalelig Nedbør. *Regnmængden* for hele Maaneden *var gennemgaaende lille;*

for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 27 mm, normalt 57 mm. I Sammenligning med Normalen fik iøvrigt Bornholm 20 pCt., Maribo Amt, de sjællandske Amter og Langeland ca. 30—50 pCt. og de fynske og jydske Amter, Sønderjylland og Samsø ca. 55—65 pCt. for lidt. Solskinstimernes Antal varierede de forskellige Steder mellem 145 og 200; det blev i Nordøstsjælland ca. 5—10 pCt. for lille og i de øvrige Landsdele gennemgaaende ca. 5—15 pCt. større end normalt. Vindretningen var i Tiden fra den 1.—22. oftest omkring Vest og Nordvest, i Resten af Maaneden omkring Øst og Sydøst; den 14.—15. herskede der Storm eller stormende Kuling fra Retninger omkring Nord over store Strækninger af Landet, iøvrigt var Vindforholdene overvejende rolige. Taage med stor Udbredelse over Landet forekom den 18.—19. og den 25.—26.

I hosstaaende Tabeller er der i *Tabel 1 for hver Maaned i Landbrugsaaret 1940—41 opført Middeltemperaturens Afvigelse fra Normalen,* saavel for de 5 Grupper, hvori Landet sædvanlig inddeles i klimatisk Henseende, som for hele Landet og Bornholm, hvis Temperaturforhold undertiden kan afvige en Del fra de øvrige Landsdeles. For Landet som Helhed blev Landbrugsaarets Middeltemperatur 6,6 °, medens Normalen er 7,5 °; i forrige Landbrugsaar, 1939—40, var Middeltemperaturen 6,2 °. Som tidligere omtalt havde Oktober koldt Vejr de første Dage i Maaneden og i sidste Tidøgn, medens Temperaturen i Tiden fra den 4.—19. oftest var noget højere end normalt; Nattefrost med stor Udbredelse i Indlandet forekom især den 24.—25. og den 27.—30. Første Nattefrost i Efteraaret indtraf paa adskillige Indlandsstationer i Jylland og paa Sjælland allerede den 30. September og paa de øvrige Stationer i Reglen i den sidste Uge i Oktober; til Sammenligning kan anføres, at Middeldatoen for første Efteraarsfrost i Indlandet er ca. 5.—10. Oktober i Jylland, ca. 15.—20. Oktober paa de større Øer og i Be-

Tabel 1. *Temperaturens Afvigelse fra Normalen.* (Celsius.)

	1940			1941									
	Oktober	November	December	Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	September	Alle 12 Maaneder
Vestjylland ...	— 0,6	+ 1,4	— 1,1	— 7,2	— 3,5	— 1,2	— 1,4	— 1,0	+ 0,7	+ 3,1	— 0,2	+ 0,2	— 0,9
Østjylland	— 0,3	+ 1,5	— 1,1	— 6,8	— 3,5	— 0,9	— 1,7	— 1,0	+ 1,0	+ 3,2	— 0,2	+ 0,3	— 0,8
Fyn	— 0,8	+ 1,4	— 1,4	— 5,5	— 3,3	— 0,9	— 1,7	— 1,4	+ 0,5	+ 3,0	— 0,3	0,0	— 0,9
Sjælland	— 1,2	+ 1,5	— 1,5	— 6,1	— 2,6	— 0,9	— 2,0	— 1,9	+ 0,3	+ 2,6	— 0,3	— 0,2	— 1,0
Lolland-Falster	— 1,3	+ 1,4	— 1,5	— 5,4	— 2,7	— 1,0	— 2,1	— 1,9	+ 0,3	+ 2,6	— 0,5	— 0,3	— 1,0
Danmark	— 0,8	**+ 1,4**	**— 1,3**	**— 6,2**	**— 3,1**	— 1,0	**— 1,8**	**— 1,4**	+ 0,6	**+ 2,9**	— 0,3	0,0	— 0,9
Bornholm	— 1,2	+ 1,0	— 1,3	— 4,3	— 2,5	— 1,2	— 1,9	— 2,8	— 0,1	+ 2,5	+ 0,1	— 0,5	— 1,0

gyndelsen af November paa de mindre Øer og i Kystegnene. I den regnrige November var Vejret i Reglen mildt, og Nattefrost med større Udbredelse forekom væsentligt kun i Tiden fra den 5.—10. og den 29.—30. December havde i første Tidøgn forholdsvis mildt Vejr, dog af og til med Nattefrost; *den 13. begyndte en langvarig og undertiden meget streng Kuldeperiode, der med en kortvarig Afbrydelse,* den 28.—29. December, *strakte sig over Resten af Maaneden, hele Januar og det meste af Februar;* i Januar naaede Døgnenes Maksimumstemperatur kun paa nogle faa Dage, i Tiden fra den 8.—14. og den 22., lidt op over Frysepunktet; paa alle de øvrige Dage herskede der som Regel uafbrudt Frost. *Middeltemperaturen for Maaneden blev,* som tidligere omtalt, *den laveste siden 1874.* Kuldeperioden blev i Februar afbrudt i Tiden fra den 9.—11., da sydvestlige og vestlige Vinde førte milde Luftmasser ind over Landet; men den 13. drejede Vinden i Øst, og Temperaturen sank atter ned under Normalen; Afvigelserne fra denne var dog oftest ret moderate; den 28. drejede Vinden atter i Sydvest og medførte mildt Vejr og Regn, hvorefter et kraftigt Tøbrud begyndte. *Vinteren 1940—41 hører med blandt de strengeste Vintre, der er forekommet her i Landet i de sidste 100 Aar.* Middeltemperaturen for Vinteren (December—Februar inkl.) blev i København ÷2,7 °, Antallet af Døgn med Middeltemperatur under 0 ° 68 og Gennemsnitstemperaturen af Døgnene med Middeltemperatur under 0 ° ÷4,3 ° (tilsvarende Værdier for tidligere strenge Vintre er opført i „Tidsskrift for Landøkonomi" 1941, Hæfte 1, Side 46). Vinterens koldeste Tidsrum var i Aar den 31. December—4. Januar, den 15.—20. Januar og den 26. Januar—5. Februar, der gennemsnitlig blev henholdsvis 8 °, 7½ ° og 10½ ° koldere end normalt; *de koldeste Døgn var den 26. og 27. Januar og den 5. Februar med Døgnmidler af Temperaturen, der gennemsnitlig var mellem 13 °og 14 ° under Normalen.* De absolut laveste Temperaturer forekom især i Tiden fra den 27.—30. Januar; de

naaede i Indlandet i Nord- og Midtjylland gennemgaaende ned mellem ÷20 ° og ÷28 ° og paa en enkelt Station i Midtjylland endog ned til ÷30,3 °. Efter den strenge Vinter fulgte *et koldt og nedbørsfattigt Foraar*, i hvilket der ofte forekom Nattefrost. I de to første Tidøgn af Marts var Temperaturen vel paa de fleste Dage lidt over Normalen; men Nætterne havde ofte Frost; i sidste Tidøgn af Marts, i April og i de to første Tidøgn af Maj var Temperaturen i Reglen under Normalen og Nattemperaturen forholdsvis hyppigt under Frysepunktet; i Slutningen af Marts og Begyndelsen af April var Nattefrosten flere Gange ret streng; i Maj forekom der i de to første Tidøgn flere Gange ret udbredt Nattefrost, og de laveste Temperaturer naaede de fleste Steder i Indlandet ned mellem ÷2½ ° og ÷5½ °.

Sidste Foraarsfrost indtraf paa de fleste Indlandsstationer i Jylland, paa Fyn og Sjælland den 17.—18. Maj, paa Lolland-Falster, Bornholm og adskillige Stationer i Kystegnene paa Sjælland, Fyn og i Jylland i Tiden fra den 8.—11. Maj og paa enkelte Kyststationer og Stationer paa de smaa Øer den 10.—12. April. Middeldatoen for sidste Foraarsfrost er iøvrigt i Indlandet ca. 10. Maj i Jylland, ca. 1. Maj paa Fyn og Sjælland og ca. 15.—20. April paa Lolland-Falster og i Kystegnene. Først i Slutningen af Maj forekom der nogle varme Dage; men nogen længere Varmeperiode indtraf ikke; i første Halvdel af Juni var Vejret nemlig oftest ret køligt, af og til med lav Nattemperatur; derimod havde Maanedens sidste Halvdel oftest varmt Vejr, navnlig i Dagene fra den 23.—26., da Døgnmidlerne af Temperaturen gennemsnitlig var ca. 7½ °—9 ° over Normalen og de daglige Maksimumstemperaturer adskillige Steder over 30 °. *Juli fik*, som tidligere omtalt, *en usædvanlig høj Middeltemperatur, den højeste siden 1874; Maaneden indeholdt to meget varme Perioder;* den første af disse, der strakte sig fra *den 7.—16., var gennemsnitlig noget over 7 ° varmere end normalt* med daglige Maksimumstemperaturer, der hyppigst naaede op

Tabel 2.

	Frostdage		Nedbørsdage		Taagedage		Fugtighedsgrad i %		Skydække (0—10)	
	1940—41	Normal	1940—41	Normal	1940—41	Normal	1940—41	Normal	1940—41	Normal
Oktober 1940	5	3	12	15	3	6	90	86	7,0	6,6
November	5	10	**18**	14	4	6	91	88	7,4	7,2
December	**22**	16	14	15	5	9	91	90	7,4	7,8
Januar 1941	**31**	21	**7**	14	6	11	86	90	5,6	7,4
Februar	**26**	21	13	11	**15**	9	90	89	**8,1**	7,0
Marts	**23**	18	11	13	**12**	9	89	87	6,7	6,6
April	**12**	7	10	12	7	6	83	80	6,1	5,7
Maj	**6**	1	**8**	11	2	4	**71**	75	**4,7**	5,2
Juni	„	„	**7**	10	2	2	72	74	**4,3**	5,2
Juli	„	„	10	13	2	2	76	77	**4,8**	5,6
August	„	„	**21**	15	0,3	2	84	81	6,3	5,9
September	„	0,2	**8**	13	4	3	85	83	5,4	5,4
Alle 12 Maaneder	130	97	139	156	62	67	84	83	6,2	6,3

mellem 25 ° og 35 °; den anden Varmeperiode, fra *den 25. Juli til den 2. August, blev gennemsnitlig noget over 4 ° varmere end Normalen.* I August var Vejret meget ustadigt og oftest ret køligt, og i September var Temperaturen hyppigst lidt over Normalen, undtagen i Tiden fra den 6.—17., der havde temmelig køligt Vejr. Den absolut højeste Temperatur, der maaltes her i Landet i Landbrugsaaret, var 35,3 ° (den 10. og 12. Juli), den absolut laveste ÷30,3 ° (den 29. Januar).

Tabel 2 indeholder for Landet som Helhed *Antallet af Dage med Frost, med Nedbør og med Taage samt Luftens Fugtighedsgrad og Skydækket,* beregnet som Gennemsnit af Observationer fra ca. 30 Stationer. Som Tabellen viser, var Frosten forholdsvis sjælden i November. I *Vintermaanederne* forekom der *Frost i næsten hvert Døgn fra den 13. December; i Foraarsmaanederne var Frosthyppigheden forholdsvis meget stor,* og i Slutningen af Marts forekom der endog nogle Dage, i hvilke der herskede uafbrudt Frost; hele Landbrugsaaret fik 34 pCt. flere Frostdage end normalt. Nedbørsdagenes Antal var *stort i November og August og lille i Januar, Maj, Juni og September.* Taage forekom hyppigt i Februar og Marts. Luftens Fugtighedsgrad var lille i Maj og Juni, Skydækket stort i Februar og lille i Maj, Juni og Juli.

Tabel 3 viser Nedbørens Mængde i Millimeter for hvert Amt o. s. v. I hele Landbrugsaaret fik Danmark gennemsnitlig 556 mm Nedbør, hvilket er 70 mm eller 11 pCt. mindre end normalt. Af lignende nedbørsfattige Landbrugsaar i den sidste halve Snes Aar kan nævnes 1937—38 (507 mm), 1933—34 (557 mm) og 1931—32 (546 mm). Af de forskellige Landsdele fik i det nu afsluttede Landbrugsaar Ribe Amt den største Nedbør med gennemsnitlig 659 mm (66 mm for lidt) og Københavns Amt den mindste med gennemsnitlig 424 mm (145 mm for lidt); den næstmindste Nedbør havde Holbæk Amt med 444 mm (88 mm for lidt). I Sammenligning med Normalen fik iøvrigt paa Halvøen Vejle Amt gennemsnitlig 6 pCt., Sønderjylland og Ribe

Tabel 3. *Nedbør.* (Millimeter.)

	1940			1941									
	Oktober	November	December	Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	September	Alle 12 Maaneder
Hjørring Amt	42	85	46	22	23	33	15	17	37	58	112	19	509
Thisted „	50	99	57	29	32	34	19	12	16	77	139	25	589
Ringkøbing „	56	126	43	20	31	35	17	29	25	66	142	28	618
Ribe „	68	126	43	16	38	24	23	32	18	84	157	30	659
Viborg Amt	42	104	44	22	28	36	20	15	27	91	122	24	575
Aalborg „	41	84	48	20	25	26	21	12	32	58	114	22	503
Randers „	50	86	40	28	33	28	23	10	32	65	89	23	507
Aarhus „	54	117	43	23	33	40	20	24	20	75	103	24	576
Vejle „	66	128	37	27	37	42	19	45	17	71	135	24	648
Samsø	63	68	29	20	25	29	26	11	32	54	99	20	476
Odense Amt	71	72	43	20	32	34	17	33	28	77	94	20	541
Svendborg „	63	74	45	19	39	44	17	43	33	63	107	23	570
Langeland	45	53	46	11	45	42	18	34	21	56	93	25	489
Holbæk Amt	41	57	32	16	21	25	21	8	37	91	64	31	444
Sorø „	52	60	41	18	27	36	14	11	32	92	71	30	484
Frederiksborg „	41	54	34	17	25	25	19	15	35	100	99	29	493
Københavns „	36	47	36	18	32	29	13	15	28	63	82	25	424
Præstø „	47	44	35	23	30	36	14	20	23	80	78	29	459
Maribo Amt	41	56	50	25	46	37	18	31	28	84	91	34	541
Vestjylland	54	109	47	22	31	32	19	23	24	71	138	26	596
Østjylland	51	104	42	24	31	34	21	21	26	72	113	23	562
Sønderjylland ...	68	97	52	24	45	36	26	33	15	80	147	26	649
Fyn	61	67	41	18	35	37	18	30	29	63	98	22	519
Sjælland	43	52	36	18	27	30	16	14	31	85	79	29	460
Lolland-Falster ..	41	56	50	25	46	37	18	31	28	84	91	34	541
Danmark:													
1940—41	53	81	45	22	36	34	20	25	26	76	111	27	556
Norm. (40 Aar) .	66	53	58	44	34	41	40	42	47	64	80	57	626
Afv. i % .....—20	**+53**	—22	**—50**	+6	—17	**—50**	**—40**	**—45**	+19	**+39**	**—53**	—11	
Bornholm	31	46	40	35	40	56	24	20	25	24	74	45	460

Amt 9 pCt., Ringkøbing, Viborg og Aarhus Amter 10—12 pCt. og de øvrige Amter 15—17 pCt. for lidt; paa Øerne fik Maribo Amt 7 pCt., de fynske Amter og Samsø 9 pCt., Sorø Amt 11 pCt., Langeland og Frederiksborg Amt 15 pCt., Holbæk Amt og Bornholm 17 pCt., Præstø Amt 19 pCt. og Københavns Amt endog 25 pCt. for lidt. Som tidligere omtalt havde Oktober forholdsvis faa Regndage, og Nedbørsmængden var ret lille, undtagen i den nordlige Del af Fyn og paa Samsø, hvor der faldt rigelig Regn; til Gengæld havde *November mange Regnvejrsdage og stor Nedbør,* navnlig paa Halvøen. Af Vintermaanederne var December og Januar nedbørsfattige, især Januar, da Landet gennemsnitlig kun fik Halvdelen af den normale Nedbørsmængde; i Februar faldt der rigelig Nedbør i Landets sydlige Egne og paa Bornholm, men forholdsvis lidt i Nord- og Midtjylland og det nordlige og nordvestlige Sjælland. *Foraarsmaanederne var gennemgaaende nedbørsfattige, især April og Maj, og det samme var Tilfældet med Juni og den første Halvdel af Juli.* Maj og Juni havde kun faa Nedbørsdage, og de daglige Regnmængder var tilmed oftest kun smaa; i Maj var Nedbøren især ringe i den nordlige Halvdel af Jylland og næsten hele Sjælland, hvor der de fleste Steder kun faldt ca. 5—15 mm, hvorimod en Strækning i Sydøstjylland og Sydvestfyn dog fik mellem 50 og 60 mm; i Juni var Regnmængden navnlig lille i det vestlige og sydlige Jylland, i Sønderjylland og i Egnene omkring Silkeborg, Skanderborg og Aarhus, hvor der kun faldt mellem 10 og 20 mm; Størstedelen af Vendsyssel og Himmerland, Egnene omkring Viborg og Herning, Størstedelen af Fyn, Nord- og Vestsjælland og Lolland-Falster fik dog ca. 35—40 mm; *i Maj fik Landet som Helhed 60 pCt. og i Juni 55 pCt. af den normale Regnmængde.* Fra den 29. Maj—10. Juni og fra den 20.—27. Juni var Vejret gennemgaaende tørt i hele Landet. I Tidsrummet *fra 1. Maj—30. Juni* fik Landet som Helhed *kun 57 pCt.* og *Thisted Amt endog kun 33 pCt. af den normale Regnmængde* (Tabel 4); flere Steder i Omraadet mellem

Tabel 4. *Nedbør.* (Millimeter.)

	Maj + Juni			April—September inkl.		
	1941 mm	Normal mm	Afvigelse i %	1941 mm	Normal mm	Afvigelse i %
Hjørring Amt	54	88	— 39	258	326	— 21
Thisted „	28	84	— 67	288	334	— 14
Ringkøbing „	54	89	— 39	307	350	— 12
Ribe „	50	94	— 47	344	369	— 7
Viborg Amt	42	89	— 53	299	334	— 10
Aalborg „	44	88	— 50	259	322	— 20
Randers „	42	84	— 50	242	315	— 23
Aarhus „	44	93	— 53	266	344	— 23
Vejle „	62	94	— 34	311	355	— 12
Sønderjylland	48	99	— 52	327	374	— 13
Samsø	43	76	— 43	242	279	— 13
Odense Amt	61	87	— 30	269	313	— 14
Svendborg „	76	92	— 17	286	328	— 13
Langeland	55	86	— 36	247	307	— 20
Holbæk Amt	45	77	— 42	252	293	— 14
Sorø „	43	81	— 47	250	296	— 16
Frederiksborg „	50	87	— 43	297	327	— 9
Københavns „	43	86	— 50	226	313	— 28
Præstø „	43	84	— 49	244	305	— 20
Maribo Amt	59	88	— 33	286	309	— 7
Bornholm	45	70	— 36	212	284	— 25
Danmark	51	89	— 43	285	330	— 14

Viborg, Randers, Skanderborg og Silkeborg faldt der i disse to Maaneder ialt kun 20—25 mm; derimod fik Vejle, Odense og Maribo Amter i samme Tidsrum dog gennemsnitlig ca. 60 mm og Svendborg Amt gennemsnitlig ca. 75 mm. *I første Halvdel af Juli var Regnmængden* gennemgaaende *ringe;* mange Steder i Jylland og Fyn faldt der i dette Tidsrum kun 1—2 mm og adskillige Steder i Jylland endog kun nogle faa Tiendedele Millimeter; paa Sjælland og Lolland-Falster faldt der dog de fleste Ste-

Tabel 5. *Vindhyppighed for hele Landet.* (Procent.)

	N	NØ	Ø	SØ	S	SV	V	NV	Stille
Oktober 1940	3	11	**25**	**24**	12	13	6	2	4
November —	4	5	4	13	15	**28**	**20**	10	1
December —	10	13	12	10	10	**16**	**15**	11	3
Januar 1941	7	22	**32**	17	5	6	3	4	4
Februar —	6	13	**18**	**22**	11	10	9	6	5
Marts —	11	10	**16**	11	5	11	**15**	**18**	3
April —	7	**20**	**24**	12	4	9	12	6	6
Maj —	10	**17**	**15**	13	6	7	14	13	5
Juni —	5	5	11	13	5	12	**24**	**19**	6
Juli —	5	4	**17**	**19**	8	12	14	16	5
August —	2	3	2	7	14	**28**	**29**	12	3
September —	10	6	9	13	3	7	**21**	**26**	5
Alle 12 Maaneder ..	7	11	15	15	8	13	15	12	4
Normal (40 Aar)	7	8	11	12	10	16	19	14	3

der ca. 10—20 mm; først i sidste Halvdel af Maaneden fik hele Landet Regn; men denne faldt oftest som Tordenbyger og var derfor meget ulige fordelt; flere Omraader fik i Juli over 100 mm og nogle Stationer paa Sjælland endog over 150 mm, medens andre Omraader kun fik 30—50 mm og den østlige Del af Bornholm endog kun 10—20 mm; Landet som Helhed fik 19 pCt. mere Regn end normalt. I August var Vejret, som tidligere omtalt, meget ustadigt, *Regndagenes Antal stort og Regnmængden gennemgaaende stor,* hvorimod September kun fik *faa Regndage og lille Nedbør* — for Landet som Helhed knap Halvdelen af den normale —; sidste Halvdel af September havde tørt Vejr. I hele Tidsrummet April—September inkl. fik Landet som Helhed kun 285 mm Nedbør, eller 14 pCt. mindre end normalt; Københavns Amt fik i dette Tidsrum gennemsnitlig 28 pCt., Bornholm 25 pCt., Randers og Aarhus Amter 23 pCt., Præstø Amt, Langeland, Aalborg og Hjørring Amter ca. 20 pCt., Maribo, Frederiksborg, Ribe ogViborg Amter 7—10 pCt. og de øvrige Amter 12—16 pCt. mindre Nedbør end normalt (Tab. 4). Nedbøren faldt væsentligt som Sne i sidste Halvdel af December, i Januar og Februar; Markerne var i Vinter ofte

Tabel 6. *Antal Timer med Solskin.*

	Tylstrup	Bovbjerg	Hald	Aarhus	Askov	Højer	Graasten	Aarslev (Fyn)	Lyngby	København	Tystofte	Næsgaard (Falster)	Maribo	Hammeren
Oktober 1940 ..	54	77	66	49	74	103		86	79	84	108	93	118	116
November — ..	52	38	48	38	51	74	—	53	55	44	58	50	61	49
December — ..	36	21	34	19	34	37	19	20	24	23	33	20	28	26
Januar 1941 ..	74	89	91	70	82	93	74	93	72	69	97	44	57	74
Februar — ..	55	37	49	45	44	40	—	39	39	41	41	22	31	31
Marts — ..	136	101	143	125	133	117	—	128	116	102	130	117	122	98
April — ..	195	172	178	163	162	154	152	139	165	156	167	166	169	155
Maj — ..	330	300	299	279	269	269	259	277	318	286	272	252	267	249
Juni — ..	354	282	349	321	303	297	289	319	337	316	309	324	296	345
Juli — ..	290	194	281	260	280	264	261	288	315	288	297	257	289	275
August — ..	219	194	220	211	199	216	191	193	210	190	204	(180)	199	182
September — ..	190	150	176	173	176	183	—	189	159	145	199	183	195	—
Alle 12 Maaneder	1985	1655	1934	1753	1807	1847	—	1824	1889	1744	1915	1708	1832	—
Normal for Aaret	1813	—	1792	—	1712	—	—	1753	1780	1523	1805	1765	1845	—
April—September (inkl.) 1941	1578	1292	1503	1407	1389	1383	—	1405	1504	1381	1448	1362	1415	—
Normal (April— September)	1402	—	1344	—	1305	—	—	1339	1372	1203	1369	1380	1406	—

snedækket, navnlig i Tiden fra den 19—28. December, i sidste Halvdel af Januar og i første Tidøgn og sidste Halvdel af Februar. Snedækket smeltede de fleste Steder de første Dage i Marts, da Nedbøren faldt som Regn; i Slutningen af Marts faldt Nedbøren atter som Sne; men det derved dannede Snedække smeltedes dog hurtigt af Solen.

Tabel 5 viser *Vindhyppigheden i Procent* i de enkelte Maaneder og hele Landbrugsaaret; dette fik et Overskud paa 10 pCt. af nordøstlige, østlige og sydøstlige Vinde tilsammen, væsentligt paa de sydvestlige, vestlige og nordvestliges Vindes Bekostning; det var navnlig i Oktober, i Vintermaanederne samt i April, Maj og Juli, at Vinde fra de østlige Retninger var adskilligt hyppigere end normalt; til Gengæld herskede der i November og August forholdsvis hyppigt sydvestlige og vestlige og i September nordvestlige Vinde.

Tabel 6 indeholder *Solskinstimernes Antal* i hver Maaned og hele Landbrugsaaret, endvidere det samlede Antal i Tidsrummet April—September inkl. samt nogle Normalværdier, der for de forskellige Stationer er beregnet som Middelværdier af Solskinsregistreringerne i de sidste ca. 25—30 Aar (for Hald, Askov og Maribo dog kun i 14—18 Aar). I hele Landbrugsaaret blev Solskinstimernes Antal omtrent normalt paa Lolland-Falster og ca. 5—15 pCt. større end normalt i de øvrige Dele af Landet, og det samme var Tilfældet i Tidsrummet April—September inkl. Som tidligere omtalt, var Antallet af Solskinstimer forholdsvis *meget stort i Januar*, medens det i Februar de fleste Steder var ca. 20—50 pCt. for lille; Maanederne *Maj, Juni og Juli var meget solrige, navnlig i Tidsrummene den 14.—22. Maj, den 29. Maj—10. Juni, den 17.—25. Juni, den 7.—13. Juli og den 25.—28. Juli.* I August blev Antallet af Solskinstimer de fleste Steder ca. 5—15 pCt. for lille, og i September blev det ca. 5—10 pCt. for lille i Nordøstsjælland og gennemgaaende ca. 5—15 pCt. for stort i de øvrige Dele af Landet.

Litteratur.

Jørgen Moe: Textil-Raastoffer.

Udgivet af Instituttet for Historie og Samfundsøkonomi, i Kommission hos Gyldendal. 120 Sider. Pris 2,00 Kr. København 1941.

Et interessant og højst aktuelt Emne er her taget op til grundig, historisk og økonomisk Belysning. Bogen er holdt i den objektive og nøgterne Form, der kendetegner alle Instituttets Publikationer.

Forfatteren sorterer først Spindstofferne efter deres relative Produktionsmængde, Produktionsværdi, Værdi af produceret Garn og Andel i Verdenshandelen, altsammen saa tidligt som 1935. Denne Undersøgelse viser, at Bomuld, Uld og Kunstspindestoffer omfatter 80—85 pCt. af samtlige Tekstilraastoffers Produktionsværdi, og med den Motivering, at de tillige dækker ca. 95 pCt. af Beklædningsindustriens Raastofbehov, er Fremstillingen paa de næste 108 Sider helliget disse 3 Grupper.

Hele Emnet grænser i sig selv stærkt op til Landbrugsgeografien, og Forfatteren har dertil fremstillet Stoffet i en delvis geografisk Form. Men især i Betragtning af, at kartografisk Fremstilling fuldstændig mangler, er Omtalen af Produktionens Udbredelse dog noget mangelfuld, og f. Eks. er det indiske Bomuldsproblem ufuldstændig belyst, idet der ikke nævnes noget om Industrikulturens Ødelæggelse af Hjemmeindustrien, der maaske har været Aarsagen til, at det største af alle indiske Problemer, Arbejdsløsheden, opstod.

Som Bevis for, at Faareavlen hører til de allerældste Næringsveje, oplyses kort og „godt": „Menneskene var omvandrende Hyrder, før de blev Agerbrugere". Det er en fundamental Misforstaaelse, som elementære geografiske Kundskaber

vilde have rettet; det fremgaar tydeligt nok af Agerbrugets geografiske Udbredelse, at dets Opstaaen ikke forudsætter Husdyrbrug (og navnlig ikke specielt Faareavl!).

Det maa i det hele taget — ogsaa med Henblik paa en Række andre, iøvrigt udmærkede, Publikationer — beklages, at Instituttet for Historie og Samfundsøkonomi endnu ikke har ansat en eller flere Geograf(er) som Medarbejder(e) ved Publikationer med stærk Tilknytning til Geografien.

Trods Indvendingerne maa Bogen betegnes som værdifuld; den giver en ganske god Orientering om Produktionsøkonomi, Markedsforhold, Prispolitik samt de forskellige Landes Produktion, Industri og Handel med Bomuld, Uld, Celluld og Kunstsilke i Aarene før Storkrigen.

Aa. H. Kampp.

Husdyrsygdomme, Haandbog for Husdyrejere.

Alfred G. Hassings Forlag. Indb. Kr. 48,00.

Under Professor *Folmer Nielsens* Redaktion har Alfred G. Hassings Forlag udsendt ovennævnte omfattende Værk paa ca. 800 Sider over de almindeligste her i Landet forekommende Sygdomme blandt Husdyrene. Ved Bogens Udarbejdelse har medvirket Dyrlægerne *J. Folkertsen, N. O. Gøtzsche, R. Høiriis Hansen, H. O. Pedersen* og *A. Stenbæk*. Det oplyses ikke, hvorledes Arbejdet har været fordelt mellem disse forskellige Medarbejdere, og det maa fremhæves som særdeles prisværdigt, at Bogen, tiltrods for at den er opstaaet ved Bidrag fra flere Sider, ikke desto mindre fremtræder som et smukt, ensartet og vel afbalanceret Hele, hvor det er umuligt for Læseren at skelne den ene Forfatters Omraade fra den andens. Stilen er klar og letlæselig, og saa vidt mulig befriet for latiniserede Fagudtryk, der vilde være mere eller mindre uforstaaelige for den læge Læser. I de Tilfælde, hvor det ikke har været muligt at erstatte Fagudtrykkene med fuldgyldige danske Betegnelser, har man i en Fremmedordsfortegnelse foran i Bogen givet en udførlig Forklaring paa Fagudtrykkets Betydning.

Hvor det har været paakrævet for Forstaaelsen af Sygdomsbeskrivelsen, har man givet en kortfattet og af udmærkede Illustrationer ledsaget Beskrivelse af enkelte Organer eller Organsystemers anatomiske Forhold. Det gælder ogsaa ved Beskrivelsen af de enkelte Sygdomme, at Forstaaelsen her er lettet meget af de mange Billeder, som Bogen er forsynet med. Paa nogle faa Undtagelser nær gælder det ogsaa for dette Billedmateriale, at det er af udmærket Kvalitet. 22 farvelagte Tavler over Giftplanter er overordentlig smukke.

Ved Omtalen af de enkelte Sygdomme er der lagt særlig Vægt paa Beskrivelsen af Sygdommens Natur, Aarsagsforhold og Ytringsmaade, hvorimod Sygdomsbehandlingen kun er omtalt udførligt i de Tilfælde, hvor den kan foretages af Husdyrejeren. Hvor Behandlingen kun kan udføres af en Dyrlæge, er Metoderne enten slet ikke omtalt eller kun lige antydet. Herved har man undgaaet at tynge det i Forvejen omfangsrige Værk med en overordentlig stor Stofmængde, der vilde være uden praktisk Værdi for den enkelte Husdyrholder.

Omtalen af Kvæg-, Heste- og Svinesygdomme optager det meste af Bogens ca. 800 Sider. I et Kapitel paa godt 100 Sider omtales Fjerkræsygdommene, og Bogen afsluttes med et Kapitel paa ca. 60 Sider om Pelsdyrenes Sygdomme. Det vil føre alt for vidt at komme ind paa en nærmere Redegørelse for hvilke Sygdomme, der er omtalt i Bogen, og det skal blot lige nævnes, at Lovgivningen vedrørende smitsomme Sygdomme, Transport af Husdyr, Dyrplageri, Handelsfejl m. m. er udførlig behandlet, ligesom Giftplanter, Foderforgiftninger og Mangelsygdomme faar en indgaaende Omtale. Bogen er forsynet med et Stikordsregister, saa Læseren hurtigt og let kan finde de søgte Oplysninger.

Selv om den foreliggende Bog ifølge Sagens Natur ikke kan erstatte faguddannet Bistand ved Behandlingen af de syge Dyr, kan den sikkert alligevel være til megen Glæde og Nytte for Husdyrholderen. Gennem den Viden og Oplysning, den bringer, vil den kunne medvirke til, at der skabes en bedre Forstaaelse for Dyrlægens Arbejde, og herigennem skabes der et godt Grundlag for det Samarbejde mellem Husdyrejeren og Dyr-

lægen, som er en nødvendig Forudsætning for, at det bedst mulige Resultat af Sygdomsbehandlingen opnaas. Paa mange Omraader vil de i Bogen givne Oplysninger, navnlig om de infektiøse Sygdommes Aarsagsforhold, Smitteveje og Forebyggelse, tillige være af direkte Værdi for Husdyrejeren, der gennem Overholdelse af de givne Anvisninger kan formindske Faren for, at disse med saa overordentlig store Tab forbundne Sygdomme opstaar i Besætningen. Det landbrugsfaglige Bogmarked har faaet en værdifuld Forøgelse i denne Haandbog for Husdyrejere, som sikkert vil blive studeret med Interesse og Udbytte af saavel praktiske Husdyrholdere som af Landbrugslærere og Konsulenter.

Knud Rottensten.

L. Lauridsen: 6. Udgave af

Svinehold og Svinefodring.

158 S. Illustr. Graasten 1941 (Forfatterens eget Forlag).

6. Udgave af „Svinehold og Svinefodring" afviger i saavel Stofinddeling som Stofbehandling en Del fra 5. Udgave, der udkom i 1937.

De første Afsnit om Svineholdet er forkortet noget, medens Svineavlen og Fodringen er gjort til Genstand for en noget grundigere Omtale i Henhold til nye Forsøg og Undersøgelser.

For Svineavlens Vedkommende er benyttet en anden Inddelingsmetode, og Fodringsafsnittet er ændret saaledes, at Søernes Fodring og Pleje er behandlet samlet for sig, og Fedesvinenes for sig.

Iøvrigt er adskillige af Bogens Kapitler helt omarbejdet, ligesom Billed- og Talmaterialet er ført à jour.

Forfatteren har haft en heldig Haand til Omordning af Stoffet, som nu grupperes i fire Hovedafsnit A, B, C og D.

Afsnit A, *Svineholdet og dets Økonomi,* er indskrænket en Del, men der gives de Oplysninger om Eksportmængder, Prisforhold og Svinetællinger, man hyppigst har Brug for, og vil man dybere ind paa statistiske Emner, skal man alligevel til Hovedkilder.

Afsnit B, *Svineavl,* er alsidigt behandlet, og suppleret med Tabeller og Illustrationer giver Forfatteren en klar Fremstilling af Avlens Maal, Midler og Organisation.

Afsnit C, *Fodring og Pleje,* sondres i følgende fire Underafsnit: 1. Ornens, 2. Soens, 3. Smaagrisenes og 4. Slagterisvinenes Fodring og Pleje. Afsnittet er naturligvis rigt paa Tal og Tabeller vedrørende inden- og udenlandske Fodringsforsøg, men det er ikke saadan, at Stoffet bliver tungt og kedeligt. Foderplaner, passende for alle mulige forekommende Forhold i praktiske Landbrug, mangler naturligvis heller ikke.

Afsnit D, *Svinenes Sundhedspleje og Svinestaldens Indretning,* giver mange praktiske Vink og Anvisninger, og mange Opdrættere kunde ved at studere disse og søge at følge dem spare sig selv for betydelige Tab som Følge af Sygdom og Utrivelighed i Svinebestanden.

„Svinehold og Svinefodring" er spækket med Tal og Tabeller, der er ikke anvendt overflødige Ord, men Forfatteren har Evne til at behandle Emnerne paa en saadan Maade, at Interessen uvilkaarligt fanges, og saaledes er Bogen fortrinlig egnet som Lærebog. Men ogsaa som Haandbog skulde den gerne anvendes. Den Landmand, som har stiftet Bekendtskab med den paa Skolen, vil sikkert sætte den paa en let tilgængelig Plads i Boghylden. Selv Landmænd, som ikke har været paa Skole og faaet denne eller lignende Lærebog gennemgaaet, vil kunne orientere sig i „Svinehold og Svinefodring" ved Hjælp af det let overskuelige Register.

„Svinehold og Svinefodring" er nu med 6. Oplag trykt i 20 000 Eksemplarer, et Antal, der vidner om Bogens Anerkendelse, og til Glæde for Forfatteren og Nytte for Landbruget vil jeg ønske, der hurtigt bliver Brug for et nyt Oplag. Men lad os saa blive fri for det bløde Bind, som dette Oplag er udstyret med, for, trods stigende Omkostninger, at holde Prisen nede paa 3 Kr. som for 5. Udgave.

M. P. Østerlund Madsen.

Udkomne Bøger.

Stambog over Heste af Frederiksborg- og Oldenborg-Race Bind XXII. Frederiksborg-Race, Hingste Nr. 350—354. Hopper Nr. 1512—1577. Oldenborg-Race, Hingste Nr. 170—173, Hopper Nr. 484—508. Ved Alf. L. Søndergaard, Statskonsulent. Udgivet af De samvirkende danske Landboforeningers Udvalg for Stambogsføring for Heste af Frederiksborg- og Oldenborg-Race. XX + 154 Sider. Ill. (Slagelse 1941).

Beretning om afkomspræmierede Tyre og Hingste ved de af de samvirkende Fælles-Landboforeninger ledede Afkomsbedømmelser 1941. Udgivet af De samvirkende danske Landboforeninger. 197 Sider. (Kbhvn. 1941).

Fællesledelsen af Kvægavls- og Kontrolforeninger i Fyns Stift. Beretning for Aaret 1940—41. Udarbejdet ved A. Wulff Pedersen og Kristian Andersen. 336 Sider. (Odense 1941).

Beretning om Kontrol- og Kvægavlsforeningernes Virksomhed paa Lolland-Falster 1. Oktober 1940 til 30. September 1941. Beretning om *afkomsundersøgte Tyre* fra De samvirkende lolland-falsterske Landboforeninger. Samlet og udarbejdet af Konsulent C. P. Knudsen. 165 Sider. (Nykøbing F. 1941).

Beretning om De samvirkende lolland-falsterske Landboforeningers Tilsyn med Kvægbesætninger 1941. 53 Sider. (Nykøbing F. 1941).

Undersøgelser over Landbrugets Driftsforhold XXIV. Regnskabsresultater fra danske Landbrug i Aaret 1939—40. Udgivet af Det landøkonomiske Driftsbureau. 163 Sider. I Kommission hos fh. August Bangs Forlag, Ejvind Christensen. (Kbhvn. 1941).

31de Beretning fra Statens Forsøgsmejeri. 3. Aarsberetning 1940—41. 127 Sider. (Kbhvn. 1941).

Landøkonomisk Aarbog for 1942. Udgivet ved Foranstaltning af Ministeriet for Landbrug og Fiskeri. Redigeret af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab ved Axel Nielsen. 43. Aargang. XXXVI + 217 Sider. Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag. (Kbhvn. 1942).

Aarsberetning om Det kongelige danske Landhusholdningsselskabs Virksomhed i 1940—1941. Udarbejdet af Selskabets Sekretariat. 152 Sider. (Kbhvn. 1941).

Landmandens Lommekalender 1942. Udarbejdet af Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Sekretariat. 192 Sider. (Kbhvn. 1941).

Statsfrøkontrollen. Beretning for det 70. Arbejdsaar fra 1. Juli 1940 til 30. Juni 1941. Ved Chr. Stahl. 73 Sider. Særtryk af Tidsskrift for Planteavl 46. Bind. (Kbhvn. 1942).

Statens Redskabsprøver. Prøver med mindre Propelmøller (Vindgeneratorer) 1941. 89. Beretning fra Statens Redskabsudvalg ved Knud Hansen. 20 Sider. (Kbhvn. 1942).

Husholdning paa Landet. Af Karen Harrekilde Petersen og Gudrun Larsen. Udgivet af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab. 434 Sider. Ill. (Kbhvn. 1941).

Statens Husholdningsraads Aarsberetning for Finansaaret 1940—41. 72 Sider. (Kbhvn. 1941).

Statens Husholdningsraad, Oversigt over Raadets Arbejde i den femaarige Periode 1936—1941. 34 Sider. (Kbhvn. 1941).

Den danske Landboret. Af S. Kinch, Lektor, Kontorchef i Landbrugsministeriet, og Fl. Tolstrup, Kontorchef i Statens Jordlovsudvalg. 650 Sider. (Kbhvn. 1941).

En dansk Landmandsgerning. Et Hundredaarsminde for Forstander Albert Philip la Cour, Næsgaard, født 9. December 1841. Fortalt paa Grundlag af la Cours landøkonomiske Optegnelser i Tiden fra 1862 til hans Død 1906. Af J. Kr. Madsen, Baungaard, Vejen. 73 Sider. (Vejen 1941).

Mindre Meddelelser.

Foredrag i Landhusholdningsselskabet.

For Vinteren 1942 er planlagt nedennævnte Foredrag, som alle afholdes i Selskabets Mødesal, **Prinsens Palæ, Frederiksholms Kanal 12, København.**

Onsdag den 11. Februar Kl. 15:

Professor AAGE JEPSEN:
Mælkekontrol.

Onsdag den 25. Februar Kl. 15:

Fuldmægtig JOHS. RIDDER:
Husdyrbestandens Størrelse og Landbrugets Rentabilitet.

Onsdag den 11. Marts Kl. 15:

Kreditkassedirektør AKSEL JENSEN:
Konvertering og Landbrugets Gældsforhold.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab

modtager til 1. Maj 1942 Lærlinge i følgende Retninger:

1. Landvæsenslærlinge paa større Gaarde. Disse Lærlinge tjener under Landhusholdningsselskabet i 3 Aar paa veldrevne større Gaarde i forskellige Egne af Landet, i Reglen skiftevis paa Øerne og i Jylland.

2. Landvæsenslærlinge paa veldrevne Bøndergaarde. Disse Lærlinge tjener 2 Aar under Selskabet paa 2 forskellige Læresteder.

3. Foderlærlinge. Disse Lærlinge uddannes paa to større Gaarde og tjener 3 Aar under Selskabet, 2 Aar paa første Lærested og 1 Aar paa andet.

Selskabet anvender en Del af sine betydelige Legatmidler til Støtte for flinke Lærlinge, der ønsker et Landbrugsskoleophold efter endt Læretid.

Uddannelsen af Lærlinge under Landhusholdningsselskabet staar aaben for unge Mænd af alle Samfundsklasser. Nærmere Oplysning om Løn og andre Betingelser faas ved Henvendelse til Selskabets Kontor. Foruden Løn faar Lærlingene Kost og Logi. De skal føre Dagbog, og de veludtjente Lærlinge vil faa et Lærebrev fra Selskabet.

De unge Mænd, der ønsker at antages i nogen af de her omhandlede Lærlingepladser fra 1. Maj 1942, maa, hvis de er Sønner af Ikke-Landmænd, være fyldt 18 Aar (medmindre deres forudgaaende Uddannelse ved Landbruget skønnes at tale for Nedskrivning af denne Aldersgrænse) og ellers mindst 17 Aar. De maa indsende selvskrevet Andragende til Landhusholdningsselskabet, Rolighedsvej 26, København V., helst inden 15. Februar 1942, ledsaget af følgende Oplysninger:

a) Navn, Fødested, Fødselsaar og -dag, nuværende Adresse samt Faders (eller Moders) Navn, Stilling og Bopæl.

b) Oplysninger om Legemsbygning og Sundhedstilstand.

c) Anbefalinger fra tidligere Husbonder og Vidnesbyrd om, at Ansøgeren er arbejdsvant, og at han, hvis han vil være Landvæsenslærling, tidligere har faaet Uddannelse ved Landvæsenet og kan udføre Karlearbejde.

For saa vidt Ansøgeren er under 18 Aar, maa hans Faders eller Værges Indvilligelse medfølge.

Konsulentmødet 1942.

Konsulentmødet er som de nærmest foregaaende Aar fastsat til Afholdelse den sidste Fredag og Lørdag i Februar Maaned, d. v. s. *Fredag den 27. og Lørdag den 28. Februar.* Mødet holdes som sædvanlig paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.

Den første Dags Formiddag er forbeholdt Fællessektionsmødet. Om Eftermiddagen afholdes de sædvanlige Sektionsmøder vedrørende Plantekultur, Husdyrbrug, Regnskabsføring, Husholdning, Havebrug og Mejeribrug. Det almindelige Konsulentmøde afholdes om Lørdagen.

Indbydelse til at deltage i Konsulentmødet 1942 vil blive udsendt i Begyndelsen af Februar Maaned.

Hornkvæg- og Svinebestanden i Landkommunerne.

Den 27. December 1941 foretoges en Tælling af Hornkvæg- og Svinebestanden i ca. en Femtedel af samtlige Landkommuner, og paa Grundlag af Oplysningerne fra denne repræsentative Tælling har Statistisk Departement foretaget en Beregning af Hornkvæg- og Svinebestandens Størrelse den 27. December 1941 i samtlige Landkommuner. I hosstaaende Tabeller er opført Resultatet af Beregningen. Til Sammenligning anføres Resultatet af tidligere foretagne Beregninger og Tællinger.

Hornkvægbestanden i Landkommunerne.

1000 Stkr.	27. Decb. 1941	12. Juli 1941	8. Marts 1941	2. Novb. 1940	29. Juni 1940	30. Decb. 1939
Tyre (1 Aar og dero.)	53	58	59	57	64	67
Stude (1 Aar og dero.)	59	78	66	62	74	64
Køer og Kvier, som har kælvet	1403	1456	1483	1511	1591	1618
Kvier, som ikke har kælvet (1 Aar og dero.)	558	616	565	563	635	587
Kalve under 1 Aar	760	796	803	783	862	850
Hornkvæg ialt	2833	3004	2976	2976	3226	3186

Svinebestanden i Landkommunerne.

1000 Stk.	1941				
	27. Decb.	4. Okt.	12. Juli	19. April	25. Jan.
Avlsorner	9	10	11	11	11
Søer:					
Første Gang drægtige Søer	23	44	78	64	32
Andre drægtige Søer	69	79	85	87	100
Diegivende Søer	42	59	53	51	44
Goldsøer (ikke drægtige og ikke diegivende Søer)	22	24	17	15	20
Udsættersøer til Slagtning	16	18	7	7	14
Søer ialt	172	224	240	224	210
Pattegrise hos Søerne	326	494	440	429	350
Ungt Tillæg og Slagterisvin:					
Fravænnede Grise under 35 kg ..	513	524	420	409	523
Svin paa 35—60 kg	424	401	405	419	503
Fedesvin (Slagterisvin) paa 60 kg og derover	247	360	254	333	371
Svin ialt	1691	2013	1770	1825	1968

Indbinding af Tidsskrift for Landøkonomi.

De, der ønsker at lade Tidsskrift for Landøkonomi indbinde, kan ved Henvendelse til Tidsskriftets Ekspedition, Vesterbrogade 60, København V., faa tilsendt Samlebind, hvori de enkelte Hæfter kan indsættes, efterhaanden som de udkommer. Prisen er for Bindet til en Aargang Kr. 2,50, portofrit tilsendt.

Laurits Andersens Fond.

Ansøgninger om at komme i Betragtning ved den i Begyndelsen af Juli Maaned 1942 stedfindende halvaarlige Uddeling af Fondets Midler maa være indsendt til Fondets Kontor senest den 1. Marts 1942 (for Ansøgere bosiddende udenfor Europa senest 1. April). Ansøgningerne maa indeholde Oplysninger om eventuel fra anden Side modtaget eller søgt Støtte. Ansøgningsskemaer anvendes ikke.

Fondets Midler anvendes i Følge Fundatsen til *Fremme af dansk Industri og Handel* — som er Fondets Hovedformaal — samt til *Hjælp til syge og fattige Danske hjemme og ude*. Bevillinger til *sidstnævnte* Formaal gives ifølge Bestyrelsens Beslutning ikke til personlige Ansøgere (bortset fra trængende Slægtninge af Fondets Stifter), men stilles til Raadighed for danske velgørende Foreninger i Ind- og Udlandet.

Nærmere Oplysninger om de Formaal, hvortil Fondet fortrinsvis yder Støtte paa det erhvervsmæssige Omraade, kan faas ved Henvendelse til Fondets Kontor, Industribygningen, Vesterbrogade 1, København V.

Landbrugets Prisforhold i December Maaned 1941.

(Ved Det landøkonomiske Driftsbureau).

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	1940			1941		
	Hele Aaret	Novbr. Md.	Decbr. Md.	Hele Aaret	Novbr. Md.	Decbr. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (ab Mejeri)[1]	18,42	23,99	24,16	25,61	25,46	25,46
Smør, Notering	312	389	389	389	389	389
do. do. + Tillæg	318	401	405	437	434	434
Ost, 20 pCt.	133	190	190	198	199	199
Æg	140	222	213	201	240	260
Slagterisvin, (sl. V.)	193	222	226	237	244	244
Slagtekøer, Kbhv., 1. Kl. (lev.V.)	77	102	107	122	123	121
Stude og Kvier, Esbj., 1. Kl. (do.)	86	101	112	115	118	118
Smaagrise, Køge, Kr. pr. Stk.	29	32	31	41	27	28
Kælvekøer, Odense, 1. Kl., Kr. pr. Stk.[2]	414	430	550	677	738	750
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	1395	1450	1450	1944	2100	2100
Hvede	23,37	28,00[3])	28,00[3])	28,42[3])	29,25[3])	29,25[3])
Rug	24,77	29,00[3])	29,00[3])	29,42[3])	30,25[3])	30,25[3])
Byg, 2/r.	22,25	25,00[3])	25,00[3])	25,42[3])	26,25[3])	26,25[3])
Havre	22,21	25,00[3])	25,00[3])	25,42[3])	26,25[3])	26,25[3])
Hø	19,53	31,00	31,40	33,04	34,50	36,00
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	15,98	15,00	15,00	16,33	16,25	15,20
Runkelroefrø	173	280	268	289	253	235
Kaalroefrø	220	332	300	433	500	488
Rødkløverfrø, sildig	441	573	565	722	890	875
Hvidkløverfrø	626	580	590	783	975	983
Hundegræsfrø	100	115	115	192	250	250
Alm. Rajgræsfrø	138	153	153	185	220	220
Ital. do.	135	145	143	172	200	200
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	19,27	21,65	22,20	23,21	23,35	23,55
Sv. Ammoniak	19,35	21,70	22,40	23,50	23,90	24,10
18 pCt. Superfosfat	—	—	—	15,35	15,50	15,50
40 » Kaligødning	17,46	17,05	19,05	19,67	19,70	19,90

[1]) Ekskl. Mælkeafgift, inkl. Mælketillæg.
[2]) Bestaaet Tuberkulinprøven.
[3]) Maksimalpris.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	1940			1941		
	Hele Aaret	Novbr. Md.	Decbr. Md.	Hele Aaret	Novbr. Md.	Decbr. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	175	228	230	244	242	242
Smør, Notering	149	186	186	186	186	186
do. do. + Tillæg	152	192	194	209	208	208
Ost	233	333	333	347	349	349
Æg	119	188	181	170	203	220
Slagterisvin	200	229	233	244	252	252
Slagtekøer (København)	133	176	184	210	212	209
Stude og Kvier (Esbjerg)	141	166	184	189	193	193
Unge Heste (Odense)	189	197	197	264	285	285
Hvede	169	203	203	206	212	212
Rug	208	243	243	247	253	253
Byg, 2/r.	173	194	194	197	204	204
Havre	184	207	207	211	218	218
Hø	284	451	457	481	502	524
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	426	400	400	435	433	405
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	100	112	115	120	121	122
18 pCt. Superfosfat	—	—	—	259	262	262
40 » Kaligødning	146	143	160	165	165	167
Vejet Prisindeks for:						
Mejeriprodukter	156	195	195	217	216	216
Husdyrprodukter, ialt	161	201	203	219	225	226
Korn	179	207	207	210	216	216
Planteprodukter, ialt	210	238	239	247	254	252
Landbrugsprodukter, ialt	**165**	**204**	**205**	**221**	**227**	**228**
Kunstgødning	134	160	168	169	170	171
Markfrø	141	141	141	238	238	238

Afkomsundersøgelser og Udvalg af Avlsdyr.*)

Af

Professor *Ivar Johansson*, Uppsala.

Ved Husdyrenes *Forædling* forstaas deres Specialisering for visse bestemte Formaal eller for visse lokale Betingelser. En Kvægrace specialiseres i Mælkeproduktion og høj Fedtprocent og en anden i Produktion af første Klasses Kød, en Faarerace specialiseres i Produktion af fin Uld til Tekstilfabrikerne, en anden i grov Uld til Hjemmeindustri og en tredie i Produktion af tidlige Slagtelam o. s. v. Forædlingen forudsætter en planmæssigt ledet Avl, hvorved Udvalg sker i en bestemt Retning, saa at Frekvensen (Hyppigheden) af forskellige Gener forandres i Populationen. Hvis intet Udvalg sker, men alle Individer har samme Chance for at formere sig med et hvilket som helst andet Individ inden for Populationen, altsaa fuldstændig *Panmixi*, og Mutationsfrekvensen er saa lille, at man kan se bort fra den, vil Populationen indstille sig i genetisk Ligevægt, og saavel Gen- som Zygotfrekvensen bibeholdes uforandret. Er Genfrekvensen for et vist Faktorpar, A-a, henholdsvis x og y, bliver Zygotfrekvensen $(x+y)^2$ eller $x^2AA + 2xy\ Aa + y^2aa$. Den fuldstændige Panmixi vil rimeligvis aldrig realiseres fuldstændig i Praksis, men der vil ske Selektion i en vis Udstrækning. Hvis ikke Mennesket selv udvælger, saa sker der et naturligt Udvalg, f. Eks. inden for de forædlede Landracer, som gennem

*) Efter Foredrag holdt ved Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejdes Efteraarskursus paa Landbohøjskolen i Oktober 1941. Oversat af Konsulent Th. Glad.

Udvalg tilpasses de lokale Forhold. Endvidere sker Formeringen ofte inden for smaa Grupper, *Isolat*, hvor en vis Slægtskabsavl fremkommer.

Det er i Hovedsagen paa to forskellige Maader, at Afvigelser sker fra *Panmixien* og medfører Forskydninger inden for Populationen, nemlig ved

1. *Indavl*, hvor beslægtede Individer parres oftere med hverandre, end de vilde gøre ved „random mating"*). Indavl uden Udvalg medfører ingen Forandring af Genfrekvensen, men Zygotfrekvensen paavirkes derimod. Ved Indavl fremkommer en Reduktion af Heterozygoternes og en Forøgelse af Homozygoternes Frekvens i Populationen sammenlignet med fri Parring.

Hvor hurtigt denne Forskydning foregaar afhænger af Indavlsgraden.

Stærk Indavl ledsages næsten altid af Udvalg. Selv om denne ikke sker ved planmæssige Foranstaltninger fra Menneskets Side, sker der et naturligt Udvalg som Følge af Udspaltningen af recessive Svaghedsanlæg, hvis homozygote Bærere paa et tidligt Stadium bukker under i Kampen for Tilværelsen.

2. *Udvalg*, som medfører, at Individer af visse Genotyper formerer sig i større Udstrækning end andre, eller at de kun anvendes til Parring med Dyr af bestemte Typer. Et saadant Udvalg medfører en Forandring af Genfrekvensen i Populationen, hvilket igen virker tilbage paa Zygotfrekvensen. Gennem Udvalget forskydes Populationen i en bestemt Retning. Hvis denne Forandring bevirker, at Racen bedre opfylder de Krav, som i Menneskets Husholdning stilles til den, har en *Forædling* fundet Sted.

Den første Betingelse for en planmæssig Husdyrforædling er, at et bestemt Maal opstilles for Arbejdet. Man gør sig klart, hvad man ønsker at opnaa, hvilke Egenskaber man vil forbedre, lade uændrede eller maaske eliminere. Først derefter kan en rationel Plan lægges for For-

*) Tilfældig Sammenparring.

ædlingens Gennemførelse. Arbejdet bør ikke kompliceres ved at medtage en Del Egenskaber, som ikke har nogen praktisk Betydning. Dette er en Fejl, som Avlsledelserne inden for vore Husdyrracer ofte har gjort sig skyldige i. Man vil have en vis Farve og visse Aftegn hos Dyrene, en vis Hovedform, Hornstilling og Krydsform, og hvis alt for stor Opmærksomhed skænkes disse temmelig uvæsentlige Ting, gaar det let saadan, at Produktionsegenskaberne stilles i Baggrunden. Det Individantal, som staar til Raadighed ved Udvalget, er stærkt begrænset.

Variationen i de Egenskaber, der skal være Genstand for Forbedring, bør kunne maales i bestemte Maal. Køernes Mælkeydelse kan f. Eks. bestemmes ved Kontrol og angives i kg Mælk pr. Aar eller Laktationsperiode, Mælkens Fedtindhold udtrykkes i Procent, Dyrenes Størrelse og Væksthastighed kan angives ved Maal- eller Vægttal, Hønsenes Ægproduktion kan bestemmes ved Kontrolreder og angives i kg Æg produceret i en vis Tid o. s. v.

Et Begreb som *Racepræg* eller *Type* er derimod vagt og vanskeligt at definere. Man kan graduere Typen ved at give Dyrene Points, men denne Pointsbedømmelse bliver ganske subjektiv og udføres af forskellige Personer. Ved Stambogsføringen af S. R. B. inddeles f. Eks. Dyrene i tre Typeklasser (1, 2 og 3), men nogen Sammenhæng mellem Typen og Produktionsegenskaberne har ikke kunnet paavises. I Hesteavlen foretages Udvalget hovedsagelig paa Grundlag af en subjektiv Bedømmelse af Dyrene. Det har vist sig meget vanskeligt at gennemføre en objektiv Maaling af Hestenes Præstationer, baade for Ridehestenes og Arbejdshestenes Vedkommende, og Interessen for denne Sag har fra de praktiske Opdrætteres Side i Almindelighed ikke været stor. I Amerika, Tyskland og Finland er man dog kommet temmelig langt med Præstationsmaaling af Heste. Før den objektive Præstationskontrol er kommet til almindelig Anvendelse, er det vanskeligt at faa et fast Grundlag for Udvalget.

I. Udvalg for eller imod en vis Egenskab, hvis Nedarvning er kendt.

Hvis man kender Egenskabernes Nedarvning, lettes Udvalget. Ved intermediær Nedarvning af Egenskaber, som ikke paavirkes nævneværdigt af Milieuet, bliver Udvalget meget let, idet Fænotypen direkte afspejler Dyrets Anlægstype. Dette gælder ogsaa, hvis den paagældende Egenskab paavirkes af mange Gener. Men ved Dominans og Gen-Samvirkninger er Sagen vanskeligere. Hvis man f. Eks. ved Udvalg vil eliminere et recessivt Gen fra Populationen, kan dette ske med ganske godt Resultat, hvis Genets Frekvens fra Begyndelsen er høj, ved at udelukke den recessive Type fra Avl, men eftersom Frekvensen mindskes, bliver enhver yderligere Reduktion stadig vanskeligere. Hvis man i en Population, som bestaar af 25 pCt. AA, 50 pCt. Aa og 25 pCt. aa, udelukker alle aa fra Avl, saa formindskes derigennem Frekvensen af Genet a fra 0,5 til 33,3 pCt., og Udspaltningen af aa i næste Generation formindskes fra 25 til 11,1 pCt.

I tiende Generation har man nedbragt Frekvensen af a til 0,1 og Udspaltningen af aa til 1,0, men derefter gaar det yderst langsomt at nedbringe Frekvenstallet. Det recessive Gen holder energisk Stand i Populationen hos heterozygote Bærere. Naar Genfrekvensen er 0,5, findes der dobbelt saa mange Aa som aa-Individer i Populationen, men naar Frekvensen for a er sunket til 0,1, er der 13 Gange saa mange Aa som udspaltede aa-Individer. Man kan derfor ikke nøjes med at udelukke aa-Individerne fra Avl, men maa ogsaa forsøge at udelukke Aa. Dette kan ikke ske i fuld Udstrækning, men man kan prøve mistænkte Heterozygoter ved at parre dem med hverandre.

Denne Afprøvning af mistænkte Heterozygoter er aktuel, naar man har med recessive Letalanlæg at gøre. Disse Anlæg opstaar ved Mutation, og inden for Racen som Helhed kan de aldrig faa nogen særlig stor Udbredelse, men naar det gælder en vis bestemt Besætning, stiller Sagen sig anderledes. Hvis man f. Eks. i en Kvægbesæt-

ning gennem længere Tid anvender en Stamtyr, som er heterozygot for det paagældende Gen, giver denne Anlægget i Arv til Halvdelen af sit Afkom, og hvis det hunlige Afkom derefter parres med en Letalbærer, faar man en Udspaltning af 12,5 pCt. Letalkalve. *Wriedt* og *Mohr* foreslog i sin Tid, at man skulde parre en mistænkt heterozygot Tyr med mindst 20 af dens egne Døtre. Hvis der da ikke forekommer nogen Udspaltning af Letalkalve, har man en Sandsynlighed paa 20 : 1 for, at den paagældende Tyr er fri for Letalanlægget. Denne Test (Afprøvning) tager imidlertid alt for lang Tid og har en anden Ulempe derved, at den formindsker Muligheden for Kalvetillæg, idet det næppe er hensigtsmæssigt at tillægge Indavlsprodukter paa en uprøvet Tyr. En meget hurtigere og bedre Metode er at parre det paagældende Handyr med kendte heterozygote Hundyr. Hvis man efter saadanne Parringer har faaet 10 normale Stykker Afkom, og ingen Udspaltning af Letalfaktoren er sket, har man omtrent samme Sandsynlighed som i det før nævnte Tilfælde for, at det paagældende Handyr ikke er Letalbærer. Særlig naar det gælder Svin og andre Dyr, som normalt føder flere Unger pr. Kuld, er denne Test relativt let at udføre. For Kvæg og Heste er den vanskeligere at anvende, da man i Almindelighed ikke har 10 bevisligt heterozygote Hundyr til sin Raadighed.

Man kender nu temmelig mange Letalanlæg hos forskellige Arter af Husdyr. Deres Betydning bør paa ingen Maade overdrives, thi for Husdyravlen som Helhed spiller de en meget lille Rolle.

I nogle Tilfælde kan dog Letalfostrene bevirke vanskelig Fødsel med Risiko for Moderens Liv, f. Eks. Vattersotkalvene i det svenske sortbrogede Kvæg. De økonomiske Tab kan under saadanne Forhold blive temmelig store. Saa snart et Individ viser sig at have en Letalfaktor, bør det udelukkes fra fortsat Avl, for saa vidt det ikke har andre fordelagtige Egenskaber, som opvejer Ulempen ved, at et Letalgen spredes.

Hvorvidt man desuden skal foretage en særlig Afprøvning af mistænkte Bærere, maa afgøres i hvert enkelt Tilfælde.

Hvis de recessive Homozygoter er fuldt ud levedygtige, kan en Afprøvning af den dominerende Type udføres ved at parre de Individer, som mistænkes for at være Heterozygoter med den recessive Type (aa). Ved Parring Aa × aa faas Afkom, som bestaar af ½ Aa og ½ aa, men ved Parring mellem AA og aa bliver alt Afkom af den dominerende Type (Aa).

At gøre Udvalg for den recessive Type er let, man behøver ganske simpelt blot at vælge aa til Avl og udelukke den dominerende Type. Naar der er Tale om Egenskaber, som beror paa mange Gener, kompliceres Udvalget fremfor alt derved, at man maa have et større Individantal for at faa alle mulige Kombinationer realiserede, men iøvrigt gælder det samme som tidligere er anført.

Ved Udvalg for stærkt modificerbare Egenskaber kan man ikke i nogen større Udstrækning basere Valget af Avlsdyr paa Individernes egen Fænotype, idet denne siger os alt for lidt om Genotypen. Det præliminære Udvalg maa baseres paa Egenskabernes Udvikling hos Forældre og Helsøskende, og det bør helst følges af en Bedømmelse af Individets Anlægstype paa Grundlag af Afkommet.

II. Udvalg for at forbedre kvantitative Egenskaber, for hvilke ingen genetisk Analyse er foretaget.

Under denne Rubrik hører Husdyrenes vigtigste Produktionsegenskaber: Størrelse og Væksthastighed, Mælkemængde og Fedtprocent, Hønsenes Ægproduktion o. s. v. Efter alt at dømme er det ikke lønnende at forsøge paa at gennemføre Gen-Analyser for disse Egenskaber. For at kunne vælge hensigtsmæssige Udvalgsmetoder maa man dog vide, hvor stor en Del af den totale Variation, der er arveligt betinget, samt om den genetiske Variation gør sig gældende hovedsagelig gennem additiv Arv, eller

om desuden Dominans og Gen-Samvirkning maa tillægges en vis Betydning. Hvis hele Variationen er milieubetinget, tjener det intet Formaal at gøre Udvalg for derigennem at forbedre den paagældende Egenskab. Saa snart en genetisk betinget Variation forefindes, og dette er i Reglen Tilfældet, bør et rationelt Udvalg kunne faa den tilsigtede Virkning. At en statistisk Undersøgelse viser, at kun en lille Del af Totalvariationen er arveligt betinget, kan ikke uden videre fortolkes saaledes, at Udvalgsmulighederne er meget smaa, for det kan ganske simpelt bero paa, at de Gener, som bevirker Variationen, har en lav Frekvens i Populationen.

Hvad de tidligere nævnte kvantitative Egenskaber angaar, kan man gaa ud fra, at de paavirkes af et stort Antal Arveanlæg, at Dominans ikke spiller nogen større Rolle, og at Modificerbarheden er betydelig. For alle stærkt modificerbare Egenskaber giver Masseudvalg alene efter Individernes Fænotype et daarligt Resultat. Anlæggene til Mælkeydelse og Ægproduktion kommer fænotypisk kun frem hos Hundyret, og Valget af Handyr maa i første Række ske paa Grundlag af Ophavsmødre, Søstre og hunligt Afkom. Dette giver Afkomsundersøgelserne en særlig stor Betydning for disse Egenskabers Vedkommende.

Lad os som Eksempel paa en stærkt modificerbar kvantitativ Egenskab vælge Køernes *Smørfedtydelse,* hvor kun 30—40 pCt. af den totale Variation er arveligt betinget. En Del af den ikke genetiske Variation beror paa saadanne paaviselige Aarsager som Køernes Alder og Kælvningsorden, Kælvningsintervallets og Goldtidens Længde samt Aarstiden for Kælvningen. Virkningen af forskellige Staldmilieu kan ikke klart fastslaas, da man ikke, naar det gælder Forskelle mellem Besætningerne, sikkert kan fastslaa, hvad der beror paa Arv, og hvad der beror paa Milieu. En meget stor Del af Variationen inden for Køerne beror paa ukontrollerbare Egenskaber.

1. *Bedømmelse af de enkelte Hundyrs Ydeevne.* Ligesom det er umuligt fra det enkelte Individs Ydelse at drage

nogle Slutninger om Arvens og Milieuets relative Betydning for Fremkomsten af dette Ydelsesresultat, saaledes kan man heller ikke afgøre, hvor stærkt Ydelsen paavirkes af Koens Alder, Kælvningsintervallets og Goldtidens Længde eller Aarstiden for Kælvningen. Indflydelsen af disse Variationsaarsager afspejles imidlertid i Gennemsnitstallene for hele Populationen, naar den studeres med Henblik paa disse, og man tør forudsætte, at hvad der gælder Populationen som Helhed i det store og hele ogsaa gælder de enkelte Individer. Her melder Spørgsmaalet sig altsaa, om man ikke gennem Korrektion af de enkelte Individers Ydelsestal skulde kunne eliminere den ikkegenetiske Variation, hvis Størrelse er fastslaaet for Populationen som Helhed. Jeg har paa Materiale fra S. R. B. prøvet Værdien af saadanne Korrektioner og skal i Korthed referere Resultatet.

En Korrektion for Køernes Alder ved Kælvningen, henholdsvis Kælvningsorden, støder ikke paa nogle principielle Betænkeligheder. Det er ganske vist muligt, at den korrigerede Værdi i enkelte Tilfælde bliver mere misvisende end den ukorrigerede, men i Gennemsnit for en Gruppe af Køer, f. Eks. Døtrene af en vis Tyr eller disse Døtres Mødre, bør man dog kunne vente, at Korrektionen giver et godt Resultat.

Nogen tilfredsstillende Korrektion for Goldtidens Længde kan derimod ikke udføres paa Grundlag af arveligt betingede Forskelle *mellem* Individerne med Hensyn til Goldtidens Længde. Hvis man korrigerer for Variationen i det foregaaende Kælvningsintervals Længde, er det unødvendigt ogsaa at korrigere for den Goldtid, der afslutter dette Interval, thi paa Grund af Sammenhængen mellem Kælvningsinterval og Goldtid medfører en Korrektion for den førstnævnte samtidig en Korrektion for den ikke genetisk betingede Variation i Goldtidens Længde. Ved Korrektion for foregaaende Kælvningsintervals Længde maa man være opmærksom paa dettes Korrela-

tion med Alder ved Kælvningen, saaledes at der ikke foretages Dobbeltkorrektioner.

Kælvningsmaanedens Indflydelse paa Ydelsen i Laktationsperioden kan elimineres ved Korrektion, men denne bør gøres for hver Gaard for sig, da Fodringsforholdene er stærkt varierende fra den ene Gaard til den anden. I Besætninger med velordnede Fodringsforhold behøver Aarstidskorrektioner næppe at foretages.

Ved Korrektionernes Udførelse kan man betjene sig af to forskellige Metoder, enten multiplicere den virkelige Ydelse med en vis Faktor eller ogsaa foretage konstante Tillæg eller Fradrag.

Den sidstnævnte Metode har en Fordel derved, at den ved Anvendelse paa særlig høje og særlig lave Ydelsestal ikke saa let giver misvisende Resultater, som naar man multiplicerer med en Faktor. Alderskorrektion behøver kun at foretages paa første og anden Laktationsperiodes Tal, som hensigtsmæssigst korrigeres til Gennemsnitsydelse i 3.—5. Laktation.

Den vanskeligste Korrektion er for forskellige „Staldmilieuer", dels fordi man aldrig kan afgøre, hvor stor en Del af Ydelsesforskellene mellem Besætningerne, der udelukkende beror „Staldmilieuet", dels fordi et godt eller daarligt Staldmilieu ikke har lige stor Indflydelse paa alle Køerne i Besætningen. I Tyskland bruger man at korrigere Ydelsestallene til et fælles „Stalldurchschnitt", men man maa gøre sig klart, at denne Korrektion ikke kun rammer de Forskelle mellem Besætninger og Tidsrum, som beror paa „Staldmilieuet", men man borttager ogsaa de genetisk betingede Forskelle. Naar man skal sammenligne Ydelsestallene fra forskellige Køer, som har givet deres Produktion under vidt forskellige ydre Forhold, kan det være nødvendigt at korrigere Tallene til et fælles „Stalldurchschnitt", men denne Korrektion bør anvendes med meget stor Forsigtighed, og Bedømmelsen af Individerne bør ikke foretages alene paa de korrigerede Tal. Ved at foretage alle mulige Korrektioner kan man let

komme dertil, at det korrigerede Tal bliver et daarligere Udtryk for Koens Præstationsevne end det ukorrigerede.

Gennem Korrektion kan først og fremmest opnaas en Formindskelse af Variationen. Deraf følger dog ikke, at Vurderingen af Køerne bliver mere retfærdig. Laktationsperiodens Begrænsning til 300 Dage bevirkede en Formindskelse af den totale Varians paa 26,6 pCt. Naar Ydelsen i 300 Dage derefter korrigeredes, opnaaedes følgende Variationsformindskelse:

	Reduktion af den totale Varians, %	
Korrektion ved konstant Tillæg eller Fradrag:		
Laktationsperiodens Nummer	7,0	
Alder ved første og anden Kælvning	0,6	
Forudgaaende Kælvningsintervals Længde	4,5	
Løbende Kælvningsintervals Længde	3,3	
		15,4
Faktorkorrektion for Vinterkælvning, hver Besætning behandlet individuelt		2,8
Faktorkorrektion til fælles Besætningsgennemsnit		10,9
Ialt		29,1

Intrako-Korrelationen steg ved Korrektion for Alder og Kælvningsorden, Kælvningsintervallets Længde og Aarstiden for Kælvningen fra 0,32 til 0,42, men Moder-Datterkorrelationen øgedes kun ubetydeligt. Man synes altsaa at kunne vinde noget ved Korrektion for de nævnte Variationsaarsager, men Vindingen er ikke særlig stor, og man kan derfor næppe anbefale en almindelig Anvendelse af Korrektionerne. De bør kun anvendes, naar de er ganske paakrævede.

Da Variationerne i Kælvningsintervallets Længde er næsten helt milieubetingede, kan man udjævne deres Virkning ved at *beregne Gennemsnitstal for Ydelsen i flere paa hinanden følgende Aar* fra samme Ko. Det samme gælder ogsaa Indflydelsen af alle ukontrollerbare Variationsaarsager. Den Ydelsesvariation, som foraarsages af Aarstid for Kælvningen, kan kun udjævnes gennem Gennemsnitstalberegning, hvis Kælvetiden varierer fra det

ene Aar til det andet. I Almindelighed har Køerne imidlertid en Tilbøjelighed til at have samme Kælvningstid Aar efter Aar, og naar dette er Tilfældet, elimineres Aarstidsfejlen ikke ved Gennemsnitsberegning.

Jo svagere Intrako-Korrelationen er for den Egenskab (Mælk, Smørfedt, Fedtprocent), som man vil forbedre ved Udvalg, desto vigtigere er det, at Koens Ydeevne bedømmes paa Grundlag af Gennemsnit af Ydelsen i flere Kontrolaar eller Laktationsperioder. Den Vægt, der kan tillægges Ydelsesgennemsnittet, naar det beregnes paa Grundlag af stigende Antal Laktationsperioder for en vis Ko, er lig med $\frac{n}{nr + 1 \div r}$ Gennemsnit for 2 Aar tillader 1,43 Gange og for 6 Aar 2,0 Gange saa sikre Slutninger om Koens Anlægstype som Ydelsen i kun et Aar.

Dette gælder imidlertid kun under Forudsætning af, dels at Aarene indbyrdes ikke udvælges, men Gennemsnittet beregnes enten for alle Koens Produktionsaar eller f. Eks. de to første, dels at hvert enkelt Produktionsaar er et lige godt Maal for Koens Ydeevne. Sidstnævnte Forudsætning synes ikke at gælde; efter Undersøgelserne paa S. R. B. kan man sikrere bedømme en Kos Ydeevne paa Grundlag af første Laktationsperiode end paa nogen af to følgende Perioder. Anden Laktationsperiode viste sig at give det daarligste Resultat i denne Henseende, sandsynligvis beroende paa, at Ydelsen da er meget følsom for Variationer i Længden af foregaaende Kælvningsinterval og Goldtid. Efter Koefficienterne for Moder-Datterkorrelationerne skulde man kunne bedømme Køernes Ydeevne lige saa sikkert paa Grundlag af første Laktationsperiodes Ydelse som paa Gennemsnittet af de tre første Perioder. At Ydelsen i anden Laktationsperiode giver de mindst sikre Oplysninger om Koens virkelige Ydeevne tør anses for sikkert.

Ydelsesgennemsnit, som skal anvendes til Sammenligning af forskellige Individer, bør ikke beregnes paa valgte

Produktionsaar, f. Eks. de to eller tre bedste, thi dette medfører, at Køer med mange Produktionsaar begunstiges i Forhold til Køer med faa Aar — jo flere Produktionsaar en Ko har, desto større er Udsigterne til, at den skal have været begunstiget af gode Milieuforhold i nogle af disse Aar.

Bedømmelsen af Kvier, som endnu ikke har malket, og af Tyre, som ikke har givet Afkom, maa baseres paa Afstamningen og paa Slægtninge i Sideled. Man kan derved vurdere de forskellige Ophavsindivider efter Graden af Slægtsskab, der mest hensigtsmæssigt udtrykkes ved Wrights Slægtskabskoefficienter.

2. *Afkomsundersøgelse af Tyre.* Naar det gælder Tyrene, er det vigtigt, at Afkomsundersøgelse kan udføres saa tidligt som muligt, idet man gennem denne kan faa sikrere Oplysninger om Anlægstypen, end det er muligt at faa paa anden Maade.

De Fremgangsmaader, som derved kan komme til Anvendelse, er følgende:

a) Gennemsnitsydelsen for Tyrens Døtre beregnes og anvendes som Index paa Tyrens Avlsværdi. Man gaar da ud fra, at samtlige Modergrupper, som forskellige Tyre parres med, repræsenterer Racens Gennemsnit, og at altsaa disse Grupper i Gennemsnit har omtrent samme arveligt betingede Ydelseshøjde. Denne Forudsætning er dog aabenbart fejlagtig. Uden Tvivl findes arveligt betingede Forskelle mellem de forskellige Mødregrupper; nogle Tyre parres med bedre Mødre og andre med daarligere. Døtregennemsnittet alene er altsaa et ufuldkomment Tyreindex, der som Komplettering bør have en Angivelse af Mødrenes Gennemsnitsydelse.

b) En anden Metode er at beregne det saakaldte *Hansson-Yapps Index,* hvilket sker efter Formlen

$$T = 2\,D \div M.$$

D betegner Døtrenes Gennemsnit, M det tilsvarende Gennemsnit for Mødrene og T er Tyrens Index. Ved den

praktiske Anvendelse af Hansson-Yapps Index møder man en meget stor Vanskelighed deri, at Mødre og Døtre ofte giver deres Produktion under forskellige Milieuforhold. Hvis f. Eks. i en bestemt Besætning Fodringsforholdene var mindre velordnet, da Mødrene gav deres Produktion, men senere forbedredes, saa Døtrene begunstigedes af betydelig bedre Milieuforhold, vilde der fremkomme en Ydelsesforskel mellem Mødre og Døtre, som ikke beror paa Tyren, men denne krediteres alligevel derfor. Af denne Grund er man i Sverige gaaet bort fra Anvendelsen af Hansson-Yapps Index. Avlsforeningen for S. R. B. anvendte tidligere dette Index ved sine Afkomsundersøgelser, men er nu gaaet over til at bedømme Tyrene udelukkende paa Grundlag af Døtregennemsnittet.

c) Ved de danske Afkomsundersøgelser beregner man Ydelsesgennemsnittet for baade Tyrens Døtre og for Mødrene til disse Døtre. Forskellen mellem Mødrenes og Døtrenes Ydelse bliver et Udtryk for Tyrens Indflydelse paa Afkommets Ydelse. Naturligvis gælder dette kun under den Forudsætning, at Mødre og Døtre har produceret under ensartede Milieuforhold. Denne Fremgangsmaade har dog en Fordel frem for Hansson-Yapps Index derved, at Døtregennemsnittet og Forskellen mellem Mødre og Døtre angives hver for sig. Den, der har Kendskab til Fodringsforholdene i den Besætning, hvor Døtrene og deres Mødre har staaet, kan bedømme Forskellens Værdi fra et Avlssynspunkt.

I Danmark undgaas Alderskorrektionerne ved at sammenligne Ydelsestal fra Køer, som er omtrent lige gamle; Døtrenes første Aar sammenlignes med tilsvarende Aar for Mødrene o. s. v.

d) Ved Avlscentre for svensk Ayrshirekvæg anvendtes i sin Tid en Bedømmelsesmetode, som udarbejdedes af Statskonsulent *H. Ryde*. Anvendelsen fremgaar bedst af et Eksempel:

Ayrshiretyren Kardinal 3 var Stamtyr i Ultunabesætnin-

Ayrshiretyren, Kardinal 3's Indflydelse paa Døtrenes Fedtprocent

Mødrenes Fedtprocent	Døtrenes Fedtprocent. 3,1	3,3	3,5	3,7	3,9	4,1	4,3	4,5	4,7	Antal Køer	Gsnt. Mødre	Gsnt. Døtre	Forskel
3,3	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	3,22	3,71	+ 0,49
3,5	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	3,48	3,66	+ 0,18
3,7	—	—	2	3	1	1	—	—	—	7	3,61	3,84	+ 0,23
3,9	—	—	1	1	3	5	—	—	1	11	3,81	4,12	+ 0,31
4,1	—	—	—	—	2	4	—	—	—	6	3,98	4,15	+ 0,17
4,3	—	—	—	1	3	4	1	1	—	10	4,14	4,13	÷ 0,01
4,5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
4,7	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1	4,52	4,30	÷ 0,22
Sum:	—	—	4	6	9	15	1	1	1	37	3,86	4,04	+ 0,18

gen i Aarene 1924—32 og efterlod der 37 Døtre med Ydelsestal for mindst en Laktationsperiode. Dens Indflydelse paa Døtrenes Fedtprocent anskueliggøres af hosstaaende Tabel.

Tabellen viser, at Kardinal 3 har hævet Døtrenes Fedtprocent ret stærkt, naar den er parret med Køer, som har haft en lav Fedtprocent. Fedtprocentstigningen har gjort sig gældende indtil Klassen med Mødre, der har 4,1—4,3 pCt. Fedt, men naar Tyren er parret med Køer med højere Fedtprocent, har den sænket Døtrenes Fedtprocent. Man kan derfor antage, at Tyrens egen Anlægstype svarer til en Fedtprocent paa omkring 4,25.

Hvis man beregner Korrelationen mellem Mødre og Døtre samt Regressionen af Døtrenes Ydelse paa Mødrenes, d. v. s. det Tal, som angiver, hvor meget Døtrenes Ydelse stiger, naar Mødrenes stiger med en Enhed, kan man bestemme det Punkt, til hvilket Tyren har hævet eller sænket Døtrenes Ydelse sammenlignet med Mødrenes (Bonniers Regressionsindex). Figur 1 viser Udførelsen af en saadan Afkomsundersøgelse for *Prinsen 31 af Aranäs*. Afkomsundersøgelsen er foretaget paa Grundlag af Smørfedtydelsen pr. Laktationsperiode à 300 Dage for 31 Par Mødre-Døtre. Alderskorrektion er foretaget for at gøre Tallene for Mødre og Døtre bedre sammenlignelige. For at undgaa Virkningen af Milieuforskelle er kun *samtidige Laktationsperioder* for Moder-Datterparrene anvendt i Sammenligningen. Forskellen mellem Tidspunkterne for Datterens og Moderens Kælvning har været højst 3½ Maaned. Resultatet af Undersøgelsen fremgaar af Teksten paa Figuren.

Gennemsnitsydelsen af 21 Døtre af Tyren Prinsen 31 af Aranäs er 160 kg Smørfedt, og det tilsvarende Gennemsnit for Mødrene er 180 kg.

Tyren har altsaa sænket Døtrenes Gennemsnit sammenlignet med Mødrenes. Regressionsindex for denne Tyr bliver 155 kg Smørfedt og Hansson-Yapps Index 140 kg. Regressionsindexet beregnes efter Formlen:

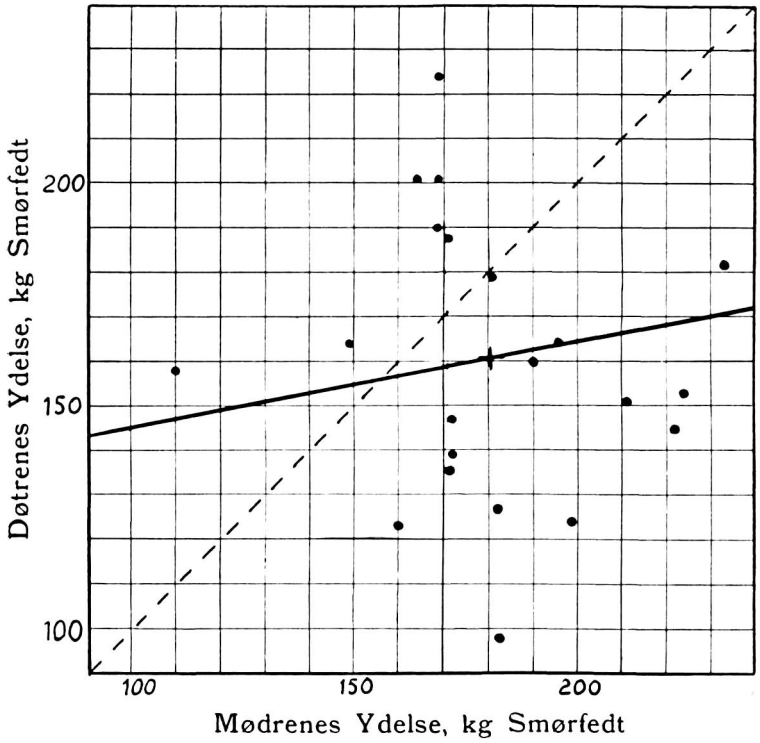


Fig. 1. Grafisk Fremstilling af Resultatet af en Afkomsundersøgelse af Tyren Prinsen 31 af Aranäs paa Grundlag af 21 Par Mødre-Døtre med samtidige Laktationer. Hvert Punkt betegner Smørfedtydelsen i 300 Dage for et Moder-Datterpar. Ydelsen er korrigeret for Koens Alder ved Kælvningen til Ydelse som fuldvoksen og for Kælvningsintervallets Længde. Mødrenes Gennemsnitsydelse, 180,2 kg Smørfedt, og Døtrenes do., 160,2 kg, er afmærket med et Kors (+). Den fuldt optrukne Linie viser Sammenhængen mellem Mødrenes og Døtrenes Ydelse (Døtrenes Regression paa Mødrene); naar Mødrenes Ydelse stiger med 1 kg, saa stiger Døtrenes med 0,21 kg. De Døtre, der ligger ovenover den punkterede Diagonal, har givet højere Ydelse end deres Mødre, og de, der ligger under Diagonalen, har givet en lavere Ydelse end Mødrene. Det Punkt, hvori den fuldt optrukne Linie skærer den punkterede Diagonal, angiver Tyrens Avlsværdi (Regressionsindex).

$$R = \frac{D \div bM}{1 \div b}$$

hvor b = Regressionskoefficienten. Hvis denne Koefficient er = 0,5, giver Regressionsindexet samme Resultat som Hansson-Yapps Index, og hvis Regressionen er = 0, udgøres Regressionsindexet simpelt hen af Døtregennemsnittet. Naar b falder uden for disse Værdier, kan Regressionsindexet ikke med Fordel anvendes.

Regressionen i Moder-Dattergrupperne (altsaa inden for Tyre) af Døtrenes Smørfedtydelse i Forhold til Mødrenes, var i Gennemsnit for 73 undersøgte S. R. B.-Tyre 0,2. *Ward* og *Campbell* har paa Materiale fra New Zealand fundet en tilsvarende Regression paa 0,14. Regressionen er altsaa ikke 0,5, som Hansson-Yapps Index forudsætter. Allerede heraf følger, at Hansson-Yapps Index ikke kan anbefales til almindelig Anvendelse. Saa snart en milieubetinget Variation gør sig gældende samtidig med den genetiske, bliver den virkelige Regression mindre end 0,5. Hvor Mødre og Døtre har staaet under væsensforskellige Milieuforhold, kan Hansson-Yapps Index give fuldstændig urimelige Værdier.

Allerede tidligere er det fremhævet, at Døtregennemsnittet alene er et ufuldstændigt Index; det er urigtigt at se bort fra Mødrenes Beskaffenhed, naar man vurderer Tyren paa Grundlag af dens Afkom. Den store Vanskelighed ved al Afkomsundersøgelse, naar det gælder stærkt modificerbare Egenskaber, ligger imidlertid deri, at Afkomsgrupperne ligesom de tilsvarende Modergrupper, ikke saa sjældent har været fodret forskelligt og derfor ikke er sammenlignelige. Denne Vanskelighed akcentueres, naar man ved Bedømmelsen tager Hensyn ogsaa til Mødrene.

Hvis det kun gælder om i en og samme Besætning at faa Rede paa, om Tyren har hævet eller sænket Afkommets Smørfedtydelse i Sammenligning med Mødrenes, kan man sammenligne *samtidige* Produktionsaar

for Mødre og Døtre, Alderskorrektion af Tallene maa i saa Tilfælde foretages. Herigennem opnaas dog ikke Sammenlignelighed mellem forskellige Datter-Modergrupper inden for samme Besætning og endnu mindre i forskellige Besætninger. For at opnaa Sammenlignelighed i denne Henseende er der næppe anden Udvej end at bortkorrigere alle Forskelle mellem Besætningerne og mellem forskellige Aar i samme Besætning, altsaa at anvende den tyske Metode med et fælles „Stalldurchschnitt" trods de Fejlkilder, som dermed følger. Efter at denne Korrektion er udført, kan man anvende enten den danske Metode for Afkomsundersøgelse eller ogsaa beregne Regressionsindex, helst med Anvendelse af en fast Koefficient for den gennemsnitlige Regression inden for Tyre. De genetiske Forskelle mellem forskellige Besætninger maa man derefter forsøge at vurdere paa anden Maade, ligesom Forskydningerne inden for en vis Besætning i en Aarrække. Den anden Mulighed er at anvende de virkelige Ydelsestal, men at forsøge en Vurdering af Milieuforskellene mellem Besætninger og Tidsperioder. Dette vil dog sikkert frembyde endnu større Vanskeligheder; man kan i Almindelighed gaa ud fra, at de milieubetingede Forskelle mellem Besætninger og Perioder er betydelig større end de genetiske.

Naar man ved Afkomsundersøgelsen anvender Ydelsestal, der ikke er sammenlignelige, fordi Køerne har levet under forskellige Milieubetingelser, giver alle Bedømmelsesmetoder misvisende Resultater, selv om det er sandsynligt, at man faar det mest misvisende Resultat ved Anvendelse af Hansson-Yapps Index. Middelfejlsberegninger hjælper ikke her, for de viser kun, om Forskelle mellem Grupperne er statistisk signifikante, men ikke, hvorpaa Forskellen beror; dette sidste er dog det vigtigste.

Korrektionen til et fælles „Stalldurchschnitt" kan kun udføres i større Besætninger. Særlig naar det gælder at sammenligne forskellige Døtregrupper, som ved et vist Tilfælde kan komme til at udgøre Hovedparten af Køerne

i en mindre eller middelstor Besætning, maa Minimumsantallet af Køer sættes til mindst 50 eller helst 100. Mindre Besætninger kan slaas sammen i ensartede Grupper, og hver Gruppe kan derefter behandles som en Besætning. Foruden de ydelseskorrigerede Tal bør man dog altid angive de virkelige, saa Tyrekøberen har Mulighed for selv at vurdere Korrektionsresultatet.

Et andet Spørgsmaal er, hvor mange Døtre med Ydelsestal man skal forlange, at en Tyr har, inden Afkomsundersøgelsen udføres. Dette er undersøgt paa Grundlag af 28 S. R. B.-Tyre, som hver havde mindst 40 Døtre. Afkomsundersøgelse er udført paa Grundlag af Døtregennemsnit for første Laktationsperiode (300 Dage) efter Korrektion for Alder ved Kælvningen. De 40 Døtre er ordnet

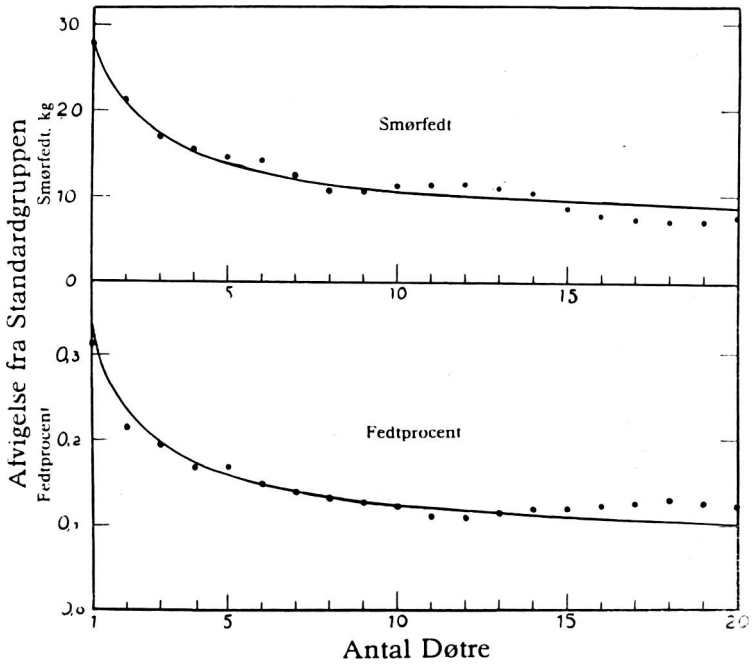


Fig. 2. Grafisk Fremstilling af Forøgelsen af Afkomsundersøgelsens Sikkerhed med stigende Antal Døtre. Diagrammet bygger paa Afkomsundersøgelser af 28 S. R. B.-Tyre, som hver har haft mindst 40 Døtre.

kronologisk efter deres Fødselsdato, og hveranden er tildelt den saakaldte *Standardgruppe,* hvis Gennemsnitsydelse beregnedes. Af den anden Gruppe paa 20 Døtre er tilfældigt taget først en Datter, saa endnu en, derpaa en tredie etc. Paa denne Maade fremkom 20 Grupper omfattende henholdsvis 1, 2, 3, 4 ..... 20 Døtre. For enhver af disse Grupper er Ydelsesgennemsnittet beregnet og sammenlignet med Standardgruppen. Forskellenes Spredning giver Udtryk for Afkomsundersøgelsens Sikkerhed, naar den foretages paa 1—20 Døtre. (Se Fig. 2.)

Med et stigende Antal Døtre stiger Bedømmelsens Sikkerhed, i Begyndelsen hurtigt og siden langsommere. Naar man er kommet op paa 8—10 Døtre, stiger Sikkerheden relativt ubetydeligt ved en yderligere Stigning af Antallet.

En præliminær Undersøgelse af Tyrenes Indflydelse paa Afkommets Produktion kan meget vel foretages paa Grundlag af første Laktationsperiode for 8—10 Døtre (evt. 6). En definitiv Bedømmelse kan senere foretages, naar Tyren har givet mindst 20 Døtre med f. Eks. hver 3 normale Laktationsperioder.

Hvis man ved Afkomsundersøgelse har fastslaaet, at en Tyr har haft en gunstig Indflydelse paa Døtrenes Produktion, tjener det ikke noget Formaal ved Bedømmelse af dette Individ eller dets Sønner at tage noget Hensyn til dets Forældre eller Ophavsindivider i bagved liggende Generationer. Afkomsundersøgelsen maa anses for at give de sikreste Oplysninger om Tyrens Anlægspræg, som overhovedet kan faas. Ved Forædling af Kvæg med Hensyntagen til deres Produktionsegenskaber maa man stræbe efter *saa tidligt som muligt at kunne udføre en præliminær Undersøgelse af Tyrene,* som saa senere følges af en definitiv Bedømmelse, naar et større Antal Døtre med flere Produktionsaar staar til Raadighed. Unge Tyre, som endnu ikke selv har noget Afkom, bedømmes paa Grundlag af

Faderens og Morfaderens Afkom samt Moderens og Mormoderens egen Præstation.

Resultatet af Udvalget afhænger af, hvor effektivt det kan drives. Vi maa regne med i vore Besætninger aarligt at skulle erstatte omkring 20 pCt. af Køerne med Kælvekvier. Dette betyder, at Halvdelen af alle fødte Kviekalve maa anvendes til Tillæg, og altsaa kan kun Halvdelen udelukkes. Selektionen efter Kalvenes Afstamning kan ikke her blive særlig streng. For Tyrekalvenes Vedkommende stiller Sagen sig anderledes, af disse behøver kun nogle faa Procent at anvendes til Tillæg. Selektionen kan derfor blandt Handyrene gøres meget skarpere end blandt Hundyrene, og denne Mulighed bør man ikke forsømme at udnytte.

Hvad der er sagt om Afkomsbedømmelser af Tyre og Udvalg for højere Smørfedtydelse gælder med nogen Tillempning ogsaa for andre Dyrearter og andre Egenskaber.

III. Indavl kombineret med Udvalg.

Naar det gælder om at udrydde ugunstige recessive Gener eller at bevare gunstige, som er temmelig sjældne i Populationen, maa man gribe til Indavl for at faa disse Gener frem i homozygotisk Tilstand. Denne Avlsmetode maa ogsaa anvendes, hvis man vil drive Avl med forskellige Linier inden for Racen for at faa markerede Forskelle frem mellem disse, hvilket er ønskeligt, naar man arbejder med stærkt modificerbare Egenskaber. Udvalg paa Grundlag af Individernes egne Præstationer samt Ophavet og Afkommet bør ganske vist kunne medføre ret store Fremskridt, særlig ved Forædlingsarbejdets Begyndelse, men lidt efter lidt bliver det sværere og sværere at komme længere frem. Den genetisk betingede Variation i Populationen, altsaa Ensartetheden og Nedarvningssikkerheden, paavirkes kun ubetydeligt af Udvalget. En Forøgelse af Homozygotien kan imidlertid faas gennem Indavl, og ved Hjælp af denne Avlsmetode kan man ogsaa faa frem en Differentiering mellem forskellige

Linier for saa derpaa at gøre Udvalg ikke alene mellem Individer, men ogsaa mellem Linier. Hvis Samvirken mellem Generne gør sig gældende, kan man prøve, hvilke Linier der bedst egner sig til Krydsning med hverandre for at opnaa de bedste Genkombinationer.

Ved stærk Samvirken af Gener opnaas kun ubetydelige Fremskridt alene ved Udvalg, og hvad der opnaas i første Generation, tabes i de nærmest følgende, naar nye Kombinationer mellem Generne dannes. *Indavl kombineret med Udvalg er den mest effektive Forædlingsmetode, man overhovedet kan anvende* for at forskyde saavel Zygot- som Genfrekvensen i en vis ønsket Retning, prøve nye Genkombinationer samt øge Homozygotien og derigennem opnaa en sikker Nedarvning. Det er imidlertid vigtigt, at Indavlsgraden tilpasses efter Avlsmaterialets genetiske Beskaffenhed. I et Materiale med mange recessive Svaghedsanlæg maa man lade sig nøje med en relativt svag Indavlsgrad, ellers bliver Udspaltningen af Individer med nedsat Levedygtighed alt for stor, saa der ingen acceptable Dyr bliver til fortsat Avl. Det er netop, hvad der er sket i mange Indavlsforsøg med Svin og Høns, hvor Helsøskendeparring er drevet Generation efter Generation.

Den amerikanske Husdyrgenetiker *Lush* fremhæver, at Forædlingen af en Husdyrrace bedst drives paa den Maade, at man arbejder med et Flertal Undergrupper, som holdes nogenlunde ubeslægtede af hverandre. Inden for hver Gruppe drives en vis Grad af Indavl, hvorved man tilsigter en Fiksering af Dyrenes gode Egenskaber; Bærerne af daarlige Egenskaber skydes ud. Naar Grupperne er differentieret, kan Udvalg ske mellem Grupperne. Avlen med de daarligste Grupper ophører, og for de øvriges Vedkommende kan man for at undgaa Indavlsdegeneration samt for inden for hver Gruppe at fiksere saa mange gode Egenskaber som muligt, forsigtigt krydse forskellige Grupper med hverandre. Hver Krydsning af nyt Materiale følges af fornyet Indavl og strengt Udvalg. Dette er altsaa

et helt andet Avlssystem end det, der anvendes i Praksis i de fleste Husdyrracer, hvor man til næsten alle Racens Besætninger køber Handyr fra en eller nogle faa „Blodlinier", som er kommet paa Mode. Ved den sidstnævnte Fremgangsmaade sætter man saa at sige alt paa et Kort og opstiller samme Idealtype for hele Racen samt gør største Delen af dens Individer relativt nær beslægtede med hverandre. Hvis man i Stedet for prøver at forædle de forskellige Undergrupper temmelig uafhængigt af hverandre, løber man en mindre Risiko for at tabe en Del af Racens værdifulde Gener, og et Fejlgreb inden for en Gruppe er let afhjulpet ved at indkrydse Materiale fra en anden Gruppe.

Om Mælkekontrol.

Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 11. Februar 1942.

Af
Professor *Aage Jepsen.*

Man kan vist sige, at Publikum i Almindelighed stiller temmelig store Forventninger til Effektiviteten af den hygiejniske Kontrol med Levnedsmidler, det gælder baade Kødkontrollen og Mælkekontrollen. Desværre er mange af disse Forventninger af en saadan Art, at de i Virkeligheden ikke kan opfyldes. Aarsagen til dette Misforhold er manglende Kendskab til Levnedsmiddelkontrollens Opgaver og Arbejdsvilkaar.

Saa længe alt gaar godt, er det i Realiteten meget faa, som interesserer sig for Levnedsmiddelkontrollens Virksomhed, men saa snart Ulykken er ude, f. Eks. i Form af en Mælkeepidemi eller en Kødskandale, vaagner Pressen og den offentlige Mening op, Kontrollen har saa svigtet sine Opgaver, og fra alle Sider fremsættes Forslag og Krav om Forbedringer og Nyorganisation; derimod vil man lede forgæves i Aviserne efter Beretning om de Tilfælde, hvor Kontrollen ved rettidig Indgriben formaaede at forebygge Ulykker. Resultatet af en saadan Indgriben er jo blot, at ingenting sker. Her som ved al forebyggende Hygiejne er det det, som *ikke* sker, den absolutte Mangel paa Begivenheder, der kendetegner de smukkeste Arbejdsresultater.

Naturligvis kan Levnedsmiddelkontrollen i Lighed med alle andre Arbejder, der udføres af Mennesker, svigte, dels paa Grund af manglende Agtpaagivenhed og dels ligefrem som Følge af Sløseri eller bevidst Pligtforsøm-

melse, og det er selvfølgelig ikke min Mening at forsvare slige Tilfælde, tværtimod; enhver der har at gøre med Sundhedskontrol af Levnedsmidler maa kende sit Ansvar over for den Befolkning, som skal bruge de paagældende Varer. Det er heller ikke min Mening at paastaa, at Levnedsmiddelkontrollens nuværende Organisation her i Landet er den bedst mulige, og at Reformer ikke er paakrævet, men jeg vil advare mod de omtalte overdrevne Forestillinger om den Sikkerhed, som kan opnaas med Hensyn til vore Fødevarers sanitære Beskaffenhed gennem kontrolmæssige Foranstaltninger. — Naar Publikum i Almindelighed paa dette Punkt stiller større Forventninger, end det er muligt at opfylde, er Aarsagen ikke den, at Kontrollen og dens Mænd har reklameret for deres egen Fortræffelighed, men at Levnedsmiddelindustrien og Levnedsmiddelhandelen har benyttet Levnedsmiddelkontrollens Navn i Varereklamen; man kender Pølsevognen med de statskontrollerede Pølser og Mælkevognen med dyrlægekontrolleret Mælk fra tuberkulinprøvede Besætninger. Reklame af denne Art burde være forbudt. Det, man kan bebrejde Levnedsmiddelkontrollen i denne Forbindelse, er, at den ikke i tilstrækkelig Grad har sørget for ved saglig Oplysning at skabe Forstaaelse blandt Publikum for Kontrolarbejdets egentlige Natur. Pressen har her ikke været nogen Hjælp; hvis den overhovedet har beskæftiget sig med Spørgsmaalet, har det været paa en Maade, som ikke bidrager til at skabe Klarhed.

Det er naturligvis beklageligt, at man maa indlede en Drøftelse af Mælkekontrollens Forhold med at fastslaa, at det er umuligt blot tilnærmelsesvis at skabe 100 pCt. Sikkerhed for Mælkens sundhedsmæssige Kvalitet, men det er nødvendigt, at alle gør sig dette klart, inden man kan gaa videre med Diskussionen.

For at motivere dette Syn paa Sagen skal jeg kort søge at gøre Rede for Mælkekontrollens Maal og Midler. Mælk, der udbydes til Konsum, bør opfylde følgende Betingelser: 1. Mælken skal være af naturlig Sammensætning,

d. v. s. fri for Forfalskninger og Tilsætning af fremmede Stoffer. 2. Mælken skal være ren, d. v. s. bakteriefattig og fri for synligt Smuds. 3. Mælken skal være sund, d. v. s. fri for Forurening med sygeligt Sekret og sygdomsfremkaldende Smitstoffer. — Til Opnaaelse af disse Kravs Gennemførelse raader Kontrollen over følgende Midler: 1. Regelmæssige Eftersyn paa Gaarde, Mejerier og Forhandlingssteder, hvor alle Forhold vedrørende Besætningernes Sundhedstilstand, Malkehygiejnen, Renlighedstilstanden og Mælkens Behandling kontrolleres efter nærmere fastsatte Regler. 2. Lægekontrol med Malke- og Mejeripersonalets Sundhedstilstand. 3. Laboratoriemæssige Undersøgelser af udtagne Mælkeprøver med Henblik paa Forfalskninger og med Henblik paa Mælkens bakteriologiske og hygiejniske Kvalitet. — Ved Hjælp af disse Midler skal Kontrollen opdage og forebygge Forsømmelser og Overtrædelser af gældende Bestemmelser.

Langt vigtigere end denne politimæssige Del af Opgaven er imidlertid det Arbejde, som Kontrollen gennem sine Eftersyn og Inspektioner udfører ved at vejlede og paavirke Mælkeproducenter og Mejerifolk for at faa dem til at forstaa de hygiejniske Kravs Betydning, saaledes at de bliver aktive Medarbejdere, der selv indser Fordelene ved at producere ren og sund Mælk. — Hvis et saadant Medarbejderskab ikke kan opnaas, er det givet, at Kontrollen ikke naar ret langt, men selv om Forholdene i denne Henseende er de bedst mulige, er det alligevel klart, at de Krav til Konsummælkens Beskaffenhed, jeg før omtalte, ikke altid kan garanteres 100 pCt. opfyldte. Kvaliteten af den Mælk, der naar frem paa Konsumenternes Bord, afhænger af saa mange enkelte Faktorer, at det er umuligt permanent at overvaage og kontrollere dem alle; for at nævne en Række af de vigtigste er det: Køernes Sundhedstilstand, Fodringen og Staldens Indretning og Renholdelse, Malkearbejdets Udførelse, Malkeredskabernes Rengøring, Mælkens Afkøling, Malkepersonalets Sundhedstilstand og personlige Hygiejne, Trans-

portforholdene, Behandlingen paa Mejeriet og i Mælkeudsalg, Maskinernes Renhedstilstand, Flaskerensningen og Personalets Sundhedstilstand, og enhver af disse Faktorer rummer igen en Række Enkeltheder af teknisk og biologisk Art, som hver især med øjeblikkelig Virkning kan faa skadelig Indflydelse paa Mælkens Kvalitet. — Brist i et enkelt Led af Kæden nøjes ikke med at nedsætte Maskineriets Ydeevne, men kan under uheldige Omstændigheder have øjeblikkelige farlige Virkninger til Følge. — Naar man saa betænker, at de omtalte Faktorer, som truer Mælkens Kvalitet, skal beherskes ikke blot eet Sted, men, naar det drejer sig om en Bys Mælkeforsyning, hundrede eller tusinde forskellige Steder, kan man ikke undre sig over, at Mælkekontrollen ikke med 100 pCt. Sikkerhed kan forhindre, at Fejl opstaar.

Mælkekontrollen kan medvirke til, at Antallet af Mælkeforfalskningssager og Pasteuriseringsfejl begrænses til et vist Minimum. — Forfalskninger ved Vandtilsætning, der tidligere var ret almindelige, træffes nu kun sjældent, og Opvarmningsfejl forekommer for de Konsummælksmejeriers Vedkommende, som er underkastet Mælkekontrol, i mindre end 1 pCt. af Tilfældene. Til Sammenligning tjener, at Opvarmningsfejl paa andre Mejerier, der er underkastet Kontrol i Henhold til Tuberkulosebekæmpelseslovene, forekommer i ca. 1—2 pCt. af Tilfældene.

Endvidere kan Mælkekontrollen medvirke til at forbedre Mælkens bakteriologiske Kvalitet, saaledes at Mælken kommer frem i en mere ren og bakteriefattig og derfor mere holdbar Tilstand end tidligere. Dette illustreres af Tabel 1, der giver et Uddrag af nogle Mælkekontrollaboratoriers Aarsberetninger vedrørende Mælkens Bakterieindhold og Renhedstilstand.

Endelig kan Mælkekontrollen i væsentlig Grad forhindre Forurening af Mælken med sygeligt Sekret fra Køer med Yverbetændelse, og i betydeligt Omfang begrænse, men ikke helt udelukke, Faren for Forurening af Mælken med sygdomsfremkaldende Smitstoffer.

Tabel 1. Sammendrag af nogle kommunale Mælkekontrollaboratoriers Aarsberetninger. Undersøgelser over Mælkens bakteriologiske Kvalitet.

A. (Handelsmælk + Leverandørprøver):

Aar	Prøver ialt	Reduktasetid over 5 T.	Bakterietal under 100000/ml
1920	1885	20,7 pCt.	0 (13,4 pCt. over 30 Mill.)
1925	2300	60,9 „	0,1 pCt. (1,9 „ „ „ „)
1930	3055	74,0 „	4,1 „
1935	1006	80,8 „	44,1 „ (775 Pr.)
1940	2106	86,3 „	37,9 „

B. (Leverandørprøver):

		Reduktasetid over 5½ T.		Fri for synligt Smuds
1936	7761	55,2 pCt.		13,1 pCt.
1938	20459	72,7 „	60,6 pCt. (2215 Pr.)	35,4 „
1939	19061	77,9 „	68,0 „ (2703 Pr.)	54,1 „
1940	20035	77,8 „	60,3 „ (2774 Pr.)	56,6 „

C. (Leverandørprøver):

1940	665	83,1 pCt.	59,1 pCt.	

D. (Handelsmælk):

1939	1438	75,4 pCt.	30,9 pCt.	

For Kommunerne A og B ser man, at Mælkens bakteriologiske Kvalitet med Aarene har bedret sig, idet Antallet af Prøver med lang Reduktasetid og lavt Bakterietal har været jævnt stigende. — Den Mælkekvalitet, som naas i 1940, svarer til Mælkekvaliteten i Flertallet af Kommuner med Mælkekontrol (se C. og D.).

Jeg er ganske klar over, at den Fremgang med Hensyn til Konsummælkens Kvalitet, som kan konstateres, ikke alene er et Resultat at Mælkekontrollens Arbejde, men at den maa ses paa Baggrund af den almindelige Forbedring af Mælkehygiejnen i Landets Besætninger. Mejeriernes Afregning af Mælken efter Fedtindhold har formindsket Fristelsen til Mælkeforfalskninger, og de lovbefalede ugentlige Reduktaseprøver paa alle Lurmærkemejerier og Kvalitetsbetalingen med Fradrag for Mælk i 3. og 4. Klasse har i høj Grad forøget Mælkeproducenternes Interesse for renlig Behandling af Mælken. Alligevel maa det

være berettiget at antage, at Mælkekontrollen har en Andel i Resultatet, og det kan ikke bestrides, at den kontrollerede Konsummælk gennemgaaende hører til den bedste og mest velbehandlede Mælkekvalitet, vi har i Landet.

Der er næppe nogen anden Produktion, hvor det samlede Resultat med Hensyn til Varens Beskaffenhed i den Grad afhænger af Paapasselighed og Omhu i alle Produktionsled, som netop Produktionen af Konsummælk. Den Konsummælk, der sendes ud til Forbrugerne i en By, er fremkommet ved Sammenblanding af Mælk fra mange Køer hos mange enkelte Producenter. Mangler ved Mælkens Behandling blot eet Sted vil øjeblikkelig faa Indflydelse paa det samlede Kvantum Mælk, hvori den daarlige Mælk indblandes. Virkningerne af Forurening og Infektion af Mælken spredes derved vidt omkring. Endvidere er det jo en Vanskelighed ved al Mælkekontrol, at Mangler ved Mælken af den Art, der her er Tale om, ikke umiddelbart giver sig til Kende ved Forandring af Mælkens Udseende og Smag. Ren Mælk og inficeret Mælk kan kun kendes fra hinanden ved mere indgaaende laboratoriemæssig Undersøgelse, d. v. s., at Manglerne ved Mælken som Regel først kan erkendes nogen Tid efter, at Skaden er sket.

Efter det som her er sagt, vil man kunne indse, at det er et ubilligt Forlangende, hvis man kræver, at Mælkekontrollen skal yde 100 pCt.s Garanti for, at de Fordringer, vi stiller til Konsummælkens Beskaffenhed, opfyldes, men samtidig maa det gennem Paapegningen af de Vanskeligheder, der foreligger for Produktion af ren og sund Konsummælk, være tilstrækkeligt motiveret, at offentlig Kontrol med Konsummælkens Produktion og Forhandling er et nødvendigt Led i den offentlige Sundhedspleje.

Den alvorligste Mangel ved Konsummælken, som den foreligger i Øjeblikket, er, at den ikke kan garanteres fri for sygdomsfremkaldende Smitstoffer. En virkelig Forbedring paa dette Omraade kan imidlertid ikke opnaas alene

ved en Udbygning af de kontrolmæssige Foranstaltninger, men ganske vist heller ikke uden Mælkekontrollens Medvirkning.

De Smitstoffer, der her er Tale om, er som bekendt navnlig Tuberkelbakterier, Kastningsbakterier, Anginastreptokokker, Tyfus- og Paratyfusbakterier, Dysenteri- og Paradysenteribakterier og Difteribakterier. De tilføres Mælken dels fra syge Dyr og dels fra syge Mennesker. Med Hensyn til Tuberkelbakterierne er Tuberkulosebekæmpelsesarbejdet nu saa langt fremme, at den Dag synes nær, da al Konsummælken kan tages fra tuberkulosefri Besætninger, men med Hensyn til den smitsomme Kastning og Streptokokyverbetændelserne er det foreløbig ikke muligt at finde tilstrækkelig mange Besætninger, som er sikkert fri for disse Sygdomme.

Mælkekontrollen kan derfor ikke opnaa andet end at begrænse Smittefaren ved at udskyde de stærkest inficerede Dyr. Med Hensyn til de Smitstoffer, som hidrører fra syge Mennesker, vil en Lægekontrol med Personalet paa Gaarde og Mejerier ligeledes kun kunne opnaa at begrænse Smittefaren, da de nævnte Sygdomme stadig forekommer i Landet, og Smitstofferne jævnligt træffes hos tilsyneladende sunde Personer, der optræder som Smittebærere. —

Saalænge de omtalte Kvægsygdomme og Menneskesygdomme ikke er udryddet eller i hvert Fald trængt meget stærkt tilbage, vil selv de mest rigoristiske Kontrolforanstaltninger nu og da komme til kort og ikke kunne forhindre, at Mælken optræder som Smittespreder. Mælkekontrollen maa derfor erkende sin Begrænsning og ikke stille Krav om urimelige Udvidelser af Kontrolforanstaltningerne, hvilket kun vil bidrage til at fordyre Mælken for Forbrugerne uden at yde tilsvarende større Sikkerhed.

Hvis man med de nuværende Udbredelsesforhold for smitsomme Sygdomme i Kvægbesætninger og blandt Mennesker ønsker større Sikkerhed for Mælkens Smittefrihed end den, der kan opnaas ved Kontrolforanstaltninger

alene, kommer man ikke uden om mere udstrakt Brug af det mejeritekniske Hjælpemiddel, der hedder Varmebehandling af Mælk. Derved vil de Smitstoffer, hvis Tilstedekomst i Mælken vi for Tiden ikke med 100 pCt.s Sikkerhed er i Stand til at forhindre, i vid Udstrækning kunne uskadeliggøres. Man maa opgive den sædvanemæssige Anvendelse af raa Mælk, hvor dette ikke er nødvendigt, og indstille sig paa, at Hovedparten af Konsummælken varmebehandles.

Gennem mange Aar har man ensidigt fremhævet Ulemperne ved den pasteuriserede Mælk, idet man mente, at Pasteuriseringen forringede Mælkens Næringsværdi. — I den sidste halve Snes Aar synes der imidlertid at være sket en Vending paa dette Punkt. I forskellige Lande har man iværksat meget omfattende og grundige Undersøgelser til Belysning af Spørgsmaalet, og samtidig har Mejeriteknikken arbejdet paa at udvikle stadig mere fuldkomne og mere skaansomme Pasteuriseringsmetoder. Undersøgelserne har vist, at Varmebehandlingens skadelige Indflydelse paa Mælkens Næringsværdi har været i høj Grad overvurderet, selv Højpasteurisering ved 80 ° eller kortvarig Opkogning af Mælken i en lukket Gryde ødelægger kun i ringe Omfang de vigtigste af Mælkens Vitaminer, og de moderne Lavpasteuriseringsmetoder, f. Eks. Stassanisering, Lavpasteurisering paa Pladeapparater og Langtidspasteurisering, der arbejder med lavere Temperaturer end den gammeldags Højpasteurisering, bevarer næsten fuldkommen den raa Mælks værdifulde Egenskaber, ikke engang det meget ustabile C-Vitamin, der iøvrigt kun findes i ubetydelige Mængder i Mælk, ødelægges fuldstændigt. — Baade de videnskabelige Undersøgelser og de praktiske Erfaringer taler for, at lavpasteuriseret Mælk ikke er et ringere Næringsmiddel for Voksne og større Børn end raa Mælk. Enhver Paastand om det modsatte savner Bevis. Til Ernæring af ganske spæde Børn har lavpasteuriseret Mælk ogsaa været anvendt i udstrakt Grad, uden at man har kunnet iagttage skadelige

Virkninger, blot man sørger for, at Børnene faar Tilskud af C- og D-Vitamin, men det samme Tilskud er nødvendigt, hvor der anvendes Ernæring med raa Mælk. Mange Børnelæger hævder dog stadig den Opfattelse, at spæde Børn bør have raa Mælk, som gives et let Opkog før Brugen. Der bør altsaa stadig være et Kvantum raa Mælk til Raadighed for Spædbørnsernæringen, medens Voksne og større Børn uden Betænkelighed kan henvises til at bruge lavpasteuriseret Mælk. — Tilbage er saa kun Spørgsmaalet om den varmebehandlede Mælks Smag kontra raa Mælks Smag. Mange hævder, at de af smagsmæssige Grunde langt foretrækker raa Mælk, og som bekendt er der ikke noget, der er saa konservativt og traditionsbundet som Spiseskikke og Smagsforestillinger. Det er et Faktum, at den højpasteuriserede Mælk ofte er behæftet med Kogesmag, men det er tvivlsomt, om ret mange Mennesker virkelig er i Stand til paa Smagen at skelne den lavpasteuriserede Mælk, behandlet paa moderne Apparater, fra raa Mælk; Forskellen er i hvert Fald yderst ringe, og Forholdet er jo da ogsaa det, at utallige Mennesker køber en Flaske Mælk uden at skænke det en Tanke, om det er raa Mælk eller varmebehandlet Mælk, de faar. Det er givet, at Spørgsmaalet om Smag og Sædvane ikke kan tillægges afgørende Betydning for Afgørelsen af, om man bør anbefale almindelig tvungen Mælkepasteurisering eller ej. Saa længe der stadig her i Landet hvert Aar er henved 300 Mennesker, som paadrager sig Kalvekastningsfeber ved at drikke raa Mælk, hvilket vil sige, at der saa godt som hver Dag er et Menneske, som rammes af denne Sygdom og derved i bedste Fald bliver uarbejdsdygtig 1 à 2 Maaneder, og saa længe vi stadig 4—5 Gange hvert Aar oplever større eller mindre Mælkeepidemier af Angina, Skarlagensfeber, Paradysenteri, Paratyfus o. s. v., er der meget vægtige Grunde, som taler for tvungen Pasteurisering af Konsummælken, naar man ved, at rigtigt gennemført Pasteurisering vil forebygge mindst 90 pCt. af alle Mælkeepidemier og helt forhindre

Infektion med Kastningsbakterier og Tuberkelbakterier gennem Mælk. I U. S. A., hvor praktisk talt al Konsummælken i de store Byer sælges som pasteuriseret Mælk, er Mælkeinfektionerne saa godt som ukendte, medens de stadig grasserer i Smaabyer og Landdistrikter, hvor Mælken overvejende sælges raa.

Mælkekontrollen maa derfor efter min Opfattelse snarest muligt ønske et almindeligt Paabud om Pasteurisering af al Fløde og Mælk til Konsum undtagen Børnemælken. — Til Børnemælken bør saa stilles væsentlig strengere Krav end de nuværende, foruden Kravet om Tuberkulosefrihed og Lægekontrol med Malkepersonalet, bør Børnemælken underkastes regelmæssig bakteriologisk Kontrol og med Hensyn til samlet Bakterieindhold, Indhold af Kastningsbakterier og hæmolytiske Streptokokker opfylde visse Minimalkrav. Disse Krav vil medføre forøget Udsætterprocent i Børnemælksbesætningerne og større Produktionsomkostninger, som betinger, at Børne-Mælken, ligesom det er Tilfældet nu, maa betales med højere Pris end anden Mælk, men man vil derved opnaa at faa et Kvantum raa Mælk til Raadighed, der er saa betryggende, som raa Mælk for Tiden kan blive, og hvortil spæde Børn og andre, som af en eller anden Grund har Brug for raa Mælk, kan henvises.

En Ordning af denne Art er efter mit Skøn det nødvendige Grundlag for en i sundhedsmæssig Henseende tilfredsstillende Løsning af Spørgsmaalet om Befolkningens Forsyning med Konsummælk, og først paa dette Grundlag vil Mælkekontrollen faa rimelige Muligheder for at løse sine Opgaver med Held, man maa nemlig ikke tro, at et Pasteuriseringspaabud delvis vil gøre Mælkekontrollens Arbejde overflødigt. Hvad angaar den Del af Mælkekontrollen, som beskæftiger sig med selve Pasteuriseringen, vil et saadant Paabud endda nødvendiggøre en Udvidelse. Ligesom hidtil maa alle Typer af Mælkepasteuriseringsapparater afprøves og godkendes af Myndighederne, inden de bringes paa Markedet, og svarende til

det forøgede Kvantum pasteuriseret Mælk maa Mælkekontrollens Undersøgelser for Opvarmningsfejl ved Hjælp af Storch's Prøve og Fosfataseprøven udvides væsentligt, saaledes at der organiseres en tilstrækkelig omfattende og effektiv Kontrol med Varmebehandlingens rigtige Gennemførelse, ellers bliver den Sikkerhed, som Pasteuriseringen byder Publikum, illusorisk.

Med Hensyn til Mælkekontrollens Arbejde ude i Besætningerne for at fremskaffe ren og sund Mælk, vil det være paakrævet i samme Omfang som hidtil. Sygeligt forandret Sekret fra Køer med Yverbetændelse eller andre Lidelser bliver jo ikke mere appetitligt eller egnet til Menneskeføde, fordi det bliver pasteuriseret, og hvad angaar Renlighedsforholdene og Malkehygiejnen er det en almindeligt anerkendt Erfaring, at Pasteurisering ikke kan gøre en snavset bakterierig Mælk ren. Hvis man ønsker at fremstille en ren, bakteriefattig og holdbar pasteuriseret Mælk, maa man have en god raa Mælk at gaa ud fra. Af Hensyn til Bevarelsen af Mælkens naturlige Smag og Næringsværdi underkaster man jo ikke Mælken stærkere Varmepaavirkning ved Pasteuriseringen end nødvendigt for at faa eventuelle sygdomsfremkaldende Bakterier dræbt, og et større eller mindre Antal af de mere modstandsdygtige Bakterieformer vil derfor overleve Behandlingen. Hvor mange Bakterier, der overlever Pasteuriseringen, afhænger dels af Arten og dels af Antallet af Bakterier i den raa Mælk. — I det store og hele gælder den Regel, at jo flere Kim, den raa Mælk indeholder, des vanskeligere er det at fremstille en bakteriefattig, pasteuriseret Mælk. Selv om man undertiden kan træffe forholdsvis bakterierig raa Mælk, som lader sig pasteurisere med tilfredsstillende Resultat, er Indholdet af varmeresistente Bakterier dog som Regel størst i den snavsede og daarligt behandlede Mælk. Dette illustreres af Tallene i Tabellerne 2 og 3, som er taget dels fra Forsøgsmejeriets 30. Beretning og dels fra et Arbejde af *Anderson & Meanwell,* offentliggjort i Journal of Dairy Research 1933.

Tabel 2. Betydningen af Bakterieindholdet i den raa Mælk for Bakterieindholdet i den pasteuriserede Mælk.

Bakterietal i raa Mælk	i past. Mælk	Pasteuriseringseffekt	
3 600 000	345 000		
3 500 000	1 560 000		
18 600 000	9 800 000		
292 000	196 000		
36 000	820		
152 000	400		
77 000	340		
26 000	360		
500 000	30	>99,9 pCt.	Eksempler paa kimrig raa Mælk med faa varmeresistente Bakterier.
302 000	830	99,7 „	
800 000	9 100	98,8 „	
2 600 000	660	>99,9 „	
390 000	350 000	10,2 „	
230 000	218 000	9,2 „	
450 000	520 000	+15,5 „	
88 000	94 000	+ 6,8 „	

Tabel 3. Malkehygiejnens og Kølingens Betydning for Bakterieindholdet i pasteuriseret Mælk.

Bakterietal i raa Mælk	i past. Mælk	Bakterietal i raa Mælk	i past. Mælk
Uden Aftørring:		Aftørring med Klor:	
128 000	27 200	24 000	370
138 000	32 600	35 000	1 330
78 000	15 400	21 000	810
96 000	19 300	41 000	580
Almindelig Rengøring af Malkeredskaber:		Sterilisation af Malkeredskaber:	
800 000	9 100	7 600	< 10
224 000	66 000	8 000	140
1 250 000	186 000	15 000	< 10
32 000	18 100	7 000	300
550 000	200 000	1 300	<100
450 000	120 000	50 000	100
168 000	166 000	8 900	10
Uden Køling:		Med Køling:	
20 000 000	1 600 000	6 000	20
138 000	19 700	200 000	10 500
115 000 000	30 000 000	240 000	19 300
400 000	300 000	183 000	171 000

Det er endvidere en almindelig Erfaring inden for Mælkekontrollen, at en ikke uvæsentlig Del af den Mælk, der forhandles i højpasteuriseret Tilstand i vore Byer, er af meget daarlig bakteriologisk Kvalitet. — Ved den Undersøgelse af den københavnske Handelsmælks sundhedsmæssige Kvalitet, som paa Foranledning af Handelsministeriets Mælkekommission blev foretaget i April 1940[1]) viste det sig, at ca. 10 pCt. af de Prøver højpasteuriseret Sødmælk, som paa det Tidspunkt forhandledes i København, indeholdt over 1 Million Bakterier pr. ml, og næsten 14 pCt. af Prøverne indeholdt over ½ Million Bakterier pr. ml, og det til Trods for, at det drejer sig om Mælk, der har været opvarmet til mindst 80 ° C. — En væsentlig Del af Forklaringen paa dette Forhold er utvivlsomt, at Mejerierne fortrinsvis anvender den mest bakterierige Mælk fra de daarligste Besætninger til Højpasteurisering, og Resultatet viser tydeligt, at Problemet om Fremskaffelse af ren og holdbar Mælk ikke løses alene ved Anvendelse af Varmebehandlingsmetoder. — God Stald- og Malkehygiejne er stadig nødvendig.

Hvis den skitserede Ordning skal gennemføres, kan man altsaa gaa ud fra, at Mælkekontrollen over for det Flertal af Besætninger, hvis Mælk skal sælges i varmebehandlet Tilstand, vil stille Krav om Malkehygiejne og Besætningens og Malkepersonalets Sundhedstilstand i samme Omfang som hidtil, medens man for Børnemælksbesætningernes Vedkommende vil stille væsentlig strengere Krav til Besætningens Sundhedstilstand og til Lægekontrol med Malkepersonalet end hidtil.

En Ordning som den, jeg har skitseret, vil medføre, at der kun findes to Slags Sødmælk paa Markedet, nemlig varmebehandlet Sødmælk, beregnet til alle almindelige Anvendelser, og Børnemælk, der sælges i raa Tilstand til Brug for spæde Børn og andre, som af særlige Grunde foretrækker raa Mælk, medens Fløde, Kærnemælk og Skummetmælk kun forekommer i pasteuriseret Tilstand.

[1]) Nordisk Hygiejnisk Tidsskrift Bd. XXII, 1941.

Hvis man kunde enes om dette Program, vilde man efter min Opfattelse have opnaaet den vigtigste Forudsætning for en Forbedring af de hygiejniske Forhold vedrørende Konsummælksforsyningen. Dernæst kommer saa Spørgsmaalet om Reformer med Hensyn til selve Mælkekontrollens Organisation.

Her vil jeg mene, at de nuværende Rammer for Mælkekontrollen, som findes i Lov om Mælkekontrol af 23. Juni 1932 og Normalregulativet og Instruksen af 1937 og Normalsundhedsvedtægten af 1940, danner et passende Grundlag for Opnaaelse af en tilfredsstillende Ordning, men medens det nu er overladt til Kommunernes egen Bestemmelse at afgøre, om de ønsker at etablere Mælkekontrol eller ej, bør det gøres obligatorisk for alle Bykommuner og Kommuner med bymæssig Bebyggelse at oprette Mælkekontrol i det Omfang, som bestemmes i Ministeriets Normalregulativ og Normalsundhedsvedtægt. — De eksisterende Normalbestemmelser bør endvidere udvides, idet de væsentligst tager Sigte paa den Del af Mælkekontrollen, der udøves ved Tilsyn i Besætningerne og paa Mejerierne; med Hensyn til den laboratoriemæssige Kontrol med Mælken, der er lige saa nødvendig, paalægges det i Normalsundhedsvedtægten blot Sundhedskommissionerne hyppigt at lade foretage laboratoriemæssige Undersøgelser af Mælkens Beskaffenhed, men der bør fra Ministeriets Side ogsaa udarbejdes Normalregler for Laboratoriekontrollen, som skal følges af alle Mælkekontrollaboratorier. Endelig maa det være et uafviseligt Krav, at Kontrolpersonalets Ansættelses- og Lønningsvilkaar ordnes paa en saadan Maade, at de paagældende bliver ganske uafhængige af Producenterne og Mejerierne, d. v. s. at de kontrollerende Dyrlæger og de Læger, der skal varetage Personalekontrollen, skal være ansat af det offentlige. De Krav vedrørende Kontrollen, jeg her har fremsat, ligger ikke længere borte fra det i Øjeblikket bestaaende, end at det maa anses for naturligt og rimeligt at gennemføre dem. De betegner blot en Videreførelse af en Udvikling,

som har været i Gang i de sidste 20—25 Aar. Af Landets 88 Bykommuner har i Øjeblikket omkring 70 indført Mælkekontrol ganske vist i noget forskelligt Omfang, og ca. Halvdelen af Byerne har forsvarligt indrettede Mælkekontrollaboratorier, og omkring en Trediedel kommunalt ansatte Dyrlæger (Stadsdyrlæger) til at udføre hele Kontrolarbejdet. Økonomiske Betænkeligheder vil ikke med Rette kunne gøres gældende over for en Kontrolordning som den, der her foreslaas; Udgifterne vil altid kunne holdes under 1 Øre pr. Liter Mælk. Jeg kunde tænke mig Ordningen gennemført paa den Maade, at man gav de Kommuner, hvor Forholdene ikke er i Orden, en vis Frist, f. Eks. 5 Aar, til at oprette Mælkekontrol eller gennemføre de nødvendige Ændringer af den allerede bestaaende Mælkekontrol, ligesom man i sin Tid ved Loven om indenrigs Kødkontrol af 1932 gav Kommunerne en saadan Frist til at faa etableret Kødkontrol, der siden 1938 har været obligatorisk for alle Kommuner. — Det forekommer mig, at mange Grunde taler for paa den Maade at udbygge og konsolidere den bestaaende Mælkekontrol frem for at søge helt nye Veje, og jeg føler mig overbevist om, at Resultatet af et Arbejde efter de Retningslinier, der her er angivet, vil være tilfredsstillende for alle Parter.

Foredraget efterfulgtes af følgende Diskussion:

Proprietær *P. Boserup,* Saltofte, omtalte Dyrlægekontrollen med de Besætninger, der leverer Børnemælk. I Øjeblikket foregaar Kontrollen paa den Maade, at Dyrlægen kommer 2 Gange om Maaneden og syner Besætningen. Det maa være en dyr Foranstaltning. Kunde der ikke som delvis Erstatning for Dyrlægekontrollen indføres en hyppigere bakteriologisk Undersøgelse af Mælken fra Børnemælksbesætningerne? Hvis man f. Eks. foretog bakteriologisk Undersøgelse af Mælken hver Dag, vilde man til enhver Tid kunne være orienteret om eventuelt Indhold af sygdomsfremkaldende Bakterier. Dyrlægens kontrollerende Virksomhed skulde derved kunne indskrænkes

til Undersøgelser og Vejledning i de Tilfælde, hvor en Analyse viste, at der var noget unormalt paa Færde med Mælken.

Professor Jepsen nævnte i sit Foredrag, at der hvert Aar smittes ca. 300 Personer her i Landet af Kalvekastningsfeber som Følge af Nydelse af Mælk. Jeg vil gerne spørge: Hvorfra ved man, at Smitten netop er overført med Mælken? Det kunde ligeledes være interessant at faa at vide, hvorledes man bedst bør gennemføre den omtalte Lægeundersøgelse af Staldpersonalet. Er Reduktaseprøven det rette Afregningsgrundlag med Hensyn til Mælkens Kvalitet?

Professor *Aage Jepsen* vilde i denne Forbindelse gerne anføre, at en udvidet bakteriologisk Kontrol netop var en af de i Planen nævnte Foranstaltninger; naar der ved Analysen findes hæmolytiske Streptokokker eller Kalvekastningsbakterier i Mælken, er det ikke tilstrækkeligt blot at sende en Meddelelse derom. Dyrlægehjælp er nødvendig for at udpege de „skyldige" Køer og dermed finde Smittekilden. Det er et Spørgsmaal, om de 2 maanedlige Pligtbesøg er det rette. Muligvis vilde det være bedre, at foretage en Undersøgelse paa Grundlag af de Fejl, som en undersøgt Mælkeprøve maatte vise. De Ejendomme, hvis Mælkeprøver ikke havde givet Anledning til særlige Bemærkninger ved Analysen, kunde saa forbigaas til næste Gang.

Det kan ikke anbefales at ændre Kvalitetsafregningen. Reduktaseprøven er den paalideligste Metode, vi har i Øjeblikket. En eventuel Bakterietælling vil ikke være tilstrækkelig sikker som Afregningsgrundlag. En engelsk Kommission har givet hele dette Spørgsmaal en grundig Undersøgelse, idet man ogsaa der i Landet var inde paa samme Tanke og praktiserede den adskillige Steder. Resultatet af Overvejelser og Undersøgelser blev, at man gik over til Reduktaseprøven i modificeret Form (Vendemetoden). En Metode, der benyttes til Afregning, maa være sikker, og det er Bakterietællingen ikke.

Personlig har jeg ikke konstateret de ca. 300 Tilfælde af Kalvekastningsfeber, der er Tale om i denne Forbindelse. Der konstateres aarlig 5—600 Tilfælde af Kalvekastningsfeber, og

ved at undersøge, hvorfra Smitten i hvert enkelt Tilfælde maa formodes at stamme, er man kommet til det Resultat, at henimod Halvdelen skyldes Smitte gennem Mælk; Resten skyldes direkte Berøring med det syge Kvæg. Uden Tvivl forekommer denne Bakterie i meget stor Udstrækning i Mælken, og vi har sikkert alle mange Gange faaet saadanne Bakterier i os, men der skal aabenbart være visse sammentræffende Omstændigheder til Stede for at Smitstoffet kan slaa an, idet Kastningsbakteriernes Anslagskraft over for Mennesker ved Optagelsen gennem Fordøjelseskanalen normalt er forholdsvis ringe. Man kan saaledes tænke sig den Mulighed, at den, der smittes, paa det paagældende Tidspunkt er mindre modstandsdygtig end normalt, eller at Bakterierne ved Overførelsen har været unormalt livskraftige eller deres Antal særlig stort. Det maa være Forklaringen paa, at Sygdommen ikke altid fremkommer, selv om man har været udsat for Smittefare.

Professoren mente ikke at kunne sige ret meget om Lægekontrollen, men indsaa Vanskeligheden for Landbruget med Hensyn til dette Spørgsmaals Løsning. Mon ikke det bedste vilde være en offentlig Vejledning eller Instruks. Der er Grænser for, hvilke Forlangender man i al Almindelighed kan stille til sine Medhjælpere, men man maa gaa saa vidt, at de lægeundersøges, før de antages, og Undersøgelsen maa jævnlig gentages. Der maa ligeledes være Pligt for Medhjælperne til at gøre opmærksom paa, naar der er et eller andet i Vejen med deres Sundhedstilstand. Kontrollen kan dog aldrig komme til at give 100 pCt. Sikkerhed.

Godsejer, Dr. med. *K. A. Hasselbalch* udtalte, at han som Konsummælkeleverandør var Professor Jepsen taknemmelig for hans Redegørelse. Det havde særlig Interesse at høre, at Varmebehandlingerne ikke havde overflødiggjort den godt behandlede raa Mælk. Det var en Kendsgerning, der stærkt burde fremhæves.

Man kan med god Grund spørge: Hvorfor er det nødvendigt, at den oplyste danske Bondestand skal have den megen Forkontrol, der ofte virker irriterende og er uforstaaelig? Kan man

ikke overlade det til den paagældende Mand at levere den Vare, Offentligheden ønsker, og — hvis han ikke kan det — saa kassere ham som Leverandør. Skulde danske Landmænd ikke kunne klare det Spørgsmaal selv uden den megen Dyrlægekontrol, naar man kan det i England.

Personlig har jeg aldrig noget imod, at der ved Kontrollen udskydes et Par Køer. Kalvene vil gerne have Mælken, og de trives udmærket ved den Mælk, der skulde kunne faa Mennesker til at dø som Fluer! Om Mælken efter Pasteuriseringen efterlader Kogesmag eller ikke, er dog vist i Hovedsagen et Spørgsmaal om dens Behandling. Trods en udpræget Væmmelse ved Mælk med Kogesmag havde Taleren ved Smagsprøver af raa og pasteuriseret Mælk præsteret at smage fejl Gang paa Gang. Hvori kan dette ligge? Ifald Planen, som er fremsat, forudsætter mere Kontrol af den Art, der lige er nævnt, er jeg ked af det.

Det blev af en Taler fremhævet, at der var enkelte af Tallene paa Tavlerne, der gav Anledning til Forundring, idet de viste forholdsvis store Bakterietal efter Afkøling og Pasteurisering. Kan Videnskaben ikke sige os, hvilke Bakterier vi skal prøve at undgaa i Mælken. Det vilde være af Betydning at faa det at vide.

Professor *Jepsen* vilde gerne tro, at det ogsaa i England havde været ganske faa Gaarde, der havde været i Stand til at opfylde de Krav, der var stillet med Hensyn til Renhed, saavel hvad angaar Bakterier som Smuds. Han havde i sit Foredrag skelnet mellem den „politimæssige" og den vejledende Side af Kontrollen og havde fremhævet, at den sidste var den vigtigste. Det var beklageligt, hvis Kontrollen i for høj Grad fik inspektions- eller politimæssig Karakter. Sidstnævnte Udtryk vilde det under alle Omstændigheder være heldigt at komme bort fra.

Med Hensyn til Mælken fra Køer med Yverbetændelse var det ikke sagt, at den var direkte sundhedsfarlig for Mennesker undtagen i de Tilfælde, hvor Yverbetændelsen var fremkaldt

af menneskepatogene Bakterier, men fordi en Ting ikke er sundhedsfarlig, er det ikke dermed givet, at den er egnet til Menneskeføde. Mælk fra Køer med Yverbetændelse er tilblandet Pus og andre Betændelsesprodukter og derfor uappetitlig; endvidere er dens kemiske Sammensætning ændret, den er fattigere paa værdifuldt Mælketørstof end normal Mælk. Naar man skal betale for Mælken, maa man ogsaa have et tilfredsstillende Produkt, og da de nævnte Forhold er uden Betydning for Kalvene, er der ikke noget mærkeligt i, at de klarer sig udmærket ved Mælk fra de af Kontrollen udsatte Dyr.

Om Mælken faar Kogesmag afhænger væsentligst af Opvarmningstemperaturen og af Apparat-Typerne, som anvendes ved Pasteuriseringen. De nye Apparater har vist sig særdeles udmærkede i saa Henseende, og naar jeg og andre offentligt tør gaa ind for at lade al Konsummælk — bortset fra Børnemælken — pasteurisere, skyldes det netop Fremkomsten af de nye Lavpasteuriseringsmetoder, der behandler Mælken mere skaansomt end den gammeldags Højpasteurisering.

Naar man ser Uoverensstemmelser i Tallene for Køling og Ikke-Køling, skyldes det mere Ærlighed med Hensyn til Resultaterne end egentlige Fejl. Det var en smal Sag at udelade saadanne afvigende Resultater, men man maa erindre, at alting gaar ikke efter en Snor, naar man har med biologiske Forhold at gøre.

Det er de varme-modstandsdygtige Bakterier, der skal bekæmpes, men da disse kommer fra ganske samme Kilder som andre Forureningsbakterier, kan man kun bekæmpe dem ved at overholde de almindelige hygiejniske Foranstaltninger. I hvor høj Grad man i England var inde paa den mere „politimæssige" Kontrol, var Professor *Bendixen* sikkert bedre inde i, og det vil han muligvis redegøre for.

Professor *H. C. Bendixen* nævnte i denne Forbindelse, at man derovre havde Mælkeinspektører, der fungerede som Vejledere. Hvor hyppigt de aflagde Besøg paa Produktionsstederne kunde ikke med Bestemthed oplyses, men fandt vel Sted, naar der var en eller anden Grund til det. Hvorvidt man saa

skulde have Mælkeinspektører eller Dyrlæger var egentlig mere en Smagssag, men her har vi da i hvert Fald Dyrlægerne!

Det var Talerens Indtryk, at disse Mælkeinspektører er det, der anvendes mest derovre som kontrollerende Foranstaltning paa Produktionsstedet, og denne Form bør vi sikkert ogsaa søge gennemført her.

Hofjægermester *Lüttichau* afsluttede Diskussionen med en Tak til Professor Jepsen for hans udmærkede Redegørelse for Kontrolproblemet. Det havde glædet ham at høre, at Professor Jepsen sætter Kontrollens vejledende Indsats i første Række, men det gaar i mange Tilfælde saaledes, at man starter noget nyt paa Frivillighedens Grund, men Tid efter anden lister der alligevel et og andet ind, som mere har Tvangen i sig. Vi vil haabe, at det bliver den vejledende Kontrol, der bliver Kærnen i Professorens Forslag om nye Veje for Mælkekontrollen.

†

J. Løvendahl Jensen.

Født 14. April 1882. — Død 12. Februar 1942.



J. Løvendahl Jensen.

Den 12. Februar døde Konsulent *J. Løvendahl Jensen* omtrent 60 Aar gammel. Han var født i Sdr. Omme Sogn, Vejle Amt, og blev Landbrugskandidat i 1908, hvorefter han til 1927 var Laboratorieassistent ved Statens Forsøgsstation for Plantekultur i Aarslev.

Medens Løvendahl Jensen var i Aarslev, begyndte han at fatte Interesse for Fjerkræavl og kom i en ca. 30aarig Periode til at beskæftige sig dermed, først som praktisk Fjerkræavler og senere som Konsulent. Allerede i 1911 begyndte han at kontrollere sine Høns og deltog senere i Landskonkurrencen mellem hele Hønsehold, der afholdtes af Fællesudvalget for Fjerkræavlen, af hvis Bedømmelsesudvalg han fra 1917 til 1931 var Medlem. Efterhaanden kom han i Forbindelse med Husmandsforeningerne paa Fyn, hvilket førte til, at han blev valgt ind i det af De samvirkende

Husmandsforeninger i Fyns Stift nedsatte Fjerkræudvalg og i 1921 blev Foreningernes Konsulent i Fjerkræavl. I denne Stilling kom han til at yde en god Indsats for den økonomiske Fjerkræavl paa Fyn, hvor han gennem sine mange Foredrag og ved andre Lejligheder i særlig Grad kom i Kontakt med de fynske Husmænd. Han var Ophavsmanden til de store Fjerkræmøder, der stadig afholdes paa Fyns Stifts Husmandsskole ved Odense ved de aarlige Hønseholdskonkurrencers Afslutning, og det lykkedes ham at faa oparbejdet en omfattende Konkurrence mellem hele Hønsehold paa Fyn. Hertil kan føjes, at han ved Oprettelsen af det første selvstændige Andelsfjerkræslagteri herhjemme, nemlig Fyns Andels Fjerkræslagteri ved Svendborg, var meget virksom ved Organisationen og Tilrettelæggelsen af dette Foretagende, ligesom han under Slagteriets Opførelse blev Bestyrelsens første Formand.

Fra Statens Fjerkræudvalgs Oprettelse i 1931 og til sin Død var han knyttet til Udvalget som dettes Konsulent, en Gerning han varetog med stor Nidkærhed, og noget bedre Valg kunde ikke tænkes. Indenfor Udvalget udrettede han et omfattende og fortjenstfuldt Arbejde, som i den rige Udviklingsperiode, vor Fjerkræavl har været inde i, blev af en ikke ringe Betydning for den praktiske og nyttebringende Fjerkræavl herhjemme. Hans Interesse var særlig samlet om selve Avlsarbejdet, og megen Vægt lagde han paa at faa de iværksatte Foranstaltninger til Ophjælpning af vor Fjerkræavl og da ikke mindst Konkurrencerne mellem hele Hønsehold ind i et bedre og bedre Spor. Det skyldes hovedsagelig ham, at Afdelingerne paa Skuerne for Bedømmelse efter Afstamning og Ydelsestal i Forbindelse med Eksteriør efterhaanden blev saa omfattende; han fik optaget Kaaring af Haner for Afstamning og Eksteriør samt Afkomsundersøgelser, der indenfor Hønseavlen nu er en højst vigtig Faktor i Avlen, og han fik udarbejdet den første Hanestambog herhjemme. Løvendahl Jensen fik Held til i en udstrakt Grad at vække Opdrætternes Interesse for disse til Hønseavlens Forbedring saa vigtige Opgaver, ligesom det var ham, der tog Initiativet til Statens Fjerkræudvalgs store Aarsmøder paa Landbohøjskolen.

Han havde den Lykke at opleve, at hans Virksomhed anerkendtes fra alle Sider ikke mindst indenfor de praktiske Fjerkræavleres Kreds, hvor han i en ualmindelig Grad var afholdt. Han havde sin egen tillidvækkende Maade at komme til dem paa, og som en god Ven stod han dem bi med Raad og Daad; han forstod Samarbejdets Kunst, var dertil flittig, idérig, fuld af Energi og besad en utrættelig Arbejdskraft, ja, han var i Virkeligheden den ideelle Konsulent og dertil en trofast, dygtig og elskværdig Medarbejder, hvis Minde jeg vil bevare i taknemmelig Erindring.

W. A. Kock.

Litteratur.

H. J. Rasmussens Fodringslære i ny Udgave.

(H. J. Rasmussens Fodringslære. 320 Sider. 9. Udgave ved Johs. Petersen-Dalum. Fh. August Bangs Forlag — Ejvind Christensen.

Gennem snart en Menneskealder har *H. J. Rasmussens* Fodringslære været en anerkendt Lærebog paa vore Landbrugsskoler og en skattet Haandbog blandt Landbrugspraktikere, ja, endog en lang Aarrække benyttet af Landbrugsstuderende ved Undervisningen paa Landbohøjskolen i paagældende Fag.

Det er derfor med ret store Forventninger til et omfattende og meget solidt udarbejdet Stof, at man læser den nye Udgave, hvor de otte foregaaende var kendetegnet ved gode Traditioner. Og Forventningerne skuffes ikke!

Forstander H. J. Rasmussen søgte efter Udsendelsen af 8. Udgave Samarbejde med Forstander *Johs. Petersen-Dalum* om à jour Føring og delvis Omarbejdelse af Stoffet til den planlagte 9. Udgave. Efter Forstander Rasmussens Død i Forsommeren 1941 staar Forstander Johs. Petersen-Dalum nu som Udgiver, medens Sekretær *Holger Ærsøe,* Forsøgslaboratoriet, har medvirket ved Bogens Udarbejdelse.

Efter Gennemlæsningen forekommer det naturligt, at visse Afsnit er omformet og udvidet, ligesom den ændrede Stofordning sikkert vil blive betragtet som hensigtsmæssig. Bogen er holdt i et letlæseligt Sprog, Beskrivelser og Forklaringer af Spørgsmaalene er enkle og relativt kortfattede.

Det fysiologiske Afsnit er ikke uvæsentlig ændret i Overensstemmelse med nyere Erfaringer og noget udvidet. Nyt er et Afsnit om Hormoner, hvor der kort redegøres for, hvor de dannes, og hvilken Virkning de har paa Organismen.

Tavler og tabellariske Oversigter er flittigere anvendt end tidligere og er medvirkende til at skabe mere Overskuelighed og en afvekslende Bog, da de er smukke og enkle.

En udførlig Omtale er ofret Fodringshygiejne, ligesom det nye Afsnit om Forsøgsteknik er udmærket. Foderenhedsberegninger er vist og forklaret for saavel blandede som ublandede Foderstoffer paa en saadan Maade, at det maa betegnes som en Gevinst for Lærebogen.

Kvægets Fodring behandles i Bogens 2. Del. Stofordningen er ændret iøjnefaldende, idet Normer for Vedligeholdelse og Produktion omtales først, hvorefter Fodermidlerne efter deres Anvendelse behandles henholdsvis under Sommer- og Vinterfodring. Denne Nyordning vil antagelig blive betragtet som heldig.

Løsdrift og Aftøjring er behandlet og belyst ud fra nyere Forsøgsresultater, ligesom Bogen under Omtalen af Hø stærkt gaar ind for Anvendelsen af de rationelle Bjærgningsmetoder hertil, der af Forsøgene udpeges som mest velegnede til Fremskaffelsen af dette ideelle Straafoder. Bogen omtaler Lucernemel og især Ensilage udførligt. Meget beklageligt derfor, at Oplysningerne om Ensilagens Proteinmængder, som Bogens Tabeller giver, netop paa dette Omraade, der har Aktualitetens Interesse, svigter ved flere Trykfejl. Undgaaelse af Trykfejl er ikke lykkedes og kan vel næppe lykkes i et saa stort Tabelværk. — Naar Grønafgrøder er vel ensilerede kan slig Bjærgningsmetode og et saadant Foder ikke betegnes som blot et Tidsfænomen; men det maa betragtes som afgjort, at man paa dette Omraade staar over for en betydende og varig Forskydning i gode Foderemner.

Under Beskrivelsen af Oliekager og andre Kraftfodermidlers Egenskaber er i nogle Tilfælde nævnt, hvorledes Smørkvalitet, Fedtprocent og Mælkemængde paavirkes. Det er et Spørgsmaal, om dette ikke burde have været gjort i samtlige Tilfælde, hvor Forsøgene kan siges at have givet solidt Svar herpaa, bl. a. fordi en ikke ubetydelig Part af Landmændene har „hørt" eller dannet sig afvigende Teorier herom.

Meget kort, men velplaceret, er Afsnittet om Mineralstoffer

i Vinterfoderet. Her er et af de Omraader, hvor mange Landmænd ikke hidtil har været tilstrækkeligt nøjeregnende, og en Understregning af Kvægets ret betydelige Mineralstofbehov maa vække til Eftertanke.

Nyt er ligeledes en Behandling af Opdrættets Fodring i H. J. Rasmussens Fodringslære; men det maa anses for hensigtsmæssigt, at dette nu er at finde i Bogens Spalter. Og maaske kan det i næste Udgave blive behandlet mere udførligt uden at sprænge Bogens Rammer, ved f. Eks. at gøre Omtalen af Kvægfedning mere koncentreret.

Hovedtabellerne med Oplysning om Fodermidlernes Næringsindhold og Fordøjelighedskoefficienter fremtræder i den sædvanlige overskuelige Form, her yderligere suppleret med Calcium- og Fosforanalyser.

Den foreliggende Udgave vil være det praktiske Landbrug en nyttig Haandbog og Skolerne en værdifuld Lærebog.

Harald Rasmussen.

Udkomne Bøger.

Beretning om Planteavlen paa Lolland-Falster 1941. Udarbejdet af Planteavlsudvalget for De samvirkende lolland-falsterske Landboforeninger ved H. A. B. Vestergaard og H. H. Holme Hansen. *Beretning fra Græsmarksforeningen* ved G. Engel. 175 Sider. (Nykøbing F. 1941).

De samvirkende sjællandske Husmandsforeninger. 36. Beretning om Planteavls-, Havebrugs- og landøkonomisk Ungdomsarbejde 1941. Samlet og bearbejdet af Samvirksomhedens Planteavlsudvalg ved Konsulent H. P. Nielsen. 284 Sider. (Slagelse 1942).

Beretning om Planteavlsarbejdet i De samv. Husmandsforeninger i Fyns Stift 1941. Udarbejdet ved Planteavlsudvalgene. Samlet og bearbejdet af Jacob Hansen, Konsulent i Planteavl, samt *Beretning om Regnskabsføringen 1940—41 i De samv.*

Husmandsforeninger i Fyns Stift. Ved A. Chr. Nielsen, Konsulent i Husdyrbrug og Regnskabsføring. 195 Sider. (Odense 1942).

Beretning om Landboforeningernes Virksomhed for Planteavlen paa Sjælland 1941. Samlet og bearbejdet af De samvirkende sjællandske Landboforeningers Planteavlsudvalg. Ved L. Rasmussen, Konsulent i Planteavl for De samvirkende sjællandske Landboforeninger. 319 Sider. (Kbhvn. 1942).

Beretning om Fyens Stifts patriotiske Selskabs Virksomhed i Finansaaret 1940—41. Udarbejdet af Selskabets Sekretær. 34 Sider. (Odense 1941).

Kvægavlen i Jylland 1941. Med et Tillæg om Kvægbesætninger under Tilsyn. Samlet og udarbejdet af Foreningen af jydske Landboforeningers Husdyrbrugsudvalg ved Nic. Bonde, Konsulent. 507 + 77 Sider. (Aarhus 1942).

Landsudvalget for landøkonomisk Ungdomsarbejde. 15. Beretning om Landsudvalgets Virksomhed omfattende Aaret 1. April 1940—31. Marts 1941. Ved S. C. Svendsen-Tune. 59 Sider. (Kbhvn. 1942).

Beretning om Husholdningsarbejdet i De samv. jydske Husmandsforeninger Aaret 1941. Samlet af S. Wisbech Pedersen. 48 Sider. (Aarhus 1942).

Kvægavlen paa Sjælland 1940—41. Beretning og Regnskaber fra De sammensluttede sjællandske Kontrolforeninger. Ved Konsulent Tage Andersen. 60 + 227 Sider. — *Beretning fra Forbundet af sjællandske m. fl. Kvægavlsforeninger.* Ved Konsulent Jørg. Philipsen. 32 Sider. Ill. (Slagelse 1942).

198de Beretning fra Forsøgslaboratoriet. Sammenligning mellem 9 Malkemaskiner af forskelligt Fabrikat. 200 Sider. — *199de Beretning fra Forsøgslaboratoriet. Fordøjelighedsforsøg med Græsmarksafgrøder, Halm og Mask.* 95 Sider. Udgivet af Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskoles landøkonomiske Forsøgslaboratorium. Fh. August Bangs Forlag (Ejvind Christensen). (Kbhvn. 1942).

Mindre Meddelelser.

Foredrag i Landhusholdningsselskabet.

Onsdag den 11. Marts Kl. 15:

Kreditkassedirektør AKSEL JENSEN:
Konvertering og Landbrugets Gældsforhold.

Foredraget afholdes i Selskabets Mødesal, **Prinsens Palæ, Frederiksholms Kanal 12, København.**

Unge Pigers huslige Uddannelse.

Siden Det kgl. danske Landhusholdningsselskab i Samarbejde med Repræsentanter for De samv. danske Landboforeninger, De samv. danske Husmandsforeninger og De samv. danske Husholdningsforeninger udarbejdede Planer til en Nyordning af Uddannelsesmulighederne for den kvindelige Landboungdom, er der nu gaaet 4 Aar.

I den forløbne Tid har der været arbejdet roligt og støt med Sagen, og da Uddannelsen efter de nye Regler er treaarig, har man i 1941 været i Stand til at udstede de første Lærebeviser.

Dette Lærebevis, der fremtræder i smukt Udstyr, skulde gerne give Husmødrene Lejlighed til at skelne mellem kvali-

ficeret og ukvalificeret huslig Hjælp, ligesom Besiddelse af det skulde kunne skaffe de unge Piger gode, vellønnede Stillinger.

Det har da ogsaa været en Fornøjelse at konstatere, med hvilken Glæde de unge Piger modtager dette Bevis paa, at de har faaet en god, systematisk tilrettelagt Uddannelse i velordnede Landbohjem.

De første Lærebeviser blev udstedt i Foraaret 1941 til følgende unge Piger:

Frk. *Margrethe Aarup,* Sædinge, Rødby,
Frk. *Anna Simonsen,* „Kornind", Ry St.,
Frk. *Helene Kruse,* Kelstrupgaard, Tørsbøl.

I Efteraaret 1941 modtog 10 unge Piger Lærebeviset, nemlig:

Frk. *Valborg Hauberg Jensen,* Skovskjeldsgaard, Adslev, Hørning,
Frk. *Elly Iversen,* Tim,
Frk. *Astrid Andersen,* Taarup, Frørup,
Frk. *Alma Kvisgaard Jensen,* Vesterager, Maabjerg,
Frk. *Eline Thøgersen,* Hestehaven, Havndal,
Frk. *Eva Ravn,* Høm pr. Ribe,
Frk. *Hilda Jørgensen,* Gerlev pr. Krogstrup,
Frk. *Inger Fink,* Frørup,
Frk. *Helga Pedersen,* Statens Gaard, Jullerup,
Frk. *Bodil Ørum Jensen,* Grindløse, Jullerup.

Selv om man kan regne med, at de unge Piger, samtidig med den treaarige praktiske Uddannelse i Hjemmene, deltager i de Kursus, der afholdes paa deres Egn, saavel Husholdningskursus som Sykursus, er det dog glædeligt at se, at de fleste tillige ønsker at supplere den treaarige Uddannelse med et 5 Mdrs. Ophold paa Husholdningsskole, hvorefter L æ r e b e v i s e t ombyttes med det smukke L æ r e b r e v.

Interessen for den treaarige Uddannelse i Hjemmene har i den sidste Tid været stigende, hvorfor man vel tør nære et berettiget Haab om, at denne for Hjemmene saa vigtige Sag og betydningsfulde Opgave i den kommende Tid vil faa betydelig Fremgang.

Kapitelstaksterne for Aaret 1941.

Kapitelstakstkredse (Ældre Stifter)	Kr. pr. 100 kg				Kr. pr. gl. dansk Tønde			
	Rug	Byg	Havre	Hvede	Rug	Byg	Havre	Hvede
1. Sjællands Stift (undtagen Bornholm)	28,46	24,33	24,26	27,13	26,86	21,42	15,99	27,38
2. Bornholm	28,90	24,85	23,85	—	27,80	22,62	15,12	—
3. Lolland-Falsters Stift	29,28	27,47	27,47	28,33	28,32	25,22	19,81	29,73
4. Fyns Stift	28,88	24,47	24,62	27,36	27,81	21,84	16,68	27,83
5. Aarhus Stift	28,55	24,38	24,45	—	26,92	21,55	16,15	—
6. Aalborg Stift	28,36	24,29	24,23	—	27,11	21,88	16,54	—
7. Viborg Stift	28,51	24,23	24,01	—	26,81	21,23	15,46	—
Ribe Stift:								
8. Vejle Amt	29,00	25,00	25,00	—	28,06	22,96	17,22	—
9. Ringkøbing Amt	27,90	23,90	24,15	—	25,32	20,51	15,71	—
10. Ribe Amt	28,05	24,15	24,25	—	25,69	20,93	15,91	—
Sønderjydske Amter:								
11. Haderslev Amt	27,05	23,15	23,45	25,85	25,14	20,12	15,58	25,86
12. Aabenraa Amtsraadskreds	29,00	26,25	26,00	28,33	28,06	24,11	18,12	29,74
13. Sønderborg Amtsraadskr.	29,35	25,35	25,65	28,05	26,96	22,03	17,04	27,60
14. Tønder Amt	29,00	25,00	25,00	—	28,06	22,55	17,02	—
Gnst. for samtl. Kredse	28,59	24,77	24,74	27,51	27,07	22,07	16,60	28,02

De for Ærter, Boghvede, Boghvedegryn, Smør, Flæsk og Honning een Gang for alle ved Kapitelstakstlovens § 7 fastsatte Takster er følgende:

Ældre Kapitelstakstkredse (Ældre Stifter)	Hvide Ærter pr. Td.	Graa Ærter pr. Td.	Boghvede pr. Td.	Boghvede-gryn pr. Td.	Smør pr. Pd.	Flæsk pr. Pd.	Honning pr. Pot
	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.	Kr.
Sjællands Stift:							
Møen	15,64	14,49					
Bornholm	.....	.....	.....	.....	1,04		
Loll.-Falsters Stift:							
forrige Halsted Amt	16,07	15,23					
forrige Maribo Klosters og Aalholm Amt	15,13	14,49					
forrige Nykøbing Amt	15,62	14,96			pr. Td.		
Aarhus Stift	.....	.....	.....	27,62	251,84		
Ribe Stift:					pr. Pd.		
Ribe Amt	.....	.....	13,33	.....	1,14	0,61	1,37
Vejle Amt	.....	.....	13,34	.....	1,14	0,64	1,29
Ringkøbing Amt	.....	.....	14,10	.....	1,13	0,60	1,25

Uddeling af Præmier.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab lod af Redaktør J. Pedersen-Bjergaards Legat og efter Indstilling af Statens Fjerkræudvalg ved Aarsmødet i dette Udvalg den 6. Januar uddele et *Sølvbæger* til Hønseriejer Rasmus Rasmussen, Dreslette pr. Flemløse, for dygtigt og fortjenstfuldt Arbejde til Fjerkræavlens Fremme.

Senere er af samme Legat uddelt *Opmuntringspræmier* til følgende:

Skræder N. C. Pedersen, Nr.-Broby, for hans hidtidige Arbejde med Gedehold, og Landmand Morten Nielsen, Bromme pr. Munkebjærgby, for hans hidtidige Arbejde for Kaninavlen.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Præsidium har efter henholdsvis Indstilling og Anbefaling af Danske Kaninavleres Andels-Eksportforening og Danmarks Kaninavlerforening af *J. Pedersen-Bjergaards Legat* tildelt *Redaktør Aage Goos, Glostrup,* et *Sølvbæger* som Præmie for fortjenstfuldt Arbejde til *Kaninavlens Fremme.*

Landbrugets Prisforhold i Januar Maaned 1942.

(Ved Det landøkonomiske Driftsbureau).

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	1940		Jan. Md. 1941	1941		Jan. Md. 1942
	Hele Aaret	Decbr. Md.		Hele Aaret	Decbr. Md.	
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (ab Mejeri)[1]	18,42	24,16	24,94	25,61	25,46	25,95
Smør, Notering	312	389	389	389	389	389
do. do. + Tillæg	318	405	422	437	434	445
Ost, 20 pCt.	133	190	190	198	199	199
Æg	140	213	182	201	260	232
Slagterisvin, (sl. V.)	193	226	235	237	244	244
Slagtekøer, Kbhv., 1. Kl. (lev.V.)	77	107	109	122	121	121
Stude og Kvier, Esbj., 1. Kl. (do.)	86	112	112	115	118	118
Smaagrise, Køge, Kr. pr. Stk.	29	31	38	41	28	30
Kælvekøer, Odense, 1. Kl., Kr. pr. Stk.[2]	414	550	600	677	750	750
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	1395	1450	1550	1944	2100	2100
Hvede	23,37	28,00	28,00	28,42	29,25	29,25
Rug	24,77	29,00	29,00	29,42	30,25	30,25
Byg, 2/r.	22,25	25,00	25,00	25,42	26,25	26,25
Havre	22,21	25,00	25,00	25,42	26,25	26,25
Hø	19,53	31,40	32,00	33,04	36,00	37,50
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	15,98	15,00	15,50	16,33	15,20	16,00
Runkelroefrø	173	268	268	289	235	238
Kaalroefrø	220	300	320	433	488	525
Rødkløverfrø, sildig	441	565	565	722	875	915
Hvidkløverfrø	626	590	585	783	983	990
Hundegræsfrø	100	115	111	192	250	250
Alm. Rajgræsfrø	138	153	150	185	220	220
Ital. do.	135	143	140	172	200	200
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	19,27	22,20	22,40	23,21	23,55	23,75
Sv. Ammoniak	19,35	22,40	22,60	23,50	24,10	24,30
18 pCt. Superfosfat	—	—	15,25	15,35	15,50	15,50
40 » Kaligødning	17,46	19,05	19,25	19,67	19,90	20,10

[1]) Ekskl. Mælkeafgift, inkl. Mælketillæg.
[2]) Bestaaet Tuberkulinprøven.
Korn 1941 og 1942 = Maksimalpriser.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	1940		Jan. Md. 1941	1941		Jan. Md. 1942
	Hele Aaret	Decbr. Md.		Hele Aaret	Decbr. Md.	
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	175	230	238	244	242	247
Smør, Notering	149	186	186	186	186	186
do. do. + Tillæg	152	194	202	209	208	213
Ost	233	333	333	347	349	349
Æg	119	181	154	170	220	197
Slagterisvin	200	233	242	244	252	252
Slagtekøer (København)	133	184	188	210	209	209
Stude og Kvier (Esbjerg)	141	184	184	189	193	193
Unge Heste (Odense)	189	197	210	264	285	285
Hvede	169	203	203	206	212	212
Rug	208	243	243	247	253	253
Byg, 2/r.	173	194	194	197	204	204
Havre	184	207	207	211	218	218
Hø	284	457	466	481	524	546
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	426	400	413	435	405	427
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	100	115	116	120	122	123
18 pCt. Superfosfat	—	—	258	259	262	262
40 » Kaligødning	146	160	161	165	167	169
Vejet Prisindeks for:						
Mejeriprodukter	156	195	210	217	216	221
Husdyrprodukter, ialt	161	203	210	219	226	226
Korn	179	207	207	210	216	216
Planteprodukter, ialt	210	239	242	247	252	256
Landbrugsprodukter, ialt	**165**	**205**	**212**	**221**	**228**	**228**
Kunstgødning	134	168	170	169	171	172
Markfrø	141	141	238	238	238	366

Værdien af Udvalg efter Grisenes Kuldvægt.*)

Af

Dr. *Carl Hallqvist*, Wiad, Eldtomta.

Som Emne for Dagens Forelæsning har jeg valgt Spørgsmaalet om Kuldvægtens Selektionsværdi. Her i Danmark er ved de mange Forsøgsstationer i lang Tid foretaget en forsøgsmæssig Bedømmelse af Svinenes Fedningsegenskaber til Vejledning for Avlsarbejdet. Denne Virksomhed, som jo startedes og udbyggedes i Danmark, er paa Grund af sine gode Resultater indført i et stort Antal Lande i vidt forskellige Dele af Verden. Derimod har Søernes Faringsresultater ikke været Genstand for en officielt organiseret Vurdering baseret paa Vejninger, saaledes som det f. Eks. hos os i Sverige har været praktiseret i de sidste 15 Aar. Jeg har derfor ment, at det vilde være af særlig Interesse at komme nærmere ind paa nogle Erfaringer fra et saadant Forsøgsmateriale, som jeg selv for nylig har bearbejdet.

Som nævnt er det nu ca. 15 Aar siden, at Grisevejningerne officielt blev organiseret i Sverige. Fremgangsmaaden ved denne Kontrol er følgende: Ved 3 Ugers Alderen vejes Grisene, og Kuldets totale Vægt anses for et Værdimaal paa Soens Frugtbarhed og Diegivningsevne. At Kuldets Vægt afhænger stærkt af disse to Faktorer, og at man saaledes af Variationerne i Kuldvægten kan bedømme Soens Værdi som Moderdyr, er man gaaet ud fra som en Selvfølge, og til en vis Grad er dette utvivlsomt ogsaa Tilfældet. Kuldvægten er imidlertid paavirket af saa mange Omstændigheder, at dens Betydning

*) Efter Foredrag holdt ved Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejdes Efteraarskursus paa Landbohøjskolen i Oktober 1941. Oversat af Konsulent *Th. Glad.*

som Værdimaaler og Grundlag for Udvalg ikke uden videre kan akcepteres. En Diskussion om Kuldvægtens Selektionsværdi er derfor meget berettiget, og Forsøg, som kan bidrage til at bedømme denne, er af Betydning.

Mange af de Faktorer, der paavirker Kuldresultatet, er jo helt eller delvis uafhængigt af Soen og saaledes for Udvalget mellem Søerne af ingen eller begrænset Selektionsværdi. Saaledes er det f. Eks. med lokale Forskelligheder i Stald- og Fodringsforholdene m. m., hvilket vanskeliggør en Sammenligning mellem Dyr og Besætninger.

Alders-, Aars- og Aarstidsforskelle samt Sygdom og andre tilfældige Aarsager kan paavirke forskellige Kuldresultater stærkt og gøre en Sammenligning mellem forskellige Søer vanskelig. De Forskelle, som kan fremkomme af saadanne Aarsager, er uden Betydning for Avlsudvalget, hvad enten de direkte paavirker Smaagrisene i Kuldene, eller denne Paavirkning sker indirekte gennem Soen.

Smaagrisenes egen iboende og nedarvede Tilvækstevne er ogsaa en Faktor at regne med, og denne kommer kun delvis fra Moderen.

Men selv naar man kommer til de Faktorer, som udelukkende beror paa Moderen, saa viser disse sig at være af meget kompliceret Natur omfattende f. Eks.:

Frugtbarhed i Form af større eller mindre Antal fødte Grise.

Grisenes Størrelse i den Grad, i hvilken de paavirkes af Moderen.

Soens Diegivningsevne.

Soens Omhu for Grisene etc.

Disse Faktorer er i Virkeligheden en meget summarisk Opdeling af det, der sammenfattes under Betegnelsen Moderegenskaber, og hver af disse Faktorer kan igen opløses i et stort Antal andre.

Det vilde være let yderligere at forøge denne Oversigt over Faktorer, som paavirker Kuldenes Vægt og Kva-

litet, men en yderligere Understregning af Spørgsmaalets komplicerede Natur turde være unødvendig. Det er derfor ganske naturligt, om man fra Begyndelsen stiller sig tvivlende overfor Muligheden af at kunne basere et Udvalg af Søer paa en summarisk Bestemmelse af Kuldets Vægt ved en vis Alder. Det ser ud, som om en Bedømmelse af forskellige af de vigtigste Momenter hver for sig maatte kunne give en sikrere Vejledning, f. Eks. at Grisenes Antal og Vægt undersøges og bedømmes hver for sig. Hvis Kuldene underkastes gentagne Vejninger, vilde man desuden faa Lejlighed til at konstatere Tilvæksten, hvilket maa synes at være en vigtig Faktor. En Ting som Soens Omhu for Grisene kan sikkert bedre bedømmes og give retfærdigere Resultat, hvis den bedømmes særskilt, end hvis den kommer til Udtryk blot som en af de mange Faktorer, der paavirker Kuldets Vægt.

I det hele taget maa en mere detaljeret og specialiseret Bedømmelse af Kuldet ventes at give et mere paalideligt og dermed sikrere Grundlag for Udvalget.

Denne Fremgangsmaade har imidlertid den Ulempe, at den for det praktiske Avlsarbejde let kan blive for vanskelig gennemførlig, ja maaske fuldstændig umulig at gennemføre i Praksis.

Det er imidlertid af stor Betydning, at man i videst mulig Udstrækning søger at forbedre Faringsresultaterne og det økonomiske Udbytte af Opdrættet, og for at kunne virkeliggøre dette er det derfor af stor Betydning at kunne finde saadanne Metoder, som paa den ene Side giver saa effektive Resultater som muligt, men paa den anden Side ikke er mere komplicerede, end at de er gennemførlige i et omfattende praktisk Avlsarbejde.

I Institutet for Husdyrforædlings Forsøgsstald er siden 1930 samtlige Grisekuld vejet ved Fødselen og hver Uge indtil Fravænningen.

Dette Materiale giver gode Muligheder til erfaringsmæssigt at prøve Effektiviteten af forskellige Fremgangsmaader ved Grisekontrollen.

Materialets Bearbejdning er endnu ikke afsluttet, men visse Resultater foreligger, som jeg her vil fremlægge.

Formaalet med disse Bearbejdninger er at prøve, i hvilket Omfang forskellige Egenskaber vedrørende Kuldene, f. Eks. Grisenes Antal, Grisenes Vægt etc. kan siges at være karakteristiske for forskellige Søer.

Hvis forskellige Kulddata i nogen Maade er karakteristiske for Søerne, maa dette komme til Udtryk deri, at de enkelte Søers Kuld ligner hverandre mere end de øvrige Kuld, hvilket er det samme som, at Variationen mellem de enkelte Søers Kuld skal være mindre end mellem Kuld fra forskellige Søer. Den første, den saakaldte *Intra*-Sovariation bør altsaa være mindre end den sidste — *Inter*-Sovariationen eller „Mellem-Sovariationen".

Takket være *R. A. Fishers* Metoder kan disse Størrelser beregnes trods det relativt lille Antal Kuld, som i Almindelighed staar til Raadighed for de enkelte Søer. Hvis Intra-Sovariationens og Mellem-Sovariationens Andele i Totalvariationen sættes i Forhold til hverandre, faas et Udtryk for de relative Ligheder mellem de enkelte Søers Kuld — Intra-Klassekorrelationen. I dette Tilfælde skulde disse Tal altsaa angive, i hvilket Omfang Faringsdata kan anses for karakteristiske for forskellige Søer. Man kunde altsaa i dette Tilfælde kalde dem for Individualitetstal.

Hvis saadanne Individualitetstal udregnes for et vist Antal Kulddata, saa har man faaet et bekvemt Hjælpemiddel til at bedømme Udsigterne for et Udvalgsarbejde. Skulde det vise sig, at Individualitetstallet for en vis Egenskab viser en væsentlig højere Værdi end for andre, maa det betyde, at denne Egenskab er særlig anvendelig om Udvalgsgrundlag og derfor bør være Genstand for særlig Interesse. Herved maa imidlertid en Ting nøje bemærkes, nemlig den Betydning, den paagældende Egenskab har for Kuldets Slutresultat. En Egenskab, som har lille Indflydelse paa Kuldets Slutresultat faar naturligvis

ikke større Betydning, selv om den viser stærk Individualitet.

I Stedet for at udregne de nævnte Individualitetstal, kan det paagældende Problem ogsaa behandles ved at undersøge, i hvilket Omfang Resultatet af Søernes første Kuld gentages ved senere Faringer.

Man kan derfor gruppere Søerne efter Værdien af det første Kuldresultat og derefter bestemme Gennemsnitsresultatet af samtlige senere Kuld indenfor de forskellige Grupper af Søer. Fuldstændig Overensstemmelse mellem de første og de senere Kulds Resultater kan naturligvis ikke ventes, men en Tendens dertil bør kunne spores, hvis de paagældende Egenskaber i nogen Udstrækning er karakteristiske for forskellige Søer. Denne Fremgangsmaade har den Fordel, at Sammenhængen er lettere at overse og desuden god som en Kontrol paa fundne Individualitetstal. Det kan indvendes, at Søernes Individualitet ikke giver noget afgørende Bevis for den paagældende Egenskabs arvelige Natur og dermed for dens Værdi som Udvalgsfaktor i avlsmæssig Henseende.

Denne Indvending er fuldt berettiget. Men selv om Avlsdyrenes Individualitet ikke giver noget afgørende Bevis, saa er den dog ikke aldeles betydningsløs for Bedømmelsen af en Egenskabs Udvalgsværdi og Muligheden af derved at opnaa Avlsresultater. Dertil kommer, naar det gælder Faringsresultater, at Individualiteten hos Søerne har en stor praktisk Betydning, selv om man ser bort fra den rent avlsmæssige Virkning. Udvalget blandt Søerne har et dobbelt Formaal: Det er dels i første Række et rent Avlsudvalg med det Formaal at forbedre kommende Generationers Faringsresultat — en Stammeforbedring, dels en Udskydning af de daarlige Søer paa et tidligt Stadium, for at den tilbageblivende Sobestand skal blive saa god som muligt — en Bestandsforbedring. Ud fra dette sidste Synspunkt er Søernes Individualitet naturligvis af meget stor Betydning.

Afprøvning af Kuldvægten ved 3 Ugers Alderen.

Den første Afprøvning er foretaget paa Kuldvægten ved 3 Ugers Alderen, som ligger til Grund for den officielle svenske Sokontrol. Jeg har derved ikke udregnet Intra-Klassekorrelationen eller Individualitetstallet, men indtil videre nøjedes med en Sortering af Søerne efter de første Kulds Resultater.

Det Materiale, som bearbejdedes, omfatter 90 Søer fra Perioden 1930—39. Disse har alle haft første og derudover mindst 2 Kuld. 59 Søer har udover første Kuld haft mindst 3. eller flere senere Kuld. I Gennemsnit har hver So haft 3,6 Kuld udover det første. Spørgsmaalet er nu: Hvorledes har disse Søers senere Kuld forholdt sig i Sammenligning med første Kulds Resultat? Har de Grupper, som i første Kuld gav bedst Resultat, ogsaa senere vist sig overlegne, eller er det bedre Resultat i første Kuld en ren Tilfældighed?

Tabel 1. Sorteringsforsøg 1. Gruppegennemsnit for de senere Kulds Vægt ved 3 og 6 Uger (Kolonne 5—10), naar Søerne grupperes efter første Kulds Vægt ved 3 Uger.

Sogruppe Nr.	Antal Søer	1. Kuld		Senere Kuld					
		Gruppernes		ved 3 Uger			ved 6 Uger		
		Vægt-grænser	Gennem-snitsvægt	Antal Kuld	Gennemsnits-vægt pr. Kuld		Antal Kuld	Gennemsnits-vægt pr. Kuld	
					fundet	ud-jævnet		fundet	ud-jævnet
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	6	10,0—19,9	16,3	15	40,5	40,4	13	80,9	72,8
2	11	20,0—29,9	25,5	38	45,0	42,6	37	79,6	76,1
3	25	30,0—39,9	34,6	82	44,9	44,9	82	76,6	79,4
4	27	40,0—49,9	44,7	101	45,2	47,1	99	80,6	82,7
5	14	50,0—59,9	54,3	51	50,0	49,3	50	87,3	86,0
6	7	60,0—69,9	62,4	37	53,5	51,6	37	93,2	89,4
—	90	—	40,5	324	46,6	—	318	82,0	—

Søerne er sorteret efter Vægten af deres første Kuld ved 3 Uger i 6 Grupper paa en saadan Maade, at første Gruppe bestaar af Søer med en 3 Ugers Vægt af fra 10—20 kg, anden Gruppe 20—30 kg o. s. v. Højeste Gruppe bestaar af Søer, der ved første Faring havde 60—70 kg Kuldvægt. Se endvidere Tabel 1, hvor Vejningsresultaterne for disse Sogruppers senere Kuld ved 3 og 6 Uger er opgivet. 6 Ugers Vægten er medtaget, da den giver et sikrere Udtryk for Kuldenes Slutresultat. I Tabellens Kolonner 6 og 9 findes Gennemsnitsvægten ved henholdsvis 3 og 6 Uger for de senere Kuld.

Det er tydeligt, at de i første Kuld bedste Sogrupper

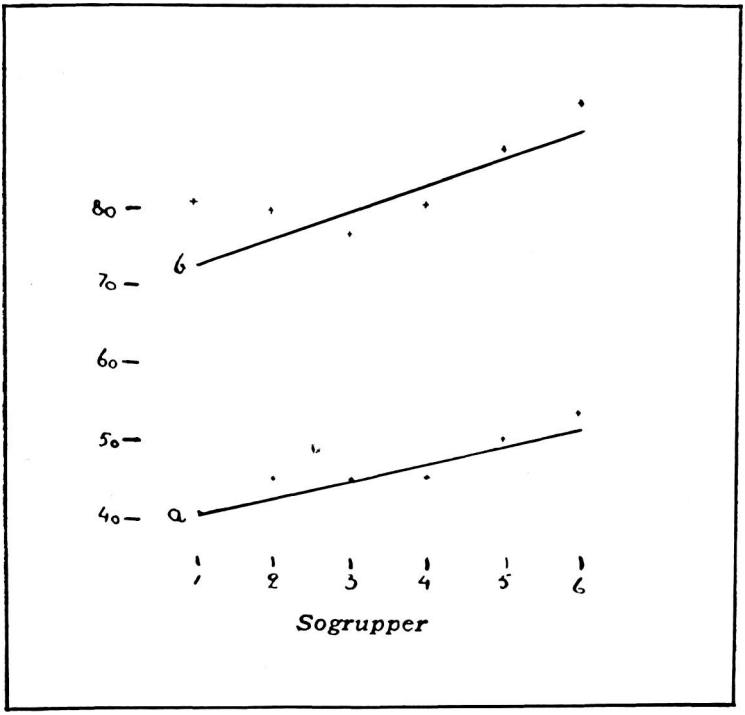


Fig. 1. Grafisk Fremstilling af Sorteringsforsøg i Tabel 1.
a = 3 Ugers Vægt.
b = 6 Ugers Vægt.

ogsaa viser højere Kuldvægt i de senere Kuld. Talrækken viser ganske vist ingen jævn Stigning, men Uregelmæssighederne er ikke større, end at de helt kan bero paa Tilfældigheder. Forskellen mellem Grupperesultaterne er statistisk sikre med meget bred Margin, og de udjævnede Talrækker, som genfindes i Tabellens 7. og 8. Kolonne, maa anses for at være et paalideligt Udtryk for Forholdene i det her undersøgte Materiale. Tydeligst fremgaar Resultatet af dette Sorteringsforsøg af Kurverne i Fig. 1.

Den her gjorte Undersøgelse af Wiad-Materialet har altsaa vist, at der mellem første og senere Kulds Vejningsresultat findes en tydelig Sammenhæng. I det Omfang, denne Slutning er almengyldig, skulde den altsaa berettige til den Antagelse, at Udvalg paa de første Kuldresultater kan give positivt Resultat. Inden jeg gaar ind paa en nærmere Diskussion heraf, skal jeg først redegøre for et Forsøg med Sortering af Søerne efter første Kulds *Griseantal* ved 3 Uger.

Det er baade velkendt og indlysende, at Kuldvægt og Griseantal er stærkt afhængige af hverandre. Det er derfor af flere Grunde af Interesse at undersøge, om en Sortering af Søerne efter *Griseantallet* i første Kuld skulde kunne indvirke paa Kuldvægten i de senere Kuld. Et saadant Sorteringsforsøg er ogsaa gennemført. Søerne er grupperet paa tilsvarende Maade som i det foregaaende Forsøg, men efter Antallet af Grise ved 3 Uger. Ogsaa i dette Forsøg er dannet 6 Grupper. Den første med 3—4 Grise o. s. v. ved 3 Uger, alt i første Kuld. Disse Gruppers Kuldvægt for dels første, dels ogsaa Gennemsnittet af senere Kuld findes i Tabel 2. Det er først og fremmest tydeligt, at i det her behandlede Tilfælde har Sorteringen efter *Griseantal* Indflydelse paa de senere Kulds *Vægt,* og denne Indflydelse synes i det store og hele at være af samme Størrelsesorden som den efter Vægtordningen i det foregaaende Forsøg. Dette Forhold synes

Tabel 2. Sorteringsforsøg 2. Gruppegennemsnit for de senere Kulds Vægt ved 3 og 6 Uger (Kolonne 5—10), naar Søerne grupperes efter Griseantallet i første Kuld ved 3 Uger.

Sogruppe Nr.	Antal Søer	1. Kuld Gruppernes Griseantal	1. Kuld Gruppernes Gennemsnitsvægt	Senere Kuld ved 3 Uger Antal Kuld	Senere Kuld ved 3 Uger Gennemsnitsvægt pr. Kuld fundet	Senere Kuld ved 3 Uger Gennemsnitsvægt pr. Kuld udjævnet	Senere Kuld ved 6 Uger Antal Kuld	Senere Kuld ved 6 Uger Gennemsnitsvægt pr. Kuld fundet	Senere Kuld ved 6 Uger Gennemsnitsvægt pr. Kuld udjævnet
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	9	3— 4	20,5	27	46,2	43,7	25	86,9	80,1
2	12	5— 6	28,7	31	43,8	44,8	30	76,2	80,9
3	24	7— 8	38,2	92	43,9	45,6	91	77,0	81,6
4	30	9—10	46,6	110	48,8	47,1	110	85,5	82,3
5	12	11—12	52,8	50	48,2	48,3	48	82,6	83,1
6	3	13—14	56,2	14	47,7	49,4	14	88,3	83,8
—	90	—	40,5	324	46,6	—	318	82,0	—

saaledes at tale for, at Vejning af Grisene skulde være unødvendig, naar paa det nærmeste samme Virkning kan opnaas ved en simpel Sortering efter Griseantallet.

En statistisk Afprøvning af Tallene viser imidlertid, at Forskellen mellem Grupperesultaterne ved det senere Forsøg ikke er saa sikre som i det foregaaende Tilfælde. Man maa derfor anse Sorteringen efter Vægt for sikrere og mere effektiv og anbefale den fremfor en Sortering kun baseret paa Griseantallet. Sortering efter Griseantal har dog givet overraskende god Virkning og burde paa Grund af sin lette Gennemførlighed anvendes, hvor Vægtsorteringen ikke kan foretages. Paalidelige Oplysninger om Griseantal for en So synes saaledes ogsaa at kunne være af Værdi og bør tillægges en vis Betydning, naar Vægtoplysninger savnes.

Sortering af Søerne ved Kombination af Grisevægt og Griseantal ved 3 Uger.

Da det synes rimeligt at antage, at hvis man ikke blot tager Hensyn til Kuldvægten, men ogsaa til Griseantallet, vil det betyde en Skærpelse af Sorteringen, er et saadant Forsøg ogsaa gjort. Ligesom i de to tidligere Tilfælde er 6 Grupper anvendt, den første med Kuldvægt 10—20 kg og mindst 3 Grise, den anden med Kuldvægt 20—30 kg og mindst 5 Grise etc. Resultaterne fremgaar af Tabel 3, og efter disse at dømme skulde dette kombinerede Sorteringsforsøg ikke give bedre Resultater end det, som faas ved Sortering alene paa Kuldvægt.

Tabel 3. Sorteringsforsøg 3. Gruppegennemsnit for de senere Kulds Vægt ved 3 og 6 Uger (Kolonne 6—11), naar Søerne grupperes efter saavel Kuldvægt som Griseantal i første Kuld ved 3 Uger.

Sogruppe Nr.	Antal Søer	1. Kuld			Senere Kuld					
		Gruppernes			ved 3 Uger			ved 6 Uger		
		Mindste		Gennemsnitsvægt	Antal Kuld	Gennemsnitsvægt pr. Kuld		Antal Kuld	Gennemsnitsvægt pr. Kuld	
		Vægt, kg	Antal Grise			fundet	udjævnet		fundet	udjævnet
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1	10	10	3	20,2	31	46,5	43,0	29	87,8	77,2
2	14	20	5	29,6	39	42,6	44,5	38	73,8	79,3
3	29	30	7	38,4	109	44,8	46,1	108	77,2	81,3
4	28	40	9	49,5	101	48,6	47,6	100	87,1	83,4
5	7	50	11	58,2	33	49,3	48,2	32	81,8	85,5
6	2	60	13	62,6	11	51,8	50,7	11	95,7	87,5
—	90	—	—	40,5	324	46,6	—	318	82,0	—

Udvalg efter første Kulds Resultat.

Disse Forsøgsresultater kan ogsaa fremsættes paa anden Maade, der tydeligere anskueliggør dets praktiske

Tabel 4. Udvalgsforsøg 1. Tilbageværende Søers Kuldvægt i Gennemsnit ved 3 og 6 Uger, naar et stadig stigende Antal Søer udrangeredes paa Grundlag af 1. Kulds Vægt ved 3 Uger.

Efter første Kuld udskudte Grupper af Søer				Tilbageværende Søers Kuldvægt i kg i senere Kuld				Vinding ved Udvalget	
Gruppe Nr.	Gruppernes Vægtgrænser	Antal Søer		ved 3 Uger		ved 6 Uger		ved 3 Uger	ved 6 Uger
		ialt	%	fundet	udjævnet	fundet	udjævnet	kg pr. Kuld	kg pr. Kuld
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
0	—	0	0	46,6	46,9	82,0	82,1	—	—
1	10,0—19,9	6	6,7	46,9	46,6	82,0	81,7	0	0
1—2	10,0—29,9	17	18,9	47,1	47,2	82,4	82,7	0,6	0,7
1—3	10,0—39,9	42	46,7	48,1	48,6	84,9	85,1	2,0	3,1
1—4	10,0—49,9	69	76,7	51,4	50,9	89,8	88,9	4,3	6,9
1—5	10,0—59,9	83	92,2	53,5	54,0	93,2	94,0	7,4	12,0

Betydning og giver Grundlag for en Diskussion af Spørgsmaalet om, hvilken Virkning der kan paaregnes ved mere eller mindre kraftigt Udvalg.

Hvis man i det Materiale, vi har behandlet, trinvis udelukker Sogrupperne 1, 1—2, 1—3, etc. og beregner Gennemsnittet for samtlige tilbageblevne Søers Kuldvægt i deres senere Kuld, saa kan man fastslaa den Forbedring, som i dette Tilfælde skulde kunne opnaas ved Udvalg af forskellig Intensitet og faa et Maal paa Udvalgsvirkningen ved forskellig Gennemførelse af Udvalget. Resultatet ses i Tabel 4. Tabellen viser, hvad man efter Fremstillingen i det foregaaende maatte vente, at et Udvalg blandt Søerne efter deres første Kuld giver en Forbedring i de senere Kulds Resultater. De viser ogsaa, at en stærkere Indgriben giver mere effektivt Resultat, og det er paa dette Punkt af særlig Interesse nærmere at studere den Talrække, som faas ved stadig stærkere Udvalgsindgriben. Dette gøres bedst paa den grafiske Frem-

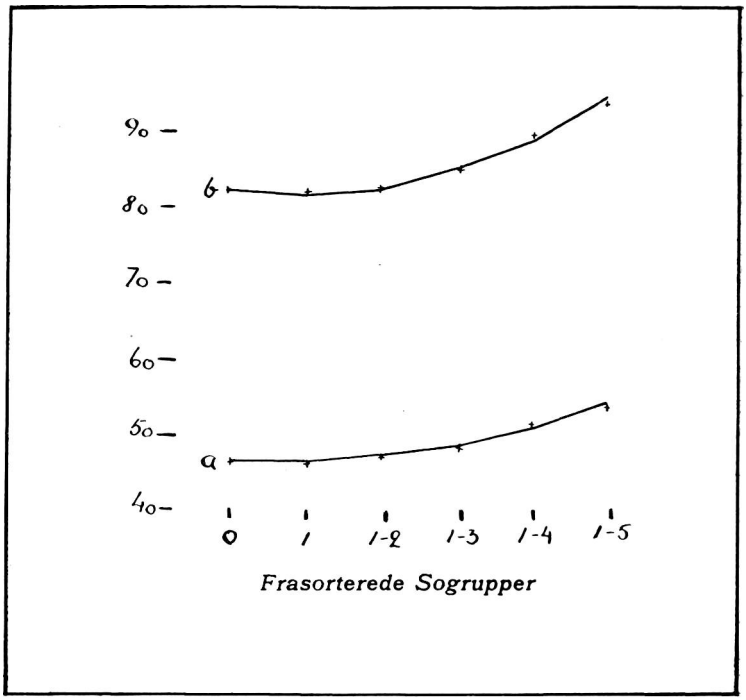


Fig. 2. Grafisk Fremstilling af Udvalgsforsøg i Tabel 4.

stilling af Talrækken i Fig. 2. Den Linie, som bedst slutter sig til de faktiske Tal, men samtidig udjævner tilfældige Uregelmæssigheder i Rækken, er, som det ses, krum. I Virkeligheden er dette en nødvendig Følge af Resultatet i det foregaaende saakaldte Sorteringsforsøg. Forskellen mellem to op til hverandre liggende Tal i Rækken er altsaa ikke lige stor i hele Rækken. Den er mellem de første Tal ganske lille, men bliver siden stadig større. Rent praktisk følger heraf en meget vigtig Slutning af Betydning for Fremgangsmaaden ved Udvalgets Gennemførelse. Det er tydeligt, at hvis man ved Udvalget nøjes med en lemfældig Indgriben ved at kassere kun de allerdaarligste og relativt faa Søer, saa har denne Foranstaltning ingen eller saa ringe Virkning, at den kan anses for

aldeles betydningsløs. Først naar en væsentlig Del af Søerne udrangeres, faas et nogenlunde bemærkelsesværdigt Resultat.

I det foreliggende Materiale vilde en Nedslagtning af de 6 daarligste Søer med Kuldvægt i første Kuld af 10—20 kg ikke have medført nogen som helst Forskydning af de tilbageblevne Søers senere Kuldresultater. Hvis derimod — for at gaa til den modsatte Yderlighed — kun de 7 bedste Førstelægssøer beholdtes, og altsaa 83 Søer slagtedes efter 1. Faring, saa vilde Faringsresultaterne i denne unægtelig stærkt reducerede Sostamme, regnet pr. Kuld, blive ca. 15 pCt. bedre. En saadan Massenedslagtning omfattende 92 pCt. af Førstelægssøerne kommer næppe til praktisk Anvendelse, men paa den anden Side er det aabenbart, at en meget kraftig Udsætning er nødvendig. Saaledes vilde der i Wiad-Materialet først efter Nedslagtning af samtlige Søer med under 40 kg Kuldvægt i første Kuld, udgørende Halvdelen af Materialet, opnaas en Udvalgsvirkning af 2,0 paa 3 Ugers Vægten og 3,1 paa 6 Ugers Vægten pr. Kuld.

Denne Fremgang kan anses for ubetydelig, men udgør dog en Stigning i den paagældende Sobestands Ydelse paa 3—4 pCt.

Første og andet Kulds Vægt som Grundlag for Udvalget.

I det foregaaende har kun det første Kulds Betydning for de senere Kulds Resultater været Genstand for Undersøgelse. Ønsket om allerede paa et tidligt Stadium at gøre Udvalg blandt Søerne kan anses for opfyldt inden for rimelige Grænser, selv om man udskyder Afgørelsen til efter andet eller endog tredie Kuld. Da to eller tre Kuldresultater giver sikrere Oplysninger om en Sos Værdi end *et,* maa man vente, at Udvalg baseret paa mere end et Kuld for hver So skal give mere effektivt Resultat. En Undersøgelse af dette Punkt er derfor af stor Interesse.

Til denne Undersøgelse har kun saadanne Søer kunnet

anvendes, som har haft i alt mindst 4 Kuld, naar det Krav fastholdes, at mindst 2 senere Kuld pr. So er nødvendigt til Kontrol af de tidligere Kulds Resultater. Som Følge heraf er af de tidligere undersøgte 90 Søer kun 59 med tilsammen 209 Kuld, 3. eller senere til Raadighed.

Med dette Materiale er paa samme Maade som tidligere gennemført et Udvalgsforsøg. Som Grundlag for Udvalget er anvendt Genemsnittet af de to første Kuld. Da man i dette Tilfælde benytter sig af Gennemsnitstal og ikke enkelte Kuldresultater, er Variationen noget mindre, hvorfor ogsaa Udvalgsgruppernes Grænser maa ændres, og som Følge heraf er Gruppernes Antal blevet 7 i Stedet for tidligere 6.

Gruppe 1 omfatter Søer med et Gennemsnit for de første to Kuld af 25—32,4 kg ved 3 Uger, Gruppe 2 25—39,9 kg etc., se Tabel 5.

Tabel 5. Udvalgsforsøg 2. Tilbageværende Søers Kuldvægt i Gennemsnit ved 3 og 6 Uger for senere Kuld, naar et stadig stigende Antal Søer udrangeredes efter Kuldvægt ved 3 Uger for første og andet Kuld.

Efter første—andet Kuld udskudte Grupper af Søer				Tilbageværende Søers Kuldvægt i kg i senere Kuld				Vinding ved Udvalget	
Gruppe Nr.	Gruppernes Vægtgrænser Gennemsnitsvægt af 1. og 2. Kuld	Antal Søer		ved 3 Uger		ved 6 Uger		kg pr. Kuld	
		ialt	%	fundet	udjævnet	fundet	udjævnet	ved 3 Uger	ved 6 Uger
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
0	—	0	0	46,4	46,6	82,1	80,1	0	0
1	25,0—32,4	5	8,5	46,6	46,1	81,9	81,2	0	0
1—2	25,0—39,9	13	22,0	46,2	46,5	81,1	83,2	0,1	1,1
1—3	25,0—47,4	29	49,2	47,8	47,9	83,6	85,9	1,5	3,8
1—4	25,0—54,9	48	81,4	50,4	50,3	90,2	89,3	3,9	7,2
1—5	25,0—62,4	54	91,5	53,5	53,6	91,9	93,6	7,2	11,5
1—6	25,0—69,9	57	96,6	58,6	57,9	107,1	98,7	11,5	16,6

Tallene i denne Tabel tilsigter at besvare Spørgsmaalet, hvorvidt Udvalg paa Grundlag af Resultater fra to Kuld pr. So er mere effektivt, end naar Afgørelsen sker allerede efter 1. Kuld, og skal derfor sammenlignes med Tallene i Tabel 4. Begge disse Tabellers Tal er direkte sammenlignelige, idet Udvalgsindgrebet i begge Tilfælde, Skridt for Skridt, har været af omtrent samme Intensitet, eftersom det udskudte Antal Søer Trin for Trin har været næsten ens i begge Tilfælde, se Tabel 6, Kolonne 1 og 2. Samtlige Tal i denne Tabel, som tilsigter Udvalg efter 1. Kuld, er betegnede med A, og Tallene for første og andet Kuld med B. Ved Udregning af Fremgangen ved Udvalg er anvendt de udjævnede og ikke de virkelige Tal. Herved opnaas større Overskuelighed, og da de udjævnede og virkelige Tal slutter sig nær til hinanden, er en saadan Fremgangsmaade fuldt forsvarlig.

Tabel 6. Sammenligning mellem den Stigning i 3 Ugers Vægt, som faas i senere Kuld: (A) ved Udvalg efter kun første Kuld og (B) efter første og andet Kulds Resultater.

Udskudte Grupper	Antal udskudte Søer i %		Vinding ved Udvalget i % af ikke udvalgte			
			3 Uger		6 Uger	
	A	B	A	B	A	B
1	6,7	8,5	0	0	0	0
1—2	18,9	22,0	1,3	0,2	0,9	1,3
1—3	46,7	49,2	4,3	3,2	3,8	4,6
1—4	76,7	81,4	9,2	8,4	8,4	8,8
1—5	92,2	91,5	15,9	15,5	14,6	14,0

Resultatet af Sammenligningen er overraskende. Som tidligere nævnt maatte der ventes en sikrere Gruppering af Søerne, hvis denne kunde gøres efter to Kuld end efter et, og heraf skulde følge en større Udvalgsvirkning.

I det udførte Forsøg har dette ikke været Tilfældet. Nogen Antydning af en øget Udvalgsvirkning kan ikke bemærkes. Det bør her ganske vist fremhæves, at Materialet ved denne Undersøgelse er væsentlig mindre end i det foregaaende Tilfælde, men det er næppe troligt, at man selv med et mere omfattende Materiale kan vente at finde en mere betydelig Skærpning af Udvalget paa denne Maade.

Det er ogsaa forsøgt at kombinere første og andet Kulds Resultat paa en saadan Maade, at alle Søer, som i nogle af disse Kuld gav under 40 kg ved 3 Uger, blev udskudt. Ogsaa denne Fremgangsmaade var resultatløs. Materialet er i dette Tilfælde endnu mere begrænset og skal ikke nærmere diskuteres. Af samme Grund er et Forsøg med at prøve tredie Kulds Betydning slet ikke foretaget.

Mod den refererede Undersøgelse med den noget forenklede Behandling, der er anvendt, kunde man indvende, at en Del ydre Faktorer, som kan tænkes at paavirke Resultatet, ikke er elimineret. Saaledes skulde f. Eks. kunne tænkes, at naar Søerne ikke alle har levet paa samme Tid, saa maa dette kunne paavirke det Resultat som faas. Hvis f. Eks. Stald- og Fodringsforholdene muligvis har vist en Tendens til Bedring i 10-Aarsperioden, saa vil visse Søer have haft alle Kuld under daarligere Forhold end andre. Dette er imidlertid ikke Tilfældet, hvilket fremgaar af, at Søer med høje og lave Staldnumre (de er nummereret i løbende Rækkefølge hele Tiden) fordeler sig jævnt paa de forskellige Kuldvægtsgrupper. Jeg kommer senere tilbage til disse Synspunkter, naar Griseantallet i samme Somateriale behandles, hvoraf fremgaar, at de ydre Forhold, som her bør bemærkes, har meget lille Indflydelse i dette Tilfælde.

Den Afprøvning af 3 Ugers Kuldvægtens Værdi som Udvalgsgrundlag, som her er redegjort for, har altsaa i dette Materiale givet til Resultat at:

1) En tydelig Individualitet hos forskellige Søer med Henblik paa Kuldenes Vægt findes, hvorfor et Udvalg

blandt Søerne i denne Henseende utvivlsomt kan ventes at have en vis Virkning. Hvis Søer med smaa Resultater i deres første Kuld straks udsættes, bevirker dette en vis Forbedring af Besætningens Resultat, derved at de tilbageblevne Søer ogsaa i de senere Kuld er de andre overlegne.

Naar det gælder Størrelsen af denne Virkning og dermed den praktiske Betydning og Vinding ved et saadant Udvalgsarbejde, maa man erkende, at Virkningen er ret svag. Den foretagne Undersøgelse har nemlig vist:

2) At Udvalget maa være meget stærkt, for at nogen nævneværdig Virkning skal opnaas. Først da ca. Halvdelen af Søerne udsattes efter første Kuld, opnaaedes en Forbedring paa ca. 3 pCt. I Begyndelsen medfører dette Resultat kun en Forbedring af den forhaandenværende Bestand, og man maa regne med, at en eventuel Avlsforbedring af Stammen som saadan kun udgør en mindre Del af denne Virkning. Det afhænger derfor i meget høj Grad af, hvorvidt Slagteprisen paa Søer og første Kulds Værdi dækker Opdrætnings- og Foderudgifter indtil Kuldets Fravænning, om det skal kunne lønne sig at gribe til en Udsætning af Søer i det Omfang, som synes at være nødvendig. Hvis man paa den anden Side gaar mindre haardhændet til Værks, saa bliver Udvalgsvirkningen sikkert meget ringe, og hele Kontrolarbejdet forekommer da temmelig meningsløst, i hvert Fald som Udvalgsgrundlag.

3) Et tredie Punkt af Interesse er gennem de opnaaede Resultater blevet belyst. Saavidt det fremgaar af denne Undersøgelse, synes Resultatet ikke at blive bedre, hvis man opsætter Udvalget til efter andet Kuld, en Oplysning af ret stor Værdi for det praktiske Udvalgsarbejde, som det kunde være af stor Interesse at faa yderligere undersøgt i andet Materiale.

I Sammenhæng med 3 Ugers Vægten er ogsaa Griseantallet ved denne Tid behandlet, hvorved det vistes:

4) At et Udvalg efter Grisenes Antal ved 3 Ugers Alderen har givet noget nær samme Resultat som Udvalg efter Kuldvægt, men at Kuldvægten dog kan anses for at være et paalideligere Udvalgskriterium.

Hvis man ved Udvalget kombinerer Kuldvægt og Griseantal, saa finder man:

5) At dette ikke medfører nogen paaviselig Fordel frem for Udvalget alene paa Kuldvægten.

I det store og hele viser denne Undersøgelse, at Sokontrollen ved Bestemmelse af Søernes Kuldvægt ved 3 Ugers Alderen utvivlsomt kan have en vis Betydning for Udvalget, i hvert Fald, naar dette anvendes i bestandsforbedrende Hensigt. Det fremgaar imidlertid ogsaa meget tydeligt, at det vilde være ønskeligt at finde en Fremgangsmaade, som kunde give et mere effektivt Resultat.

Efter at en Orientering om 3 Ugers Vægtens Virkning som Udvalgsmoment saaledes er opnaaet, er mit Arbejde gaaet ud paa at søge at finde en anden og om muligt mere effektiv Metode, eventuelt ved Kombination af et Par forskellige Undersøgelsesmetoder. Jeg har foreløbig kun naaet lidt af dette Program, nemlig i Hovedsagen kun Spørgsmaalet om, paa hvilket Tidspunkt Griseantallet bør bestemmes for at give den bedste Vejledning. Jeg har til dette Formaal udført en fuldstændig Variansanalyse og bestemt Intra-Klassekorrelationen, eller hvad jeg tidligere har kaldt Individualitetstallet for Søer.

Variansanalyse af Griseantallet ved Fødselen.

Naar Variationerne i Griseantal pr. Kuld ved Fødselen nærmere er undersøgt, har det ligesom tidligere for 3 Uger vist sig, at Forskellen i Griseantal mellem forskellige Søer var større end mellem de enkelte Kuld fra samme So.

De fundne Varianstal har været:

for Mellem-Sovariationen	19,58
for Intra-Sovariationen	6,35

Disse Tal, som er Maal for Variationens Størrelse, angiver saaledes, at Mellem-Sovariationen har været 3 Gange saa stor som Intra-Sovariationen. Forskellen er statistisk sikker med meget bred Margin.

Naar Intra-Klassekorrelationen beregnes af samme Talmateriale, faas en Koefficient med Værdien 0,29, som altsaa udtrykker Korrelationen eller Ligheden i Griseantal mellem de enkelte Søers forskellige Kuld. Dette er med andre Ord Søernes Individualitetstal i denne Henseende.

Imidlertid er der ved disse Beregninger intet Hensyn taget til de forskellige ydre Faktorer, som foruden Soens Egenart kan tænkes at paavirke Griseantallet. Samtlige Søer har levet i samme Besætning, hvorfor Stald- og Fodringsforhold ikke i dette Tilfælde har haft nogen Indflydelse, for saa vidt ikke nogen gradvis Forandring heri har fundet Sted.

En periodisk Milieuændring maa nødvendigvis afspejle sig i Kuldresultaterne, og dette kan let lede til en rent milieubetonet Lighed mellem de enkelte Søers Kuld, som naturnødvendigt maa falde inden for en vis Periode. Paa den anden Side kan Milieudifferenser fremkalde Forskelle for de forskellige Søers Kuldserier, fordi de er født i forskellige Aarsperioder. Søerne blev derfor inddelt i Aarsgrupper efter Fødselen, hvorved forskellige Aarsforholds Indflydelse paa Variationen kunde studeres. Denne viste sig derved saa lille, at den praktisk talt var uden Indflydelse. Se Tabel 7 A og B. Ligeledes har en Opdeling af Søerne efter Race — Landrace og Yorkshirerace — været uden Resultat i dette Tilfælde, se Tabel 7 A og C.

Derimod har en vis Indflydelse kunnet paavises af det Antal Kuld, Søerne har haft, se Tabel 7 A og D. Dette maa kunne forklares saaledes: Det Forhold, at en So deltager i Forsøget med Minimum af Kuldantal = 3 Grise, kan skyldes, at de paagældende Søer paa Grund af deres Ungdom endnu ikke er kommet til fuldt Kuldantal, dels ogsaa i en hel Del Tilfælde derpaa, at Kuldresultaterne var saa daarlige, at Søerne slagtedes relativt tidligt. Her-

Tabel 7. Sammenlignende Oversigt over Mellem- og Intra-Sovariationens Størrelse samt Intra-Klassekorrelationen for Griseantal pr. Kuld ved Fødselen.

A. Uden Gruppeinddeling af Søerne.
B. Naar Hensyn tages til Søernes Fødselsaar.
C. „ „ „ „ „ Race.
D. „ „ „ „ „ Kuldantal.

	Mellem Søer	Inden for Søer	Kvotient	Intraklasse-koefficient
A	19,58	6,35	3,08	0,29
B	20,09	6,35	3,16	0,29
C	17,90	6,08	2,95	0,28
D	14,72	6,08	2,47	0,20

ved har sikkert ofte det første Kuld været underlegent. Denne Tendens forhøjes yderligere derved, at tidlige Kuld har lavere Griseantal end senere, og Søer med et lille Antal Kuld har større Procent tidligere Kuld. Hvis der tages Hensyn til dette Forhold ved Variansanalysen, ved at Søerne inddeles i Grupper efter Antal Kuld, saa synker Tallet for Mellem-Sovariationen til 14,72, men bliver for Intra-Sovariationen næsten uforandret 6,08. Mellem-Sovariationen er imidlertid stadig betydelig større end Intra-Sovariationen. Forholdet mellem dem er 2,42, hvilket er tilstrækkeligt til en meget betryggende statistisk Sikkerhedsmargin. Intra-Klassekorrelationen synker fra 0,29 til 0,20.

Det bør bemærkes, at *Lush* og *Molin* paa amerikansk Materiale har bestemt tilsvarende Tal og fundet væsentligt lavere Værdier, nemlig 0,07.

Hvilken Værdi, der kan gøre Fordring paa at have den største Gyldighed, er vanskeligt at sige.

Intra-Klassekoefficienten betyder, at hvis en Samling Søer inddeles i to Grupper, den ene med et Griseantal under, den anden over en vis Værdi, saa maa der altsaa

opstaa en Forskel i det gennemsnitlige Griseantal for de to Grupper, og Koefficienten angiver, hvor stor en Del af denne Forskel, der kan beregnes at komme igen ved samme Gruppes senere Kuld. Hvis i det behandlede Tilfælde de Søer, som i første Kuld har haft højst 9 Grise ved Fødselen, samles i en Gruppe, og de, der har haft 10 eller flere, i en anden, saa faas i første Gruppe 56 Søer med i Gennemsnit 6,8 Grise pr. Kuld og i anden Gruppe 61 med 11,6. Forskellen mellem disse to Gennemsnit er 4,8 Grise. Da Intra-Klassekoefficienten er 0,20, kan det beregnes, at 20 pCt. af denne Forskel eller 0,96 Grise vil vise sig som Forskel mellem Gennemsnitstallene for de samme Sogruppers senere Kuld. Første Gruppe har senere haft 220 Kuld og anden Gruppe 259 Kuld, og Gennemsnitsantallet har været 10,4 og 11,4. Forskellen er 1,0 eller ganske nær ved det, der maatte ventes.

Ved hvilken Kuldalder giver Griseantallet det sikreste Udslag?

Individualitetstallene viser en tydelig faldende Tendens med stigende Alder hos Kuldene, d. v. s. jo ældre, Kuldene bliver, desto mindre er Kuldstørrelsen karakteristisk for Soen, se Tabel 8.

Tabel 8. Individualitetstal for Griseantal ved forskellige Kuldaldre.

Antal Grise ved Fødselen	0,22
„ „ levende fødte	0,23
„ „ levende efter 1. Uge	0,20
„ „ „ „ 2. „	0,18
„ „ „ „ 3. „	0,18
„ „ „ „ 4. „	0,13
„ „ „ „ 5. „	0,11
„ „ „ „ 6. „	0,10

Dette er i Virkeligheden, hvad man har Anledning til at vente. Jo ældre, Kuldene bliver, desto mere formindskes Soens og øges andre Omstændigheders Indflydelse paa Kuldene.

Det ligger nu nær at antage, at det mest hensigtsmæssige Tidspunkt for ved Udvalg at hæve Griseantallet i Kuldene var at gøre dette efter Griseantal ved Fødselen, hvor Individualiteten er størst.

Man maa imidlertid her være opmærksom paa det Synspunkt, som jeg tidligere har berørt, nemlig at vort Maal er at have saa mange Grise eller overhovedet saa gode Resultater som muligt ved Kuldets Fravænning; hvordan Resultatet var paa et tidligere Tidspunkt er af mindre Betydning. Vi maa derfor undersøge, hvorledes Udvalget ved forskellig Kuldalder indvirker paa Afvænningsresultatet. Da Fravænningen ikke altid er foretaget ved samme Tid, er i Stedet 6 Ugers Resultatet taget som Sammenligning. Udvalgsforsøg, som kun tilsigter Udvalg ved Kuldets Fødsel og 6 Ugers Alder, er i dette Tilfælde udført saaledes, at Søerne efter første Kulds Resultat inddeltes i to Grupper, eftersom deres Griseantal har ligget i Forhold til de respektive Gennemsnitstal.

Griseantal og Kuldvægt ved 6 Uger for disse Gruppers

Tabel 9. Sammenlignende Oversigt over Virkningen paa senere Kulds 6 Ugers Resultat, naar Udvalg gøres:

1. Efter første Kulds Griseantal ved Fødselen.
2. „ „ „ „ „ 6 Uger.
3. „ „ „ „ baade ved Fødsel og 6 Uger.

Udskudte Søer med nedenstaaende		Tilbageblevne Søer har i deres senere Kuld ved 6 Uger givet			
			Griseantal		Kuldvægt	
Griseantal pr. Kuld i første Kuld	Antal	Antal	Forholdstal	kg	Forholdstal
9 og derunder ved Fødselen ...	0	7,77	100,0	81,4	100,0
1. 9 - — — —	44	7,99	102,8	82,5	101,4
2. 7 - — — 6 Uger	46	8,11	104,4	84,1	103,4
3. 9 - — — Fødselen.. / 7 - — — 6 Uger	55	8,22	105,8	84,3	103,6

senere Kuld er derefter bestemt. Da det kan tænkes, at et kombineret Udvalg efter begge Dele vil give bedre Resultat, er dette ogsaa prøvet. Resultaterne ses i Tabel 9.

Udvalg efter Griseantal i første Kuld har altsaa en tydelig Virkning paa Griseantallet ved 6 Uger i de senere Kuld og ogsaa paa Grisevægten ved denne Tid, selv om Indflydelsen her er svagere. Hvis man imidlertid ved Udvalget gaar ud fra første Kulds Resultat ved 6 Uger, saa faas et bedre endeligt Opdrætningsresultat, end hvis Fødselstallet lægges til Grund. Hvis begge disse Udvalgsfaktorer kombineres, opnaas en yderligere, men dog ikke stor Stigning.

Det er altsaa tydeligt, at man ikke alene kan gaa ud fra Individualitetstallet ved Bedømmelse af en Egenskabs Udvalgsværdi, eftersom i dette Tilfælde Antallet ved 6 Uger trods en lavere Individualitet har vist sig at have bedre Virkning paa Slutresultatet end Griseantallet ved Fødselen med dens stærkere Individualitet.

De hidtil udførte Undersøgelser kan sammenfattes saaledes: Ved en Sammenligning af brugelige Metoder til Bedømmelse af Faringsresultaterne har Griseantallet vist sig at give næsten lige saa gode Resultater som Kuldvægten. Denne maa dog foretrækkes paa Grund af sin større Sikkerhed. Griseantallet ved 6 Uger giver sikrere Vejledning end ved Fødselen.

For 3 Ugers Kuldvægten har det vist sig, at mindst omtrent Halvdelen af Søerne maa udsættes, for at nævneværdig Virkning kan opnaas. I Gennemsnit for et større Antal Søer synes Udvalgsvirkningen ikke at blive større, hvad enten Udvalget gøres efter et eller to Kuld. Om begge Metoder kan siges, at deres Udvalgsværdi er meget ringe. Dette gælder ogsaa, selv om de kun anvendes til Bestandsforbedring, og mere effektive Metoder er til dette Formaal særdeles ønskelige.

Vedrørende Kuldegenskabernes arvelige Natur og deres Betydning for det egentlige stammeforbedrende Avlsudvalg kan af det fremførte kun drages den Slutning, at

de anvendte Metoders Effektivitet efter al Sandsynlighed er endnu mindre i saa Henseende. Det er dog sandsynligt, at en vis Parallelitet raader, og det er derfor af nogen Betydning at erindre om, at Virkningen ved meget stærkt Udvalg, naar 90 pCt. af Søerne elimineres, viste sig at være ganske betydelig. Man kan derfor være berettiget til at antage, at en vis Avlseffekt opnaas, hvis man ved Tillæg af Avlsdyr stiller meget store Fordringer til deres Mødres Kuldresultater. Kuldvægtens Usikkerhed understreger ogsaa Betydningen af, at Udvalg gøres mere efter Slægtskabsgrupper end efter enkelte Hundyr.

Husdyrbestandens Størrelse og Landbrugets Rentabilitet.*)

Af
Fuldmægtig *Johs. Ridder,*
Det landøkonomiske Driftsbureau.

Ser man tilbage paa den næsten tyveaarige Periode, der er forløbet, fra den forrige Verdenskrigs værste Hindringer for en fri Tilpasning af Produktionen var overvundet, til den nuværende Krig indtraadte i en Fase, der blev afgørende for vore Produktionsforhold, udviser dansk Husdyrbrug en bemærkelsesværdig Fremgang. Dette gælder ikke alene med Hensyn til Bestandens Størrelse, thi endnu mere bemærkelsesværdig er Fremgangen i Mængden af fremstillede Produkter, fordi der i denne Periode er opnaaet overordentlig smukke Resultater saavel i Retning af sundere og mere højtydende Dyr som i Forstaaelse af Foderets Sammensætning og Tilpasning, saaledes at de tilstedeværende Fodermidler stedse er blevet mere og mere hensigtsmæssigt udnyttet. At alt dette har været til Fordel for Landbrugets Rentabilitet, er ganske ubestrideligt. Naar den anførte Periode alligevel ikke afgiver noget lyst Billede af Landbrugets Økonomi, saa skyldes dette dels den haarde Belastning af Gæld og Omkostninger, Erhvervet stod med ved Periodens Begyndelse, og dels, at de økonomiske Svingninger har nedfældet sig som fortsat relativt store Omkostninger for Landbrugserhvervet. Men lad det være sagt med det samme, at naar Landbruget i det hele taget er kommet igen-

*) Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 25. Februar 1942.

nem de mange vanskelige Aar, der præger denne Periode, saa skyldes det først og fremmest, at man ved Hjælp af det større og bedre Husdyrhold har været i Stand til at øge Produktionen og derved bære de store faste Omkostninger, der særpræger Landbruget. I denne Forbindelse maa det naturligvis ikke glemmes stærkt at understrege den store Betydning, som det stigende Høstudbytte af vore Marker har haft for Landbrugets Økonomi, ikke mindst derved, at det har ydet et stedse bedre Grundlag for Husdyrenes Fodring.

Tabel 1. Husdyrbestandens Størrelse.
(1000 Stkr.)

	Voksne Heste	Plage og Føl	Malke-køer	Andre Kreaturer	Svin	Faar	Høns
1920	448	154	1196	1308	1116	540	13997
1929	463	58	1583	1453	3618	193	22075
1931	458	62	1704	1555	5537	—	—
1933	455	65	1800	1385	3109	179	26625
1937	441	128	1601	1533	3113	191	27573
1939	447	147	1642	1684	3183	147	33297

En Betragtning af Husdyrbestandens Størrelse, saaledes som denne med Henblik paa de mest karakteristiske Perioder er anført i Tabel 1, viser, at Kobestanden er forøget kraftigt fra ca. 1,2 Mill. Stkr. i 1920 til 1,8 Mill. i 1933. Herefter indtræder der en stærk Reduktion, som vi senere skal se, foraarsaget af de lave Smørpriser, saa Antallet i 1937 kommer ned paa 1,6 Mill. for derefter at forøges lidt igen de følgende Aar. For de andre Kreaturers Vedkommende (Kalve, Kvier, Tyre og Stude) er det bemærkelsesværdigt, at Stigningen i den første Del af denne Periode er mindre end for Køernes Vedkommende, saaledes at der i 1929 er 1,6 Mill. Malkekøer og 1,5 Mill. andre Kreaturer, og i 1933 efter Aarene med de lave Kødpriser endog 1,8 Mill. Malkekøer mod 1,4 Mill. andre Kreaturer. I 1939 er Forholdet atter som for ca. 20 Aar siden med lidt færre Malkekøer end andre Kreaturer. Langt større er dog Svingningerne for Svinebestandens Vedkommende, der fra 1,1 Mill. i 1920 med mindre Tilbagefald i 1924 og 1927 stiger til 5,5 Mill. i 1931. Herefter sætter Flæskereguleringen ind, og i 1939 ligger Bestanden ved ca. 3,2 Mill. Stkr. Faarene har haft sin egen, skal

vi sige, sørgelige Skæbne og fortsætter tidligere Aartiers Tilbagegang, saa Antallet fra omkring ½ Mill. i 1920 er reduceret til knapt 150 Tusinde i 1939, medens Hønsebestanden betegner den modsatte Yderlighed med en jævn og kraftig Forøgelse fra knapt 14 Mill. i 1920 til godt 33 Mill. Stkr. i 1939.

Fodergrundlaget for Svin og Høns er det ikke nødvendigt at gaa nærmere ind paa, thi Kærnefoderet har hidtil udgjort den overvejende Andel af Foderet til disse Dyr, og udover den bedrede Kvalitet af Dyrene og den øgede Fodringsteknik har Landets hjemlige Kornavl suppleret med en større eller mindre Kornimport dannet Grundlaget for disse Produktioners Størrelse. For Kvægbrugets Vedkommende stiller det sig ganske anderledes, fordi Grovfoderet her udgør den dominerende Part af den samlede Fodermængde, og den hjemlige Foderproduktion er saaledes intimt sammenknyttet med Kvægholdet.

Tabel 2. Kreaturbestand og Arealbenyttelse.

	Antal Storkreaturer*) 1000 Stkr.	Grovfoderareal, ha pr. Storkreatur		Oliekage-import + hjemmeprod. Oliekager, kg pr. Malkeko
		Foderroer	Græs og Grønfoder	
1912	2378	0,12	0,45	428
1923	2400	0,15	0,53	587
1929	2763	0,15	0,44	644
1938	2902	0,15	0,40	568
1939	2960	0,14	0,40	533

*) 1 Storkreatur = 1 Hest, 1,5 Plage og Føl, 1 Ko, 2,25 Ungkreaturer og 6 Faar og Lam.

I Tabel 2 er vist, hvorledes Forholdet mellem Kreaturholdets Størrelse og Grovfoderarealet har ændret sig. Husdyrholdet er omregnet til Storkreaturer efter den under Tabellen anførte Skala, og Grovfoderarealet er for Rodfrugtarealernes Vedkommende beregnet som Foderroearealet + ⅓ af Sukkerroearealet, medens Græsarealet er det samlede Græs- og Grønfoderareal, bortset fra Fælled, Strandenge og lignende Arealer.

Det fremgaar heraf, at i 1923, hvor Produktionen atter

var faldet i et nogenlunde normalt Leje efter Krigen, er man kommet ind paa et noget større Areal pr. Dyr end i 1912. Forklaringen herpaa maa vel være den, at i Aarene umiddelbart efter Krigen herskede der et ret ugunstigt Prisforhold mellem Mælk og Kraftfoder, hvorfor man kom ind paa at anvende forholdsvis mere Grovfoder til Dyrene, især af Græs. Det er bemærkelsesværdigt, at fra 1923, eller rettere sagt Aarene omkring 1923, holder Rodfrugtarealet sig ret konstant i Forhold til det samlede Husdyrhold, nemlig ved ca. 7 Storkreaturer pr. ha beregnet Foderroeareal. Efter foreliggende Regnskabsresultater kan man anslaa den opfodrede Roemængde til at svare til ca. 5000 F. E. pr. ha i 1923, 5600 F. E. omkring 1929 og 6300 F. E. som normalt i Aarene omkring 1939, altsaa en Stigning paa godt 10 pCt. for hver af de to Perioder. En tilsvarende Forøgelse af Roefoderet pr. Dyr maa altsaa have fundet Sted, og da Roefoder til Heste og Svin næppe har haft større Betydning i den Aarrække, der her er Tale om, maa det betyde, at der har været en meget kraftig Forøgelse af Roefoderet til Kvægholdet i denne Periode, og da ganske særlig til Malkekøerne.

Græs- og Grønfoderarealet er derimod i samme Periode formindsket fra 0,53 til 0,40 ha pr. Storkreatur eller rettere sagt: Kreaturbestanden er øget fra 1,9 Storkreatur pr. ha Græs- og Grønfoderareal i 1923 til 2,5 omkring 1939, det vil sige en Forøgelse paa godt 30 pCt. Nu er ganske vist ogsaa Udbyttet af disse Arealer steget meget betydeligt i denne Periode, nemlig efter Landbrugsregnskaberne at dømme fra ca. 2600 F. E. pr. ha omkring 1923 til 3400 F. E. i Aarene umiddelbart før den sidste Krig udbrød, altsaa omtrent samme Stigning i Høstudbyttet som i Kreaturbestanden. Det er muligt, at man ved den Maade, Græsberegningen foretages paa, kommer til et noget for lavt Græsudbytte pr. ha, men dette gælder for alle Aar, og Hovedindtrykket bliver derfor, at Intensiveringen af Koholdet, dels i Retning af en større Bestand og dels af en højere Ydelse pr. Ko sammen med, at Ung-

kvægbestanden er forøget med en lille halv Million, er sket i Kraft af et større Roefoder og en stærkere Udnyttelse af Græsarealerne.

Hvad Kraftfoderforbruget angaar, saa viser det sig, at den aarlige Oliekageimport + de i Indlandet producerede Oliekager omregnet pr. Malkeko af den samlede Kobestand svinger stærkt fra Aar til Aar, lige fra 671 kg pr. Ko i 1924 til 360 kg i 1932, men med en Tendens i Retning af et mindre Oliekageforbrug pr. Ko de senere Aar end i Tyverne. Noget lignende Udslag viser Kraftfoderforbrugets Størrelse, naar man ser paa Tallene fra Landbrugsregnskaberne; men Tendensen i Retning af et mindre, samlet Kraftfoderforbrug de senere Aar genfindes ikke saa udpræget her, hvortil Forklaringen uden Tvivl maa søges i, at andre Kraftfodermidler end Oliekager i stigende Grad er indgaaet i Foderblandingerne.

Som Helhed viser de anførte Oversigter for Kvægholdet altsaa, at den stigende Produktion kun delvis har sin Forklaring i en øget Kobestand, og at de aarlige Svingninger i Produktionen først og fremmest maa tilskrives en mere eller mindre rigelig Tilstedeværelse af Grovfoder i Forbindelse med et forskelligt Tilskud af Kraftfoder, alt efter som Prisforholdene former sig, og kun i mindre Grad Ændringer i Bestandens Størrelse.

> *Betragtes Tallene over en længere Aarrække, fæstner nemlig det Indtryk sig, at det for Kvægets Vedkommende synes vanskeligt ved Ændringer i Besætningsstørrelsen hurtigt at tilpasse denne efter de økonomiske Vilkaar for Produktionen. De kortvarige Prissvingninger vil man derfor søge at indordne sig under ved en forskellig Intensitet i Retning af et større eller mindre Kraftfodertilskud.*

For Svin og Høns vil derimod Bestandens Størrelse hurtigere kunne bringes op igen, og da Kraftfoderet udgør en mere dominerende Del af de samlede Produktionsomkostninger end for Kvægets Vedkommende, vil man

sædvanligvis for disse Besætningsgrenes Vedkommende indstille sig efter de økonomiske Vilkaar for Produktionen ved Ændringer i Besætningsstørrelsen.

Prisforholdenes Indflydelse paa Besætningsstørrelsen.

Før vi gaar over til at undersøge, hvad Regnskabsresultaterne siger om forskellig Besætningsstørrelse, har det sin Interesse at se, hvorledes Landmændene i Almindelighed reagerer overfor forskellige Prisforhold; thi dette maa dog antages at give et ganske godt Billede af, hvorledes Besætningsstørrelsen indvirker paa det samlede Brugs Rentabilitet.

Tabel 3. Prisforhold, Fodring og Kreaturbestand.
1920/21—1939/40.

For 1 kg Mælk kunde købes kg Kraftfoder	Antal Aar	Smør-notering Kr. pr. kg	Anvendt kg Kraftfoder pr. Ko	Aarlige Ændringer i Kobestanden 1000 Stkr.
0,65—0,69	4	3,51	639	+ 24
0,70—0,74	5	2,69	772	÷ 13
0,75—0,79	3	3,19	804	+ 27
0,80—0,84	6	3,24	839	+ 37
0,85 og derover	2	2,67	860	+ 42

Undersøges Tallene for Smørpris, Prisforhold mellem Mælk og Kraftfoder samt Besætningsforskydningen viser de, at Landmanden reagerer paa forskellig Maade. I Tabel 3 er de sidste 20 Aar inddelt i Grupper efter Prisforholdet mellem Mælk og Kraftfoder. Det er beregnet paa Grundlag af Regnskabsresultaterne saaledes, at Kraftfoderprisen er udregnet efter den anvendte Kraftfodermængde pr. Ko og den i Regnskabet konstaterede Udgift herfor. Herved faar man nemlig den Mulighed med, der har foreligget i Retning af at anvende relativt billige Fodermidler. Paa samme Maade er for Mælkens Vedkommende anvendt den Pris pr. kg, der fremgaar af Regnskaberne, thi herved bliver ogsaa det Forhold, at der ikke produceres lige store Mængder paa de forskellige Tider af Aaret, taget med i Betragtning. Det viser sig nu,

at *med stigende Priser for Mælk overfor Kraftfoder øges Kraftfodertilskudets Størrelse til Køerne.* I de Aar, hvor der kun har kunnet købes fra 0,65 til 0,69 kg Kraftfoder for 1 kg Mælk, er der kun anvendt 639 kg Kraftfoder pr. Ko, hvorefter Anvendelsen heraf stiger til 860 kg pr. Ko i de Aar, hvor der kan købes 0,85 kg Kraftfoder eller mere for 1 kg Mælk.

Det vil bemærkes, at Smørprisen stiller sig ret forskelligt i de enkelte Grupper, og dette fortæller os, at man reagerer ens, hvad enten det gunstige Prisforhold skyldes en relativt god Mælkepris eller lave Kraftfoderpriser. Jeg havde ikke ventet en saa nøje Tilpasning, men snarere, at man i nogen Grad reagerede ud fra de almindelige økonomiske Forhold, det vil sige fodrede noget stærkere, naar man mente at have Raad til det, og slækkede af, naar Aaret som Helhed var vanskeligt. Dette er ogsaa Tilfældet i enkelte Aar, f. Eks. i 1931—32, hvor Kraftfoderanvendelsen ligger noget lavere, end man skulde vente. Endelig viser det sig ogsaa, at i Aar med en god Kornhøst er man tilbøjelig til at rutte lidt mere med Kraftfoderet, hvilket iøvrigt ikke blot gælder for Køerne, men ogsaa kan iagttages f. Eks. for Hestenes Vedkommende.

Den sidste Talkolonne i Tabel 3 viser, at Ændringerne i Bestandens Størrelse ikke retter sig efter Prisforholdet mellem Mælk og Kraftfoder. Dette kunde man i og for sig heller ikke vente, thi et gunstigt Prisforhold mellem Mælk og Kraftfoder kan lige saa vel skyldes en lav Kraftfoderpris som en god Mælkepris, og Størrelsen af den Betaling, man faar for Grovfoderet, er i højere Grad afhængig af selve Mælkeprisen end af Prisforholdet mellem Mælk og Kraftfoder. Det viser sig i Overensstemmelse hermed, at Nedgangen i Kobestandens Størrelse ikke finder Sted i de økonomisk meget vanskelige Aar omkring 1931, men først tager Fart i Aarene 1933, 1934 og 1935, hvor vi havde de meget lave Smørpriser, og i denne Periode formindskes Kobestanden med næsten 200 000 Stkr. *I det hele taget skal der, naar Foderstoffer overhovedet*

kan købes, et meget kraftigt Pres til, før man gaar til en Formindskelse af Kobestanden. Forklaringen er ganske lige til den, at man ved en Formindskelse af Kobestanden ikke kan frigøre sig for de store faste Omkostninger, der er knyttet til denne Driftsgren, samt at den ufuldstændige Udnyttelse af Grovfoderet, som i første Omgang følger med en Besætningsformindskelse, meget let kan medføre et større Tab, end den Besparelse i direkte Udgifter en Besætningsformindskelse fører med sig. Med andre Ord, *en Besætningsformindskelse maa under normale Forhold følges af en hurtig Ændring af Markbruget.*

Med Hensyn til Ungkreaturerne reagerer man ganske anderledes hurtigt end for Malkekøernes Vedkommende. For hvert Aar med lave Kødpriser som 1922—23, 1925—26 og 1928—29 kan der konstateres en Nedgang i Ungkreaturbestanden, og i Aarene fra 1931 til 1934 med de meget lave Kødpriser reduceredes Antallet af Ungkreaturer med næsten 200 000 Stkr. — Det samme gælder for Svineholdets Vedkommende, hvor Bestanden formindskes under de lave Flæskepriser i 1924—25, 1928—29 og 1931—32. Men for denne Besætningsgren gælder det, at de direkte Udgifter, først og fremmest Foderet, udgør en saa betydende Andel af de samlede Produktionsomkostninger — efter Regnskaberne godt 80 pCt. — at en Reduktion her langt lettere lader sig gennemføre end for Koholdets Vedkommende.

Hvad siger Regnskaberne?

Efter denne Oversigt over, hvorledes man i Praksis reagerer med Hensyn til Besætningsstørrelsen ved forskellige Prisforhold og Produktionsvilkaar, vil vi nu se paa, hvad Regnskabsresultaterne siger herom. Det er allerede nævnt, at det ikke kan afgøres, om den Forøgelse af Besætningsstørrelsen, der fandt Sted i en Aarrække efter den forrige Verdenskrig, forøgede Landbrugets Rentabilitet. Men man tør vist roligt sige, at Erhvervets Udøvere næppe kunde have klaret de vanskelige Aar, der

karakteriserer denne Periode, om man ikke havde sat ind paa at øge Besætningerne, vel at mærke, naar dette gik Haand i Haand med et øget Udbytte af Markerne, bedre Dyr, større Viden og Udnyttelse af denne Viden med Hensyn til Fodring og Pleje af de øgede Besætninger.

Nu er det ganske ugørligt ad regnskabsmæssig Vej at besvare Spørgsmaalet om Husdyrbestandens Størrelse og Landbrugets Rentabilitet under et. Ved forskellig Besætningsstørrelse kan vel vanskeligt forstaas andet end Besætningens Størrelse i Forhold til Arealet, og det er da indlysende, at Udtrykket store eller smaa Besætninger kan betyde noget højst forskelligt, hvad enten det drejer sig om store Gaarde, Bønderbrug eller Husmandsbrug, og om det er paa god Jord eller mindre god Jord, at Foderet skal avles til Besætningen. Man kan heller ikke se bort fra, at Spørgsmaalet om Besætningens Størrelse ogsaa maa ses i Forhold til Arealets Benyttelse, saaledes at der er en afgørende Forskel paa, om en Del af Arealet dyrkes med særlige Salgsafgrøder, og Besætningen af den Grund er lille i Forhold til det samlede Landbrugsareal for vedkommende Ejendom, eller det drejer sig om en forskellig Besætningsstørrelse i Forhold til det egentlige Grovfoderareal. Sidstnævnte Betragtningsmaade, altsaa Besætningsstørrelsen i Forhold til det egentlige Grovfoderareal, turde for Kvægholdets Vedkommende være den mest rationelle Maade at se Sagen paa. Det kan imidlertid ogsaa have sin Interesse at undersøge, hvorledes Kombinationen af en Del af Arealet dyrket med Handelsafgrøder stiller sig med Hensyn til Rentabilitet i Forhold til de Brug, der saa at sige udelukkende lægger Vægt paa Husdyrholdet i Forbindelse med et normalt Kornareal.

Af det anførte vil det fremgaa, at en saadan Undersøgelse kræver et meget stort Materiale, for at dette kan egaliseres saaledes, at Betydningen af selve Besætningens Indflydelse paa Rentabiliteten træder tydeligt frem i det samlede Driftsresultat for de paagældende Brug. Det er nemlig i denne Forbindelse ikke fyldestgørende at se paa

Resultatet af de enkelte Driftsgrene hver for sig; thi det maa konstateres, hvorledes de under forskellige Kombinationer paavirker Resultatet af den samlede Bedrift.

Det Materiale, der skal fremdrages til Belysning af disse Spørgsmaal, hidrører fra de Undersøgelser, der gennemføres ved Det landøkonomiske Driftsbureau. For Bønderbrugene fra Øerne og Østjylland, altsaa fra de bedre Jorder, er Antallet af Regnskaber saa stort, at en nogenlunde tilfredsstillende Sortering af Materialet er gennemførlig, og de følgende Tabeller, der skal omtales, belyser Forholdene i disse Brug. For de andre Landomraader og Størrelsesgrupper er Materialet saa begrænset, at der vanskeligt kan gives eksakte Tal, der fyldestgørende kan besvare Spørgsmaalet, og vil derfor blive behandlet mere erfaringsmæssigt.

Bønderbrugene.

For Bønderbrugene fra Øerne og Østjylland har Materialet været saa stort, at man først har kunnet udskille alle de Brug, der har haft betydende Dyrkning af specielle Salgsafgrøder, og derved faa de Brug for sig, hvor Grovfoderdyrkning og Kvæghold i Forbindelse med Svineholdet afgiver den største Part af Bruttoudbyttet. Korndyrkningen er i denne Forbindelse ikke regnet som en særlig Salgsafgrøde, fordi Kornet i disse Brug hovedsagelig anvendes til Foder hjemme i Bedriften. Det skal tilføjes, at det drejer sig om almindelige Bønderbrug fra 20 til 50 ha, og at der ikke er nogen væsentlig Forskel i Boniteten, idet Jordværdien i de forskellige Grupper ligger meget nær hinanden. Ialt er der i de 12 Aar undersøgt 1341 Brug af denne Type.

Besætningsstørrelse og Rentabilitet.

Inddeles nu disse Brug efter Antal Malkekøer i 3 Grupper med henholdsvis over 70 Malkekøer, 70 til 50 Malkekøer og under 50 Køer pr. 100 ha Landbrugsareal, viser det sig, at meget nær Halvdelen af de undersøgte Brug

kommer i Midtergruppen og ca. en Fjerdedel i hver af de to Ydergrupper. Antallet af Køer er, som anført i Tabel 4, henholdsvis 81, 59 og 42 Køer pr. 100 ha eller for en Gennemsnitsgaard paa 30 ha en Kobesætning paa henholdsvis 24, 18 og 13 Stkr., altsaa en meget betydelig Forskel.

Tabel 4. Driftsresultat ved forskellig Størrelse af Kobesætning.
(Bønderbrug fra Øerne—Østjylland. 1928/29—39/40).

	4 Aar med godt Resultat for stor Besætning	5 Aar med middel Resultat for stor Besætning	3 Aar med daarligt Resultat for stor Besætning	Alle 12 Aar
Stor Kobesætning (80,6 Køer pr. 100 ha) Forrentningsprocent (korrig.) [1]	5,4 (5,1)	3,5 (3,3)	1,4 (1,2)	3,6 (3,3)
Middel Kobesætning (59,3 Køer pr. 100 ha) Forrentningsprocent	4,1	3,0	1,9	3,1
Lille Kobesætning (41,5 Køer pr. 100 ha) Forrentningsprocent (korrig.) [1]	3,3 (3,7)	2,5 (2,7)	1,0 (1,4)	2,4 (2,7)
Smørnotering	2,41	2,36	1,81	
Prisforhold: $\frac{Mælk}{Kraftfoder}$	0,76	0,82	0,73	
Høstudbytte:				
Foderroer, F E. pr. ha	6075	6073	5548	
Græsning og Hø, F. E. pr. ha	3305	3254	3438	

De 4 Aar med et godt Resultat er: 1928/29, 1933/34, 1937/38 og 1938/39.
De 5 Aar med et jævnt Resultat er: 1929/30, 1930/31, 1935/36, 1936/37 og 1939/40.
De 3 Aar med et daarligt Resultat er: 1931/32, 1932/33 og 1934/35.

Og hvorledes har saa denne Forskel i Kobesætningens Størrelse givet sig Udslag i Rentabiliteten for den samlede Bedrift? Ja, eet kan siges med Sikkerhed, nemlig det, at

[1]) Tallene i Parentes viser den kalkulerede Forrentningsprocent, saafremt de paagældende Brug havde haft samme Bruttoudbytte af Svineholdet som Brugene med de middelstore Besætninger.

hvert eneste Aar har Gaardene med de mindste Besætninger staaet med det daarligste Driftsresultat, hvordan saa end Prisforhold og alt andet formede sig. Resultatet af de store Kobesætninger viser derimod meget store Udsving fra Aar til Aar. I 4 af de 12 Aar har de haft et afgjort bedre Driftsresultat end Brugene med de middelstore Besætninger; i 5 Aar har Resultatet for disse to Grupper ligget ret nær hinanden, og i de 3 Aar har Brugene med de middelstore Besætninger klaret sig bedst.

Forklaringen paa disse Forskelligheder fremgaar delvis af de i Tabellen anførte Tal. Smørprisen har været højest i de Aar, hvor de store Besætninger udviser det bedste Driftsresultat. Forskellen er dog ikke særlig stor herfra og til de Aar, hvor Driftsresultatet er omtrent ens, henholdsvis Kr. 2,41 og 2,36 pr. kg. Derimod er Smørprisen afgjort lavest i de Aar, hvor de store Besætninger staar daarligst, nemlig kun Kr. 1,81 pr. kg. Prisforholdet mellem Mælk og Kraftfoder ses endog at være gunstigst i de 5 Aar. Betragtes Tallene for Høstudbyttet, støder vi her paa en ret væsentlig Aarsag. I de Aar, hvor Brugene med de store Besætninger staar daarligst, har Høstudbyttet af Foderroearealerne været kendeligt mindre pr. ha end i de øvrige Aar. Man synes altsaa at have arbejdet med en saa stor Besætning i Forhold til den normale Grovfoderavl, at denne Mangel paa tilstrækkeligt Roefoder har voldt Fodringsvanskeligheder og uden Tvivl medført større Indkøb af Kraftfoder end de andre Aar; dette Indkøb har endda maattet foregaa under et forholdsvis ugunstigt Prisforhold mellem Mælk og Kraftfoder. Ser man paa Tallene under Tabellen, der viser, hvilke Aar, der optræder i de forskellige Grupper, fæstner imidlertid det Indtryk sig, som man iøvrigt paa Forhaand maatte vente, at de Aar, hvor den intensive Driftsform, her de store Besætninger, har klaret sig daarligst, er Aar med et ugunstigt Forhold mellem Udgifter og Indtægter for Landbruget som Helhed og med Tendens i Retning af Prisfald, medens det om-

vendte er Tilfældet i de Aar, hvor Brugene med de store Besætninger har klaret sig bedst. *Vi støder her paa den gammelkendte Erfaring, at i opadgaaende Tider klarer Brugene med den store Omsætning sig bedst, men til Gengæld maa de tage et Tab i Prisfaldsaarene, hvor Produktpriserne altid falder stærkere end Omkostningerne.*

Imidlertid skal den Kendsgerning ikke skjules, at som Gennemsnit for samtlige 12 Aar har Gaardene med de store Besætninger haft den bedste Rentabilitet, nemlig en Forrentningsprocent paa 3,6 mod 3,1 for de middelstore Besætninger og kun 2,4 for Gaardene med de meget smaa Besætninger. Ja, det kan føjes til, at en stor Kobesætning som Gennemsnit for denne Periode faktisk har været en lige saa rentabel Driftsform som den, hvor specielle Salgsafgrøder, det være sig Sukkerroer eller Frø, indgaar i Driften, thi alle disse Brug har i den samme Aarrække haft en gennemsnitlig Forrentningsprocent paa 3,5.

Søger man efter den dybere Aarsag til, at Brugene med de store Besætninger i det lange Løb har klaret sig bedst, maa den imidlertid ikke søges i Kvægholdet alene, men ogsaa i dettes Betydning for Driften som Helhed, og enkelte af disse Forhold skal nævnes. Men for at undgaa Misforstaaelse vil det nok være rigtigst allerførst at nævne, at Brugene med den store Omsætning, større som mindre Bedrifter, vel nok maa siges at have de dygtigste Driftsledere. Som Regel, ikke altid; thi det, at køre saa stærkt, at Driftsrisikoen nødvendigvis maa blive for stor og Tabene derfor store i det lange Løb, kan vel egentlig ikke kaldes en fremragende Driftsledelse, selv om saadanne Bedrifter ofte set udvendig fra tager sig endog særdeles godt ud. Men Formaalet i denne Forbindelse er jo at undersøge, hvorledes denne uden Tvivl som Helhed bedre Driftsledelse i Brugene med de store Besætninger giver sig Udslag.

Mælkeydelsen pr. Ko er højest i Brugene med de store Besætninger, dog ikke væsentlig højere end for de mid-

delstore Kohold. De har derimod haft færre Ungkreaturer i Forhold til Antal Malkekøer end de øvrige Brug, og dette har nu hidtil, i hvert Fald paa de bedre Jorder, svaret god Regning. Stor Betydning har ogsaa det Forhold haft, at med de store Kobesætninger følger som Regel ogsaa et stort Svinehold. I Aarene under Svineregulering-en blev jo en Del af Svinekortene ligefrem tildelt efter Mælkemængdens Størrelse. Og Svineholdet har nu i langt de fleste Aar været et ganske godt Aktiv for Landbruget. Som det fremgaar af Tabel 4, er det forsøgt at beregne, hvorledes Forrentningen havde stillet sig, om alle Brug havde haft samme Bruttoudbytte af Svineholdet som Brugene med de middelstore Kobesætninger. Ganske vist er en saadan Beregning meget problematisk, fordi den bryder det Sammenspil, som er og maa være til Stede mellem de enkelte Driftsgrene, men den kan dog hjælpe til at give et fuldt saa godt Indtryk af, hvorledes Kvægholdet set for sig har paavirket Driftsresultatet. Tallene viser, at efter en saadan Korrektion stiller Brugene med de store Kobesætninger sig knapt saa gunstigt, idet Forrentningsprocenten som Gennemsnit for alle 12 Aar gaar ned til 3,3. Gaardene med de smaa Besætninger stiller sig efter denne Omregning noget bedre, men staar alligevel trods dette væsentligt ringere end de andre Brug.

Et Forhold, der efter min Mening i denne Forbindelse maa tillægges ganske særlig Betydning, er Kvægholdets Indflydelse paa Markbruget. De store Besætninger nødvendiggør en intensiv Dyrkning af Arealet med et forholdsvis stort Rodfrugtareal og kraftig Gødskning og er i sig selv et Middel til, at dette kan gennemføres. Et Udtryk herfor er det, at som Gennemsnit for de 10 første Aar af den her omtalte Periode høstedes der 562 kg Kærne mere pr. ha i Brugene med de mange Køer, end hvor der holdtes de smaa Besætninger, og noget lignende tør man sikkert gaa ud fra gælder for de andre Afgrøder.

Samtidig er Besætningen saa meget større pr. Arealenhed med Grovfoder, at man alligevel opnaar en fuldt saa effektiv Udnyttelse af Grovfoderet, hvor der holdes de mange Køer, end for de middelstore Besætninger og da ganske særlig, hvor Kvægbestanden er lille. Det er ikke mindst gennem denne intensive Dyrkning af Arealet og fuldstændige Udnyttelse af Grovfoderet, der følger med de store Kvægbesætninger, at en af de afgørende Fordele opnaas. Det kan i denne Forbindelse tilføjes, at naar Brugene med specielle Salgsafgrøder har klaret sig lige saa godt som Gaardene med de store Kobesætninger, saa er Aarsagen hertil i Virkeligheden ikke den, at disse Specialafgrøder set som et isoleret Led af Bedriften har været særlig rentable, men med saadanne Afgrøder følger en saa intensiv Dyrkning af Markerne, delvis fordi man som Regel anvender megen Kunstgødning, at man her praktisk talt har en lige saa stor Kvægbesætning som i Brugene med de middelstore Besætninger, skønt gennemsnitligt 1 Mark i Omdriften dyrkes med Sukkerroer, Frø, Kartofler eller andre Specialafgrøder.

Ydelsens Indflydelse paa Rentabiliteten.

Tør man nu paa dette Grundlag — at Brugene med de store Besætninger som Gennemsnit for en længere Aarrække har haft et noget bedre Resultat end de andre Brug — og forudsat naturligvis, at de nødvendige Mængder af Foderstoffer kan tilkøbes, tør man saa anbefale at gaa over til en saa intensiv Driftsform. Svaret herpaa kan kun blive *et betinget* Ja. Der er nemlig en stor Risiko forbundet med en saa intensiv Driftsform. Dette fremgaar allerede af de anførte Tal i Tabel 3, der viser, at Udsvingene fra de bedste til de daarligste Aar afgjort er størst for Brugene med de store Besætninger. Desuden viser en nærmere Gennemgang af Tallene, at der i Gruppen med de store Besætninger findes adskillige Brug med et særdeles godt Driftsresultat, men til Gengæld adskillige

Tabel 5. Driftsresultat ved forskellig Mælkeydelse pr. Ko.
(Bønderbrug fra Øerne — Østjylland. 1935/36—1939/40).

	I Stor Besætning		II Middelstor Besætning		III Lille Besætning	
	Bedste Halvdel	Daarligste Halvdel	Bedste Halvdel	Daarligste Halvdel	Bedste Halvdel	Daarligste Halvdel
Mælkeydelse kg pr. Ko iflg. Kontrolforening	4322	3533	4181	3381	4163	3278
Forrentningsprocent	5,1	3,7	4,2	3,3	3,4	3,1

med et mindre tilfredsstillende Resultat. En af Aarsagerne hertil er, som man paa Forhaand kunde vente, *Besætningernes Kvalitet.* Har man saa store Besætninger, er det afgørende, at det er gode Dyr. Dette fremgaar med al ønskelig Tydelighed af Tabel 5, hvor de tre Grupper med en forskellig Kobestand atter hver for sig er delt efter Mælkeydelsens Størrelse pr. Ko. De anførte Tal udgør Gennemsnitsresultatet for de 5 Aar 1935/36—1939/40 og viser, at inden for alle 3 Besætningsstørrelser staar Brugene med den største Ydelse med den højeste Forrentningsprocent, men at Forskellen er aftagende fra de største til de mindste Besætninger. *Jo større Besætning man har, desto større Betydning har altsaa Dyrenes Kvalitet,* og er disse Tal rigtige, skulde det altsaa være saaledes, at en middelstor god Kobesætning medvirker til et bedre Resultat for Bedriften som Helhed, end en stor Besætning med en forholdsvis lav Ydelse.

Det fremførte angaaende forskellig Besætningsstørrelse gælder, som tidligere understreget, almindelige Bønderbrug paa Øerne og i Østjylland. For andre Egne og Ejendomsstørrelser kan Forholdene stille sig væsentligt anderledes, og dette skal omtales kort i det følgende. Desværre foreligger der ikke saa stort et Regnskabsmateriale til Raadighed her, at det har kunnet egaliseres tilstrække-

ligt, uden at Antallet blev lovlig lille til at bygge videregående Slutninger paa. De Konklusioner, jeg alligevel tillader mig at fremføre, hviler derfor først og fremmest paa den Erfaring, man indhøster ved at tumle med de mange Enkeltresultater i Aarenes Løb, suppleret med den Bekræftelse, som Sammendrag og Bearbejdning af selv et mindre Materiale kan give.

For de lette Sandjorders Vedkommende stiller det sig, ligesom Tilfældet var for de bedre Jorder, saaledes at Brug med en efter disse Egnes Forhold stor Besætning set gennem en længere Aarrække opnaar en bedre Rentabilitet end Brugene med de mindre Besætninger. Men det viser sig her, at Udslagene fra Aar til Aar er større. I de gode Aar ligger Brugene med de store Besætninger endnu højere i Forhold til de mindre Besætninger, end Tilfældet var for de bedre Jorder — men i de mindre gode Aar for Kvægholdet, og da ganske særlig, naar Aarsagen hertil maa søges i en utilstrækkelig Grovfoderavl, er Risikoen ved de store Besætninger til Gengæld endnu større her. Det er da ogsaa fra disse Egne, at vi har det gamle Erfaringsord, „at det kan sagtens betale sig at købe Kraftfoder, men ikke at købe Grovfoder". Der kan yderligere være Grund til at gøre opmærksom paa en Forskel til, nemlig den, at medens mange Ungkreaturer i Forhold til Koholdet næsten altid trækker Rentabiliteten ned for de bedre Jorders Vedkommende, saa synes dette ikke i tilsvarende Grad at være Tilfældet for de vest- og midtjydske Egne. Forklaringen kan vel næppe være anden end den, at man i de sidstnævnte Egne har en Del Arealer som de allerletteste Sandjorder og mindre gode, lave Græsarealer, der ikke egner sig saa godt for Afbenyttelse til Malkekøer, men derimod kan føde en Del Ungkreaturer. Og Sagen ligger da saaledes, at har man et tilstrækkeligt Antal Ungkreaturer, faar man disse Arealer udnyttet og dermed en ekstra Indtægt, som man ellers gaar Glip af.

De store Gaarde.

Med Hensyn til de store Gaarde maa siges, at de afviger i væsentlig Grad fra Bønderbrugene i hvert Fald for de bedre Jorders Vedkommende. Det viser sig de fleste Aar, at de store Gaarde paa de gode Jorder, der lægger Vægt paa Dyrkning af direkte Salgsafgrøder, og her kan vi tage Kornet med, gennemgaaende opnaar en bedre Rentabilitet end de store Gaarde, der driver, om jeg saa maa sige, en almindelig Bondegaardsbedrift med Hovedvægten paa Kvæg og Svin. Men her tror jeg, at der er endnu større Grund til at understrege den Kendsgerning, at de store Gaarde med Handelsafgrøder og et relativt stort Kornareal som Regel har deres Grovfoderarealer noget stærkere besat med Kvæg end de øvrige store Gaarde. Prøver man at faa et Indtryk af de store Gaarde med Hensyn til Kobestandens Størrelse, fremkommer der da ogsaa et større Udslag til Gunst for de større Besætninger, end Tilfældet var i Bønderbrugene, og det viser sig, at en relativt stor Kobesætning ikke blot medvirker til en forbedret Rentabilitet i de Aar, der maa betegnes som gode Kvægaar, men selv i Aar med mindre gode Forhold for Koholdet ser det ud til, at et forholdsvis stort Kohold alligevel paavirker Resultatet for den samlede Bedrift i gunstig Retning.

Konklusionen af det her nævnte maa blive den, at de store Gaarde meget hyppigt har deres Grovfoderarealer for svagt besat, og ganske særligt gælder dette for Græsarealernes Vedkommende. —

At der ved disse Undersøgelser er set bort fra de store Gaarde med en saadan Beliggenhed, at de kan levere Konsummælk direkte til Byerne og i Kraft heraf arbejde med en højere Intensitet end de mindre godt beliggende Gaarde, nævnes blot for en Fuldstændigheds Skyld.

For de store Gaardes Vedkommende fra de lettere Jorder er vort Materiale saa lille, at jeg ikke tør udtale mig

bestemt herom. Som Helhed synes det dog for disse at gøre sig gældende, at store Kornarealer ikke er nogen Fordel her, og en mere bondebrugspræget Drift med relativ stor Vægt paa Husdyrholdet maa siges at have Fortrinet.

Husmandsbrugene.

For Smaabrugenes Vedkommende synes derimod Forholdene at stille sig ganske modsat de store Gaarde. Holder man sig til Brugene med under 5 ha, er Kvægholdet som Helhed saa stort, at man maa regne med ca. 100 Køer pr. 100 ha Landbrugsareal, altsaa omtrent det dobbelte af det normale i Bønderbrugene. Ved denne Besættelse af Grovfoderarealerne synes det rentable Højdepunkt at være naaet, og det viser sig Aar efter Aar, at hvor man yderligere presser Bestanden stærkt op, kommer man hyppigt til at mangle Grovfoder og maa supplere med saa store Foderindkøb, at det gaar ud over Rentabiliteten, saavel af Kvægholdet som af den samlede Bedrift.

> *Grupperes disse Brug med under 5 ha efter aftagende Kobestand, kommer man derfor oftest til det Resultat, at Forrentningsprocenten er mindst i den Halvdel, som har det største Kohold, hvad enten Aaret saa maa betegnes som mere eller mindre godt for Kvægholdet.*

Her bør dog tilføjes, at den større Kvægbestand kan medvirke til, at Familiens Arbejdskraft bliver bedre udnyttet, og at der kan opnaas en større samlet Arbejdsfortjeneste, selv om den sidste Indsats af Arbejde ikke bliver aflønnet fuldtud, og dermed ikke medvirker til en Forhøjelse af Forrentningsprocenten, ja tværtimod trykker denne. Og Opnaaelsen af den størst mulige Arbejdsindtægt selv med en mindre Fortjeneste pr. Dag maa naturligvis være Formaalet her, hvor ikke større Dele af Arbejdsudgifterne skal udredes kontant til gældende Dagløn for lejet Medhjælp.

Forholdene for andre Husdyrgrene end Kvægholdet.

I det foran nævnte har jeg kun beskæftiget mig med Kvægholdet. Og dette maa vel ogsaa være Hovedspørgsmaalet, naar det drejer sig om Husdyrbestandens Størrelse, fordi denne Besætningsgren er langt mere intimt sammenknyttet med hele den øvrige Bedrift, først og fremmest ved dets store Samhørighed med Markbruget, end Tilfældet er for de andre Besætningsgrene.

Saavel Svinehold som Fjerkræhold lader sig, som allerede nævnt, ganske anderledes hurtigt tilpasse efter de øjeblikkelige Konjunkturer. Og dog er heller ikke Svineholdet uafhængigt af den øvrige Bedrifts Struktur. Den tilstedeværende Mængde Skummetmælk har saaledes en meget stor Betydning for den rentable Størrelse af Svineholdet, og det kan vel ikke være andet, end at den rigelige Arbejdskraft, der er til Stede i Smaabrugene, saa der her kan ofres stor Omhu paa Svinenes Pasning, er en medvirkende Aarsag til, at Svineholdet under normale Forhold er saa stort her, som Tilfældet er. — Det er vel derfor næppe nogen Tilfældighed, naar man prøver paa at undersøge Svineholdets Betydning for det samlede Landbrugs Rentabilitet ved at sammenligne iøvrigt nogenlunde ensartede Brug med forskellig Størrelse af Svineholdet, at Forskellen til Gunst for et stort Svinehold afgjort er størst i Smaabrugene. I et Aar som 1935—36, hvor Svineholdets Rentabilitet maatte siges at være ganske god, var der saaledes en Forskel i Forrentningsprocenten til Gunst for den Halvdel af Brugene, som havde det største Svinehold, paa 1,5 for Smaabrugene og 1,1 for Bønderbrugene, medens Forrentningsprocenten snarest var lavest i den Halvdel af de store Gaarde, som havde det største Svinehold. Og dette kan endda ikke forklares ved, at de store Gaarde med det lille Svinehold havde Fordel af et større Kornsalg, thi Kornprisen laa netop forholdsvis lavt det Aar. Nej, Aarsagen maa snarere søges i Bedriftens hele Struktur, der virker saaledes, at de store

Gaarde, som har det mindste Svinehold, er dem, der lægger ret stor Vægt paa Dyrkning af specielle Salgsafgrøder og samtidig har et ret stort Kornareal, og som Følge heraf mindre Kvæghold med tilsvarende Svinehold; og disse Gaarde har som tidligere anført i det store og hele opnaaet en bedre Rentabilitet end de store Gaarde, der har et relativt stort Husdyrhold. Vi støder altsaa her atter paa et af de Forhold, hvor de enkelte Driftsgrene, naar det drejer sig om deres økonomiske Betydning, maa ses i Belysning af Bedriften som Helhed.

Hvad angaar Fjerkræholdet er en Sammenligning mellem Brug, der lægger større eller mindre Vægt paa denne Driftsgren, uden egentlig Mening og da ganske særlig for de noget større Gaardes Vedkommende. Et større Fjerkræhold vil nemlig altid her være Udtryk for en særlig Interesse for denne Driftsgren i de paagældende Brug, og saa skal Resultatet selvsagt blive bedre end der, hvor et lille Hønsehold nu engang hører med til Bedriften, men iøvrigt ikke ofres synderlig Omhu, hverken med Hensyn til Fodring eller Pasning. Ganske anderledes stiller det sig for Smaabrugenes Vedkommende, hvor Interessen som Helhed er stor for Fjerkræholdet. Og her viser det sig Aar efter Aar, at et stort Fjerkræhold i langt de fleste Tilfælde er et værdifuldt Led af Bedriften og medvirker til en forbedret Økonomi. Ja, det er næppe for meget sagt, at et stort og godt Hønsehold netop for mange Smaabrug har været et godt Hjælpemiddel til at komme igennem vanskelige økonomiske Perioder.

Betragtninger over den øjeblikkelige Situation.

Efter denne Oversigt over, hvad Regnskaberne siger om Rentabiliteten ved forskellig Størrelse af Husdyrbestanden under de Forhold, som har været gældende gennem en Aarrække, vil vi nu følge en Linie, der har været fulgt i Landbrugsproduktionen, og som fører os frem til Betragtninger over den øjeblikkelige Situation.

Det er karakteristisk for den Aarrække, som er behandlet i det foregaaende, at skønt Udbyttet af Markerne er forøget og Besætningerne forbedret, saa har Arbejdsforbruget været nedadgaaende. Det er ikke meget galt at anslaa, at fra 1929, hvor Antallet af Medhjælpere var noget større end de foregaaende Aar, har der været en Tilbagegang i Landbrugets Medhjælperstab paa ca. 50 000. Af denne Tilbagegang falder ganske vist alene de 30 000 paa de vanskelige Aar fra 1929 til 1934; men selv efter 1934 har der altsaa været en Tilbagegang paa ca. 20 000. Disse Tal skal ikke diskuteres nærmere, men tjene til at paavise den Kendsgerning, at man har holdt og stabiliseret Fremgangen i Landbrugets Produktion ved et aftagende Arbejdsforbrug. Den fortsat stigende Anvendelse af arbejdsbesparende Maskiner har naturligvis haft sin Andel i, at man kunde komme igennem med en mindre Medhjælperstab. Men det er ogsaa en Kendsgerning, at man i høj Grad gennem Indkøb har indvirket paa Produktionens Størrelse. Dette gælder ikke blot med Hensyn til Kunstgødning, men ogsaa for Foderstoffernes Vedkommende. Hvor Tilpasningen af Besætningernes Størrelse efter de enkelte Aars varierende Høstudbytte ikke kunde udlignes ved Ændringer i Bestandens Størrelse, tog man Foderstofindkøbene til Hjælp. Meget knappe Græsningsperioder kom man heller ikke igennem ved Hjælp af oplagrede Fodermidler som Ensilage og lignende, men hvor Høet ikke slog til, var det ogsaa her indkøbte Fodermidler, man tyede til. Og mest af alt er det vel endda paafaldende, at trods indgaaende Kendskab til, hvor store Mængder Grovfoder i Form af Kartofler og højprocentiske Roer, der kunde indgaa i Hestenes og Svinenes Foder, og Ensilage til Kvæget, saa er det en Kendsgerning, som Regnskaberne viser, at det som Helhed var paafaldende smaa Mængder Grovfoder, der anvendtes paa denne Maade. Faa Spørgsmaal er der vel talt saa meget om ved Møder og Kursus som netop dette; men Resultatet stod

langt fra i Forhold dertil. Der kan næppe findes anden Forklaring herpaa end den, at det paa dette Tidspunkt ikke betalte sig. Den store Vanskelighed med at sikre sig Arbejdskraft, forholdsvis høje Lønninger og efter Produktpriserne rimelige Priser paa Korn og andre Foderstoffer animerede ikke til at ændre Driftsplanen i Retning af mindre Indkøb og saa til Gengæld ofre det mere Arbejde i Mark og Stald, som en saadan Omlægning vilde kræve.

Men hvor meget anderledes staar vi ikke i det i Dag. Foderstofindkøb fra Udlandet er udelukket, og de Kornmængder, der er til Raadighed til Foder, er smaa. Udsvingene i Høstens Størrelse kan derfor ikke udlignes ved Foderindkøb; og kan der ikke skabes hjemlige Foderreserver er Udskiftning af en større eller mindre Del af Besætningen i de vanskelige Perioder en Nødvendighed. Dette har ikke mindst de lettere Egne i Jylland faaet at mærke de to sidste Aar. Kunstgødningsindkøbene er ogsaa begrænsede, Superfosfat kan slet ikke faas, og Markernes Ydeevne maa der derfor hjælpes mest muligt paa gennem god Behandling og hensigtsmæssigt Afgrødevalg, hvilket netop bortset fra gode Bælgplanteafgrøder betyder øget Arbejdsanvendelse.

Som Forholdene stiller sig nu, er det vanskeligt at se anden Udvej for Opretholdelse af Landbrugets Intensitet i størst mulig Udstrækning end gennem en øget Arbejdsindsats at fremskaffe rigeligt Foder fra egne Marker i en saadan Form, at det staar til Raadighed Aaret rundt ogsaa i de foderknappe Perioder, og hertil hører i de senere Aar ikke mindst vore græsknappe Forsomre.

Spørgsmaalet om Besætningernes Størrelse maa nu for Tiden føjes ind i denne Ramme, og Mulighederne for Fremskaffelse af Fodermidler, der kan anvendes i foderknappe Tider, vil sætte Grænsen for Husdyrbestandens Størrelse. Der er nu i højere Grad Tale om, hvor stor en Besætning man er nogenlunde sikker paa at kunne fremskaffe Foder til, end hvor stor en Besætningsstørrelse, der

giver den bedste Rentabilitet. Selvfølgelig vil dette være afhængigt af, hvorledes man ser paa den nærmeste Fremtid; om det blot gælder at holde ud med størst mulig Besætning, til bedre Tider atter kommer, eller om man mener, at de nugældende Forhold uden Mulighed for udenlandske Foderindkøb vil vare saa længe, at man maa indrette sig herefter.

Landmændene har foreløbig reageret paa den Maade, at man har nedskaaret Bestanden af Høns og Svin stærkt, dels fordi man simpelthen mangler Korn, og dels fordi man ser sin Fordel ved at anvende en Del af Kornet som Tilskudsfoder til Malkekøerne. Der kan næppe være Tvivl om, at denne Indstilling er i Overensstemmelse med de gældende Priser, vel at mærke, naar Kvægbestanden ikke er større, end at Grovfoderet udgør den størst mulige Part af det samlede Foder, og Kornet kun tjener som Tilskudsproduktionsfoder for at udnytte den Del af Køernes Ydeevne, der ikke kan tages ind ved Hjælp af Grovfoder. Er Kobestanden større, end dette betinger, rejser Spørgsmaalet sig i de paagældende Brug, om en yderligere Indskrænkning af Kobestanden ikke vilde være ønskelig.

Dernæst har Landmændene reageret i den Retning at indskrænke Kobestanden stærkere end Antallet af Ungkreaturer, en Foranstaltning, der set saavel ud fra de øjeblikkelige Fodringsforhold som af Hensynet til en kommende Forøgelse af Kobestanden igen maa siges at være hensigtsmæssig.

Spørgsmaalet om den gunstigste Besætningsstørrelse er altsaa under den nuværende Situation traadt ind i en anden Fase end tidligere. Da var det faktisk Spørgsmaalet om den gunstigste Kombination af Anvendelse af hjemmeavlet Grovfoder og indkøbt Tilskudsfoder; nu drejer Spørgsmaalet sig om, hvor store og hensigtsmæssige Mængder Foder, der kan fremskaffes af Landets egne Jorder, og Mulighederne herfor sætter Grænsen for den Husdyrbestand, der nu som tidligere vil være afgørende for det danske Landbrugs samlede Økonomi.

Foredraget efterfulgtes af følgende Diskussion:

Godsejer, Dr. med. *K. A. Hasselbalch* takkede Fuldmægtig *Ridder* for det gode og belærende Foredrag, som der var lagt et stort Arbejde i. Det er et omfattende Regnskabsmateriale, som bearbejdes af Det landøkonomiske Driftsbureau, og der gøres megen Brug af det. Det anvendes baade som historisk Kilde og ved raadgivende Virksomhed inden for det praktiske Landbrug, ja bruges ogsaa af Lovgivningsmagten. Taleren spurgte, om den i Tabel 5 anførte Gennemsnitsydelse af kg Mælk pr. Ko i de 3 Besætningsgrupper var omregnet til 4 % Maalemælk. —

Forsøgsleder, Dr. agro. *V. Steensberg* nævnte, at Foredragsholderen til Slut var inde paa det Spørgsmaal, som i Dag er saa aktuelt, nemlig Udnyttelsen af Grovfoderet. Det synes jo, som om man før Krigen i højere Grad har søgt at klare Vanskelighederne ved større Indkøb af Kraftfoder end ved at udnytte Grovfoderet bedre. Det kan vi ikke mere. Det er først og fremmest Roetoppen, det gælder — ikke alene i frisk, men ogsaa i ensileret Tilstand. Tidligere var man muligvis veget tilbage for Toppens Anvendelse af arbejdsmæssige Aarsager; ved Kalkulationer i Forbindelse med Forsøg var det imidlertid konstateret, at 1 F. E. kunde fremskaffes for ca. 10 Øre, naar alt sættes til fuld Pris. Der var f. Eks. regnet med et Spand Heste til 18 Kr. pr. Dag. Ganske vist er det under normale Forhold ulige lettere at købe Foderet, og det bliver gjort, især naar det kan ske til en billig Pris, men Forholdene gør det nødvendigt, at vi nu ikke lader noget gaa til Spilde. Der er store Værdier at indvinde gennem rationel Opbevaring og Anvendelse af den Del af Toppen, der ikke fodres op fra Marken.

Konsulent *H. Kristensen,* Slagelse, var enig med Fuldmægtig Ridder i den Maade, hvorpaa han havde fortolket Regnskabstallene, men beklagede, at Driftsbureauets Regnskaber ikke var i den Grad à jour, at man umiddelbart kunde bruge dem. De bearbejdede Regnskaber er jo altid ca. 1½ Aar gamle,

inden de foreligger, og i Tider som nu, hvor alting skifter saa hurtigt, er det vanskeligt at anvende Tallene til Kalkulationer. Hvis jeg f. Eks. i Dag vil sælge mit Hø, kan jeg faa mere for det pr. F. E., end Besætningen kan betale det med i Henhold til Regnskaberne. De, der for Tiden har de største Afgrøder til direkte Salg, møder med de bedste Selvangivelser.

Ridders Redegørelse for Sammenspillet mellem de forskellige Driftsgrene er et Ord i rette Tid. Det er min Opfattelse, at et stort Ungkvæghold forringer Malkekvægholdets Økonomi. Selvfølgelig maa vi reducere Besætningerne i Forhold til Fodringsmulighederne; dog mener jeg, at man med Hensyn til Reduktionen af Svinebestanden er gaaet for vidt. Ved Anvendelse af flere Sukkerroer maa vi kunne bøde paa Kornmanglen til Svineproduktionen. Det er intet Under, at Mælkeproduktionen gaar stærkt tilbage paa Egne med daarlige Jorder og ringe Kornhøst.

Foredragsholderen svarede Dr. Hasselbalch, at Mælkeydelsen ikke var omregnet til 4 % Maalemælk, og udtalte iøvrigt, at en ændret Anvendelse af Grovfoder og Korn inden for Besætningerne vilde nødvendiggøre en Ændring af Markbruget. Naar det i Foredraget var nævnt, at det var i Overensstemmelse med de gældende Priser, naar man indskrænkede Bestanden af Svin og Høns og anvendte Korn til Køerne i Stedet for, saa var det ikke Meningen dermed at fremhæve, at man skulde forsøge at opretholde en større Kvægbestand paa Svinenes og Hønsenes Bekostning, end det størst mulige Grovfoderforbrug til Kvæget betinger.

Grovfoderets Anvendelse er et vigtigt Spørgsmaal. Det er rigtigt, at hvor man har haft Arbejdskraft til Raadighed, har det sikkert i adskillige Aar været rentabelt at anvende Roetoppen. Arbejdet med Opsamlingen og Ensileringen er uden Tvivl godt betalt.

En stor Ungkvægbestand svarer sig i Almindelighed ikke saa godt paa de gode Jorder. Dog er Forholdet det, at der til Ejendomme med ganske god Jord *kan* høre Arealer af mindre god Bonitet, hvis Afgrøder kan finde økonomisk Anvendelse

til Ungkvæget. Regnskaberne viser dog i Almindelighed, at det fortrinsvis er i Egnene med de lettere Jorder, man faar et godt økonomisk Resultat af en forholdsvis stor Ungkvægbestand.

Da ikke flere ønskede Ordet, afsluttede Godsejer, Dr. med. *K. A. Hasselbalch* Mødet med en Tak til Foredragsholderen for den grundige Behandling af Emnet, som man havde faaet, dels gennem Foredraget og dels gennem Diskussionen. Jeg kan allerede nu gøre opmærksom paa, at Landhusholdningsselskabet vil holde et Sommermøde paa Hindsgavl i Dagene 22., 23. og 24. Juni.

Er Sparekassernes Rentesatser ublu?

Af

Sparekassedirektør *H. Krog-Meyer*,
Den sjællandske Bondestands Sparekasse.

I Tidsskrift for Landøkonomi, Hæfte 1 for 1942, efterlyser Sekretær *Axel Nielsen* i nogle overordentlig interessante Betragtninger ved Aarsskiftet en Forklaring paa, „hvorfor Bankers *og tildels ogsaa Sparekassers* (udhævet af mig) Udlaansrente skal være 50 til 150 pCt. højere end Indlaansrenten". Sekretær Nielsen har forinden redegjort for, hvorledes man ved en tvangsmæssig Neutralisering af en Del af de ledige Penge kunde undgaa det irrationelle Forhold, at de ledige Penge, der fremkommer ved, at Nationalbanken kontant financierer al vor Eksport, indsættes i Sparekasser og Banker til en Rente af 2½ til 3½ pCt., hvorefter disse Pengeinstitutter genindsætter Størsteparten i Nationalbanken til 0 pCt. eller andetsteds til minimal Rente, medens „Resten udlaanes til Byernes og Landbrugets Næringsdrivende til en Rente af 5—7 pCt., selv naar Udlaan kan ske mod fuldkommen Sikkerhed".

De danske Sparekasser er ikke tjente med i denne Sammenhæng at blive slaaet i Hartkorn med Bankerne, al den Stund det lige fra Sparekassernes Oprettelse har været deres fornemste Opgave næst efter sikker Anbringelse af Midlerne at give Indskyderne den højest mulige Rente af deres Sparemidler og laane ud i By og Land til de billigst mulige Satser. Den officielle Statistik (Sparekasseinspektørens Beretning 1939/40) siger herom, at Sparekassernes gennemsnitlige Indlaansrente og Udlaansrente (inclusive Provision, der iøvrigt spiller en meget lille Rolle i Sparekasserne) har været for hele Landet:

Aar	Indlaans-rente pCt.	Udlaansrente (inclusive Provision) pCt.	Forskel pCt.
1935/36	3,58	4,28	0,70
1936/37	3,76	4,51	0,75
1937/38	3,75	4,50	0,75
1938/39	3,75	4,52	0,77
1939/40	3,81	4,52	0,71

De unormalt lave Tal for Ind- og Udlaansrente i 1935/36 skyldes den dagældende Tvangsrentelov.

Nyere officielle Tal foreligger ikke. For Regnskabsaaret 1. April 1940 til 31. Marts 1941 vil Tallene for Ind- og Udlaansrente sikkert ligge ca. en halv Procent højere for atter i 1941/42 at gaa ca. en halv Procent ned, men Forskellen (Rentemarginalen) vil utvivlsomt vise sig at være lige saa beskeden ogsaa for disse to Regnskabsaar.

De af mig nævnte Tal viser en saa stor Forskel fra Sekretær Axel Nielsens (til Indskyderne 3,81 pCt. og ikke 2½—3½ pCt., fra Laantagerne 4,52 pCt. og ikke 5—7 pCt. og Fortjeneste 18,6 pCt. og ikke 50—150 pCt.), at Sparekasserne med god Samvittighed kan sige Hus forbi. Det modsatte vilde ogsaa være baade beklageligt og foruroligende, thi dersom Sparekasserne kun kunde røgte deres Opgave i Samfundet ved at skære saa bred en Rem af Befolkningens Ryg, vilde der ikke være megen Mening i at opretholde dem som samfundsgavnlige, begunstigede Institutioner.

Hvad Artiklens øvrige Betragtninger angaar, da er jeg fuldt enig med Forfatteren i, at Landbrugets ledige Penge umiddelbart efter Krigens Ophør næppe i større Grad vil blive brugt til Retablering af Besætning etc., fordi paa dette Tidspunkt alle vil købe og ingen sælge. Men naar Sekretær Axel Nielsen spørger: Vil opsparede og likvide Kapitaler formaa at genskabe Besætningerne i et nævneværdigt hurtigere Tempo, end det vilde ske uden disse, maa jeg alligevel hævde, at den Landmand, der efter Krigen staar med tilstrækkelig likvid Kapital, det være sig Indskud paa Sparekassebog eller anden let realisabel Anbringelse, han vil have større Chancer for at faa Produktionsapparatet successivt paa Fode — og kunne klare Frem-

tiden — end den, der har anbragt sine Realisationsmidler saaledes, at han skal optage Laan for at klare Dagen og Vejen. Kan han ikke straks bruge dem til Indkøb af ny Besætning eller Fodermidler og Gødningsstoffer, skal der — desværre — nok blive Brug for Pengene til at dække Forskellen mellem de efter Krigen af mange forventede lavere Priser paa hans Produktion og de faste Udgifter (Skatter og Lønninger etc.), der erfaringsmæssigt ikke daler saa hurtigt som Indtægterne.

Mon det ikke er saadanne Betragtninger, der instinktivt faar den jævne Landmand til at passe bedre paa Pengene nu end under forrige Krig. Herom vidner i hvert Fald de mange Indfrielser af dyrere, mindre faste Laan, de mangfoldige, efterhaanden ret betragtelige Beløb paa Sparekontiene og den uanset Øjeblikkets Medbør fastholdte gammeldags fornuftige, for ikke at sige nøjsomme Levevis blandt de selvstændige Landmænd. Det Pres paa Priserne, som fremkommer ved Misforholdet mellem Varemængde og Købe*evne*, forstærkes næppe i synderlig Grad fra Landbrugsside, da Købe*viljen* af ovenanførte Grunde maalbevidst holdes i Tømme.

København, den 13. Marts 1942.

H. Krog-Meyer.

Sparekassedirektør H. Krog-Meyers udmærkede Redegørelse giver mig ikke Anledning til mange Bemærkninger. Jeg skal blot oplyse, at min Hentydning til, at selv Sparekasserne i visse Tilfælde ogsaa kunde følge „Bankprincipper" med Hensyn til Udlaansrenten, gjaldt Belaaning af Værdipapirer. Som Eksempel kan jeg nævne, at Belaaning mod Haandpant af Kreditforenings-Obligationer i hvert Fald i de Sparekasser, hvis Virksomhed jeg kender til, kun kan ske til 70 eller 75 pCt. af Kursværdien, og at Rentesatsen netop i Løbet af denne Pengerigelighedsperiode er forhøjet fra 4½ til 5 pCt. Alle vil sikkert være enige med mig i, at Risikoen ved denne Udlaansform er Nul. Da nu den gennemsnitlige Indlaansrente som anført af Direktør Krog-Meyer kan ventes at blive ca. 3,3 pCt. for Regnskabsaaret 1941—42, vil den af mig nævnte Avance paa 50 pCt. i dette Tilfælde være ubestridelig.

Nu er Belaaning af Obligationer næppe nogen særlig betydende Virksomhed inden for Sparekasserne — hører vel daarligt nok hjemme der — saa maaske burde jeg have undladt at skrive „tildels ogsaa Sparekasser" uden samtidig at definere dette specielle Forhold, som jeg hentydede til.

Det er iøvrigt klart, at jo lavere Indlaansrenten er, des vanskeligere bliver det at holde Forskellen mellem Ind- og Udlaansrente nede paa de nuværende ca. 20 pCt. (af Indlaansrenten), idet Administrationsomkostningerne er vanskelige at nedsætte. Uden at tage Sigte paa nogen bestemt Sparekasse vilde jeg gerne i denne Forbindelse have Lov til at sige, at enkelte Sparekassers Efterligning af Bankernes Marmorpaladser paa de dyre Gadehjørner næppe kan bidrage til billigere Administration.

Alt i alt maa det dog utvivlsomt siges, at Sparekassernes Betydning for et rimeligt Renteniveaus Opretholdelse i Øjeblikket er saa stor som nogensinde, saa i Princippet kan det kun glæde mig, i jo højere Grad Sparekasserne kan melde „Hus forbi" vedrørende de omtalte Forhold.

Axel Nielsen.

Udkomne Bøger.

Studier over Jordens Fosforsyreindhold. III. En Sammenligning mellem forskellige kemiske Metoder til Bestemmelse af tilgængelige Fosfater i Jord. Ved K. A. Bondorff og P. Damsgaard-Sørensen. 48 Sider. — *Forsøg med Opbevaring af Æbler og Pærer i Kulsyrerum og andre Lagerrum 1936—41.* Forsøg med Frugtopbevaring under forskellige Lagerforhold III. Ved Niels Esbjerg. 68 Sider. 353. og 354. Beretning fra Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur. (G. B. N. F.). (Kbhvn. 1942).

Beretning fra Den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole for Undervisningsaaret fra 1. September 1940 til 31. August 1941. 63 Sider. (Kbhvn. 1942).

Andelsselskaber i Danmark i Aaret 1940. Udarbejdet af Andelsudvalgets Sekretariat ved Redaktør, cand. polit. A. Axelsen Drejer. Særtryk af Andelsbladet. 38 Sider. (Kbhvn. 1942).

Statens Redskabsprøver. Arbejdsprøve med Roetørrensere og Sukkerroetørvaskere 1940—41. 88. Beretning fra Statens Redskabsudvalg. Afgivet af Dommerudvalget ved Knud Hansen. 44 Sider. (Kbhvn. 1941). — *Prøve med mindre Propelmøller (Vindgeneratorer). 89. Beretning fra Statens Redskabsudvalg* ved Knud Hansen. 20 Sider. (Kbhvn. 1942).

Aarbog for Gartneri. Treogtyvende Aargang 1941. Redigeret af Alfred M. Danvig. Udgivet af Alm. dansk Gartnerforening. 303 Sider. (Kbhvn. 1942).

Dansk Bogfortegnelse. Aarskatalog 1941. 91. Aargang. Udgivet af G. E. C. Gads Forlag. 312 Sider. (Kbhvn. 1942).

Beskæftigelsesforholdene i 1940. Udgivet af Det statistiske Departement. Danmarks Statistik. Statistiske Meddelelser 4. Række. 115. Bind. 3. Hæfte. 93 Sider. (Kbhvn. 1942).

Efter 50 Aar . . . . . Aktieselskabet Dansk Svovlsyre- & Superphosphat-Fabrik. 1892 — 2. Januar — 1942. Illustreret Festskrift. 56 Sider. (Kbhvn. 1941).

Landbrugsregnskaber fra jydske Regnskabskredse 1940—41. Samlet og udgivet af Foreningen af jydske Landboforeningers Regnskabsudvalg ved K. Kvist Kristensen, Konsulent. XXXX + 146 Sider. (Aarhus 1941).

Beretning om Foreningen af jydske Landboforeningers 67. Delegeretmøde i Aarhus den 10. og 11. Oktober 1941. Samlet af Foreningens Sekretær. 168 Sider. (Aarhus 1941).

De samvirkende danske Landboforeningers Stambog over Vædere IX. A. Oxforddowns Race Nr. 529—625. B. Leicester (Dishley) Race Nr. 152—161. C. Dorsetdowns Race Nr. 4. Udarbejdet af Nic. Bonde, Konsulent. Udgivet af Foreningen af jydske Landboforeninger. 96 Sider. (Aarhus 1942).

Den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole. Aarsskrift 1942. Redigeret af Bibliotekar Max Lobedanz. 57 Sider. (Kbhvn. 1942).

Vitaminer og Mineralstoffer i Husdyrenes Fodring. 2. Udgave. Af Knud Rottensten. Udgivet af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab. 138 Sider. (Kbhvn. 1942).

Samsø Landboforening 1842 — 22. Februar — 1942. Festskrift udgivet af Samsø Landboforening paa 100-Aarsdagen for dens Stiftelse den 22. Februar 1842. 157 Sider. (Aarhus 1942).

Mindre Meddelelser.

Fodermesterkursus paa Næsgaard.

I Lighed med tidligere Aar afholder Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde i 1942 et Fodermesterkursus. Dette Kursus er henlagt til Den Classenske Agerbrugsskole paa Næsgaard pr. Stubbekøbing. Kursusets Varighed bliver fra Mandag (Aften) den 20. April til Lørdag (Middag) den 25. April.

Da der højst kan medtages ca. 30 Deltagere i dette Kursus (mod ca. 100 i de nærmest foregaaende), vil professionelle Fodermestre fortrinsvis faa Adgang til at deltage.

Prisen for Deltagelse bliver 30 Kr. pro persona. Anmeldelser sendes til *Landhusholdningsselskabet, Rolighedsvej 26, København V.*, hvor ogsaa Kursusplan og nærmere Oplysninger kan faas.

Sommermøde paa Hindsgavl.

I 1937 afholdt Landhusholdningsselskabet et 3 Dages Sommermøde for Selskabets Medlemmer paa Hindsgavl ved Middelfart. Mødet fik et særdeles vellykket Forløb, og der var blandt Deltagerne almindelig Enighed om, at man burde fortsætte med saadanne Møder. I 1938 var der paa Grund af Bellahøj-Festlighederne intet Hindsgavlmøde, men i September 1939 var der tilrettelagt et nyt Møde, som det dog paa Grund af de da indtrufne Krigsbegivenheder blev besluttet at aflyse. Sommermøde-Planerne har siden været stillet i Bero.

Nu er Spørgsmaalet paany taget op, og Selskabet har planlagt et 3 Dages Hindsgavl-Møde i Dagene M a n d a g d e n 22. J u n i t i l O n s d a g d e n 24. J u n i d. A. Der regnes med Deltagernes Ankomst Mandag Eftermiddag og Hjemrejse Torsdag Morgen.

Det endelige Program for Mødet er endnu ikke fastlagt, men nærmere Meddelelse herom vil fremkomme i de følgende Numre af *Tidsskrift for Landøkonomi*, og ved Meddelelse direkte til Selskabets Medlemmer. Som ved det tidligere Sommermøde paa Hindsgavl vil der blive afholdt en Del Foredrag om aktuelle Emner, ligesom der vil være forskellig Underholdning om Aftenen.

Alt lægges til Rette efter, at Deltagerne skal kunne faa 3 indholdsrige Dage i Hindsgavls skønne Omgivelser.

Reserver allerede nu Dagene 22.—24. Juni til dette Formaal.

Landbrugets Prisforhold i Februar Maaned 1942.

(Ved Det landøkonomiske Driftsbureau).

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	Hele Aaret 1940	1941			1942	
		Hele Aaret	Jan. Md.	Febr. Md.	Jan. Md.	Febr. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (ab Mejeri)[1]	18,42	25,61	24,94	25,46	25,95	25,95
Smør, Notering	312	389	389	389	389	389
do. do. + Tillæg	318	437	422	434	445	445
Ost, 20 pCt.	133	198	190	197	199	199
Æg	140	201	182	177	232	220
Slagterisvin, (sl. V.)	193	237	235	236	244	244
Slagtekøer, Kbhv., 1. Kl. (lev.V.)	77	122	109	111	121	123
Stude og Kvier, Esbj., 1. Kl. (do.)	86	115	112	112	118	118
Smaagrise, Køge, Kr. pr. Stk.	29	41	38	44	30	28
Kælvekøer, Odense, 1. Kl., Kr. pr. Stk.[2]	414	677	600	613	750	750
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	1395	1944	1550	1613	2100	2100
Hvede	23,37	28,42	28,00	28,00	29,25	29,25
Rug	24,77	29,42	29,00	29,00	30,25	30,25
Byg, 2/r.	22,25	25,42	25,00	25,00	26,25	26,25
Havre	22,21	25,42	25,00	25,00	26,25	26,25
Hø	19,53	33,04	32,00	32,00	37,50	38,50
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	15,98	16,33	15,50	16,00	16,00	17,50
Runkelroefrø	173	289	268	275	238	235
Kaalroefrø, Wilhelmsburger	220	433	320	338	550	538
Rødkløverfrø, sildig	441	722	565	570	915	975
Hvidkløverfrø	626	783	585	590	990	1000
Hundegræsfrø	100	192	111	123	250	250
Alm. Rajgræsfrø	138	185	150	148	220	220
Ital. do.	135	172	140	139	200	200
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	19,27	23,21	22,40	22,60	23,75	(23,00)
Sv. Ammoniak	19,35	23,50	22,60	22,80	24,30	23,40
18 pCt. Superfosfat	—	15,35	15,25	—	15,50	—
40 » Kaligødning	17,46	19,67	19,25	19,45	20,10	19,35

[1]) Ekskl. Mælkeafgift, inkl. Mælketillæg.
[2]) Bestaaet Tuberkulinprøven.
Korn 1941 og 1942 = Maksimalpriser.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	Hele Aaret 1940	1941			1942	
		Hele Aaret	Jan. Md.	Febr. Md.	Jan. Md.	Febr. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	175	244	238	242	247	247
Smør, Notering	149	186	186	186	186	186
do. do. + Tillæg	152	209	202	208	213	213
Ost	233	347	333	346	349	349
Æg	119	170	154	150	197	186
Slagterisvin	200	244	242	243	252	252
Slagtekøer (København)	133	210	188	191	209	212
Stude og Kvier (Esbjerg)	141	189	184	184	193	193
Unge Heste (Odense)	189	264	210	219	285	285
Hvede	169	206	203	203	212	212
Rug	208	247	243	243	253	253
Byg, 2/r.	173	197	194	194	204	204
Havre	184	211	207	207	218	218
Hø	284	481	466	466	546	560
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	426	435	413	427	427	467
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	100	120	116	117	123	119
18 pCt. Superfosfat	—	259	258	—	262	—
40 » Kaligødning	146	165	161	163	169	162
Vejet Prisindeks for:						
Mejeriprodukter	156	217	210	216	221	221
Husdyrprodukter, ialt	161	219	210	213	226	225
Korn	179	210	207	207	216	216
Planteprodukter, ialt	210	247	242	243	256	261
Landbrugsprodukter, ialt	**165**	**221**	**212**	**215**	**228**	**228**
Kunstgødning	134	169	170	170	172	165
Markfrø	141	238	238	238	366	366

Landvinding og Ejendomsforbedring*).

Af
Gaardejer *Olav Øllgaard,* M. F., Gredstedbro.

Naar man her til Konsulentmødet har bedt mig tale om dette Emne, er Meningen antagelig den, at man ønsker at faa et Billede af, *hvad* det er, der foregaar i Danmark paa dette Omraade, *hvordan* det foregaar, og eventuelt ogsaa, om det, der sker, er forsvarligt og ønskeligt, og om det derfor er noget, man fra vore Landbrugsteoretikeres Side bør være med i og yde Støtte.

Der er i Øjeblikket en Interesse for Ejendomsforbedring som aldrig før i dette Slægtled. Naar vi undtager de sidste 5—10 Aar, saa kan man vist godt sige, at den landøkonomiske Interesse har i alt væsentligt koncentreret sig om de almindelige Driftsforbedringer i Mark og Stald, herunder maa dog medtages Mergling og Kalkning, som nærmest maa henregnes under Grundforbedring, selv om den maa gentages ret ofte. Men naar vi taler om Ejendomsforbedring, saa er det jo de Ting af *blivende Art,* som danner Grundlag og Forudsætning for det mere foranderlige: Driftsforbedringer. Og naar Interessen for disse Problemer er bleven saa lysvaagen, saa er Grunden sikkert bl. a. den, at man er naaet til Erkendelse af, at de Driftsforbedringer, som den moderne Tid byder Landbruget i saa rigt Maal, først kan komme til rigtig og frugtbar Udfoldelse, naar de grundlæggende Forbedringer er gennemført, ja — mange af de moderne Driftsforbedringer kan overhovedet ikke virke, før dette er sket. Jo mere produktionsdygtige og kraftige vore Landbrug er, des mindre

*) Efter Foredrag holdt ved Konsulentmødet den 28. Februar 1942.

tynger de faste Udgifter, Leveomkostninger m. v. Og saa tror jeg forøvrigt, at naar Interessen har kunnet slaa igennem som sket er i alle de Tusinder af Smaabedrifter her i Landet, saa bunder det — foruden i selve det Kultur- og Oplysningsstade vi befinder os paa — i den selvejende Besiddelsesform, vi er saa lykkelige at have, i dette at den enkelte Bonde er en fri og selvejende Mand, der har Vished for, at enhver Ejendomsforbedring, selv om den maaske ikke altid kommer ham selv til Gode i fuldt Maal, kan gaa i Arv til hans Børn og hans Slægt. Denne *Frihed* og dette *Selveje* ligger bagved som den egentlige Drivkraft i alle vore landøkonomiske Fremskridt, men først og fremmest for enhver Ejendomsforbedring.

Disse Ejendomsforbedringer overstiger jo ofte den enkeltes økonomiske Evne lige i Øjeblikket, og saa maa de vente; men Forholdet er det, at vi her i Landet, ud fra Samfundets Interesse i at faa disse Ting fremmet i et hurtigere Tempo, er gaaet den Vej i de senere Aar at lade Staten træde til, dels med direkte Tilskud og dels med let og billig Adgang til Statslaan. Og Motiveringen er den, at man har en Interesse i at støtte det enkelte Landbrugs Produktionskraft og derigennem dets Økonomi, men tillige at fremskaffe saa meget som muligt af Raastoffer til Landbrugsproduktionen igennem egen Avl, og endelig at der herved *skabes Arbejde* baade direkte og indirekte, idet man har indset, at netop disse Arbejder har en ganske særlig Evne til at „yngle".

De Arbejder, der angaar Jordforbedring, samler sig hovedsagelig om to Love: Grundforbedringsloven og Landvindingsloven. Grundforbedringsloven er nu en halv Snes Aar gammel, og den er bleven en blivende Lov, som alle regner med, vi beholder ud i Fremtiden. Det er en uhyre populær Lov, som har gjort umaadelig Gavn.

Den er velkendt, og jeg skal kun kort ridse den op: Der ydes 50 pCt. Statstilskud til Arbejdet, naar det udføres af Folk, som ellers vilde være arbejdsløse, fortrinsvis Familieforsørgere, og de der har forsikret sig mod

Arbejdsløshed, samt 50 pCt. Tilskud til Rør og visse Materialer. Loven administreres af et Grundforbedringsudvalg i hvert Amt, hvori der sidder 3 Landmænd, 1 Arbejderrepræsentant og 1 Tekniker. Det kræves, at der skal foreligge en Plan og et Overslag for ethvert Arbejde, udarbejdet af en autoriseret Mand. Ind under denne Lov hører Vandløbsreguleringer, Dræning, Jævning og Planering af Huller, Diger m. m., Mergling samt Istandsættelser af Markveje. Endvidere hører Anlæg af Siloer, Møddingsteder og Ajlebeholdere under denne Lov, hvor man kan vælge, om man vil have 25 pCt. i direkte Tilskud eller rentefrit Laan. Efter at man har opnaaet de 50 pCt. Statstilskud, kan Resten faas som Laan paa følgende Betingelser: Laanene skal indføres foran alle andre Prioriteter. De er afdragsfri i 3 Aar — Rente 4½ pCt. — 10 Aars Afdrag. Man regner, at Grundforbedringsloven giver 35—45 pCt. i Gennemsnit i Tilskud til de samlede Omkostninger.

Grundforbedringsarbejder under 800 Kr. kan gennemføres gennem Tremandsudvalgene i Kommunen. Her behøves ingen Planlægning, kun Beskrivelse; enkelte Rørledninger kan medtages, men der tænkes nærmest paa Jævning, Planering o. lign. samt Istandsættelser af Markveje, som ikke behøver at optages som Kommuneveje, saadan som det ellers er Tilfældet i Henhold til Grundforbedringsloven. Grundforbedringsloven har indført hurtigt virkende Afvandingskommissioner i Stedet for Landvæsenskommissioner. Men Grundforbedringsloven naar ikke langt nok; den kan tage de normale Dræningsarbejder, mindre Vandløbsreguleringer o. s. v., hele det store ordinære Grundforbedringsomraade løst paa en god Maade; men de vanskelige Projekter, som af en eller anden Grund bliver fordyret, store, lange, dybe Ledninger, Underførsler under Veje og Baner eller større Fællesarbejder, dem rækker Grundforbedringsloven ikke ud til, og de har ogsaa faaet Lov at ligge til Skam for det højtkultiverede Landbrugsland Danmark.

Her sætter den ny *Landvindingslov* ind og tager fat, hvor Grundforbedringsloven slipper op. Da denne Lov med det skønne Navn — der er jo Fanfare og Stemning i Ordet „Landvinding" — blev vedtaget i November 1940, var der vistnok nogle, som var lovlig højt oppe og som troede, at med denne Lov kunde man i Løbet af 0,5 udjævne alle de Frynser, der findes paa Danmarks Kyster, og med Landvindingsloven som Karklud i en snæver Vending tørre alle Vandplasker op inde i Landet, men de er bleven skuffede, for det er jo ikke sket. Det, der er sket, er, at Arbejdet er startet med at gøre alle Arealer, som der er Mening og Fornuft i at tage ind til Dyrkning, i Stand. Intet Areal, som der er den mindste Smule sund Sans i at gøre i Stand, behøver længere at ligge udyrket hen her i Danmark. Til dette Punkt har Landvindingsloven bragt os, men det vil altsaa sige, at der er en økonomisk Side af Sagen, som maa overvejes i hvert enkelt Tilfælde. Jeg skal nævne de økonomiske Rammer: Der kan gives indtil $^2/_3$ af de samlede Omkostninger ved et Projekt i Tilskud, og Resten, $^1/_3$, kan faas som Laan, der forrentes med 4½ pCt., men er rentefrit og afdragsfrit i 3 Aar, hvorefter det afdrages med 7,7 pCt. i 20 Aar. Disse Laan indføres ogsaa foran alle andre Prioriteter. — Overordentlig gunstige Vilkaar.

Er alle de Arbejder, der ikke kan betale $^1/_3$, da udelukket? Nej, der er endnu en Udvej: gennem Arbejds- og Socialministeriet. Som Eksempel kan jeg nævne Projektet Skive—Karup Aa, et Projekt paa 1,5 Mill. Kr., men med kun knap 500 ha Jord. Her fastsætter man saa først Lodsejernes Betaling, som aldrig maa overstige den Nytte og Interesse, de har af Foretagendet — i dette Tilfælde skitseret til 250 000 Kr. Derefter kan der i Henhold til Landvindingsloven ydes det dobbelte = 500 000 Kr., men saa er vi kun paa 750 000 Kr., eller det halve af, hvad det koster. Hvis der saa paa Stedet er arbejdsmæssige Interesser, der er tungtvejende nok, saa overtager Arbejdsministeriet Arbejdet til Udførelse og betaler, hvad det

koster, i dette Tilfælde altsaa 750 000 Kr. Man vil maaske heraf faa det Indtryk, at saa er der da næsten ingen økonomiske Grænser alligevel. Det er der nu, for det er ikke alle Steder, der er disse arbejdsmæssige Interesser, eller alle Steder Jorden er god nok, og selv om saa var, kan det blive *for* dyrt. Jeg kan her tage det samme Eksempel fra Skive; her er et lille Areal paa 76 ha inde ved Byen. Hvis de Krav, Skive By har stillet, skal imødekommes, vil hver ha koste noget over 5000 Kr. at gøre i Stand plus en væsentlig aarlig Pumpeudgift i al Fremtid, og da Lodsejerne ikke er særlig varme paa det, idet kun 29 pCt. af Arealet var stemt for det, er dette Areal blevet udskudt. Men man vil dog heraf have faaet et Indtryk af, at her er skabt en Lovgivning, der muliggør enhver blot nogenlunde fornuftig Opgaves Løsning. Men jeg tror at kunne sige, at

> *Opgaverne ligger hovedsagelig inde i Landet, ved Uddybning og Regulering af Hovedvandløbene, ved Afvanding af lave Mose-, Dynd- og Klægarealer, enten ved naturlig Afstrømning, eller i mange Tilfælde ved Pumpning, hvor de elektriske Automatpumper har revolutioneret hele dette Forhold, eller ved Afvanding og Rydning af kratbevoksede Arealer, afgravede eller uafgravede Mosearealer o. s. fr. Det er paa disse Omraader, de store Landvindingsmuligheder ligger.*

Dermed være ikke sagt, at der ingen Muligheder er i de mange Vandomraader, men der er ofte dette ved disse Projekter, at de tit er meget dyre, og tit er der Fiskeriinteresser, som staar i Modstrid med de landøkonomiske; saa er der een Ting, som man maa foretage, nemlig en systematisk Jordbundsundersøgelse, og den giver ofte et Resultat, som gør, at Projektet maa opgives. Men ethvert Projekt, der fremkommer ogsaa af den Art, bliver taget op til Undersøgelse, der i disse Tilfælde bør være særlig grundig.

En særlig Art af Landvinding af Vandarealer er Tilslikningsarbejder i Vadehavet ved Jyllands Vestkyst, hvor man sætter Faskiner ud, der bringer Vandet i Ro og holder Slik tilbage til Aflejring. Der arbejdes med Projekter af den Art, som jeg haaber, vi faar virkeliggjort.

Landvindingsloven betegner paa mange Maader et Brud i den hidtidige Lovgivning og Udvikling paa dette Omraade:

1. Man skærer igennem.
2. Man springer Vandløbsretter, Landvæsenskommissioner og Overlandvæsenskommissioner over.
3. Man kan tvinge Lodsejerne direkte.
4. Man kan fremme Sagerne hurtigt.

Der er nedsat et Landvindingsudvalg under Landbrugsministeriet, som modtager Ansøgninger og forbereder Sagerne og gør Indstilling til Landbrugsministeren, som derefter bestemmer, om Sagen skal fremmes. Til Illustration af, hvordan denne Lov virker, skal jeg nævne Gangen i et Par af de Sager, der er gennemført.

Kalvslund-Fæsted Moser ved Ribe. Et Areal paa 1600 ha, en Del vandlidende Arealer, der dyrkes med Græs, en Del Mose, som udnyttes, men den største Del afgravet Mose, der henligger fuldstændig uproduktiv, hvor Vildtet holder til, og hvorover Fuglene synger. Her holdtes den 3. Februar 1941 et forberedende Lodsejermøde, hvor der blev forelagt et løst Skitseprojekt med skønsmæssigt Overslag. Interessen var stor, og man valgte Lodsejerudvalg til at fremskaffe Detailplaner og virkelige Overslag over Omkostninger. Den 7. Februar indsendte man Andragende til Landvindingsudvalget om at faa økonomisk Støtte til Udarbejdelse af Detailprojekt. Et saadant koster ca. 15—20 000 Kr. for saa stor en Plan, og det er uhyre vanskeligt at faa disse Penge rejst i første Omgang; derpaa strander mange gode Sager. Den 5. Marts foreligger Landvindingsudvalgets Bevilling paa $^2/_3$ af de ca. 15 000 Kr. Det er sundt, naar Lodsejerne er interesseret

med en vis Part af disse Udgifter. Projekteringen blev gennemført af Ingeniør *Jæger,* Ribe, og var tilendebragt den 8. September, hvor det blev forelagt paa et stort Lodsejermøde og vedtaget og godkendt. Lodsejerne indsendte derefter Ansøgning om at faa Projektet gennemført efter Landvindingsloven. Det staar i Loven, at *en Kreds af Lodsejere* skal indsende Ansøgning, ikke *hvor mange.* Sagen blev derefter besigtiget, undersøgt og bevilget den 17. November; den 23. December afholdtes Licitation, Arbejdet blev straks sat i Gang, og Gravemaskinen har været i Virksomhed siden og gaar hver Dag. Naar man nu tager i Betragtning, at det er et Arbejde, der omfatter 1600 ha med flere Hundrede Lodsejere, hvor der skal graves 300 000 m^3 Fyld, anlægges 30 km Vej — en Bekostning paa 1,2 Mill. Kr. — vil man vist forstaa, at det er rationelle Fremgangsmaader, der er anvendt. Og det næste, der nu sker, er jo dette, at Afvandingskommissionen fra Ribe Amt tager fat og dels foretager en Fordeling af den Trediedel, som Lodsejerne skal betale for hver enkelt Lod efter Nytte og Interesse, samt afgør alle de mange Spørgsmaal om Jordafstaaelser, Erstatninger o. s. v. Landbrugsministeriet udnævner en Sagkyndig, som gennemfører Sagen paa Ministeriets Vegne og er den egentlige ansvarlige for Arbejdets Gennemførelse og Afslutning. Det er ikke en Betingelse, at Sagerne vedtages af et Flertal af Lodsejerne, men det er en Praksis, der allerede har dannet sig, at man nødig gennemfører en Sag, hvis den ikke har en rimelig Tilslutning; det er som Regel en Garanti for, at der er landøkonomisk Mening og Fornuft i den.

En anden Sag: *Landting Hovedgaard,* en Enkeltmand: Overslag 63 000 Kr. Henvendelse til Hedeselskabet den 21. November 1940. Undersøgelse i Marken fra 9.—22. December. Projekt og Ansøgning indsendt til Landvindingsudvalget den 3. Februar 1941, bevilget den 12. Marts med 60 pCt. Tilskud, Kontrakt afsluttet om Pumperne den 13. Marts. Arbejdet paabegyndt lige efter Frostens Ophør

den 15. April. Fuldført, afvandet, kultiveret og besaaet 60 Tdr. Land med Hør samme Foraar. En af Danmarks fineste Hørmarker. Udbyttet i Penge tør jeg ikke nævne.

Hallandsbjerg — Bode Enge: Overslag 970 000 Kr. Undersøgelse i Marken fra 17. April til 16. Maj 1941. Projekt forelagt 30. Oktober 1941. Bevilling nu, klar til Licitation og Arbejdet i Gang, naar Frosten er væk.

Vejle — Skibet Enge: 210 000 Kr. Lodsejerne begynder 8. Oktober 1940. Besigtigelse 23. Oktober 1940. Undersøgelser i Marken fra 23. Oktober til 16. November. Projekt forelagt 7. Marts 1941. Indsendt til Landvindingsudvalget den 2. Maj. Bevilling 10. Juli. Licitation 4. September. Paabegyndt 19. September.

Der er Sager, som tager længere Tid, fordi de er vanskeligere, men jeg haaber, man herigennem har faaet et Indtryk af Arbejdsgangen og Tempoet. Alle de Arbejder, der økonomisk lader sig gennemføre efter Grundforbedringsloven skal løses efter denne, men der kan være Fællesarbejder, som økonomisk godt lod sig løse efter Grundforbedringsloven, men som af andre Grunde er vanskelige, og som det derfor er praktisk at løse efter Landvindingsloven; i saadanne Tilfælde sætter man Tilskudet ned i Niveau med Grundforbedringslovens Tilskud. Som Regel er det Hovedafvandingen, man tilstræber at bringe i Orden efter Landvindingsloven, og den Linie, man holder, er den, at naar et Projekt er gennemført, saa *skal* Hovedafvandingen være ført til Bunds, saa der er Mulighed for eventuel Detailafvanding af hele Arealet. I mange Tilfælde vil det være klogt at vente lidt med Detailafvandingen og se, hvordan den virker. Der er som Regel ingen Fare ved en rationel gennemført Hovedafvanding, hvorimod en for kraftig Dræning eventuelt kan være skadelig eller i mildeste Fald være delvis overflødig og derfor spildt. Man har jo i de sidste Aaringer været inde paa en meget kraftig Dræning her i Landet, og jeg føler mig ikke helt sikker paa andet, end at der enkelte Steder kunde være sparet nogle Rør. Jeg vil haabe, at de For-

søg, der er i Gang, maa bringe noget mere Klaring af dette Forhold for de forskellige Jordarters Vedkommende. Der er rejst en Diskussion om disse Problemer i den sidste Tid, hvilket jeg hilser med Tilfredshed, og jeg tror, man alvorligt skulde overveje ogsaa Spørgsmaalet om Opstemning af Vandet i Ledningerne i Sommertiden, den saakaldte Fugtvanding, navnlig dér, hvor man nu nedlægger de gamle Overrislingsanlæg og foretager Afvanding og Kultivering i Stedet. Vi skal sky det skadelige Vand, men vi skal heller ikke i den Grad faa „Vandskræk", at vi tapper Vandet fra vore Kulturplanter om Sommeren. Det kunde forøvrigt være interessant at faa anlagt nogle kunstige Vandingsanlæg af Markafgrøder dér, hvor de naturlige Forhold er til Stede derfor.

Der er i de sidste Aar vaagnet en vis Interesse for kunstig Vanding af Markafgrøder. Jeg tror, der er Problemer her, som det kunde være interessant at faa taget op til Undersøgelse baade teknisk og økonomisk. Landvindingsloven er endnu i sin Vorden, men vi har dog i de $^5/_4$ Aar faaet godkendt Planer, der omfatter ca. 15 000 ha, hvoraf store Dele henligger fuldstændig uproduktivt. Alle Danmarks kvalificerede Teknikere er beskæftiget med Udarbejdelsen af Planer, men det gælder jo om, at de koncentrerer sig om de Planer, der er mest landøkonomisk Mening i og undgaar at spilde Kræfter paa det unyttige. Denne Planlægning er af *fundamental Betydning* for at faa den rigtige *tekniske Løsning* frem og for at faa et solidt Grundlag for en landøkonomisk forsvarlig Bedømmelse af selve Arbejdet.

For at faa et Indtryk af, dels hvad der er sket her i Landet i Retning af Jordforbedring, og dels af hvad vi kan vente os, skal jeg nævne et Par Tal: Man regner med, at i den sidste Menneskealder er Halvdelen af vore Enge og Moser bragt i god Kultur, d. v. s. ca. 750 km². Siden vi fik den første Grundforbedringslov 1932 og 33, er der anvendt i Tilskud og Laan ca. 70 Mill. Kr. Hvor meget der heraf er Tilskud, har jeg ikke kunnet faa opklaret;

indtil 1940 androg Tilskudet 1/3 og blev da sat op til 50 %. Der er drænet 76 000 ha foruden en Mængde Vandløbsreguleringer og en Del Vejanlæg. Med Hensyn til de Smaaarbejder under 800 Kr., der kan sættes i Gang uden Planlægning gennem Tremandsudvalgene, er der til Dato indgaaet 6083 Andragender, hvoraf 4785 er bevilget (751 afslaaet). Hvis Vinteren ikke havde bundet det hele, vilde disse Smaaarbejder have afhjulpet en væsentlig Del af Arbejdsløsheden i Landkommunerne i Vinter. Hedeselskabet oplyser, at der i 1939 og 40 er afsluttet Drænings- og Vandløbsreguleringsarbejder omfattende 3700 ha til et Beløb af 14,5 Mill. Kr.

Med Hensyn til hvad vi kan vente os sat i Gang, saa ligger der et Fingerpeg i, at Hedeselskabet ved Udgangen af Aaret 1941 ligger med fuldt udarbejdede Planer omfattende ca. 40 000 ha til en Bekostning af ca. 23 Mill. Kr. Derudover ligger Anmodninger til Behandling pr. 1. Oktober 1941 317 Sager omfattende 56 000 ha og en samlet Bekostning af ca. 50 Mill. Kr. Jeg kan i denne Forbindelse blot henvise til et bestemt Omraade, Ringkøbing Fjordenge paa ca. 20 000 ha Klæg og Dynd, hvoraf nogle er løst og antagelig alle skal løses i Henhold til Landvindingsloven. Man regner, at ca. 1/5 af Landbrugsarealet endnu er vandlidende.

Man vil antagelig af det her anførte have faaet et levende Indtryk af, at vi staar midt i en rivende Udvikling paa dette Omraade her i Danmark, og at Staten yder en rigelig Støtte og Opmuntring hertil, og der kan jo godt være Grund til at spørge, om det nu ogsaa er forsvarligt, set baade fra et landøkonomisk og fra et nationaløkonomisk Synspunkt. For den enkelte Landmand kan der ingen Tvivl være, for Forholdet er jo det, at disse Afvandings- og Kultiveringsarbejder enkeltvis har virket som *praktisk Anskuelsesundervisning* fra den ene Landmand til den anden. Man har set Frugterne hos Naboen, og saa gaar man selv hen og gør ligesaa, og saa er der det, at disse Arealer er jo, naar de bliver afvandet og kultive-

ret, noget af Landets bedste og mest driftssikre Jord, som ofte ligger i Kanten af sandede Markjorder, og som derfor passer saa uendelig godt sammen med disse tørre Arealer. Ingen Steder gror Hvidkløveren frodigere end paa afgravet Mose, naar der er passende Muld. Og et Moment til: Disse istandgjorte Arealer gaar som Regel ind som Supplement til allerede bestaaende Landbrug og virker derfor uden særlige Bekostninger styrkende for Bedriften i dens Produktion og Økonomi, ja for mange mindre Landbrug virker Kultiveringen af en saadan Mose, Kær eller Englod som en kærkommen Tillægsparcel, saa Ejendommen faar en passende Størrelse, navnlig under de nuværende Produktionsforhold.

Med de Betingelser, der nu bydes, er de Omkostninger og den Gæld, der paaføres, i høj Grad forsvarlig og overkommelig, vel at mærke naar Forbedringen udnyttes i Bedriften. Og med Hensyn til Spørgsmaalet om Forsvarligheden af at stikke disse Laan, der her er Tale om, ind foran alle 1. Prioriteter, vil jeg hævde, at det er fuldt berettiget, naar Staten faar 1. Klasses Sikkerhed for disse Laan efter at have ydet saa store Tilskud. Panthaverne kan ikke lide nogen Skade herved, fordi her tilfører man Ejendommen en virkelig Værdi i Form af en varig regulær Forbedring, der afdrages i et forholdsvis kort Aaremaal. Jeg har da ogsaa Indtryk af, at Hysteriet om denne Sag er i stærkt Aftagende. De Skatteprioriteter, man indfører Tid efter anden, har jeg langt mere Respekt for. Og hvad Staten angaar, anser jeg den Pengeanbringelse, som her finder Sted, for noget af det mest rentable; det letter Statens Forsørgerpligt over for de arbejdsløse og styrker de enkelte Landbrugs Økonomi og Velstand, og hvis man kunde regne det ud, saa vilde det vise sig, at disse Penge gaar med Tiden ind igen i Form af Skat. Disse Penge bliver gjort produktive i allerbedste Forstand, baade de, der gaar til Jordforbedring og ikke mindst de, der gaar til Ensilagebeholdere og Opbevaring af de nu saa kostbare Gødningsstoffer.

Men der gives jo ogsaa andre Former for Ejendomsforbedring, f. Eks. Kalkning og Mergling; her giver Staten ogsaa sine Tilskud, og efter alle de Ulykker, som overdreven saavel som underdreven Kalkning har gjort, saa er det jo et umaadeligt Fremskridt, vi er naaet til derved, at der nu stilles Krav om Kortlægning af Marken, og at vi har Midler til at bestemme den Kalkmængde, enhver Jord bør tilføres. Jeg vil nævne Plantningen i Hegn i Haver og Plantager; den Gavn og Skønhedsværdi, disse Ting betyder, tillægges ofte alt for ringe Betydning. Her yder Staten ogsaa sit Bidrag. Hvis vi danner Plantningslaug, kan vi faa Arbejdet gjort gratis gennem „flyvende Korps". Der er dannet 472 Laug med 30 000 km Hegn; indtil Dato har de gravet 8000 km Hegn og Hulgravning til 1000 Smaaplantninger, hertil medgaaet 11 Mill. Planter. I 1941 var 1000 Mand beskæftiget herved. Endvidere ydes 50 % Tilskud til Planterne til Hegn og Smaaplantager, og gennem Plantnings- og Landbo- og Husmandsforeningerne kan vi faa 40 % Tilskud til Planter, endvidere kan vi faa $^2/_3$ af de samlede Udgifter til Fredskovsplantager, og Kommuner og Institutioner kan faa 40 % af Arbejdslønnen i Henhold til Beskæftigelsesloven. Det er vel navnlig i Jylland, disse Spørgsmaal trænger til Løsning. Vi trænger til at faa vore Hjem og vore Marker pakket ind med Træer.

Jeg skal endvidere nævne en forbedret Jordfordeling. Eftersom Driftsudgifterne stiger, og Tiden bliver kostbar, maa dette Spørgsmaal ogsaa løses. Ogsaa her findes der nu en støttende Lovgivning. Den Lov om Jordfordeling, der har været gældende i Sønderjylland, er nu udvidet til hele Landet. Der er oprettet en Jordfordelingskommission i hvert Amt; naar Spørgsmaalet rejses ved Henvendelse hertil, kan man faa det ordnet uden Papirs- og Omskiftningsudgifter.

Til Slut skal jeg omtale den Side af Sagen, der angaar Bygningsforbedringer. Denne Lovgivning er i Modsætning til de andre, som vi regner for varige, saa afgjort en *Krigs-* og *Kriselovgivning* motiveret i Arbejdsløsheden, som man

vel næsten kan sige allerede er under Afvikling. Lovene er lige nu fornyet for næste Sæson. Der bliver fortsat 25 % Tilskud indtil et Højestebeløb af 3000 Kr. — sidste Aar 5000 Kr. Man skal selv præstere 30 % af Omkostningerne, og Laan kan faas paa 45 % af Omkostningerne indtil 5000 Kr., sidste Aar 15 000 Kr. Der er dog her en Dispensationsret for Ministeren. Disse Laan anbringes ikke foran andre Prioriteter, men skal anbringes indenfor 110 % af Panteværdien, for Ejendomme under 10 000 Kr. Jordværdi 120 % af Panteværdien; ogsaa her er der lempende Bestemmelser og Dispensation.

Der er sidste Aar anvendt henimod 100 Mill. Kr. til dette Formaal, deraf ca. 55 Mill. Kr. i Tilskud og 45 i Laan, og der er foretaget Reparationer af 86 000 Bygninger, heraf er ca. 60 000 Landbrugsbygninger, d. v. s. mellem $^1/_4$ og $^1/_5$ af samtlige Landbrugsejendomme.

Denne Lovgivning omfatter alle almindelige Reparationsarbejder i Avlsbygninger og Stuehuse, Tilbygning, fuldstændig Ombygning, elektriske Installationer, Brønde, Vandindlæg, Sanitetsanlæg, Badeværelser og Kartoffelhuse. Siloer, Ajlebeholdere og Møddingsteder, der ellers hører under Grundforbedringsloven, kan, naar det er i Forbindelse med Reparationer af Stalde, tages med her, ligesaa Kloakering. Det er en rummelig og fornuftig Lov, der har været med til at udrydde Arbejdsløsheden og samtidig virket med til at faa gennemført Tusinder af tiltrængte Bygningsforbedringer baade i Avlsbygninger og i Stuehuse.

Man kan vel sige, at det hele næsten er kommet for voldsomt, saa det har knebet med at faa givet den fornødne Vejledning, baade hvad det praktiske, sundhedsmæssige og skønhedsmæssige angaar. Vi maa haabe, at det, der i de sidste Aar er gjort for at vække Interesse og Forstaaelse og Selvtænkning over Bygningsspørgsmaalet, har virket. Det er et udyrket og forsømt Felt inden for vor Landbrugsoplysning, men der er ingen anden Vej end den, vi er gaaet i andre Retninger: at vi tager ogsaa den

Sag i vor egen Haand; vi kan ikke vente efter, at Haandværkere og Arkitekter løser Spørgsmaalene. Det kan de heller ikke, for de mangler det praktiske Livs Erfaringer midt i selve Bondebruget og Bondehjemmet; det er vi klogere paa, og derfor skal vi selv tænke Spørgsmaalene igennem, stille Kravene til Indretning, Isolation, Hygiejne o. s. v., og saa maa vore Bygningsteknikere hjælpe os at udforme det i Praksis. Der savnes nogle Konsulenter, der vil kaste sig over dette Bygningsspørgsmaal, foreløbig sammen med det, de har i Forvejen, men vi bør engang naa til, at vi i Landbrugsorganisationerne har Bygningskonsulenter paa Linie med Planteavls-, Husdyrbrugs-, Regnskabs- og Havebrugskonsulenter. Det er ikke alene den praktiske Side af Sagen, det gælder, men det er sandelig ogsaa Skønheden, den danske Stil, der passer til Landets og Folkets Natur.

Ja, alt dette, jeg her har nævnt, er jo næsten 100 % dansk Arbejde og betyder en Forbedring og en Forskønnelse af de enkelte Ejendomme, men det betyder ogsaa en Forbedring og Forskønnelse af vort Land, det gælder ogsaa Landvindingsarbejderne. Jeg ved jo nok, at der findes nogle „Patentnaturvenner", der føler sig forpligtet til at retlede og revse os, naar vi retter et Vandløb ud eller fjerner noget Krat fra et Mosehul. Jeg føler mig nu ikke særlig paavirket af dette, for vi er jo dog nogle, som har faaet vor Livsgerning midt i Naturen, og som har levet os sammen med Naturen i den Grad, at vi ikke alene gaar ud og holder af Naturen om Søndagen, men vi holder af den ogsaa alle de seks søgne Dage om Ugen; det kunde aldrig falde os ind at øve Vandalisme mod Naturen i Danmark. Jeg vil gerne her sige over for de mange travle teoretiske Naturvenner, der optræder, at jeg har meget mere Respekt for de positive og aktive Naturvenner, der ogsaa tænker paa de Mennesker, der skal leve paa Jorden, og jeg kan nu ikke se Skønheden ved en Sump og et Stykke surt og nytteløst Jord, men jeg kan

se Skønheden ved en frugtbar Jord med gode Afgrøder, trivelige Dyr og selvhjulpne, arbejdsglade Mennesker.

Det er Bondehjemmets Opbygning, alt dette tager Sigte paa, der ligger en uendelig Berigelse og Tilfredsstillelse i at gennemføre disse Ejendomsforbedringer. Jeg husker endnu, da jeg for mange Aar siden pløjede en af de gamle sure Enge. Jeg oplevede da det største landbrugsmæssige Mirakel, jeg nogensinde har set: at der groede 33 Læs Havre dér, hvor der Aaret før var 6 Læs Strøelse eller daarligt Hø. Vi sætter os ved den Slags Arbejder et Minde for Efterslægten, saa den kan se, at der dog har levet en Slægt, som ogsaa efterlod den andet end Byrder og Gæld. Og saa er der ikke mindst i Tiden nu det Perspektiv over dette Arbejde, at det er jo ogsaa vort fælles Folkehjem, vi arbejder for at bygge op indefra. Det er godt, at vi i disse Ufrihedens Aar kan samles om at styrke vort Land og Folk indadtil aandeligt og materielt. Det er det, der sker i Danmark nu!

Vil Danmark kunne konkurrere paa Verdensmarkedet som frugtproducerende Land?

Af Adjunkt, cand. mag. *Aa. H. Kampp.*

Da jeg i denne lille Oversigt vil belyse ovenstaaende Spørgsmaal geografisk, skal jeg tillade mig indledningsvis at fremkomme med nogle Bemærkninger om Geografiens Arbejdsmaal og -midler.

Adskillige af mine Læsere husker maaske fra deres Skoletid Geografi som en Opremsning af Navne paa Byer, Floder og Bjerge, lidt Kendskab til Klimaforhold og lidt Fortælling om fremmede Folkeslag. De yngste af dem har dog maaske været ude for en Geografiundervisning, der har været paavirket af den Udvikling, eller jeg kan vist godt sige Revolution, den videnskabelige saavel som den pædagogiske Geografi har været ude for i de sidste Aartier.

Erhvervsgeografien eller den økonomiske Geografi er vel den Gren af Geografien, der for Tiden har Menneskehedens største Interesse. Den gaar ud paa at undersøge Menneskets Afhængighed af de fysisk-geografiske Forhold, at betragte Jorden som Bolig og navnlig som Virkeplads for Mennesker. Dens Hovedopgaver er at studere de forskellige Erhvervs Udbredelse og drage Sammenligning mellem de enkelte Erhvervs Udvikling i de forskellige Lande og paavise, i hvor høj Grad en bestemt Udvikling indenfor en Gren af et Erhverv kan føres tilbage til de paagældende Landes Beliggenhed, Jordbund og Klima, Raastofforekomster, den arbejdende Befolknings større og mindre Dygtighed o. s. v.

Erhvervsgeografen driver ikke sit Forskningsarbejde alene for Videnskabens Skyld, men har stadig det Maal for Øje at være med til at danne den teoretiske Basis, som Erhvervene

kan anvende som Baggrund for deres praktiske Undersøgelser, ikke mindst, hvor det drejer sig om Vurderingen af udenlandske Markeder og Forsyningsproblemer. Det er ud fra dette erhvervsgeografiske Synspunkt, jeg nærmer mig mit Emne, hvor jeg skal forsøge at trække nogle Linier op, som kan danne en Forbindelse mellem mit teoretiske Kendskab til Frugtavlens Verdensgeografi og danske Frugtavleres Erfaringer fra det praktiske Arbejde, saavel med den egentlige Frugtdyrkning som med det andet store Problem: Afsætningen af Frugten til lønnende Priser paa Markeder i Ind- og Udland.

Medens man f. Eks. i Tyskland, U. S. A. og Sverige allerede i en Aarrække har forstaaet, at Erhvervene kan drage Nytte af den geografiske Viden, synes det bl. a. i Danmark at have skortet paa Forstaaelse heraf. Det maa dog retfærdigvis tilføjes, at Frugtavlsgeografien her danner en Undtagelse, maaske bl. a. fordi Frugtavlen som egentligt Erhverv er saa forholdsvis ny her i Landet, og dets Udøvere derfor har et særlig vaagent Øje overfor Omverdenen.

Frugtavl i sig selv er ganske vist adskilligt ældre end vor Tidsregning, men Erhvervsfrugtavlen med dens stærke Udvikling i Driftsformerne er vokset op under Indflydelse af Industrikulturlandenes økonomiske Udvikling i de sidste Aartier og af den samtidig stigende Forstaaelse af Frugtens sundheds-

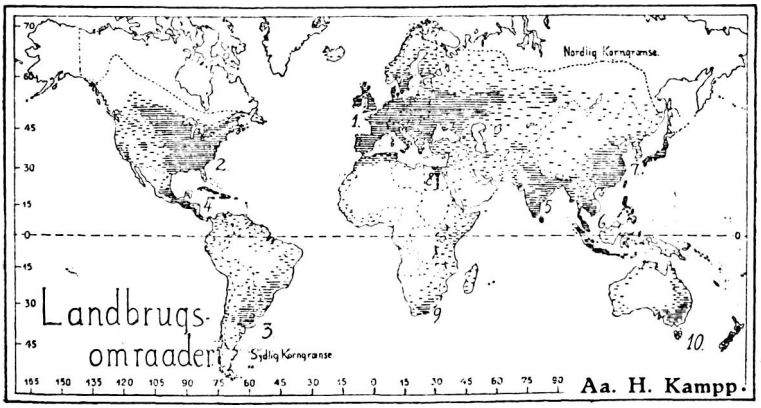


Fig. 1. (Efter *Aa. H. Kampp:* Geografisk Grundbog. Kbhvn. 1939).

mæssige Betydning. For Danmarks Vedkommende er Frugtavl som Erhverv saa nyt, at det først nu er under Udvikling.

Frugtavl i videste Forstand omfatter saa mange forskellige Plantearter, at man kan sige, den er udbredt fra Ækvator næsten lige til Kuldegrænserne for Planteavl i det hele taget. Disse Kuldegrænser svarer omtrent til Kornavlsgrænserne, der er tegnet i grove Træk paa Fig. 1, hvor de stærkest dyrkede Omraader er skraverede med hele Linier; de mindre vigtige Landbrugsomraader er brudt skraverede, medens Kulde- og Tørkeørkener og andre udyrkede Omraader er hvide. Tallene 1—10 har jeg forklaret i „Tilskueren", 1935. Kort af denne Type egner sig iøvrigt ikke særlig godt til at vise Udbredelsen af et bestemt Produkt, fordi Omraader, der ligger langt fra Ækvator, er altfor store, hvad der ganske vist ikke er saa let at se her, hvor Kortets nordligste og sydligste Del mangler. Paa Kort af denne Type er Grønland og Sydamerika lige store, skønt det virkelige Forhold er, at Sydamerika er 9 Gange saa stort som Grønland. Paa de følgende Verdenskort har jeg derfor anvendt en anden Slags Kort, der maaske til at begynde med vil synes noget fremmedartet, men hvor alle Flader er afbildet i indbyrdes rigtigt Størrelsesforhold, saaledes at de til dette Formaal i Virkeligheden er de helt rigtige Kort. At de for mange Mennesker synes mere forkerte end det første Kort, skyldes blot, at man endnu er mest vant til at se Verdenskort, der er forkerte paa den første Maade.

Fig. 2 viser Plantevæksttyperne i Jordens forskellige Klimabælter, der afgrænses af de tykke Linier.

En frugtavlsgeografisk Sammenligning mellem de forskellige Lande vanskeliggøres ved *den forskellige Betydning, der lægges i Ordet Frugt.* Frugtavl betyder i nogle Lande indenfor de tempererede Bælter Dyrkning af saftige Træfrugter, altsaa navnlig Æbler, Pærer, Blommer og Kirsebær, men andre Steder medregnes desuden Valnød, Hasselnød o. s. v., eller Buskfrugt; enkelte Steder ogsaa Jordbær og Meloner. Og i nogle Landes Statistik indgaar kun bærende Træer i Erhvervsfrugtavlen, nogle tæller Nyplantninger med, i andre Landes Statistik er Privatfrugtavlen med, nu og da ogsaa vildtvoksende Bær. Endelig

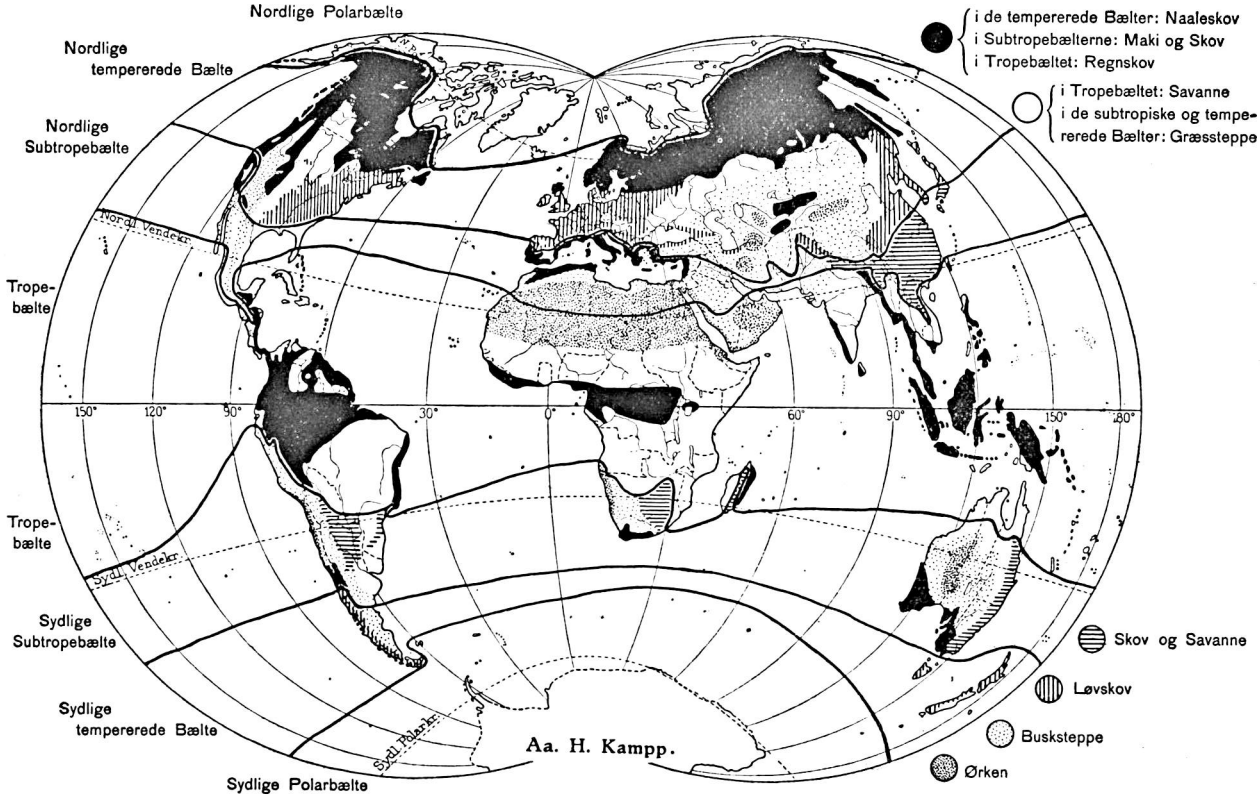


Fig. 2. Jordens Plantebælter. (Efter *Aa. H. Kampp:* Geografisk Grundbog. Kbhvn. 1939).

har adskillige Lande overhovedet ingen Frugtavlsstatistik, og andre har kun optaget Statistik en enkelt Gang for Aar siden. Det skorter ikke mindst paa Statistik, der muliggør Beregninger over Frugtavlens Rentabilitet indenfor de enkelte Lande.

De fleste af de Lande, der overhovedet har Statistik, har kun interesseret sig for Trætællinger, medens Arealopgivelser vilde have større praktisk Værdi, fordi Udbyttet pr. ha er af ulige større Interesse end Udbyttet pr. Træ eller Busk.

Det maa ikke glemmes, at der foruden de tempererede Bælters Frugter er endnu to erhvervsgeografiske Grupper af Frugter: I. Sydfrugterne, de subtropiske (eller halvtropiske) Bælters Frugter, hvortil regnes Citrusfrugterne og Abrikos, Fersken og Daddel, der navnlig dyrkes i Makiregionerne (se Fig. 2) og II. Tropefrugter, hvoraf navnlig Bananer og Ananas spiller en Rolle i Verdenshandelen.

Selv om f. Eks. Bananer, Appelsiner og Grapefrugt til en vis Grad konkurrerer med de tempererede Bælters Frugter, ligesom de australske Æbler for nogle Aar siden konkurrerede med dansk Bacon ved Englændernes Morgenmaaltid, saa er det nok alligevel Konkurrencen indenfor de tempererede Klimabælters Træfrugter indbyrdes, der har Grund til at paakalde størst Interesse blandt danske Erhvervsfrugtavlere. Og der vil være Mening i, som Forholdene ligger i Øjeblikket, at indsnævre Problemet endnu mere og stille det op som *danske Æbler kontra ikke-danske Æbler*. Jeg skal ad statistisk Vej vise Berettigelsen af dette Synspunkt: Antallet af Æbletræer i Danmark ligger langt over Antallet af de øvrige Frugttræer tilsammen, og mens Æbletræantallet er omtrent fordoblet i det sidste Tiaar, stagnerede Antallet af Pære- og Blommetræer nærmest, og Antallet af Kirsebærtræer gik endog tilbage. Efter Tællingen i 1939 udgjorde Antallet af Æbletræer over 61 pCt. af Danmarks Frugttræer, og de fleste Nyplantninger er rene eller næsten rene Æbleplantninger. Efter Erhvervsfrugttrætællingen i 1940 udgør Æbletræerne 82 pCt. af Træerne i *Erhvervsfrugtavlen,* og det er jo den, der har Interesse i denne Forbindelse. For de nyplantede Træers Vedkommende ligger Procenten sikkert højt oppe i Halvfemserne. Det samlede danske

Erhvervsfrugtareal steg i Femaaret 1935—40 med 84 pCt., men indtager endnu kun 7700 ha og kunde altsaa rummes paa Taasinge; Æblearealet kan paa dette Grundlag anslaas til 5700 ha eller godt 0,1 pCt. af Landbrugsarealet, et Omraade svarende til Fanø i Størrelse.

Vil Danmark kunne konkurrere paa Verdensmarkedet som æbleproducerende Land? Saadan maa Spørgsmaalet altsaa i Virkeligheden stilles, og paa Grund af de mange Faktorers indviklede Sammenspil kan det naturligvis ikke besvares kategorisk hverken med Ja eller Nej, men en geografisk Undersøgelse kan belyse det fra en Side, der antagelig vil være ny for de fleste af mine Læsere.

Paa hvilket Marked skal det danske Æble konkurrere? Først og fremmest paa det danske. Her har det danske Æble ifølge Sagens Natur under alle Forhold et stærkt beliggenhedsgeografisk Forspring, og i Øjeblikket er det i Praksis uden Konkurrenter. Ved rigtigt Valg af Sorter og med den allerede nu anvendte Opbevaringsteknik skulde vi paa faa Aar let kunne naa til at forsyne os selv med Æbler. Ogsaa Vitaminmarkedet i Maj—Juni, som vi hidtil har maattet dække med udenlandske Frugter eller danske Grøntsager, gælder det om at erobre. Det maa kunne ske ved, at Frugten opbevares paa den rigtige Maade. Man bør sikkert efter Forstander *Esbjergs* Forslag opføre Fælleslagre, hvor Æblerne kan ligge uden at paavirkes af Frost eller Varme.

Det næste Problem er: Hvor ligger den Del af Verdensmarkedet for Æbler, som Danmark i Fremtiden kan være Medbejler til? Det afhænger *maaske* bl. a. af Krigens Udfald. Det vil, som vi straks skal se, i alle Tilfælde først og fremmest komme til at dreje sig om Tyskland, dernæst Belgien og Frankrig.

Overfor eventuelle Indvendinger imod, at jeg i det følgende, tvunget af Nødvendigheden, taler om de før Krigen eksisterende Statsomraader, maa jeg fremhæve, at Fordelingen af Produktion og Behov sjældent ændres væsentligt af, at politiske Grænser flyttes; Hovedvægten vil i Almindelighed fortsat blive lagt paa de Erhvervsgrene, der er opøvet gennem Menneskealdre.

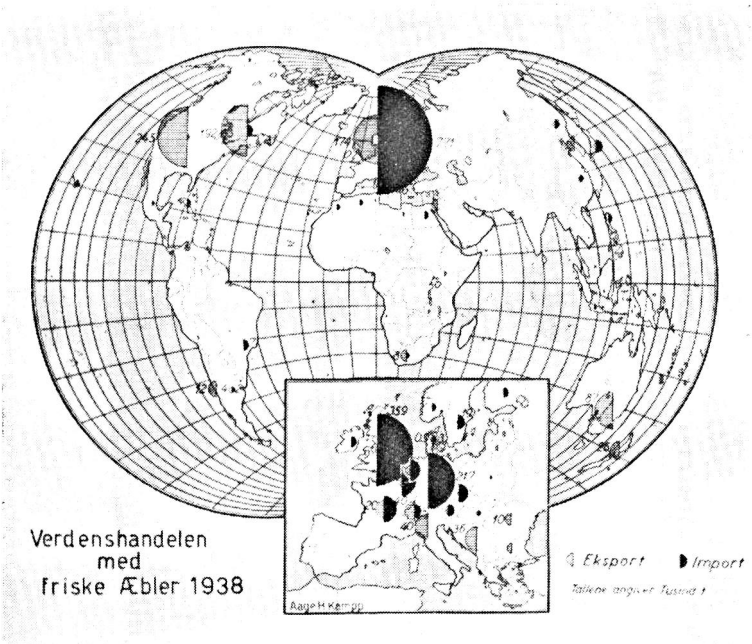


Fig. 3. Efter Statistik fra Annuaire de Statistique Agricole 1940—41. Institut International d'Agriculture. Rom 1941.

Fig. 3 viser Verdenshandelen med friske Æbler i 1938, det sidste Førkrigsaar og derfor det sidste Aar, vi foreløbig har en brugelig Statistik for. De skraverede Halvcirkler viser Eksporten fra de forskellige Lande, de sorte Halvcirkler viser Æbleimporten, og Tallene angiver Handelen maalt i Tusind Tons. Paa Verdenskortet er de europæiske Landes Handel slaaet sammen, og forneden paa Kortet er anbragt et Europakort i noget større Maalestok, hvor de enkelte Landes Æblehandel er specificeret ud. De samlede Tal for Europa paa Verdenskortet er fremkommet ved, at de enkelte Landes Eksporttal henholdsvis Importtal er lagt sammen; den europæiske Eksport, Kortet viser, gaar praktisk talt ikke udenfor Europa, men forklares af Specialkortet.

Det vil maaske undre nogle af Læserne, at Sovjetunionen er udeladt paa Europakortet. Mellem det „europæiske Rus-

land" og „asiatiske Rusland" er der nu hverken fysisk-geografisk Grænse eller erhvervskulturel eller politisk Grænse, og da der heller ikke er nogen statistisk Grænse, er det ikke længere muligt at opretholde denne kunstige Skillelinie. Da man ikke kan lade Europas Østgrænse falde sammen med Sovjetunionens, der jo gaar ved Stillehavet, maa man i Praksis tegne Europas Østgrænse ved Sovjetunionens Vestgrænse, saaledes som ogsaa Sovjetunionens egne Statistikere og Geografer gør.

Der kom 800 Tusinde Tons friske Æbler paa Verdensmarkedet, noget mere end de nærmest foregaaende Aar. De 770 Tusinde Tons eller over 90 pCt. blev købt af europæiske Lande; $^1/_5$ heraf kom dog fra andre europæiske Lande. England var den største Aftager med op imod Halvdelen af den samlede europæiske Import, Tyskland Nr. 2 med godt ¼, dernæst fulgte Belgien, Luxemburg, Frankrig, Holland og det daværende Tjekkoslovaki.

Hvilke Lande var Hovedeksportører af Æbler? Først og fremmest U. S. A. og Canada, der hver for sig eksporterede mere end de europæiske Lande tilsammen, dernæst Australien. Som Nr. 4 og 5 i Rækken kom et Par europæiske Lande, Italien og Jugoslavien, tæt fulgt af New Zealand. Hermed er nævnt de vigtigste Eksportlande, der alle er næsten uden Æbleimport.

Ser vi paa de enkelte Verdensdele, er Udenrigshandelen med Æbler overordentlig ringe i Sydamerika, Afrika og Asien, der med det nuværende, meget ringe Forbrug hver for sig i store Træk vil kunne forsyne sig selv og ikke mere. De angelsaksiske Verdensdele, den nordamerikanske og den australske, kan forsyne sig selv med Æbler og desuden sende meget store Kvanta til Europa, Æbleaftageren par excellence.

Med Ottawa- og andre Aftaler mellem britiske Lande in mente tør man vist regne med, at England ogsaa i Fremtiden vil bevare sin æblemæssige Samhandel med disse to Verdensdele, der vel desuden, hvis Lejlighed byder sig, vil søge at genvinde deres gamle Plads paa det øvrige europæiske Marked med de 190 Tusinde Tons, der efter Tallene fra 1938 vilde

blive tilovers, et Tal, der kun ligger lidt under det daværende Tysklands samlede Import. Hvis de saaledes optræder som Danmarks Konkurrenter paa det fastlandseuropæiske Marked, vil de ikke blive vore eneste Konkurrenter. Italien, det sydslaviske Omraade, Bulgarien, Rumænien, De baltiske Lande og Svejts med sit Eksportoverskud vil ogsaa melde sig. Australiens og New Zealands Æbler modnes, naar de europæiske trods Kølelagring er ved at slippe op.

For det samlede Europa er der paa en Maade mere Sandhed i Fig. 4, hvor de sorte Cirkler og de tilsvarende Tal i Tusinde Tons viser ren Importoverskud, tilsvarende skraverede Cirkler viser Nettoeksport. Som vi saa før, var der kun faa Lande, der havde baade Import og Eksport af Betydning, og dette Kort giver derfor i store Træk det samme Billede som det foregaaende, men m. H. t. Markeder er det af større Klar-

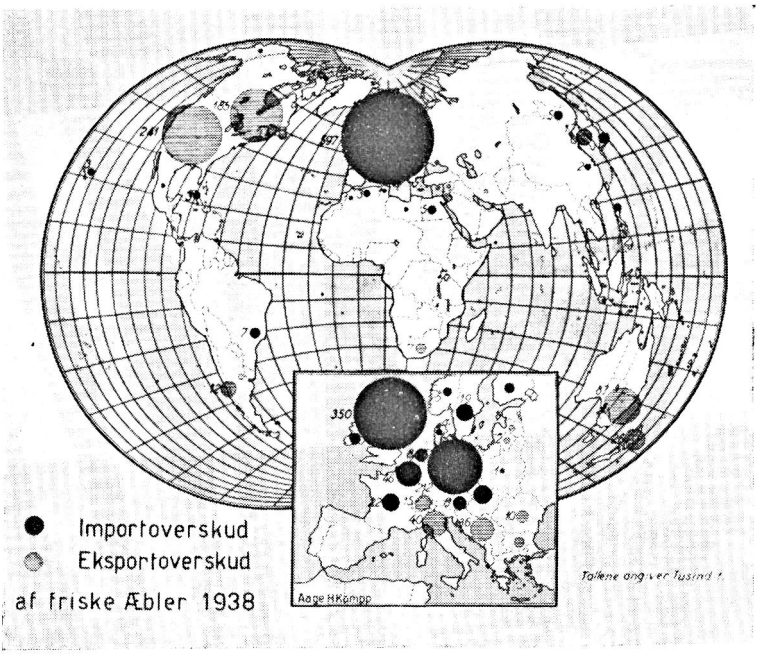


Fig. 4.

hed. Europas samlede Import fra oversøiske Lande var knap 600 Tusinde Tons. Englands Import var 350 Tusinde Tons, og det Marked, danske Æbler skal være med i Kapløbet om at mætte, er altsaa paa knap 250 Tusinde Tons. Heraf importerede det daværende Tyskland godt 200, Belgien-Luxemburg 46 og Frankrig 22 Tusinde Tons.

De store oversøiske Æbleeksportlande har saa at sige ingen Import, saa Tallene bliver de samme som før. De europæiske Æbleeksportører var: Italien med 40 Tusinde Tons og Jugoslavien med 36, Svejts 15, Rumænien 10 og Bulgarien 7 Tusinde Tons.

Kortene gælder ganske vist alene for Aaret 1938, og for de Lande, der kun handler med Æbler i mindre Maalestok, vilde Tallene ligge anderledes, hvis et andet Aar var valgt, men i store Træk kan Kortet gælde et hvilket som helst af de sidste Aar før Storkrigen. For et Land med saa smaa Æble-Handelstal som Danmark har Importoverskuddet svinget stærkt; det laa i Aarene 1930—34 paa 10 Tusinde Tons i Gennemsnit, men siden har det til Stadighed ligget lavere; 1937 var der et lille Eksportoverskud paa 300 Tons, i 1940 en Del mere. De smaa Mængder, der her er Tale om, spiller dog ingen væsentlig Rolle i Verdenshandelens 800 Tusinde Tons, men paa den anden Side skulde vi nok kunne naa op paa Tal af samme Størrelsesorden som de største Eksportlande indenfor vor Verdensdel, og Tidspunktet vilde unægtelig være gunstigt nu.

Hvad kræves der da for at danske Æbler kan konkurrere med Æbler andre Steder fra? Der kræves 3 Ting:

1) at vi stadig har Æbler nok til Eksport og saa vidt muligt nogenlunde lige mange hvert Aar,

2) at Kvaliteten staar Maal med andre Landes Æbler,

3) at den danske Æbleavl er rentabel under Verdensmarkedets Gennemsnits-Prisforhold.

En stadig Overskudsproduktion af Æbler til Eksport er, hvis de to andre Betingelser forudsættes hele Tiden at være til Stede, et Spørgsmaal om Frugtavlernes Vilje. Skal det danske Æble gøre sig gældende paa Verdensmarkedet, maa vi op paa langt større Eksporttal end hidtil. Naar $^2/_3$ af de

2,8 Millioner Æbletræer, der blev talt op i Erhvervsfrugtavlen 1940, er plantet i 1933 eller senere, maa Produktionen alene som Følge deraf vokse i de kommende Aar. Men selv med disse Nyplantninger er der i dansk Erhvervsfrugtavl for Tiden kun ¾ Æbletræ pr. Dansker, et Antal, man vist roligt

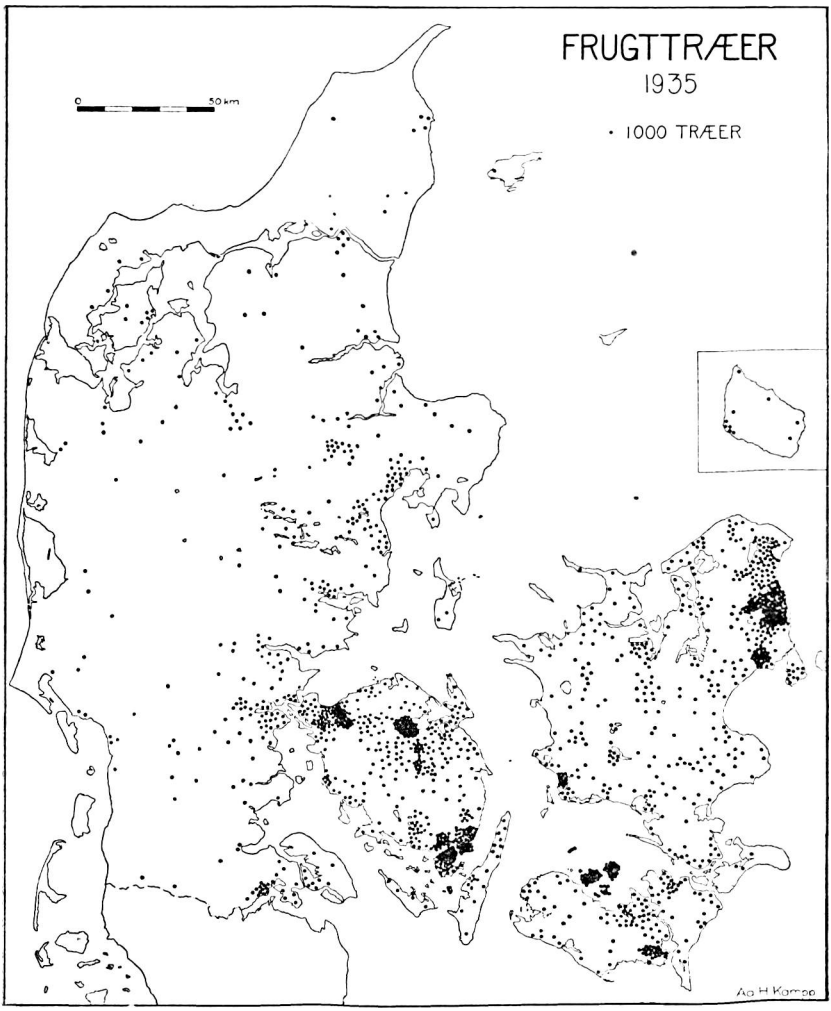


Fig. 5. Frugttræer i Erhvervsfrugtavlen 1935.

kan flerdoble uden at lægge Beslag paa for stor en Del af Danmarks Areal — Rentabilitetsspørgsmaalet skal jeg senere vende tilbage til, men en mere intensiv Dyrkning af en Del af Jorden, som rationel Æbleavl betyder fremfor f. Eks. Kornavl, skulde under alle Forhold kunne svare Rente.

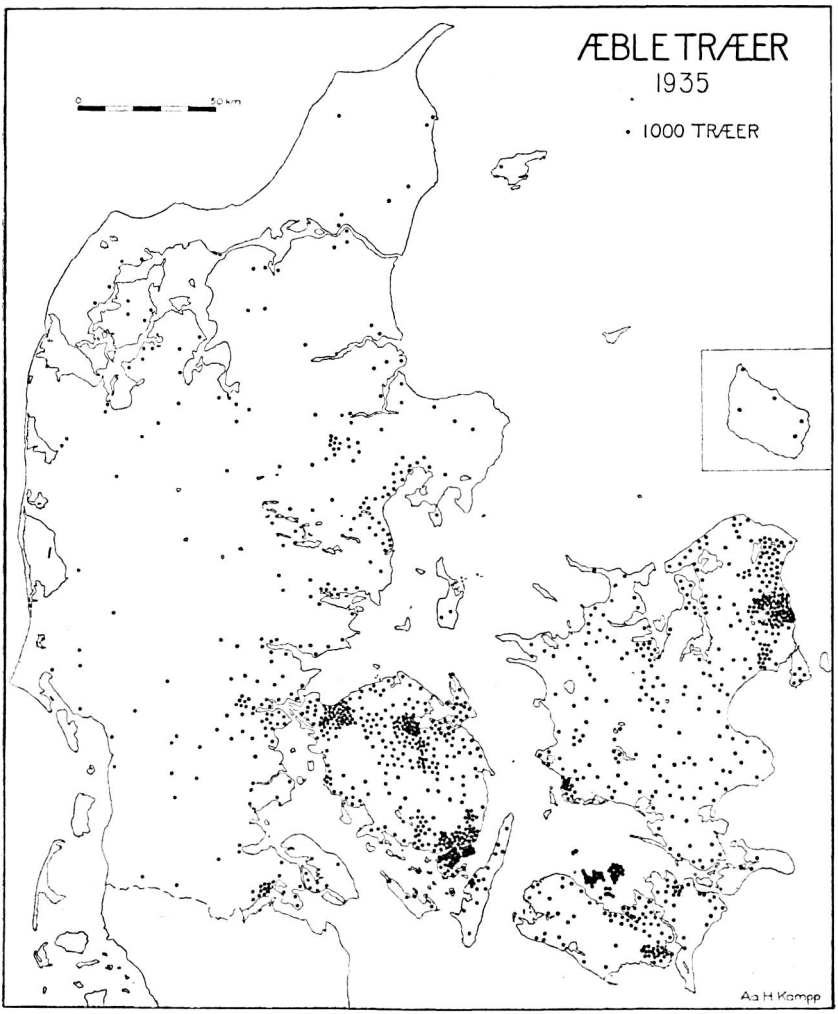


Fig. 6. Æbletræer i dansk Erhvervsfrugtavl 1935.

De Vanskeligheder, der kan bydes fra Naturens Side, er ikke uoverstigelige. Af de fysisk-geografiske Betingelser for Æbleavl spiller Klimaet den overvejende Rolle, og selv om vi vel ikke paa dette Punkt har de optimale Betingelser, er de dog saa gode, at Frugtavlerne med det rigtige Sortiment og den mest rationelle Pasning af Træerne kan regne med en aarlig Høst, som er konkurrencedygtig ogsaa paa det udenlandske Marked. Klimaet er af fundamental Betydning for en Regions almindelige Egnethed for Frugtavl, og de enkelte klimatiske Faktorer har overordentlig stor Betydning for Vækst og Ydelse fra Aar til Aar, men Problemet er langtfra klarlagt endnu, og her er et Punkt, hvor den praktiske Frugtavl og Frugtavlsgeografien bør arbejde Haand i Haand.

Et overordentlig interessant, men endnu uløst Problem, der maa kunne løses ad denne Vej, er Betydningen af Temperaturen i Blomstringstiden. Jeg tillader mig derfor her at gentage en Opfordring, jeg fremsatte i „Erhvervsfrugtavleren" i 1941:

> „Til en geografisk Undersøgelse af Betingelserne for Æbleavl de forskellige Steder i Landet er det bl. a. af Interesse at faa samlet Oplysninger om Blomstringstiden for Æbletræer i forskellige Egne. For at faa en Oversigt over, hvilket og hvor stort et Arbejde, Frugtavlere paa eget Initiativ allerede har gjort paa dette Felt, og dermed faa Mulighed for at udarbejde et ensartet Spørgeskema til interesserede Frugtavlere i alle Landsdele, beder vi Dem om snarest at meddele os allerede noterede Blomstringstider for de enkelte Æblesorter i forskellige Aar og samtidig oplyse os om Plantagens Terræn- og Jordbundsforhold, Læ m. m."

Bladets Redaktør, Frugtavler *Aage Lauritsen,* var saa elskværdig at gentage denne Opfordring i Februarnummeret i Aar med en Bemærkning om, at det navnlig havde Interesse for Klonerne Cox Orange, Graastener og Pederstrup, men da Oplysningernes Antal endnu kun er eencifret, tillader jeg mig hermed at rette denne Opfordring til Læserne. Meddelelser

kan sendes mig efter Adressen: Københavns Universitets geografiske Laboratorium, Studiestræde, K.

Næsten hele den danske Æblehøst er hidtil avlet i Nordøstsjælland, Nordvest- og Sydfyn, paa Østlolland og Øerne i Smaalandshavet, men de klimatiske Betingelser er lige saa eller i hvert Fald omtrent lige saa gunstige overalt paa de danske Øer og i Østjylland, og i de senere Aar har Praksis vist, at der ogsaa i Vest- og Nordjylland kan drives en rentabel Frugtavl. (Fig. 5 og 6 viser kun *Erhvervs*frugtavlen). Det er værd at erindre, at Svejts, der er lidt mindre end Danmark, kun dyrker 13 % af sin Jord mod Danmarks 63 %, saaledes at det dyrkede Areal i Danmark er 5 Gange saa stort som i Svejts. Alligevel havde Svejts i 1938 et Æble-Eksportoverskud paa 15 Tusinde Tons, mens Danmark havde Indførselsoverskud.

Den kvantitative Stabilisering, omtrent lige store Mængder danske Æbler paa Udenrigsmarkedet hvert Aar, er derimod knap saa lige til at opnaa, men med den omhyggelige Pleje, Træerne er ude for i Danmark, vil Høstudbyttets aarlige Svingninger sikkert sjældent overgaa ret mange Landes; ogsaa andre Steder svinger Høstudbyttet meget stærkt fra Aar til Aar — her rører vi samtidig et Rentabilitetsspørgsmaal.

Den kvalitative Stabilisering maa fra et Forbrugersynspunkt siges at være tilfredsstillende; køber man et dansk Æble af første eller anden Sortering af en bestemt Sort, har det den Smag, man venter. Der skulde ikke være noget i Vejen for, at der her i de nærmest følgende Aar kunde skabes en Parallel til det danske Smør, der ved sin ensartede, kontrollerede Kvalitet i en lang Aarrække var førende paa Verdensmarkedet. Det kræver dog først og fremmest, at Frugtavlerne gaar tilstrækkelig maalbevidste ind for det. Den Tid ligger ikke saa langt tilbage, da Danmark endnu ikke eksporterede Smør. Afgørelsen af, om danske Æblers Kvalitet ligger paa Højde med eller over andre Landes, maa blive en Smagssag, som dog vist allerede er afgjort for det danske Markeds Vedkommende til Gunst for danske Æbler. Paa Udenrigsmarkedet maa vi i denne Henseende afvente Fremtidens Dom. Til Held for Danmarks Frugtavl synes de aromatiske Stoffers

Mængde i Frugter at tiltage, efterhaanden som man nærmer sig Kuldegrænserne for rentabel Dyrkning.

Med Hensyn til Rentabiliteten kan Produktionsprisen sikkert reduceres noget, efterhaanden som der vindes flere Erfaringer m. H. t. Sorts- (eller Klon-) Spørgsmaalet, Kulturen, Opbevaringen og Salget.

Indenfor Frugtavlen kender man fra andre Lande temmelig langvarige saavel Opgangs- som Nedgangsperioder; den kan ikke saa hurtigt som det øvrige Jordbrug og navnlig ikke saa hurtigt som Industrien indskrænke eller udvide sin Produktion efter Markedets Krav. Paa Grund af den lange Omdrift er Bølgebevægelsen langstrakt, og den binder en stor Kapital. Paa den anden Side gaar Æbleforbruget vanskeligt ned, naar det først er gaaet op, og vi skulde have en Chance for under de nuværende Forhold at oparbejde et fastlandseuropæisk Udenrigsmarked. Her maa man dog huske, at Eksportvaren maa bestemmes af Kundernes Smag og Ønsker, som kan variere indenfor de forskellige Lande; man maa med andre Ord gennem Repræsentanter i Udlandet have et vaagent Øje for, hvilken Vare der er bedst Afsætningsmuligheder for paa de paagældende Markeder.

Driftsregnskaber fra de forskellige Landes Frugtavl mangler i beklagelig Grad. Den Interesse, der skænkes Frugtavlen i de forskellige Lande er dog et vist Maal for dens Rentabilitet, saaledes at Fremgangen i Antallet af Træer i store Træk svarer til Rentabiliteten. Her spiller dog ogsaa de øvrige Jordbrugsgrenes Rentabilitet en Rolle; her i Landet har de vanskelige Tider for Landbruget saaledes i høj Grad været medvirkende til den store Tilgang til Frugtavlsfaget. Iøvrigt afhænger Rentabiliteten naturligvis først og fremmest af Afsætningsmuligheder og Priser i Forhold til Omkostningerne. Hos os kan Omkostningerne ikke bringes saa langt ned som i de sydeuropæiske eller oversøiske Lande paa Grund af den høje Levestandard. Til Gengæld maa der kunne regnes med en særlig kvalificeret Arbejdskraft, hvorfra vel maa undtages Nedplukningen, der ikke kræver særlige Kvalifikationer og derfor er billigere i Egne med lavere Levefod end vor.

Ganske vist har den oversøiske Æbleavl nødvendigvis lidt meget i Selvforsynings- og Afspærringstiden, men den skal nok vise sig leveringsdygtig hele Aaret rundt og indstillet paa meget smaa Priser. Og Frugtavlen er udviklet stærkt ogsaa i en Række europæiske Lande i de sidste Tiaar, saa Konkurrencen vil sikkert i hvert Fald til Tider blive haard. Spørgsmaalet er da, om Verdensmarkedets Pris levner fornøden Fortjeneste til Avlerne. Det maa i denne Forbindelse ikke glemmes, at Danmark er beliggenhedsgeografisk begunstiget m. H. t. Fragtpriser. Som nævnt har Danmark før vist, at vi ved at levere Kvalitetsvarer kan konkurrere med andre Landes billigere, men mere uensartede Varer. Men det kæver en stor Indsats, det kræver Frugtavlere, der uddanner sig til deres Erhverv paa alle tænkelige Maader, drager Fordel af Forsøgsstationernes Resultater og i Samarbejde sørger for effektiv Kontrol med alle Eksportæbler og ærlig Reklame paa Markedet. Og Situationen netop nu maa ikke forpasses.

— Jeg har her udelukkende holdt mig til Æbleavlen, fordi Danmark i Øjeblikket ikke kan komme i Betragtning paa Verdensmarkedet med andre Frugter; i mindre Stil forsøges der ganske vist med Avl af f. Eks. Sveskeblommer til Tørring og enkelte andre Objekter, og i Udlandet har man haft stor Succes med nogle Kulsyreopbevaringsforsøg med Pærer; disse Problemer er naturligvis meget vigtige og interessante i Forbindelse med dansk Frugtavls Udvikling og Fremtidsudsigter, men er i den Grad paa Begynderstadiet, naar vi ser paa Helheden, at jeg har ment det forsvarligt at lade dem ude af Betragtning i disse teoretiske Overvejelser.

Arvefæste og Husmandslovgivning i de nordiske Lande.

Af Sagfører, cand. jur. *M. Hesselbjerg.*

Arvefæste er i dansk Ret en Form for et Brugsforhold over en Landbrugsejendom. Som det ligger i Navnet, er Brugsforholdet ikke begrænset til at gælde for een eller flere bestemte Personer, men gaar i Arv, saa længe der er nogen arveberettiget og er saaledes indgaaet paa ubegrænset Tid[1]). Undertiden er Retten tillige overdragelig og behæftelig, og dette har i Danmark været langt den almindeligste Form for Arvefæste. Den betragtes da i Almindelighed som en Art af Selveje, blot med den Forskel fra dette, at der paahviler Ejendommen en Grundbyrde til den tidligere Ejer, f. Eks. en aarlig Kornafgift. Det kan være rigtigt at betragte dette som en Art Selveje, naar Afgiften een Gang for alle er fikseret, men hvis den er foranderlig, idet den f. Eks. sættes i Forhold til (ækvivalerer) Ejendommens Taksationsværdi eller Afkastning, foreligger der i Virkeligheden et Brugsforhold, uanset om Retten er overdragelig og behæftelig. Som det fremgaar af det følgende, findes der saavel i dansk som i svensk Ret saadanne Retsforhold, der formentlig rettest henregnes til Arvefæste.

I den sidste Halvdel af det 19. Aarhundrede betragtedes Arvefæste saavel som anden Form for Fæste i Almindelighed som en Besiddelsesform, der var en Levning fra Fortiden og ikke længere havde nogen Eksistensberettigelse. I Preussen afskaffedes Arvefæstet til Dels ved

[1]) Naar Tiden er begrænset, kaldes Brugsforholdet i dansk Ret, selv om det er langvarigt, f. Eks. paa 50 Aar og arveligt, ikke Arvefæste, men Forpagtning eller Leje.

en Lovgivning i første Halvdel af Aarhundredet, og Slutstenen paa denne Lovgivning sattes ved en Lov af 2. Marts 1850 om Afløsning af Grundbyrder, hvorved Arvefæsterne fik Ret til Afløsning af deres Afgifter paa den Maade, at Naturalydelser omsattes til en Pengeafgift, der kunde afløses med det 18-dobbelte Beløb kontant eller det 20-dobbelte Beløb i Obligationer, udstedt af de saakaldte Rentebanker, der var oprettede til Fremme af Afløsningen.

Ved Loven af 2. Marts 1850 blev det endvidere forbudt fremtidig at overdrage en Ejendom til Arvefæste. Hvis der ved Overdragelsen af en Ejendom betingedes en Grundrente, kunde denne ikke være uafløselig i mere end 30 Aar.

Disse Retsregler var et Udslag af den da herskende økonomiske Liberalisme, hvorefter der ikke maatte lægges Hindringer i Vejen for den frie Omsætning af Jorden, og hvorefter Staten skulde afholde sig fra at paavirke Jordfordelingen.

Snart rejste der sig dog en Bevægelse for, at Staten skulde fremme Oprettelsen af nye Smaabrug, og det blev gjort gældende, at Arvefæste var en heldigere Besiddelsesform for saadanne Brug end det frie Selveje. Ganske vist kunde man ikke bestemme sig til at genindføre Arvefæste, men ved Love i Aarene 1886—91 indførtes Rentebruget, der i nogen Grad ligner Arvefæstet, idet Overdrageren af en Ejendom kan betinge sig en bestandig uafløselig Rente og derved paalægge Rentebrugsbesidderen visse Indskrænkninger i Raadigheden over Ejendommen.

De samme Grunde, der i Preussen førte til Oprettelsen af Rentebruget, har senere i de nordiske Lande ført til nye Besiddelsesformer, enten en Ejendomsret af begrænset eller bunden Karakter eller ogsaa et Arvefæste, for Danmarks Vedkommende dog under andet Navn. I det efterfølgende skal gives en kort Fremstilling af disse nye Former for Arvefæste, idet der indledningsvis skitseres Fæsteveesenets historiske Udvikling, navnlig i Danmark.

Danmark.

Medens Selveje i Nutiden er den dominerende Besiddelsesform i Landbruget i alle nordiske Lande, var Lejeforhold af forskellig Art de fremherskende fra Middelalderen til Slutningen af det 18. Aarhundrede. I Middelalderen var Lejetiden kun eet Aar, senere blev den længere, og fra det 17. Aarhundrede var Livsfæste næsten den eneste Form for Jordleje i Danmark. Den selvejende Bondestand gik i Middelalderen stærkt tilbage, og i Slutningen af det 17. Aarhundrede var der kun en ubetydelig Rest af den.

Vederlaget for Brugsretten var af forskellig Karakter. I de ældste Love — fra det 13. Aarhundrede — omtales foruden en Jordleje med fast Afgift et Brugsforhold, hvor Afgrøden deles mellem Ejer og Bruger, antagelig med halvt til hver, det saakaldte Brydefællig. Ved Slutningen af Middelalderen er det imidlertid gaaet af Brug i Danmark. Brugeren, Landboen, svarer nu et Vederlag, mest i Naturalier, der er uafhængig af det enkelte Aars Høst. Landboen indtager derved en selvstændigere Stilling end Fælligsbryden.

Fra Slutningen af det 16. Aarhundrede opstaar der talrige Herregaarde, oftest ved Nedlæggelse af Bøndergaarde, og det bliver almindeligt, at de til Herregaarden hørende Bøndergaarde svarer Arbejde (Hoveri) til denne. Dette var oprindeligt ikke omfattende, men i det 17. og 18. Aarhundrede tager det til og bliver efterhaanden af ubestemt Omfang og bliver den vigtigste Ydelse, som Fæstebonden maa svare for Brugen af Ejendommen. Ved Siden af denne svares Naturalier af forskellig Art og Penge, og ved Fæstemaalets Indgaaelse en Sum Penge een Gang for alle, Indfæstningen.

Hoveriet bliver i det 18. Aarhundrede overordentlig byrdefuldt og forhindrer, at Fæstebonden dyrker sin egen Jord ordentligt. Da der i det 18. Aarhundrede bliver Mulighed for Fremskridt i Landbruget, er Hoveriets Begrænsning og helst dets Afskaffelse et af de vigtigste Programpunkter for Reformmændene.

Landboreformerne i Danmark i Slutningen af det 18. Aarhundrede — Bondefrigørelsen — afskaffede ikke som de til-

svarende Reformer i Preussen Fæstevæsenet, men de omformede det grundigt. Hoveriet blev fikseret, og hvor det en Gang var afskaffet, maatte det ikke indføres igen. Paa forskellig Maade virkede Lovgivningen for Hoveriets fuldstændige Afskaffelse.

Der gaves endvidere udførlige Retsregler om Forholdet mellem Ejer og Fæster til Beskyttelse af Fæsteren, og disse kunde end ikke fraviges ved Aftale mellem Parterne. Bøndergaarde maatte ikke nedlægges og kunde ikke overlades til Brug paa anden Maade end ved Livsfæste eller Arvefæste.

Samtidig med at Fæstelovgivningen reformeredes, søgte Lovgivningen at fremme Salg af Fæstegods til Selveje. Det meste af Krongodset blev solgt til Arvefæste med Ret til at sælge og pantsætte. En Hindring for Godsejernes Salg af Fæstegods til Selveje var det, at der var givet Sædegaardene[1]) Skattefrihed, naar der til disse hørte en bestemt Mængde Fæstegods, for hvis Skatter Sædegaarden hæftede. Regeringen fjernede denne Hindring ved at give Sædegaardene Bevilling til Skattefrihed, selv om Fæstegodset blev frasolgt.

Som Følge af disse Lovgivningsforanstaltninger blev allerede inden 1834 over 60 pCt. af Fæstegaardene frivillig overdragne til Selveje. Efter Indførelsen af den konstitutionelle Forfatning i 1849 fortsattes Reformerne, idet der blev givet saavel Fæstebønderne som Fæstehusmændene Ret til at faa Hoveriet afløst mod en Pengeydelse. Senere fik Fæsterne Ret til Erstatning for hensigtsmæssige Tilbygninger og for Grundforbedringer, hvis de ikke ved Fæsteforholdets Ophør havde haft den fulde Nytte heraf.

Efter disse Reformer var Fæsterne ikke længere nogen daarligt stillet Samfundsklasse. Deres Afgifter, der som Regel bestod saavel i Korn som i Penge, var i Almindelighed billige, og Fæsterne havde den Fordel, at deres Byrder var afhængige af Konjunkturerne. De fik ikke under gode Konjunkturer samme Gevinst som Selvejerne, men til Gengæld var deres Stil-

[1]) D. v. s. de Hovedgaarde, der enten før 1660 havde været Sæde for en adelig Familie, eller som senere ved kgl. Bevilling var optagen i Sædegaardenes Klasse.

ling bedre under daarlige Konjunkturer, og de undgik den Gældsstiftelse, som kunde være ødelæggende for Selvejeren.

Samtidig med at Fæsternes Stilling var forbedret, maatte Godsejerne tabe Interessen for at beholde Fæstegodset. Staten solgte allerede efter Midten af Aarhundredet Resten af sit Bøndergods, og det blev samtidig tilladt Len, Fideikommisser, Stiftelser m. m. at sælge Fæstegodset. Det blev efterhaanden kun Lens- og Fideikommisgodserne, der bevarede en Del heraf, men ogsaa for deres Vedkommende blev efterhaanden Fæstegodset frasolgt, saaledes at der i 1909 kun var ca. 3000 Fæstegaarde tilbage.

Skønt Fæstegodset gennem hele det 19. Aarhundrede var i Aftagen gennem dets Salg til Selveje, søgte Talsmænd for Fæsterne lige fra Aarhundredets Midte at faa gennemført en Lovgivning om tvungen Afløsning af Fæstevæsenet, men alle Bestræbelser herfor strandede i det 19. Aarhundrede. Først i det 20. Aarhundrede ved Love af 1913 og 1918 blev der givet Arvefæsterne Adgang til Afløsning af Afgifterne, og ved en Lov af 1919 blev der givet Livsfæsterne og visse andre Brugere Adgang til Erhvervelse af Ejendomsret til de fæstede eller lejede Brug. Paa den Tid var Fæstegodset yderligere svundet ind, saa Loven kun fik Anvendelse paa et ringe Antal Ejendomme.

Ogsaa uden en saadan Lov vilde utvivlsomt Livsfæstet være forsvundet. Under Nutidens Forhold er det i Almindelighed ikke nogen rentabel Forretning at eje og bortfæste Landbrugsejendomme. Fæstevæsenet maatte forsvinde, ikke fordi der var Mangel paa Folk, der vilde fæste, men fordi Ejerne af Fæstegodset foretrak at sælge dette.

Det private Fæstevæsen havde sin Oprindelse i og passede for et Trin i Samfundsudviklingen, hvor Formuen ikke let kunde gøres frugtbringende paa anden Maade end ved Anbringelse i Jordegods. Det kunde holde sig, saa længe Jordejerne havde Brug for og kunde udnytte Fæsternes Arbejdskraft, men da Lovgivningen afskaffede ikke alene Gaardmændenes Hoveri, men ogsaa Husmændenes Pligtarbejde, var Fæstevæsenet ikke længere levedygtigt og var stadig i Aftagen.

Det er naturligt, at man i det 19. Aarhundrede ansaa Selvejet for en langt bedre Besiddelsesform end Fæste. I Perioden 1830—80 var der stadig Opgang i Priserne paa Landbrugets Produkter, og følgelig steg Ejendomspriserne stadig. Selvejerne klarede sig derfor godt og var i Stand til at forbedre Ejendommen. Ganske vist steg ogsaa Gælden efterhaanden, men denne var let at bære, saa længe Konjunkturerne var opadgaaende.

Selvejet havde endelig den Fordel, at det skabte langt klarere Forhold end Fæstet. Forholdet mellem Ejer og Panthaver kræver kun faa og klare Retsregler, medens Fæstevæsenet kræver Løsning af vanskelige Spørgsmaal, f. Eks. Regler om Brugsrettens Omfang, om Misligholdelse og om Fæsternes Krav paa Erstatning for Forbedringer. Fæstevæsenet kan meget lettere give Anledning til Tvistigheder end Selvejet.

Under opadgaaende Konjunkturer var man tilbøjelig til kun at se Ulemperne ved Fæstevæsenet, og Fæsterne ønskede at faa Del i den Konjunkturgevinst, som tilfaldt Selvejerne.

Under Landbrugskrisen fra 1880—1900 maatte det omvendt vise sig, at Fæstevæsenet havde sine Fordele. Medens Selvejernes Renteydelser trods de faldende Priser paa Kornet forblev de samme, fik Fæsterne en Nedsættelse, for saa vidt Afgifterne var fastsatte i Korn, og paa Grund heraf kom de lettere gennem Kriseperioden end Selvejerne. Under denne Periode tabte Kravet om tvungen Afløsning af Fæstevæsenet ogsaa Interessen, og det rejstes først igen nogle Aar efter Aarhundredskiftet, da der igen var stigende Ejendomspriser.

I Slutningen af det 19. Aarhundrede rejste der sig i de nordiske Lande — paa samme Maade som i Tyskland — en Bevægelse for at fremme Oprettelsen af nye Smaabrug ved Støtte fra det Offentlige. Tanken var at hjælpe Landarbejdere og andre Landbrugere med ringe Kapital til at faa egen Bedrift, der enten var saa stor, at den kunne danne Grundlag for en selvstændig Virksomhed eller dog saa stor, at den kunde give Landarbejderen et betydeligt Tilskud til hans Indtægt ved Arbejde for andre.

Det kunde ikke undgaa Opmærksomheden, at Gennemfø-

relsen af en saadan Plan maatte støde paa betydelige Vanskeligheder. Det er en almindelig Iagttagelse, at Prisen paa Landbrugsejendomme, særlig paa smaa Brug, har en Tendens til at overstige, hvad Ejendommene kan forrente. Endvidere vilde Oprettelsen af nye Brug i Almindelighed medføre større Udgifter end Prisen paa tilsvarende ældre Brug. De nye Brugere vilde paa Grund af disse store Udgifter og deres ringe Egenkapital faa en uforholdsmæssig stor Gældsbyrde. Denne kunde maaske nok bæres, hvis Konjunkturerne var gunstige, men under en modsat Forudsætning var det at forudse, at i hvert Fald en betydelig Part af Brugerne vilde komme i økonomiske Vanskeligheder, naar de skulde svare samme Beløb i Renter og Afdrag i daarlige som i gode Tider.

Saadanne Betragtninger førte til, at man fra visse Sider fraraadede at anvende det almindelige Selveje paa disse Brug og i Stedet anvende en Form for Fæste. Fæstet medførte en vis Risikofordeling mellem Jordejer og Jordbruger, medens Selvejeren alene bar Risikoen. Naar der nu for Statens Penge oprettedes nye Brug for ubemidlede Landbrugere, laa det ret nær at tænke paa en Besiddelsesform, hvor Staten tog en Del af Risikoen, men til Gengæld fik Gevinsten ved Ejendommens Værdistigning, for saa vidt denne ikke skyldtes Brugerens Arbejde, men var skabt af den almindelige Samfundsudvikling eller Konjunkturerne.

Propagandaen for Fæsteformen fik dog foreløbig ingen Betydning. Den havde for det første at kæmpe med en almindelig Fordom mod Fæstet. Dernæst stod den i Modstrid med de stadig fortsatte Bestræbelser for at fjerne Resterne af det private Fæste. Ganske vist skulde det nye Fæste være et Statsfæste, men det var dog næppe konsekvent at indføre dette, samtidig med at man bekæmpede det private Fæste. Endelig var Ulemperne ved Selvejet ikke fremtrædende i Statshusmandsbrugenes første Tid (1899—1919), idet der i denne Periode næsten uafbrudt var Opgang i Konjunkturerne og Stigning i Ejendomspriserne.

Efter den første Lov af 24. Marts 1899 og senere Love indtil 1919 blev da alene Ejeformen benyttet. Ganske vist var

efter nogle af Lovene Retten til Pantsætning begrænset, ligesom der var givet en begrænset Fritagelse for Udlæg, men dette udelukker ikke, at Besiddelsesformen betragtes som Selveje. Laanene var store, nemlig $^{9}/_{10}$ af Værdien af Ejendom med Bygninger og Løsøre, dog højst Værdien af Jord og Bygninger. Laanene var meget billige, idet Renten efter Lovene indtil 1914 kun var 3 pCt. p. a. og efter de senere Love 4 pCt. p. a. Afdragene var ligeledes meget smaa, og der skulde ingen Afdrag svares de første 5 Aar.

Den lave Rente skulde være en Støtte for Nybyggerne, men da Staten ikke selv kunde opnaa Laan til saa lav Rente, betød denne i Virkeligheden, at Staten gav et varigt Tilskud til hver Ejendom. Dette maatte vække Betænkelighed, og denne forøgedes ved, at de oprettede Brug ofte solgtes videre til stadig stigende Priser. Der kunde ikke være Tvivl om, at den lave Rente medførte højere Priser paa Ejendommene, med andre Ord Rentefordelen kapitaliseredes og blev alene en Gevinst for den første Ejer. De senere Ejere havde ikke nogen Fordel af den lave Rente og maatte ofte for at erhverve Ejendommen paadrage sig anden og mere trykkende Gæld.

Det var en Skavank ved Lovgivningen, at Statens finansielle Ofre kun kom de første Ejere til Gode. En anden Vanskelighed var det, at Oprettelsen af nye Brug stadig kostede større Summer, til Dels fordi Brugene efterhaanden blev større. Efter Loven af 1899 var Maksimum for Laanet $^{9}/_{10}$ af 4000 Kr., men allerede efter Loven af 1917 af 12 000 Kr. I de følgende Aar steg endvidere Omkostningerne saa stærkt, at dette Beløb langtfra var tilstrækkeligt.

Staten tog fra 1914 en Rente af 4 pCt., saa Rentetabet blev mindre, men med de stærkt stigende Priser paa Jord og Bygninger blev det betænkeligt at fortsætte paa samme Maade, idet man maatte forudse, at Nybyggerne fra den dyre Tid maatte komme i økonomiske Vanskeligheder, saa snart Krigstidens Konjunkturer var forbi. Oprettelsen af nye Brug gik ogsaa efterhaanden af sig selv i Staa, fordi ingen kunde eller turde etablere sig paa de gældende Vilkaar. Paa den anden Side ønskede man ikke at standse Oprettelsen af nye Brug,

og dette bevirkede, at man gik over til en anden Besiddelsesform, der mentes at være mindre risikabel for Nybyggerne. Denne anden Form er Jordrentebruget, der er en Form for Fæste, dog kun med Hensyn til Jorden, altsaa en Art af Superficiærfæste.

Jordrentebruget, der bliver foreslaaet i Landbokommissionens Betænkning af 1916, indføres ved Lov af 4. Oktober 1919 om Vilkaar for Bortsalg af Jorder i offentlig Eje[1]). Det bestemmes i denne, at Jord i offentlig Eje, der egner sig til Landbrug, ikke maa bortsælges som almindelig fri Ejendom, men skal overlades mod en periodevis bestemt halvaarlig Afgift, der indtil videre fastsættes til 4½ pCt. p. a. af den Sum, hvortil Jordens Værdi ansættes ved offentlig Vurdering, dog ikke højere end Prisen paa Jord, hørende til en middelstor Bondegaard. Jorden skal fortrinsvis anvendes til Oprettelse af nye Smaabrug (dog store nok til at ernære en Familie) og til Tillægsparceller til bestaaende Brug med for lidt Jord. Til Oprettelse af nye Brug kunde der af Statskassen gives Laan til Opførelse af Bygninger svarende til $^{9}/_{10}$ af Omkostningerne. Da Byggeomkostningerne paa Lovens Tid var uforholdsmæssig store, skulde Nybyggerne kun forrente den Sum, som Opførelsen vilde have kostet i 1914. Denne skulde forrentes med 4½ pCt. p. a. Laanet var afdragsfrit i 3 Aar, hvorefter det skulde afdrages med 1 pCt. af hele Laanesummen. Efter 10 Aar fra Lovens Ikrafttræden kunde Staten ændre Renten og eventuelt forlange Renter af den Del af Byggelaanet, der hidtil havde været rentefrit, men denne Bestemmelse blev allerede ophævet ved en Tillægslov af 6. Maj 1921. Blev Ejendommen overdraget paa anden Maade end fra Forældre til Børn, kunde Staten endvidere forlange efterbetalt Renter af den ellers rentefrie Del af Byggelaanet. Jordens Dyrkningsværdi maatte ikke uden Landbrugsministerens Tilladelse varigt forringes, saasom ved Udgravning af Ler, Kalk m. v. Endvidere betingede Staten sig en Forkøbsret, hvis

[1]) Under samme Dato blev givet en tilsvarende Lov om Afhændelse af Præstegaardsjord til Husmandsbrug.

Ejendommen blev overdraget til andre end den hidtidige Ejers Livsarvinger.

Paa denne Maade mente man at sikre Nybyggernes Eksistens, ogsaa i Tilfælde af Konjunkturnedgang, samt at forbeholde Staten Fordelen ved fremtidig Stigning af Jordværdien. Paa den anden Side var Ordningen kostbar for Staten, idet den Vurderingssum, hvortil Jorden blev overladt Nybyggerne, laa betydeligt under Jordens Handelsværdi, og Staten derhos ikke fik forrentet en stor Del af Byggelaanet.

Det var ved Vedtagelsen af Loven af 4. Oktober 1919 Tanken, at Jordrentebruget skulde afløse den tidligere Form for Statshusmandsbruget. Ved Udstykning af Præstegaardene samt af Jord, der blev stillet til Raadighed for Staten ved Opløsning af Lens- og Fideikommisgodserne, oprettedes et betydeligt Antal Jordrentebrug, men da det viste sig, at den Jord, hvorover Staten raadede, ikke strakte til, blev det i en Lov af 6. Maj 1921 vedtaget at fortsætte den gamle Form, hvorefter Nybyggerne fik Laan ogsaa til Køb af Jorden. Priserne paa Jord og Bygninger var nu steget saa stærkt, at Laaneværdien sattes op til 22 000 Kr. Heraf ydede Staten $^{9}/_{10}$, hvoraf $^{6}/_{10}$ som Laan til 4½ pCt. Rente, medens $^{3}/_{10}$ blev givet som Tilskud til Opførelse af Bygninger og altsaa hverken skulde forrentes eller afdrages.

Ved en Lov af 29. Marts 1924 gik man bort fra at give disse rene Tilskud, men i Stedet blev givet Rentefrihed for en Del af Byggelaanet paa samme Maade som ved Jordrentebrugene.

I de følgende Aar indtil 1934 fortsattes Oprettelsen af nye Brug af begge Kategorier paa den Maade, at Staten gav rentefri Laan til en Del af Byggeomkostningerne, hvorhos Staten overlod Jordrentebrugene Jorden til en Underpris i Forhold til Markedsprisen.

Som det vil fremgaa af foranstaaende, har Staten hele Tiden ydet en betydelig finansiel Støtte til Oprettelse af nye Brug, i Tiden 1899—1914 ved Laan til en Underrente — 3 pCt. — og senere dels ved direkte Tilskud til Byggeomkostningerne, dels ved rentefri Laan for en Del af Byggesummen og endelig

ved Overladelse af Jorden til Jordrentebrugene til Underpris[1]). Denne Støtte har resulteret i Oprettelsen af et betydeligt Antal nye Brug. Indtil 1939 er der oprettet ialt ca. 22 000 nye Brug, hvoraf ca. 5800 Jordrentebrug. De 22 000 Brug udgør over 10 pCt. af samtlige danske Landbrug.

Paa Grund af Statens Støtte ved Oprettelsen og i det væsentlige gode Konjunkturer har de nye Brug gennemgaaende klaret sig godt indtil Landbrugskrisen fra 1930. Det viste sig da, at en stor Del af Statshusmændene ikke var i Stand til at klare deres Forpligtelser overfor Staten. Den 1. Marts 1932 var over Halvdelen af samtlige Statshusmænd i Restance med Ydelsen pr. 11. December 1931. Hvis Staten fastholdt Kravet om Betaling af aftalte Ydelser, maatte det forudses, at en betydelig Del af Statshusmændene maatte forlade deres Ejendomme. Dette gjaldt lige saavel Jordrentebrugene som de øvrige Ejendomme.

En i 1931 nedsat Landbokommission drøftede først det Spørgsmaal, om man kunde hjælpe de Statshusmænd, der uden egen Skyld maatte opgive deres Ejendomme, ved midlertidigt at give dem Ejendommene i Forpagtning. Herefter kom man ind paa den Tanke at give alle Statshusmænd, der havde erhvervet Ejendomme efter Lovene af 22. Juni 1917 og 4. Oktober 1919 samt efterfølgende Love Adgang til at faa konverteret deres Ydelser til konjunkturbestemte Afgifter, der rettede sig efter Priserne paa Landbrugets Salgsprodukter.

Resultatet af disse Overvejelser blev Loven af 25. Marts 1933 om Statshusmænds Rentebetaling, der i Virkeligheden skaber en ny Besiddelsesform, som endnu stærkere end Jordrentebruget nærmer sig et Fæsteforhold, for saa vidt angaar Statshusmandens Forpligtelser. Der blev ved Loven givet alle Statshusmænd Lejlighed til at vælge, om de vilde svare de hidtidige Renter eller have dem omsat til en varig Afgift. Denne Afgift blev fastsat efter Priserne paa Smør, Flæsk og

---

[1]) Ifølge en Beregning vedrørende Aarene 1899—1924 har Staten med Udlaan og Tilskud paa ca. 100 Mill. Kr. tilsat henimod 40 Mill. Kr. i Rentetab og Tilskud, se Jørgen Pedersen: Husmandsbruget 1928, S. 84 og 129.

Byg i Femaaret 1926—30, saaledes at Afgiften blev nedsat eller forhøjet, eftersom Priserne laa under eller over Gennemsnittet af Priserne i 1926—30. Naar en Statshusmand havde valgt den konjunkturbestemte Afgift, skulde han vel afdrage sine Laan som hidtil, men havde ikke Adgang til at indfri dem eller erlægge større Afdrag end oprindelig fastsat. Afgiften blev saaledes uafløselig, men vilde i Tidens Løb bortfalde ved Amortisation (ved Laan, ikke ved Jordrente).

Da Priserne paa Landbrugets Produkter i 1933 laa betydeligt under Priserne i 1926—30, valgte Flertallet af Statshusmændene den konjunkturbestemte Afgift. I de første Aar gav denne en betydelig Nedsættelse af Rentebyrden, men efter nogle Aar ophørte Nedsættelsen, navnlig fordi Flæskepriserne var steget stærkt. Dette var nok en Fordel for Statshusmændene, men samtidig var Svineproduktionen bleven reduceret gennem en Statsregulering (fordi det engelske Marked kun aftog et bestemt Kontingent). Hvad Statshusmanden vandt gennem bedre Priser, tabte han til Dels gennem Indskrænkning i Produktionen, men dette Tab fik ingen Virkning paa den konjunkturbestemte Afgift, der alene rettede sig efter Priserne.

Dette Forhold førte til en Ændring i Loven om den konjunkturbestemte Afgift ved en Lov af 13. April 1938 om Tillæg til Lov om Statshusmænds Rentebetaling. Efter denne Lov fik Statshusmændene igen Valget mellem deres hidtidige Ydelser og en saakaldt konjunkturbestemt Rente paa et nyt Grundlag.

Medens Grundlaget for Beregningen af Afgiften efter Loven af 1933 var Prisen paa visse Landbrugsprodukter, altsaa til en vis Grad Bruttoudbyttet, var Grundlaget for Renten efter Loven af 1938 Landbrugets Nettoudbytte, saaledes som dette udregnes af Det landøkonomiske Driftsbureau.

Det landøkonomiske Driftsbureau er en privat Institution, der siden 1916 paa Grundlag af et stort Antal Landbrugsregnskaber aarlig har beregnet Landbrugets Udbytte saavel brutto som netto, herunder Landbrugets Forrentningsprocent. Ved denne forstaas Landbrugets Afkastning i Procent af Landbrugskapi-

talen, efter at der er beregnet Landbrugeren et Vederlag for hans eget Arbejde paa Ejendommen.

Efter Loven af 1938 bliver Statshusmændenes Rentebetalinger afhængige af Forrentningsprocenten i Forhold til Landbrugskapitalens skattepligtige Værdi af Ejendomme med indtil 10 000 Kr. Grundværdi. Renten fastsættes efter en vis Skala, saaledes at den nedsættes ved en Forrentningsprocent under 4 og forhøjes ved en Forrentningsprocent over 5. Renten kan nedsættes med indtil 2½ pCt. og forhøjes med indtil 2 pCt., dog kan Renten ikke stige mere end 50 pCt. over eller falde mere end 50 pCt. under den oprindelige i Lov eller Vedtagelse fastsatte normale Rente. Er Renten efter Loven saaledes 4 pCt., kan den gaa ned til 2 pCt. og stige til 6 pCt., naar Forrentningsprocenten er 6½ og derover.

Efter at Loven af 1938 var traadt i Kraft, kunde der ikke mere vælges Afgift efter Priserne paa Byg, Smør og Flæsk, men de, der tidligere havde valgt denne, kunde beholde den, om de ønskede det.

Der findes herefter hele 4 Kategorier af Statshusmænd:

1. De egentlige Selvejere, der ikke har valgt konjunkturbestemt Rente.
2. Jordrentebrugerne (Superficiærfæsterne), der ikke har valgt den konjunkturbestemte Rente.
3. Selvejere og Jordrentebrugere, der har valgt konjunkturbestemt Rente efter Loven af 1933 og beholdt denne.
4. Selvejere og Jordrentebrugere, der har valgt konjunkturbestemt Rente efter Loven af 1938.

Betragter man Gruppe 2 som en Art af Fæstere, gælder dette, for saa vidt angaar Statshusmandens Forpligtelser, endnu mere om Grupperne 3 og 4, hvor hele Afgiften eller Renten er uafløselig.

Spørgsmaalet er nu, om man gennem disse forskellige Eksperimenter er naaet til en Form for Statshusmandsbruget, der er anvendelig ud i Fremtiden. Man maa dels spørge, om det sidste Eksperiment — Loven af 1938 — er egnet til at tilfreds-

stille Husmændene, dels om Staten i det lange Løb kan være tjent hermed.

Med Hensyn til det første Punkt — Husmændenes Stilling til Loven — er der allerede nogen Kritik og visse Vanskeligheder. Grundlaget for Beregningen af Forrentningsprocenten mangler den nødvendige Fasthed. Man har indvendt, at de anvendte Regnskaber hidrører fra Brug, der giver større Indtægt end Gennemsnittet af tilsvarende Ejendomme, og at det beregnede Vederlag for Brugerens Arbejde er sat for lavt. Sættes dette højere, bliver Forrentningsprocenten ringere og Renten til Staten følgelig mindre. Da der kan være forskellige Meninger om, hvor højt dette Vederlag bør sættes, ligger der heri en Kilde til Uro og Utilfredshed.

Det kan dernæst indvendes, at selve Grundtanken er irrationel. Forrentningsprocenten afhænger ikke alene af Landbrugets Nettoudbytte, men ogsaa af Landbrugskapitalens Ansættelse som skattepligtig Værdi, idet Forrentningsprocenten fremkommer ved at dividere det første med den sidste. Stiger Landbrugskapitalens skattepligtige Værdi, medfører dette en ringere Forrentningsprocent og dermed en lavere Rente. Omvendt bevirker et Fald i Værdien en bedre Forrentningsprocent og en højere Rente. Statshusmændene bliver saaledes i Modsætning til andre Landbrugere interesseret i, at Ejendomme paa Størrelse med Statshusmandsbrug vurderes højt. Hvis deres Ejendomme som Følge af ugunstige Konjunkturer gennem nogle Aar nedsættes i skattepligtig Værdi, bevirker dette under iøvrigt uforandrede Forhold en Stigning i Forrentningsprocenten og følgelig forøget Rentebyrde. Hvis Vurderingen sattes saa lavt, at den svarede til Ejendommens Afkastningsværdi, blev der ikke længere nogen Nedsættelse i Renten, selv om Nettoudbyttet ikke var bedre end før.

Naar Statshusmændenes Rentebyrde saaledes afhænger af et Regnestykke, en Division, hvor Divisor er irrationel, og Dividenden mangler Bestemthed, er det en Tilfældighed, om Resultatet bliver tilfredsstillende for Statshusmændene igennem længere Tid.

Det andet Spørgsmaal, der skal besvares er, om Staten i det lange Løb kan være tjent med Ordningen. Det var en Indvending mod den tidligere Lovgivning, at Oprettelsen af nye Brug kostede Staten store Summer, og at disse kun kom den første Ejer til Gode, idet Begunstigelserne ved næste Ejerskifte kapitaliseredes og forsvandt gennem en højere Ejendomspris. Er Forholdet nu et andet, naar Ejendomme overlades Husmændene mod konjunkturbestemt Rente?

Det kan nok ved en overfladisk Betragtning synes at være Tilfældet. Under daarlige Konjunkturer sætter Staten Penge til, men under gode Konjunkturer stiger Renten over den normale Rentefod, saaledes at Staten herigennem faar Erstatning, og den forhøjede Rente vil bevirke, at Statshusmandsbrugene ikke stiger i Pris, som de vilde gøre ved en fast Rente.

Denne Betragtning holder dog ikke Stik. Forbedrede Konjunkturer giver nok i første Omgang en Stigning i Forrentningsprocenten, men derefter stiger Ejendomspriserne og senere Ejendommenes skattepligtige Værdi. Dette bevirker igen, at Forrentningsprocenten selv med samme Udbytte falder og dermed Renten til Staten. De gode Konjunkturer resulterer saaledes efter nogen Tids Forløb i en Kapitalgevinst — forøget Formue — for Statshusmanden, men ikke i forhøjet Indtægt for Staten.

Dette vil blive klart, hvis man tænker sig, at Staten fra Husmandslovgivningens Begyndelse i 1899 havde anvendt den konjunkturbestemte Rente. De i Aarhundredets Begyndelse erhvervede Ejendomme steg under Verdenskrigen til omkring det dobbelte i skattepligtig Værdi. Forrentningsprocenten bliver nu beregnet i Forhold til denne, og hvis denne forhøjede Værdi ikke kunde forrentes, maatte Staten tage Tabet, skønt Statshusmanden har faaet den ufortjente Værdistigning.

Forholdet er saaledes dette, at den konjunkturbestemte Rente nok delvis etablerer et Fæsteforhold, men ogsaa kun delvis. Statshusmanden opnaar Fordelen ved Fæsteforholdet — at Staten tager Risikoen i daarlige Tider — men ogsaa Fordelen ved Selvejet — den ufortjente Værdistigning i gode Tider.

Staten maa til Gengæld bære Byrden i de daarlige Tider uden at faa nogen Erstatning i de gode Tider.

Loven af 1938 fortsætter saaledes i det gamle Spor. Den er et Stykke Gavepolitik til Fordel for en begrænset Kreds af Landbrugere, der er saa heldige at kunne faa Del i Gaven. Den løser ikke den Opgave, som har været Tanken, i Almindelighed at lette Adgangen for ubemidlede Landbrugere til at komme i Besiddelse af et selvstændigt Landbrug.

Spørgsmaalet, om denne Opgave kunde være løst ved en Lovgivning af anden Karakter, skal behandles i et senere Kapitel.

Arbejdslønninger i Landbruget.

Maj 1941—April 1942.

Den aarlige Oversigt over Landbrugets Arbejdslønninger, som Det landøkonomiske Driftsbureau udarbejder og udsender, foreligger nu som Bureauets 61. Meddelelse. Denne Oversigt er den 20. i Rækken, saaledes at der nu er et fortløbende og ensartet behandlet Materiale til Belysning af Arbejdslønningernes Størrelse siden 1922. Materialet til disse Undersøgelser er gennem alle Aarene indsamlet dels ved direkte Henvendelse til de paagældende Landmænd og dels under Medvirken af de lokale Konsulenter.

Det første Aar byggede Undersøgelsen paa Oplysninger fra kun ca. 600 Ejendomme, et ret spinkelt Materiale naar man tager i Betragtning, at det skal opdeles baade efter Landsdele og til Dels ogsaa efter Ejendomsstørrelse for at belyse Lønstørrelsen for de forskellige Kategorier af Medhjælpere. Den Usikkerhed, som altid vil hæfte sig ved Beregninger paa Grundlag af et lille Udgangsmateriale, har Bureauet søgt at frigøre sig for ved gradvis at øge Antallet af de Ejendomme, der afgiver Oplysninger til Brug ved Undersøgelsen. Siden 1932—33 har Antallet ligget mellem 1400 og 1600, men for Aaret 1941—42 er der foretaget en yderligere Udvidelse, saaledes at ialt 1988 Ejendomme har afgivet Materiale til Undersøgelsen.

Af det nævnte Antal Ejendomme er 771 beliggende paa Øerne og 1217 i Jylland. Godt og vel to Trediedele af Brugene er som i tidligere Aar Bønderbrug fra 10—50 ha, medens 440 af Ejendommene havde 50—100 ha, og 133 Brug havde et Tilliggende af over 100 ha. Af Brug under 10 ha var der kun 16 med i Undersøgelsen, men det hænger til Dels sammen med, at lønnet Medhjælp spiller en saa forholdsvis ringe Rolle for denne Ejendomsstørrelse.

Landbrugets Arbejdskraft deles i de 2 Hovedgrupper: Medhjælpere og Daglejere, der igen deles i forskellige Undergrup-

per, saaledes som det vil fremgaa af efterfølgende Tabeller. Ved Vurderingen af Lønnens Størrelse er der det Forhold at iagttage, at den anførte Løn for Daglejere og Fodermestre paa egen Kost foruden den kontante Løn tillige omfatter Værdien af eventuelle Naturalier som Fribolig, Mælk, Kartofler, Brændsel o. lign., men ikke Værdien af det Arbejde, der eventuelt udføres af Fodermesterens Hustru eller øvrige Familie. For de

Medhjælperløn i Kroner for de forskellige Landsdele i Aaret 1941—42.

	Karle			Forkarle	Fodermestre		Piger, som deltager i Landbrugsarb.		Piger ved indvendig Gerning	
	Under 17 Aar	17—21 Aar	Over 21 Aar		Paa egen Kost	Paa Gaardens Kost	Under 18 Aar	Over 18 Aar	Under 18 Aar	Over 18 Aar
Sommeren 1941:										
Øerne	413	618	730	804	1399	786	270	347	257	341
Jylland	422	619	707	796	1281	754	271	341	243	322
Hele Landet....	419	619	717	799	1341	767	271	342	249	330
Vinteren 1941—42:										
Øerne	309	424	504	547	1406	653	267	327	254	336
Jylland	266	370	428	474	1284	574	244	298	243	320
Hele Landet....	282	390	460	501	1345	609	248	302	248	328
Hele Aaret 1941—42:										
Sjælland	725	1062	1258	1400	3010	1549	537	713	523	695
Sydlige Øer	790	1186	1369	1477	3202	1575	546	678	516	687
Fyn	681	956	1114	1215	2391	1296	524	636	488	647
Øerne....	722	1042	1234	1351	2805	1439	537	674	511	677
Nordjylland	654	931	1070	1232	2558	1287	487	602	453	611
Østjylland	641	937	1097	1210	2519	1296	477	621	470	635
Vestjylland	668	989	1151	1241	2544	1264	545	663	524	668
Sønderjylland	829	1144	1296	1412	2641	1483	558	701	520	659
Jylland....	688	989	1135	1270	2565	1328	515	639	486	642
Hele Landet....	701	1009	1177	1300	2686	1376	519	644	497	658
Naar Lønningerne i 1930—31 sættes =	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
1937/38	124	126	128	124	100	118	112	113	118	120
1938/39	138	139	139	135	104	128	119	121	125	126
1939/40	147	150	149	145	108	135	124	124	128	131
1940/41	154	156	154	151	117	138	127	128	130	131
1941/42	175	177	175	171	135	154	138	136	142	143

øvrige Medhjælpere, der alle modtager Kost og Logi paa Arbejdsstedet, omfatter Tallene kun de kontante Lønninger.

Som det fremgaar af Tabellen er der ret betydelige Variationer i de beregnede Gennemsnitslønninger, saavel mellem de forskellige Grupper af Medhjælpere indenfor samme Omraade som den samme Gruppe i de forskellige Landsdele. Naar Gruppen: Fodermestre paa egen Kost opnaar en betydelig højere Løn end deres Kolleger paa Gaardens Kost, hænger det sammen med, at førstnævnte Gruppe fortrinsvis udgøres af Familieforsørgere, der er beskæftiget paa større Gaarde, og som i mange Tilfælde indtager en ledende og ret selvstændig Stilling.

Den samlede Aarsløn er som sædvanlig højere paa Øerne end i Jylland. Forskellen er indtil 8—9 pCt. for Fodermestre og 5—6 pCt. for de øvrige Medhjælpere. Som i tidligere Aar er Lønningerne gennemgaaende lavere paa Fyn end paa Sjælland og de sydlige Øer. For Jyllands Vedkommende er de højest i Sønderjylland og lavest i de nordlige Amter.

Det forløbne Aar viste en kraftig Stigning i Lønningerne til Landbrugets Medhjælpere, en Stigning, der som Helhed er langt stærkere end i de foregaaende Aar. Det gælder navnlig de mandlige Medhjælpere, hvis Løn er steget omkring 14 pCt. i Gennemsnit. Den tilsvarende Stigning for den kvindelige Medhjælp anslaas til 8 pCt.

Dagløn i Kroner i Aarene 1940—41 og 1941—42.

	Sommer			Høst			Vinter		
	1940	1941	Forholdstal	1940	1941	Forholdstal	1940-41	1941-42	Forholdstal
Løse Daglejere paa Gaardens Kost	5,81	7,03	121	6,48	7,87	121	5,03	5,96	118
Faste Daglejere paa Gaardens Kost	5,21	6,17	118	5,78	6,76	117	4,47	5,17	116
Løse Daglejere paa egen Kost	7,14	8,92	125	7,81	9,83	126	6,76	7,90	117
Faste Daglejere paa egen Kost	6,11	7,55	124	6,98	8,52	122	6,09	7,19	118

For Daglejernes Vedkommende bygger Beregningerne paa et ret stærkt varierende Antal Opgivelser for de forskellige Kategorier. Løse Daglejere paa Gaardens Kost er saa afgjort den almindeligste Form for Dagleje, selv om løse Daglejere paa egen Kost nu forekommer langt hyppigere end i tidligere Aar. Gruppen: Faste Daglejere er forholdsvis svagt repræsenteret.

Den store Gruppe af løse Daglejere, der modtager Kosten paa Gaarden, har som Gennemsnit for hele Landet opnaaet en Dagløn paa 7,03 Kr. i Sommertiden, 7,87 Kr. i Høsten og 5,96 Kr. i Vintertiden, hvilket er 70—137 Øre mere end de tilsvarende faste Daglejere. Daglejere paa Gaardens Kost ligger ca. 2 Kr. lavere, saa nogenlunde svarende til Prisen paa en Kostdag. Stigningen fra foregaaende Aar varierer fra 16 til 26 pCt. Den største Stigning falder paa Sommer og Høst.

Til Belysning af Lønningernes Størrelse og Forskydning i den forløbne 20-aarige Periode anføres en Oversigt, der angiver de aarlige Medhjælperlønninger samt den gennemsnitlige Dagløn for løse Daglejere paa Gaardens Kost:

	Karle		Fodermestre paa egen Kost		Fodermestre paa Gaardens Kost		Piger		Løse Daglejere paa Gaardens Kost	
	Kr.	Forholdstal	Kr.	Forholdstal	Kr.	Forholdstal	Kr.	Forholdstal	Kr.	Forholdstal
1922—23	721	68	—	—	1029	75	540	92	4.40	64
1923—24	683	65	—	—	987	72	513	87	4.48	66
1924—25	783	74	2422	90	1116	81	539	92	4.93	72
1925—26	821	78	2537	94	1161	84	552	94	5.04	74
1926—27	704	67	2206	82	1037	75	501	85	4.18	61
1927—28	612	58	2134	79	915	66	446	76	3.85	56
1928—29	577	55	1987	74	846	61	424	72	3.74	55
1929—30	592	56	2039	76	878	64	428	73	3.85	56
1930—31	611	58	1995	74	893	65	426	72	3.99	58
1931—32	574	54	1873	70	822	60	407	69	3.66	54
1932—33	513	49	1646	61	745	54	378	64	3.26	48
1933—34	516	49	1675	62	729	53	376	64	3.42	50
1934—35	549	52	1660	62	758	55	394	67	3.76	55
1935—36	607	57	1810	67	820	60	430	73	4.12	60
1936—37	689	65	1866	69	929	68	460	78	4.44	65
1937—38	771	73	2003	75	1053	77	492	84	4.75	70
1938—39	839	79	2074	77	1141	83	518	88	5.17	76
1939—40	900	85	2146	80	1208	88	539	92	5.32	78
1940—41	928	88	2341	87	1231	89	544	92	5.67	83
1941—42	1056	100	2686	100	1376	100	589	100	6.83	100

De forløbne 20 Aar er kendetegnet ved meget betydelige Variationer i Lønningernes Størrelse, og det gælder ikke mindst for Karle og Daglejere. Lønniveauet naar for alle Gruppers Vedkommende sit første Toppunkt i 1925—26 og udviser derefter en faldende Tendens indtil 1932—33, da en ny og stadig fortsat Stigning satte ind. Denne Stigning har i det forløbne Aar naaet et foreløbigt Maksimum.

En Sammenligning med Lønningerne før forrige Verdenskrig viser, at de for Aaret 1941—42 beregnede Lønninger er rundt regnet tre Gange saa høje som hine, og for Karle og Daglejere ligger Lønnen nu væsentlig højere end i 1920—21 under den stærkeste Højkonjunktur, vi har haft.

C. A. N.

Udkomne Bøger.

Dyrkning af Industriplanter. Af H. Bagge og Asger Larsen. Udgivet af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab. 188 Sider. (Kbhvn. 1942).

Læplantningsbogen. Om Læplantningens Betydning og en kortfattet Anvisning til at plante Læhegn og Læbælter specielt for Landets mest udsatte Egne. 4. udvidede Oplag. Ved Konsulent P. Chr. Andersen. Udgivet af Det danske Hedeselskab. 94 Sider. (Viborg 1942).

Ølandenes Frø Kontor A/S, Rudkøbing. 1917—1942. Ø. F. K. gennem 25 Aar. Festskrift redigeret af Helmer Fogedgaard. 16 Sider. (Rudkøbing 1942).

Det Classenske Fideicommis gennem 150 Aar. Af Harald Jørgensen og Fridlev Skrubbeltrang. Udgivet af Det Classenske Fideicommis. 632 Sider. (Kbhvn 1942).

Forsøgsresultater (Hovedtabeller) fra lokale Svineforsøgsstationer i Danmark 1. September 1940 til 31. August 1941. VII. Udgivet af Landsudvalget for Svineavlens Ledelse. (Slagelse 1942).

Stuehuse paa Landet. Udsendt af Fællesudvalget for Landbrugsbyggeri, Axelborg, København V. (Kbhvn. 1942).

Meddelelser fra Landbo- og Husmandsforeningernes Forsøgsvirksomhed i Planteavl. Nr. 15. Udlægsfrøets Saaning. Nr. 16. Forsøg vedrørende Frøavl af Rødkløver og Hvidkløver. 4 + 4 Sider. (Aarhus 1942).

Dyrkning af Majs til Modenhed. Vejledning til Brug ved det landøkonomiske Ungdomsarbejde. Udarbejdet af Konsulent J. Jeppesen Jensen, Odense. Udgivet af De samv. Husmandsforeninger i Fyns Stift. 6 Sider. (Odense 1942).

Husassistenterne 1941. Danmarks Statistik. Statistiske Meddelelser 4. Række, 114. Bind, 5. Hæfte. Udgivet af Det statistiske Departement. 134 Sider. (Kbhvn. 1942).

Beretning Nr. VII om Forsøgsarbejdet paa Aktieselskabet De Danske Spritfabrikkers Forsøgsgaarde. Udgivet af Aktieselskabet De Danske Spritfabrikker. 46 Sider. (Kbhvn. 1942).

Svineavlen i Jylland 1941. Samlet og udarbejdet af Foreningen af jydske Landboforeningers Husdyrbrugsudvalg ved Nic. Bonde, Konsulent. 110 Sider. (Aarhus 1942).

Mindre Meddelelser.

Uddeling af Landhusholdningsselskabets Duelighedsmedailler.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab lader i 1942 uddele indtil 20 Sølvmedailler til Tyende paa Landet og Landarbejdere (Mænd og Kvinder), der har vist særlig Dygtighed i et eller flere til Landbrug, Havebrug eller Skovbrug hørende Fag og har præsteret lang og tro Tjeneste.

Indstillinger indsendes gennem en Landbo- eller Husmandsforening til *Det kgl. danske Landhusholdningsselskab,* Roligheds vej 26, København V., inden Udgangen af Juli Maaned og maa være ledsaget af den paagældende Forenings elier Sogneraadets Erklæring samt indeholde fornødne Oplysninger om den Indstillede, derunder Navn, Adresse, Tjenestetid, om Vedkommende tidligere har været indstillet, Anbefaling fra Husbonden m. v.

Der benyttes Skemaer, som faas ved Henvendelse til Landhusholdningsselskabet.

Hædersbelønninger for Landboflid.

Indstillinger fra Landboforeninger til Landhusholdningsselskabet om Hædersbelønninger (Sølvbægre m. v.) for Landboflid indsendes til Selskabet *inden den 1. Juni.*

Indstillingerne skrives paa et Skema, som faas ved Henvendelse til *Det kgl. danske Landhusholdningsselskab,* Roligheds-vej 26, København V.

Udryddelse af Oksebremselarven.

Landbrugsministeriet har udsendt en Bekendtgørelse, hvori det paalægges enhver Kreaturholder i Aaret 1942 at sørge for Udryddelse af de i hans Besætning forekommende Oksebremselarver. I Tiden indtil 1. Oktober skal enhver Kreaturholder, hvad enten Kreaturerne er i Stald eller paa Græs, jævnlig underkaste sine Kreaturer, herunder ogsaa Kalve paa ½ Aar og derover, en omhyggelig Undersøgelse for Forekomsten af Verner (Vaarbylder), og saafremt saadanne forefindes, straks sørge for, at Dyrene behandles paa effektiv Maade.

Som effektive Behandlingsmaader kan kun anses Udklemning, Punktering eller Udhaling af Bremselarverne af Vernerne, saa snart der har dannet sig en Aabning paa disse, eller Anvendelsen af de af Veterinærdirektoratet dertil særlig godkendte Behandlingsmidler (Derrispræparater) til Indgnidning over Vernerne. Disse Behandlingsmidler, der særlig egner sig til Anvendelse hos stærkt befængte Dyr, skal rekvireres ved Henvendelse til en Dyrlæge, og den meddelte Brugsanvisning skal nøje følges. Ved Udklemning, Punktering eller Udhaling skal der omhyggeligt sørges for, at Larverne dræbes.

Godsejer Viktor A. Goldschmidts Legat (Afdeling B).

Legatet, der bestyres af Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Præsidium, skal anvendes til Forsøg og Undersøgelser, der har til Formaal at fremskaffe Midler til Bekæmpelse af Sygdomme hos Dyr.

Legatportionerne, der er strengt personlige, kan gives for et Tidsrum af indtil 3 Aar. Portionernes Størrelse fastsættes i hvert enkelt Tilfælde af Legatbestyrelsen.

Ansøgning om Andel i Legatet, bilagt med udførlige Oplysninger om, til hvilket Formaal og paa hvilken Maade Beløbet agtes anvendt, maa indsendes til Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, Rolighedsvej 26, København V., inden den *1. Juni d. A.* Ansøgningsskema benyttes ikke.

Landbrugets Prisforhold i Marts Maaned 1942.

(Ved Det landøkonomiske Driftsbureau).

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	1941			1942		
	Hele Aaret	Jan. -Marts	Marts Md.	Jan. -Marts	Febr. Md.	Marts Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (ab Mejeri)[1]	25,61	25,41	25,84	25,95	25,95	25,95
Smør, Notering	389	389	389	389	389	389
do. do. + Tillæg	437	433	443	445	445	445
Ost, 20 pCt.	198	195	199	199	199	199
Æg	201	175	166	224	220	220
Slagterisvin, (sl. V.)	237	236	236	245	244	248
Slagtekøer, Kbhv., 1. Kl. (lev.V.)	122	111	113	123	123	125
Stude og Kvier, Esbj., 1. Kl. (do.)	115	112	112	118	118	118
Smaagrise, Køge, Kr. pr. Stk.	41	44	49	30	28	32
Kælvekøer, Odense, 1. Kl., Kr. pr. Stk.[2]	677	618	641	746	750	738
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	1944	1631	1730	2107	2100	2120
Hvede	28,42	28,00	28,00	29,25	29,25	29,25
Rug	29,42	29,00	29,00	30,25	30,25	30,25
Byg, 2/r.	25,42	25,00	25,00	26,25	26,25	26,25
Havre	25,42	25,00	25,00	26,25	26,25	26,25
Hø	33,04	32,00	32,00	39,00	38,50	41,00
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	16,33	15,83	16,00	17,43	17,50	18,80
Runkelroefrø, VIII St.	289	276	285	236	235	235
Kaalroefrø, Wilhelmsburger	433	331	335	546	538	550
Rødkløverfrø, sildig	722	568	570	963	975	1000
Hvidkløverfrø	783	586	583	997	1000	1000
Hundegræsfrø	192	125	140	250	250	250
Alm. Rajgræsfrø	185	146	140	220	220	220
Ital. do.	172	136	130	200	200	200
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	23,21	22,60	22,80	(23,32)	(23,00)	(23,20)
Sv. Ammoniak	23,50	22,80	23,00	23,77	23,40	23,60
18 pCt. Superfosfat	15,35	—	—	—	—	—
40 » Kaligødning	19,67	19,45	19,65	19,67	19,35	19,55

[1]) Inkl. Tillæg.
[2]) Bestaaet Tuberkulinprøven.
Korn = Maksimalpris.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	1941			1942		
	Hele Aaret	Jan. -Marts	Marts Md.	Jan. -Marts	Febr. Md.	Marts Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	244	242	246	247	247	247
Smør, Notering	186	186	186	186	186	186
do. do. + Tillæg	209	207	212	213	213	213
Ost	347	342	349	349	349	349
Æg	170	148	141	190	186	186
Slagterisvin	244	243	243	253	252	256
Slagtekøer (København)	210	191	195	212	212	216
Stude og Kvier (Esbjerg)	189	184	184	193	193	193
Unge Heste (Odense)	264	221	235	286	285	288
Hvede	206	203	203	212	212	212
Rug	247	243	243	253	253	253
Byg, 2/r.	197	194	194	204	204	204
Havre	211	207	207	218	218	218
Hø	481	466	466	568	560	597
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	435	422	427	465	467	501
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	120	117	118	121	119	120
18 pCt. Superfosfat	259	—	—	—	—	—
40 » Kaligødning	165	163	165	165	162	164
Vejet Prisindeks for:						
Mejeriprodukter	217	215	220	221	221	221
Husdyrprodukter, ialt	219	212	214	226	225	227
Korn	210	207	207	216	216	216
Planteprodukter, ialt	247	242	243	262	261	268
Landbrugsprodukter, ialt	**221**	**214**	**216**	**228**	**228**	**230**
Kunstgødning	169	171	173	167	165	166
Markfrø	238	238	238	366	366	366

Sveriges jordbruk i kristid.*)

Av professor *Åke Åkerman*, Svalöf.

Tack vare en alltmer intensifierad jordbruksdrift och tack vare en serie goda skördeår var den svenska jordbruksproduktionen under åren närmast före utbrottet av nu pågående stormaktskrig så riklig, att vissa ingripanden från statsmakternas sida blevo nödvändiga för att möjliggöra för jordbrukarna att till tillfredsställande priser finna avsättning för flertalet viktigare jordbruksprodukter. Under denna tid producerades inom landet ungefär 90 % utav hela den mängd livsmedel, som landets befolkning konsumerade. Den rikliga tillgången på livsmedel och de under senare delen av 1930-talet goda konjunkturerna gjorde också, att konsumtionen av livsmedel över lag var relativt hög, cirka 3 800 kalorier per konsumtionsenhet och dag, under det att i medeltal cirka 3 000 kalorier per konsumtionsenhet och dag anses vara till fyllest. Därjämte kunde spåras en successiv övergång från vegetabiliska livsmedel till animaliska sådana. Särskilt konsumtionen av bröd, som tidigare utgjorde ett av de allra viktigaste livsmedlen i Sverige, minskades kraftigt, även om brödet intog och allt fortfarande intager en relativt betydande plats i kosthållet. Till belysande av konsumtionens omfattning av några viktigare livsmedel närmast före krigsutbrottet och under de nu tilländalupna tvenne krigsåren anföres följande sammanställning.

Som förut framhållits, kunde man i Sverige före krigsutbrottet producera drygt 90 % av de årligen förbrukade kvantiteterna livsmedel. Återstoden importerades i form

*) Foredrag ved Konsulentmødet paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole den 28. Februar 1942.

Tabell 1. Konsumtionsvolymer för vissa livsmedel.

Varuslag	1937			1939			1940			1941		
	Milj. kg	Per individ & år kg	Per individ & dag gram	Milj. kg	Per individ & år kg	Per individ & dag gram	Milj. kg	Per individ & år kg	Per individ & dag gram	Milj. kg	Per individ & år kg[2])	Per individ & dag gram[2])
Konsumtionsmjölk o. grädde	1 507	239,8	657	1 546	243,8	668	1501	235,6	646	1 425,0[1])	223,7	613
Smör	66,1	10,5	29	68,3	10,8	30	86,5	13,6	37	85,0	13,3	36
Margarin	48,8	7,8	21	49,5	7,8	21	28,9	4,5	12	20,0	3,1	8
Summa matfett	114,9	18,3	50	117,8	18,6	51	115,4	18,1	49	105,0	16,4	44
Ost	37,3	5,9	16	42,9	6,8	19	38,1	6,0	16	26,0	4,1	11
Kött och fläsk	255,0	40,6	111	254,4	40,1	110	255,9	40,2	110	228,7	35,9	98
Ägg	45,0	7,2	20	45,0	7,1	19	45,0	7,1	19	40,0	6,3	17
Fisk o. fiskkonserver	106,6	17,0	46	111,2	17,5	48	79,5	12,5	34	85,2	13,4	37
Potatis	780,0	124,5	341	780,0	123,0	337	780,0	122,4	335	830,0	130,3	357
Ärter och bönor	12,9	2,1	6	12,3	1,9	5	13,0	2,0	5	13,0	2,0	5
Socker	244,0	38,8	106	290,0	45,7	125	241,0	37,8	104	211,0	33,1	91
Sirap	9,0	1,4	4	9,0	1,4	4	9,0	1,4	4	8,0	1,3	4
Mjöl, gryn och bröd	676,0	107,6	295	658,3	103,8	284	675,2	106,0	290	646,3	101,5	278

[1]) Härav cirka 80 milj. kg standardiserad mjölk.

[2]) 1940 års folkmängd.

av olika varor, särskilt från transoceana länder. Bland de importerade livsmedlen intogo fettråvarorna främsta platsen. Sålunda importerades årligen under åren närmast före världskriget i runt tal 50 000 ton råvaror till margarinindustrien. Därav framställdes omkring 60 000 ton margarin, vilken kvantitet helt förbrukades inom landet. Anmärkas må emellertid, att ungefär 25 000 ton smör samtidigt exporterades. En annan viktig importartikel var brödsäd, varav årligen importerades 50—70 000 ton. De importerade kvantiteterna utgjordes huvudsakligast av kanadensiskt och sydamerikanskt s. k. „kraftigt" vete, som användes för att förbättra mjölets bakningsförmåga. I detta sammanhang må även erinras om, att Sverige liksom Danmark var i hög grad beroende av import utav sådana för jordbruksproduktionens uppehållande viktiga ting som konstgödsel, oljekraftfoder, majs, brännoljor och skördegarn.

Under 5-årsperioden 1934—1938 förbrukades i medeltal per år cirka 270 000 ton oljekraftfoder, vilken kvantitet antingen importerades såsom färdiga produkter eller erhölls som avfall vid oljeframställningen av importerade råvaror. Huru stor kvantitet mjölk, som producerades med hjälp av denna myckenhet oljekraftfoder, vilken till väsentlig del förbrukades inom koladugårdarna, är svårt att ange, beroende bl. a. på det starkt växlande kompletteringsbehovet av äggvita i foderstaterna. Enligt gjorda uppskattningar erhölls emellertid av oljekraftfodret minst lika stor mjölkproduktion, som motsvarade det normala exportöverskottet av smör, vilket, som nämnts, uppgick till cirka 25 000 ton per år. Importen av majs uppgick under 5-årsperioden 1934—1938 till i medeltal 116 000 ton per år, vilken kvantitet i huvudsak användes till foder åt svin. Exportöverskottet av fläsk under samma 5-årsperiod uppgick endast till i runt tal 14 000 ton per år, men den importerade majsen användes givetvis även till andra djurslag, särskilt höns, varför man nog torde kunna räkna med, att den till gödning av svin använda kvantiteten i

huvudsak motsvarade exportöverskottet av fläsk. Vad beträffar exportöverskottet av ägg, vilket under förenämnda 5-årsperiod 1934—1938 uppgick till cirka 3 200 ton per år, var detta icke så stort, att det fullt uppvägde inom hönsskötseln använd majs. Förutom nyssnämnda tre stora exportartiklar — smör, fläsk och ägg — hade vi även ett icke obetydligt exportöverskott av särskilt nötkött. Detta motsvarade emellertid icke tillnärmelsevis den ökade produktion av vegetabilier, som åstadkoms av importerade konstgödselmedel. Därjämte må påpekas, att importen av grönsaker och frukt också var ganska betydande.

På grund av det relativt stora importöverskottet av färdiga livsmedel samt råvaror för framställning av dylika måste vid inträffad avspärrning av tillförsel utifrån svårigheter uppstå för täckande av befolkningens normala behov av livsmedel.

För att möta de med en dylik avspärrning förenade försörjningssvårigheterna upplades ganska betydande reservlager av livsmedel och råvaror för framställning av dylika. Vid krigsutbrottet funnos inom landet, tack vare de goda skördarna under större delen av 1930-talet och svårigheterna att finna avsättning för desamma, betydande såväl statliga som enskilda lager av inhemska livsmedel, och även råvaror till framställning därav hade lagrats. Man motsåg därför vid krigsutbrottet den närmaste framtiden med ganska stor tillförsikt. Emellertid drabbades vårt land liksom flera andra länder i Europa av två mycket dåliga skördeår, vilket medfört, att livsmedelssituationen successivt försämrats. Samtidigt med att den inhemska produktionen minskade på grund av de ogynnsamma väderleksförhållandena under våren och försommaren både 1940 och 1941 med därav följande låga skörderesultat, ha våra importmöjligheter mer och mer beskurits. Från april månad 1940 ha handelsförbindelserna västerut varit mycket försvårade och under vissa tider helt avbrutna. Landet har därför sedan dess i huvudsak varit hän-

visat till egen produktion samt till förefintliga lager. Därjämte har dock en viss import, särskilt från Tyskland, Balkanländerna och Ryssland samt från de nordiska länderna, kunnat upprätthållas. Denna import har på livsmedelsområdet i huvudsak omfattat spannmål samt därjämte oljekraftfoder och konstgödsel.

Under första krigsåret kunde folkförsörjningen säkerställas utan större svårighet tack vare de förut omnämnda lagren av olika livsmedel och produktionsmedel i förening med 1939 års goda skörd. 1940 års svaga skörd jämte den alltmer skärpta avspärrningen förorsakade emellertid, att lagren av olika råvaror och andra förnödenheter minskades rätt avsevärt under konsumtionsåret 1940/1941. Visserligen lyckades man, som nämnts, även under detta år importera vissa myckenheter oljekraftfoder och spannmål, men trots detta måste en stor del av de statliga reservförråden tagas i anspråk. Vid ingången av tredje krigsvintern, alltså innevarande konsumtionsår, funnos dock fortfarande vissa lager av för folkförsörjningen betydelsefulla råvaror av färdiga produkter, men dessa komma — att döma av årets svaga skörd och den för närvarande nästan fullständiga avspärrningen — att till väsentlig del förbrukas under året, och äro vi numera för vår livsmedelsförsörjning i huvudsak hänvisade till vår egen produktion.

I anslutning till vad jag förut sagt beträffande skörderesultaten i Sverige, skall jag här nämna något om medelskördarna av de viktigaste jordbruksalstren under 10-årsperioden 1930—1939 i förhållande till de speciellt låga skördarna under 1940 och 1941. Därav framgår, att veteproduktionen inom landet år 1940 blott uppgick till något över 60 % av medeltalet för närmast föregående 10-årsperiod (cirka 670 000 ton), under det att 1941 års skörd endast uppgick till knappa 50 % av medelskörden för nämnda 10-årsperiod. Båda åren blev vetet starkt uttunnat under vintern. För rågen voro förhållandena något bättre, i det att rågskörden under nyssnämnda tvenne år upp-

gått till nära 70 % av medeltalet för 10-årsperioden 1930—1939 (cirka 400 000 ton). Även beträffande fodersäden har produktionsminskningen på grund av de ogynnsamma väderleksförhållandena 1940—1941 varit betydande. Sålunda ha endast 80 % respektive 70 % av medeltalet

Tabell 2. Skörderesultat i Sverige.

Växtslag	Skörd i medeltal 1930/39 ton	Skörd 1940		Skörd 1941	
		Ton	1930/39 = 100	Ton	1930/39 = 100
Höstvete	553 012	270 669	48,9	184 340	33,3
Vårvete	121 474	150 060	123,5	144 732	119,1
Summa vete	674 486	420 729	62,4	329 072	48,8
Råg	401 523	265 893	66,2	277 288	69,1
Summa brödsäd ..	1 076 009	686 622	63,8	606 360	56,4
Korn	218 321	189 281	86,7	159 409	73,0
Havre	1 201 593	937 128	78,0	777 406	64,7
Blandsäd	541 564	478 136	88,3	429 181	79,2
Bönor	2 059	1 121	54,4	1 489	72,3
Vicker	6 813	11 031	161,9	11 123	163,3
Summa fodersäd ..	1 970 350	1 616 697	82,1	1 378 608	70,0
Ärter	30 134	34 369	114,1	31 520	104,6
Potatis	1 844 125	2 294 417	124,4	2 069 693	112,2
Sockerbetor	1 682 219	1 859 297	110,5	1 843 075	109,6
Foderrotfrukter	2 970 049	2 346 244	79,0	2 403 018	80,9
Hö från odlad jord ..	4 989 994	3 058 142	61,3	2 083 001	41,7
Hö från naturlig äng	505 223	329 828	65,3	311 448	61,6
Summa hö	5 495 217	3 387 970	61,7	2 394 449	43,6

för 10-årsperioden producerats under dessa år. Även skördarna från de stora vallarealerna blevo starkt reducerade (61 resp. 42 %), under det att relativt goda skördar erhållits särskilt av potatis och sockerbetor.

För att under sådana förhållanden kunna trygga folkförsörjningen har man varit nödsakad att lägga brödsäd, fodersäd och en del andra viktigare jordbruksprodukter

under beslag samt att införa en ganska sträng ransonering av de viktigaste livsmedlen. Därjämte har en icke obetydlig minskning av landets kreatursstock varit nödvändig. Ransonerna, som till en början voro relativt rikliga, ha successivt måst nedskäras, och för närvarande uppgår tilldelningen av exempelvis mjöl till endast 1160 g per vecka, av köttvaror till 400 g per vecka, av socker till något över 400 g per vecka, av matfett till 250 g per vecka samt av ägg, då sådana över huvud finnas att tillgå, till 75 g per vecka. Dessa ransoner ha hittills kunnat hållas utom, som sagt, beträffande färska ägg. Särskilt i storstäderna har stor knapphet på ägg gjort sig gällande, och därför har man på äggkortet måst lämna viss kvantitet köttvaror i stället för ägg. Huruvida dessa nu nämnda ransoner skola kunna hållas under hela innevarande konsumtionsår är omöjligt att för dagen uttala sig om, särskilt beträffande kött, matfett och ägg. Man kan nämligen förutsätta, att utslaktningen, som under både hösten 1940 och 1941 var mycket stor och som medförde en betydande reduktion av nötkreatursbesättningarna, kommer att minska högst avsevärt, särskilt då betesgången i vår börjar. Vidare måste man räkna med en viss nedgång i mjölkproduktionen under de närmaste månaderna, vilket kan medföra ökad knapphet härpå. Tack vare en viss tillgång på margarinråvaror har även under de sista månaderna under föregående år, då mjölkproduktionen var låg, den förut angivna tilldelningen av matfett kunnat bibehållas.

Hittills har någon direkt ransonering på mjölk icke behövt införas, tack vare att man på ett relativt tidigt stadium införde standardisering av mjölken på så sätt, att fetthalten i den till försäljning utbjudna helmjölken icke får uppgå till mer än ungefär 3,0 % med viss mindre marginal. Samtidigt infördes förbud mot att saluföra tjock grädde. Därigenom har man erhållit bättre tillgång på smör, och samtidigt har tillgången på helmjölk hittills varit sådan, att någon ransonering icke behövt tillgripas.

Som jag nyss nämnde i samband med min redogörelse

för resultatet av de senaste årens exceptionellt dåliga skördar, har en betydande nedslaktning av såväl nötkreatur som svin och fjäderfä förekommit. Sålunda räkna vi med att vid betesgångens början under kommande vår ha nedslaktat ungefär 15 % av den nötkreatursstam, vi hade vid krigsutbrottet, och bortåt 50 % av svinstammen. Även hönsstammen har decimerats kraftigt.

Denna minskning av kreatursstocken kan givetvis icke drivas hur långt som helst utan att menligt inverka på våra möjligheter till självförsörjning. Allt hänger emellertid, som jag tidigare påpekat, på att vi kunna få en god skörd under innevarande år samt naturligtvis, att vi bliva förskonade från att bliva indragna i kriget.

Statens livsmedelskommissions produktionsavdelning har uppgjort en plan för årets växtodling för att i görligaste mån få inriktat produktionen på sådant sätt, att vi kunna få fram just de jordbruksprodukter, som vi äro i största behov av för folkförsörjningen. Enligt denna plan har man tänkt sig att få till stånd bl. a. en betydande odling av sådana växtslag, som kunna användas till framställning av bröd, såsom råg, vete och korn. Sistnämnda sädesslag har redan under innevarande konsumtionsår tagits i bruk för framställning av mjöl till bröd. Vidare har man i planen tänkt sig försöka få till stånd en avsevärd ökning av baljväxtinslaget i fodersäden. Detta skulle ske på bekostnad av de rena havreodlingarna på så sätt, att man inblandar vissa mängder ärter och vicker i havren på därför lämpliga jordar. Härigenom skulle man kunna skaffa sig ett äggviterikt foder såsom ersättning för det uteblivna oljekraftfodret.

För att stimulera lantmännens intresse för odling av just de växtslag, som i den rådande situationen få anses särskilt önskvärda, har av livsmedelskommissionen föreslagits, att statsmakterna måtte fastställa en gynnsammare prisrelation för dessa, än som var rådande föregående år.

Vidare har man föreslagit, att åtgärder borde vidtagas för att få till stånd en avsevärd ökning av potatisodlin-

garna. Potatisen är ju, som bekant, synnerligen användbar för olika ändamål. Den är ett av våra allra viktigaste livsmedel för direkt konsumtion, och dessutom användes den ju såsom råvara till framställning av potatismjöl och potatisflingor. Jag kan i detta sammanhang nämna, att vi i år fått till stånd icke mindre än 18 flingfabriker i landet, vid vilka tillverkas potatisflingor, som för visst bestämt pris inköpas av staten och användas för inblandning i mjöl till bröd.

Man har även försökt att genom odling av oljeväxter få en viss inhemsk ersättning för de tidigare importerade fettråvarorna för margarintillverkningen. Redan under föregående år odlades ganska stora arealer oljeväxter i södra delarna av landet, tillhopa cirka 8 000 hektar, huvudsakligen vinterraps (cirka 1 000 ha), vallmo (cirka 1 000 ha), vitsenap (cirka 5 000 ha) och oljelin. Av de skördade oljeväxtfröna — cirka 10 000 ton — erhöllos omkring 2 700 ton olja och 7 000 ton oljekakor. I den tidigare omnämnda planen för årets växtodling räknar man med att få till stånd ungefär 20 000 hektar oljeväxtodlingar. Genom att teckna odlingskontrakt med Svenska spannmålsaktiebolaget kunna jordbrukarna försäkra sig om ett fast pris därför. Detta har i år bestämts till för raps och oljelin 1,00 kr. pr. kg, för vallmo till 1,25 kr. samt för vitsenap till 80 à 85 öre beroende på leveranstiden.

Även textilråvaror, särskilt lin och hampa, komma att i år produceras inom landet i rätt stor omfattning. Vi räkna sålunda med en spånadslinodling på ungefär 3 000 hektar och en hampodling på närmare 2 000 hektar under innevarande år. För att stimulera odlingarna härav ha statsmakterna för åren 1942—1946 garanterat priset på lin- och hamphalm av viss kvalitet till 80 % resp. 50 % av priset på rågkärna. Vidare ha betydande anslag av statsmedel ställts till förfogande för utlämnande av lån och bidrag till uppförande av lin- och hampberedningsverk.

Nu frågar kanske någon, var man tänker taga tillräckliga arealer ifrån för dessa utvidgade odlingar, som jag

Tabell 3. Växtodlingens omfattning i Sverige i medeltal under 10-årsperioden 1930—1939 samt åren 1940 och 1941 jämte planerad odling 1942.

Växtslag	Medeltal för 10-årsperioden 1930 – 39		1940		1941		1942
	Areal hektar	Hektarskörd, kg	Areal hektar	Hektarskörd, kg	Areal hektar	Hektarskörd, kg	Planerad areal, hektar
Höstvete	224 300	2 470	216 770	1 250	177 070	1 040	175 000
Vårvete	66 510	1 830	92 000	1 630	109 340	1 320	70 000
Höstråg	204 900	1 920	163 740	1 570	197 790	1 360	250 000
Vårråg	7 540	1 370	7 200	1 200	8 170	900	5 000
Summa brödsäd	503 250		479 710		492 370		500 000
Korn	108 410	2 030	106 850	1 770	98 920	1 610	100 000
Havre	660 690	1 820	635 050	1 480	628 670	1 240	500 000
Blandsäd	251 000	2 170	284 260	1 680	291 300	1 470	400 000
Summa fodersäd	1 020 100		1 026 160		1 018 890		1 000 000
Ärter	20 010	1 520	24 490	1 400	25 780	1 220	25 000
Bönor (särskilt bruna bönor)	1 110	1 830	700	1 600	930	1 600	3 000
Vicker	4 320	1 580	8 080	1 370	9 450	1 180	10 000
Potatis	132 850	13 880	134 820	17 020	136 220	15 190	170 000
Sockerbetor	47 290	35 210	54 450	34 150	53 410	34 510	55 000
Foderrotfrukter	79 370	37 610	63 650	36 860	67 640	35 530	100 000
Säd till grönfoder	104 080	—	107 610	—	129 300	—	70 000
Vall till slåtter	1 375 490	3 630	1 357 920	2 250	1 314 790	1 580	1 300 000
Annan vall	192 400	—	269 390	—	283 620	—	300 000
Andra växtslag (oljeväxter, lin & hampa o. s. v.)	8 920	—	10 860	—	20 450	—	30 000
Träda o. obrukad åkerjord	241 805	—	206 830	—	188 200	—	177 000
Summa	3 730 995		3 744 670		3 741 050		3 740 000

talat om. Jo, i första hand tänker man taga i anspråk viss del av trädesarealen, för närvarande cirka 200 000 hektar, härför, där detta kan ske utan menlig inverkan på skörderesultatet. Därjämte räknar man med att en del äldre slåttervallar bliva upplöjda samt att de rena havreodlingarna böra minskas. På så sätt bör man kunna lösgöra erforderlig areal, utan att detta skall medföra någon menlig inverkan i produktionshänseende; tvärtom avser man att därigenom möjliggöra en ökad produktion av de åkerbruksväxter, som äro särskilt viktiga för vår livsmedelsförsörjning.

Såsom framgår av tabellen har någon mera genomgripande omläggning av landets växtodling icke ifrågasatts. En dylik omläggning är heller icke lätt att åstadkomma på kort sikt. Man kan ju icke begära, att jordbrukarna med en gång skola övergå till helt andra växtföljder än som tidigare tillämpats vid vederbörande egendom. Dylika omläggningar kräva ganska lång tid och äro dessutom förenade med betydande vanskligheter.

Utöver den ovan skisserade ökningen respektive minskningen av odlingen utav olika åkerbruksväxter under innevarande år vidtagas emellertid från det allmännas sida även åtgärder för att på andra sätt bidraga till att skörderesultatet skall kunna bliva så gott som möjligt. Givetvis är det väderleksförhållandena, som äro av största betydelse, då det gäller skördens storlek, och däråt kan ju ingenting göras, men man kan genom lämpliga produktionsfrämjande åtgärder bidraga till att skapa förutsättningar för en god skörd. Bland dessa åtgärder är anskaffandet av ett gott utsäde en av de viktigare. Beträffande stråsäd och potatis verkar det allmänna bland annat för att utsäde av god kvalitet tillhandahålles lantmännen från överskottsområden till underskottsområden inom landet. Ifråga om utsäde till vallväxter, rotfrukter och köksväxter äro vi under normala förhållanden icke helt självförsörjande, utan vissa kvantiteter dylika fröer måste importeras. Det har därför gällt att under de nu till-

ändalupna tvenne krigsåren utöka de inhemska fröodlingarna så mycket som varit möjligt, samtidigt som man försöker upprätthålla en viss import. De inhemska fröodlingarna ha också under dessa tvenne år ökat rätt betydligt, men de ogynnsamma väderleksförhållandena ha icke varit ägnade att underlätta denna produktion. Emellertid torde utsädesbehovet denna vår av ifrågavarande växtslag kunna tillgodoses. Man måste dock räkna med brist på vissa sorter och stammar, vilket måste medföra ett utbyte i vissa fall av tidigare odlade sorter av exempelvis vallväxter eller köksväxter mot andra möjligast likvärda sådana. Beträffande rotfrukter har man tänkt sig försöka åstadkomma en övergång från odling av kålrot och rova, på vilka knapphet på utsäde förefinnes, till mera allmän odling av foderbetor eller fodersockerbetor, av vilka utsädestillgången är bättre. Dessutom planeras en ytterligare ökning av de inhemska fröodlingarna under detta år, för att vi skola kunna tillgodose även nästa års utsädesbehov, därest handelsvägarna fortfarande komma att vara avspärrade.

En annan mycket viktig faktor för åstadkommande av tillfredsställande skörd är ju riklig tillgång på växtnäringsämnen i jorden. På grund av den betydande nedslaktningen av våra husdjur, som jag förut berört, måste man räkna med en kraftig minskning av tillgången på naturlig gödsel. Därför har kommissionen igångsatt en intensiv propaganda för bättre tillvaratagande av de tillgängliga gödselkvantiteterna, så att så stor del av de däri förefintliga växtnäringsämnena som möjligt skall kunna tillvaratagas och komma växtodlingen till godo. Men även om den naturliga gödseln är av största betydelse, då det gäller att tillföra växterna näring i jorden, så utgör dock, som bekant, konstgödseln numera ett mycket viktigt komplement till densamma. På konstgödselområdet är Sverige i mycket stor utsträckning beroende av importen. Endast vissa kvantiteter kvävegödselmedel framställdes före krigsutbrottet inom landet, och

man var härför också beroende av en importerad råvara, nämligen stenkol.

Sedan importen av råfosfat upphört i och med krigsutbrottet, upptogs framställning av superfosfat ur inhemsk apatit, som finnes i betydande kvantiteter i våra järnmalmsfyndigheter i mellersta och norra delarna av landet. Tack vare denna inhemska råvarutillgång samt betydande statliga och enskilda lager av råfosfat kan man till vårbruket i år ställa så stora kvantiteter fosforhaltiga gödselmedel till förfogande, som motsvara ungefär 60 % av förbrukningen vid vederbörande egendom under tiden före krigsutbrottet. För nästa år räknar man med en tilldelning på cirka 50 %.

Kväve och kalihaltiga gödselmedel ha hittills kunnat importeras i så betydande omfattning, att ransonerna därav till innevarande års vårbruk kunnat bestämmas till kvantiteter motsvarande 100 % av vad vederbörande jordbrukare använde av respektive gödselmedel under föregående år, då ransonering på kväve- och kalihaltiga gödselmedel ännu icke behövt införas. Livsmedelskommissionen försöker dessutom på allt sätt att upplysa jordbrukarna om, till vilka grödor och på vilka jordar de förefintliga konstgödselkvantiteterna i första hand böra användas, för att man skall kunna påräkna det bästa utbytet därav. Kommissionen har även stimulerat jordbrukarna till att företaga markundersökningar, så att den enskilde jordbrukaren därigenom skall kunna få en uppfattning om tillgången på fosforsyra, kali och kalk i jorden.

Åtgärder vidtagas även för en god beredskap i kampen mot växtsjukdomar och skadedjur. Sålunda planlägges för närvarande inom livsmedelskommissionen en mera allmän besprutning mot den svåra sjukdomen bladmögel på potatis, och vidare försöker man skapa en beredskap för bekämpning av jordloppor, rapsbaggar och andra skadedjur, som kunna nedsätta skörden avsevärt.

Bland andra viktiga åtgärder, som vidtagas för främ-

jande av livsmedelsproduktionen, må här särskilt nämnas propaganda för bättre tillvaratagande av vallskördarna genom hässjning eller beredning av A. I. V.-foder och framför allt för att därigenom försöka åstadkomma mera äggvita, varpå vi — liksom förhållandet är här i Danmark — ha ett visst underskott. Hittills ha vi haft vissa lager av oljekakor att tillgå, men från och med detta år äro lagren härav praktiskt taget slut. Vad som finnes kvar, räcker knappast till för inblandning i det cellulosafoder, som vi behöva tillhandahålla jordbrukarna såsom ersättning för i första hand havre och stråfoder. En kraftig propaganda för inläggning av en del av vallskörden till A. I. V.-foder kommer därför att igångsättas för att få en ersättning för oljekakorna. Man har också planerat tillverkning av större mängder foderjäst ur sulfitlutar. En del sådan jäst tillvaratages redan. Dylik jäst är ett värdefullt foder men kan också konsumeras direkt bl. a. tillsammans med sojaäggvita i form av buljongtärningar och blir då ett ersättningsmedel för kött.

Som en sammanfattning av vad jag nu sagt, vill jag framhålla, att livsmedelssituationen i Sverige visserligen försämrats högst avsevärt sedan krigsutbrottet, men tack vare vid detta tillfälle förefintliga lager och en väl genomförd hushållning med våra tillgångar ha vi hittills kunnat klara oss relativt bra och hysa den förhoppningen, att — om vårt land får bevaras från att bliva indraget i nu pågående stormaktskrig — vi skola kunna överleva krisen, utan att vårt folk skall bliva utsatt för allt för stora umbäranden.

Arvefæste og Husmandslovgivning i de nordiske Lande.

Af Sagfører, cand. jur. *M. Hesselbjerg.*

II.

Norge.

Paa den Tid, da de ældste Love nedskrives i Norge, antagelig i Slutningen af det 11. samt i det 12. Aarhundrede, var Jordbrugerne dels Selvejere, dels Jordlejere hos Konge, Kirke og verdslige Stormænd. Lejerne var allerede da talrige, maaske talrigere end Selvejerne, og gennem Resten af Middelalderen gik de frem i Antal, medens Selvejerne gik tilbage.

Efter de ældste Love var Lejetiden kun eet Aar. Senere blev den forlænget til 3 Aar, og ved Middelalderens Slutning blev Livsfæste almindeligt og senere (1604) obligatorisk, men dette Paabud blev dog ikke overholdt af de private Jorddrotter.

Lejeafgiften bestod mest i Naturalier og Penge. Det var ret almindeligt, at Afgiften bestod i en Part, oftest Halvdelen af Avlen, det saakaldte lottbruk (metayage), og dette holdt sig langt frem i Tiden, idet Regeringen søgte at modvirke det ved en Forordning af 1790. Hoveri var i nogle Dele af Landet ikke ualmindeligt fra Slutningen af Middelalderen, men det fik i det hele ikke stor Betydning, fordi Naturforholdene i Norge i de fleste Egne ikke er gunstige for Oprettelse af Storbrug.

Medens i Danmark Selvejerbondestanden næsten forsvandt i det 17. Aarhundrede, var dette ikke Tilfældet i Norge. I 1625 var af Bønderne godt 30 pCt. Selvejere, og i den sidste Halvdel

af dette Aarhundrede vendte Bevægelsen sig fra Fæste til Selveje. Staten, der var den største Jordejer, solgte en Del af Krongodset paa Grund af Pengemangel. I første Omgang blev Godset vel købt af Rigmænd og Embedsmænd, men da Staten gennem en stærkt bondevenlig Lovgivning regulerede Fæstevæsenet, fandt Godsejerne det efterhaanden fordelagtigere at sælge Godset til Brugerne, og allerede i Midten af det 18. Aarhundrede var langt over Halvdelen af Bønderne Selvejere. Senere fortsatte denne Bevægelse stadig, og der var af denne Grund ikke i Norge Brug for en Bondefrigørelse af samme Art som i Preussen og Danmark. Der findes nu kun en ubetydelig Rest af Fæstegaarde.

Der har fra gammel Tid foruden Fæstebønderne eksisteret Smaabrugere, Husmænd, der havde Jord oftest med Bygninger i Leje og udførte Arbejde for Jordejeren. I det 18. og 19. Aarhundrede steg Antallet paa disse meget stærkt, og paa Grund af deres Afhængighed af Jordejeren var de ofte slet stillede. En Del af dem havde Bruget paa Aaremaal eller paa Opsigelse, andre paa Livstid, og der eksisterede ogsaa langvarige, arvelige Lejemaal, der kaldtes Arvefæste. Efter Midten af det 19. Aarhundrede aftog Antallet af Husmandsbrug stærkt, idet Befolkningen fra Landet søgte Beskæftigelse i Købstæderne, hvilket førte til Nedlæggelse af Husmandsbrugene.

Saavel Fæste af Bønderbrug som Leje af Husmandsbrugene var i Slutningen af det 19. og i Begyndelsen af det 20. Aarhundrede i Miskredit, og man har paa lignende Maade som i Danmark søgt at forcere Overgangen fra Fæste og Leje til Selveje. Efter den saakaldte Jordlov af 22. Juni 1928 har man under visse Betingelser givet Husmænd og Fæstere, hvis Ret var stiftet før Jordlovens Ikrafttræden, en Forkøbsret ved Ejendommens Salg, Ret til at forlange en Arbejdspligt omsat til et Pengebeløb og endelig under visse strengere Betingelser ogsaa en Ret for Lejeren til at forlange Bruget overdraget til Ejendom. Som Følge af disse Bestemmelser er der Udsigt til, at de ældre nedarvede Former for Jordleje (heri ikke medregnet frie Forpagtninger) vil forsvinde i en ikke fjern Fremtid.

I Løbet af indeværende Aarhundrede er der paa lignende Maade som i Danmark fra Statens Side ydet en betydningsfuld Støtte til Oprettelse af nye Smaabrug og til Køb af Tillægsjord til bestaaende smaa Brug. Denne Lovgivning har baade forøget Antallet af Smaabrug og givet Anledning til, at megen Jord, der ikke tidligere var dyrket, er kommet under Kultur.

Statsstøtten har som i Danmark bestaaet i, at der gaves store Laan til billig Rente samt Tilskud til Opførelse af Bygninger m. m. Besiddelsesformen var Selveje, dog er Raadigheden over Selvejerbrug, oprettede efter Jordloven af 1928, indskrænket paa lignende Maade som efter dansk Ret ved Bestemmelser om Pantsætningsbegrænsning, Udlægsfritagelse m. m.

Jordloven af 1928 har imidlertid, samtidig med at den søger at bortrydde Resterne af det private Fæste, givet Regler for et offentligt Arvefæste ved Oprettelse af nye Brug med offentlig Støtte. Ved Overdragelse af Statsjord og Kommunejord til Nybyggere kan disse i Stedet for at købe Jorden indgaa paa at svare Renter af den Sum, hvortil den kunde være købt. Er Ejendommen bebygget, skal dog Bygningerne købes, saa der kun er Tale om et Superficiærfæste. Fæsteretten gaar i Arv til Fæsterens Efterkommere, men kan ikke uden Landbrugsministeriets Samtykke overdrages til andre, idet det Offentlige i dette Tilfælde har en Genkøbsret for Anskaffelsesprisen med Tillæg af Godtgørelse for Forbedringer. Det Offentlige kan tillige i dette Tilfælde i Stedet for at bruge Genkøbsretten lade foretage en Omvurdering, saaledes at Renteafgiften for Fremtiden bliver at beregne af den nye Vurderingssum. Afgiften kan derimod ikke forhøjes, saa længe den oprindelige Arvefæster og hans Efterkommere besidder Ejendommen.

Betydningen af disse særlige Regler for Arvefæste er dog ikke stor, idet det Offentlige ogsaa ved Salg til Eje betinger sig en Genkøbsret paa tilsvarende Vilkaar, naar Bruget ønskes overdraget til andre end Brugerens nærmeste Slægtninge og besvogrede. Forskellen bestaar saaledes nærmest i, at Ejeren faar en Kapitalskyld, Arvefæsteren en fra det Offentliges Side

uopsigelig Renteskyld. Loven bruger derfor ogsaa Udtrykket Arvefæsteejer om Arvefæsteren. Raadigheden er for begge Grupper af Besiddere begrænset paa samme Maade, navnlig har de samme Pligt til at bebo Ejendommen og drive den forsvarligt. I modsat Fald kan det Offentlige tage Ejendommen tilbage i Henhold til sin Genkøbsret.

Forskellen mellem Eje og Arvefæste udviskes endvidere ved, at Arvefæsteren, om han senere ønsker at købe Jorden, kan andrage Landbrugsdepartementet herom, og at dette skal give Tilladelse til Købet, hvis ikke særlige Grunde taler derimod. Købesummen fastsættes i Almindelighed til den Vurderingssum, hvoraf Arvefæsteren svarer Rente; dog kan den sættes højere eller lavere, hvis Pengeværdien i Mellemtiden er undergaaet nogen væsentlig Forandring.

Den eneste Fordel, som Arvefæstet byder Brugeren, synes at være, at han slipper for at betale de Afdrag, som Ejeren skal svare. Denne Fordel er næppe saa stor, at den kan overvinde den almindelige Utilbøjelighed til at indlade sig paa noget nyt og til ikke at være „rigtig Ejer". Det kan ikke antages, at et Arvefæste i denne Form vil faa nogen væsentlig Betydning.

Det er iøvrigt interessant at drage Sammenligning mellem det danske Jordrentebrug og det nye norske Arvefæste. Jordrentebrugeren kaldes Ejer, skønt han paa Grund af den periodisk foranderlige, uafløselige Afgift har en Stilling, der betydelig afviger fra en Ejers efter den ældre Statshusmandslovgivning. Den norske Arvefæsters Stilling afviger derimod kun i ringe Grad fra en Ejers Stilling efter Jordloven. Den første er Ejer af Navn, men i Realiteten Fæster, den sidste er nærmest det modsatte.

LITTERATUR:

Aubert: Obligationsrettens spec. Del I, 1901.
O. A. Johnsen: Norges Bønder, 1936.
S. Østrem: Jordloven af 1928, udg. 1929.
Johnsrud og Nærstad: Lov om ordning af visse jordspørgsmaal, 1932.
N. Gjelsvik: Norsk Tingsret, 1936.

Sverige.

Da de ældste Love blev nedskrevne i Sverige — i det 13. Aarhundrede — var Selvejet ligesom i Danmark og Norge den fremherskende Besiddelsesform, men ogsaa Jordleje omtales ret udførligt i Lovene og maa derfor have haft væsentlig Betydning. Jordlejeforholdet var oprindelig kortvarigt. Da Sverige i det 14. og 15. Aarhundrede fik Love, der i Modsætning til de ældre Love gjaldt for hele Riget, blev Lejetiden i disse fastsat til 6 Aar. Under Paavirkning fra dansk Ret indførtes i det 17. og 18. Aarhundrede tillige Livsfæste, men dette blev aldrig obligatorisk som i Danmark.

I Middelalderen og senere gik Ejendomsretten over den største Part af Jorden over paa Kronen, Kirken og Adelen, men Selvejerbondestanden havde stadig en ikke ringe Betydning og deltog gennem Stænderforsamlingerne i Landets Styrelse. Endvidere havde Arvefæste en betydelig Udbredelse. I det 17. og 18. Aarhundrede forbedredes Bondestandens Stilling efterhaanden, uden at der paa noget Tidspunkt skete Omvæltninger, og i det 19. Aarhundrede blev Selvejet igen den fremherskende Besiddelsesform. I Aaret 1900 blev ca. 85 pCt. af de selvstændige Landbrug drevne af Ejere og ca. 15 pCt. af Fæstere og Forpagtere. Arvefæstet er i nyere Tid bleven afløst af Selveje, saa der nu kun findes ubetydelige Rester heraf.

Udviklingen i Sverige er i det hele foregaaet mere jævnt end i Danmark. Noget Vornedskab eller Stavnsbaand har Sverige aldrig haft, og om end Bondestandens Stilling til Tider blev forringet, blev den aldrig saa slet, som den var i Danmark i det 18. Aarhundrede.

Medens Lovgivningen i Danmark og Norge har forceret Overgangen fra Fæste til Selveje, har dette ikke i Almindelighed været Tilfældet i Sverige. En Undtagelse danner de Forhold, hvor Lejeren selv var Ejer af Bygningerne, hvad der navnlig var Tilfældet ved Smaabrug. Her har Lovgivningen under visse Betingelser givet Lejeren en Ret til at indløse Ejendomsretten til Jorden (Love af 1918 og 1925). Iøvrigt har Lovgivningen i den nyere Tid tilsigtet at skabe Forhold, der

var tilfredsstillende for Brugerne, uden at stille Jordejerne saa ugunstigt, saa de maatte foretrække at sælge eller nedlægge de udlejede Brug, idet det anses for heldigt, at der er Adgang for den ubemidlede Del af Landbefolkningen til at komme i Besiddelse af et selvstændigt Brug gennem Leje, der kræver mindre Kapital end Selveje.

Den „indre Kolonisation" begyndte i Sverige noget senere end i Danmark og Norge, nemlig ved en Lov af 1904. Besiddelsesformen var som i Danmark og Norge Selveje, og Staten gav billige Laan til Køb af Jord og Opførelse af Bygninger.

Paa samme Maade som i Danmark har man i Sverige drøftet, om Eje var den bedste Besiddelsesform for de ved Statsstøtte nyoprettede Brug, og disse Drøftelser har resulteret i, at man har givet en Lov om et moderniseret Arvefæste (Lag 4 juni 1926 om upplåtelse under åborätt av viss jord).

Den nævnte Lov gaar ud paa, at Jord, som tilhører Staten, til Oprettelse af Landbrugsejendomme kan overdrages med arvelig og afhændelig Besiddelsesret for ubegrænset Tid mod Betaling af en Afgift.

Loven ligner i een Henseende den danske Lov af 4. Oktober 1919 om Bortsalg af Jorder i offentlig Eje, idet de begge omhandler Overladelse af Staten tilhørende Jord til Oprettelse af nye Brug, men der er bl. a. den Forskel, at den danske Besiddelsesform kaldes Eje, medens den svenske betegnes ved det gamle Navn for Arvefæste — åborätt.

Det er den svenske Lovs Grundtanke, at Staten beholder Ejendomsretten og kun overlader en Brugsret, der ganske vist er arvelig og afhændelig. Som Vederlag for Brugsretten tilsvares der Staten en Afgift. Af Hensyn til, at Jordværdiens Stigning skal komme Staten til Gode, kan Afgiften forandres, men for at sikre Fæsternes Uafhængighed bliver Afgiften fastsat for en længere Aarrække ad Gangen, i Regelen 20 Aar. Afgiften fastsættes i Naturalydelser, men erlægges i Penge efter Ydelsernes gennemsnitlige Markedspris. Afgiften fastsættes ikke efter Jordens Handelsværdi, men efter den Afkastning, som kan paaregnes af Ejendommen i middelgode Aar.

Ved Jordens Overladelse fastsættes Afgiften ved Aftale med Lensstyrelsen (Overøvrigheden). Naar Afgiftsperioden er udløbet, kan begge Parter forlange ny Fastsættelse af Afgiften, men hvis ingen gør dette, fornyes Forholdet for et Tidsrum af 20 Aar.

Forlanges der ny Fastsættelse af Afgiften, sker dette ved et Nævn, Afgiftsnævnet, der bestaar af 3 Personer, kendt med Egnens Landbrugs- og Forrentningsforhold. Afgiften maa i Almindelighed ikke forhøjes med mere end 20 pCt. af den tidligere Afgift, og hvis Afkastningen findes at være steget eller faldet, skal der ikke tages Hensyn til Forandringer, der skyldes Fæsternes gode eller daarlige Behandling af Ejendommen.

Fæsteretten gælder kun selve Jorden. Denne overlades uden nogen Udbetaling eller Indfæstning, men Fæsteren skal selv bekoste de nødvendige Bygninger og kan derfor selv bestemme Indretningen af disse. Bygningerne regnes som Tilbehør til Fæsteretten og kan altsaa ikke skilles fra denne. Til Opførelse af Bygninger kan dog opnaas Laan af Staten.

Fæsterens Ret er arvelig, og han kan raade over den ved Testamente. For at Retten kan bevares i Familien, er der truffet særlige Bestemmelser om Fortrinsret ved Arveskifte for den efterlevende Ægtefælle eller for en af Arvingerne. Saafremt der ikke findes Midler til at dække de andre Arvinger, har Fæstearvingen Adgang til at afbetale Udløsningssummen til disse i Løbet af 8 Aar med $^1/_8$ hvert Aar foruden Renter.

Overgang af Fæsteretten sker altid under Statens Kontrol og forudsætter dennes Samtykke. For saa vidt der er Tale om Overgang (ved Arv eller Overdragelse) til Ægtefælle, Børn, Adoptivbørn eller visse andre Slægtninge, kan Samtykke dog ikke nægtes, medmindre den nye Fæster er aabenbart uegnet, eller hans Antagelse ellers er uforenelig med det Formaal, hvorfor Fæsteretten er oprettet. Det er i saadant Tilfælde ikke nogen Hindring, at Erhververen er umyndig.

Fæsteretten kan ikke alene arves og overdrages til Fæsterens Slægtninge, men kan ogsaa overdrages til ubeslægtede. I dette Tilfælde har Staten imidlertid, selv om der intet kan indvendes mod Køberens Kvalifikationer, en Indløsningsret og skal have Lejlighed til at gøre denne gældende.

Naar Staten vil gøre sin Indløsningsret gældende, enten fordi Erhververen er aabenbart uegnet, eller fordi han ikke hører til de nævnte Fæsteren nærstaaende Personer, maa Staten yde fuld Erstatning for Jordforbedringer, for Bygninger og andet Tilbehør samt Udsæd og Afgrøde. Hvis Fæsteretten er overgaaet ved Køb, skal Erstatningen i Regelen sættes til den Sum, hvortil Fæsteretten er solgt.

Staten har dog blot en Ret, ikke nogen Pligt til Indløsning af Fæsteretten. Vil Staten ikke benytte denne, og nægter den med Rette at antage en Køber, maa denne inden en passende Tid overlade Retten til en anden, som kan antages til Fæster. Sker dette ikke, kan Lensstyrelsen forlange Fæsteretten bortsolgt ved offentlig Auktion.

Fæsteretten kan ikke pantsættes, men der kan af Fæsterens Kreditorer foretages Udlæg i den, og den kan bortsælges ved Auktion, dog med Forbehold af Statens Godkendelse af Køberen.

Staten har ikke Pant i Fæsteretten, men den har lovbestemt Fortrinsret i denne for Afgifter, for Laan til Bygninger og for Erstatningskrav. Samme Fortrinsret tilkommer, naar Fæsteretten er overtaget af en Arving, hans Medarvinger for skyldige Arveparter.

Det følger af Fæsterettens Karakter af en blot Brugsret, at Raadigheden over Ejendommen er noget mere begrænset end en Ejers. Fæsteren skal være bosat paa Ejendommen, medmindre Lensstyrelsen af særlige Grunde tillader, at han maa bo andetsteds. Ejendommen skal bruges som en selvstændig Bedrift, saa den ikke uden Lensstyrelsens Samtykke kan forenes med andet Brug eller deles. Fæsteren skal holde Ejendommen i god Stand og Bygningerne brandforsikrede til fuld Værdi. Han kan ikke udnytte Tørvemose og Skov paa anden Maade end til Ejendommens eget Behov. Ellers maa han have særlig Tilladelse, der kun gives for en begrænset Tid, og betale en særlig Afgift. Det samme gælder Udnyttelse af Stenbrud, Kalkbrud o. l.

Saafremt Fæsteren i væsentlig Grad misligholder sine Forpligtelser, fortaber han sin Ret, og Staten kan efter Opsigelse

fratage ham Ejendommen. Fæsteretten skal derefter sælges ved offentlig Auktion.

Fæsteren kan under visse Vilkaar erhverve Ejendomsret til Jorden. Saafremt der ikke ved Stiftelsen af Fæsteretten er taget noget Forbehold, kan han efter Udløbet af den første Afgiftsperiode, hvis han i denne har overholdt sine Forpligtelser, indløse Jorden. Købesummen fastsættes da af Afgiftsnævnet og skal sættes til Ejendommens Værdi, dog ikke medregnet den Forbedring, der skyldes Fæsterens Arbejde eller Bekostninger.

Det er Tanken, at det nye Arvefæste skulde give saavel Fæsteren som Staten visse Fordele fremfor det almindelige Selveje. For Fæsteren skulde Fordelene navnlig bestaa i, *at* han kan komme i Besiddelse af Jorden uden Udbetaling, *at* hans Forpligtelser overfor Staten altid skulde være overkommelige, idet Afgiftens Pengebeløb varierer med Priserne paa Landbrugets Produkter, *at* hans Arbejde og Bekostninger paa Ejendommen altid kommer ham til Gode, idet han ikke skal bære Risikoen ved et Fald i Jordpriserne, der ellers kan opsluge Resultatet af hans Arbejde.

Til disse Fordele svarer visse Begrænsninger i hans Chancer. Han opnaar ikke Fordelen ved en konjunkturskabt eller samfundsskabt Stigning i Jordpriserne. Hans Raadighed over Ejendommen er mere begrænset end en Ejers, men Ulemperne herved skulde normalt være ubetydelige. Hans Besiddelse af Ejendommen er ikke alene sikret ham, men ogsaa hans nærmeste, for saa vidt der ikke er Tale om absolut uegnede Personer. Hvis Statens Indløsningsret bliver aktuel, skal Fæsteren have fuld Erstatning for Bekostninger og Forbedringer af Ejendommen.

Fordelene for Staten skulde bestaa i,

at konjunkturskabt og samfundsskabt Stigning i Jordværdien kommer denne til Gode,

at der ikke bliver Mulighed for Spekulation ved Handel med saadanne Ejendomme (fordi Afgiften er foranderlig, og fordi Staten har Indløsningsret),

at Staten kan sikre sig, at Ejendommene altid kommer i Hænderne paa Folk, der ønsker at leve af Jordbrug og forstaar sig paa at drive dette,

at Adgangen til Erhvervelse af et mindre Jordbrug lettes for den mindre bemidlede Del af Landbrugerne.

Det er i udstrakt Grad de samme Tanker, som laa bag Oprettelsen af Jordrentebrugene i Danmark. Det kunde paa Forhaand ventes, at en ny Besiddelsesform vilde have nogen Vanskelighed i Begyndelsen, alene paa Grund af den almindelige Frygt for eller Mistro til det ukendte. Denne Vanskelighed blev i Danmark overvundet ved, at der knyttedes særlige Begunstigelser til den nye Besiddelsesform. Denne har derfor faaet en ikke ringe Anvendelse, selv om Jordrentebrugene er i Mindretal overfor Selvejebrugene. I Sverige er det gaaet anderledes. Den nye Arvefæsteform har ikke formaaet at overvinde Begyndelsesvanskelighederne. Den er næsten ikke taget i Brug og har i hvert Fald ingen Betydning haft.

Grunden til dette ringe Resultat maa søges i, at der stadig er ydet Støtte af Staten til Oprettelse af Selvejebrug. Skulde den nye Form trænge igennem, havde det været nødvendigt, enten at den som det danske Jordrentebrug blev særlig begunstiget, eller ogsaa at den blev obligatorisk ved Oprettelse af nye Brug med Statens Støtte.

Naar den nye Besiddelsesform menes at give Fordele saavel til Brugerne som til Staten, synes det iøvrigt ikke velbegrundet at give Fæsterne Adgang til efter den første Afgiftsperiode at erhverve Jorden til Ejendom. Tanken er vel denne, at efter den første Periode kan Fæsteren have erhvervet saa megen Kapital, at han fremtidig selv kan bære Risikoen. Det er imidlertid et Spørgsmaal, om man ikke derved forbigaar dels Hensynet til Statens finansielle Interesse, dels Formaalet i Almindelighed at lette Adgangen for ubemidlede til Erhvervelse af Jordbrug. I den danske Lovgivning om Jordrentebrugene er det ud fra disse Hensyn et Hovedpunkt, at Jorden eller Jordrenten aldrig kan indløses, men stedse skal forblive i Samfundets Eje.

LITTERATUR:
Lagberedningens förslag til jordabalk I, 1905.
J. E. Almquist: Om ärftlig besittningsrätt til jord, 1929.
Svensk Juristtidning 1926: Afh. af *Per Santesson:* Den nye åborätten.
Ø. Undèn: Svensk sakrätt II, 1941.

Finland.

Da Finland indtil 1809 havde fælles Ret med Sverige, gælder endnu paa flere Omraader samme Retsregler og findes samme Retsinstitutioner i begge Lande. Dette gælder ogsaa indenfor Landboretten. Ligesom i Sverige har Arvefæste haft nogen Betydning i Finland, men det er i Nutiden afløst af Selveje, saaledes at der kun er ubetydelige Rester tilbage.

I Finland har Leje af mindre Jordbrug, d. v. s. et Brugsforhold for en begrænset — kortere eller længere — Tid, haft særlig stor Betydning. Da Lovgivningen i ældre Tid lagde Hindringer i Vejen for Deling af de større Brug, blev det almindeligt at oprette nye Smaabrug paa lejet Jord, som Regel med Forpligtelse for Lejeren til at præstere Arbejde paa Hovedejendommen[1]). Disse Lejebrug blev i Tidens Løb meget talrige, saa de ved Aar 1900 udgjorde 160 000 mod 110 000 selvstændige Bøndergaarde. Disse Jordlejere var ikke alene afhængige af Jordejerne, men tillige ofte slet stillede og utilfredse, saa de var en god Jordbund for de revolutionære Bevægelser, der ved Verdenskrigens Slutning førte til den finske Borgerkrig.

Efter at Borgerkrigen var sluttet, og Finland var bleven en selvstændig Stat, gennemførtes da i Oktober 1918 en storstilet Jordreform, hvorved Jordlejerne fik Ret til at indløse den lejede Jord — og Bygningerne, hvis de tilhørte Jordejeren[2]) — for

---

[1]) Lignende Jordlejeforhold fandtes saavel i Danmark som i Norge og Sverige, dels for Landbrug, dels for Beboelseshuse, og har givet Anledning til Lovgivning til Fremme af Overgang fra Leje til Selveje, men de har langtfra haft en Betydning som i Finland, og hvor Overgangen til Selveje er fremtvunget, er der givet en rimelig Erstatning.

[2]) Oftest tilhørte Bygningerne Jordejeren, men undertiden Jordlejeren.

en Sum, der rettede sig efter Prisforholdene i 1914. Da den finske Valuta under Krigen var faldet i Værdi til omkring en Tiendedel, betød Reformen, at Jordejeren maatte afstaa Ejendommen til Lejeren for en ringe Brøkdel af Værdien.

Medens hverken Norge, Sverige eller Finland har noget Sidestykke til den Bondefrigørelse, der i det 18. og 19. Aarhundrede fandt Sted i Tyskland og Danmark, idet Bondestandens Stilling i de førstnævnte Lande allerede var i Fremgang fra det 17. Aarhundrede, har Finland saaledes faaet en speciel „Husmandsfrigørelse", der gik langt haardere frem mod bestaaende Rettigheder end Bondefrigørelsen i Tyskland og Danmark. Set fra almindelige Retsgrundsætninger kunde der vel næres store Betænkeligheder ved denne Lovgivning, men den gjorde Ende paa en langvarig Strid om Husmændenes Retsstilling og førte til, at Hovedmassen af disse fik fuld Ejendomsret til Brugene.

Allerede fra Begyndelsen af dette Aarhundrede er der i Finland som i de andre nordiske Lande af Lovgivningen givet Støtte til Oprettelsen af nye Smaabrug, og dette har resulteret i et meget stort Antal nye Brug og en betydelig Forøgelse af Landets dyrkede Jord. Den offentlige Støtte har bestaaet i billige Laan til Køb af Jord, Grundforbedringer og Opførelse af Bygninger. Efter den nugældende Lov af 1936 ydes saaledes Laan til 3 pCt. Rente, hvorhos der ved Kultivering af uopdyrket Jord gives Rentefrihed i nogle Aar, til Ejendommen giver fuldt Udbytte. Lovgivningen er saaledes af samme Karakter som den første Lovgivning i de andre Lande. De Forsøg, som her er gjort paa at skabe andre varige Besiddelsesformer end Selveje, har ikke noget tilsvarende i den finske Lovgivning.

LITTERATUR:

Wrede: Grunddragen af Sakrätten, 1925.

E. Cajander: Statens Kolonisationsverksamhet, 1925.

Tidsskrift for Rettsvitenskap 1940: Afh. af *T. M. Kivimäki:* Agrarreformen i Finland.

Island.

Paa samme Maade som i de andre nordiske Lande har paa Island Staten været Ejer af en stor Del af Jorden, og dette har til Dels holdt sig til Nutiden, medens f. Eks. den danske Stat solgte Resterne af sit Bøndergods efter Midten af det 19. Aarhundrede. Jorden har som Regel været givet i Livsfæste. Der har paa Island som andetsteds i en vis Periode været en stærk Tro paa det frie Selveje som den bedste Besiddelsesform, og dette bevirkede, at man i Aarene 1905 og 1907 vedtog Love, hvorefter Fæstere af Statens og Kirkens Ejendomme fik Ret til at købe disse paa meget billige Vilkaar. Efter disse Love blev en Del Fæsteejendomme overdraget Fæsterne til Selveje. Senere rejste der sig en Kritik af denne Politik, idet man saa, at mange af de nye Selvejere hurtigt solgte Ejendommene til stærkt stigende Priser, saa Staten ved de billige Vilkaar ofte blot opnaaede at give de første Ejere en ufortjent Gevinst. Den Opfattelse vandt Fremgang, at Staten ikke skulde skille sig af med Ejendomsretten til Jorden for bestandig, men snarere købe privat Jord, hvis der var gunstig Lejlighed dertil. Dette førte til, at Loven af 1. Februar 1936 om Odelsret og Arvefæste ophævede Regeringens Bemyndigelse til Salg af Statens og Kirkens Fæstegods og i Stedet foreskrev, at Gaarde tilhørende Staten, Kirker, Kommuner eller offentlige Fonds skulde gives i Arvefæste efter de i Loven fastsatte nærmere Regler, hvis den nuværende Fæster ønsker dette og ellers ved de nugældende Fæstekontrakters Ophør. Skulde der i det sidste Tilfælde ikke melde sig nogen Liebhaver, maa Staten blot midlertidig disponere over Ejendommen paa anden Maade end ved Arvefæste. Det staar dog Staten frit at reservere sig Ejendomme til offentlig Brug eller til Udstykning i mindre Gaarde.

Det islandske Arvefæste adskiller sig principielt fra Arvefæsteformerne i de andre nordiske Lande derved, at Retten ikke kan overdrages til andre end Fæsterens Arvinger. Fæsteretten gaar i Arv efter ganske de samme Regler som Odelsretten. Hvis der ingen arveberettiget findes, eller de berettigede ikke ønsker at overtage Ejendommen, skal denne overdrages en ny Arvefæster, hvis Slægt da bliver arveberettiget.

Hvis der paa Ejendommen findes Bygninger, der tilhører Jordejeren, paahviler det alene Arvefæsteren at vedligeholde disse og bære Risikoen for Brandskade eller anden Ødelæggelse. Arvefæsteren har Ret til at overtage Bygninger og Besætning efter Vurdering. Disse hører i saa Fald sammen med Fæsteretten, saa de gaar i Arv sammen med denne, uden at Fæstearvingen skal give noget Vederlag herfor til sine Medarvinger.

Hvis der ingen arveberettiget findes, eller de arveberettigede ikke ønsker at overtage Ejendommen, skal den nye Arvefæster overtage Bygningerne, for saa vidt de skønnes nødvendige til Gaardens Drift, for Anlægsprisen paa Overtagelsestiden med Fradrag for Forringelse. Besætningen kan den fratrædende Fæster eller hans Bo frit disponere over, ligesom de kan fjerne Bygninger, der ikke er nødvendige til Gaardens Drift, hvis den nye Arvefæster ikke vil købe dem. Loven giver derimod ikke den fratrædende Fæster eller hans Bo nogen Erstatning for Grundforbedringer.

Det staar Arvefæsteren frit for at opsige Forholdet med et bestemt Varsel, nemlig inden Jul til næste Foraar. I saa Fald maa dog antagelig den arveberettigede kunne overtage Fæsteretten.

Som Vederlag for Brugsretten skal Arvefæsteren svare Jordejeren en Afgift paa 3 pCt. af Jordens, Bygningernes og Besætningens samlede Vurderingssum eller af Jordens Taksationsværdi alene, hvis Fæsteren ejer Bygningerne og Besætningen. Derudover skal han udrede alle Skatter og Afgifter samt opfylde alle lovbestemte Forpligtelser, der paahviler Ejendommen. Denne Afgift kan ikke forhøjes, saa længe den samme Slægt besidder Ejendommen. Afgiften kan derimod nedsættes i Tilfælde af hændelige Ødelæggelser f. Eks. Oversvømmelser, Stenskred o. l., dog ikke medmindre Jordværdien skønnes forringet med mindst 20 pCt. Gaar Ejendommen over til en ny Slægt, vurderes Ejendommen igen, og der svares Afgift i Henhold til denne Vurdering.

Arvefæsteren har Ret til at bruge Ejendommen paa normal Maade, men han er ikke berettiget til Fremleje og maa ikke

sælge Hø eller Gødning fra Ejendommen eller paa anden Maade vanrøgte Jordernes Drift. Han kan dog nok bortleje Jagt og Fiskeri og Dele af Jorden, som han selv vanskelig kan udnytte. I Tilfælde af Misligholdelse af sine Forpligtelser kan Arvefæsteren forbryde sin Ret, men det maa antages, at den arveberettigede kan overtage Ejendommen, hvis han betaler forfaldne Restancer og sætter Ejendommen i forsvarlig Stand.

Arvefæsteren kan eventuelt udstykke Ejendommen til Fordel for sine Børn. Det er dog en Betingelse, at hver af de nye Gaarde er saa store, at de efter Landbrugsselskabets Skøn kan ernære en middelstor Familie. Afgiften maa ikke i den Anledning forhøjes, men skal fordeles forholdsmæssigt paa de nye Ejendomme.

Der kan ogsaa uden Arvefæsterens Ønske undertiden finde en Deling af Ejendommen Sted. Betingelsen herfor er, at Ejendommen paa Grund af forandrede Forhold nu er i Stand til at forsørge flere Familier, og at en Deling foreslaas af Kommunebestyrelsen og Landbrugsselskabet. Retten er dog begrænset derved, at den Del af Jorden, som Fæsteren beholder, ikke kommer under Gaardens samlede Jordværdi ved Fæsterens Tiltrædelse af den. Endvidere skal Fæsteren foruden Afslag i Afgiften have Erstatning for Forbedringer af den afstaaede Jord og for Forringelse af den tilbageværende Ejendoms Brugsværdi, saa det er ikke sandsynligt, at denne Indskrænkning i Fæsterens Ret ofte vil faa Betydning.

Da Arvefæsterens Ret ikke er overdragelig, kan der ikke foretages Udlæg i den af Arvefæsterens almindelige Kreditorer, men Loven hjemler Arvefæsteren en begrænset Ret til Pantsætning af Ejendommen for Laan, for saa vidt de optages til varige Forbedringer af Gaardens Bygninger eller til Grundforbedringer. Laanet maa dog aldrig overstige 50 pCt. af Gaardens Jordværdi. Hensigten med denne Bestemmelse er at lette Fæsteren Forbedringen og Fornyelsen af Ejendommens Bygninger, idet denne alene paahviler Fæsteren. Det er imidlertid selve Ejendommen, ikke Arvefæsteretten, der pantsættes, og Laaneadgangen kan derfor indeholde en vis Risiko for Jord-

ejeren, idet denne kan komme til at indfri Laanet for at undgaa Tvangssalg af Ejendommen. Loven foreskriver ganske vist, at der skal føres et vist offentligt Tilsyn med de Arbejder, der udføres for Laanet, men der er dog ikke tilstrækkelig Garanti for, at Ejendommen faar en Værdiforøgelse, der svarer til den af Arvefæsteren paadragne Pantegæld.

Det islandske Arvefæste er af en original Karakter. I Modsætning til den svenske Åborätt er Reglerne formede saaledes, at Instituttet maa faa praktisk Betydning, dels fordi det er obligatorisk ved Oprettelsen af nye Fæsteforhold, dels fordi det byder de nuværende Fæstere saa store Fordele, at de antagelig vil foretrække det for Livsfæste og derfor forlange det indført. Ved den lave Afgift er der givet Arvefæsterne en betydelig Begunstigelse ligesom ved Jordrentebrugene i Danmark, men denne Begunstigelse kan ikke gøres i Penge ved Salg, fordi Arvefæsteretten under ingen Omstændigheder er afhændelig. Medens det danske Jordrentebrug og det svenske Arvefæste er beslægtet med det frie Selveje, selv om Staten har betinget sig en Tilbagekøbsret, er det islandske Arvefæste beslægtet med den uafhændelige Ejendom, Arvegaarden, særlig den ved samme Lov indførte Slægtsodel.

LITTERATUR:

Tidsskrift for Rettsvitenskap 1939: Afh. af *Einar Arnórsson:* Odelsret og Arvefæste i Island.

Husdyrbruget 1941.

Af

Halfdan Jørgensen.

Ved Udgangen af 1941 tog danske Husdyrbrugere Afsked med et vanskeligt Produktionsaar. En haard Vinter, et sent Foraar og en tør Sommer havde hver for sig været med til at nedstemme Høstudbyttet af saavel Korn som Grovfoderafgrøder, og dette maatte nødvendigvis præge Husdyrbruget.

Dertil kom, at Storkrigen i sit andet og i Begyndelsen af sit tredie Aar lagde sit stadigt øgede Pres haardere og haardere paa det danske Erhvervsliv, herunder ogsaa paa det danske Landbrugserhverv, der jo i saa høj Grad var indstillet paa Benyttelsen af udefra tilførte Raastoffer og Hjælpemidler af forskelligste Slags. Vi behøver kun at nævne saadanne tre Varegrupper som Kunstgødning, Foderkorn og Oliekager for at blive helt klar over den direkte Virkning, som Afspærringen foraarsagede — hvortil kommer den indirekte Virkning igennem en mere eller mindre udpræget Mangel paa Raastoffer, Varer og Hjælpemidler af snart sagt enhver Art, som til syvende og sidst ogsaa vil fremskynde en Produktionsnedgang.

I 1940 var der ganske vist heller ikke tilført Landet Oliekager og andre Foderstoffer af væsentlig Betydning; men der havde da indenfor Landets Grænser været store Beholdninger at tære paa, saa Afspærringens Virkninger ikke straks gjorde sig fuldt gældende. Ved Indgangen til 1941 var disse Beholdninger meget smaa, og selv om der blev holdt godt Hus med Resterne, har de næppe betydet stort for Produktionen i sin Helhed. Da den almindelige Handel med Oliekager forlængst var standset, viste

der sig i Efteraaret 1941 dog at være en lille Rest Oliekager tilbage, saaledes at Besætningsejere, der havde Stambogskøer, ved ministeriel Bestemmelse kunde faa tildelt en Sæk Oliekager pr. Ko — men dette nævnes nærmest som et Kuriosum.

En ret stram Kornordning satte ogsaa snævre Grænser for, hvad der af indenlandsk Korn kunde blive til Opfodring, hvilket selvfølgelig gik haardest ud over Hønseholdet og Svineholdet.

Var det saaledes i 1941 vanskeligt at skaffe Foder til Dyrene, saa kan det til Gengæld siges, at det var let at faa afsat Produktionen — der var Brug for det hele og mere til. *Ja, kortest kan 1941 vel karakteriseres som et Aar, hvor det var svært at købe, let at sælge.*

Husdyrbestanden.

Som normalt har Hovedtællingen af Husdyrbestanden fundet Sted i Juli Maaned, men desuden er der foretaget adskillige Mellemtællinger i ca. en Femtedel af Landkommunerne, hvorudfra Bestanden i samtlige Landkommuner saa er beregnet.

Hestene, som normalt kun tælles i Juli, blev i 1941 ogsaa talt i April:

Heste.
(1000 Stkr.)

	Landkommunerne		
	12/7 41	19/4 41	29/6 40
Hingste, 3 Aar og derover	4	4	4
Vallakker, 3 Aar og derover	201	197	200
Hopper, 3 Aar og derover	231	225	225
Plage, 1—3 Aar	95	84	93
Føl, under 1 Aar	58	30	53
Heste ialt	589	540	575

Sommertællingen viser altsaa en Stigning paa 14 000 Stkr. sammenlignet med Aaret før, og det er navnlig Grupperne Hopper og Føl, der er steget. Nedgangen paa 35 000

fra Juli 1940 til April 1941 er af sæsonmæssig Art, idet Afgangen formodentlig er nogenlunde jævnt fordelt over Aaret, medens Tilgangen fortrinsvis sker om Foraaret og først paa Sommeren. Føltillægget falder hovedsageligt i Tidsrummet mellem April og Julitællingerne, hvor Bestanden er øget med omtrent 50 000 Stkr.

Medregnes Hestene i Byerne, ca. 24 000 Stkr., kommer vi altsaa i Juli 1941 op paa en samlet Hestebestand paa 613 000 Stkr., eller mere end ved nogen tidligere Tælling.

Kvæget blev talt fire Gange i Aarets Løb; til Sammenligning gengives Hovedtællingen i Juni Aaret forud:

Hornkvæg.
(1000 Stkr.)

	Landkommunerne				
	27/12 41	12/7 41	19/4 41	8/3 41	29/6 40
Tyre, 1 Aar og derover	53	58	67	59	64
Stude, 1 Aar og derover	59	78	78	66	74
Køer og Kvier, som har kælvet	1403	1456	1506	1483	1591
Kvier, 1 Aar og derover	558	616	644	565	635
Kalve, under 1 Aar	760	796	773	803	862
Hornkvæg ialt	2833	3004	3068	2976	3226

Efter Sommertællingerne viser Aaret en Tilbagegang paa 222 000 Stkr. eller ca. 7 pCt., en Tilbagegang, der yderligere forstærkes i Aarets sidste Maaneder, idet Nedgangen fra Juli til December andrager 171 000 Stkr. eller omtrent 6 pCt. i Løbet af disse faa Maaneder. Vel omfatter dette Tidsrum nogle udprægede Slagtemaaneder, men den stærke Nedgang maa dog ses paa Baggrund af de forhaandenværende meget smaa Foderbeholdninger baade af Korn, Halm og Hø. Karakteristisk i saa Henseende er Nedgangen paa 53 000 Stkr. Køer og Kvier, som har kælvet; Gruppen vil normalt være i Stigning gennem disse Maaneder, hvor de nykælvede Efteraarskvier indgaar i Kobesætningerne.

December 1939 (den sidste Vintertælling, hvor Bestanden kan anses for nogenlunde normal) var der ialt ca.

350 000 Stkr. Hornkvæg mere end i December 1941. Krigens første to Aar reducerede saaledes vore Kvægbesætningers Størrelse med 11 pCt.

Svinene er som i de senere Aar talt med ca. 6 Ugers Mellemrum eller ialt 9 Gange i Løbet af 1941. Nedenfor gengives foruden Hovedtællingen i Juli kun Aarets første og sidste Tælling samt Sommertællingen 1940:

Svin.
(1000 Stkr.)

	Landkommunerne			
	$^{27}/_{12}$ 41	$^{12}/_{7}$ 41	$^{25}/_{1}$ 41	$^{29}/_{6}$ 40
Avlsorner	9	11	11	17
Første Gang drægtige Søer	23	78	32	50
Andre drægtige Søer	69	85	100	146
Diegivende Søer	42	53	44	91
Goldsøer, ikke udsat til Slagtning	22	17	20	34
Udsættersøer til Slagtning	16	7	14	15
Søer ialt	172	240	210	336
Pattegrise hos Søerne	326	440	350	761
Fravænnede Grise under 35 kg	513	420	523	840
Svin, 35—60 kg	424	405	503	635
Svin, over 60 kg	247	254	371	629
Svin ialt	1691	1770	1968	3218

Knapheden paa Foderkorn har foraarsaget en stærk Nedgang, der omfatter saavel Søer som Grise og Fedesvin. Sommertællingen viste en Nedgang paa ca. 1,5 Mill. Stkr. sammenlignet med Aaret før — eller 45 pCt. Denne stærke Nedslagtning af Svinebestanden har dog navnlig fundet Sted i Slutningen af 1940, idet Nedgangen i den samlede Svinebestand fra Januar 1941 til December 1941 kun andrager 277 000 Stkr. eller ca. 14 pCt.

For de Landmænd, og det var efterhaanden de fleste, som i 1939 stod med velindrettede Stalde og plejede at have dem nogenlunde besat med velfodrede Svin, var det en haard Kendsgerning, at Staldene nu ved Udgan-

gen af 1941 næppe var halvt fyldte, samt at Bestanden givetvis yderligere maatte reduceres stærkt i Løbet af den paabegyndte Vinter.

Fjerkræet har som Svinene maattet bløde for den stramme Kornsituation:

Høns.
(1000 Stkr.)

	Kun Landejendomme					
	15/11 41	12/7 41	19/4 41	8/3 41	9/6 40	15/7 39
Haner, ½ Aar og derov.	195	97	160	171	127	150
Høner, ½ Aar og derov.	6 018	6 850	7 845	7 884	12 065	12 075
Kyllinger under ½ Aar	924	5 001	347	—	9 673	16 901
Høns ialt	7 137	11 948	8 352	8 055	21 865	29 126

Ved Tællingen i Juli var der saaledes omtrent 10 Mill. Stkr. Høns færre end paa samme Tid Aaret før. Nedgangen andrager 45 pCt. af den samlede Bestand i dette Aar, og sammenholdes Tallene for Juli 1939 og Juli 1941, bliver Nedgangen igennem disse første to Krigsaar omtrent 60 pCt.

Nedgangen fra Juli til November 1941 paa 4,8 Mill. Stkr. er i Hovedsagen af sæsonmæssig Art og falder næsten udelukkende paa Kyllinger under ½ Aar, som ogsaa normalt slagtes i Efteraarsmaanederne eller indgaar til Fornyelse af Hønsebestanden.

Ænder, Gæs og Kalkuner foreligger der ikke Oplysninger om i 1941.

Faar og Geder er heller ikke optalt i Kalenderaaret 1941 — forøvrigt heller ikke i 1940 — men en Tælling i Begyndelsen af 1942 viste, at den almindelige Formodning om, at Mangelen paa Spindstoffer havde fremkaldt en væsentlig Stigning i Faarebestanden igennem de første to Krigsaar, ikke holdt Stik. Tværtimod var der fra Juli 1939 til Februar 1942 en Nedgang paa ca. 40 000 Stkr. Faar og Lam, et Tal, der dog sandsynligvis fuldtud modsvares af det 5 Maaneder tidligere Tællingstidspunkt i 1942.

Pelsdyr regnes ikke i den Forstand for Husdyr, at de optælles ved de ordinære Tællinger af mindre Husdyr; men igennem Politikredsenes Indberetninger til Veterinærdirektoratet haves Oplysning om, at der her i Landet ved Indgangen til 1941 fandtes 411 Pelsdyrhold med tilsammen 7 Platinaræve, 4958 Sølvræve, 105 Blaaræve, 13 røde Ræve, 9 Korsræve, 3223 Mink, 485 Bæverrotter, 337 Ildere, 19 Fritter, 9 Maare og 4 Vaskebjørne.

Kaniner oplyser Statistikken ikke noget om, men man tager næppe fejl i, at Kaninholdet er øget betydeligt igennem det sidste Par Aar, hvor gode Skindpriser har stimuleret Interessen for Kaninerne. Som Hjemmeproducent af Kød til Husholdningen har Kaniner ogsaa gode Betingelser for i en kornknap Tid at træde i Stedet for en Del af Fjerkræet.

Fodringsforholdene.

1940 var et Overgangsaar, hvorigennem dansk Husdyrbrugsproduktion maatte omstilles og tilpasses til *praktisk talt udelukkende at hvile paa Landets egen Høst.* Ved Begyndelsen af 1941 var vi saaledes indstillet paa den ny ikke særlig lystelige Tingenes Orden, og vi vidste, at Produktionen inden for alle Grene af Husdyrholdet maatte indstilles paa et nogenlunde rent Selvforsyningsniveau. Den paabegyndte Vinter skulde klares med de forhaandenværende Beholdninger af Grovfoder og Korn plus et meget beskedent Tilskud af Kødbenmel og eventuelle andre Handelsfodermidler, hvis Pris allerede da var ret afskrækkende. For Sommerens og Efteraarets Vedkommende vilde meget afhænge af Græsproduktionen og Aarets Høst i 1941.

For begge de to Høstaar, som berører Kalenderaaret 1941, kan det kort siges som karakteristisk, at Græsproduktionen var ringe, Hø- og Halmproduktionen ogsaa, og navnlig i 1941 meget ringe. Ligesaa var Kornhøsten i 1941 den mindste i en meget lang Aarrække; som eneste

Lyspunkt bliver da kun Roehøsten tilbage; den var jævnt god i begge Aarene og med en særdeles god Tørstofprocent. Ligesaa gav det gode Grovejr langt hen paa Efteraaret *en ualmindelig fyldig og god Roetop til Opfodring.* Og Roetoppen blev bjærget og udnyttet i et Omfang som aldrig tidligere — til Forskel fra tidligere Aar, hvor den anvendte Roetop næsten udelukkende opfodredes direkte fra Marken om Efteraaret, blev den nu i stigende Grad gemt hen i Siloer og Jordkuler til Vinterbrug. En meget heldig Foranstaltning, idet Toppens 3 til 5 Gange saa høje Proteinindhold pr. Foderenhed som i selve Roen gør den til et fortrinligt Tilskudsfoder navnlig hen sidst paa Vinteren, hvor Proteinmangelen er særlig stærk i disse oliekagefri Tider.

I Juli 1941 blev der indhentet Oplysninger om Antallet af *Ensilagebeholdere.* Det viste sig her, at 6200 Ejendomme paa dette Tidspunkt havde Ensilagebeholdere mod 1200 Ejendomme i 1936. Paa disse Ejendomme fandtes ca. 10 000 Ensilagebeholdere ialt, hvoraf ca. de tre Fjerdedele var murede eller støbte, Resten af Træ. Ganske vist er 10 000 Ensilagebeholdere ikke meget til 200 000 Landejendomme; men man har dog beregnet, at disse Beholdere fyldt med Roetop repræsenterede en Foderværdi af 20 Mill. Foderenheder efter Fradrag af Svind. Proteinindholdet kan anslaas til ca. 2,5 Mill. kg, svarende til Proteinet i 75 000 Sække højprocentiske Oliekager, saa helt uden Betydning er det ikke, at disse Fodermidler bjærges og opbevares paa en god Maade.

Spørgsmaalet er saa, hvor mange Ejendomme, der i Tiden mellem Juli 1941 og November 1941 fik anskaffet Ensilagebeholdere; men det var i hvert Fald mange, hvilket ingen, der rejste en Tur gennem Landet i disse Maaneder, kunde være i Tvivl om. Ligesaa er der paa Masser af Ejendomme ensileret Roetop i Jordgruber — hist og her ogsaa i et tomt Ladegulv eller en tom Svinesti. Tages alt i Betragtning, maa der regnes med, at det store Flertal af danske Landmænd fra Efteraaret 1941, hvis ikke

allerede tidligere, er gaaet over til at anvende ensileret Roetop. Fodringsmæssigt har man kun haft gode Erfaringer ved Brugen af Ensilagen, men Optagningen og Tempereringen har voldt en Del Besvær igennem disse uhørte Isvintre.

De tørstofrige Roer er i stigende Grad anvendt ikke alene til Kvæget, men ogsaa til Svin og Heste, hvor de er gaaet ind i Stedet for det manglende Korn. Der har været klaget en Del over Roeforgiftninger — og sikkert er det vanskeligst at holde Fordøjelsen i Orden paa det store Roefoder, naar Halmen er knap, og Høet næsten helt mangler; men der er alligevel meget, der tyder paa, at „Roeforgiftning" i de allerfleste Tilfælde skyldes mangelfuld Paapasselighed under Anvendelsen af det store Roefoder. Der maa gaas gradvis op til de store Dagsrationer af tørstofrige Roer, de maa være rene, friske og tempererede, om Ulemperne skal undgaas, og Foderenhederne udnyttes fuldtud.

Baade Sukkerroer og Kartofler har i stigende Grad været anvendt til Svinefoder, og ikke mindst *kogte, ensilerede Kartofler* har vist sig at være et fortrinligt "Raastof" for Flæskeproduktionen. Mod Slutningen af 1941 sporedes i mange Egne af Landet stor Interesse for Anskaffelsen af ambulante Kartoffelkogeanlæg og Oprettelsen af Kogeselskaber. Ogsaa Slagterierne har ved Tilsagn om økonomisk Støtte vist Sagen megen Interesse.

Selv om der saaledes maalbevidst har været sat ind paa nye Omraader, kneb det at faa Foderet til at forslaa selv til de stærkt reducerede Besætninger, og Foderstanden har ligget betydeligt under det normale — Produktionen ogsaa — men sundhedsmæssigt gik det stort set tilfredsstillende. For at klare det vanskelige Proteinspørgsmaal for Malkekøernes Vedkommende gik man ogsaa mange Steder i Løbet af 1941 over til at give de nogenlunde højtydende Køer lidt *Skummetmælk*. Ogsaa Skummetmælk var et dyrt Foder, men det kan siges om dette, som om Kød-Benmelet, at selv om en Foderenhed i

disse Fodermidler strengt taget er for dyr sammenholdt med Smørprisen, saa kunde den bedre Udnyttelse af Grovfoderet igennem et saadant Tilskud dog give en vis Balance i Tingene — og det var sikkert dyrest *ikke* at bruge disse Ting, hvis de overhovedet kunde skaffes.

Erstatningsfodermidler af forskelligste Art florerede paa Markedet. Stort andet end den høje Pris havde disse Produkter vel ikke tilfælles; men Gruppen omfattede Ting lige fra ganske fortræffelige til ganske uanstændige Lucernemelskvaliteter og værdiløse Skaller samt sundhedsfarligt „Spild".

Hjemmeavlede Oliekager har vel heller ikke for Landets Husdyrbestand i sin Helhed spillet nogen væsentlig Rolle; men i en og anden Enkeltbesætning har det haft sin store Betydning med en Sæk danske Hørfrøkager eller Sennepsskraa pr. Ko i Vinterens Løb. Fodringsmæssigt har der kun været godt at sige om Hørfrøkagerne, og for de meget smaa Mængder Sennepsskraa, der har kunnet gives pr. Ko pr. Dag, har der heller ikke været Vanskeligheder med at faa Køerne til at tage og taale dette ret skarpe Fodermiddel.

Sundhedstilstanden i Besætningerne har de fleste Steder i 1941 været upaaklagelig. Muligvis laa Dødeligheden sidst paa Vinteren og om Foraaret lidt højere end normalt, noget der naturligt kunde ventes efter en betydelig strammere Vinterfoderplan end sædvanligt. Men ondartede Mangelsygdomme forekom ikke i større Tal.

Mund- og Klovesygen havde i Begyndelsen og i Slutningen af Aaret hist og her en kortvarig Opblussen; men der var Vaccine at faa, og det lykkedes at begrænse Sygdommen til spredte Tilfælde, saa Landet stort set kan siges at være sluppet for Mund- og Klovesygens Hærgen i 1941. *Kastning og Ufrugtbarhedssygdomme* er jo desværre mere stationære Sygdomme i vore

Kvægbesætninger, og de har som sædvanlig i mange Besætninger voldt alvorligt Afbræk; dog kunde der spores Ændringer til det bedre i adskillige Distrikter, hvor der arbejdes mere systematisk paa at komme disse Lidelser til Livs. Den regelmæssige Drægtighedsundersøgelse og Behandling mod Ufrugtbarhed, som af Insemінerings-Dyrlægerne er taget op i de seneste Aar, begynder at vise Resultater.

Besætningsreduktionen i Forbindelse med relativt gode Kødpriser har begunstiget Udrensningsarbejdet mod *Tuberkulosen*. Saaledes viser Kontrolforeningernes Opgørelse følgende Antal tuberkulosefri Besætninger:

Tuberkulosefri Besætninger.

	pCt. af kontrollerede Besætninger	
	1940—41	1939—40
Bornholm	100,0	100,0
Fyn	99,7	99,0
Lolland-Falster	99,5	98,6
Sjælland	96,5	93,4
Jylland	67,9	57,8
Hele Landet	80,2	73,0

Ogsaa i Jylland, hvor Spørgsmaalet er mest brændende, er der altsaa kommet god Gang i Arbejdet inden for Mejerikredsene. Det Offentlige har paa vanlig Vis støttet disse samfundsvigtige Foranstaltninger, og mod Aarets Slutning forberedtes en ny Lovgivning angaaende Tuberkulosebekæmpelsen.

Produktion og Priser.

Som Forholdene stillede sig, maatte 1941 staa i Produktionsnedgangens Tegn, selv om der baade fra det offentliges og fra privat Side gjordes alt for at holde Produktionen oppe. Det statistiske Departement belyser Spørgsmaalet ved følgende Tal:

Produktionen af animalske Landbrugsprodukter i Mill. kg.

	1941	1940	1939	1938	1935
Mælk	3559	4625	5275	5450	5120
Smør	125	163	183	189	173
Okse- og Kalvekød	163	203	153	160	153
Svinekød og Flæsk	190	314	309	295	311
Æg	59	113	135	124	101

Sammenlignet med Aaret før er Mælke- og Smørproduktionen gaaet ned med ca. 25 pCt., Kødproduktionen med ca. 20 pCt., Flæskeproduktionen med ca. 40 pCt. og Ægproduktionen med omtrent 50 pCt.

Det maa tilføjes, at ovennævnte Tal gælder den samlede Produktion, saaledes at det anslaaede Hjemmeforbrug af Æg, Mælk, Kød og Flæsk (hjemmeslagtet) er medregnet. Da Hjemmeforbruget hos Producenterne kun for Æggenes Vedkommende formodes at ligge væsentlig lavere i 1941 end i 1940, vil det altsaa sige, at det Kvantum Husdyrbrugsprodukter, der er bragt paa Markedet i 1941, viser endnu større Tilbagegang, end de ovennævnte Procenttal angiver.

Med Udgang i 1935 beregner Det statistiske Departement følgende Indekstal for Produktionen (ved Beregning af Indekstallene er der dog set bort fra Hjemmeforbruget hos Producenterne):

Produktionsindeks.
(1935 = 100.)

	1941	1940	1939
Mælk	68	90	102
Smør	72	94	106
Kød	116	138	107
Flæsk	50	100	98
Æg	58	112	133
Samlet animalsk Produktion	65	100	104

Nedgangen i Forhold til Normalaaret 1935 er langtfra jævn Aaret igennem, hvilket fremgaar af følgende Oversigt:

Maanedlig Produktionsindeks.

(1935 = 100.)

1941:	Mælk	Smør	Kød	Flæsk	Æg	Samlet anim. Produktion
Januar	60	67	92	65	48	64
Februar	59	59	87	60	39	60
Marts	63	69	90	58	67	64
April	68	71	100	59	105	71
Maj	75	78	144	55	109	77
Juni	93	94	94	50	87	76
Juli	80	81	113	43	70	67
August	73	76	103	36	64	60
September	73	74	127	39	57	63
Oktober	68	74	172	42	28	64
November	57	62	154	44	8	57
December	53	57	113	46	10	52

Det gaar nogenlunde med at holde Mælkeproduktionen oppe i Sommermaanederne, hvor Køerne er paa Græs. Naar Indekstallene for Kødproduktionen ligger højt, maa det her erindres, at det, der tilføres Slagtemarkedet, ikke er reel Produktion i en Tid, hvor Besætningerne formindskes i Størrelse — men Nedslagtningen vil selvfølgelig i første Omgang give stigende Indekstal. For Reduktionen af Svinebesætningen gør noget lignende sig gældende, saa de anførte Indekstal er betydeligt større end den faktiske Produktion i Aaret 1941, hvor Svinebestanden som før nævnt blev nedbragt med mindst 14 pCt.

Ægproduktionen har i Foraarsmaanederne holdt sig godt, men mod Aarets Slutning bliver den næsten uhyggelig lav.

Vi maa altsaa konstatere, at den samlede animalske Landbrugsproduktion i Gennemsnit for 1941 kun androg ca. $^2/_3$ af det normale, og i Aarets sidste Maaneder faldt den endog til kun godt Halvdelen af Produktionen i 1935.

Hvorledes Kødproduktionen fordeler sig paa de forskellige Grupper af Kød, vil følgende Oversigter fra Eksportslagterier og Fjerkræslagterier give et Indtryk af:

Slagtninger paa Eksportslagterierne.
(1000 Stkr.)

	1941	1940	1939	1938
Svin	2203	3405	4073	3915
Heste	11	12	14	13
Stort Hornkvæg	290	302	332	300
Fedekalve	233	249	252	243
Spædekalve	285	308	278	292
Faar	46	47	75	86

Fjerkræslagtningerne er, set i Forhold til den i Sommeren og Efteraaret 1940 stærkt reducerede Bestand, betydelige i de første og sidste Maaneder af 1941; derimod slagtedes der meget lidt i Sommermaanederne:

Slagtninger paa Fjerkræslagterierne.
(1000 kg.)

	1941	1940	1939	1938
Januar	327	325	296	355
Februar	288	311	348	333
Marts	152	445	436	430
April	75	402	323	371
Maj	39	612	384	349
Juni	43	699	562	463
Juli	91	1060	527	473
August	106	1389	486	468
September	153	960	521	486
Oktober	241	1090	532	510
November	233	730	554	462
December	330	549	783	712
Hele Aaret	2079	8571	5782	5412

Det er bemærkelsesværdigt, at de samlede Slagtninger i 1941 ligger paa mindre end Fjerdedelen af Tallene for 1940, der ganske vist ogsaa laa 50—60 pCt. over det normale. Da Hjemmeslagtningerne, der næppe har varieret i tilsvarende Grad, ikke indgaar i denne Statistik, har de samlede Slagtetal (Produktionen) ikke varieret slet saa meget.

Som Eksempel paa denne Kødgruppes Sammensætning nævnes Tallene for Julemaaneden 1941, hvor der paa de autoriserede Fjerkræslagterier slagtedes 120 000 kg Høns, 23 000 kg Kyllinger, 1000 kg Haner, 18 000 kg Kalkuner, 127 000 kg Gæs og 42 000 kg Ænder — men denne Fordeling er selvfølgelig meget sæsonbestemt, og i December gaar det særlig haardt ud over Gæs, Ænder og Kalkuner.

P r i s e r n e. Det vil føre for vidt her at komme ind paa alle Spørgsmaal vedrørende Prisansættelser og Prisdannelser for Husdyrbrugsprodukter i 1941. Men i sin Nytaarsartikel i Tidsskrift for Landøkonomi omtaler Sekretær *Axel Nielsen* nogle Forhold desangaaende og anstiller nogle Betragtninger bl. a. over Betimeligheden af Maksimalpriser samt de fastlagte Prisers Betydning for Landbruget paa den ene Side og Landets samlede Forbrugerbefolkning paa den anden Side.

Her skal blot gøres opmærksom paa, at selv om Husdyrbrugsprodukterne ikke steg i Pris i samme Grad som visse andre nødvendige Varer, saa blev Priserne væsentlig forhøjet og maa siges stort set at have været tilfredsstillende. Den officielle Prispolitik har jo som bekendt taget Sigte paa i videst muligt Omfang *at undgaa Prisstigninger paa vigtige Forbrugsvarer for Befolkningen* — men paa den anden Side har man været fuldt klar over, at kun relativt lønnende Priser for Producenterne effektivt kunde stimulere Produktionen, der fra alle Sider ønskedes størst mulig under de givne Forhold. Denne Politik har Landbrugets ledende Mænd anerkendt, og der har heller ikke i den brede Landbefolkning været Ønsker om at indkassere Fantasipriser. Men forøvrigt har Husdyrbruget med de gældende Priser haft svært nok ved at omsætte Markens Afgrøder til lønnende Priser sammenlignet med Priserne for direkte salgbare Markafgrøder.

Engrospristallet (1935 = 100) for animalske Levnedsmidler blev i Gennemsnit for 1941 190 mod 152 i 1940; de tilsvarende Tal for Foderstoffer var henholdsvis 206

og 187, og saa indgaar der i disse sidste Tal intet Frihandelskorn til 60 Kr. pr. Tønde!

Noteringerne for de vigtigste Husdyrbrugsprodukter ses af nedenstaaende Oversigt:

Gennemsnitsnoteringer.
(Øre pr. kg.)

	Smør			Flæsk		Æg		Unge Køer	
	Afregnings-sum 1941	Afregnings-tal 1941	Afregnings-tal 1940	1941	1940	1941	1940	1941	1940
Januar	423	389	286	235	200	182	122	104	59
Februar	434	389	278	236	184	177	130	106	66
Marts	442	389	246	236	170	166	116	108	63
April	445	389	258	236	175	190	76	113	62
Maj	445	389	264	236	182	176	100	110	59
Juni	445	389	264	236	182	186	112	120	62
Juli	445	389	324	236	182	192	122	126	65
August	434	389	324	236	186	215	128	133	73
September	434	389	358	236	200	211	165	128	84
Oktober	434	389	377	238	208	222	170	122	90
November	434	389	389	244	222	240	222	118	97
December	434	389	389	244	226	260	213	116	103
Hele Aaret ..	437	389	312	237	194	201	139	117	73

Afregningstallet for Smør, der danner Grundlaget for Hjemmemarkedsprisen, har altsaa gennem hele Aaret ligget paa 3,89 Kr. pr. kg; men da Eksportprisen igennem det meste af Aaret noteredes til 5,10 Kr. pr. kg, blev den af Mejerierne opnaaede Pris, den saakaldte Afregningssum, noget højere, varierende efter de Smørmængder, der er afsat henholdsvis paa Hjemmemarkedet og til Udlandet. Iøvrigt sikrede Smørordningen Producenterne en Pris, der (uanset Eksportpris og Eksportmængde) fra 14. November 1941 skulde have været 4,45 Kr. i Stedet for de faktiske 4,34 Kr. — Forhøjelsen blev først effektiv med Aarets Udgang.

Flæskeprisen er Andelsslagteriernes Landsnotering. Fra 26. April fastsattes Maksimalpris paa Flæsk baade fra

Slagteri og Grossist til Detaillist og fra Detaillist til Forbruger.

Ægprisen er Dansk Andels Ægeksports Notering; fra 26. November fastsattes ogsaa for Æg Maksimalpriser.

Ogsaa for Okse- og Kalvekød fastsattes Maksimalpriser fra 26. April 1941. Den angivne Pris er Københavns Kvægtorvs Notering for unge Køer af 1. Kvalitet. Det ses, at Prisen her var jævnt stigende igennem Aarets første 8 Maaneder, hvorefter Prisen er faldende igennem den sidste Trediedel af 1941.

Sammenlignes Aarsgennemsnittene for 1940 og 1941, steg Smørprisen (Afregningstallet) med 25 pCt., Flæskeprisen med 22 pCt., Ægprisen med 47 pCt. og Kødprisen med ca. 60 pCt.

Hestepriserne har ogsaa i Aarets Løb været stærkt stigende. Gode, unge Handelsheste kostede som Gennemsnit 1950 Kr. mod 1450 Kr. i 1940 eller en Stigning paa ca. 35 pCt. Ved Aarets Begyndelse noteredes saadanne gode, unge Heste paa Odense Hestemarked til 1450 Kr., ved Aarets Slutning til 2100 Kr. pr. Stk. — en Stigning paa ca. 45 pCt.

Da Eksportstatistikken for 1941 ikke har været offentliggjort, kan de sædvanlige Aarsoversigter ikke bringes i Aar.

Avlsarbejdet.

Trods Besætningsreduktion og vanskelige Forhold paa saa mange Maader har Interessen for Avlsarbejdet ikke været i Tilbagegang — ja, skal man dømme efter de svimlende Priser, der betales for de dyreste Avlsdyr, saa kan man sige, at Interessen har aldrig været større.

Stort set er Linien fra tidligere Aar under normale Forhold fortsat; de enkelte Avlsforanstaltninger er gennemført under sædvanlige Former. Ogsaa *Dyrskuerne*, der i 1940 de fleste Steder blev aflyst, toges op i nogenlunde normalt Omfang, og Tilslutningen var god, saavel hvad angaar Udstillernes Indsats som Publikums. Det var, som

om man gensidigt vilde bekræfte, at disse Højsommerens Festdage trods alt har deres store Betydning for gammel og ung. Det er ofte sagt, at Avlsarbejdet jo ikke ligger paa Dyrskuepladsen, og at „Tallene" har den samme Værdi for det økonomiske Husdyrbrug uanset Sorteringer, Opstillinger og Præmier for Eksteriør paa et Dyrskue. Javel, men Dyrskuernes Række er nu alligevel den aarlige Revy, hvor Opdrætterne har Lejlighed til at præsentere Aarets opnaaede Resultater, har Lejlighed til at gøre lidt Propaganda i bedste Forstand og Lejlighed til ogsaa at lære af hverandre. Ikke mindst de unge kan paa Dyrskuerne høste Belæring og faa øget Interesse for Avlsarbejdet og Dyrenes rette Pasning og Behandling. Vi har ikke Raad til at undvære Dyrskuerne.

Avlsforeninger. Til Fremme af Avlen baade for større og mindre Husdyr har danske Opdrættere fra gammel Tid forstaaet Værdien af at kunne løfte i Flok; og de har handlet derefter. Der findes et Utal af Foreninger og Sammenslutninger, der arbejder med saadanne fælles Maal for Øje. Formerne for Samarbejdet kan undertiden skifte, naar en Aarrække er gaaet, eller Arbejdet glider over til andre Organisationer, som naturligt kan føre det videre. Mange Sammenslutninger af mere privat Karakter unddrager sig Statistik, idet saadanne „Konsortier" ikke skylder nogen udenforstaaende Regnskab for Omkostningerne til eller Resultaterne af det fælles Arbejde. Men i det følgende sammenstilles efter Oplysninger fra Landøkonomisk Aarbog nogle Tal for Omfanget af det mere officielle Arbejde paa disse Omraader:

Avlsforeninger o. l.

	1941		1938	
	Antal	Medlemmer	Antal	Medlemmer
Hesteavlsforeninger	316	20 300	271	20 800
Kvægavlsforeninger	1502	66 150	1435	34 700
do. kunstig Sædoverf.	79	26 800	17	4 500
Kontrolforeninger	1811	67 500	1747	61 500
Svineavlscentre	259		264	
Svineforsøgsstationer	22		21	
Gedeavlsforeninger	124		119	

Der spores paa alle Felter Fremgang, og denne er særlig stor for Kvægavlsforeningernes Vedkommende. Det er karakteristisk, at de gamle Kvægavlsforeninger (Tyreholdsforeninger) har haft Fremgang samtidig med, at de nye „Insemineringsforeninger", som anvender kunstig Sædoverføring er kommet til som en mægtig Nydannelse i Løbet af ganske faa Aar. Disse nye Foreninger er i de fleste Tilfælde at betragte som Elitekvægavlsforeninger for et større Omraade, og paa denne Maade er de blevet et udmærket Supplement til det mere stedbundne Arbejde i de gamle Kvægavlsforeninger. De nye Foreninger, og deres Konkurrence om „Fløjpladsen" — og dermed om „Fløjtyrene" — har sat Priserne paa Tyrekalve af de allerbedste Familier enormt i Vejret; og det kan vel med Rette hævdes, at det i de senere Aar derfor er blevet vanskeligere for de almindelige Kvægavlsforeninger at anskaffe disse værdifulde Tyre til Brug inden for en mindre Lokalkreds.

Foruden de nævnte Sammenslutninger findes der en Mængde provinsielle eller landsomfattende Foreninger, der ogsaa i 1941 har arbejdet paa samme Linie inden for hver sit Felt: Faareavlsforeninger, Fjerkræavlsforeninger, Pelsdyravlsforeninger, Kaninavlerforeninger og Biavlerforeninger — saa ingen Husdyravler i Danmark kan klage over, at han staar alene.

Kontrolforeningerne. Regnskabsaaret fra 1. Oktober 1940 til 30. September 1941 viser sammenlignet med Aaret forud nogen Tilbagegang baade i Tilslutningen af Foreninger og Antal Medlemmer. Dette Frafald paa godt et halvt Hundrede Foreninger, der navnlig forekommer i Jylland, er beklageligt — selv om det nok kan være forstaaeligt. Men Medlemmer, der glider ud, maa betænke, at Huller i Regnskaber og Optegnelser ikke lader sig udfylde senere! — En aarlig Udgift paa 3—4 Kr. pr. Ko bør ikke afholde nogen Besætningsejer fra at deltage i Kontrolforeningernes grundlæggende Arbejde.

Hvad angaar Ydelsen, viser 9. Oversigt over Regnskabsresultaterne i De danske Kontrolforeninger følgende:

De kontrollerede Køers Ydelse.

		kg Mælk	pCt. Fedt	kg Smør	F. E.	pCt. kontrollerede Køer
Lolland-Falster	1940/41	3153	4,08	144,1	2797	61,2
Fyn	„	3073	4,17	143,6	2771	71,8
Bornholm	„	2923	4,21	138,0	2692	51,5
Sjælland	„	2955	4,07	134,7	2735	49,2
Jylland	„	2707	3,95	119,6	2688	43,0
Hele Landet	1940/41	2839	4,02	127,8	2716	48,0
„ „	1939/40	3429	4,01	153,9	2924	49,8
„ „	1938/39	3666	3,92	160,7	3050	47,7
„ „	1937/38	3813	3,92	167,2	3121	46,0

Fyn, som plejer at være den Landsdel, der staar højest med Gennemsnitsydelsen pr. Ko, maa i Regnskabsaaret 1940/41 nøjes med Andenpladsen, idet Lolland-Falster ligger 0,5 kg Smør højere. For hele Landet er der en Tilbagegang paa omtrent 600 kg Mælk pr. Ko sammenlignet med Aaret før, saa selv om Fedtprocenten er hævdet, bliver der en Tilbagegang paa 26,1 kg Smør. Den stærke Nedgang skyldes dels Mangelen paa Kraftfoder og dels den daarlige Græsning i Sommeren 1941 — saa lad det være en Trøst, at Tallene ikke er Udtryk for en avlsmæssig Tilbagegang.

Naar Lolland-Falster har haft den mindste Ydelsesnedgang, 10,4 kg Smør mod 31,1 kg paa Fyn, saa hænger det sammen med bedre Græsningsforhold i den sydlige Del af Landet og sikkert ogsaa det Forhold, at man paa Lolland-Falster med den udstrakte Dyrkning af Sukkerroer til Fabrik har haft de store Mængder nedkulet Roetop, hvorved Proteinmangelen i Vinterfoderet er blevet mindre føleligt end i de øvrige Landsdele.

Der blev ikke sat Rekordtal i 1940/41; dog havde 19 Besætninger af R. D. M. og 1 Jerseybesætning over 260 kg Smør i Gennemsnit pr. Ko. Højest kom nogle mindre fynske Besætninger tilhørende *A. Fogh Sørensen,* Tarup, *Aage Petersen,* Søllinge, og *Magnus Korsholm,* Oure, med henholdsvis 297, 295 og 294 kg Smør pr. Ko. Bemærkelsesværdig var endvidere en Aarsydelse paa 5228 kg Mælk med 4,52 pCt. Fedt og 265 kg Smør for Aarets højest-

ydende Herregaardsbesætning tilhørende *A. Reimann,* Stensbygaard, Sjælland.

513 enkelte Køer gav over 300 kg Smør, deraf havde 28 over 270 kg. Højest naaede en rød Ko hos *Jens Andersen,* Hemmerslev, Fyn, med 8238 kg Mælk, 5,19 pCt. Fedt og 483 kg Smør.

Svineavlscentrene. Den stærke Nedskæring af Svinebestanden har selvfølgelig ogsaa gjort sig gældende for Avlscentrenes Vedkommende, idet der har været betydeligt færre kaarede Søer og Orner paa Centrene end i de nærmest foregaaende Aar. Ganske vist har der været visse Lempelser i Reglerne for Kornaflevering fra disse Ejendomme, men ikke saaledes, at fuld Bestand af Avlsdyr har kunnet opretholdes. Dette viser sig da ogsaa ved en stærk Nedgang af Antal Forsøgsgrise, som i Regnskabsaaret, der slutter den 31. August 1941, har været afprøvet paa de 5 faste Forsøgsstationer:

Hovedresultater fra Forsøgsstationerne.

	1940-41	1939-40	1940-41	1939-40
Antal Forsøgsgrise	1728	3268	52	180
Udsætterprocent	4,4	4,0	0	1,7
F. E. pr. kg Tilvækst	3,26	3,22	3,23	3,31
pCt. Eksportflæsk	60,5	60,7	61,7	61,0
Tykkelse i cm af:				
Rygflæsk	3,43	3,48	3,52	3,42
Bugflæsk	3,30	3,31	3,18	3,20
Kroplængde i cm	93,6	93,8	92,7	93,1
Points ved Bedømmelse af:				
Flæskets Fasthed	13,2	13,2	13,4	13,4
Bov	12,8	12,7	11,3	11,5
Rygflæskets Fordeling	12,9	12,6	12,4	12,4
Bug	13,1	13,1	12,7	12,7
Skinker	12,4	12,3	12,5	12,2
Finhed	13,1	13,1	13,1	12,8
Kødfylde	12,8	12,7	13,3	13,4
Bacontype	12,7	12,6	12,4	12,2
pCt. i Klasse:				
I. for tynde	6	6	12	16
I. letfede	80	76	69	69
II. mellemfede	12	15	17	13
III. fede	2	3	2	2

Men er Antallet end gaaet stærkt tilbage, saa er Kvaliteten glædeligvis hævdet. Som det ses, er der ikke væsentlig Forskel paa de to Racers Gennemsnit, naar det drejer sig om Forsøgsdyr fra disse Elitebesætninger; dog er Landracen lidt længere og har gennemgaaende de højeste Pointstal for Slagtekvalitet. Til Gengæld har Yorkshiren lidt flere pCt. Eksportflæsk og fuldt saa god en Kødfylde, men den har en Tendens til at give for tyndt Rygflæsk. I det hele taget er Klassificeringen fuldt saa god for Landracens Vedkommende som for Svin af Yorkshireracen.

Som sædvanlig er der arbejdet efter ganske samme Regler paa *de lokale Forsøgsstationer,* der modtager Svin til Afkomsundersøgelser fra Besætninger med kaarede Søer. Ogsaa her har Aaret vist en meget stærk talmæssig Tilbagegang. Bortset fra Fodringssituationen er Tilbagegangen selvfølgelig ogsaa begrundet i det Forhold, at der ikke til den almindelige Brugsavl er Afsætning for saa mange Avlsdyr som i tidligere Aar. Dog, bevarer Opdrætterne baade paa Centrene og uden for disse blot Avlsdyrenes Elite, saa er der ingen varig avlsmæssig Skade sket ved Indskrænkningen, idet vi ved, at en større Svinebestand hurtigt kan tilvejebringes, naar Forholdene igen gør dette ønskeligt.

Kontrolstationen for Høns paa Favrholm har i Aaret, der slutter 30. September 1941, modtaget 84 Hold Unghøner à 8 Stk. til Kontrol. Imidlertid har Dødeligheden været noget større end normalt, og der maatte opløses en Del Hold, saa kun 66 gennemførte Kontrolaaret (11½ Maaned). Den strenge Vinter var drøj for Hønsene, og Dødeligheden har da ogsaa navnlig vist sig i det tidlige Foraar, hvor Ydelsen var høj. Sammenlignet med de nærmest foregaaende Aar var der nogen Tilbagegang i Lægningen, hvilket man efter Forholdene ogsaa maatte vente:

Kontrollægning paa Favrholm 1941 (11½ Maaned).

Race	Antal Hold	Antal Æg	deraf før 1. April	Ægvægt i g	F. E. pr. kg Æg
Hvide Italienere	38	193	69	60,5	3,52
Brune Italienere	17	184	66	59,3	3,80
Let Race	55	190	68	60,1	3,60
Rhode Island	7	173	77	59,7	4,12
Sussex	4	156	80	58,2	4,75
Svær Race	11	167	78	59,1	4,32
Alle Hold 1941	66	186	70	60,0	
„ „ 1940	71	198	81	59,4	

Italienerne har trods Vinteren klaret sig pænt med 190 Æg mod 167 for de svære Racer. Disse sidste har dog 78 Vinteræg mod Italienernes 68, et Forhold, der viser noget om Racernes Modstandsevne over for en kold Vinter. Sammenlignet med Aaret før var der en Tilbagegang paa 12 Æg for samtlige Hold.

Det højstydende Hold var hvide Italienere tilhørende Hønseriejer *C. Christiansen,* Skalborg. Holdets Ydelse pr. Høne var 242 Æg à 60,3 g. Den bedste Høne i dette Hold lagde 263 Æg eller 15,8 kg. Højeste Ægantal for en enkelt Høne havde en hvid Italiener fra Hønseriejer *A. H. Elmtoft,* Søvind, idet denne Høne naaede 277 Æg igennem 11½ Maaned.

Stambogsføringen er for alle Husdyrracer fortsat paa sædvanlig Maade, ikke mindre end 13 Bind af de officielle Stambøger var Aarets Høst, saa det vil være klogest her ikke at gaa i Detailler.

Afkomspræmieringen, der omfatter de ældre Handyr, foretoges som i tidligere Aar. Der afkomspræmieredes i 1941 104 Hingste mod 86 i 1940. Racefordelingen var følgende:

	Jydske	Belgiske	Frederiksborg	Svært Halvblod	Norsk Vestlands	Ialt
Sjælland	2	10	6	1		19
Fyn	4	16		2		22
Bornholm		2	2			4
Lolland-Falster ..	1	2				3
Jylland	55				1	56
Ialt	62	30	8	3	1	104

Kun to af disse opnaaede højeste Anerkendelse: 1. Klasse, 1. Grad, nemlig den jydske Hingst *Hertug, Nr. 940,* tilhørende Nørager og Omegns Hesteavlsforening, og den belgiske Hingst *Espoir d' Horlebecq, Stbg. 310,* tilhørende Snertinge og Omegns belgiske Hesteavlsforening.

Afkomspræmierede Tyre 1941.

	1. Kl. 1. Gr.	1. Kl. 2. Gr.	2. Kl. 1. Gr.	2. Kl. 2. Gr.	3. Kl.	Ialt
Røde Tyre:						
Sjælland	3	21	21	30	3	78
Fyn	3	16	44	31	5	99
Bornholm	0	1	6	3	0	10
Lolland-Falster	1	3	6	5	0	15
Jylland	2	14	53	44	3	116
Røde Tyre ialt	9	55	130	113	11	318
Sortbrogede	2	10	24	15	4	55
Korthorns	2	8	2	2	0	14
Hollandske	1	1	0	0	0	2
Alle Racer 1941	14	74	156	130	15	389
pCt. 1941	3	19	40	34	4	100
pCt. 1940	2	21	46	27	4	100

Der er ialt præmieret 389 Tyre mod 433 i 1940 — deraf har de 14 opnaaet 1. Kl., 1. Gr., mod 9 i 1940; men bortset fra disse Toppræstationer kniber det lidt med at holde Kvaliteten sammenlignet med Aaret før. De 14 Tyre, som i ældste Afdeling opnaaede højeste Anerkendelse 1. Kl., 1. Gr., var følgende røde Tyre: *Dan Højager,* Stbg. 3000, *Højager Tingerup,* Stbg. 2996, *Højager Tølløse,* Stbg. 3113, *Eske 51,* Stbg. 2963, *Rudme Juvel,* Stbg. 3183, *Kørbitz,* Stbg. 3200, *Leif Næsgaard,* Stbg. 2914, *Karlby Nakke,* Stbg. 3290, og *Højager Ørnsvig,* Stbg. 3045. Jydske Tyre: *Rykind Eg,* Stbg. 3369, og *Guvernør,* E. Stbg. 3840. Korthornstyre: *Redrice Chancellor,* E. Stbg. 1700, og *Throop Lord Barrington,* E. Stbg. 1800. Endvidere Hollændertyren *Napoleon,* slesv. Reg. 2354.

Bøger. Af særlig Interesse for Husdyrbrugere skal foruden Forsøgslaboratoriets Beretninger og nye Udgaver af en Række tidligere udkomne Lærebøger af Aarets Boghøst nævnes *Harald M. Petersen* og *Holger Ærsøe:* Erstatnings- og Hjælpefodermidler (112 Sider, udg. af Landhusholdningsselskabet) og *Husdyrsygdomme,* en større Haandbog paa 800 store Sider med en Mængde Illustrationer; Bogen er skrevet af en Række kyndige Fagfolk og er redigeret af Professor *Folmer Nielsen.*

Dansk Husdyrbrug havde ikke blide Kaar i 1941; men der blev paa alle Omraader arbejdet støt fremad — ad kendte Veje, og med godt Mod. Det blev et Nedgangens Aar paa de fleste Omraader; men med ærlig og god Vilje baade til roligt Arbejde i Hverdagen og til en dristig Indsats nu og da, blev der ogsaa i 1941 naaet Resultater, som aftvinger Respekt, og som vil vise sig at have varigt Værd.

†

G. Ellbrecht.

Født 2. Juni 1872. — Død 4. Maj 1942.



G. Ellbrecht.

Inspektør ved Statskontrollen med Smør, Æg m. m., Civilingeniør *G. Ellbrecht*, døde Mandag den 4. Maj meget nær 70 Aar gammel.

Inspektør Ellbrecht fødtes 2. Juni 1872 i Diernisse ved Faaborg som Søn af Ritmester *v. Ellbrecht* og Hustru f. *Grothusen*. Ellbrecht blev Student i 1891, og han afsluttede sin Ungdomsuddannelse i 1897 med Eksamen som Fabriksingeniør ved den polytekniske Læreanstalt. Allerede samme Aar blev Ellbrecht ansat som Kemiker og Leder af Ostefabrikationen paa Mejeriet Pasteur i København, men i 1899 rejste han derfra og overtog Pladsen som Leder af den kemiske og hygiejniske Kontrol ved Københavns Mælkeforsyning, hvor han forblev til 1903. I disse Aar nøjedes Ellbrecht ikke med at passe sine Stillingers Arbejde alene, men uddannede sig ved Siden af videre i Bakteriologi og foretog enkelte Studierejser.

I 1903, da *B. Bøggild* udnævntes til Professor i Mejeribrug ved Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole, var det ganske naturligt, at Ellbrecht, som set i Forhold til Tiden havde faaet en enestaaende Uddannelse paa Mejeribrugets Omraade, blev udpeget til Professor Bøggilds Efterfølger som Konsulent i Mejeribrug ved Det kgl. danske Landhusholdningsselskab. Efter bl. a. en Studierejse til Nordamerika og Canada — senere foretog Ellbrecht forøvrigt Studierejser til mange andre Lande — samt Studier i Praksis paa en Del af Datidens bedste danske Ostemejerier overtog Ellbrecht i 1903 denne Konsulentstilling. Her virkede han til 1921, og her kom hans Arbejdstrang og -evne rigtig til Udfoldelse, og det er ikke faa Publikationer, der i den Tid udgik fra hans Haand; navnlig var det Osteproduktionen, der havde hans Interesse. Her skal saaledes nævnes Skrifterne om Mejeribruget i Frankrig og Nordamerika, om Ostekontrol i Holland samt hans Hovedværker „Ost og Osteproduktion" (1911) — en i sin Tid meget anvendt Haandbog — den statistiske Haandbog „Danske Mejerier" (1914) og den senere udvidede Fornyelse heraf „Dansk Mejeristat." (1931).

I Tidens Løb indskrænkedes dog den egentlige Mejerikonsulentvirksomhed indenfor Landhusholdningsselskabet mere og mere, og Aarsagerne hertil maa sikkert søges i, at man paa de almindelige Andels- og Privatmejerier benyttede de ude omkring i Landet værende Mejerikonsulenter og den specielle Ostekonsulent, men navnlig i, at Herregaardene nedlagde deres Mejerier. Følgen blev, at Landhusholdningsselskabet i 1921 indrog sin Mejerikonsulentstilling, og igen maatte Ellbrecht skifte Virksomhed, idet han samme Aar blev ansat som Inspektør ved den nyoprettede Statskontrol med Smør og Ost m. m.

Stillingen som Inspektør ved Statskontrollen bragte Ellbrecht i Forbindelse, ja i Kontakt med samtlige danske Ostemejerier og disses Ledere, og selv om han ofte i Samtaler ikke lagde Skjul paa, at han havde tænkt sig at komme til at indtage en mere fremskudt og betydende Stilling indenfor dansk Mejeribrug, saa følte man dog, at han med Iver og Interesse gik op i sit nye Arbejde og var glad derfor. — Det skyldtes uden Tvivl ogsaa hans Indsigt baade i Kontrolarbejdet og i de praktiske

Forhold paa Mejerierne, at den første Ostekontrollov gik saa let igennem.

Ellbrecht var altid den samvittighedsfulde og retfærdige Embedsmand, men naar hans Arbejde medførte, at han skulde straffe for Overtrædelser af de forskellige Kontrolloves Bestemmelser, kneb det ham ganske givet ofte at lade sit gode Hjertes Ønsker træde tilbage for Embedspligten. Den samme Strid mellem Hjerte og Embedspligt har vi, der gennem Aarene har fungeret som Censorer sammen med Ellbrecht, saavel ved Landbohøjskolen som ved vore Mejeriskoler, saa ofte været Vidne til. Ellbrecht havde altid Trangen til at være den milde Dommer.

Ved Inspektør Ellbrechts Død blev et langt, arbejdsfyldt Liv i det danske Mejeribrugs Tjeneste afsluttet, men hans Arbejde vil blive mindet og hans Navn nævnt, naar dansk Mejeribrugs Historie skrives.

Chr. H. Ibsen.

Mindre Meddelelser.

Ny Bog om Kaninavl og Kaninhold.

For nogle Maaneder siden nedsattes paa Landbrugsministeriets Foranledning De landøkonomiske Foreningers Fællesudvalg til Kaninavlens Fremme. Dette Udvalg har som sin Konsulent antaget Landbrugskandidat *H. M. Olsen,* der tidligere var ansat ved Forsøgslaboratoriet, hvor han bl. a. forestod Fodringsforsøgene med Kaniner.

Konsulent H. M. Olsen har skrevet en Bog om Kaninavl og Kaninhold, der i Løbet af en Uges Tid vil blive udgivet af Landhusholdningsselskabet, og hvoraf der som sædvanlig vil blive tilbudt Selskabets Medlemmer et Eksemplar til halv Pris. Bogladeprisen bliver 3 Kr., og Bogen bliver paa 150 Sider og vil indeholde talrige gode Illustrationer.

Kaninavlen er i de seneste Aar blevet af meget stor Aktualitet. Medens det i Aarene umiddelbart før Krigen væsentligt var Kaninkødet, der var Interesse for, fortrinsvis til Eksport, er der nu under Krigen blevet god Brug for baade Kaninkødet og ikke mindst Kaninskindene herhjemme. Der kan derfor ikke være nogen Tvivl om, at det er en meget nyttig Bog at faa frem netop paa dette Tidspunkt, og Tidsskriftets Redaktion vil gerne anbefale Selskabets Medlemmer at benytte de Rekvisitionskort paa Bogen, som om kort Tid vil blive udsendt.

Prisopgaven vedrørende Slagtevarers Holdbarhed.

For 2½ Aar siden udsatte Det kgl. danske Landhusholdningsselskab en Prisopgave vedrørende Midler, der tjener til Forøgelse af Slagtevarers Holdbarhed. Ved Besvarelsesfristens Udløb var indkommet 5 Besvarelser, der siden er bedømt af et af Selskabet nedsat Bedømmelsesud-

valg bestaaende af Godsejer, Dr. med. K. A. Hasselbalch, Professor Aage Jepsen og Professor M. Møllgaard. Den af dette Udvalg afgivne Indstilling vedrørende Præmiering er blevet fulgt af Selskabets Præsidium.

Udvalget fandt, at ingen af de indkomne Besvarelser var fyldestgørende i Henhold til Prisopgavens Betingelser. En af de indkomne Besvarelser, nemlig en af Forsøgsleder *Jens Madsen*, Slagterilaboratoriet, forfattet Afhandling: „Undersøgelser af Svinekødets Holdbarhed efter forskellig Fodring", indeholdt dog saa værdifulde Resultater, at Bedømmelsesudvalget indstillede, at Afhandlingen præmieredes med 1000 Kr.; samtidig har Udvalget direkte til Forfatteren meddelt sin Kritik af Afhandlingen og paapeget, hvilke yderligere Undersøgelser det efter Udvalgets Opfattelse vilde være ønskeligt at faa gennemført til Underbygning og Supplering af de indvundne Resultater.

I Henhold til ovennævnte Udvalgs Indstilling har Præsidiet tilkendt Forsøgsleder Jens Madsen en Præmie paa 1000 Kr., medens Resten af det maksimale Præmiebeløb paa Kr. 2500 foreløbig holdes i Reserve, dels for en Præmiering af eventuelle supplerende Undersøgelser i Forbindelse med ovennævnte Besvarelse, dels ogsaa for andre Forsøg og Undersøgelser inden for det større Undersøgelses-Omraade, som Prisopgaven omfattede. Ogsaa det Beløb paa ca. 1000 Kr. til Dækning af dokumenterede Udgifter, der var stillet til Raadighed, vil i givet Fald kunne anvendes sammen med ovennævnte Restbeløb af Præmiesummen paa 2500 Kr.

Program for Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Sommermøde paa Hindsgavl Mandag den 22. til Onsdag den 24. Juni 1942.

Mandag den 22. Juni:

Kl. 16½: Forsøgsleder, Dr. med. vetr. *Axel Thomsen*, København: Maal og Midler til Bekæmpelse af Kvægets smitsomme Sygdomme.

Kl. 20: „Danmarksfilm" med ledsagende Foredrag af Turistchef, Civilingeniør *Mogens Lichtenberg*.

Tirsdag den 23. Juni:

Kl. 9½: Professor *Thorkil Kristensen*, Aarhus: Indkomst, Produktion og Priser.

Kl. 16: Redaktør *C. Thalbitzer*, København: Danmarks Finans- og Valutapolitik.

Aften: Sct. Hansbaal i Haven m. m.

Onsdag den 24. Juni:

Kl. 9½: Forstander *Kr. Møller*, Hammerum: De forskellige Brugsstørrelsers Økonomi — privat og samfundsmæssigt — under skiftende Konjunkturer.

Kl. 16: Forstander *H. N. Frandsen*, Øtoftegaard: Forædlingsarbejdets Opgaver og Muligheder.

Kl. 20: Oplæsning og Recitation ved Skuespillerinde ved Det kgl. Teater Fru *Clara Pontoppidan*.

Uddeling af Landhusholdningsselskabets Legater for Landbrugsstuderende.

Af de af Landhusholdningsselskabet administrerede Legater: *Forpagter Bokelmanns Legat, Proprietær J. H. Holms Legat* og *Godsejer Viktor A. Goldschmidts Legat* er for 1942 uddelt Understøttelser til Landbrugsstuderende til et samlet Beløb af 9325 Kr. Understøttelserne fordelte sig saaledes: til Studium paa Landbohøjskolen 2950 Kr., til Kursus paa Landbrugsskole 5675 Kr., til Studierejser 700 Kr.

Udkomne Bøger.

Stambog over Køer af Rød dansk Malkerace. XXII. Bind. Nr. 11361—12111 (950 Sider) og

Stambog over Tyre af Rød dansk Malkerace. XLVI. Stbg. Nr. 3297—3392 (214 Sider).

Udarbejdet af de provinsielle Fælleslandboforeninger ved Konsulenterne N. Bonde, E. Jensen, C. P. Knudsen, A. Wulff Pedersen, Jørg. Philipsen. Udgivet af De samv. danske Landbo- og Husmandsforeningers Udvalg for Stambogsføring. (Odense 1942).

Register-Stambog over Kvæg af Rød dansk Malkerace. XIX. Tyre: 19275—20025; Køer og Kvier: 2564—2574. Udarbejdet af Konsulent M. Nielsen. Udgivet af De samv. danske Landbo- og Husmandsforeningers Udvalg for Stambogsføring og Registrering af rødt dansk Malkekvæg. 385 Sider. (Kbhvn. 1942).

Stambog over Kvæg af jydsk Race. Bind LI. Register-Stambog 16 — Tyre Nr. 4827—4959. Elite-Stambog 13 — Køer Nr. 3321—3435. Udarbejdet af Konsulent Nic. Bonde. Udgivet af De samv. danske Landboforeningers og De samv. danske Husmandsforeningers Stambogsudvalg for Kvæg af jydsk Race. 140 + 235 Sider. (Aarhus 1942).

De samv. danske Landboforeningers *Svinestambog. XXIX. Svin af Landrace og Yorkshirerace.* Udarbejdet af ledende Konsulent i Svineavl K. M. Jensen. Udgivet af De samv. danske Andelsslagterier. 260 Sider. (Odense 1942).

De samv. danske Landboforeningers Stambog over Heste af jydsk Race. Bind XII. Hopper Nr. 9301—10300. — Hingste Nr. 1193—1302. Udarbejdet af Statskonsulent Aug. Kjær. Udgivet af De samv. danske Landboforeningers Udvalg for Stambogsføring for Heste af jydsk Race. 284 Sider. (Aarhus 1942).

201. Beretning fra Forsøgslaboratoriet. 30. Beretning om sammenlignende Forsøg med Svin fra statsanerkendte Avlscentre. Af Hjalmar Clausen. 107 Sider. (Fh. Aug. Bangs Forlag, Ejvind Christensen. Kbhvn. 1942).

Aarhus Amts landøkonomiske Selskab gennem 100 Aar. 1842—1942. 208 Sider. (Aarhus 1942).

Beretning om Virksomheden i De samvirkende sjællandske Landboforeninger i Aaret 1941. Udarbejdet af Sekretariatet. 144 Sider. (Kbhvn. 1942).

Beretning om det 55. Delegeretmøde i De samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift i Odense den 14. og 15. November 1941. Udarbejdet af Foreningernes Sekretær. 153 Sider. (Odense 1942).

Beretning fra Carlsbergfondet for Aaret 1. Oktober 1940—30. September 1941. 83 Sider. (Kbhvn. 1942).

Vejledning i Dyrkning af Havesager til Brug ved det landøk. Ungdomsarbejde. Udarbejdet af Konsulent Chr. Greve. Udgivet af De samv. Husmandsforeninger i Fyns Stift. 14 Sider. (1942).

De danske Kartoffelmelsfabrikkers Forsøgs- og Fremavlsvirksomhed 1941. VIII. Ved O. Bachmann. 23 Sider. (Dybvad 1942).

Landbrugets Prisforhold i April Maaned 1942.

(Ved Det landøkonomiske Driftsbureau).

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	1941			1942		
	Hele Aaret	Jan. -April	April Md.	Jan. -April	Marts Md.	April Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (ab Mejeri)[1]	25,61	25,55	25,95	25,95	25,95	25,95
Smør, Notering	389	389	389	389	389	389
do. do. + Tillæg	437	436	445	445	445	445
Ost, 20 pCt.	198	196	199	199	199	199
Æg	201	179	190	221	220	210
Slagterisvin, (sl. V.)	237	236	236	246	248	248
Slagtekøer, Kbhv., 1. Kl. (lev.V.)	122	112	116	124	125	125
Stude og Kvier, Esbj., 1. Kl. (do.)	115	112	112	118	118	118
Smaagrise, Køge, Kr. pr. Stk.	41	45	49	34	32	45
Kælvekøer, Odense, 1. Kl., Kr. pr. Stk.[2]	677	633	678	739	738	719
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	1944	1680	1825	2143	2120	2250
Hvede	28,42	28,00	28,00	29,25	29,25	29,25
Rug	29,42	29,00	29,00	30,25	30,25	30,25
Byg, 2/r.	25,42	25,00	25,00	26,25	26,25	26,25
Havre	25,42	25,00	25,00	26,25	26,25	26,25
Hø	33,04	32,00	32,00	39,00	41,00	—
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	16,33	16,13	17,00	18,58	18,80	22,00
Runkelroefrø, VIII St.	289	279	300	236	235	235
Kaalroefrø	433	334	350	546	550	550
Rødkløverfrø, sildig	722	568	565	961	1000	950
Hvidkløverfrø	783	586	585	997	1000	1000
Hundegræsfrø	192	127	140	250	250	250
Alm. Rajgræsfrø	185	145	140	220	220	220
Ital. do.	172	135	130	200	200	200
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	23,21	22,80	23,40	24,15	24,15	24,75
Sv. Ammoniak	23,50	23,01	23,65	23,78	23,60	23,80
40 pCt. Kaligødning	19,67	19,55	19,85	19,69	19,55	19,75

[1]) Inkl. Tillæg.
[2]) Bestaaet Tuberkulinprøven.
Korn = Maksimalpris.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	1941			1942		
	Hele Aaret	Jan. -April	April Md.	Jan. -April	Marts Md.	April Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	244	243	247	247	247	247
Smør, Notering	186	186	186	186	186	186
do. do. + Tillæg	209	209	213	213	213	213
Ost	347	344	349	349	349	349
Æg	170	152	161	187	186	178
Slagterisvin	244	243	243	254	256	256
Slagtekøer (København)	210	193	200	214	216	216
Stude og Kvier (Esbjerg)	189	184	184	193	193	193
Unge Heste (Odense)	264	228	248	291	288	305
Hvede	206	203	203	212	212	212
Rug	247	243	243	253	253	253
Byg, 2/r.	197	194	194	204	204	204
Havre	211	207	207	218	218	218
Hø	481	466	466	568	597	—
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	435	430	453	495	501	587
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	120	118	121	125	125	128
40 pCt. Kaligødning	165	164	167	165	164	166
Vejet Prisindeks for:						
Mejeriprodukter	217	217	221	221	221	221
Husdyrprodukter, ialt	219	214	218	226	227	226
Korn	210	207	207	216	216	216
Planteprodukter, ialt	247	243	246	265	268	278
Landbrugsprodukter, ialt	**221**	**216**	**220**	**229**	**230**	**230**
Kunstgødning	169	167	169	170	168	173
Markfrø	238	238	238	366	366	366

Mejeribruget i Danmark 1941.

Af
Mejerikonsulent *H. M. Jensen.*

De vanskelige Forhold, det danske Mejeribrug har haft at arbejde under siden Krigens Udbrud og ikke mindst efter Landets Besættelse af den tyske Værnemagt, forværredes i 1941. Mangelen paa Tilførsel udefra, der i de første Krigsaar blev noget imødegaaet gennem anseelige Beredskabslagre, mærkedes langt stærkere, og dertil kom en haard og langvarig Vinter, et sent Foraar samt en tør Sommer, som gav meget ugunstige Græsningsforhold og betingede en Høst, der, saavel hvad Udbytte af Halm som af Kærne angaar, laa langt under det normale. Disse Faktorer i Forening medførte, at Produktionsnedgangen, der havde begyndt at gøre sig gældende, yderligere tog Fart i Aarets Løb, og selv om Priserne for Mejeriprodukter udviste en betydelig Opgang i Sammenligning med de foregaaende Aar, maa det tages i Betragtning, at Stigningen foruden Salgsvarerne berører mange andre Forhold samtidig med, at Driftsudgifterne automatisk vokser ved Produktionens Indskrænkning, saaledes at en Vurdering af Mejeribrugets Rentabilitet ikke lader sig gennemføre alene med de opnaaede Priser som Udgangspunkt.

Trods den sparsomme Tilstedeværelse af Fodermidler har Landmændene søgt at opretholde Besætningerne i størst muligt Omfang. Ved Kreaturtællingen den 27. December 1941 fandtes en Malkekvægbestand paa ialt 1 403 000 Dyr her i Landet, medens Resultatet af Tællingen den 2. November 1940 var 1 511 000 Malkekøer. Nedgangen bliver efter disse Tal kun 108 000 Dyr eller 7,2 pCt.;

men selv om den skete Besætningsreduktion er mindre, end det turde ventes, viser den knappe Fodring, der har været nødvendig for Bestandens Bevarelse, sin Indflydelse gennem den producerede Mælkemængde. Denne er for Aaret 1941 beregnet til ialt 3540 Mill. kg eller 23,3 pCt. mindre end foregaaende Aar, hvor den samlede Mælkeproduktion blev opgjort til 4615 Mill. kg. Produktionsnedgangen blev højst uensartet i Landets forskellige Egne. Den største Tilbagegang kan paavises i Jylland, hvis Høstudbytte som Følge af Sommerens Tørke blev stærkest formindsket. Paa de østlige Øer var Virkningerne knapt saa voldsomme, og paa Lolland-Falster laa Mælkeproduktionen i 1941 kun 9 pCt. lavere end i 1940.

Af den producerede Mælkemængde maa det antages, at ca. 300 Mill. kg har fundet Anvendelse til Opdræt samt i Landejendommenes Husholdninger, og der bliver herefter kun 3240 Mill. kg til Raadighed for Salg til Konsum eller til Oparbejdelse i Mejerierne. Resultatet er derfor betydelig Nedgang i de fremstillede Mejeriprodukters Mængde, og ikke mindst Smørproduktionen viser stærk Tilbagegang, skønt Lovgivningsmagten har truffet forskellige Foranstaltninger til dens Fremme. Dels som Følge af Produktionens Formindskelse, dels paa Grund af Hjemmeforbrugets Stigning har de Smørmængder, der trods Rationering herhjemme har kunnet frigøres til Eksport, været stærkt dalende i Aarets Løb.

Forbruget af Mælk til direkte Konsum, som under normale Forhold anslaas til 500 Mill. kg, er næppe undergaaet væsentlig Ændring. Den Rationalisering af Mælkesalget, der blev paabudt ved Lov om Bybefolkningens Forsyning med Mælk og Fløde af 5. August 1940, skulde egentlig være gennemført inden 1. Januar 1941; men endnu er Forholdene ikke bragt i Orden overalt. De opnaaede Resultater, hvor Rationaliseringen er traadt i Kraft, har ikke alle Vegne været tilfredsstillende, hverken for Konsumenterne eller for de Næringsdrivende,

der berøres af Nyordningen; thi denne betyder i Regelen ringere Mælkekvalitet for de første samt mindre Indtjeningsmuligheder for de sidste. Mælkeordningens Gennemførelse paa et Tidspunkt, hvor alene Fremskaffelsen af den nødvendige Mælk volder Besvær, bidrager heller ikke til at lette Overgangsvanskelighederne.

De smaa Mælkemængder, Mejerierne har haft at arbejde med, besværliggør Produktionen, idet Maskiner og Apparater er blevet for store for det Kvantum, der skal behandles. Da Behandlingen af de smaa Mælkemængder tillige fordyrer Mejeriernes Drift, har Tanken om Sammenlægning af mindre Virksomheder atter begyndt at vinde Udbredelse i Leverandørkredse. Vanskeligheder ved Mælkens Transport efter Motorkørselens Indskrænkning virker dog noget hemmende paa Bestræbelser i denne Retning. Omlægning til hver anden Dags Drift eller hver anden Dags Kærning er Foranstaltninger, adskillige Mejerier har taget op i Vintertiden, dels til Imødegaaelse af Besværet, den lille Mælkemængde foraarsager, dels til Driftsudgifternes Nedbringelse; thi den almindelige Prisstigning mærkes stærkt paa disse. Medens Driftsudgifterne viste en Opgang paa ca. 25 pCt. fra 1939 til 1940, kan der for det sidst afsluttede Mejeriaar regnes med en Stigning paa omkring ved 50 pCt. Den stærke Prisstigning virker tillige sammen med Materialemangel hindrende for Iværksættelse af større Om- eller Nybygninger; men med Støtte af de saakaldte Reparationslove har paakrævede Forbedringer og Istandsættelser dog kunnet udføres for rimelige Udgifter. Overgang til hel eller delvis elektrisk Drivkraft er gennemført adskillige Steder i Aarets Løb, ligesom Interessen for mere økonomisk Udnyttelse af Brændselet, hvoraf en stor Del nu er indenlandsk, har været stærk. Til Hjælp for Mejerierne paa dette Omraade har De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation den 1. September 1941 ansat en Konsulent i Varmeteknik og Kraftøkonomi.

De ugunstige Forhold, hvorunder der arbejdedes i 1941,

har ikke ført til Stilstand paa alle Felter inden for Mejeribruget. I Kampen mod Kvægtuberkulosen sker saaledes stadige Fremskridt, og det Tidspunkt, da denne Kreatursygdom kan betragtes som udryddet, er ikke længere fjernt. Dertil er Bekæmpelsen af den smitsomme Kastning ved at blive organiseret, og Reduktionen af Besætningerne, som Fodringsvanskelighederne nødvendiggør, tjener til de mest urentable Kreaturers Fjernelse, hvilket vil faa Indflydelse paa Kvægholdets fremtidige Økonomi. Ønsket om Fremskaffelse af bedre Mælk, der ofte er blevet udtalt fra Mejerifolkenes Kreds, fandt ikke sin Opfyldelse i det forløbne Aar; men det synes, som om de gentagne Klager over Smørkvaliteten, der førte til Eksportkontrollens Skærpelse ved Regulativ af 12. Juli 1941, har vakt saa stor Opmærksomhed blandt Mælkeproducenterne, at Indsatsen for Forbedring øges, og flere kvalitetsfremmende Foranstaltninger er under Overvejelse.

Medens det forhen var muligt at bringe udførlige statistiske Oplysninger vedrørende Mejeribrugets Produktions- og Afsætningsforhold i *Tidsskrift for Landøkonomis* Oversigtsartikel, kan dette desværre ikke længere lade sig gøre. Næsten alt det statistiske Materiale, der tidligere var tilgængeligt, bliver nu tilbageholdt, og Artiklen maa derfor i Aar indskrænkes til at medtage de enkelte Tal, der er blevet tilstillet Offentligheden gennem Statistiske Efterretninger, suppleret med Oplysninger fremkomne ved Mejeriforeningernes Møder og refereret fra disse i forskellige Fagblade. For de driftsøkonomiske Oversigter, der findes i Artiklens sidste Afsnit er derimod samme Materiale til Raadighed som forhen, idet fire veldrevne Andelsmejerier, hvis Regnskaber har været benyttet gennem en længere Aarrække, atter har afgivet disse til Brug for Artiklens Forfatter, der hermed bringer de paagældende Virksomheders Ledere sin bedste Tak.

Smørproduktionen.

Danmarks samlede Mælkeproduktion dalede i 1941 med 23,3 pCt., og en Nedgang meget nær svarende hertil genfindes i den Smørmængde, som fremstilledes i Aarets Løb. Efter de foreliggende Oplysninger kan regnes med, at Smørproduktionen kun naaede 124,4 Mill. kg i 1941, og dette Tal bliver 38,8 Mill. kg eller 23,7 pCt. lavere end foregaaende Aars Produktion, hvis Størrelse var 163,2 Mill. kg. Nedgangen har været ret jævn gennem alle Aarets Maaneder, og Produktionen kulminerede, som hosstaaende Oversigt viser, i Juni, medens December kan fremvise det laveste Tal. Forskellen mellem de to Maaneder, der repræsenterer Yderpunkterne er 5,1 Mill. kg;

Smørproduktionens maanedlige Størrelse.

Maaned	Mill. kg	Maaned	Mill. kg
Januar	9,7	Juli	11,6
Februar	8,5	August	11,0
Marts	10,0	September	10,7
April	10,3	Oktober	10,6
Maj	11,3	November	8,8
Juni	13,5	December	8,4

men naar Produktionen i det hele taget har naaet den anførte Højde, maa de Foranstaltninger, der ad Lovgivningens Vej er truffet for at begrænse Smørfedtets Anvendelse til andre Formaal tillægges Betydning. Inden for Mejeriforeningerne regnes saaledes med, at Indskrænkningerne i Fremstillingen af federe Oste har forøget Smørmængden med ca. 4 Mill. kg. Forbudet mod Salg af Piskefløde har sparet ca. 5 Mill. kg Smør. Ved det i 1940 udstedte Forbud mod Anvendelse af Sødmælk til Mælkekonserves er frigjort Smørfedt svarende til 2 Mill. kg Smør, og endelig er der ved en den 29. Januar 1941 paabudt Standardisering af Sødmælk for Konsum til 3,3—3,4 pCt. Fedt opnaaet en Forøgelse af Smørproduktionen paa 1 Mill. kg. Tilsammen har disse forskellige Foranstaltninger saaledes medført Besparelser paa ialt 12 Mill. kg Smør, og de har været medvirkende Aarsager til, at

Smørrationernes Størrelse har kunnet opretholdes uforandret paa 350 g ugentlig pro Persona gennem hele Aaret. Til Trods for Rationeringen har Hjemmemarkedets Forsyning alligevel krævet en Smørmængde paa 70,3 Mill. kg eller 56,5 pCt. af hele Produktionen. I Sammenligning med 1939 er der i det hjemlige Smørforbrug sket en Stigning paa 130 pCt., hvilket maa forklares som en Følge af Margarinefabrikkernes Standsning paa Grund af manglende Raamaterialer samt Knapheden paa andre Fedtstoffer. 19,3 pCt. af Hjemmeforbruget er sket hos Mejeriernes Leverandører, der har aftaget ialt 13,6 Mill. kg Smør.

Som det fremgaar af Oversigten Side 367, er Eksporten i 1941 den laveste, der kan opvises siden 1919. Langt den overvejende Del af det udførte Kvantum er aftaget af Tyskland, og kun enkelte mindre Partier er afhændet til andre Lande; men som allerede nævnt mangler Statistikkens sædvanlige Oplysninger herom.

Hvad de opaaede Priser angaar, er Smørret til Hjemmemarkedet gennem hele Aaret 1941 betalt med 389 Kr. pr. 100 kg. Eksportsmørret har prismæssigt ligget betydeligt højere; men da den i Fjor i *Tidsskrift for Landøkonomi* omtalte Bestemmelse om Opkrævning og Fordeling af en Udførselsafgift for Smør m. v. stadig har været gældende, har en Udjævning af den Betaling, Mejerierne opnaar, fundet Sted. Eksportprisen var i Januar Kvartal fastsat til 500 Kr. pr. 100 kg for et Eksportkvantum af 8 Mill. kg. Hvad der udførtes herover skulde betales med 525 Kr. pr. 100 kg. Da de 8 Mill. kg blev betydeligt overskredet, kom Kvartalets Gennemsnitspris op paa 510,10 Kr. pr. 100 kg. Den Pris, som opnaaedes ved Eksporten i Januar Kvartal, blev derefter anvendt som Grundlag for Betalingen i den resterende Del af Aaret, saaledes at den gennemsnitlige Eksportpris i 1941 blev 510,10 Kr. Dette Tal er i Oversigten Side 367 benyttet ved Udregning af Udførselsværdien og giver for denne et Beløb af 275,96 Mill. Kr., hvilket svarer til en Formindskelse af 67,6 Mill. Kr. i Sammenligning med foregaaende Aar.

Danmarks Ind- og Udførsel af Smør i Millioner kg.

Aar	Indførsel	Udførsel				Overskuds-udførsel	Værdi i Mill. Kr.
		I Dritler og Kasser	I Daaser	Fløde	Ialt		
1914	9,66	101,40	2,22	5,56	109,17	99,51	212,00
1915	3,73	102,95	2,05	0,08	105,08	101,35	273,00
1916	0,22	94,01	1,85	0,25	96,11	95,89	296,00
1917	—	60,23	1,17	0,01	61,41	61,41	241,45
1918	—	14,11	0,47	—	14,58	14,58	61,04
1919	0,31	35,64	1,04	0,17	36,85	36,54	207,54
1920	0,05	73,18	1,68	0,27	75,13	75,08	480,89
1921	0,39	91,62	0,64	0,09	92,35	91,96	433,27
1922	1,25	94,60	0,90	0,02	95,52	94,27	363,23
1923	1,83	110,33	1,30	0,01	111,64	109,81	483,62
1924	3,85	122,11	1,28	0,10	123,49	119,64	625,04
1925	2,09	121,53	1,24	0,13	122,90	120,81	540,62
1926	2,32	131,39	1,11	—	132,50	130,18	400,03
1927	1,74	142,16	1,05	—	143,21	141,47	426,00
1928	1,51	146,73	1,01	—	147,74	146,23	458,40
1929	1,67	158,12	0,92	—	159,04	157,37	475,72
1930	2,57	168,19	0,80	—	168,99	166,42	413,89
1931	1,82	171,12	0,53	—	171,65	169,85	358,50
1932	0,98	157,47	0,33	0,70	158,50	157,52	290,78
1933	0,88	150,32	0,40	—	150,72	149,84	256,23
1934	0,83	149,45	0,37	—	149,82	148,99	251,11
1935	0,42	137,86	0,44	—	138,30	137,88	274,89
1936	0,18	145,68	0,53	—	146,21	146,03	311,25
1937	0,02	152,37	0,60	—	152,97	152,95	354,31
1938	—	157,48	0,57	—	158,05	158,05	375,12
1939	—	148,47	1,33	—	149,80	149,80	367,20
1940	—	107,80	—	—	107,80	107,80	343,56
1941	—	54,10	—	—	54,10	54,10	275,96

Den Pris, Mejerierne opnaaede i Aarets Løb, den saakaldte Afregningssum, har varieret efter Forholdet mellem Eksportens Størrelse og den Smørmængde, der afsattes paa Hjemmemarkedet.

Til Udgangen af Juli var Afregningssummen 445 Kr. pr. 100 kg og gik derefter ned til 434 Kr. pr. 100 kg.

Maanedligt Gennemsnit af Københavns Smørnotering (Øre pr. kg).

Maaned	1937	1938	1939	1940	1941
Januar	193,50	235,00	253,75	285,50	389,00
Februar	209,00	224,00	265,00	278,00	389,00
Marts	219,50	211,00	248,20	245,60	389,00
April	196,40	218,50	225,50	257,50	389,00
Maj	187,25	229,00	216,75	264,00	389,00
Juni	197,00	218,40	216,20	264,00	389,00
Juli	210,80	219,00	226,75	324,00	389,00
August	225,00	230,25	219,20	324,00	389,00
September	243,80	243,00	240,00	357,75	389,00
Oktober	264,75	230,50	240,00	377,00	389,00
November	271,45	247,25	244,60	389,00	389,00
December	274,60	260,00	268,00	389,00	389,00
Gennemsnit	224,98	230,69	238,66	312,15	389,00

Da Smørproduktionens Tilbagegang for Alvor begyndte at gøre sig gældende, blev der optaget Forhandlinger mellem De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation og Landbrugsministeriet. Regeringen ønskede ved disse en Helaarsordning gennemført; men da Mejeribrugets Repræsentanter paa Grund af de usikre Forhold ikke turde træffe Aftale for saa langt et Tidsrum, resulterede Forhandlingerne i Lov af 1. December 1941 om en Smørordning, der fik Gyldighed til April 1942. Loven sikrede om fornødent ved Statstilskud Producenterne en Pris for Smør og beregnet Smør af Mælk og andre Mejeriprodukter svarende til et Afregningstal paa 434 Kr. pr. 100 kg i Tiden fra 3. Oktober og til 13. November 1941. Fra 14. November 1941 skulde Afregningssummen efter Smørordningen hæves til 445 Kr.; men da Udbetalingerne var kommet forud i Perioden før Ordningens Ikrafttræden, har Forhøjelsen til 445 Kr. pr. 100 kg i Virkeligheden først fundet Sted fra 1. Januar 1942.

Forskellen mellem Eksportprisen og Hjemmemarkedsprisen udbetales Mejerierne i Form af Sødmælkstillægget, hvis Størrelse i 1941 har været 48 Øre, og foruden dette Beløb opnaar Mejerierne i Regelen Overpris for det Produkt, de leverer deres Smørhandlere. Overpriserne

Betalte Overpriser (Øre pr. kg).

Kvartal Nr.	1	2	3	4	Gn.snit
1937	6,48	6,17	6,49	7,51	6,67
1938	6,46	6,23	6,43	7,51	6,66
1939	6,53	6,42	6,50	6,43	6,47
1940	5,04	4,61	6,55	8,84	6,26
1941	6,87	6,12	7,06	8,81	7,22

har i 1941 ligget ret højt. Med Undtagelse af sidste Kvartal 1940, hvor Overprisen var af usædvanlig Størrelse, er Tallene for 1941 højere, end de har været siden 1922. Resultatet er da ogsaa blevet et Aarsgennemsnit paa 7,22 Øre pr. kg. Tages dette Tal i Betragtning, bliver den Smørpris, Mejerierne i Gennemsnit opnaaede i 1941, Hjemmemarkedsprisen 389 Øre + Sødmælkstillægget 48 Øre + den opnaaede Overpris 7 Øre eller ialt 444 Øre pr. kg Smør mod henholdsvis 325 Øre i 1940 og 250 Øre i 1939.

Den Maade, hvorpaa Smørrets Afsætning for Tiden finder Sted, den stærke Efterspørgsel og de vanskelige Produktionsforhold, er Faktorer, der ikke virker højnende paa Smørrets Kvalitet. Store Anstrengelser udfoldes imidlertid paa Mejerierne for at modvirke eventuel Tilbagegang, og at dømme efter Resultaterne fra Aarets provinsielle Udstillinger skulde Smørrets Beskaffenhed nærmest have holdt sig uforandret, idet Gennemsnitskaraktererne var følgende:

	Jylland	Østlige Øer	Fyn
1941	11,02 Points	10,82 Points	10,72 Points
1940	11,00 Points	10,81 Points	10,95 Points

men desværre viser det større Materiale, som fremkommer ved Statens Smørbedømmelser et noget andet Billede, og det er Grunden til, at der ved ministeriel Bekendtgørelse af 12. Juli 1941, udstedt i Henhold til Lov af 3. August 1940 om erhvervsøkonomiske Foranstaltninger, Vareforsyning m. v., er fremkommet Paabud om en videre Udbygning af de Smørbedømmelser, som siden 1927

er søgt iværksatte paa Eksportørernes Lagre. Den nye Ordning er afhængig af en samtidig udsendt Bekendtgørelse, hvorefter Mejeriernes Smør skal afsættes af autoriserede Forhandlere, og det er disse, som er pligtige til hver Uge at lade det modtagne Smør bedømme efter nærmere angivne Regler. Bedømmelsen skal foretages over for Smør, der har været opbevaret ca. 14 Dage ved en konstant Temperatur af 13 ° C., og udføres af mindst 6 Dommere. Mejerikonsulenterne skal saa vidt muligt medvirke, hvorfor deres Antal er forøget fra 4 til 7, og i Betragtning af den Vejledning, Bedømmelsen kan give, skal Mejeriernes Ledere mindst 3 Gange om Aaret have Lejlighed til at deltage som Dommere. Samtidig med Bedømmelsen skal Autorisationsindehaveren hver Uge lade mindst to Prøver Smør fra hvert Mejeri undersøge for Vandindhold samt for løs Fugtighed. Desuden skal mindst hver anden Uge foretages Katalaseprøve, og mindst en Gang maanedligt skal Smørret undersøges for eventuelt Indhold af Skimmel. Ensartede Arbejdsmetoder er foreskrevet til Brug ved Laboratorieundersøgelserne, og saavel disse som selve Bedømmelserne staar under Kontrol af Statens Smørbedømmelser. Oversigter over Undersøgelses- og Bedømmelsesresultater skal senest Dagen efter hver Bedømmelse sendes til de deltagende Mejeriers Ejere eller for Andelsmejerierne til baade Formand og Mejeribestyrer. Formaalet hermed er at faa afhjulpet paaviste Fejl hurtigst muligt; men kan dette ikke lade sig gøre, har Ministeriet for Landbrug og Fiskeri Ret til paa Grundlag af Lagerbedømmelsernes Resultater at paalægge de autoriserede Smøreksportører midlertidigt at undlade at udføre Smør fra de paagældende Mejerier. Smørret fra disse maa i saa Fald kun sælges her i Landet. Smør, hvis Vandindhold er over 16 pCt., skal tilbagesendes Mejeriet til Omældtning.

Bestemmelsen om den udvidede Smørbedømmelse, der fik Gyldighed fra 1. September 1941, var ved sin Ikrafttræden Genstand for en Del Kritik fra Mejeribestyrer-

kredse, i hvilke man hævdede, at den nye Ordning særlig vendte sig mod de mejerimæssige Forhold uden at lægge noget Ansvar for Smørkvaliteten over paa Mælkeproducenterne. Imidlertid ser det ud til, at disse Bekymringer er forsvundet, og det indrømmes, at Ugebedømmelserne ved at bidrage til Vanskelighedernes rettidige Erkendelse bliver den Støtte for Smørproduktionen, der var tilsigtet.

Osteproduktionen.

Da Svineholdet paa Landejendommene er gaaet meget stærkt tilbage under Krigen, blev der i 1941 frigjort forholdsvis store Mælkemængder til Osteproduktion. Efter de foreliggende Opgørelser var denne kun ca. 14 pCt. mindre end i 1940, hvor den androg 30,8 Mill. kg, og en Udregning giver da som Resultat, at der er fremstillet ca. 26,5 Mill. kg Ost i det sidst afsluttede Aar. I selve Produktionen er der sket en betydelig Forskydning i Retning af de magre Ostetyper, hvilket hænger sammen med den tvungne Begrænsning i Anvendelsen af Smørfedt, der begyndte med Forbudet af 19. November 1940. Dette omfattede Ostetyper med mere end 24 pCt. Fedt i Tørstoffet og havde Gyldighed til 2. Maj 1941, hvor det erstattedes med en Bestemmelse om, at Ostemejerierne maatte fremstille Ost med 44 pCt. Fedt i Tørstoffet, idet der dog højest blev tilladt at anvende en Fedtmængde svarende til 75 pCt. af de paa samme Tid i 1939 benyttede Fedtenheder. Procenttallet nedsattes den 19. September 1941 til 33⅓, og dette Tal var gældende Aaret ud. Betydningen, som Nedsættelsen af den til Ost forbrugte Fedtmængde har haft for Smørproduktionen, er allerede omtalt; men betragtes Begrænsningen fra et ostningsmæssigt Synspunkt, maa den senere Form regnes for mere tilfredsstillende end det absolute Forbud mod de federe Ostetyper. Mejerierne har omend i begrænset Maalestok været i Stand til at videreføre en Produktion, som det har kostet dem Aar at oparbejde, og derved har Fremstillingsteknikken kunnet holdes vedlige, saaledes at der ikke skal begyndes

paa bar Bund, naar Forholdene en Gang ændres; thi den magre Ost, der forhen var en meget efterspurgt Vare, vil næppe i normale Tider blive af større Betydning for Befolkningens Ernæring. Aarets Udstillinger viser, at Fremstillingen af mager Ost kvalitetsmæssigt har givet tilfredsstillende Resultater. I det hele taget tyder Forholdene paa, at Kvaliteten bedre har kunnet opretholdes for Ostens end for Smørrets Vedkommende, og naar der sammenlignes med Tilstandene under den forrige Verdenskrig, er dette et imponerende Fremskridt.

Hjemmemarkedet har altid været den store Aftager af Osten, som fremstilles her i Landet, og regnes med, at 80 pCt. af Produktionen i 1941 er gaaet til Dækning af det indenlandske Forbrug, kommer dette til at ligge ved ca. 21,2 Mill. kg, hvilket er ca. 2,5 Mill. mindre end i 1940, hvor Hjemmesalget var 23,7 Mill. kg. Holder de beregnede Tal stik, er Osteforbruget nedadgaaende, hvad ernæringsmæssigt set maa betragtes som uheldigt. Nedgangen skal dog sikkert ikke opfattes som et Tegn paa, at Befolkningen foretrækker andet Paalæg, men snarere som et Udslag af hele den almindelige økonomiske Udvikling. Ostepriserne kan nemlig ikke være Grunden, thi de udviser ingen Opgang siden November 1940, hvor Handelsministeriet dikterede Prisstop for Ost. Prisstoppet, der desværre blev misforstaaet af enkelte Mejerier, mod hvilke der er rejst Retssager, opretholdtes til den 8. Februar 1941. Fra denne Dato indførtes Maksimalpriser, som stadig er gældende for Hjemmemarkedet.

Eksporten i 1941 opgives til 20 pCt. af Aarets Produktion. Beregnet efter de anførte Tal vil den svare til et Kvantum paa 5,3 Mill. kg. Eksportmængden kommer derved til at ligge ca. 3,6 Mill. kg under Udførselen i 1940 og er den mindste siden 1931. Om Eksportens Fordeling til de enkelte Aftagerlande foreligger ingen Oplysninger. Heller ikke de opnaaede Eksportpriser kan meddeles; men de har ligget fast gennem hele Aaret, og deres Højde har været noget over Hjemmemarkedsprisen. Som Følge heraf

Danmarks Ind- og Udførsel af Ost i 1000 kg.

Aar	Indførsel	Udførsel	Overskuds-udførsel	Kasein udførsel
1921	246	12 541	12 295	8
1922	550	8 924	8 374	23
1923	331	5 458	5 127	85
1924	356	8 860	8 504	124
1925	387	8 520	8 133	83
1926	649	6 960	6 311	117
1927	501	5 282	4 781	189
1928	394	6 086	5 692	275
1929	294	6 583	6 289	400
1930	367	5 727	5 360	373
1931	276	4 274	3 998	39
1932	59	6 593	6 534	65
1933	36	10 078	10 042	36
1934	68	6 301	6 233	1 278
1935	105	6 663	6 558	419
1936	28	9 529	9 501	1 139
1937	23	9 375	9 352	1 997
1938	14	9 110	9 096	764
1939	10	9 590	9 580	734
1940	—	8 930	8 930	380
1941	—	ca. 5 300	ca. 5 300	—

Ostepriser i 1940 og 1941 (Øre pr. kg).

Maaned	pCt. Fedt i Ostens Tørstof 45		30		20	
	1940	1941	1940	1941	1940	1941
Januar	156	—	119	—	99	190
Februar	161	—	121	—	100	180—218[1])
Marts	160	—	123	—	104	180—218
April	153	—	118	—	100	180—218
Maj	150	—	115	—	98	180—218
Juni	150	—	115	—	98	180—218
Juli	165	—	130	205—245,5[1])	113	180—218
August	179	—	141	205—245,5	121	180—218
September	204	—	160	205—245,5	136	180—218
Oktober	229	—	179	205—245,5	157	180—218
November	255	—	213	205—245,5	175	180—218
December	—	—	—	205—245,5	190	180—218

[1]) Maksimalpriser: Det først anførte Tal er Grundprisen til Grossist. Ud over denne maa adskillige Tillæg for Lagring m. m. beregnes. Det sidste Tal er Maksimalpris med højeste Tillæg.

opkræves Forskellen i Form af en Udførselsafgift gennem Landsbrugsministeriets Oste-Eksportudvalg, og det indkomne Beløb fordeles som Efterbetaling til de osteproducerende Mejerier. I Efteraaret 1941 udbetaltes saaledes 3 Øre pr. kg Ost fremstillet i 1940.

Vanskelighederne ved Skummetmælkens Udnyttelse i Landbrugsbedrifterne har foruden at bidrage til en forholdsvis stor Osteproduktion medført, at Mejerier, som ikke tidligere var interesseret i denne Produktionsgren, har taget Kaseinfremstillingen op. Kaseinet er dels udnyttet i den hjemlige Industri, dels eksporteret; men desuden har man i Jylland forsøgt sig med Fremstilling af Foderkasein, idet man herigennem har set en Mulighed for at opbevare Skummetmælkens værdifulde Æggehvide fra om Sommeren, hvor der ikke er særlig Brug for den, til den foderfattige Vintertid. Det paa denne Maade fremstillede Produkt bliver dyrt; men naar Malkekøernes Æggehvidebehov ikke kan dækkes ad anden Vej, vil der ogsaa kunne regnes med en anseelig Betaling for det Kaseintilskud, der gives. Adskillige Mejerier har anskaffet mindre Kaseintørringsanlæg og regner med fremtidig Fortsættelse af Produktionen.

Mælkekonserves.

Fabrikkerne, som her i Landet fremstiller behandlet Mælk og Mælkekonserves, har været i Virksomhed gennem Aaret 1941; men om Produktions- og Afsætningsforhold er ingen Oplysninger fremme paa nuværende Tidspunkt.

Mejeriernes Driftsforhold.

Som nævnt i Artiklens Indledning kan der ved Betragtning af Mejeriernes driftsmæssige Forhold i 1941 bygges paa samme Regnskabsmateriale som tidligere. Da Mejerierne, der har stillet Regnskaberne til Raadighed, ligger i forskellige Landsdele, er af ulige Størrelse og har forskellig Driftsform, vil en Iagttagelse af Regnskabernes

Oplysninger give et godt Indtryk af Vilkaarene, hvorunder Aarets Arbejde i de enkelte Bedrifter har fundet Sted, ligesom den bidrager til en Fuldstændiggørelse af den allerede givne Omtale af de produktionsmæssige Forhold. Gennemgangen af Mejeriregnskaberne sker i den sædvanlige Orden, idet der indledes med Oplysninger fra et fynsk Mejeri med Ostelavning. Efter disse følger Regnskabsudtog fra et stort jysk Ostemejeri, fra et stort vestjysk Mejeri, og der afsluttes med Uddrag af Regnskabet fra et Mejeri, som i Aarenes Løb har solgt en betydelig Del af sin Mælkemængde til Kondensering.

Regnskabsudtog fra et fynsk Andelsmejeri med Ostelavning.

(Regnskabsaaret gaar fra 1. Oktober 1940 til 30. September 1941).

Aar	Mælkemængde	Forbrug til 1 kg Smør
1914	4 377 000 kg	25,5 kg Mælk
1919	2 290 800 „	25,2 „ „
1939	5 280 829 „	22,5 „ „
1940	4 786 350 „	21,8 „ „
1941	3 373 655 „	21,7 „ „

Medens Mælkemængden for det fynske Mejeris Vedkommende kun gik 9,4 pCt. tilbage foregaaende Aar, viser Regnskabet for det sidst afsluttede en Nedgang paa 29,5 pCt. Ogsaa Fedtprocenten er dalet, men kun fra 3,93 til 3,92. Trods dette har Forbruget af kg Mælk til 1 kg Smør fortsat kunnet mindskes, og det har i 1941 kun været 21,7. Forbrugets anseelige Nedgang siden sidste Verdenskrig, der kan iagttages her som paa andre Mejeriers Regnskaber, er et Forhold, hvis Betydning ikke maa undervurderes hverken i rent produktionsmæssig eller i økonomisk Henseende.

Mejeriets Ostelavning har i 1941 været af fuldt saa stort et Omfang som Aaret før, idet der er ostet af 1 083 000 kg Skummetmælk og anvendt 1 294 630 Fedtenheder mod henholdsvis 937 700 kg Skummetmælk og 1 294 630 Fedtenheder i 1940. Mejeriets Osteregnskab op-

lyser iøvrigt om en ubetydelig Forøgelse af Lagerets Værdi, og desuden fremkommer, naar Skummetmælk og Smørfedt er betalt, et ret anseeligt Overskud, hvilket viser, at Ostelavningen i Regnskabsaaret har været en rentabel Produktionsgren.

Osteregnskabet.

Indtægt.

Der er solgt Ost for	185 610,08	Kr.
„ „ „ Valle for	8 516,93	„
Beholdning den 1. Oktober 1941	31 897,00	„
Ialt	226 024,01	Kr.

Udgift.

Brugt til Ost 1 083 000 kg Skummetmælk à 8 Øre ...	86 640,00	Kr.
„ „ „ 1 294 630 Fedtenheder = 14 881 kg Smør	65 476,40	„
Omkostninger	8 516,93	„
Beholdning den 1. Oktober 1940	31 629,60	„
Beholdningsforøgelse	267,40	„
Fortjeneste	33 493,68	„
Ialt	226 024,01	Kr.

Af Regnskabets Hovedresultater kan desuden nævnes, at der opnaaedes en Smørpris paa 440 Øre pr. kg mod 293 Øre i 1940. Den gennemsnitlige Nettopris pr. kg Sødmælk var 26,7 Øre, hvilket er 11,4 Øre mere, end Regnskabet for foregaaende Aar kunde opvise.

Regnskabsudtog fra et stort jydsk Andelsmejeri med stor Ostelavning.

(Regnskabsaaret gaar fra 27. September 1940 til 25. September 1941.)

Aar	Mælkemængde	Forbrug til 1 kg Smør
1914	5 674 838 kg	25,4 kg Mælk
1919	2 697 358 „	24,6 „ „
1939	8 142 352 „	22,0 „ „
1940	7 685 274 „	21,9 „ „
1941	5 546 229 „	22,2 „ „

Det sidste Driftsregnskab oplyser, at Mejeriets Mælkemængde, som foregaaende Aar kun viste en Nedgang paa

5,4 pCt., nu er gaaet betydeligt tilbage, idet der i 1941 indvejedes 27,8 pCt. mindre end i 1940. Inden for samme Periode er Fedtprocenten i den modtagne Mælk faldet fra 3,94 til 3,85, hvilket har medført en Opgang i Forbruget paa 0,3 kg Mælk pr. kg Smør, saaledes at dette atter er over 22; men trods mindre Mælkemængde og større Forbrug er Mejeriets Pengeomsætning steget betydeligt. Aarsagen hertil er den større Betaling, der er opnaaet for de fremstillede Produkter. Smørprisen steg saaledes ialt 146,74 Øre pr. kg og gik ved denne Stigning op fra 294,8 Øre pr. kg i 1940 til 441,54 Øre pr. kg i 1941. Mejeriets samlede Indtægt fordeler sig efter Regnskabet paa følgende Poster:

Salg af 192 847 kg Smør	851 366,24	Kr.
„ „ 231 482 „ Ost	550 512,36	„
„ „ Mælk, Valle og Fløde til Andelshaverne	215 590,99	„
Detailsalg af Mælk og Fløde	62 899,08	„
Andre Indtægter	4 355,98	„
Ialt	1 684 724,65	Kr.

Mejeriets samlede Driftsudgifter har i 1941 andraget 166 946,70 Kr. mod 154 247,78 Kr. i 1940. Omregnes Tallet paa den behandlede Mælkemængde, bliver Resultatet 3010,1 Øre pr. 1000 kg eller 50 pCt. mere, end hvad der medgik i det foregaaende Aar. Opgangen gør sig, som omstaaende Oversigt viser, gældende paa saa godt som alle Poster, dog stærkest paa Brændsel og Kørsel. Kun en enkelt Konto viser Nedgang, og dette er sikkert en Følge af, at der er tæret paa Beholdninger fra foregaaende Aar.

Mejeriets Osteproduktion har haft en betydelig Tilbagegang, idet der i 1941 kun anvendtes 2 345 250 kg Mælk i Osteriet mod 3 293 050 kg i 1940; men betragtes det ostede Kvantum i Forhold til Mejeriets Mælkemængde, kommer Procenttallene til at ligge ved henholdsvis 42,3 og 42,8, saa nogen nævneværdig Forskydning har ikke fundet Sted.

Oversigt over Driftsudgifterne.

		Øre pr. 1000 kg Mælk				
	Ialt Kr.	1941	1940	1939	1919	1914
Mælkekørsel m. m. ..	47 951,29	864,6	577,0	501,4	1 030,0	243,8
Brændsel (m. Kørsel)	26 754,23	482,4	218,0	181,7	599,4	83,0
Smørdritler og Mærkestaver samt anden Emballage	17 021,46	306,9	256,0	253,4	87,2	21,6
Salt, Løbe, Farve, Pergament m. m. ..	12 063,85	217,5	177,4	123,9	270,6	30,8
Olie	384,60	6,9	17,9	13,0	15,8	3,8
Kontorudgifter	2 446,13	44,1	28,3	18,5	32,2	11,0
Inventarets Vedligeh.	9 578,90	172,7	133,8	135,3	240,2	38,6
Bygningernes „	3 842,97	69,3	50,0	35,6	26,2	5.6
Vognenes „	—	—	3,3	14,3	71,2	26,6
Lønninger	37 486,44	675,9	446,5	352.0	613.3	152,0
Renter og Skatter ..	6 391,25	115,2	76,8	62,1	275,8	105,2
Forskelligt	3 025,58	54,6	22,2	24.3	31.7	42,8
	166 946,70	3 010,1	2 007,2	1 715,5	3 293,6	764,8

Osteregnskabet.

Indtægt.

Produktion af Ost	545 792,09	Kr.
Ostekontingentfondet	4 983,47	„
Valle	14 005.97	„
Ialt	564 781.53	Kr.

Udgift.

Ostet af ialt 2 345 250 kg Mælk med en Smørværdi af 48 282 kg	209 461,75	Kr.
Skummetmælksværdi 2 296 968 kg à 13,07 Øre	300 319,78	„
Driftsudgifter	55 000.00	„
Ialt	564 781.53	Kr.

Mejeriets Andelshavere har betalt Skummetmælken, de har faaet tilbage, med en Pris af 6,91 Øre pr. kg. Sødmælken er udbragt i 27,42 Øre pr. kg, og efter at Afdrag og Nyanskaffelser er gaaet fra dette Beløb, har Udbetalingen været 26,50 Øre pr. kg, hvilket er 9,17 Øre mere pr. kg end i 1940.

Regnskabsudtog fra et stort vestjysk Andelsmejeri.

(Regnskabsaaret gaar fra 1. Oktober 1940
til 30. September 1941.)

Det vestjyske Andelsmejeris Mælkemængde havde sidste Aar en endnu større Tilbagegang end den, de to foregaaende Mejeriers Regnskaber kunde fremvise. Der indvejedes i 1941 3 948 966 kg mod 5 932 413 kg i 1940. Forskellen i de to Aars Mælkemængde svarer til 33,4 pCt., og som Grund til den stærke Nedgang anfører Mejeribestyreren i sine Oplysninger til Regnskabet Forsommerens Tørke, der især i Vestjylland var meget slem. Som Følge af manglende Nedbør skuffede Sommeren en Del, og Virkningerne mærkedes ogsaa om Vinteren, idet Foderet, der stod til Raadighed, kun var Roer, lidt Halm og lidt Lyng. Høet maatte savnes, og Mælkekvaliteten var som Følge af det anvendte Foder ringe.

Selv om den behandlede Mælkemængde, som Tallene viser, er gaaet stærkt tilbage i Aarets Løb, har de højere Priser alligevel bevirket en Stigning i Mejeriets Pengeomsætning paa 9614,29 Kr. eller ca. 1,1 pCt. Indtægten fordeler sig i Regnskabet paa følgende Poster:

Salg af Smør	720 498,93	Kr.
„ „ Sødmælk	29 876,30	„
„ „ Skummet- og Kærnemælk	116 782,91	„
„ „ Fløde	14 772,02	„
Renter	1 755,38	„
Andre Indtægter	9 622,60	„
Ialt	893 308,14	Kr.

Mejeriets samlede Driftsudgifter fremviser en lille Nedgang i Sammenligning med det foregaaende Aars. De er gaaet tilbage med 3372,37 Kr. fra 96 781,24 Kr. til 93 408,87 Kr.; men omregnes Tallet paa den behandlede Mælkemængde, fremkommer derimod en Stigning paa 733,7 Øre pr. 1000 kg. Oversigten viser Fordelingen paa de forskellige Udgiftsposter:

Oversigt over Driftsudgifterne.

Driftsudgifternes Fordeling	Ialt Kr.	Øre pr. 1000 kg Mælk 1941	1940	1939	1938
Kørsel af Mælk o. a.	40 742,73	1 031.7	611,2	476,5	454,2
Lønninger	17 800,41	450,8	257,6	215,8	185,6
Brændsel	9 822,52	248,7	266,3	96,3	124,0
Emballage til Smør	9 263,30	234,6	230,1	216,6	202,8
Rengøringsmidler, Salt, Farve, Olie	3 297,87	83,3	84,5	47,4	41,2
Vedligeholdelse af Inventar og Bygninger	5 168,87	130,9	56,9	52,6	51,2
Skatter, Forsikringer og Foreninger	2 510,24	63,6	42,3	38,9	31,2
Renter	3 050,00	77,2	53,5	34,8	6,0
Andre Udgifter	1 752,93	44,4	29,1	20,6	22,2
	93 408,87	2 365,2	1 631,5	1 199,5	1 118,4

Regnskabsudtog fra et Andelsmejeri med Salg til en Kondenseringsfabrik.

(Regnskabsaaret gaar fra 1. Oktober 1940 til 30. September 1941.)

Ligesom de foregaaende bærer ogsaa Regnskabet fra Andelsmejeriet med Salg til Kondenseringsfabrik Vidnesbyrd om Mælkeproduktionens Tilbagegang, selv om Udslaget knapt er saa stort som for de tre andre Mejerier, der er medtaget i Artiklen. Tilbagegangen svarer her til 24,6 pCt., idet der i 1941 indvejedes 3 045 634 kg Mælk mod 4 040 242 kg i 1940.

Regnskabet tjener i Tidsskriftets Oversigt det Formaal at illustrere Forholdene, hvor en stor Del af et Mejeris Mælkemængde afsættes til andre Produktioner end de sædvanlige; men paa Grund af de særlige Betingelser, der gør sig gældende for Oparbejdelse af Mælkekonserves, har Afsætningen af Fløde og Sødmælk til Kondenseringsfabrikken været betydelig mindre end tidligere, og kun Salget af Skummetmælk viser Stigning. Som Følge af denne Forskydning har Mejeriet sidste Aar kun haft knapt 11 pCt. af sine Indtægter gennem Salget, medens denne Form for Afsætning i 1940 hjembragte de 24 pCt.

De i 1941 afsatte Vægtmængder og opnaaede Priser var følgende:

305 kg	Fløde	à	148,59	Øre pr. kg
9 127 „	Sødmælk	à	25,91	„ „ „
727 984 „	Skummetmælk	à	8,62	„ „ „

De anførte Priser vil sammenlignet med Regnskabets øvrige Oplysninger vise, at Mælkesalget har været en rentabel Forretning.

Mejeriets regnskabsmæssige Hovedresultater de sidste Driftsaar har været:

	1941	1940	1939	1938
Indvejet Mælkemængde, kg ...	3 045 643	4 040 242	4 262 232	4 352 999
Mejeriets Gennemsnitsfedtprocent	3,78	3,80	3,74	3,74
Smørrets Gennemsnitspris (Øre pr. kg)	445	296	250	250
Sødmælken er udbragt i (Øre pr. kg)	24,10	15,20	12,50	12,70
Andelshaverne har betalt den skummede Mælk med Øre pr. kg	6,95	4,02	3,05	3,20
Driftsudgifter (Øre pr. 1000 kg)	2 470	1 590	1 250	1 260

Af Tallene fremgaar, at den Smørpris, Mejeriet har opnaaet, er steget 149 Øre i den sidste Regnskabsperiode. Samtidig er Driftsudgifterne gaaet 880 Øre op pr. 1000 kg Mælk.

Karakteristisk for de fire Mejeriers Regnskaber er den stærkt dalende Mælkemængde og de stigende Driftsudgifter. I Kraft af de højere Priser paa Smør og Skummetmælk bliver det endelige Resultat af Mejeridriften i 1941 dog en betydelig Opgang i Nettoudbyttet pr. kg Sødmælk. Om denne har været tilstrækkelig til at gøre Mælkeproduktionen rentabel, er imidlertid et Spørgsmaal, der kun kan besvares ud fra de enkelte Landbrugsregnskaber.

Om Konvertering og om Landbrugets Gældsforhold*).

Af Creditkassedirektør *Aksel Jensen.*

Spørgsmaalet Konvertering har i det sidste Aar jævnligt været brændende. De stigende Kurser har skabt Forventninger, men hver Gang, der har været Haab om en Konvertering, er dette bristet.

Dette gælder med Hensyn til Konvertering af Kreditforeningslaan, og det er jo nærmest denne Konvertering, der tænkes paa, naar man taler om Konvertering.

Ser man imidlertid tilbage i Tiden, kan man vel sige, at det er andre Konverteringer, der har muliggjort en Konvertering af Kreditforeningslaanene.

Saaledes var det Statens Konvertering i 1886 af et Laan paa 155 Mill. Kr. fra 4 til 3½ pCt., der gav Stødet til den første Konvertering indenfor Kreditforeningerne. Direktør *E. Rée* i Creditkassen for Landejendomme øjnede Chancen, og trods megen Modstand baade indenfor Kreditforeningerne og i Finansverdenen lykkedes det ham i 1887 at gennemføre den første Konvertering indenfor de danske Kreditforeninger fra 4½ til 4 pCt. for et Beløb stort 33 Mill. Kr. paa gunstige Vilkaar.

Da de andre Kreditforeninger saa Resultatet, fulgte de efter, og der blev foretaget forskellige Konverteringer i 1887 og 1889.

Den Pengerigelighed, der muliggjorde Statens Konvertering i 1886, var foranlediget af den indtraadte Erhvervskrise, og da Krisen for Landbruget fortsatte i et meget betydeligt Omfang, paavirkede dette de økonomiske Forhold i sin Helhed, og Pen-

*) Foredrag i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab den 11. Marts 1942.

gerigeligheden blev større samtidig med, at man ogsaa i Udlandet var nede paa meget lave Rentesatser. England konverterede saaledes i 1888 sin Statsgæld, ialt ca. 10¾ Milliarder Kr., ned til 2¾ pCt. pr. straks og 2½ pCt. efter et vist Tidsrum.

Disse billige udenlandske Penge benyttede den danske Stat sig af og optog i 1894 et Laan til 3 pCt. Denne Hjemførsel af en betydelig Kapital øgede yderligere Pengerigeligheden, og Kreditforeningerne sluttede sig nu sammen for i Fællesskab at foretage en Konvertering til 3½ pCt.

Dette skete i Samarbejde med en Række store Pengeinstitutter. I Henhold til Kreditforeningernes Statutter og de udstedte Kasseobligationer kan Obligationerne opsiges med 3—4 Maaneders Varsel til en 1. Januar eller 1. Juli. Naar en saadan Opsigelse finder Sted, kan Obligationsejerne faa kontant udbetalt Obligationernes Paalydende eller beholde den gamle Obligation med nedsat Rente, i dette Tilfælde 3½ pCt.

Da den opnaaelige Rente paa dette Tidspunkt var meget lav, foretrak næsten alle Obligationsejerne at beholde deres Obligationer, selv om de blev nedskrevet til 3½ pCt. Konverteringen forløb paa den Maade særdeles glat. Bankerne fik en Provision, men undgik Tab, og samtidig opnaaede Kreditforeningernes Medlemmer at faa den fulde Fordel af det billige Pengemarked og sparede derved mange Millioner Kr. i Renter.

Disse Konverteringer androg i 1887 90 Mill. Kr. fra 4½ til 4 pCt. Rente, i 1889 150 Mill. Kr. fra 4 til 3½ pCt. og i 1895 325 Mill. Kr. fra 4 til 3½ pCt. For nogle af Obligationernes Vedkommende skete der to Konverteringer, først fra 4½ til 4 pCt. og senere fra 4 til 3½ pCt.

Pengerigelighedens Tid var imidlertid hurtig forbi, og allerede i 1899 gik man paany til Udstedelse af ikke alene 4, men ogsaa 4½ pCt. Obligationer, og indtil 1914 stod 4½ pCt. Obligationer omkring Pari eller endog lidt over.

Verdenskrigen vendte imidlertid op og ned paa alt, ogsaa paa Renteforholdet. Obligationskurserne faldt stærkt, og de store Kurstab vanskeliggjorde Optagelsen af Laan i Kreditforeningerne.

Indenfor Creditkassen for Landejendomme i Østifterne, som

jeg har den Ære at repræsentere, har man imidlertid altid ønsket at undgaa de store Kurstab ved at udstede Obligationer, der kan sælges saa nær Pari som muligt for derigennem at skabe Chancen for, naar Pengemarkedet er gunstigt, gennem Konvertering at bringe Laantagerne den fulde Fordel heraf.

Da Kursen faldt stærkt i 1915, ønskede Creditkassen derfor Ret til at udstede 5 pCt. Obligationer, men den daværende Indenrigsminister nægtede at sanktionere Udstedelsen af en saadan Obligation. Dette var saa meget mærkeligere, som saavel Stat som Kommune og Private maatte laane til baade 5, 6, 7 og 8 pCt., og Resultatet blev derfor ogsaa, at de Laansøgere, der var henvist til Kreditforeningerne i disse Aar, maatte tage de meget store Kurstab.

Først i 1922 lykkedes det Creditkassen at faa Lov til at udstede 5 pCt. Kasseobligationer, men da Kursforholdene paa dette Tidspunkt var ret gunstige, ventede Creditkassen til 1924, da Kurserne var faldende, med at begynde Udstedelsen af 5 pCt. Obligationer.

Man har kritiseret, at Creditkassen gik til Udstedelsen af saadanne Obligationer, og man har villet paastaa, at vi derigennem forhøjede Renteniveauet, men dette er imidlertid ganske fejlagtigt.

Hensigten var den alene, at Laantagerne til enhver Tid skulde have den fulde Fordel af Forandringerne paa Pengemarkedet. Har man nemlig først taget et stort Kurstab, lader dette sig ikke oprette. Tager man derimod et Laan til en lidt højere Rente, naar Pengene er dyre, men hvor Obligationerne kan sælges til nær ved Pari, har man Chancen for senere gennem Konvertering at faa Renten nedsat.

Ser man paa Statens og Kommunernes Laanepolitik, vil man som Regel ogsaa se, at disse optager Laan, der kan afsættes nær ved Pari.

Staten har saaledes bl. a. optaget følgende Laan:

1919: 145 Mill. Kr. (Genforeningslaanet) til 5 pCt. Rente, Pari Kurs,
1921: 30 „ Dollars, Rente 6 pCt., Tegningskurs 94½, og
1925: 40 „ „ „ 5½ pCt., Kurs 99½,

og Københavns Kommune følgende:

1919: 15 Mill. Dollars, 5½ pCt. Rente, Kurs 90,
1921: 8 „ Kr., 8 pCt. Rente, Kurs 93, og
1932: 50 „ „ (Borgerlaanet), 6 pCt. Rente, Kurs 97, effektiv Rente ca. 7½ pCt.

Det vil derfor være urimeligt at nægte Kreditforeningerne Ret til Udstedelsen af højrentede Obligationer, naar Pengene er dyre, og ser man paa Udlandets Kreditforeninger, følger de praktisk talt alle Paritetspolitikken. Det gælder Sverige, Norge, Finland, Tyskland o. s. v., og jeg har aldrig kunnet forstaa, at man indenfor de danske Kreditforeninger saa krampagtigt uden Hensyn til den effektive Rente har fastholdt 4 og 4½ pCt.s Typen som det eneste saliggørende. Heldigvis synes det ogsaa efterhaanden, at man har forladt dette Standpunkt, saaledes at der indenfor Kreditforeningerne er en aldeles overvejende Stemning for i Fremtiden at søge at holde Obligationer i Markedet, der kan sælges nær Pari.

Man kan saaledes sige, at Creditkassens Rentepolitik fuldtud er bragt til Sejr, og med Hensyn til Kampen for Udstedelsen af 5 pCt. Obligationer, viste denne allerede i 1934 sin fulde Berettigelse, idet hele Creditkassens 5 pCt. Serie, ca. 61 Mill. Kr., blev konverteret til 4 pCt. paa meget fordelagtige Vilkaar.

*

Den store Landbrugskrise, der begyndte omkring 1930/31 og foranledigede en stærk Stagnation i Erhvervslivet, medførte som sædvanlig rigeligere og billigere Penge. Med Støtte af Lovgivningsmagten, Nationalbanken og mange andre økonomiske Institutioner lykkedes det i 1933/34 at faa en Konvertering i Gang, men da der paa dette Tidspunkt cirkulerede 4½ og 5 pCt. Kreditforeningsobligationer til et Beløb af ca. 3300 Mill. Kr. eller 6—8 Gange saa meget som i Firserne/Halvfemserne, var Opgaven nu saa meget større. Alligevel blev det den største Konvertering, vi endnu har været Vidne til, idet der blev konverteret for ca. 700 Mill. Kr. Kasseobligationer fra 5 og 4½ pCt. til 4 pCt. Omkostningerne var forholdsvis smaa, kun 2—2½ pCt. for en Rentenedsættelse af ½ pCt.

Hvilke Fordele bragte saa denne Konvertering?
Jeg skal anføre nogle Eksempler:

Et Laan i Creditkassens 6. Serie 2. Afd. til 4½ pCt. Rente, optaget 4. Maj 1931, stort 31 200 Kr.
Der sparedes 19 Terminers Ydelse, og sætter man denne Besparelse paa Rente til 4 pCt., vil Beløbet ved den Tid, Laanet normalt vilde være indfriet, være naaet til 22 210 Kr.

Et Laan i 6. Serie 3. Afd. til 5 pCt., stort 39 000 Kr., optaget 20. Februar 1929.
Besparelse 29 Terminer. Kapitaliseret: 43 263 Kr.

Et ældre Laan, optaget 1901 i 4. Serie 2. Afd., oprindelig 100 000 Kr., med Restgæld 68 562 Kr.
Den oprindelige Ydelse 2 500 Kr. halvaarlig nedsattes til 1 586,97 Kr. Den aarlige Reduktion i Ydelsen blev herved 1 826 Kr.

Et Laan i 6. Serie 3. Afd. til 5 pCt. Rente, optaget December 1925, oprindelig 100 000 Kr. med Restgæld 97 093 Kr.
Den oprindelige Terminsydelse 2 750 Kr. nedsattes til 2 390,76 Kr., og den aarlige Nedsættelse af Ydelsen blev herved 718,48 Kr.

Jeg har her anført nogle bestemte Eksempler paa Konvertering, og vi har i Creditkassen ladet foretage en aktuarmæssig Beregning af den samlede Besparelse for vore Medlemmer ved Konverteringen i 1934.
Det lykkedes os som nævnt ved Aftaler med Nationalbanken og Krisefonden at gennemføre en Konvertering af hele vor 5 pCt. Afdeling med en Restgæld paa 60,8 Mill. Kr.
Den gennemsnitlige Besparelse for Laantagerne blev 27½ Termins Ydelse. Kapitaliserer man denne, vil Værdien heraf pr. straks være 8,07 Mill. Kr. og ved Laanenes normale Udløbstid 61,4 Mill. Kr.
Af 6. Serie 2. Afd.s 4½ pCt. Laan konverteredes 33 Mill. Kr., og Medlemmerne sparede herved 14,3 Terminers Ydelse.

Af 4. Serie 2. Afd. konverteredes 17,2 Mill. Kr., men da dette var ældre Laan, sparede Medlemmerne kun i Gennemsnit 3,8 Terminers Ydelse. Til Gengæld opnaaede de en stor Nedsættelse af Ydelsen ved en mindre Hovedstol.

Ialt konverterede Creditkassen for ca. 111 Mill. Kr. 5 og 4½ pCt. Obligationer ned til 4 pCt. Rente.

Den samlede Besparelse pr. straks blev 10,91 Mill. Kr. og ved Laanenes normale Udløbstid ialt 80,48 Mill. Kr.

Man vil af disse Tal se, at der her er Tale om meget store Besparelser for de Medlemmer, der fik konverteret i 1934, men det var ogsaa en særdeles gunstig og meget billig Konvertering, hvor der kun blev betalt 2—2½ pCt. Kursgodtgørelse for at faa Renten nedsat med ½ pCt. Selv vi, der arbejdede med Konverteringen, var overraskede over, at Besparelsen i Virkeligheden blev saa stor som her anført.

Alligevel var der mange kloge Raadgivere, der fraraadede Folk at konvertere. De paastod, at den betød intet, men et saadant Raad viser hvor lidt Forstaaelse, der i Virkeligheden var for den store Fordel, der den Gang blev budt vore Medlemmer.

Den bød særlig tre Fordele:

1. Rentebesparelsen, som allerede er omtalt,

2. at der ved Konverteringen kunde optages Henstandsgæld og Restancer, omfattende indtil 3 Terminers Ydelse. Dette betød for mange Landmænd, der var kommet langt bagefter med Terminsbetalingerne i Anledning af Landbrugskrisen, en endog meget stor Fordel, ja, blev maaske for adskillige en Redningsplanke.

3. For ældre Laan tillige en betydelig Hovedstolsnedsættelse og deraf følgende langt mindre Terminsydelse.

*

Der er nu gaaet 8 Aar, siden denne store og fordelagtige Konvertering fandt Sted.

De stigende Kurser sidste Aar skabte store Forventninger om en ny Konvertering.

Der blev gennemført en Lov, der skulde lette Konvertering, og man behøver herefter ikke at spørge Efter-Panthaverne om

Tilladelse til Konvertering, naar Kursforskellen ikke er over 4 pCt. for hver halve pCt.s Rentenedsættelse.

Spændvidden mellem de forskellige Serier har imidlertid været for stor. Enkelte Gange har den været nede omkring 4 pCt., men hver Gang dette er sket, er der hurtig kommet en Kæp i Hjulet, og Spændvidden er paany blevet for stor.

Vil man saa spørge, hvilke Muligheder for en Konvertering der er i Øjeblikket, skal jeg oplyse, hvorledes Kurserne stod den 10. Marts 1942.

Jeg anfører Kurserne paa Creditkassens Obligationer:

5	pCt.	6.	Serie	3.	Afd.	(aaben)	102—104
4½	„	6.	„	2.	„	„	100—100¼.
4½	„	4.	„	2.	„	(lukket)	101½—103
4	„	6.	„	1.	„	(aaben)	94½—94¾
4	„	5.	„	2.	„	„	94½—94¾
4	„	4.	„	1.	„	(lukket)	99¼—101
3½	„	3.	„	3.	„	(aaben)	87¼—88
3½	„	3.	„	2.	„	(lukket)	98—100.

Som man heraf vil se, er der stor Chance for en Konvertering af 5 pCt. Obligationerne, og denne er endog særdeles gunstig, idet man kan opsige Kasseobligationerne til en kommende Termin med Udsigt til at kunne faa Pari for 4½ pCt. Obligationerne.

Anderledes stiller det sig ved en Konvertering af 4½ og 4 pCt. Obligationer.

Forskellen mellem 4½ og 4 pCt. Obligationer i aabne Serier er saaledes 5½ pCt., og mellem den lukkede 4½ pCt. Serie og de aabne 4 pCt. Serier er den endog 7 pCt.

Samtidig er der mellem 4 pCt. og 3½ pCt. aabne Serier en Forskel af 6¾ pCt. og mellem den lukkede 4 pCt. Serie og den aabne 3½ pCt. Serie endog 11½ pCt.

Med en saadan Kursforskel kan det selvsagt ikke betale sig at konvertere, og foruden Kursforskellen maa man regne med andre paaløbende Udgifter af op imod en Procent.

Naar man skal konvertere, maa det være for at opnaa en virkelig Fortjeneste. Ellers maa man vente, til Tiden er inde.

Foretager man en daarlig Konvertering, afskærer man sig fra i Fremtiden at opnaa en bedre. Skal man give mere end 3—4 pCt. for en Nedsættelse af Renten med ½ pCt., mener jeg, Fortjenesten bliver for lille. Man maa imidlertid følge Begivenhederne med Opmærksomhed, og mener man, at Chancen er til Stede, maa man henvende sig til den Kreditforening, hvori man har Laan. Jeg maa her tilføje, at Fordelen er meget forskellig, naar det drejer sig om et nyt eller et gammelt Laan, men jeg maa dog stærkt pointere, at man skal ikke foretage en Omprioritering, uden at man kan opnaa en virkelig Fordel.

Der er dog i det sidste Aar gennemført en Del enkeltvise Konverteringer. Vi fik saaledes sidste Vinter gennemført en Del Konverteringer fra 4 til 3½ pCt. paa særdeles gunstige Vilkaar, nemlig mod en Kursgodtgørelse af mellem 2 og 3 pCt., men Chancen var desværre snart forbi, og vi naaede kun at konvertere op imod ca. ½ Mill. Kr. Obligationer. Senere er foretaget nogle Konverteringer til 4 og 3½ pCt. Rente, men Udgifterne har efter min Mening været vel store, selv om man ikke kan bestride, at de har medført en Fordel for de paagældende.

En større Konvertering af Kreditforeningslaanene har der saaledes endnu ikke været store Chancer for.

Derimod er der foretaget en Mængde andre Konverteringer i Form af Ombytninger af bestaaende Prioriteter til Kreditforeningslaan. Vi har saaledes i Creditkassen for Landejendomme fra 1. April 1941 til 1. Marts 1942 haft et Udlaan, der er langt det største i Creditkassens Historie. Størstedelen af disse Laan er i Virkeligheden en Konvertering.

Man har benyttet Lejligheden til at ombytte bestaaende Prioriteter til et fast, uopsigeligt Laan til en rimelig Rente og saaledes, at denne ikke kan forhøjes.

Dette er absolut rigtigt, og det vilde være en meget stor Fejl, hvis man vilde lægge Hindringer i Vejen for en saadan Prioritering.

Til Belysning af, hvilken Betydning det har, at man omprioriterer, naar Pengene er billige, skal jeg anføre Kurssvingningerne i en Aarrække.

Jeg tager Creditkassens noterede Obligationer, og de har svinget paa følgende Maade:

	5 pCt.	4½ pCt.	4 pCt.	3½ pCt.
1920 Min.		76	73¼	70¾
1922 Max.		95½	92¾	84¼
1925 Min.	85¾	79½	73½	67¼
1930 Max.	100	94	89½	81½
1932 Min.	82½	74¾	73	74¾
1934 Max.	100	98	95¾	90¼
29/5 1940		80	72—74	68½
ca. 1/9 1940	105¼	100¾	96¼	90½
Novbr. 1940		96½	91½—92¼	87½
10/3 1942	102	100	94½	87¾

Man vil heraf se de meget store Svingninger, og kun i 1922 og 1934 har der været saa gunstige Vilkaar som nu. I 1920, 1925, 1932 og 1940 har vi været meget langt nede med Kurserne.

Sammenligner man de nuværende Kurser med Kurserne i en længere Aarrække, vil man saaledes se, at de har været særdeles gunstige det sidste Aar, og der er som anført ogsaa mange, der har benyttet Lejligheden til at faa deres Prioritetsforhold bragt i Orden. Med svingende Kurser er det jo ikke let for alle at faa Topnoteringen, men de er nu saa gunstige, at det er rigtigt, for hvem der ikke har sine Prioritetsforhold i Orden, at søge at faa dem ordnede.

Og man ser jo endnu mange Ejendomme med daarlige Prioritetsforhold, hvor det absolut vilde være ønskeligt at faa en Omprioritering i Stand, medens Kurserne paa Kreditforeningsobligationer er gode, men jeg maa dog stærkt pointere, at man ikke skal foretage en Omprioritering, uden at man kan opnaa en virkelig Fordel.

I den Forbindelse vil man maaske spørge: Kan vi vente en Bedring i Kurserne paany eller eventuelt det modsatte?

I den usikre Tid, vi lever i, er Spørgsmaalet ikke til at besvare. Selv om der fremdeles er stor Pengerigelighed, saaledes i Bankerne 8—900 Mill. Kr. i Kassebeholdning, øver det meget store offentlige Forbrug i Forbindelse med Udgifterne i Anledning af Krigen sin store Indflydelse.

Statslaanet paa 277 Mill. Kr. satte en Stopper for Kursstigningen og vel ogsaa for Konverteringen, og naar der projekteres Udgifter til Imødegaaelse af Arbejdsløsheden paa utalte Millioner, sætter dette ogsaa sine Spor.

Trods alt dette vil jeg tro, at vi endnu en Tid vil faa gode Kurser, men Børsen reagerer jo stærkt overfor Begivenhederne indad- og udadtil, og derfor vil vi stadig se nogle Svingninger i Kursen.

Det aldeles afgørende er imidlertid Begivenhederne udadtil, og hvorledes disse vil udvikle sig, kan vi vel godt erkende, at ingen af os kan bedømme.

Hvorvidt der saaledes kan blive Tale om større Konverteringer, lader sig i Øjeblikket ikke afgøre udover Konvertering af 5 pCt. Obligationerne. Den store Pengerigelighed skulde skabe Muligheder, og Renteforholdene i omliggende Lande ligger næsten overalt paa 3½ pCt., altsaa ½ til 1 pCt. lavere end hos os.

Men personlig har jeg Indtrykket af, at der ikke er særlig Stemning for en Konvertering i de Kredse, der skal medvirke, vel nok fordi man maa regne med en højere Rentefod, naar Pengene paany kan komme i Sving. Hvornaar dette saa vil ske, er det store Spørgsmaal. Meget tyder vel paa, at det kan vare længe, og sker dette, kan der vel trods alt melde sig en Konverteringschance.

Man maa derfor stadig være parat til at gribe denne, hvis den melder sig, og den enkelte gør klogt i at være opmærksom paa de Chancer, der kan opstaa.

De er, som jeg før har nævnt, som Regel kortvarige og skal udnyttes omgaaende.

Landbrugets Gældsforhold.

Naar jeg dernæst vender mig til Spørgsmaalet om Landbrugets Gældsforhold, er det ikke uden Ængstelse, at jeg giver mig i Lag med dette Emne.

Der er jo ellers mange, der har følt sig kaldet til at give Landbruget gode Raad. De fleste ud fra den Forudsætning, at Landbrugets Vanskeligheder skyldes Gældsforholdene, at det har været en ren og skær Gældskrise, at Landbruget har været

overprioriteret, og at det har været ude i en letsindig Gældsstiftelse.

Er dette nu rigtigt?

At Landbrugets Gæld er stor, er der ingen, der vil bestride. At det var ønskeligt, at den var meget mindre, maa Landbruget selv være det første til at give Tilslutning til. Saa langt er der altsaa Enighed.

Men det store og afgørende Spørgsmaal bliver efter min Mening dette: Har der været Muligheder for uden denne store Gældsstiftelse, uden denne enorme Kapitaltilførsel til det danske Landbrug at skabe den Produktion, der ikke alene har hjulpet Landbruget over Vanskelighederne, men tillige ved det store Eksportoverskud har muliggjort Tilførsel af Raastoffer og derigennem forøget Beskæftigelses- og Fortjenstmulighederne for de andre Erhverv og skabt et Velstandsniveau, som intet andet Sted i Verden, samtidig med at Landbruget har forsynet Befolkningen med bedre, rigeligere og langt billigere Fødemidler, end man kender andre Steder.

Ikke mindst i disse Aar var der maaske Grund til for den danske Befolkning at tænke paa denne Side af Sagen, navnlig hvis man vil gøre sig den Ulejlighed at kaste Blikket lidt ud i den øvrige Verden for at se, hvorledes man der har det. Det kunde da hænde, at man vilde skønne lidt mere paa den danske Bonde og hans Gerning og være lidt mindre kritisk overfor ham, end Tilfældet desværre ofte er.

Har det nu været muligt at skabe hele denne Produktion med en mindre Kapital? Eller har det været ønskeligt at undgaa denne Kapitaltilførsel og Gældsstiftelse paa Bekostning af en mindre Produktion?

Det er efter min Mening det store Spørgsmaal, der melder sig.

Ser man tilbage paa Landbrugets Udvikling og gaar tilbage til Slutningen af det 18. Aarhundrede, vil man se, at det netop er M a n g e l e n p a a K a p i t a l, der har lagt Hindringer i Vejen for Fremskridtene. De store Landbolove i Slutningen af det 18. Aarhundrede var fortrinlige, og den danske Bonde maa aldrig glemme de Mænd, der gav dem deres Frihed tilbage og skabte Grundlaget for det danske Landbrugs Udvikling, men

Mangelen paa Kapital hindrede i høj Grad disse Loves fulde Udnyttelse.

Man undgik ganske vist det, der i Øjeblikket regnes for at være en Ulykke, nemlig den store Gældsstiftelse, men Følgen var ogsaa, at Produktionen ikke kunde komme i Gang, og dette prægede ikke alene Landbefolkningen, men hele Samfundet helt op til Midten af det 19. Aarhundrede.

Grundlovens Givere saa imidlertid klart, at saafremt Landbruget skulde vinde Fremgang, maatte der Kapital til. Man gav derfor Loven om Kreditforeningernes Oprettelse og mange andre Love, der virkede i samme Retning.

Resultatet blev ganske vist en stigende Gæld, men tillige ogsaa en langt stærkere stigende Produktion.

Disse to Ting er nøje knyttet til hinanden, og jeg tror, det er vanskeligt at skille dem ad. Det gælder for Landbruget, men hvis man tror, at det alene gælder for Landbruget, er det en stor Misforstaaelse. Det samme gælder i større eller mindre Udstrækning for alle andre Erhverv.

*

Man kan naturligvis sige, at Gælden har taget for stort et Omfang. Men hvorfor har Landbruget en saa stor Gæld?

Svaret maa blive, at for det første har Landbruget aldrig kunnet tjene til de store Fremskridt, men har maattet laane sig frem. For det andet har Landbruget i Aarene 1925—40 maattet nøjes med en Forrentningsprocent paa 2,5, og Resultatet heraf er blevet, at Gælden steg med ca. 100 Mill. Kr. om Aaret, og dets Formue blev halveret. Mindst 1 500 Mill. Kr. af Formuen gik tabt og blev flyttet over til den øvrige Befolkning, der samtidig havde en Formuefremgang paa omtrent dette Beløb.

Det har været 15 haarde Aar for dansk Landbrug.

Man var ved at slagte Hønen, der lagde Guldæg til den øvrige Befolkning, eller man kan maaske ogsaa sige det paa den Maade, at man var ved at malke Koen gold. Man var ved at kunne se Enden, og i Tilgift fik Landbruget Prædikatet: Letsindige Gældsstiftere.

Er dette nu berettiget?

Jeg mener absolut Nej. Der er selvfølgelig inden for Land-

bruget som inden for alle øvrige Samfundsklasser letsindige Mennesker, Folk som under Højkonjunkturerne brugte, hvad de tjente, men hvor mange af dem er der nu tilbage? De fleste bukkede hurtigt under og fik derigennem deres Straf.

Men selv for dem, der passede godt paa, har det knebet haardt. Og jeg tør roligt paastaa, at kun ved at de danske Landbrugere netop ikke har handlet letsindigt, men for Størstedelens Vedkommende har passet paa de Penge, de tjente under Højkonjunkturerne, har det været muligt at klare de mange og trange Aar.

Jeg tror, det er rigtigt, at dette bliver sagt saa stærkt, at det kan høres og forstaas af dem, der vil tænke sig lidt om. Og jeg vil gerne tilføje, at hvis Landbruget havde handlet som det offentlige, f. Eks. som Stat og Kommune handler, var Landbruget forlængst gaaet nedenom og hjem.

Paastanden om Letsindighed kan Landbruget som saadan derfor med fuld Ret vise fra sig.

*

Men Landbrugets Gæld e r stor. De 3 sidste Opgørelser viser følgende Resultater:

1909: 1 417 Mill. Kr.
1926: 3 032 „ „ , heri ca. 200 Mill. Kr. for Sønderjylland,
1937: 4 018 „ „ .

Med den Forrentningsprocent, Landbruget har haft, har det naturligvis været vanskeligt at forrente denne Gæld.

*

Man har derfor villet paastaa, at Ejendomspriserne har været alt for høje, alt for opskruede, og at dette er Aarsagen til den store Gæld.

Men hvorledes er Forholdet?

Betales en Landejendom f. Eks. med større Pris, end den kan etableres for?

Svaret maa blive et absolut Nej. Og dette gælder saavel Fortid som Nutid, saavel i Høj- som i Lavkonjunkturer. Det har praktisk talt altid været saaledes, at det kostede mere at etablere et Landbrug fra Bunden af, end det kunde købes for paa det paagældende Tidspunkt, og det har altid været saadan, at den

unge Mand, der anbragte sin Kapital i et Landbrug, paa Forhaand maatte regne med, at han ikke kunde faa denne fuldt forrentet.

Han fik en Arbejdsplads, som Regel nok at bestille, men maatte være forberedt paa en beskeden Fortjeneste.

I Forhold til, hvad det koster at etablere, har Landbruget saaledes aldrig været for højt i Pris.

Medens det som Regel har kunnet lade sig gøre at opføre Beboelsesbygninger og straks tjene et pænt Beløb ved at sælge eller opnaa en fin Forrentning af sin Kapital ved at beholde Ejendommen, har det modsatte saaledes været Tilfældet for Landbruget.

*

Har Landbruget da etableret sig for dyrt? Eller kostet for meget paa Ejendommene i sin Helhed?

Jeg tror, at det med fuld Ret kan hævdes, at Landbrugets Etableringsomkostninger har været meget beskedne; man har saaledes tit maattet indrette sig primitivt, fordi der manglede Kapital, og jeg tror ikke, der i noget andet Erhverv er skabt saa store Værdier for saa smaa Midler. Ved de Anskaffelser, som Landbruget foretager, kan vi vist godt hævde, at der ses meget nøje paa, at de bliver saa billige som muligt. Det gælder særligt for Bygningernes Vedkommende. De knibes ned til det mindst mulige, og som Regel har de været for smaa og kunde helt igennem ønskes baade større og bedre.

Er der noget andet Erhverv, der f. Eks. klarer sig med tilsvarende Bygninger? Jeg tror det ikke.

Og med Hensyn til Maskiner, Redskaber m. v. er der naturligvis bundet meget store Kapitaler, men Reglen er her ogsaa den, at man søger at klare sig med det mindst mulige.

Taget som Helhed maa det altsaa siges, at Landbrugets Produktionsapparat i den Skikkelse, som vi kender det, og som vi har set det vokse frem, ikke har kunnet stilles paa Benene for en mindre Kapital, end sket er.

De Vilkaar, der er budt Landbruget gennem Aarene, har nødvendiggjort en Forcering af Produktionen, for at det har kunnet klare sine Forpligtelser; og kun i Kraft af denne Pro-

duktionsforøgelse har det været muligt at slippe igennem Vanskelighederne, omend det er sket med store Tab.

Og ser vi tilbage, er der vist ingen, der med Rette kan paastaa, at det havde været bedre, om Landbruget havde holdt igen med Hensyn til Forøgelsen af dette store Produktionsapparat for derigennem at mindske Kapitalforbruget. For Landbruget saavel som for Samfundet tror jeg, at Resultatet vilde være blevet langt daarligere.

*

Har alle andre Erhverv ikke netop valgt samme Fremgangsmaade? Udnyttet alle tekniske Fremskridt for at klare sig i Konkurrencen? Og har man ikke netop i disse Erhverv brugt en langt større Kapital hertil end Landbruget?

Det vil næppe kunne bestrides.

Tror man saa, at Landbruget kunde gaa den modsatte Vej og alligevel klare sig saavel indadtil som udadtil i Konkurrencen?

*

Andre Erhverv har haft den store Fordel, at deres væsentligste Frembringelser er afsat paa Hjemmemarkedet til Priser, der nu gennem en længere Aarrække er bestemt gennem den førte Valuta- og Restriktionspolitik. Man har beskyttet den hjemlige Industri paa Landbrugets Bekostning.

Resultatet viser sig derigennem, at Landbruget i 15 Aar har maattet klare sig med en Forrentningsprocent paa 2,5, samtidig med at de øvrige Erhverv i de fleste af disse Aar har oplevet en gylden Periode. De har derfor kunnet forrente og afdrage deres Etableringsomkostninger og tillige gennemgaaende givet et stort og godt Udbytte, overvejende i Kraft af, at de ved den førte Beskyttelsespolitik selv har kunnet bestemme Priserne.

Men ved denne Politik har man hævet Omkostningsniveauet meget stærkt til Skade bl. a. for det danske Landbrug, der overvejende har maattet klare sig med Verdensmarkedets ofte lave Priser og endda se disse beskaarne gennem den førte Valutapolitik.

*

Vil man derfor analysere Landbrugets Vanskeligheder, vil man komme til at indrømme — forudsat at man vil se til Bunds i Spørgsmaalet — at det har været en Krise, der vel skyldes det store Prisfald paa Verdensmarkedet, men tillige den hjemlige Erhvervspolitik.

Da man administrativt herhjemme begyndte at bestemme, hvem der skulde have Fortjenesten, blev det Landbruget, der kom til at suge paa Labben.

Man vil saa sige: Ja, men Landbruget har jo ikke kunnet forrente den store Gæld. Følgelig har det alligevel været en Gældskrise.

Kan man ikke klare sig i Konkurrencen, maa man indskrænke Produktionen og Produktionsapparatet og reducere Kapitalbehovet.

Hvorledes tror man saa, at det vilde gaa det øvrige Samfund?

Kan man komme udenom, at det netop er i Kraft af Landbrugets Produktion, at Industrien og de øvrige Erhverv har kunnet vokse sig store og stærke? — Se f. Eks. paa Landbrugets Eksport-Overskud:

Tabel 1.

	Udførsel Mill. Kr.	Gennemsnit Mill. Kr.	Indførsel Mill. Kr.	Gennemsnit Mill. Kr.	Overskuds-udførsel Mill. Kr.	Gennem-snit Mill. Kr.
1926—40	16 335	1 089	5 069	338	11 266	751
1916—40	26 936	1 077	9 190	368	17 746	710
1909—16	4 048	578	1 842	263	2 206	315
1909—40	30 984		11 032		19 952	

For disse store Millionbeløb har Industri, Haandværk og det øvrige Samfund kunnet faa Varer hjem til Forøgelse af Beskæftigelsen og til Højnelse af Levestandarden.

Mon ikke det med Sandhed kan siges, at det er det øvrige Samfund, der har høstet Frugten af Landbrugets Arbejde, samtidig med at Landbrugets Indtægt har været mindre end beskeden.

Og tør man løbe Risikoen ved, at Landbruget skal blive nødsaget til at reducere sin Produktion og Eksport?

Har man overhovedet gjort sig klart, hvorledes hele vort Samfunds Økonomi og Produktionsforhold havde været uden

denne enorme Eksport? Var der noget andet Erhverv, der kunde have traadt i Stedet? Jeg tror det ikke. Og Danmark vilde ikke uden den Eksport have haft det Velstandsniveau, vi nu har kunnet glæde os over.

Er man derefter enige om, at Landbrugets Produktionsapparat ikke kan skabes for mindre Kapital, end Tilfældet nu er, og er man enige om, at denne Produktion er nødvendig for hele det øvrige Samfund — hvad jeg alligevel vil tro, at de fleste vilde være — saa bliver det store Spørgsmaal tilbage: Vil man saa kunne forlange, at den Kapital, der anbringes i Landbruget, skal forrentes ringere, end Kapital i andre Erhverv?

Det kan gaa til en Tid, men der er Grænser for hvor længe.

*

Saa længe hele Samfundet maatte tage Vilkaarene, som Verdenskonjunkturerne bød, var der ikke noget at sige til, at Landbruget maatte bøje sig for Forholdene, og kunde det ikke klare sig, maatte det gaa ned.

Men anderledes stillede det sig, da Staten faktisk tog Sagen i sin Haand, og Resultatet har været, at man derigennem har skabt 2 Pristal. Et for de eksporterende Erhverv, specielt Landbruget, og et andet for de hjemmeproducerende Erhverv.

Følgen er blevet en Flugt fra Land til By, men tillige at Landbruget ikke har kunnet klare sine Forpligtelser.

Og hvorfor? Overvejende fordi der er ført en ulige Erhvervspolitik.

Derfor maa Landbrugets Krav være absolut Ligelighed i Erhvervsvilkaarene. Mere har det aldrig forlangt, og mere vil det ikke forlange, men dette Krav maa ogsaa opfyldes.

Og gøres dette, da maa Landbruget tage Vilkaarene, som de byder sig, onde og gode imellem hinanden. Det maa da indrette sig efter de givne Forhold, men jeg har ogsaa den Tro, at det vil kunne klare sig ved Siden af de andre Erhverv og paa Linie med disse.

Men jeg tror ikke, det kan klare sig med mindre Kapitalbehov.

(Fortsættes.)

Arvefæste og Husmandslovgivning i de nordiske Lande.

Af Sagfører, cand. jur. *M. Hesselbjerg.*

I to foregaaende Artikler (se T. f. L. Hæfte 5 og 6) har Forfatteren behandlet Spørgsmaalet om Arvefæste og Husmandslovgivning og redegjort for Udviklingen, saaledes som den er foregaaet paa disse Omraader i Danmark og de øvrige nordiske Lande. I nedenstaaende afsluttende Artikel fremsættes nogle Synspunkter vedrørende Arvefæste i Fremtidens Ret.

III.

Arvefæste i Fremtidens Ret.

Som Resultat af den forudgaaende Fremstilling kan fastslaas, at det nedarvede Fæstevæsen i det 18. og 19. Aarhundrede er gaaet stærkt tilbage overalt, dels som Følge af den økonomiske Udvikling, dels som Følge af Lovgivningsforanstaltninger til Fremme af Selvejet. Hvad der nu er til Rest, har forholdsvis ringe Betydning og er i stadig Tilbagegang.

Da der fra Slutningen af forrige Aarhundrede rejste sig en Bevægelse for ved Statens Støtte at fremme Oprettelsen af nye smaa Landbrug, var det den almindelige Opfattelse, at det frie Selveje var den eneste Besiddelsesform, som havde nogen Berettigelse, og det gav ikke i første Omgang noget Resultat, at det fra enkelte Sider blev gjorf gældende, at Besiddelsesformen: Fæste netop egnede sig godt for Nybyggere med en lille Kapital, idet disse let vilde mangle Evne til selv at klare daarlige Konjunkturer, medens Staten, der hjalp dem i Gang, baade havde Evne til at tage Del i Risikoen og kunde forventes at ville tage alle rimelige Hensyn til dem.

Det fremgaar af den forudgaaende Udvikling, at Tiden i nogen Grad har givet Tilhængere af Fæstevæsenet Ret i deres

Anskuelser. Efter en Periode med Selveje har fire af de fem nordiske Lande forsøgt at skabe nye Former for Fæste. Paa den anden Side kan det dog ikke siges, at Forsøgene paa at skabe et moderniseret Fæste endnu har ret store praktiske Resultater at opvise.

Hvad der har medført et noget ændret Syn paa det frie Selveje er den stadig stigende og efterhaanden alt for store Gældsstiftelse, der har medført, at en stor Part eller den største Part af Ejerne er mere usikkert stillede, end Fæsterne var det i forrige Aarhundrede. Det er blevet et stort Problem, der kræver sin Løsning, hvorledes man skal fjerne denne Svaghed ved Selvejet. Den tyske Arvegaardslovgivning betyder en Reform paa dette Punkt. Naar paa denne eller maaske paa anden Maade overdreven Gældsstiftelse blev forhindret, kunde man spørge, om Fæsteformen herefter ikke vilde være overflødig.

Dette vilde dog næppe være Tilfældet. Skal Gældsstiftelsen begrænses gennem en Arvegaardslovgivning, bliver det et Problem, hvorledes der skal skaffes Ejendomme til de Landbrugere, som ikke kan faa nogen i Arv. Staten maa derfor fortsætte sin Kolonisationsvirksomhed, maaske i forøget Grad, og det bliver et Spørgsmaal, om den ikke bør bruge Fæsteformen dertil, og — i bekræftende Fald — hvorledes den bedst kan udformes.

De foretagne Forsøg stemmer overens i, at Fæstet ikke er begrænset til et Aaremaal eller til Fæsterens og Hustrus Levetid. Det var en af Ankerne mod Livsfæstet, at Fæsteren ikke havde nogen Sikkerhed for, at hans Arbejde paa Ejendommen kom hans Arvinger til gode. Det moderne Fæste er overalt en Art af Arvefæste, men indenfor dette Begreb er der Mulighed for forskellige Kategorier. Navnlig er der en Modsætning mellem Arvefæste med Ret til at sælge og pantsætte og Arvefæste uden saadan Ret. Endvidere kan der være Tale om at fastsætte Brugerens Afgift paa forskellig Maade.

Hvad nu det sidste Spørgsmaal angaar, er det af Interesse at se paa tidligere anvendte Afgiftsformer. Der tænkes i det følgende særlig paa de danske Forhold.

En meget gammel og maaske den ældste Form er Metayageafgiften, hvor Brugeren afgiver til Ejeren en Part af det enkelte Aars Høst, f. Eks. Halvdelen. Denne Form har den Fordel, at den stærkt begrænser Brugerens Risiko, naar Høsten af en eller anden Grund slaar fejl, idet Ejeren tager sin Part af Tabet herved. Metayageafgiften kan af denne Grund under visse Forhold have sin Berettigelse, og den anvendes endnu ikke saa lidt, f. Eks. i Frankrig og Sydeuropa; saaledes svarer Nybyggere i Italien, der af Staten faar overladt tidligere udyrket Jord, en Metayageafgift til denne. I de nordiske Lande er denne Form dog saa godt som helt gaaet af Brug, jfr. det foregaaende.

Dette har sin Forklaring i, at Metayageafgiften har sine betydelige Skavanker. Den vil let være en afgørende Hindring for en intensiv Jorddyrkning. De særlige Udgifter herved maa Brugeren bære alene, medens Jordejeren faar sin Part af det forøgede Udbytte. Følgen vil blive, at Brugeren staar sig bedst ved en Dyrkningsmaade, der forlanger lidt Arbejde og ringe Kapitalindsats. Ud fra denne Betragtning har Lovgivningen i det 18. og 19. Aarhundrede virket for Afskaffelse af Tienden, for saa vidt denne erlagdes som en Kvota af Høstudbyttet, og heller ikke i denne Form, som Kirkeskat eller Grundbyrde, kendes nu nogen Metayageafgift i de nordiske Lande.

En anden Grund, hvorfor en Metayageafgift ikke kan komme i Betragtning, er den, at Høstudbyttet ved Smaabrug ikke avles med direkte Salg for Øje, men hovedsagelig anvendes til Husdyrbrug, saaledes at Smaabrugernes Indtægt væsentlig fremkommer ved Salg af Husdyrprodukter, hvortil endda ofte er anvendt indkøbt Korn og andre Planteavlsprodukter.

Den i Middelalderen mest anvendte Afgift bestod dels i faste Kvanta Naturalier, dels i Penge, hvortil senere kom Arbejde, Hoveri, i udstrakt Omfang. I denne Form laa ogsaa en vis Risikodeling, selv om mindre end ved Metayage, idet en daarlig Høst normalt gav høje Priser, saa Pengeafgiften relativt blev lettere at svare, og Hoveriet blev en lige stor Byrde i gode som i daarlige Tider. Medens Naturalierne i ældre Tid levere-

des in natura, blev de i det 19. Aarhundrede, hvor de som Regel bestod i Korn, i Almindelighed beregnet i Penge efter Kapitelstakst, hvad dog ikke gjorde nogen større Forandring.

Saavel Metayageafgiften som den faste Afgift er baseret paa en Vurdering af Landbrugets Afkastning, idet Vurderingen dog sker paa forskelligt Grundlag.

Da man første Gang forsøger at skabe et moderniseret Fæste ved de danske Jordrentebrugslove af 1919, er Grundlaget et andet, nemlig en Vurdering af Jordens Værdi. Tanken er denne, at Jordværdien vil afhænge af Landbrugets Afkastning, og naar Afgiften sættes i Forhold til Jordværdien, vil den ogsaa passe med Landbrugets Afkastning.

Denne Tanke viste sig ikke at svare til Virkeligheden. En Forandring i Landbrugets Afkastning vil nok paavirke Jordpriserne, men kun langsomt og svagt, idet Jordprisen er en Langtidspris, der ikke bestemmes af de øjeblikkelige Priser paa Landbrugets Produkter. Det viste sig under Kriseaarene efter 1930, at Jordpriserne trods Landbrugets helt svigtende Rentabilitet ikke faldt stærkt, og den Lettelse, som Jordrentebrugerne fik i Afgiften paa Grund af Nedsættelsen i Jordværdien, kunde i hvert Fald ikke hjælpe dem over Vanskelighederne.

Ved Loven af 25. Marts 1933 om Statshusmænds Rentebetaling forsøgte man da at skabe en Ordning paa et lignende Grundlag som Fæste mod Afgift i Naturalier. Det samme Princip er lagt til Grund for den svenske Arvefæstelov af 4. Juni 1926. Det var i Virkeligheden et Forsøg paa at vende tilbage til Princippet i den ældre Fæstelovgivning. For saa vidt angaar den svenske Lov var der intet mærkeligt heri, da denne betegner Forholdet som Fæste. For den danske Lovs Vedkommende fik man derimod en mærkelig Blanding af Selveje og Fæste, man kunde kalde det „Selveje paa Fæstevilkaar".

Medens den svenske Lov ingen Resultater har medført, fordi den i det hele ikke er kommet i Anvendelse, blev Forsøget i den danske Lov opgivet ved Loven af 13. April 1938, altsaa efter nogle faa Aars Forløb. Man havde ventet, at Afgiften, der var fastsat efter Priserne paa Smør, Flæsk og Byg, skulde

variere med Konjunkturerne, men i Aaret 1936/37 slog dette ikke til, idet Landbrugets Nettoudbytte trods ret høje Priser paa de nævnte Produkter var ringe, bl. a. fordi Høsten var betydelig under Middel. Det viste sig med andre Ord, at Landbrugets Nettoudbytte ikke behøver at være parallelt med Prisniveauet. Dette kan skyldes en ringe Høst, men dertil kommer, at de smaa Brug i Almindelighed køber betydelige Mængder af Korn til Opfodring, og at høje Kornpriser kan være en tvivlsom Fordel for Smaabrugerne; alligevel medfører den automatisk en Forhøjelse af Afgifterne. Dette Forhold gør, at en Afgift baseret paa Prisen for Salgsprodukterne maaske ikke passer saa godt med Nettoudbyttet. Det vil i hvert Fald næppe blive Tilfældet under den nuværende Krig, idet Smaabrugerne trods de høje Priser paa Smør, Flæsk og Korn antagelig vil blive vanskeligt stillede og i hvert Fald slet ikke kan svare en Afgift i Forhold til Produktpriserne.

Hvis man af disse Grunde maa opgive at fastsætte Fæsternes Afgifter i Forhold til Priserne paa deres Salgsprodukter, bliver der den Mulighed tilbage at beregne dem i Forhold til Landbrugets Nettoudbytte. Denne Mulighed er først fremkommet, efter at man i dette Aarhundrede (i Danmark fra 1916) har forsøgt gennem et omfattende Regnskabsmateriale at beregne Landbrugets Rentabilitet i de enkelte Aar. Den danske Lov af 13. April 1938 har forsøgt at anvende disse Beregninger som Grundlag for Statshusmændenes Rentebetaling til Staten.

Det er ovenfor gjort gældende, at dette System var irrationelt, naar der var Tale om Renter af en bestemt uforanderlig Gæld. En anden Sag er det imidlertid, naar der er Tale om en Fæsteafgift (maaske rigtigere Metayageafgift), en Afgift for Brugen af en fremmed Ejendom. Afgiften sættes da ikke i Forhold til en Pengegæld, men i Forhold til Værdien af Ejendommen, saaledes som denne fastsættes efter Vurdering, helst med faa Aars Mellemrum. Ejeren af Ejendommen bærer da Hovedparten af Risikoen i daarlige Tider, herunder ogsaa Prisfald paa Ejendommen, men tager til Gengæld en Gevinst i gode Tider, herunder ogsaa Prisstigning paa Ejendommen. Brugeren vil ikke let blive nødlidende i de daarlige Tider, men vil til

Gengæld ikke faa nogen større Fordel af gode Tider, navnlig vil han ikke faa nogen Kapitalgevinst ved Ejendommens Stigning i Værdi.

Skulde man gennemføre et saadant System, maa det ikke alene anvendes med Hensyn til Jorden, men ogsaa for Bygningerne. For det første er det meget vanskeligt at vurdere Jorden for sig og Bygningerne for sig. Dette gør man ganske vist i Danmark som Grundlag for Ejendomsskatterne og for Jordrentebrugernes Afgift af Jorden, men disse Vurderinger maa nødvendigvis blive vilkaarlige, og i Tilfælde af Stigning eller Fald i Ejendomspriserne er det i Virkeligheden umuligt at afgøre, hvor stor en Del af Stigningen eller Faldet der skyldes Jorden, og hvor stor en Del der skyldes Bygningerne. Dertil kommer, at Bygningsværdien ved Smaabrug i Nutiden ofte er større end Jordværdien, og at man derfor kun gennemfører Systemet halvt, naar man nøjes med Afgift af Jordværdien.

Teoretisk set er en Brugsafgift i Forhold til Landbrugets Nettoudbytte meget god. Spørgsmaalet bliver kun, om man formaar at overvinde de praktiske Vanskeligheder. Disse vil bl. a. bestaa i, at Driften af de forskellige Brug kan variere fra Egn til Egn og efter Jordens Beskaffenhed. Visse Brugere vil alene lægge Vægt paa Kvægavlsprodukter, andre kan tillige lægge Vægt paa Dyrkning af andet, f. Eks. Kartofler, Sukkerroer og Frø. Som Følge heraf kan en Del af Brugerne i de enkelte Aar have et Udbytte, der afviger stærkt fra Gennemsnittet, og hvis Afvigelsen bestaar i et Mindreudbytte, kan der fremkomme Vanskeligheder.

Dette er dog ikke nogen afgørende Indvending. Intet System kan borteliminere enhver Risiko, og man maa være tilfreds, hvis Risikoen blot kan begrænses saa stærkt, saa de paagældende Brugere ikke kommer i større Vanskeligheder, end de normalt kan overvinde.

I denne Forbindelse kan bemærkes, at Staten næppe heller bør give Støtte til Oprettelse af nye Brug, hvis ikke Brugeren selv har nogen økonomisk Modstandskraft ved egen Kapital. Det er en god og sund Tanke, at Staten støtter Oprettelse af nye Brug for Personer, der har vist Interesse for Landbruget og

Evne til Sparsommelighed, men gaar man udover dette, fører det let til Skuffelse baade for Samfundet og Brugerne. Man maa ikke se bort fra, at der findes mange ved Landbruget beskæftigede, der er bedre egnet til at være i Tjeneste hos andre end til at drive selvstændig Virksomhed. Det sidste kræver saavel Sans for Økonomi som en vis Evne til Administration, og dette kan meget vel mangle hos adskillige, der har udført et godt Arbejde i andres Tjeneste.

I svensk Ret er Arvefæsteretten efter Loven af 1926 overdragelig, ligesom den kan gøres til Genstand for Retsforfølgning, hvorimod der ikke kan gives Pant i den. Efter den islandske Lov af 1. Februar 1936 er Forholdet omvendt dette, at Retten ikke kan overdrages eller gøres til Genstand for Retsforfølgning, hvorimod der kan gives en begrænset Panteret, naar Laan optages til et bestemt Formaal. Der har saaledes ligget forskellige Synspunkter til Grund for de to Love.

Den svenske Lov er gaaet ud fra, at der ikke uden særlig Grund burde lægges Hindringer i Vejen for Omsætningen af Fæsteretten. Eventuelle Ulemper herved vil man undgaa ved, at Staten har betinget sig en Indløsningsret, hvis Overdragelse sker til andre end Fæsteren nærstaaende Personer, og hvis Køberen er aabenbart uegnet som Bruger. Endvidere har man ment, at Afgiftens Foranderlighed vilde bevirke, at der ikke kunde finde Spekulation Sted i saadanne Ejendomme.

Det er dog nok tvivlsomt, om denne Betragtning er rigtig. Da Bygningerne tilhører Fæsteren, og Afgiften er fastsat for en lang Aarrække, er der intet i Vejen for, at Værdien af Fæsteretten kan være svingende, og at Prisen kan drives stærkt i Vejret under gunstige Konjunkturer. Statens Indløsningsret er ikke nogen Garanti herimod, navnlig fordi Staten da i Regelen skal betale den Sum for Fæsteretten, hvortil den er solgt.

Den islandske Lov adskiller sig afgørende fra den svenske Lov derved, at Fæsteretten aldrig kan overdrages til andre end Fæsterens Arvinger. Det er utvivlsomt Lovens Tanke, at der ikke maa være nogen Mulighed for Fæsteren til at kapitalisere og realisere hverken den Fordel, der ligger i de gun-

stige Fæstevilkaar eller i Prisstigning paa Ejendommen. Disse skal komme Fæsterens Arvinger til gode, og hvis saadanne ikke findes, falder Ejendommen tilbage til Staten.

Dette er sikkert den eneste effektive Maade at forhindre Spekulation med Fæsteretten og til at bevirke, at Statens Begunstigelse af Fæsteren bliver til nogen varig Fordel. For saa vidt har den islandske Lovgivning et Fortrin for Arvefæstelovgivningen i de andre Lande. Det kan derimod synes, at Begunstigelsen af Fæsteren er mere vidtgaaende, end Formaalet kræver. Det er forstaaeligt, at Afgiften ved Fæstemaalets Oprettelse sættes til 3 pCt. af Ejendommens Vurderingssum men det synes urimeligt, at denne Afgift ikke kan forhøjes, saa længe denne Fæsters Slægt besidder Ejendommen. Selv om Afgiften var 3 pCt. af Ejendommens Vurdering til enhver Tid, maatte dette være fordelagtige Vilkaar for Fæsteren og i hvert Fald gunstigere Vilkaar end de fleste Ejendomskøbere normalt faar. Hvis den samme Slægt gennem flere Generationer besidder Ejendommen, kan Afgiften paa Grund af den normale Forringelse af Pengenes Værdi blive rent ubetydelig (man tænke f. Eks. paa en Pengeafgift, der er fastsat for 100 Aar siden og ikke senere er forandret). Den paagældende Slægt vil da undertiden hænge ved Ejendommen blot for ikke at gaa Glip af denne Fordel. Det synes langt sundere, om der fandt en ny Fastsættelse af Afgiften Sted enten med visse Aars Mellemrum eller ved hvert Ejerskifte. Dette udelukkede ikke, at Afgiften til enhver Tid var moderat. Skulde dette medføre, at Arvingerne undertiden ikke ønskede at overtage Fæsteretten, vil der sikkert være rigeligt med kvalificerede Liebhavere til den. Hvis man stiller Fæsterne alt for gunstigt, vil det let blive uoverkommeligt for Staten at tilfredsstille selv den mest berettigede Efterspørgsel efter Jord til nye Brug.

Saafremt det er muligt at naa til en Form for Arvefæste, der er tilfredsstillende saavel fra Brugerens som fra Samfundets Side, bør dette være den eneste Besiddelsesform, der kan anvendes ved Oprettelsen af nye Brug med Statens Støtte. Det duer ikke, at man giver Nybyggerne Valget mellem Selveje og Arvefæste, thi da bliver den sidste Form kun i ringe Grad

benyttet, saaledes som Erfaringerne viser. Det er ikke noget Argument mod Fæstet, at Nybyggerne foretrækker Selveje, thi Nybyggere ser alene Sagen ud fra deres private — maaske misforstaaede — Interesse, ikke ud fra Samfundets, og det kommer ikke an paa at tilfredsstille nogle enkelte Personers ofte kortsynede Ønsker, men at finde en Ordning, der er gavnlig saavel for Brugerne som for Samfundet. Naar Samfundet ofrer betydelige Midler til Oprettelse af nye Brug, har det ikke alene Ret, men ogsaa Pligt til at stille de Betingelser, der er nødvendige, hvis Kolonisationsvirksomheden ikke alene skal være til øjeblikkelig Fordel for nogle tilfældige Personer, men til varig Gavn for Landbrugerstanden og derved ogsaa for selve Samfundet.

Da det har vist sig, at Betegnelsen Ejendom er mere tiltrækkende end Arvefæste, har man saavel i dansk som i norsk Ret forsøgt en Form for Ejendomsret, der skulde umuliggøre Spekulation med og opskruede Priser paa de paagældende Brug derved, at Staten har betinget sig en Genkøbsret, hvis Ejendommen overdrages til en Pris, der findes urimelig. Efter den danske Lov af 4. Oktober 1919 om Salg af Jorder i offentlig Eje har Staten, for saa vidt angaar Jordrentebrugene, naar Ejendommen søges overdraget til andre end den hidtidige Ejers Livsarvinger, Forkøbsret til Jord og Bygninger for Anskaffelsesprisen med Tillæg af Udgifter til Forbedringer, og efter den norske Lov af 22. Juni 1928 har Staten (Kommunen) en tilsvarende Ret ogsaa for Selvejerbrugene. Det kunde synes, at man derved vilde opnaa samme Resultat som ved en Arvefæstelovgivning.

Mod saadanne Bestemmelser kan dog indvendes, at Staten ikke med Rimelighed kan betinge sig Værdistigning, naar den ikke samtidig tager Risikoen for Prisfald, hvad den ikke har gjort. Dernæst bør der regnes med Ordets Magt over Tanken. Naar Staten betegner Forholdet som Selveje, vil Nybyggerne mene, at de har samme Ret til en Konjunkturgevinst som andre Ejere. Foreløbig har den paagældende Bestemmelse ikke haft nogen Betydning i Danmark, fordi der ikke er sket nogen Værdistigning siden 1919, og den tilsvarende norske Bestem-

melse kan af samme Grund sikkert heller ikke have haft nogen Betydning. Men selv under andre Forhold vil de paagældende Bestemmelser næppe blive meget andet end en Lov paa Papiret. Hvis Samfundet vil gennemføre en Besiddelsesform, der lader Samfundet tage Konjunkturgevinster og Konjunkturtab eller i hvert Fald Hovedparten heraf, er det af Vigtighed, at dette Formaal tydeligt fremgaar af selve Navnet Arvefæste.

†

Landbrugskonsulent M. Winther Lützen.

20. December 1877 — Maj 1942.



M. Winther Lützen.

Fra Færøerne er indløbet Meddelelse om, at Landbrugskonsulent *Winther Lützen,* Thorshavn, er afgaaet ved Døden i en Alder af 64 Aar.

Mads Winther Lützen fødtes i Klaksvig 20. December 1877 som Søn af Købmand Nickels Lützen og Hustru f. Winther, og han nedstammer saaledes fra to af Færøernes førende Slægter. Han tog Præliminæreksamen i Thorshavn og blev i 1900 norsk Landbrugskandidat. Efter forskellig Virksomhed ved Handel og Landbrug blev han i 1917 ansat som Færøernes Landbrugskonsulent, hvilken Stilling han beklædte til sin Død, og hvor han i en Brydningstid fik en afgørende og god Indflydelse paa det færøske Landbrug.

Stillingen som færøsk Landbrugskonsulent svarer til de danske Statskonsulenters, men medens disse har et begrænset Arbejdsfelt, strækker hans sig overalt, hvad der vedrører Landbruget og ofte længere endda.

Winther Lützen fik da ogsaa en lang og en travl Arbejdsdag. Ved talrige Rejser omkring paa Øerne kom han i Forbindelse med snart sagt alle, der beskæftigede sig med Landbrug, og besøgte man ham paa hans Kontor i Thorshavn, kunde man næsten altid være sikker paa, at der sad en eller flere ude omkring fra Bygderne, som var kommet til Thorshavn og samtidig benyttede Lejligheden til at søge Raad og Bistand hos Landbrugskonsulenten. Denne store konsultatoriske Virksomhed, der er gennemført i en Periode, hvor det færøske Landbrug fra den gamle, ekstensive Drift søgte over i mere intensive Former, har haft meget stor Betydning, og lige meget hvor travlt Winther Lützen havde, saa havde han altid Tid til at drøfte Tingene grundigt igennem med Folk.

Dette Arbejde affødte en anden Virksomhed, som til Tider kunde være meget omfattende. Der blev nemlig ofte Tale om Anskaffelse af nyt, og hvad enten det drejede sig om Redskaber, Avlsdyr, Staaltraadshegn, Kunstgødning, Læggekartofler, Markfrø el. a., var det gerne Winther Lützen, der maatte staa for Importen. Det blev med andre Ord en hel Handelsvirksomhed, der desværre undertiden medførte pekuniære Tab.

Ogsaa det Offentlige lagde stort Beslag paa hans Arbejdskraft, og senere Aars Landbolove er delvis blevet til paa hans Initiativ og alle under hans Medvirkning, ligesom deres Administration ofte har krævet hans Bistand. Af dette Arbejde er der særlig Grund til at fremdrage Lovene om Udstykning, om Husdyrbruget og om Omordningen af Landbrugets Styrelse. Denne Side af hans Virkeomraade omfatter ogsaa de utallige Landbrugssager, han gennem Aarene har medvirket i, og de mange Embedsmænd, der gennem Aarene har nydt godt af hans store Indsigt, staar i stor Taknemmelighedsgæld til ham for dette Arbejde. Jeg hører selv til en af dem, der staar i størst Gæld til ham for al den Vejledning og Støtte, jeg fik af ham i min Forsøgsvirksomhed, og som var af uvurderlig Betydning for mig, der paa Forhaand var helt ukendt med færøske Forhold.

Ved Siden af sin Konsulentvirksomhed fik han ogsaa Tid til at beskæftige sig med Landbrugets Foreningsvirksomhed. Paa hans Initiativ stiftedes saaledes Færøernes Landboforening, som

han i mange Aar var Formand for, og som bl. a. iværksatte en omfattende Dyrskuevirksomhed og et Kontrolforeningsarbejde, og han fik organiseret Fællesindkøb af Frø og Kunstgødning.

Det er saaledes en travl og indholdsrig Arbejdsdag, der nu har fundet sin Afslutning, og vi, der havde den Lykke at kalde os Winther Lützens Venner, siger ham Tak.

Æret være hans Minde.

Ejnar Knudsen.

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1941.

II.

Beretning fra Statskonsulent N. Tholstrup Pedersen.

I Aaret 1941 har jeg været paa Rejse i 176 Dage med ialt 77 Mejeribesøg og 34 Bøtteudstillinger; den øvrige Tid er saa medgaaet til Ugebedømmelser i Aalborg og Frederikshavn, Statens Smørbedømmelser, de provinsielle Mejeriudstillinger, Mejeriskolernes Eksamen samt til forskellige Møder.

Arbejdet har ogsaa i Aar været besværliggjort af vanskelige Trafikforhold, og den strenge Vinter bidrog yderligere til at forværre Forholdene. Den Nedgang i Mejeribesøgene, som begyndte i Sommeren 1940, er derfor ogsaa fortsat, hvilket forøvrigt er meget beklageligt. — Under Mejeriernes ændrede Arbejdsforhold med faldende Smørproduktion og deraf følgende tekniske Vanskeligheder af forskellig Art samt Fremskaffelse og Udnyttelse af indenlandsk Brændsel vilde hyppigere Mejeribesøg ofte være af Betydning. — Ansættelsen af tre nye Mejerikonsulenter har for mit Vedkommende medført, at jeg har kunnet afgive baade Randers og Thisted Amts Udstillingskredse; Afstandene i mit Distrikt er derved blevet betydeligt reducerede og Mulighederne for hyppigere Mejeribesøg saaledes forbedret.

Den Nedgang i Smørkvaliteten, som satte ind ved sidste Aars Slutning, har holdt sig Vinteren igennem; de ændrede Fodringsforhold og deraf følgende Tilbagegang i Mælkemængden bærer Skylden herfor. Den mest fremtrædende af Smørrets Vinterfejl er uden Sammenligning den daarlige Konsistens, der finder Udtryk i Betegnelsen: sprød, kort, grynet og smuldrende.

Den i Fjor her omtalte „Temperaturbehandling af Fløden" er imidlertid taget op af en Del Mejerier nu sidst paa Aaret og, som det synes, med endog fortrinlig Virkning. Der kan ikke være Tvivl om, at vi i denne Behandlingsmaade har et i Praksis gennemførligt Modtræk imod svigtende Konsistens, og den vil sikkert ogsaa blive indført paa de fleste Mejerier. Nævnte Metode medfører endvidere den Fordel, at Renkærningen bliver betydelig forbedret; dette fremgaar ikke blot af svenske og danske Forsøgsresultater, men vor Mejeripraksis synes fuldtud at bekræfte dette — i hvert Fald under de givne Forhold med det meget faste Smørfedt.

Det kan ikke nægtes, at det for Renkærningens Skyld var fristende at fortsætte med denne Flødens Temperaturbehandling ogsaa efter, at Køerne er kommet paa Græs, og Vanskelighederne med Opnaaelse

af tilfredsstillende Renkærning rigtigt sætter ind. — Tidligere har vi hatf daarlige Erfaringer med Fløde-Dybkølingens Indvirken paa Smørrets Konsistens, men maaske kunde nogle Kærningsforsøg bringe Klarhed over Spørgsmaalet?

Den tvungne Ugebedømmelse af Smørrets Holdbarhedsprøver, der begyndte i Efteraaret, kan ikke siges at være populær fra Starten; der har været en Del Vanskeligheder med Anskaffelsen af ret kostbare Termostater, med Indretning af Laboratorier og tillige ved Tilrettelægningen af selve Smørbedømmelsen. Det er desværre blevet ordnet saaledes, at Holdbarhedsprøverne ofte skal forsendes over store Afstande, før de kan komme i Termostat, hvilket saa igen medfører, at Bedømmelsesresultaterne kommer næsten en Uge senere ud til Mejerierne. Det gælder netop om, at Mejerierne bliver gjort bekendt med Resultaterne saa hurtigt som muligt. De indførte Fællesbedømmelser — for indtil 4—5 Firmaer eller Filialer — har endvidere medført den Ulempe, at det nu er næsten umuligt straks efter Bedømmelsens Afslutning at føre nogen Kontrol med, hvad de enkelte Mejerier har faaet. — Forhaabentlig er alt dette kun Begyndervanskeligheder, som man efterhaanden vil faa Bugt med. — En omhyggelig gennemført Ugebedømmelse har fremdeles den største Betydning; efter denne burde man hver Uge kunne sortere fra alt det Smør, som af en eller anden Grund ikke egner sig for almindelig Konsum, og stille det til Raadighed for Bageribrug. — Efter Margarineproduktionens næsten fuldstændige Ophør er Bagerne jo henvist til at bruge Smør til Kagerne.

III.

Beretning fra Statskonsulent Niels Balle.

Olieknaphed har i høj Grad præget mit Arbejde i det forløbne Aar. Alle Udvidelser af Landelektricitetsværker er standset, og de med Udvidelserne følgende Afleveringsprøver er faldet bort.

Mange af de helt smaa Værker er gaaet ind under Højspændingsværkerne, og mange har anskaffet Omformer eller Ensretter og køber Strøm fra disse. Prisen er en Del varierende, men ligger dog som Regel mellem 10 og 15 Øre pr. kW Time maalt paa Højspændingssiden plus faste Afgifter af meget forskellig Art og Størrelse.

Mange af de bedst drevne Værker søger dog at klare sig igennem de ved Krigen opstaaede Vanskeligheder ved Hjælp af Vind eller Gas, altsaa ganske som under forrige Verdenskrig.

Langt de fleste af de anskaffede Vindmøller er 18 m Klapsejlere, og der er Erfaring for, at saadanne Møller under gunstige Forhold, d. v. s. god Beliggenhed, stort Akkumulatorbatteri og Døgndrift kan yde 50 000 à 60 000 kWT aarlig. Af Propelmøller — System F. L. Smith — er der ogsaa opstillet en Del, men om disse med Hensyn til Driftssikkerhed og Økonomi kan klare sig i Konkurrencen med Klapsejlerne, er det endnu for tidligt at udtale sig om.

Man maa jo nemlig ikke glemme, at Vindkraftens bedre eller daarlige Udnyttelse i Vindkraftmaskine er komplet ligegyldig, da Vind-

kraften er gratis. — Det, som det kommer an paa, er, hvad hver kWT koster, naar der tages Hensyn til Forrentning, Afskrivning og Reparationer m. m., samt hvilken Type der er mest driftssikker.

Gassen spiller dog langt større Rolle end Vinden som Kraftkilde paa Landelektricitetsværker og i øvrigt ogsaa i Landbruget.

Der anvendes baade Generatorer af det gamle System, altsaa med opadgaaende Træk, og af det nyere System som ved Biler og Traktorer, altsaa med nedadgaaende Træk. De første, der faar Gassen renset i Skrubber og Tjæreudskiller, er langt de almindeligste, og Driftssikkerheden synes overalt at have været tilfredsstillende, naar de første Begyndervanskeligheder har været overstaaet. Tjæren bliver ofte renset og kan anvendes i Reservemotoren, mens Gasmotoren bliver efterset og renset.

Ved Generatorer med nedadgaaende Træk bruges ogsaa i Reglen Skrubber og undertiden Tjæreudskiller, og med gode, askefattige Tørv synes Resultatet som Regel ogsaa at være tilfredsstillende, men med mindre gode Tørv synes Erfaringen at vise, at det gamle System er at foretrække.

Diesel-Motorens Kompressionsforhold bliver næsten altid ændret enten ved at hæve Topstykket eller ved at sænke Stemplet. Til Tænding anvendes oftest et 12 Volts Batteri og Tændrør med højt Glødetal.

Nedgangen i Kraftydelse angives i Reglen til at ligge mellem 15 og 25 pCt., og Forbruget af Tørv til 2 à 2,5 kg pr. kWT. Smøreolien forurenes noget mere og skal følgelig skiftes noget tiere, naar der køres med Gas, end naar der anvendes Solarolie.

Det ovenfor anførte skyldes for en væsentlig Del Besvarelsen paa et stort Antal Spørgeskemaer, som jeg har udsendt til en Del af de Elektricitetsværker, jeg i Aarenes Løb har været Raadgiver for.

Medens Traktorejerne i vort Naboland Sverige allerede i Aar og Dag har anvendt Gas til mange af deres Traktorer og ved Hjælp af rigelig Støtte fra Statens Side har faaet sat hele dette Spørgsmaal i System, saa har der hidtil kun været ringe og spredt Interesse for Gassens Anvendelse til Traktorer her i Danmark.

Grunden er vel til Dels, at Traktoren ikke helt spiller samme Rolle her som i Sverige, men det kan ogsaa skyldes, at Traktorejerne vedblivende fik tildelt Olie om end i reduceret Mængde, og at de derfor har levet videre i Haab om bedre Tider inden alt for længe.

Men da ingen ved, om Tilførslerne ikke en skønne Dag helt standser, burde Tiden have være anvendt til Prøver og Forsøg med forskellige Generatorfabrikater i Forbindelse med de her i Landet mest anvendte Traktorer. Mangel paa Interesse fra de fleste Fabrikanters Side hindrede dog noget saadant.

Den i sidste Aarsberetning omtalte lille, billige Generator, der blev konstrueret paa Teknologisk Institut, har, saa vidt jeg kan skønne af faldne Udtalelser, fuldt ud svaret til sin Hensigt, nemlig at være en „Nødhjælp" for de Landmænd og Haandværkere, der tidligere har anvendt Petroleumsmotorer som Drivkraft. Det første Oplag af Pjecen med Tegninger og Beskrivelse er da ogsaa forlængst uddelt.

Usikkerheden paa Kraftforsyningens Omraade har naturligvis be-

virket, at jeg har modtaget en Mængde baade skriftlige og mundtlige Henvendelser med Anmodning om Raad og Vejledning paa mange forskellige Omraader. Langt de fleste har dog drejet sig om Generatorgas og dens Anvendelse som Motorbrændsel, men der er dog ogsaa rettet mange Spørgsmaal til mig vedrørende Carbidgas til Motorer. Som Regel har jeg paa det bestemteste maattet fraraade dette, dels fordi Carbid næppe vedblivende kan fremskaffes i tilstrækkelig Mængde, og dels fordi den bliver uforholdsmæssig dyr som Motorbrændsel. I Følge vore Forsøg maa der nemlig regnes med op imod 1 kg Carbid pr. HK Time, og da Prisen ligger mellem 50 og 60 Øre pr. kg, kan Brændselsudgifterne for en Dags Arbejde med en Traktor let løbe op til lige saa mange Kroner! Hertil kommer, at Carbidgas er meget ustabil og derfor vanskelig at arbejde med. Kun til helt smaa Motorer med faa Timers dagligt Arbejde — som f. Eks. Malkemaskinemotorer — kan Carbidgas efter min Mening have sin Berettigelse.

Ogsaa vedrørende Vindkraft, Vandkraft og Dampkraft er der stillet mig mange Spørgsmaal. Særlig om de smaa Propelmøller til Lysanlæg har jeg faaet mange Henvendelser.

I øvrigt har min Tid i højere Grad end sædvanlig været optaget af Undervisning baade paa Teknologisk Institut og paa Landbohøjskolen. — Tilslutningen til „Kursus i Maskinbrug for Landmænd" var nemlig saa stor, at det maatte doubleres, og paa Landbohøjskolen medførte den nye Undervisningsplan, at der i Efteraarshalvaaret blev dobbelt Hold af Landbrugsstuderende foruden Mejeribrugsstuderende. Endelig har jeg holdt Forelæsninger for Landbrugsmaskinsmede, Soldater, Fiskere m. fl.

Af skriftlige Arbejder har jeg foruden tekniske Artikler til Tidsskrifter udarbejdet en lille Lærebog for Arbejdsteknisk Skole kaldet „Forbrændingsmotorer og Traktorer" samt paabegyndt en ny Udgave af Motorbogen.

Litteratur.

Den danske Landboret.

Ny Udgave ved *S. Kinch* og *Fl. Tolstrup*.
Gads Forlag. 651 Sider.

En saakaldt Landboret, omhandlende den specielle Lovgivning vedrørende faste Ejendomme paa Landet, Vejvæsen, Hegn og Vandløbslovgivning, fremkom allerede saa tidligt som i Aaret 1800, da Landvæsensretten blev udgivet af *Jacob Mandix*. 73 Aar efter udkom en ny Landboret, skrevet af *L. C. Borup*, og i 1912 den hidtil brugte Landboret af *H. Gram*, af hvilken Landboret anden Udgave udkom 1923.

Den Lovgivning, der er fremkommet, siden Grams Landboret udkom og de mange administrative og retslige Afgørelser, der er truffet siden, har imidlertid bevirket, at denne i sin Tid udmærkede og meget benyttede Fremstilling nu paa mange Punkter maa siges at være forældet. Det maa derfor hilses med Glæde, at der nu udkommer en ny Landboret.

Forfatterne er Lektor i Landboret ved Landbohøjskolen, Kontorchef i Landbrugsministeriet *S. Kinch* og Kontorchef i Statens Jordlovsudvalg, Sekretær for den til Revision af Vandløbslovgivningen nedsatte Kommission *Fl. Tolstrup*.

Forfatterne skulde saaledes have gode Forudsætninger for at kunne behandle det foreliggende Emne, og det skal straks siges, at den foreliggende Fremstilling fuldtud indfrier de Forventninger, man eventuelt maatte have.

I Landboretten fremstilles som nævnt Lovgivning og Ret for Jordens Besiddelse og Fordeling paa Landet, for Vejvæsen, Hegn og Vandløbsspørgsmaal, og det foreliggende Værk behandler disse Emner paa en videnskabelig og fyldig Maade. Derimod er Landboretten ikke nogen almindelig juridisk Haand-

og Formularbog for Landmænd. Landboretten omhandler derfor ikke Emner som Ejendomserhvervelse, Kontraktforhold eller Erstatningsspørgsmaal og heller ikke Lovgivningen for Handel med Husdyr. Udeladt er ogsaa den veterinære Lovgivning samt den i alt Fald endnu som tidsbegrænset beregnede Lovgivning om Regulering af Landbrugsproduktion, om Akkord, Gældssanering, Prioriteringsbegrænsning o. lign.

Forfatterne bemærker i Bogens Forord, at det har været deres Hensigt, at Bogen skulde kunne tjene dels som Lærebog for de studerende ved Landbohøjskolen og dels som Haandbog for Praktikere. Af Hensyn til det første har Forfatterne derfor i vidt Omfang medtaget den historiske Baggrund for de bestaaende Retsregler og af Hensyn til Praktikere i højere Grad medtaget Henvisninger til Domme, administrative Afgørelser, Loves Motiver og Rigsdagsbehandling samt andre Forfatteres Publikationer. Bogen er forsynet med et udførligt Sagregister, hvilket sidste maa anses for absolut nødvendigt for et Værks Anvendelighed som Haandbog.

Bogens Systematik er, at i første Afsnit omhandles de forskellige Institutioner, i andet, tredie og fjerde Landbrugsejendomme, i femte Vejvæsen, i sjette Hegn og Markfred og i syvende Vandløbslovgivning.

I første Afsnit omtales nærmere Landinspektører, Landvæsens-, Afvandings- og Overlandvæsenskommissioner, Ekspropriation og Inddæmning.

Andet Afsnit omhandler de forskellige Arter af faste Ejendomme paa Landet, Matrikulering, Udstykning og Sammenlægning, desuden Jagt, Ferskvandsfiskeri og Bekæmpelse af Skadedyr. I dette Afsnit er Grams historiske Fremstilling af Bondejorder og fri Jorder indskrænket meget betydeligt som værende uden praktisk Betydning efter Fæsteforholdets Afløsning ifølge Loven af 1919, og i Stedet indledes med en udførlig Fremstilling af Retsregler for Rettigheder og Begrænsninger i Besiddelsen af Ejendomme, derunder om Skelkonstatering og om de gældende særlige Arveregler for Landejendomme samt Lov Nr. 106 af 3. April 1925 om Landbrugsejendomme. Sluttelig behandles Lovgivningen om Statshusmands-

brug ved en systematisk Gennemgang af de forskellige Lovbestemmelser, som findes i et uoverskueligt Virvar i de mange, stadig gældende Husmandslove. Større Overskuelighed og Anvendelighed som Haandbog vilde dog maaske være naaet ved en Gennemgang af Husmandslovene i kronologisk Orden. Den følgende Paragraf om Skove er helt omarbejdet efter Skovloven af 1935, som omtales meget udførligt.

Det samme er Tilfældet ved Behandlingen af Matrikulsvæsenet og gælder ogsaa for det følgende om Udstykning og Sammenlægning af Landbrugsejendomme, som nu bygger paa de to Love Nr. 108 og 107 af 3. April 1925. Herunder redegøres udførligt for saavel Retsreglerne som den tekniske Fremgangsmaade vedrørende Udstykning og Sammenlægning. Desuden gives en Fremstilling af Tinglysningsinstitutionen samt om Bonitering.

Tredie Afsnit, som omtaler Bestemmelser, der tilsigter at beskytte eller forbedre Landejendomme, har fra Grams Landboret bibeholdt Omtalen af Digelovgivning, Kystsikring og Sandflugtslovgivning, medens der som et nyt Stykke er tilføjet Grundforbedring, Landvinding og Mergling. Lovene af 1940 om de paagældende Forhold refereres, men nogen udførligere Omtale af Emnerne har Forfatteren ikke givet. I øvrigt henvises til en Artikel af Dommerfuldmægtig *E. Mensen* i Juristen 1941 og til en kommenteret Udgave af Mergellovene ved Ekspeditionssekretær *V. Brorson*.

I fjerde Afsnit omtales Brugsforhold vedrørende Landbrugsejendomme og Huse paa Landet; de noget uklare nyere Love herom, som har medført modstridende Domsafgørelser, er kommenteret bl. a. med Henvisninger til Rigsdagstidende.

Femte og sjette Afsnit omhandler Bestemmelser om Veje, Hegn og Markfred, herunder Institutionen, Hegnsynsmænd.

I syvende Afsnit behandles Vandløbslovgivningen. Fremstillingen, som i stort Omfang henviser til Domme og administrative Afgørelser, omhandler først offentlige og derefter private Vandløb, ligesom Institutionen, Vandsynsmænd, omhandles. Vandløbsforhold er maaske det indenfor Landborettens Omraade, som den enkelte hyppigst støder paa, og hvor det

er vanskeligst at finde en for Parterne forstaaelig Løsning efter den forældede Lovgivning, der skal danne Retsreglerne for Afgørelserne. Som Afsnittet nu foreligger bearbejdet, stærkt forsynet med Henvisninger, er det af overordentlig Værdi.

I Landboretten, som den nu foreligger, er nedlagt et betydeligt Arbejde. Og selv om Forfatterne maaske i for høj Grad tager Domsafgørelser som endelige Afgørelser af Tvivlsspørgsmaal, og enkelte Afsnit kunde ønskes udførligere og i videre Omfang forsynet med Henvisninger til Retsafgørelser, ligesom der af andre Forfattere kan blive hævdet anden Forstaaelse af de enkelte Spørgsmaal, vil Bogen som Haandbog for Sagførere og for Jurister overhovedet, for Landvæsenskommissærer, Vand- og Hegnsynsmænd, Sogneraad og Kommunekontorer saavel som for Konsulenter og mange praktiske Landmænd være uundværlig, foruden at Bogens historiske Afsnit er overordentlig interessante. Bogen vil derfor utvivlsomt blive anskaffet af en meget vid Kreds.

K. S. Ullersted.

Udkomne Bøger.

Stambog (Register) over Heste af Frederiksborg- og Oldenborg-Race. XIII. Frederiksborg-Race Hingste Nr. 304—320. — Hopper Nr. 2659—2925. Oldenborg-Race Hingste Nr. 152—164. — Hopper Nr. 1051—1214. Ved Statskonsulent Alf. L. Søndergaard. Udgivet af De samvirkende danske Landbo- og Husmandsforeningers Udvalg for Stambogsføring for Heste af Frederiksborg- og Oldenborg-Race. 156 + 50 Sider. (Slagelse 1942).

Oversigt over Regnskabsresultaterne i De danske Kontrolforeninger 1940—41. Udgivet af De danske Kontrolforeningers Landsudvalg. Udarbejdet af Konsulent Tage Andersen, Roskilde. 16 Sider. (Slagelse 1942).

Danmarks Moser. Beretning om Hedeselskabets systematiske Eng- og Moseundersøgelser. Ved Afdelingsleder Fridlev Thøgersen. 170 Sider. (Viborg 1942).

Hedeselskabets Hedeundersøgelser. Beretning om Undersøgelserne i Ribe Amt. Ved Afdelingsleder Fridlev Thøgersen. Udgivet af Hedeselskabets Afdeling for Undersøgelser og Forsøg. 15 Sider. (Viborg 1942).

Aarsberetning fra Det veterinære Sundhedsraad for Aaret 1940. 136 Sider. (Kbhvn. 1942).

A. Christensen, Sdr. Tranders. En Foregangsmand for Kartoffelavlen i Danmark. Udgivet af Aktieselskabet De Danske Spritfabrikker. 104 Sider. (Aalborg 1942).

Kaninavl og Kaninhold. Af Konsulent H. M. Olsen. Udgivet af Det kgl. danske Landhusholdningsselskab. 150 Sider. (Kbhvn. 1942).

Mindre Meddelelser.

Det kgl. danske Landhusholdningsselskab

modtager til 1. November 1942 Lærlinge i følgende Retninger:

1. Landvæsenslærlinge paa større Gaarde. Disse Lærlinge tjener under Landhusholdningsselskabet i 3 Aar paa veldrevne større Gaarde i forskellige Egne af Landet, i Reglen skiftevis paa Øerne og i Jylland.

2. Landvæsenslærlinge paa veldrevne Bøndergaarde. Disse Lærlinge tjener 2 Aar under Selskabet paa 2 forskellige Læresteder.

3. Foderlærlinge. Disse Lærlinge uddannes paa to større Gaarde og tjener 3 Aar under Selskabet, 2 Aar paa første Lærested og 1 Aar paa andet.

Selskabet anvender en Del af sine betydelige Legatmidler til Støtte for flinke Lærlinge, der ønsker et Landbrugsskoleophold efter endt Læretid.

Uddannelsen af Lærlinge under Landhusholdningsselskabet staar aaben for unge Mænd af alle Samfundsklasser. Nærmere Oplysning om Løn og andre Betingelser faas ved Henvendelse til Selskabets Kontor. Foruden Løn faar Lærlingene Kost og Logi. De skal føre Dagbog, og de veludtjente Lærlinge vil faa et Lærebrev fra Selskabet.

De unge Mænd, der ønsker at antages i nogen af de her omhandlede Lærlingepladser fra 1. November 1942, maa, hvis de er Sønner af Ikke-Landmænd, være fyldt 18 Aar (medmindre deres forudgaaende Uddannelse ved Landbruget skønnes at tale for Nedskrivning af denne

Aldersgrænse) og ellers mindst 17 Aar. De maa indsende selvskrevet Andragende til Landhusholdningsselskabet, Rolighedsvej 26, København V., helst inden 15. August 1942, ledsaget af følgende Oplysninger:

a) Navn, Fødested, Fødselsaar og -dag, nuværende Adresse samt Faders (eller Moders) Navn, Stilling og Bopæl.

b) Oplysninger om Legemsbygning og Sundhedstilstand.

c) Anbefalinger fra tidligere Husbonder og Vidnesbyrd om, at Ansøgeren er arbejdsvant, og at han, hvis han vil være Landvæsenslærling, tidligere har faaet Uddannelse ved Landvæsenet og kan udføre Karlearbejde.
For saa vidt Ansøgeren er under 18 Aar, maa hans Faders eller Værges Indvilligelse medfølge.

Købmand Jørgen Sørensen og Hustru, Cecilie Sørensen, født Langes Legat.

Af dette Legat vil der i September Maaned i Aar blive uddelt nogle faa Portioner til unge lærvillige Mennesker, der opholder sig paa Landet eller i Stationsbyerne, til videre Uddannelse i deres Fag, ligegyldigt om det er Landmænd, Handlende, Haandværkere — Mænd eller Kvinder.

Ansøgning skrives paa Skema, der faas i *Det kgl. danske Landhusholdningsselskab,* Rolighedsvej 26, København V., og maa være tilbagesendt til Selskabet inden den 1. August d. A.

Landbrugets Prisforhold i Maj Maaned 1942.

(Ved Det landøkonomiske Driftsbureau).

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	1941			1942		
	Hele Aaret	Jan. -Maj	Maj Md.	Jan. -Maj	April Md.	Maj Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (ab Mejeri)[1]	25,61	25,63	25,95	25,95	25,95	25,95
Smør, Notering	389	389	389	389	389	389
do. do. + Tillæg	437	438	445	445	445	445
Ost, 20 pCt.	198	197	199	199	199	199
Æg	201	178	176	218	210	206
Slagterisvin, (sl. V.)	237	236	236	246	248	248
Slagtekøer, Kbhv., 1. Kl. (sl. V.)	122	113	114	124	125	125
Stude og Kvier, Esbjerg, 1. Kl. (lev. V.)	115	112	112	118	118	118
Smaagrise, Køge, Kr. pr. Stk.	41	46	49	36	45	44
Kælvekøer, Odense, 1. Kl., Kr. pr. Stk.[2]	677	646	700	726	719	675
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	1944	1739	1975	2174	2250	2300
Hvede	28,42	28,00	28,00	29,25	29,25	29,25
Rug	29,42	29,00	29,00	30,25	30,25	30,25
Byg, 2/r.	25,42	25,00	25,00	26,25	26,25	26,25
Havre	25,42	25,00	25,00	26,25	26,25	26,25
Hø	33,04	32,00	32,00	41,06	—	47,25
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	16,33	16,30	17,00	19,26	22,00	22,00
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	23,21	22,92	23,40	24,00	24,75	23,40
Sv. Ammoniak	23,50	23,14	23,65	23,82	23,80	24,00
40 pCt. Kaligødning	19,67	19,61	19,85	19,70	19,75	19,75

[1]) Inkl. Tillæg.
[2]) Bestaaet Tuberkulinprøven.
Korn = Maksimalpris.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	1941			1942		
	Hele Aaret	Jan. -Maj	Maj Md.	Jan. -Maj	April Md.	Maj Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	244	244	247	247	247	247
Smør, Notering	186	186	186	186	186	186
do. do. + Tillæg	209	210	213	213	213	213
Ost	347	346	349	349	349	349
Æg	170	151	149	185	178	175
Slagterisvin	244	243	243	254	256	256
Slagtekøer (København)	210	195	197	214	216	216
Stude og Kvier (Esbjerg)	189	184	184	193	193	193
Unge Heste (Odense)	264	236	268	295	305	312
Hvede	206	203	203	212	212	212
Rug	247	243	243	253	253	253
Byg, 2/r.	197	194	194	204	204	204
Havre	211	207	207	218	218	218
Hø	481	466	466	598	—	688
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	435	435	453	514	587	587
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	120	119	121	124	128	121
40 pCt. Kaligødning	165	165	167	165	166	166
Vejet Prisindeks for:						
Mejeriprodukter	217	218	221	221	221	221
Husdyrprodukter, ialt	219	214	216	226	226	226
Korn	210	207	207	216	216	216
Planteprodukter, ialt	247	244	246	271	278	290
Landbrugsprodukter, ialt	**221**	**216**	**218**	**229**	**230**	**230**
Kunstgødning	169	167	169	169	173	168
Markfrø	238	238	238	366	366	366

Maal og Midler til Bekæmpelse af Kvægets smitsomme Sygdomme.*)

Af

Dr. med. vet. *Axel Thomsen,*
Forsøgsleder ved Statens veterinære Serumlaboratorium.

Indledning.

Mine Tilhørere vil sikkert være enige med mig i, at det foreliggende Emne er saa omfattende, at en generel Fremstilling ikke er mulig, en Beskæring er ganske nødvendig, hvis jeg skal naa at komme igennem Stoffet inden for en rimelig Tid. Om jeg nu har valgt den rette Beskæring af Emnet, maa andre dømme om — men mig forekommer det rimeligt først at kaste de mange smitsomme Kvægsygdomme over Bord, der kun har Interesse uden for vort Lands Grænser, ligesom nogle iøvrigt stærkt smitsomme Sygdomme, der ikke i en længere Aarrække har hersket her i Landet som Kvægpesten og Oksens ondartede Lungesyge.

Heller ikke de to mindre hyppigt forekommende, men i øvrigt ondartede Kvægsygdomme Miltbrand og smitsom Svælglamhed vil jeg komme nærmere ind paa — for slet ikke at tale om den lange Række af de saakaldte mildere, smitsomme Sygdomme — der i Parentes bemærket ingenlunde altid forløber mildt — som Miltbrandsemfysem, ondartet Katarrhalfeber, Krup, forskellige Former af Kalvedødelighed, godartet Beskelersyge hos Kvæget, Kopper, Skab og Ringorm, hvortil slutter sig endnu flere som smitsom Skedekatarrh, Paratuberkulose (lollandsk Syge) og mange andre af mindre Betydning.

*) Foredrag ved Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Sommermøde paa Hindsgavl 22.—24. Juni 1942.

Tilbage bliver da fire særlig vigtige Sygdomme, som jeg vil standse ved; det er *Yverbetændelserne, Mund- og Klovesygen, Tuberkulosen* og *den smitsomme Kastning,* idet jeg da vil gøre Kastningen til Genstand for den mest indgaaende Behandling, bl. a. fordi den maa siges at være særlig aktuel.

Naar man i tidligere Tid stod over for den Opgave at skulle bekæmpe smitsomme Husdyrsygdomme, havde man i det væsentlige kun Nedslagning, Isolation og Desinfektion i Forbindelse med forskellige Politiforanstaltninger at ty til. Og denne Fremgangsmaade var omend dyr saa dog fremkommelig: Kvægpest- og Snivebekæmpelsen samt Bekæmpelsen af Oksens ondartede Lungesyge er Eksempler herpaa. Nu har vi foruden den samme Fremgangsmaade forskellige andre Hjælpemidler i Kampen; vi har især for Mund- og Klovesygens og Kastningens Vedkommende Vakcinationerne at ty til, og vi har bl. a. for Tuberkulosens, Kastningens og Yverbetændelsens Vedkommende til vor Raadighed saa fine diagnostiske Hjælpemidler, at vi kan udpege de enkelte smittede Dyr, hvilket især har Betydning for Bekæmpelsen af disse sidstnævnte og lignende *kroniske, snigende Infektionssygdomme,* idet man nu ikke behøver at nedslaa hele Besætninger, men ofte kun enkelte Dyr for at faa Sygdommen udryddet.

Yverbetændelsen.

Yverbetændelsen, den af de fire særlig vigtige Kvægsygdomme, jeg først vil standse ved, lader sig som sagt konstatere individuelt ved laboratoriemæssig Undersøgelse af en Mælkeprøve, idet der foretages mikroskopisk Undersøgelse i Forbindelse med Bakteriedyrkningsforsøg paa kunstige Næringssubstrater.

Det er navnlig Mælkekontrollens stærke Udvikling i de seneste Aartier, der har afsløret især de lette, kroniske Former af Yverbetændelse og deres udbredte Forekomst, især i de højt ydende Malkekvægsbesætninger; men det er uden for al Tvivl, at Yverbetændelserne ogsaa reelt er langt hyppigere forekommende nu end før takket være især den højt drevne Kultivering

med de ensidige Krav, der stilles til Malkekvægets Produktion i Retning af mere Mælk.

De saaledes hyppigt forekommende Yverbetændelser bringer ofte store økonomiske Tab for de paagældende Ejere og dermed Milliontab for Landet. Aarsagen til disse Tab er mindre at søge i de Dødsfald, der nu og da følger med Yverbetændelsen end den Forringelse i Mælkeproduktionen, der ofte — i kortere eller længere Tid, undertiden for stedse — indtræder som Følge af, at een eller flere af Yverets Kirtler i Tilslutning til Betændelsen sættes ud af Funktion.

Ved Yverbetændelse forstaar vi i Almindelighed en Katarrh eller ofte dyberegaaende Betændelse i Yverets Kirtelvæv og Udførselskanaler eventuelt endog omfattende Yverets Støttevæv. Lidelsen er næsten altid foraarsaget af Bakterier, og ofte optræder den — især i de større, stærkt malkende Besætninger — smitsomt med mange Tilfælde i samme Stald, undertiden kan over Halvparten af Dyrene være angrebne af den lette, kroniske Yverkatarrh.

En Række forskellige Bakteriearter kan fremkalde Yverbetændelsen, men kun faa spiller nogen egentlig landøkonomisk Rolle; mindre vigtig som Aarsag til Yverbetændelser er saaledes Tuberkelbakterien, Kastningsbakterien og Colibakterien, hvorimod Staphylococcerne og navnlig Pyogenesbakterierne er betydelig vigtigere. Den altoverskyggende Sygdomsaarsag ved Yverbetændelserne er dog Streptococcerne — altsaa Kuglebakterier liggende i Kæder; 85 pCt. af Yverbetændelserne menes at skyldes disse Streptococcer.

Bakteriernes Indtrængen i Yveret sker i Reglen gennem Pattesaar, vel især Saar i Mælkekanalen oftest fremkaldt ved Traad af Nabokoen eller opstaaet ved Bristning af Mund- og Klovesyge eller Ko-Koppeblærer. Ved saadanne Saardannelser mister Pattespidsen med Pattekanalen sin normale Funktionsevne, og tilstedeværende Smitstof trænger ind.

Det er værd at bemærke, at universelle skadelige Faktorer — ofte af ydre Art — kan betinge eller dog medvirke ved Yverbetændelsernes Opstaaen: Forkølelse f. Eks. fremkaldt

ved langvarig kold Regn, Træk eller kolde Cementgulve. Andre Sygdomme som Mund- og Klovesyge f. Eks. kan ogsaa medvirke til Yverbetændelsernes Opstaaen. Fremdeles kan nævnes daarlig Staldventilation, uhensigtsmæssig Ernæring, forsømt Udmalkning etc. Undertiden er Indførelse af Mælkekatetre, Naale eller Knive ved Tilfælde af Haardmalkethed Aarsag til Yverbetændelse, idet farlige Bakterier derved let indføres i den sensible Mælkecisterne. Ved Yverbetændelse er der i de sværere Tilfælde, de man i Reglen søger Dyrlæge til, mere eller mindre Hævelse af fast Karakter, og hertil kommer forøget Varme samt Rødme og Ømhed. Ydermere kan der undertiden iagttages Feber med nedsat Ædelyst, strittende Haarlag og Sløjhed.

Ved Udmalkning finder man ofte Forandring af Mælken saavel med Hensyn til Udseendet som til Smag og Lugt. Udseendet kan variere meget; undertiden bemærker man, især ved de lette, kroniske Tilfælde, Katarrherne, kun smaa, hvide eller gullige Fnug, efter at en Straale Mælk er udmalket f. Eks. paa en Skiferplade; ofte vil Mælken dog samtidig være tynd (blaalig). Undertiden kan man slet ikke ved den rent kliniske Undersøgelse konstatere Yverbetændelsens Tilstedeværelse paa det ganske tidlige Tidspunkt, men man kan da foretage visse Specialundersøgelser. Nævnes her skal blot *Thybromolprøven,* der bestaar i Tilsætning af 1 ccm Thybromolopløsning til 5 ccm Mælk fra den mistænkte Kirtel. Foreligger der Yverkatarrh, farves Vædsken blaalig-grøn. I andre Tilfælde, især de sværere, finder man Mælken gul- eller graafarvet, fnugget og med store, gule Tjavser. Smagen forandres ogsaa, saa Mælken bliver bitter, saltagtig, og den kan blive ubehagelig lugtende — ja i visse Tilfælde af Blandingsinfektioner med Bacillus pyogenes endog stinkende.

Forløbet af Yverbetændelserne er uhyre varierende; oftest forløber de klinisk meget let og snigende, saaledes at de maaske kun bemærkes ved den indgaaende systematiske maanedlige Undersøgelse, der udøves i Mælkehygiejnens Tjeneste ved Byernes Dyrlægekontrol. Ofte har Yverbetændelsen dog et mere ondartet Forløb — ja, den kan som sagt medføre Dyrets Død.

Undertiden kan Yverbetændelserne være afsluttet med Helbredelse paa nogle faa Dage, men meget ofte, især ved Pyogenes-Infektion, varer de ved i Uger eller Maaneder, ofte med Udgang i Goldning ved Forhærdelse af Yveret og Svind af Kirtelvævet. Undertiden tror man, at Lidelsen er hævet — men skuffes maaske ved nogen Tid senere, især under Goldningen, atter at finde Mælken forandret; dette gælder navnlig Streptococbetændelsen.

Ogsaa de svære Former af Yverbetændelse kan undertiden helbredes, men ofte bliver Udgangen dog Kirtelsvind med Forhærdelse og dermed manglende Produktionsevne; undertiden ser man i Tilslutning til Yverbetændelse Masseoptræden af Bylder, hvorved Kirtelvævet helt ødelægges.

Vender vi os nu til Spørgsmaalet om Yverbetændelsernes Bekæmpelse, vil det være naturligt her at skelne mellem den kurative, den egentlige Behandling og Forebyggelsen og som Supplement omtale Yverbetændelsernes Bekæmpelse ved radikal Udrensning af Smittesprederne.

Om den direkte Behandling af Yverbetændelsestilfælde kun et Par Bemærkninger; noget absolut specifikt Middel mod Sygdommen eller blot enkelte Former af Sygdommen findes ikke. Men nogen Hjælp kan dog ydes. Man sørger for at styrke Organismen i Kampen mod Sygdommen ved at give det syge Dyr den bedst mulige Pleje i Form af et varmt og blødt Leje og godt og rigeligt Foder. Af stor Vigtighed for snarest at faa fjernet de skadelige Bakteriegifte er hyppig Udmalkning — hver eller mindst hveranden Time; herudover kan man saa foretage Massage af Yveret i Retning ovenfra ned mod Patterne, idet man som Indledning efter Dyrlægens Anvisning indgnider fordelende Salve som Jod- eller Kamfersalve. Er Dyrets Almenbefindende forstyrret med Feber etc., maa Febermidler anvendes. I de egnede Tilfælde vil Dyrlægen foretage Indpumpning i Yveret af en bakteriedræbende Opløsning — navnlig har *Trypaflavin* givet gode Resultater. Saafremt Virkning af Behandlingen synes at udeblive, vil Dyrlægen i Reglen foreslaa kunstig Goldning af de angrebne Kirtler for

stedse, hvilket ret let lader sig foretage ved Indhældning i Yveret af stærk Rivanolopløsning, Alkohol e. l.

Saa vidt det er muligt, bør det syge Dyr isoleres og den forladte Baas renses og desinficeres; den forandrede Mælk bør uskadeliggøres ved Kogning.

Med Hensyn til den forebyggende Behandling bør man først og fremmest søge at fremskaffe de bedst mulige Staldforhold, saa koldt og fugtigt Leje og unødig Træk undgaas. *Man bør ogsaa — og navnlig — sørge for rummelige Baase — mindst 1,10 helst 1,25 Meter brede, og hvert Dyr bør have sin egen Baas, saaledes at Pattesaar ved Traad af Nabokoen undgaas.* Man kan vist uden Overdrivelse sige, at de fleste Stalde burde omreguleres. Lejet maa ikke være saa glat, at Strøelsen let glider til Siden. Meget vigtigt er det ogsaa, at der disponeres over veluddannede Malkere. Endelig maa det bestemt fraraades Lægmænd selv at indføre Knive eller Naale i Patterne for at hæve Tilfælde af Haardmalkethed — og Brugen af Pattekanyler bør kun finde Sted efter Dyrlægens personlige Anvisning. Der sker paa dette Felt store, kostbare Fejlgreb. Sunde Dyr bør ikke malkes efter Dyr med Yverbetændelse, før Malkeren har renset og desinficeret sine Hænder. Det bør heller ikke glemmes, at man maa være paa Vagt over for Indkøb af Dyr med Yverbetændelse.

Endelig et Par Bemærkninger om Bekæmpelsen af Yverbetændelse ved Udsætning af Smittebærerne, resp. de syge Dyr.

Denne Bekæmpelsesform er vel næppe endnu ude over Forsøgsstadiet, men meget tyder paa, at den vil sejre i Fremtiden, efterhaanden som Kravene om sundere Mælk tiltager. Her i Landet har Prof. *M. Christiansen* paa Statens veterinære Serumlaboratorium og Prof. *Bendixen,* Veterinærskolen, i de senere Aar ledet omfattende Forsøg paa at udrydde den hyppigst forekommende Form af Yverbetændelse, altsaa den snigende, kroniske Streptococ-Yverkatarrh, specielt forekommende i de store Malkebesætninger paa Herregaardene. Disse Forsøg har vist, at man ved at udsætte — isolere

helst fuldstændig i en særlig Stald eller sælge — de angrebne Dyr efterhaanden kan opnaa i væsentlig Grad at sanere eller i visse Besætninger helt at rense Besætningen paa lignende Maade, som man udrenser for Tuberkulose. Men man anvender altsaa her i Stedet for Tuberkulinprøverne systematiske Mælkeundersøgelser, der maa foretages paa velindrettede, bakteriologiske Laboratorier og gentages hveranden—tredie Maaned. I Forbindelse hermed maa der foretages særskilt Malkning af de smittede Dyr og desinficerende Afvaskning af Yver og Patter, før Malkningen paabegyndes, samt udstedes Forbud mod Udmalkning paa Staldgulvet; i det hele taget er en gennemført Staldhygiejne nødvendig, hvis man ad denne Vej skal naa frem. Fra den smittede Staldafdeling udsætter man snarest alle Dyr, der har 3—4 „Patter" klinisk angrebne og golder de, der har 1—2 angrebne. De klinisk negative, men bakteriologisk positive behandler man med Trypaflavin el. lign.

Mund- og Klovesygen.

Jeg vil saa gøre et Sidespring og forlade de kroniske, snigende Infektionssygdomme og i store Træk gennemgaa nogle aktuelle Bekæmpelsesproblemer, der knytter sig til den med god Grund saa frygtede Mund- og Klovesyge, en Infektion, der ligesom Vinden snart er her og snart der, uden at man ofte kan se, hvorfra den kommer, og som undertiden fænger katastrofalt som ved Epizootien 1938—39, da betydeligt over Halvdelen af Landets samlede Kvægbestand blev Offer for Smitten.

Endnu saa sent som ved den nordiske Veterinærkongres i Stockholm i 1921 begyndte den daværende meget ansete svenske Veterinærdirektør *Kjerrulf* sit Indledningsforedrag til en Debat om Mund- og Klovesyge-Bekæmpelsen med følgende Ord: „Ondartede, smitsomme Husdyrsygdomme (som Mund- og Klovesygen) kan med Udsigt til godt Resultat *kun* bekæmpes med strenge Midler" — med andre Ord Nedslagning.

Dette Dogme gælder som bekendt ikke mere, efter at „de vises Sten" gennem utrætteligt Arbejde atter er fundet, nemlig da det lykkedes vor Landsmand Dr. *Schmidt* og hans Med-

arbejdere at fremstille den siden November 1938 nu saa almindeligt brugte Mund- og Klovesygevakcine, i hvis endelige Udformning til Brug for Praksis Tyskeren Dr. *Waldmann* dog har en betydelig Andel.

Man faar et Indtryk af Vakcinens omfattende Betydning gennem følgende Tal: der er indtil April i Aar produceret lige ved 83 000 Liter Vakcine, og der er vakcineret 82 570 Besætninger med ialt 1 654 309 Stk. Kvæg. Det er altsaa fortrinsvis de større Besætninger, der er podede, hvilket er let forstaaeligt, da de er de mest udsatte — og samtidig de farligste for Omgivelserne, naar de først er smittede.

De ved maaske gennem Selvsyn, hvorledes Vakcinationen foregaar: enten indsprøjter man — i Reglen i Doglappen — een stor Dosis paa 60 ccm til voksne Dyr — eller man sprøjter to Gange à 15 ccm med 14 Dages Mellemrum. Den sidste Fremgangsmaade med to Gange Sprøjtning er formentlig den behageligste for Dyrene, da Hævelserne paa Podestedet kun bliver smaa og Almenforstyrrelserne ringe — og hertil kommer, at der kun bruges den halve Vakcinemængde, hvilket spiller en betydelig Rolle, naar Riften om Vakcinen er stor, og Lageret maaske ringe. Een-Gang Sprøjtningen har den Fordel, at Uimodtageligheden indfinder sig hurtigere — allerede efter 8 Dages Forløb er der en betydelig Immunitet, der dog yderligere stiger i den følgende Uge. En betydelig Gene ved den store Enkeltdosis er den indtil barnehovedstore Hævelse og kendelig paavirket Almenbefindende med forbigaaende Nedgang i Mælkeproduktionen, der ofte kan iagttages i Dagene efter Indsprøjtningen. I Almindelighed vil der derfor ogsaa blive anvendt smaa Dobbeltdoser, og kun i Tilfælde af, at det er særlig vigtigt at faa en Immunitet *hurtigt* fremkaldt, vil man anvende de store Doser som f. Eks. ved Podning af Græsningskvæg etc.

Det er vist almindeligt kendt, at Mund- og Klovesygen ikke er en Enhed — der forekommer to forskellige Typer her i Landet — O og A — og i andre Lande tre, foruden O og A saaledes ogsaa en C-Type. Og der er det uheldige Forhold, der

gør sig gældende, at gennemgaaet Mund- og Klovesyge af A-Typen ikke efterlader Uimodtagelighed over for O-Typen og omvendt til Trods for, at Sygdomsbilledet i Hovedsagen er ens ved de to Typer af Infektioner. Til Forstaaelse af denne ejendommelige Kendsgerning vil jeg blot pege paa det vel ret kendte Forhold, at ogsaa Tuberkelbakterierne forekommer i forskellige Typer: Mennesketypen, Kvægtypen og Fjerkrætypen.

Heldigvis kan man dog fremstille og paa samme Gang indsprøjte saavel O- som A-Typens Vakcine, hvilket man da ogsaa nu i Reglen gør.

Til Demonstration af Vakcinens Virkning maa jeg atter ty til nogle Tal. I Perioden 16. November 1938—31. December 1940 smittedes der her i Landet 55 247 Besætninger af Mund- og Klovesyge; i samme Periode var der efterhaanden vakcineret 71 542 Besætninger; af disse blev 506 alligevel angrebne, det er 7 pro mille. Men hvis vi ser nærmere paa disse 506 Besætningers Forhold, viser det sig, at 470 af Besætningerne smittedes, inden 14 Dage var gaaet, efter at Vakcinationen var foretaget, altsaa paa et Tidspunkt, da Immuniteten maatte være mere eller mindre mangelfuldt udviklet; dette ved vi gennem Forsøg er Tilfældet. Kun 36 (eller 0,5 pro mille) af de Besætninger, i hvilke Vakcinationen virkelig var tilendebragt, blev senere angrebne — og der blev da kun en Del af Dyrene smittede, nemlig i de enkelte Besætninger fra 6—70 pCt., og tilmed blev de smittede Dyr ofte kun syge i let Grad. Altsaa Virkningen af Mund- og Klovesygevakcinationen er virkelig god.

Hvor længe varer nu Immuniteten, altsaa Virkningen af Vakcinationen? De nu indvundne Erfaringer tyder stærkt paa 8—10 Maaneder — vistnok sjælden 12 Maaneder. Altsaa under faretruende Forhold bør Vakcinationen gentages efter 8 à 10 Maaneders Forløb.

Skal man lade sin Besætning vakcinere for Øjeblikket? — Vi har jo stadig spredte Tilfælde af Sygdommen her i Landet, men kun 1 à 2 om Ugen nemlig paa Koldingegnen, hvor der i den sidste Uges Tid endog har været 12 Tilfælde; Tilfældene

er gennemgaaende milde, og Besætningerne nedslaas ikke mere, men afspærres og serumbehandles eventuelt. I al Almindelighed kan det ikke skønnes særlig paakrævet at lade vakcinere nu, da Smitten efterhaanden har mistet sin Virulens eller Slagkraft, kunde man sige. Men der er paa den anden Side intet i Vejen for at gøre det; alle Restriktioner for Vakcineudleveringen er for Tiden ophævede. Man bør under alle Omstændigheder lade sin Besætning vakcinere, naar man hos sin Dyrlæge f. Eks. hører om, at Mund- og Klovesygen er i Nærheden, eller den begynder at brede sig foruroligende i en eller anden Landsdel. Sjællænderne er her mere virksomme end Jyderne; de gaar end ikke for Tiden af Vejen for mejerikredsvise Podninger, hvor der optræder Tilfælde.

Selve Vakcinen er forholdsvis billig, fordi Staten afgiver den til den halve Fremstillingpris, nemlig til 85 Kr. pr. Liter.

Hvordan tænker man sig nu egentlig en virkelig Epizooti i Fremtiden imødegaaet — jeg tænker her især paa en ny, slagkraftig Smitte sydfra, maaske ved en ny Type?

Man vil da fra Statens Side sikkert snarest foranledige alle Besætninger i et 10—15 Kilometer bredt Bælte ved Sydgrænsen gennemvakcinerede (det drejer sig om ca. 60 000 Dyr) ligesom man i stor Udstrækning formentlig vil lade de sydlige Øer gennemvakcinere. Fremdeles vil man, hvor Tilfælde maatte vise sig, vakcinere de Besætninger, der ligger nærmest de angrebne Besætninger — selvsagt jo i videre Omkreds des bedre, helst dog et Par Kilometer; man taler her om *Ringvakcineringer,* der i Tyskland har faaet stor Anvendelse.

Samtidig vil sikkert talrige Besætninger ved Ejernes eget Initiativ blive behandlede — maaske især gennem mejerikredsvise Podninger, der er særlig virksomme og rationelle og derfor ogsaa anbefalelsesværdige — og saaledes tør man da haabe, at alt for store Ulykker i Fremtiden ikke mere vil ske.

Men komme saa langt, at vi kan frigøre os helt for Mund- og Klovesygen, er forløbig næppe muligt; dog afhænger dette i væsentlig Grad af de andre Landes Holdning over for Sagen

vel navnlig Tysklands. Thi jo mere, der foretages andetsteds, des lettere vil Opgaven blive for os.

Tanken om at holde alle Besætninger her i Landet vakcinerede til Stadighed og paa denne Maade blive Sygdommen kvit, fordi ingen Besætning kunde smittes, er vel skøn, og den er vel ogsaa teoretisk realiserbar, men at financiere dens Virkeliggørelse er en Umulighed, især fordi Uimodtagelighedsperioden jo som sagt kun er ret kort, en halv Snes Maaneder.

Vi maa altsaa være forberedt paa, at spredte Nyangreb og dermed følgende Nedslagninger og andre generende Politiforanstaltninger ogsaa i Fremtiden vil forekomme, men næppe i større Udstrækning, fordi vi nu foruden de tidligere Hjælpemidler har Vakcinen til vor Raadighed.

Et Supplement mangler vi endnu; en Lov hvorefter visse Besætninger kan tvangsvakcineres, naar Ejerne ikke vil gaa frivilligt med. Det er altid trist med Tvang — men skal det ikke blive Samfundet alt for dyrt, er det nødvendigt, at den enkelte sære bøjer sig for de mange fornuftige. Der tænkes ved disse Tvangsvakcineringer særlig paa Grænsesprøjtningerne, Zonesprøjtningerne omkring Eksportmarkederne, Mejerikredspodningerne etc.

Tuberkulosen.

Jeg vil saa vende tilbage til de kroniske, snigende Infektionssygdomme, og jeg vil da gerne først behandle Tuberkulosebekæmpelsen i enkelte Hovedtræk.

Over for et Spørgsmaal om, hvordan det i det store og hele egentlig gaar med Tuberkulosebekæmpelsen her i Landet — og for den Sags Skyld ogsaa i mange andre Lande — kan Svaret kun blive: udmærket godt. Interessen for Sagen blev især vakt i Aarene efter 1920, da man var kommen ind paa den rette Vej, nemlig den mejerikredsvise Bekæmpelse — og Interessen er stadig voksende, og Resultaterne nærmest blændende i hvert Tilfælde set i Forhold til den Marsch paa Stedet, der foregik i mange Aar, efter at *B. Bang* havde angivet sin Tuberkulin-Bekæmpelsesmetode.

Alle ved vel, hvordan der arbejdes med denne Metode i

Marken: Besætningerne prøves ved en Tuberkulinprøve: Indsprøjtning af 0,1 ccm Tuberkulinopløsning i Huden med tilhørende Hudfoldsmaalinger ved Indsprøjtningen og 72 Timer senere. Er Hudfoldens Tykkelse da forøget med 2 mm eller derover, er Dyret i al Almindelighed Reagent og dermed praktisk talt altid smittet af Tuberkulose, hvorfor det maa ud af Besætningen — isoleres i en særlig Stald (Reagentstalden) eller sælges til Slagtning, hvorefter Desinfektion af Stalden foretages.

Hvad er der da opnaaet ved denne Fremgangsmaade, der navnlig i de seneste Aar er bleven saa almindelig brugt, til Dels paa Grund af Tryk i Forbindelse med den Tuberkuloselov, der nu meget snart kan ventes?

Ja, med Undtagelse af Mors og Als vil jeg først pege paa, at samtlige vort Lands mange Øer, for saa vidt de er mindre end Lolland-Falster, nu er helt rensede, og i Løbet af meget kort Tid kan Lolland-Falster ogsaa melde rent Land, idet der kun er 20—30 smittede Besætninger tilbage paa disse Øer.

Efter Lolland-Falster kommer Fyn med *officielt* nogle og halvfems pCt. rene Besætninger: Odense Amt 91 og Svendborg Amt 97 pCt. Imidlertid er disse Tal for lave, idet der foretages Tuberkulinprøver — ogsaa i Mejerikredse — som ikke er Veterinærdirektoratet bekendte. Sekretær *P. Poulsen,* Fyns Mejeriforening, har været saa venlig at meddele mig, at Procenttallet af rene Besætninger inden for Fyns samlede Mejerier efter en Sammentælling i disse Dage er 99,6, og selv naar vi tager Hensyn til de faa udenfor staaende Besætninger, er 99,2 pCt. af Fyns Besætninger nu rene. I Sandhed et fint Resultat!

Paa Sjælland ser det knap saa godt ud; efter de officielle Tal skulde de rensede Besætninger procentvis fordele sig saaledes i de forskellige Amter: Københavns Amt 91,0 — Frederiksborg 87,6 — Holbæk 70,4 — Sorø 83,7 og Præstø Amt 89,5 — men det samme gælder her, Stillingen er væsentlig bedre, end de officielle Tal angiver.

I Jylland er der mange sorte Felter endnu, men paa visse Egne lysner det godt alligevel — navnlig i Thisted og Sønder-

borg Amter med henholdsvis 81,3 og 72,3 pCt. officielt kendte rene Besætninger. Daarligst i Jylland ligger de øvrige sønderjydske Amter: i Tønder Amt er der saaledes kun 8,6 pCt. officielt rene Besætninger. Ogsaa andre jydske Amter som Ringkøbing og Randers trænger stærkt til Initiativ: kun 31,3 pCt. af Besætningerne i Ringkøbing Amt vides at være rene og 34,8 i Randers. I Forbindelse med disse mindre gode Tal maa det dog, foruden hvad der tidligere er fremført om de officielle Tal, ikke glemmes, at talrige Besætninger specielt i Jylland endnu ikke er prøvede; blandt disse vil der findes en hel Del Besætninger — efter Beregninger i Veterinærdirektoratet formentlig ca. 20 pCt. af de uprøvede — der engang, naar ogsaa de prøves, vil vise sig at være rene eller ursterile, som vi kalder disse Besætninger.

Altsaa alt i alt er der ikke Grund til Pessimisme — tværtimod — men vi maa dog ikke glemme at benytte enhver Lejlighed til at komme videre. Kvægtuberkulosen kan og skal helt udryddes i Danmark ad de Veje, vi er inde paa. Det er godt at vide — og det bør paaskønnes — at en Række særlig interesserede og energiske Veterinærer i nøje Samarbejde med Foregangsmænd inden for Mejerierne og Mejeriorganisationerne arbejder videre med Sagen ud fra dette Syn.

Det ligger vel nær at spørge, hvordan det gaar med de eengang rensede Besætninger, respektiv Mejerikredse og Landsdele — med andre Ord kan de rene Besætninger og større rensede Omraader holdes fri for Nysmitte? Ja, det kan de. Nyinfektioner i rensede Besætninger er, naar de virkelig er rensede til Bunds, det vil sige, at de ikke blot har bestaaet Prøven een Gang, meget sjældne og set i Forhold til Helheden uden Betydning. Aarsagen til Nyinfektioner kan være forskellig; undertiden kan Aarsagen let paavises i Form af groft, smittefarligt Samkvem med smittede Køer paa Græsgangene især. Ikke sjælden drejer det sig om Nyindkøb. Andre Gange kan Smitten stamme fra Svinene eller Hønsene, og endelig kan en tuberkuløs Fodermester ved Opspyt eller Urinering i Stalden bringe alvorlig Nysmitte til Kvæget. Vi maa her

huske paa, at Mennesket — paa Landet i hvert Tilfælde — ofte er angrebet just af Kvægtuberkulose altsaa af Tuberkelbaciller af Kvægtypen; 42 pCt. af Tuberkulosepatienterne fra Landet lider af Kvægtuberkulose — dette Forhold maner til Eftertanke.

I sjældne Tilfælde kan man dog komme til at staa over for en gaadefuld Smittetilførsel.

For at undgaa for store og kostbare Overraskelser med Hensyn til Nyinfektion bør man ikke undlade regelmæssig Tuberkulinprøve af sin rensede eller ursterile Besætning, det vil sige een Gang aarligt, hvis Besætningen har hjemme i smittede Omgivelser. Er Mejerikredsen først ren, gaar man efterhaanden fra eet Aars Interval over til to Aar og bliver saa endelig staaende ved Prøver hvert 3die Aar, hvilke jo er Betingelsen for Opførelse i det officielle Register over rene Besætninger.

Under selve Udrensningen prøves den sunde Afdeling to Gange aarligt, hvortil dog er at bemærke, at Staten kun betaler den ene af disse Prøver.

Hvilken Form for Tuberkulosebekæmpelsen skal man nu vælge i de enkelte smittede Besætninger. Dette afhænger vel navnlig af Tuberkulosens Udbredelse i det enkelte Tilfælde samt af Ejerens økonomiske Forhold i Forbindelse med den pekuniære Støtte, han kan opnaa.

Den af *B. Bang* angivne Metode, ved hvilken der i en kortere eller længere Aarrække arbejdes med to Kvægafdelinger i to helt isolerede Stalde, en ren, der vokser gennem det nye Opdræt og en smittet, der aftager og efterhaanden helt forsvinder ved den naturlige Udsætning — er den billigste i hvert Tilfælde den, der kræver mindst Kapital. Men den er til Gengæld unægtelig generende for Arbejdet, og efterhaanden er der forholdsvis faa, der vælger den, og en Del af de, der begynder paa den, giver op før Tiden og sælger en Del Reagenter, der i og for sig er rentable — blot for at komme ud af det og blive færdige. Tendensen gaar altsaa stærkt i Retning af hurtigst muligt Salg af Reagenterne — eventuelt af hele Besætningen, hvis den er meget medtaget — maaske med

Bibeholdelse af nogle Ungdyr. Denne Fremgangsmaade er selvsagt dyr. Men her kommer Staten jo til Hjælp, hvad der er saare rimeligt, eftersom Kvægtuberkulosen er en Sygdom, som alle Landets Borgere er udsatte for at faa, og derfor maa være interesserede i at faa udryddet.

Ser vi nu skematisk paa, hvad Staten yder til Hjælp for Kvægtuberkulosens Bekæmpelse, er Stillingen i Øjeblikket saaledes:

I Henhold til Lov om Bekæmpelse af Tuberkulose hos Kvæget af 1928 ydes der gratis Undersøgelse og Erstatning for Nedslagning af Dyr med aaben, særlig smittefarlig Tuberkulose, især Yver- og Børtuberkulose; et nedslagtet Dyr erstattes med $^1/_3$ af Slagteværdien, hvortil Kroppen overlades Ejeren. Det, der maatte blive kasseret af Dyret, erstattes yderligere med Halvdelen af Værdien som brugelig Vare.

Ved Lov af 1932 ydes der gratis Tuberkulinprøver til de Ejere, der vil forpligte sig til at tage et rationelt Bekæmpelsesarbejde op.

I Henhold til aarligt fornyede Love om Foranstaltning til Bekæmpelse af Kvægtuberkulose kan Ejere af tuberkuløse Besætninger faa Tilskud til Nedslagtning af de smittede Dyr under Forudsætning af, at rationel Tuberkulosebekæmpelse iværksættes — uden Hensyn til, hvilken Form for Bekæmpelse man vælger; dog kan der ikke faas Tilskud til mere end 10 Dyr aarligt pr. Besætning. I Tilskud yder Staten af Eksportafgiftskontoen 12 Øre pr. kg levende Vægt + en garanteret Mindstepris af 71 Øre pr. kg levende Vægt. Særlig gode Eksportdyr til over 1 Kr. pr. kg levende Vægt gives der ikke Tilskud til.

Fremdeles yder Staten Tilskud til Indkøb af sunde Dyr til nyoprettede Husmandsbrug; der kan gives Tilskud til 4—5 Dyr pr. Brug med 200 Kr. pr. Dyr.

Endelig yder Staten yderligere Hjælp til Nedslagning af tuberkuløse Dyr henstaaende i Mejerikredse, hvor der er naaet 90 pCt. rene Besætninger. Supplementstilskudet andrager 80 Kr. pr. voksen Kreatur, men Tilskudet kan kun gives til 10 Dyr pr. Besætning og kun til ialt 40 Dyr til en enkelt Mejerikreds pr. Aar.

Foruden alle disse Tilskud har Staten ydet en værdifuld Hjælp til Tuberkulosebekæmpelsen gennem sin Andel i Vildmoseforetagendet, der i øvrigt blandt meget andet har lært os, at selv sammenkøbte Dyr i Hundredevis uden Fare kan opdrættes sammen, naar blot der foretages regelmæssige Tuberkulin- og Blodprøveundersøgelser.

Under Hensyn til de Resultater, der allerede er opnaaet og til den stadig voksende Interesse og direkte Støtte, Statsmagten yder Kvæg-Tuberkulosebekæmpelsen, er der kun Grund til at vente, at Kampen kan være tilendebragt i Løbet af en kort Aarrække.

Den smitsomme Kalvekastning.

Endnu er af de fire særlig vigtige, smitsomme Kvægsygdomme, jeg har valgt at tale om ved denne Lejlighed, Kalvekastningen tilbage. Inden jeg gaar ind paa Sygdommens Bekæmpelse, vil jeg gerne kort redegøre for, hvad det vil sige, at en Ko reagerer for smitsom Kastning „ved Blodprøven".

Tager man en ringe Mængde af en eller anden Bakteriekultur f. Eks. en Kastningsbacilkultur, som mange kender i Form af Kastningsvakcine — og sprøjter Kulturen ind under Huden paa et Forsøgsdyr, en Kalv f. Eks., vil der i Dyrets Legeme, i Blodet i Løbet af en halv Snes Dage til en Maaned eller mere dannes en Række forskellige Stoffer, som vi benævner *Antistoffer* eller Modgiftsstoffer mod den indsprøjtede Bakteriekultur.

Paa samme Maade sker det, naar et Dyr eller et Menneske naturligt paaføres en eller anden Bakteriesmitte — i Løbet af nogen Tid, forskellig for de forskellige Infektioner og Infektionsmaader, dannes der uvægerligt paaviselige Antistoffer eller Reaktionsstoffer, som de ogsaa kaldes. Naar vi da kan paavise disse Antistoffer, ved vi i Almindelighed, at Smitte foreligger.

Og disse Reaktionsstoffer kan vi paa forskellig Maade let paavise, dels klinisk i Staldene og dels laboratoriemæssigt paa Serumlaboratoriet.

For Tuberkulosens Vedkommende anvender vi ved Konsta-

teringen af disse Reaktionsstoffer den kliniske Reaktion, *Tuberkulinprøven,* som jeg allerede har talt om.

For Kastningens Vedkommende derimod anvender vi en Laboratorieprøve i Form af en serologisk Undersøgelse af indsendte Blodprøver — men i og for sig kunde vi godt, omend med mindre sikkert Resultat, anvende en lignende Prøve som Tuberkulinprøven, idet vi saa blot i Stedet for Tuberkulin, der i det væsentlige er dræbte Tuberkelbaciller, skulde indsprøjte *Abortin,* der er dræbte Abortbakterier.

Omvendt kunde vi — men ligeledes med mindre godt Resultat — anvende en laboratoriemæssig Blodundersøgelse for at paavise tuberkulose-smittede Dyr.

Som det er almindeligt bekendt, kan der udmærket godt selv i lang Tid være tuberkulose-smittede Dyr i en Besætning, uden at Ejeren mærker det — og mange Ejere er sikkert i Tidens Løb blevet saare overraskede ved at erfare, at et eller ofte flere Dyr er falden ved en foretaget Tuberkulinprøve. Faar man Lejlighed til at undersøge de faldne Reagenter paa Slagtehuset, vil man dog praktisk talt altid finde større eller mindre tuberkuløse Knuder; men med 100 pCt. Rigtighed arbejder vi ikke — og det er heller ikke nødvendigt for at naa de fremragende Resultater, som jeg allerede har omtalt.

Med Hensyn til Kastningen gælder noget lignende: i talrige Besætninger vil vi ved en omfattende Blodundersøgelse finde en eller flere Reagenter, uden at Ejeren aner, at der er Kastningssmitte i Besætningen. Altsaa det er ikke saa nær altid, at smittede Dyr kaster — og det er heller ikke altid, at de smittede Dyr bringer Smitten videre til de andre Dyr i Stalden. Men er de da smittede — eller er det Fantasi med disse Blodreagenter. Sandheden er, at hvis vi slagter saadanne tilsyneladende ikke-smittede Reagenter, finder vi ved Laboratoriedyrkningsforsøg et eller andet Sted — især i Yveret eller Yverlymfekirtlerne — Abortbakterien i Renkultur, og var Dyret ikke blevet dræbt, var der en Mulighed for, at Infektionen kunde være blevet aktiv og farlig under bestemte Forhold, specielt naar Koen indsættes i en sund Besætning, der er særlig modtagelig.

Men med 100 pCt. Sikkerhed arbejder man ikke med de positive Blodprøver lige saa lidt som ved de positive Tuberkulinprøver; og hertil kommer jo saa en lignende Fejlkilde med de negative Prøver — altsaa det undtagelsesvise Forhold, at vi ikke finder nogen Reaktion hos et faktisk smittet Dyr. I nysmittede Kasterbesætninger ser vi det f. Eks. ikke saa helt sjældent, at en Blodprøve ikke viser Reaktion — og dog kaster maaske det paagældende Dyr nogle faa Dage senere.

Det er saa uhyre vigtigt, at vi fra Begyndelsen gør os klart, *at vi saavel ved Tuberkulin- som ved Blodprøverne arbejder med Fejlreaktioner, men de er heldigvis ikke hyppigere, end de kan taales,* og det er kun Bagstræb, naar der raabes Svindel og Humbug, naar vi støder paa dem. Det har i hvert Tilfælde Resultaterne med Tuberkulinprøverne til fulde vist — og Blodprøveresultaterne følger nu godt efter, som det i det følgende nærmere skal omtales.

Ofte stilles Spørgsmaalet, om Blodprøverne ved Kastningsinfektionen da er lige saa sikre som Tuberkulinprøverne over for Tuberkulosen; jeg tør ikke bestemt afgøre dette — men jeg tør med Sikkerhed sige, at begge Prøver er fuldt anvendelige.

Naar vi nu skal gaa over til at se paa Bekæmpelsesproblemerne, vil det sikkert være klogt lidt nærmere at undersøge den Fjendes Forhold, vi her har med at gøre. Først vil vi undersøge Fjendens Slagkraft, Kvaliteten, og derefter Talværdien.

Er Kastningens Slagkraft større eller mindre end Tuberkulosens f. Eks.? Det er, som man tager det. Kastningen har større Tilbøjelighed til Smitte fra Besætning til Besætning end Tuberkulosen, og den er — indbragt i en sund Besætning — hurtigere fængende end Tuberkulosen; men i Modsætning til Tuberkulosen, der saa at sige aldrig helbredes, brænder den ofte hurtigt ud — Kastningsbakterierne kvæles, om man saa maa sige, i deres eget Fedt, idet de smittede Dyr producerer Modgift, kommer sig og bliver uimodtagelige for senere Smitte. Naar Sygdommen har raset en Tid, og Majoriteten af Dyrene

i en Besætning har kastet 1 à 2, meget sjældent 3 Gange, hører Sygdommen op „af sig selv", som man siger; det gælder i hvert Tilfælde i de smaa og middelstore Besætninger — medens Sygdommen i de større og helt store Besætninger oftest fortsætter med hyppig Kastning blandt Ungdyrene og spredte Tilfælde blandt de ældre Dyr.

Altsaa i Reglen uddør Kastningen uden videre Indgreb, og i Løbet af nogle Aar, i Reglen 5 à 10, men undertiden betydeligt før, er der heller ikke mere at paavise ved Blodprøverne. Dette Forhold er selvsagt uhyre vigtigt for Bekæmpelsen af Kastningen i sin Helhed. Ved egen Kraft kan Kastningen altsaa teoretisk udryddes i alle smaa og middelstore Besætninger, naar blot man da kan hindre Ny-Infektionerne, hvilket i og for sig ikke skulde rumme større Vanskelighed, naar blot man har Forstaaelse og Interesse for Sagen. Af nysmittede Besætninger har vi vel 4—5000 om Aaret; Ny-Infektionerne fremkommer væsentligt ved Indkøb af smittede Dyr (Reagenter) til sunde Besætninger — og under Græsningsophold, specielt paa de farlige, offentlige Græsgange; hertil kommer Nabosmitte (Personsmitte), Smitte ved Hunde, ved Transport af Kvæg og Kvægfoderstoffer samt Fodersække og lejlighedsvis ved Afløbsvand fra Mejerier, ved fælles, uhygiejniske Vandingssteder — og maaske ved udvendigt forurenede Mælkespande og Mælkevogne. Derimod spiller mærkelig nok Bedæknings-smitten en ganske uvæsentlig Rolle, uden at jeg desværre kan naa at komme nærmere ind paa dette i øvrigt interessante Problem.

Kunde man dog blot hindre de mange unødvendige Infektioner, der opstaar ved kritikløst Indkøb uden Blodprøveundersøgelse, vilde Kastningen i sin Helhed i Løbet af faa Aar se helt anderledes ud her i Landet end i Øjeblikket — og dette skulde dog ved omfattende Propaganda være muligt; bl. a. bør en Propagandafilm udsendes enten ved Landbrugsorganisationerne i Forbindelse med Fagfolk eller af det Landskastningsudvalg, jeg i mange Aar har agiteret for at faa nedsat, og som maa komme.

Navnlig for Tiden er det saare nedslaaende at se, hvad vi

daglig ser paa Serumlaboratoriet, den ene Besætning efter den anden „sat om", som man siger, for Tuberkulosen — alt imedens Kastningen ved kritikløst Indkøb „sættes ind" i Stedet for; man kommer da ikke sjælden fra Dynen i Halmen, thi en saadan „indkøbt" Kastning forløber i Reglen særlig voldsomt, fordi der i saadanne sammenkøbte Besætninger oftest vil være særlig mange helt modtagelige Dyr.

Netop fordi Kastningen saa let fænger til nye Besætninger, er det ved Bekæmpelsen saa uhyre vigtigt, at *alle* arbejder med samtidigt. Opgaven kan ikke løses tilfredsstillende af de enkelte; den mejerikredsvise Bekæmpelse, under hvilken alle er paa Vagt samtidig, er endnu mere paakrævet her end for Tuberkulosens Vedkommende. Derfor tør man heller ikke i al Almindelighed tilraade Enkeltejere, specielt af store Besætninger, at rense deres Besætninger helt ud for Kastningen — Faren for voldsom Nyinfektion fra Nabobesætninger er for stor; en Hovedbetingelse maa i hvert Fald være, at den paagældende Besætning er vel isoleret, og at en særlig dygtig og interesseret Ejer og Fodermester skøtter Besætningen.

Saa meget om Kastningens Slagkraft i al Almindelighed — men nu med Hensyn til Kastningens Udbredelse? Jeg skal ikke komme nærmere ind paa de mange Anstrengelser, vi gennem forskellige statistiske Beregninger i Aarenes Løb paa Serumlaboratoriet har gjort os for at komme ud af den famlende Usikkerhed, vi indtil for ganske faa Aar siden har befundet os i med Hensyn til dette Spørgsmaal. For adskillige Aar siden har jeg forgæves søgt Myndigheder og Organisationer for at tilvejebringe ca. 60 000 Kr., der var nødvendige for at faa Kastningens Udbredelse her i Landet kortlagt; kun faa — blandt dem dog Direktør *Helsted* — forstod, hvor vigtigt dette Kendskab var for Kastningsbekæmpelsen.

Nu har vi imidlertid begyndt Kortlægningen, men sekundært, idet vi udfører den i Forbindelse med selve Kastningsbekæmpelsen, hvortil Staten til Forsøg siden 1937 aarligt har stillet 100 000 Kr. til Raadighed. Kortlægningen bliver herigennem ganske vist meget detailleret — men den skrider alt for langsomt fremad; saa snart der er Tale om Mulighederne for Be-

kæmpelsen her og der, maa vi melde Pas med Hensyn til at kunne give videre værdifulde Oplysninger om Sygdomsudbredelsen.

Men vi ved altsaa nu med Sikkerhed, hvordan det ser ud en Del Steder her i Landet. Paa hosstaaende Tavle I er der givet en Oversigt over Blodundersøgelsen af saa godt som alle Besætningerne i en Række til Dels sammenstødende Mejerikredse fordelt over vidt forskellige Egne af Landet; alle Dyr over 1 Aar gamle er medtaget, og for Øernes Vedkommende er alle Mejerikredsene undersøgt.

Tavle I.

Undersøgte Landsdele resp. Mejerikredse	Antal undersøgte Besætninger	Antal undersøgte Kreaturer	Smittede Besætninger	Smittet Kvæg
Fejø (1936)	100	1 087	11 %	6,6 %
Bornholm (1937)	3 705	37 897	33,1 %	14 %
Ærø (1939)	983	8 606	11 %	3,5 %
Taasinge (1939—40)	391	4 989	40,2 %	14,7 %
Sydfyn (1939—40) 9 Mejerikredse..	1 108	11 727	19,3 %	10,8 %
Samsø (1941)	815	7 352	7,1 %	4,2 %
Hjarnø (1939)	30	353	13,3 %	3,1 %
Tunø (1942)	46	219	4,3 %	0,9 %
3 Mejerikredse i Ringkøbing Amt (1941—42)	242	2 735	8,3 %	3,1 %
2 Mejerikredse i Ribe Amt (1941—42)	200	1 945	12 %	4,4 %
1 Mejerikreds i Vejle Amt (1941—42)	139	1 956	38,8 %	12,2 %
Ialt	7 759	78 866		

Vi ser, at Procenttallet for smittede Besætninger varierer stærkt: Samsø har f. Eks. 7,1, medens Taasinge har, eller havde, 40,2 pCt. Alt i alt vil jeg dog mene, at Stillingen ser bedre ud, end man i al Almindelighed havde turdet vente; specielt gælder dette for Jyllands Vedkommende. Dog kan man selvsagt ikke — grundet paa Kortlægningens Ufuldkommenhed i Øjeblikket — udelukke, at mørkere Landsdele kan dukke frem, efterhaanden som Kortlægningen skrider fremad.

Stillingen maa altsaa foreløbig alt i alt betegnes som nogenlunde gunstig, og hertil kommer, at det lysner endnu mere op, naar man ser paa den følgende Tavle II, paa hvilken de smittede Besætninger er ordnede i forskellige Grupper. Det er de 9 sydfynske Mejerikredse, jeg har valgt til nærmere Belysning, fordi de, saa vidt jeg kan se, hverken er særlig stærkt smittede — ej heller særlig let smittede.

Det, der navnlig interesserer ved Tavle II, er Reagenternes Fordeling i de smittede Besætninger: 3 pCt. havde kun tvivlsomme Reagenter, 28 pCt. havde kun 1 Reagent, 12 pCt. havde

Sydfyn.

Tavle II. 1ste Undersøgelse, væsentl

tv. = tvivlsom Reage

Mejerikreds	Smitte															
	tv.				1 R.				2 R.				3 R.			
	tv.	÷	ialt Dyr	ialt Bes.	R.	÷	ialt Dyr	ialt Bes.	R.	÷	ialt Dyr	ialt Bes.	R.	÷	ialt Dyr	ial Be
Aakilde	3	20	23	3	8	56	64	8	20	116	136	10	9	25	34	3
Bakkekilde	—	—	—	—	5	76	81	5	4	17	21	2	9	34	43	3
Gundestrup	—	—	--	—	3	35	38	3	4	18	22	2	3	10	13	1
Kirkeby	1	22	23	1	4	32	36	4	—	—	—	—	15	33	48	5
Oure	—	—	—	—	7	72	79	7	—	—	—	—	3	6	9	1
Skaarup	—	—	—	—	10	92	102	10	4	25	29	2	3	7	10	1
Svendborg	—	—	—	—	6	54	60	6	6	15	21	3	12	27	39	4
Svendb. Mælkeforsyning	—	—	—	—	7	140	147	7	6	45	51	3	6	13	19	2
Vejstrup	3	6	9	2	10	90	100	10	8	69	77	4	—	—	—	—
Ialt	7	48	55	6 3%	60	647	707	60 28%	52	305	357	26 12%	60	155	215	20 9%

2, og 9 pCt. af de smittede Besætninger havde 3 Reagenter. 48 pCt. havde flere Reagenter.

Hvad kan der nu dels privat dels mejeriforeningsmæssigt gøres for Kastningens Udrensning eller Bedring i disse smittede Besætninger? I Besætningerne med 1—3 Reagenter — og dette er jo, som det ses paa Tavle II, særdeles mange, lidt over Halvdelen af samtlige smittede, vil der i Reglen ikke mere forekomme Aborter; undertiden har der slet ikke været Aborter, det drejer sig da gerne om indkøbte maaske helbredte Reagenter. Disse Besætninger med faa Reagenter er derfor

a 24. Juni 1939—24. December 1940.

= Reagent.

sætninger								Rene Besætn.		Ialt	
flere R.				Ialt				Antal Dyr	Antal Besætn.	Antal Dyr	Antal Besætn.
R.	÷	ialt Dyr	ialt Bes.	R.	÷	Dyr	Bes.				
153	282	435	22	193 8%	499	692	46 19%	1733	195	2425	241
29	72	101	5	47 5%	199	246	15 17%	640	74	886	89
86	123	209	9	96 10%	186	282	15 14%	724	95	1006	110
95	274	369	12	115 11%	361	476	22 22%	609	77	1085	99
61	160	221	8	71 7%	238	309	16 17%	686	80	995	96
162	274	436	13	179 13%	398	577	26 20%	833	102	1410	128
51	72	123	8	75 6%	168	243	21 15%	925	124	1168	145
340	640	980	13	359 23%	838	1197	25 28%	378	65	1575	90
110	173	283	12	131 11%	338	469	28 25%	708	82	1177	110
1087	2070	3157	102 48%	1266 **10,8%**	3225	4491	214 **19,3%**	7236	894	11.727	1108

næsten altid lette at rense ved Salg af Reagenterne med paafølgende Desinfektion som ved Tuberkulosen. Det er rimeligt, at Mejeriet giver Tilskud til denne Udrensning; jeg kommer senere tilbage hertil.

Men hvorfor skal disse Besætninger, i hvilke Kastningen tilsyneladende er ophørt, da i det hele taget gøres til Genstand for Udrensning, og hvorfor skal Mejeriet impliceres heri? Jo, for det første fordi Kastningen igen kan begynde forfra, specielt paa det opvoksende Ungkvæg, naar Reagenterne ikke fjernes; og for det andet — og her er det navnlig, at Mejeriets, Helhedens Interesse melder sig — fordi disse Besætninger rummer en betydelig Smittefare for andre Besætninger, nemlig naar der fra dem sælges Reagenter. Jeg vil gaa lidt nærmere ind paa dette Forhold. Reagenter kan undertiden i aarevis maaske staa i en Stald og udskille Kastningsbakterier — som bekendt især med Mælken — uden at det gør Skade i den hjemlige Stald. Aarsagen hertil er navnlig, at alle Dyr her tidligt under Opvæksten i let Grad er bleven smittede, hvorved de erhverver sig en vis moderat Uimodtagelighed, der næppe ses ved Blodprøverne, men dog gør, at de som senere drægtige Dyr ikke kaster, selv om de optager nyt Smitstof. Men køber man en saadan Reagent, Baciludskiller. ind til en sund Stald med drægtige, uhyre modtagelige Dyr — saa bryder Kastningen ofte ud i lys Lue.

Saa er der Besætningerne med flere end 3 Reagenter. Jeg vil dele dem i 3 Grupper med Henblik paa Bekæmpelsen.

A. Besætninger med forholdsvis mange Reagenter, men uden Tilfælde af Aborter i over eet Aar.

B. Besætninger med mange Reagenter og enkelte spredte Aborttilfælde aarligt, d. e. ca. 35 pCt. af de smittede, og endelig

C. Besætninger med mange Reagenter og mange Aborter, incl. nysmittede Besætninger, d. e. ca. 13 pCt. af de smittede.

De første, A-Besætningerne, vil i Reglen let kunne forberedes til økonomisk overkommelig Udrensning, altsaa Forberedelse til Udsætning af kun faa Reagenter navnlig ved en passende Ventetid, idet man da i denne Periode stiller Reagenterne sammen, saa godt isoleret i Stalden som muligt — i For-

bindelse med, at man indretter en Kælvningsboks, hvori alle Kælvninger foregaar, og saaledes at Moderen forbliver der ved Kalven i ca. 8 Dage, hvorefter Boksen renses og desinficeres. Her udover vil man i visse Tilfælde raade til Salg af de enkelte særlig kraftige Reagenter, der maatte være i Besætningen; det er de kraftige Reagenter, der især er Baciludskillere. Man blodprøver da Besætningen 1 à 2 Gange aarligt; ved den naturlige Udsætning i Forbindelse med Selvhelbredelse med Svind af Reaktionsevnen vil Reagenternes Tal da efterhaanden være saa ringe, at Salg af Resten kan foregaa uden for store Tab.

B Besætningerne kan man forberede til Udrensning paa samme Maade som A Besætningerne, men i Reglen staar man sig her ved at tage Bekæmpelsen op paa 3—5 Aars langt Sigt, idet man foreløbig i nogle Aar — udover det for A Besætningerne gældende — yderligere lader foretage en systematisk Vakcination af Kalvene fra 3 Maaneders Alderen. Der foretages ingen Køb af voksne Dyr, da disse er tilbøjelige til at kaste.

I C-Besætningerne, hvorunder som nævnt mange Herregaardsbesætninger hører, idet navnlig Ungdyrene der jo i Reglen kaster stærkt, kan man i Reglen i de første Aar ikke gøre andet end systematisk vakcinere Kalvene, hvoraf det vil være fordelagtigt at indkøbe mange.

Efterhaanden som Kastningen da nogenlunde hører op i C-Besætningerne, undersøger man ved Blodprøver, hvordan Reaktionsforholdene nu efterhaanden stiller sig. Efter Resultatet af Blodundersøgelsen træffes nærmere Bestemmelse om Vakcinationernes eventuelle Ophør, samtidig med at man gaar over til Salg af de værste Reagenter — og dermed de værste Baciludskillere — i Forbindelse med at man indretter Kælvningsboks og foretager Gruppeisolation. Aarlige Blodundersøgelser vil saa vise, naar det rette Tidspunkt er inde til radikal Bortsalg af Reagenterne — og dermed Besætningens endelige Rensning for Kastning. For en Fuldstændigheds Skyld skal jeg bemærke, at der intet er i Vejen for, at Reagenter i en Besætning kan isoleres ganske som ved Tuberkulosebekæmpelsen, altsaa i

en særlig Stald i Stedet for at sælges — men man bør dog først paabegynde Isoleringen, naar Kastningen er gaaet i Ro, hvad den jo altid af sig selv vil gøre med Undtagelse af Kviekastningen i de helt store Besætninger. Arbejdet bør helst paabegyndes ved Udbindingen.

Foreligger der nu Resultater med Hensyn til denne Form for Abortbekæmpelse ved Hjælp af Blodprøver og Udsætning af Reagenter ledsaget af Desinfektion af Stalden, specielt Resultater ved den mejerikredsvise Bekæmpelse? Ja, Resultater foreligger, men de er vel beskedne endnu, thi det er som fremført kun i kort Tid, det systematiske Arbejde har staaet paa. Jeg vil nævne enkelte Ting. Fejø og Hjarnø med flere andre Smaaøer er rensede og har allerede ret længe holdt sig rene. Paa Bornholm er de smittede Besætninger gaaet ned fra 33,1 pCt. til 20,5 pCt. Det er dog alt for daarligt, efter de mange Penge, der er ofret paa Bornholm siden 1937, men nu bliver det sikkert hurtigt bedre, efter at 15 af de 19 Mejerier i dette Foraar har vedtaget pligtmæssig Udrensning i Løbet af 3 Aar.

De 9 sydfynske Mejerikredse har ikke gjort store Fremskridt. Procenttallet af smittede Besætninger er faldet fra 19,9 til 16,3.

Om Taasinge kan siges noget lignende.

Helt anderledes har man taget fat paa Ærø. Der er her en Tilbagegang for Kastningen fra 11 pCt. smittede Besætninger til 3,1 pCt. samtidig med, at Reaktionsprocenten for den samlede Kvægbestand er falden fra 3,5 til 1,4.

Aarsagen til dette smukke Resultat, der spaar Ærø helt renset i indeværende Aar, skyldes vel først og fremmest een meget interesseret Dyrlæges Arbejde, men dernæst forstandige Mejerileverandørbeslutninger, der bl. a. gaar ud paa, at Mejeriet, naar Dyrlægen finder en Besætning egnet til Udrensning, udbetaler 100 Kr. pr. Ko og 75 Kr. pr. Kvie over 1½ Aar i Tilskud til Ejeren for Nedslagning af Reagenterne.

Paa Samsø, hvor Sagen er baaret frem af de dygtige Brødre *Gylling-Holm*, er man allerede i fuld Gang med Bekæmpelsen; Procenttallet af smittede Besætninger er paa den korte Tid faldet fra 7,1 til 4,3. Selv paa Brattingsborggaardene er Arbej-

det i fuld Gang, idet man har isoleret Reagenterne for efterhaanden saa at udsætte dem; Brattingsborgbesætningerne vil formentlig blive de først rensede Herregaardsbesætninger her i Landet; der er i Øjeblikket kun 18 Reagenter paa selve Brattingsborg og 14 paa Hjalmargaarden.

Med Hensyn til de Vakcinationer, jeg omtalte som foreløbig nødvendige for de allerfleste Herregaardsbesætninger og i det hele taget for de fleste Besætninger, i hvilke Aborter optræder, vil jeg gerne bemærke, *at det bør være Kalvene i 3—6 Maaneders Alderen, der vakcineres,* og ikke Løbekvierne, som man tidligere behandlede. Jeg skal ikke komme nærmere ind paa en Række amerikanske Forsøg, der eksperimentelt har godtgjort dette, men kun nævne vore egne Forsøg i Praksis; Resultaterne fremgaar af hosstaaende Tavle III.

Man lægger særlig Mærke til, at Abortprocenten for de vakcineredes Vedkommende er 3,3, medens den for Kontroldyrenes Vedkommende er 25,1 — altsaa et meget fint Resultat.

Kunde man da ikke blive staaende ved Vakcinationerne og ganske simpelt lade alle Kasterbesætninger vakcinere, naar altsaa Resultaterne er saa gode som vist ved Vakcination af Kalvene? Nej, det kan man ikke, for Sygdommen udryddes dog

Tavle III. Samlet Forsøgsmateriale: 486 Kalve.

	328 Vakcinerede				158 Kontroller			
	Normal Kælvning	Kastning	Usikker Kælvning, resp. Kastning	Solgt, død el. slagtet, ikke drægtig	Normal Kælvning	Kastning	Usikker Kælvning, resp. Kastning	Solgt, død el. slagtet, ikke drægtig
Sanderumgaard.	60	2	2	11	21	11	2	3
Ørnfeldt	39	1		27	16	9	1	8
Selleberg	30		4	1	12	4	1	2
Mullerup	15			4	1	1		3
Hardenberg	67	6	3	7	26	6	4	4
Rosenlund	33		4	11	13	3	4	3
Samtlige Gaarde	244	9 = **3,3** %	13 = 4,8 %	61*)	89	34 = **25,1** %	12 = 8,8 %	23**)

*) Deraf 31 paa Grund af Tb.-R.

**) „ 8 „ „ „ „

ikke helt i de vakcinerede Besætninger, enkelte Kastere vil stadig forekomme. Og foruden ved de faa Aborter viser Sygdommen sig ved tilbageholdt Efterbyrd og Ufrugtbarhed (Omløbning) — og hertil kommer, at selv de vakcinerede Besætninger rummer Fare for Smitte til andre Besætninger — ligesom til Mennesket, idet Mælken ikke bliver bakteriefri, hvilket Byerne efterhaanden reagerer overfor. Faktisk forekommer der 5—600 Tilfælde aarligt her i Landet af Kalvekastningsfeber hos Mennesket, og vel ca. $^1/_3$ af disse anses for at stamme fra Mælken.

Vi har nu i korte Træk set paa de for Danmark vigtigste smitsomme Kvægsygdomme — Sygdomme der ogsaa i talrige andre Lande spiller en enorm Rolle for Kvægbruget og dermed for Nationaløkonomien.

For Mund- og Klovesygens Vedkommende staar Danmark nu godt og ubestridt som det førende Land i Bekæmpelsesarbejdet takket være især *Dr. Schmidts* og Medarbejderes Indsats i Form af Mund- og Klovesygevakcinen, der, som jeg har omtalt, tilfulde har indfriet de Forhaabninger, man allerede fra Begyndelsen nærede til den.

Med Hensyn til de tre andre Sygdomme kan vi ikke rose os af Førerskab; dette maa tilfalde andre Lande, især Norge og De forenede Stater, uden at der dog er Grund for os til at skæmmes; thi baade paa Tuberkulosens og paa Kastningens Omraade er der fra Danmark ydet saa fremragende Bidrag til Løsning af vigtige Problemer af Betydning for Bekæmpelsen, at Verdens Opmærksomhed Gang paa Gang har været vendt mod vort Land og vore nu afdøde veterinære Forskere — jeg tænker her især paa *B. Bang* og *Stribolt, C. O. Jensen* og *Sand.*

Men ogsaa med Hensyn til Yverbetændelsernes Bekæmpelse har vi paa hæderfuld Vis hævdet os lige over for de andre Lande; jeg skal navnlig pege paa, at der saavel fra vor Veterinærskoles forskellige Afdelinger som fra Serumlaboratoriet har været og stadig er iværksat omfattende Forsøg, der som allerede omtalt har givet saa opmuntrende Resultater, at store Fremstød mod Yverbetændelserne maa ventes.

Danmark har paa Forhaand store Fordele, naar Talen er om Bekæmpelsen af de smitsomme Sygdomme især ved Bekæmpelsen af de kroniske Former som altsaa Tuberkulosen, Kastningen o. s. v. Og dette skyldes vort Lands Udstykning i de mange Øer; vore Sunde og Bælter ikke alene forskønner vort Land — men de gavner os, naar vi skal kæmpe mod en eller anden Smitsot — paa samme Maade som en høj Mur indhegner og beskytter mod Angreb udefra.

Men en endnu større Hjælp har vi i Form af vort fortræffeligt organiserede Mejerivæsen; naar vi har set, hvad den mejerikredsvise Bekæmpelse af Tuberkulosen har betydet, maa vi erkende, at den afdøde fynske Dyrlæge *Ramvad,* der først pegede paa denne Fremgangsmaade, virkelig har haft en genial Tanke, og der er Grund til at tro, at Mejerierne vil faa en lignende Betydning for Mund- og Klovesygebekæmpelsen, Kastningsbekæmpelsen, Bekæmpelsen af Yverbetændelserne og for flere andre smitsomme Sygdomme. Alt i alt mener jeg, vi nogenlunde fortrøstningsfuldt kan se Fremtiden i Møde — vi har nu ikke helt daarlige Vaaben i Kampen mod selv de værste Smitsoter blandt Kvæget.

Vi kan derfor ogsaa ganske roligt og nøgternt sige, at Maalet for Bekæmpelsen af Kvægets smitsomme Sygdomme i Almindelighed og de her behandlede Sygdomme i Særdeleshed er intet mindre end Sygdommenes fuldstændige Udryddelse; men vi skal saa samtidig ved et stort Organisationsarbejde ruste os til, naar Sygdommene maatte vinde Indpas paany — hvad enten det nu sker udefra eller f. Eks. ved, at Menneskets Tuberkulose smitter Kvæget — at gribe ind — dels med Nedslagninger og dels med Vakcinationer, i visse Tilfælde ved at kombinere dem.

Om Maalene er nærmere eller fjernere, afhænger ganske af det Arbejde, vi vil lægge i Kampen mod Sygdommene — og jeg synes ikke, der er Grund til at tro andet, end at vi i de kommende Aar mindst er lige saa villige til Arbejde — og især *Samarbejde* — som hidtil.*)

*) For værdifuld Hjælp ved Udarbejdelsen af mit Foredrag takker jeg Veterinærinspektørerne *Wøldike Nielsen* og *Suurballe.*

Om Konvertering og om Landbrugets Gældsforhold.

Af Creditkassedirektør *Aksel Jensen.*

II.

Man siger, at Højkonjunkturerne skaber højere Gæld, og der kan maaske være noget om det. Priserne stiger paa alt — ogsaa paa Ejendomme.

Men stiger de mere paa disse? Og kan disse undgaa Stigning, naar alt andet stiger? Det er vel næppe muligt og vilde vel ogsaa være unaturligt. —

*

Men hvor er Aarsagen til den store Stigning i Landejendommenes Priser?

Først og fremmest de meget store Etableringsomkostninger.

Jeg prøvede i Efteraaret at regne ud, hvad det vilde koste at etablere en Gaard paa ca. 50 Tdr. Land, idet det havde været min Hensigt, at en Søn skulde have dette Areal fra min Ejendom.

En nærmere Beregning viste imidlertid, at en saadan Ejendom ikke kunde stilles paa Benene under 3000 Kr. pr. Td. Land, og saa vilde der endda ikke blive nogen Overflod hverken af Bygninger, Besætning eller Inventar.

Selv om jeg altsaa gerne vilde skabe en saadan Gaard og paa Forhaand vidste, at det vilde blive dyrt, maatte jeg naturligvis give op overfor en saadan Bekostning.

Men Resultatet var, at jeg saa købte en mindre Gaard til en langt større Pris, end jeg ellers kunde have tænkt mig, og Aarsagen var i dette Tilfælde ene og alene de meget store Etableringsomkostninger ved en ny Ejendom.

*

En anden Aarsag til Prisstigningen er det meget lille Udbud af Landejendomme. Folk er ængstelige for Fremtiden. Mange vil gerne sælge, men de tør ikke. De erindrer sig de mange der slap galt af Sted under sidste Krig. De er bange for Pengenes fremtidige Værdi, og af samme Grund er der ogsaa en Del, der køber Ejendomme, omend ikke nær saa mange, som man i Almindelighed tror.

Resultatet af dette er et meget lille Udbud, som slet ikke kan tilfredsstille Efterspørgselen. Vil en Mand købe en Ejendom, maa han give Prisen, selv om han er vel vidende om, at den er høj, og at den anbragte Kapital vanskelig kan ventes forrentet.

*

Den almindelige Anskuelse om Aarsagen til de store Ejendomspriser er jo imidlertid den, at det er de stigende Priser paa Landbrugets Produkter og den forbedrede Rentabilitet, der driver Prisen op.

Selv om dette sidste naturligvis ikke er uden Betydning, tror jeg absolut, at det er de to førstnævnte Aarsager, der er afgørende.

*

Men Kravet lyder: Prisstigningen paa Landejendomme skal standses.

Jeg tror imidlertid, at man maa gøre sig klart, at før dette kan ske, maa man fjerne Hovedaarsagerne, d. v. s. de stærkt forøgede Etableringsomkostninger og Usikkerheden eller Mistilliden til Fremtiden.

Og denne Opgave maa vist anses for uløselig i Øjeblikket.

*

Men samtidig stiger Landbrugets Gæld. Og mange Røster kræver Loft over Gælden, kraftige Foranstaltninger, Afgift ved Salg af Ejendomme o. s. v.

Spørgsmaalet er da, om saadanne Foranstaltninger fører til de ønskede Maal.

Personlig har jeg ikke megen Tro dertil. For de Købere, der har Penge nok, betyder det jo intet, om de skal bringe Gælden ned til Panteværdien, men for adskillige Unge betyder det, at de er afskaaret fra at faa en Ejendom.

Om man saa mener at kunne trøste disse Unge med, at det er til deres eget bedste, at de ikke faar en Ejendom med en stor Gæld, vil jeg anse for tvivlsomt. Og med de Erfaringer, der er høstet igennem Aarene, maa man vel ogsaa have saa megen Tillid til de Unge, der skal købe, og til de Ældre, der skal være med til at løbe en stor Del af Risikoen, at de nøje overvejer, hvad de gaar ind til.

For mig er det i al Fald ikke tiltalende, at man indfører dette Barnepigesystem overfor Landboungdommen, og jeg tror, at det vil bidrage endnu mere til, at mange af vore bedste Unge vender sig bort fra Landbruget, fordi man har spærret af for dem. Og Landbruget kan saavist nok have Brug for dem i Tiden, der kommer.

*

Et andet Middel til at hindre Prisstigningen er en Afgift, f. Eks. 10 pCt. ved Salg af Ejendomme.

Man vil da slaa to Fluer med eet Smæk: Hemme Prisstigningen og faa Penge til Støtte for Udstykningen.

Man forudsætter, at det bliver Sælgeren, der kommer til at betale Afgiften. Men er dette nu saa sikkert?

Som Forholdene ligger i Øjeblikket, tror jeg, at det blot fører til yderligere Prisstigning, og at det bliver Køberen, der kommer til at betale Gildet.

Det er den ene Side og den vigtigste, men selve Tanken om saadan en Afgift er utiltalende og tillige farlig med Fremtiden for Øje. Der er saavist lagt Afgifter nok paa Landbruget i Form af Skatter o. s. v., saaledes at vi ikke trænger til endnu flere af den Slags.

*

Saa tales der om nye Arveregler. Et System noget i Retning af det tyske.

For det første tror jeg, at dette næppe er prøvet tilstrækkeligt længe til, at man kan se Resultatet, og for det andet tror jeg, det vil blive en Skuffelse. Men selv om Foranstaltningen skulde vise sig heldig i Tyskland, vilde det være meget tvivlsomt, om den vilde passe for danske Forhold, selv i ændret Form.

Formaalet skulde være Sikkerhed for, at Ejendommene i højere Grad kan bevares for Slægten — og dette er jo et godt og tiltalende Formaal.

Men Resultatet? Jeg frygter for, at der skabes Usikkerhed med Hensyn til Forpligtelser, Dispositioner, Tilvejebringelse af Kapital, Mulighed for Forbedringer o. s. v.

Det vil muligvis medføre en mindre Gæld, men efter min Mening ogsaa en langt større Nedgang i Produktionen.

Tør man risikere et saadant Resultat?

Selv om det danske Udkast til nye Arveregler maaske paa visse Omraader kunde virke tiltalende, tror jeg, at man skal vogte sig for f. Eks. at lade Spørgsmaalet om, hvem der skal besidde Landejendommene i Fremtiden, være afhængig af en Lodtrækning, og der bliver nu en Gang to Hensyn at tage, nemlig ikke alene til Arvingen af Ejendommen, men ogsaa til de øvrige Søskende.

*

Jeg har her anført nogle af de Tanker, der er fremme for at hindre Stigningen i Ejendomspriserne og i Landbrugets Gældsbyrde, og man vil forstaa, at jeg ikke har megen Fidus til nogen af dem.

Jeg erkender aabent og ærligt, at jeg er saa gammeldags, at jeg ikke tror, at den Slags vil være til noget godt for det danske Landbrug. Ja, jeg er endda saa gammeldags, at jeg endnu tror paa, at man skal være forsigtig med at tage Ansvaret fra den enkelte og lægge over paa Staten eller Lovgivningsmagten.

Har disse Organer gjort sig mere fortjent til en saadan Tillid end den enkelte Landmand?

Jeg synes det ikke, og jeg vover endog den Paastand, at hvis den enkelte Landmand vilde disponere paa samme Maade, som Staten i en Aarrække har gjort og fremdeles gør, vilde det ikke vare længe, før det blev een stor Fattiggaard altsammen.

Man kan oplyse de Unge, vejlede dem, fremhæve de indvundne Erfaringer o. s. v. og tillige gøre det klart, at den, der handler forkert, selv maa tage Følgerne, enten det saa gælder

et for dyrt Køb eller en for høj Prioritering, eller hvad det nu gælder.

*

Noget helt andet er det, hvis Staten selv griber ind, som det er sket i en længere Aarrække med Hensyn til Erhvervspolitiken til Skade for Landbruget. I saa Fald paatager den sig et Ansvar, den ikke kan komme udenom, og den tager tillige Ansvaret fra den enkelte.

Selv om alt nu gaar i Retning af mere og mere Statsstyre, melder jeg mig altsaa som en af dem, der endnu tror paa, at i det lange Løb vil det være bedst at bevare Friheden for den enkelte til i størst mulig Udstrækning at foretage de Dispositioner, han anser for rigtigst, men naturligvis ogsaa under fuldt Ansvar.

Man vil maaske sige, at det er en negativ Indstilling, men jeg er saa naiv at tro, at naar man først faar prøvet alle de Mirakelkure, der skyder frem som Paddehatte, saa vil man opdage, at min Indstilling til syvende og sidst er den mest positive.

*

Men rummer den store Gæld da ikke en Fare for det danske Landbrug, vil man spørge. Og er den ikke for stor?

Jeg har besvaret det før og gentager: Den er stor, og i mange Aar har det været vanskeligt at forrente den.

Der blev derfor truffet adskillige Foranstaltninger for at støtte Landbruget. Der blev givet Kriselove, Henstandslove, Moratorie-, Akkord- og Saneringslove m. m. m., og jeg skal slet ikke underkende disse Loves Betydning, men det har kun været et Surrogat, et Plaster paa det Saar, som den ulige Erhvervspolitik har slaaet paa det danske Landbrug. Andet og mere har det ikke kunnet blive. Og naar alt kommer til alt, betød det uhyre lidt i Forhold til den Indsats, den enkelte Landmand selv har maattet gøre.

*

Skulde man derfor gøre Facit op for, hvad Staten tog, og hvad den gav det danske Landbrug i disse Aar, saa vil Landbruget have en endog meget stor ubetalt Regning til den dan-

ske Stat, et Krav, der ikke er opfyldt, men som maa noteres baade med Nutid og Fremtid for Øje.

Desværre har den øvrige Befolkning faaet den urigtige Opfattelse, at det er den, der stadig maatte betale til Landbruget, selv om det modsatte saa absolut er Tilfældet.

*

Man taler ogsaa om de store Tab ved Landbruget. Men tager man f. Eks. Statistisk Aarbog, vil man se, at Landets Banker i de 20 Aar fra 1921—40 har afskrevet godt 1000 Mill. Kr. som Tab, og vil man analysere disse, tror jeg, man maa indrømme, at det kun er en meget lille Procentdel heraf, der er tabt paa Landbruget.

Ogsaa dette bør man erindre sig, hvis man vil dele Sol og Vind lige.

*

Men hvorledes vil det være muligt for Landbruget i Fremtiden at forrente og afdrage den store Gæld?

For det første maa jeg gøre opmærksom paa, at Landbrugets Prioritetsgæld vel er steget fra 1417 Mill. Kr. i 1909 til 4125 Mill. Kr. i 1937 og antagelig ca. 4200 Mill. Kr. nu, en Stigning paa 27—2800 Mill. Kr., men samtidig er den øvrige Prioritetsgæld i Landet steget fra 1876 Mill. Kr. til 6400 Mill. Kr., eller med ca. 4500 Mill. Kr. (se Tabel 2).

Tabel 2.

	Prioritetsgæld			*Landbrugets Løsgæld*
	Landbrug Mill. Kr.	Andre Mill. Kr.	Ialt Mill. Kr.	Mill. Kr.
1909	1 417	1 876	3 293	
1926	3 123	4 007	7 130	296
1937	4 125			307
1941	ca. 4 200	ca. 6 400	ca. 10 600	
Stigning ..	2 773	4 524	7 307	

Det er saaledes en Misforstaaelse at tro, at det alene er Landbrugets Gæld, der er steget.

Den øvrige Befolkning har saavist ikke staaet tilbage, tværtimod.

Og ser man paa Kreditforeningernes Udlaan 1931—40, andrager det ialt 1017 Mill. Kr., men heraf er kun godt 100 Mill. Kr. udlaant i Landejendomme.

Tabel 3.

Landbrugets Prioritetsgæld 1937.

Kreditforeninger	1 959	Mill. Kr.
Sparekasser	731	—
Hypotekforeninger	44	—
Banker	167	—
Staten	346	—
Andre	771	—
Ialt	4 018	Mill. Kr.

Tabel 4.

Udlaan i Landejendomme.

	Kreditforeninger	Sparekasser
1931	1 880 Mill. Kr.	764 Mill. Kr.
1934	1 977 —	800 —
1937	1 989 —	846 —
1940	2 006 —	715 —

Dette tyder paa, at Forhøjelsen i Landbrugets Prioritetsgæld i disse Aar nærmest har været sekundære Laan til Dækning af de Tab, Landbruget har lidt under de daarlige Konjunkturer.

Og Laanene er igen Udtryk for, at Formuerne er flyttet fra Landbruget til de øvrige Erhverv.

*

Men er Landbrugets Gæld end steget med disse ca. 2700 Mill. Kr. i Aarene 1909—37 eller med gennemsnitlig ca. 100 Mill. Kr. om Aaret, saa mener jeg, at Værdierne er steget endnu mere, saaledes at der er flere Værdier for Gælden i Dag, end der var i 1909.

Høstudbyttet er saaledes praktisk talt fordoblet. Den dyriske Produktion er steget enormt. Landbruget har i 1909—40 haft en Overskudsudførsel paa ca. 19 952 Mill. Kr., der i overvejende Grad er kommet den øvrige Befolkning til gode, men

samtidig har den muliggjort det for Landbruget at klare sig gennem de meget svære Tider.

*

Tabel 5.

Landbrugets Eksport.

	Udførsel Mill. Kr.	Gennemsnit Mill. Kr.	Indførsel Mill. Kr.	Gennemsnit Mill. Kr.	Overskuds-udførsel Mill. Kr.	Gennem-snit Mill. Kr.
1926—40	16 335	1 089	5 069	338	11 266	751
1916—40	26 936	1 077	9 190	368	17 746	710
1909—16	4 048	578	1 842	263	2 206	315
1909—40	30 984		11 032		*19 952*	

Landbruget staar endnu i Dag med et mægtigt Produktionsapparat, Krigen har vel allerede reduceret det stærkt, og fortsætter den, vil hver Dag bringe en ny Reduktion, men endnu er den store Kærne i Behold. Endnu producerer det danske Landbrug ikke alene saaledes, at Befolkningen faar bedre, rigeligere og billigere Fødemidler, end der kan opvises noget andet Sted, men ogsaa saa meget, at der bliver noget til Eksport, og for denne kan der hjemføres nødvendige Varer til hele Befolkningen.

*

Man mener, at Landbruget tjener for meget. Tænk en Gang 7,1 pCt. i Forrentning. Er det ikke ganske urimeligt? Mange mener det, og der gøres mange velmente Forsøg paa at bringe Landbrugets Indtægter ned.

Man er i det hele taget saa omsorgsfuld overfor Landbruget, men man glemmer imidlertid to Ting. For det første at Landbruget i 15 Aar har maattet nøjes med en Forrentning paa 2,5 pC. og saaledes har en endog meget stor ubetalt Regning til det øvrige Samfund, og dernæst glemmer man at lægge Mærke til Indtægterne andre Steder. Se f. Eks. paa en stor Række af vore Aktieselskabers Regnskaber. Prøv at gaa dem lidt efter baade for i Aar og tidligere Aar, og man vil opdage, at det er helt andre Procenter end dem, Landbruget maa regne med. (Se Tabel 6.)

Tabel 6.

Landbrugets Forrentningsprocent 1925—41.

1925/26	1,2	1929/30	4,3	1933/34	2,9	1937/38	3,6
1926/27	1,1	1930/31	0,5	1934/35	3,1	1938/39	3,5
1927/28	1,5	1931/32	÷0,4	1935/36	3,3	1939/40	3,8
1928/29	4,9	1932/33	2,3	1936/37	1,9	1940/41	7,1

København er maaske beskeden i Aar med en Indtægtsfremgang paa 86 Mill. Kr. Men tag f. Eks. Esbjerg. I 1939 havde den en Indtægt af 24 Mill. Kr., i 1940 ca. 34 Mill. Kr. og i 1941 ca. 57 Mill. Kr., eller langt mere end en Fordobling paa to Aar. Og i en lille By somt Hirtshals er Indtægterne steget fra 2,4 Mill. Kr. i 1940 til 3,6 Mill. Kr. i 1941. Og man kunde gaa videre til Byerne i Jylland og andre Steder, til Industrier o. s. v.

Alt dette interesserer imidlertid ikke nær saa meget i den offentlige Diskussion som Landbrugets Indtægter. Det er dem, der skal skæres ned. Det er overfor disse, Misundelsen gror.

For det første er det kun i et Aar, der har været en saa god Forrentningsprocent, men for det andet skal der fra denne trækkes betydelige Realisationsindtægter.

Nogle mener, at de andrager 1 pCt., andre — hvortil jeg hører — mener snarere, at det er 2 pCt., fordi der er saa mange Forringelser, som det er vanskeligt at omsætte i bestemte Tal, og jeg tror, der sker et langt større Formueforbrug ved Forringelse af hele Produktionsapparatet, end man almindeligvis regner med, saa den egentlige Forrentningsprocent for sidste Aar antagelig vil ligge omkring 5—6 pCt.

Er der saa egentlig noget at være særlig misundelig over? Og tror man virkelig, at dette kan bøde paa 15 daarlige Aar eller være tilstrækkelig Rygstød for en usikker Fremtid?

Landbruget har jo i mange Aar indtaget en meget beskeden Plads med Hensyn til Indtægterne. Statistiske Efterretninger meddeler saaledes for sidste Skatteaar følgende Indtægter:

Selvstændige Landbrugere	2196	Kr.
Arbejdere i Haandværk og Industri	2372	„
Funktionærer	2838	„
Tjenestemænd og Kontorpersonale	3722	„

Og ser vi paa Formue- og Indtægtsforhold i Aarene 1909—37 er disse:

	Formueforhold			Indtægtsforhold		
	Landbrug Mill. Kr.	Andre Mill. Kr.	Ialt Mill. Kr.	Landbrug Mill. Kr.	Andre Mill. Kr.	Ialt Mill. Kr.
1909	1 825	2 542	4 367	169	567	736
1924	3 498	6 668	10 166	584	2 979	3 563
1933	1 779	7 106	8 885	204	2 407	2 611
1937	2 026	7 964	9 990	353	3 193	3 546
Stigning 1909—37	201	5 422	5 623	184	2 626	2 810

Naar man ser disse Tal, maa man vist indrømme, at der ikke er noget at misunde Landbruget.

*

Men Landbruget producerer jo Fødemidler til Befolkningen, og Fødemidler maa ikke stige i Pris, siges der.

Landbruget kunde maaske i den Forbindelse spørge: „Ja, men hvorfor maa saa alt andet stige, som sket er. Industrivarer til Befolkningens nødvendigste Behov o. s. v.".

Det siges, at Landbruget kan ikke i disse Aar gøre sig betalt for de Tab, man erkender, det har lidt i en længere Aarrække, men hvorledes skal det saa gaa i det lange Løb, naar Landbruget i daarlige Aar har opbrugt sine Reserver og ikke maa skabe nye, naar der skulde være en Mulighed?

Reserverne kan jo kun bruges een Gang, og faar Landbruget ikke en ny Reserve til at imødegaa daarlige Tider med, saa indrømmer jeg, at Fremtiden kan blive vanskelig nok.

*

Landbruget har jo allerede maattet foretage betydelige Reduktioner af sine Besætninger.

Forstander *Overgaard,* Ladelund, har i sin Tid regnet ud, at der i 1914—18 reduceredes for ca. 320 Mill. Kr.

Jeg har prøvet at foretage en Beregning over den Reduktion af Besætninger, der er sket under indeværende Krig, og det viser sig, at de allerede er reduceret med ca. ½ Mill. Stkr. Hornkvæg og ca. 1½ Mill. Stkr. Svin. Værdien heraf har jeg paa Grundlag af de ved Realisationen noterede Priser bereg-

net til ca. 336 Mill. Kr., og jeg mener nærmest, at Beløbet er lavt ansat. (Se iøvrigt Tabel 7.)

Tabel 7.
Reduktion af Besætning.

	Juli 1939	Decbr. 1941	Reduktion 1939—41	Reduktion 1914—18
Hornkvæg ialt	3 326 300	2 833 000	493 300	339 000
heraf Køer	1 642 200	1 403 000	239 200	286 000
Svin ialt	3 182 800	1 691 000	1 491 800	2 064 000
Avlssvin	407 600	181 000	226 600	196 000
		12/7 1941		
Heste ialt	594 000	586 000	8 000	
Fuldvoksne	446 800	434 000	12 800	
Føl og Plage	147 200	152 000	÷ 4 800	

Det er jo givet, at en saadan Reduktion ikke kan gaa sporløst hen over Landbrugets Driftsresultater i den kommende Tid. Naar dertil kommer, at Høstens Værdi i 1941 antagelig er 3—400 Mill. Kr. mindre værd end i 1940, saa vil man se, at der ikke kan blive saa meget at give bort af. Og skulde der endelig blive noget, saa staar det offentlige i Beredskab med Skatteposen, i hvis bundløse Svælg den sidste Rest forsvinder.

Jeg skal blot anføre Ejendomsskatterne. (Se Tabel 8.)

Tabel 8.
Ejendomsskatter i Sogne- og Amtskommuner.

1913	20,3	Mill. Kr. ialt	+ til Staten 3,3 Mill.
1931	64,1	—	
1932	59,9	—	
1933	47,6	—	
1934	65,8	—	
1935	74,0	—	
1936	81,8	—	
1937	85,8	—	
1938	97,7	—	
1939	100,2	—	
1940	109,5	—	
1941	122,9	—	(incl. Staten 6,3 Mill. og Udlign.fonden 16,7)

De var i 1913 i Landdistrikterne 23,6 Mill. Kr., men i 1941 122,9 Mill. Kr., en Stigning paa ca. 100 Mill. Kr., som kapitali-

seret svarer til 2 Milliarder Kr. eller nær ved det samme Beløb, som Landbrugets Prioritetsgæld er steget med i disse Aar.

Hertil kommer den enorme Stigning i Formue- og Indkomstskatterne. (Se Tabel 9.)

Tabel 9.

Indkomst- og Formueskat i Landdistrikterne.

1913/14	35,6	Mill. Kr.
1941/42	205,0	—
Stigning	169,4	Mill. Kr.

Ialt direkte Skatter til Stat, Amt og Kommune: Mill. Kr.
1913/14: *78,0*, 1938/39: *646*, 1939/40: *701*, 1940/41: *911* og 1941/42: *955*.

Man vil heraf se, at Indkomst- og Formueskatten i Landdistrikterne, som i 1913/14 udgjorde 35,6 Mill. Kr., i 1941/42 er steget til 205 Mill. Kr. eller omtrent med 170 Mill. Kr.

Ejendomsskatter og direkte Skatter er saaledes alene i Landdistrikterne steget med ialt ca. 270 Mill. Kr., og selv om dette Beløb ogsaa vedrører Ikke-Landbrugere, falder Størstedelen heraf paa Landbruget. Naar man derfor hæfter sig i saa høj Grad ved Landbrugets stigende Rentebyrde og regner denne Stigning til mellem 100—125 Mill. Kr., maa man samtidig være opmærksom paa, at Skattebyrden er steget langt stærkere.

Mon der ikke er Anledning til at minde om dette, naar man kritiserer Landbrugets Gældsstiftelse.

*

Ser man fremad, er der mange Farer, der kan true det danske Landbrug.

Produktions- og Afsætningsforholdene er højst usikre. Men lige saa stor Fare rummer uden Tvivl de Forpligtelser, det offentlige, Stat og Kommune, vil paalægge Skatteyderne. Og jeg tror, der er større Grund til at raabe et Vagt i Gevær overfor denne Fare end overfor Landbrugets Gældsstiftelse.

*

Landbruget vil gøre sin Pligt til det yderste. Men naar Parolen lyder paa Prisstop, kan Landbruget med fuld Ret hævde, at det aldrig har ønsket at udbytte den øvrige Befolkning.

Men det maa forlange Produktionsprisen + en rimelig Fortjeneste paa Linie med andre Erhverv, og det øvrige Samfund maa heller ikke glemme, at Landbruget har haft mange og meget daarlige Aar, hvor det har sat sin Formue til.

En Prispolitik overfor Landbrugets Varer, der yderligere reducerer Besætning og Produktion, vil være farlig for Landbruget, men endnu mere for den øvrige Befolkning.

De kommende Maaneder vil antagelig give en lille Forsmag med Hensyn til Flæsk og Kød, og man vil opdage, at det er bedre at give en saadan Pris, at Produktionen kan opretholdes i størst mulig Udstrækning, end at savne Varerne.

*

Ser man paa Prisstigningen og tager Det landøkonomiske Driftsbureaus Opgørelse over Tiden 1. Juli 1940 til 30. Juni 1941 er Resultatet:

Landbrugsprodukter ialt	1909—14: 100,	1940/41: 201,
Bygningsomkostninger	„ : 100,	„ : 293,
Maskiner og Redskaber	„ : 100,	„ : 375.

Disse Tal viser, at Landbrugsprodukterne er steget langt mindre end Bygninger, Maskiner og Redskaber, og gaar vi den øvrige Statistik igennem, vil man se, at bl. a. de fleste Industrivarer er steget endnu stærkere, ligesom Posten: Skatter og Kontingenter ogsaa glimrer med procentvis en af de største Stigninger.

*

Jeg har nu søgt at fremsætte en Række Bemærkninger om Landbrugets Gældsforhold, og hvad der staar i Forbindelse hermed.

Opgaven har imidlertid været saa omfattende, at det kun har kunnet blive nogle spredte Bemærkninger, og jeg har maattet lade meget ligge, som der var Anledning til at tage op.

Jeg har søgt at imødegaa en Del af de efter min Mening fejlagtige Paastande, som man saa ofte møder i Diskussioner om Landbrugets Gældsforhold, og jeg har søgt at begrunde min Opfattelse af disse Spørgsmaal.

Jeg har ikke lagt Skjul paa, at jeg ikke har megen Tro til de mange Universalmidler, der anbefales til Løsning af dette Problem. Det gælder Tanken om Renteudligning, Krisefond m. v. Og det gælder ogsaa med Hensyn til nye Laaneformer, rentefrie Laan, værdifaste Obligationer, svingende Rente o. s. v., men Tiden tillader ikke, at jeg kommer nærmere ind paa disse Ting.

*

Jeg skal imidlertid være den sidste til at underkende Faren ved den store Gældsbyrde og ved stigende Ejendomspriser, og jeg tilraader derfor ved enhver given Lejlighed de Unge at være forsigtige ved Køb af en Ejendom. Jeg opfordrer dem til ikke at købe mere, end de kan magte, og sørge for at faa Prioritetsforholdene i Orden.

Men jeg erkender tillige, at jeg er saa inderlig imod hele dette Barnepigesystem, som man har villet indføre paa snart sagt alle Omraader indenfor Landbruget. Man søger at deklassere Landbruget som mindre egnet til at klare sine Sager end andre Erhverv, og jeg tror, at Landbruget ikke alene bør søge at vise denne Omsorg fra sig, men jeg mener tillige, at det med fuld Ret kan hævde, at det har administreret sine Sager saaledes gennem de svundne Aar, at det ikke behøver et særligt Formynderskab indført i Modsætning til andre Erhverv.

*

Vi ved, at der kan komme store Vanskeligheder, men det er min Tro, at saafremt Landbruget bliver ligestillet med andre Erhverv, vil det ogsaa være i Stand til at klare Tidens Vanskeligheder.

Men Landbruget maa kræve denne Ligestilling. Det er et Retfærdighedskrav, der maa og skal opfyldes.

Det danske Landbrug kan være sin Indsats bekendt. Det kan som saadan tilbagevise enhver Beskyldning om letsindige Dispositioner og letsindig Gældsstiftelse. Og det danske Samfund har i Dag mere end nogensinde Grund til at være Landbruget taknemlig for den Indsats, det har øvet under de meget beskedne Kaar, det har arbejdet under.

Landbrugets Gerning er mindst lige saa værdifuld som de øvrige Erhvervs — i Øjeblikket maaske endnu mere — men naar dette er Tilfældet, maa det ogsaa have Krav paa en rimelig Løn.

Vi ved, at det nuværende Slægtled har haft en haard Kamp, og adskillige har maattet give op.

Mange af vore gode Unge er derfor blevet betænkelige ved at løse af, men saadan maa det ikke være. Landbrugets Vilkaar maa være saaledes, at de Unge med Glæde og Fortrøstning kan tage Opgaven op.

De vil komme til at overtage store Forpligtelser, men jeg tror ikke, at Landbruget hverken i Nutid eller Fremtid kan klare sig med en mindre Kapital.

Denne Gældsbyrde kan være tung nok, men der er en Byrde, jeg for Tiden frygter endnu mere, nemlig den det offentlige vil lægge ikke alene paa det nuværende, men ogsaa paa det kommende Slægtleds Skuldre.

Og selv om vi fuldtud erkender Tidens Vanskeligheder, saa er der meget, der tyder paa, at disse kan blive endnu større i Tiden, der kommer. Men alligevel trækkes der enorme Veksler paa Fremtiden, Veksler paa den Ungdom, man tilsyneladende vil beskytte.

Burde man ikke fra det offentliges Side i højere Grad tænke paa dette?

*

Men vi haaber, at trods alle de Vanskeligheder, der kan og vil opstaa, maa Fremtiden alligevel byde Ungdommen saadanne Vilkaar, at de kan faa Glæde af deres Gerning.

Den er dygtigere og bedre udrustet, end vi var, da vi var Unge. De kan faa haarde Vilkaar at arbejde under, men det faar være en Trøst for dem, at naar alt kommer til alt, er det Dygtigheden, Energien, Modet og Evnerne til at faa noget ud af det, der er det afgørende.

Og det er ikke absolut afgørende, om de har lidt mere eller mindre Gæld. Derpaa har vi set saa rigeligt med Eksempler i de sidste Slægtled.

Og skal jeg slutte med et Ønske, skal det være dette, at

det danske Landbrug maa faa rimelige Kaar, og at de Unge ikke alene maa faa Mod til at løse os Ældre af, men at de ogsaa maa faa Glæde af deres Gerning, saaledes at de kan fortsætte og højne det danske Landbrugs Produktion og dets Anseelse til Gavn ikke alene for sig selv, men for hele det danske Samfund.

Foredraget efterfulgtes af følgende Diskussion:

Godsejer, Dr. med. *K. A. Hasselbalch* takkede Foredragsholderen for den interessante og klare Udredning af det indviklede Spørgsmaal, som Landbrugets Gældsforhold i Virkeligheden er, og som interesserer saa mange Mennesker, ogsaa uden for Landbrugets Kreds. Creditkassedirektør Aksel Jensen nævnte, at der var visse Spørgsmaal i Forbindelse med Emnet, som der ikke var Tid til at komme ind paa i Enkeltheder i selve Foredraget. Nu var der Lejlighed til at faa saadanne særlige Problemer nærmere uddybet.

Sekretær *Karl Madsen* vilde gerne have lidt mere Klarhed over, om vi nu alligevel ikke gennem et mindre Kapitalforbrug — og som Følge deraf ogsaa en mindre Produktion ganske vist — kunde have klaret os mere fordelagtigt igennem Tidens økonomiske Vanskeligheder. Er Udstedelsen af de 5 pCt. Obligationer den rigtige Rentepolitik at føre for Kreditforeningerne, naar man ikke ved noget om, hvorvidt det i givet Fald er muligt at faa saadanne Laan konverteret. Tror Creditkassedirektøren ikke, at 4½ pCt. Obligationerne er mere fordelagtige for Landbruget i det lange Løb, selv om det i Laaneøjeblikket giver flere Penge med en højrentet Obligation?

Godsejer *Skånstrøm* havde med megen Interesse fulgt Foredragsholderens Udredning af, hvorledes man inden for Creditkassen for Landejendomme i Østifterne havde foretaget Konvertering. Forholdene er imidlertid vidt forskellige i de forskellige Landsdele. Ud fra sit Kendskab til Konvertering vilde Godsejeren paapege visse Farer, der kunde være forbundet med at konvertere. Den indebærer en vis Risiko, som i visse Tilfælde kan blive større end Konverteringens Fordele. I et Tilfælde, hvor der var indledet Forhandlinger angaaende en Konverterings Gennemførelse, var de med Konverteringen forbundne Omkostninger ca. 4 pCt., men da Sagen endelig var i Orden, var Omkostningerne steget til 9 pCt. Det er et meget betænkeligt Forhold ved Konverteringen, som helt kan ændre Vilkaarene. Kan der ikke fra Myndighedernes Side gøres noget for at forhindre, at Forholdene som saadan mere end egentlig Kurserne er Skyld i, at Konverteringen bliver noget helt andet i økonomisk Henseende, end man paa Forhaand var berettiget til at vente.

Efter Talerens Mening kunde Ejendomspriserne ikke siges at være højt oppe, idet han endnu ikke havde set en Ejendom solgt til højere Pris end Kreditforeningsvurderingen. Saalænge Priserne ikke overstiger denne Vurdering, kan de ikke siges at være høje. Prisforholdene i det hele taget og de saakaldte Produktionspriser er ikke alene det interessanteste, men ogsaa det mørkeste Kapitel i denne Sag.

Ekspeditionssekretær *Kjeld Bjerke* udtalte, at Afkastningsevnen eller Forventningen om Afkastning har en ikke ubetydelig Indflydelse paa Ejendomsprisen. I Efterkrigstiden saas det, at den stigende Afkastningsevne gav Anledning til Stigning i Køberkurven, den Kurve der viser, hvilken Pris en Køber er villig til at betale for en Ejendom. Der er dog ogsaa adskillige andre Aarsager til stigende Ejendomspriser, f. Eks. hvis Køb af Ejendom regnes for en god Form for Pengeanbringelse.

Taleren havde undersøgt, hvorledes en 10 pCt. Omsætningsskat og en Tillægsskat af Prisstigningen vilde indvirke paa Ejendomspriserne, men var kommet til det Resultat, at disse Forholdsregler formentlig vilde medføre en Nedgang i Omsætningen af Landejendomme, men næppe nogen Prisbegrænsning. En Jordrenteskat vilde muligt i højere Grad fremme en saadan Begrænsning. Man gaar i Almindelighed ud fra Priserne i 1909—14, men kan dette Prisgrundlag siges at være rigtigt?

Creditkassedirektør *Aksel Jensen* vilde over for Sekretær Karl Madsen hævde, at den store Produktion havde været en Nødvendighed for at klare os igennem den Udvikling, vort Landbrug har gennemgaaet i 1930'erne. Det store Produktionsapparat havde krævet betydelig Kapitalbinding, og da Landbruget ikke havde denne Kapital til Raadighed, medførte dette en yderligere Gældsstiftelse, som under de givne Forhold ikke var til at komme udenom, men selv om Gælden er steget stærkt, er der dog sket en endnu større Udvidelse og Forbedring af Produktionsapparatet.

Over for Karl Madsens Spørgsmaal om ikke det havde været bedre at nøjes med at udstede 4½ pCt. Obligationer og undlade 5 pCt. Obligationerne bemærkede Aksel Jensen, at den nuværende Situation, hvor 5 pCt. Obligationerne kunde opsiges til kontant Indfrielse til Pari, og der samtidig kunde faas et 4½ pCt. Laan ogsaa omtrent til Pari, netop viste Rigtigheden og Berettigelsen af at udstede 5 pCt. Obligationer, naar 4 og 4½ pCt. gik for langt under Pari.

Man taler om billigere Penge, men hvorledes er det muligt for Landbruget at faa billigere Penge? Da Halvdelen af Landbrugets Prioritetsgæld er Laan i Kreditforeningerne, skal der en Konvertering til for at nedsætte Renten for de ældre Laan, og Chancerne for en fordelagtig Konvertering har i visse Perioder været ret gode for en enkeltvis Konvertering, men en større samlet Konvertering har der

endnu ikke været Mulighed for, og da en saadan Konvertering omfatter meget store Beløb, vil den ogsaa være vanskelig at gennemføre.

For Sparekassernes Vedkommende ændres Renten jo gerne efter Konjunkturerne. Den kan gaa ret højt op, naar Pengene er dyre, men ogsaa sættes ned, naar de bliver billigere.

Godsejer Skånstrøm fremhævede, at Usikkerheden ved Konverteringen er et uheldigt Moment i Sagen. Foredragsholderen redegjorde i den Anledning for, hvorledes man i Creditkassen havde truffet Foranstaltninger til Formindskelse af dette Usikkerhedsmoment. Man søger at ordne Forholdene saaledes for Debitorerne, at Konverteringerne kan gennemføres meget hurtigt og paa den Maade, at de ved, hvad de skal give for de Obligationer, der skal købes, og hvad de kan faa for de Obligationer, der skal sælges. Men da Fremgangsmaaderne er forskellige i de forskellige Kreditforeninger, er det nødvendigt for de enkelte Debitorer at forhandle med deres egen Forening om Konverteringen.

Aksel Jensen beklagede, at Tanken om en Terminsbørs saa hurtigt var opgivet, idet han mente, at der ved mange Lejligheder var Brug for en saadan.

Over for Kjeld Bjerke udtalte Aksel Jensen, at det ikke var mere Jordbeskatning, Landbruget trængte til. Med den enorme Stigning, der har været igennem Aarene i Grundskyldsbeskatningen, maatte Landbruget bede sig fritaget for endnu mere af den Slags.

Aksel Jensen udtalte sin Glæde over, at Kjeld Bjerke var enig med ham i, at en Omsætningsafgift ved Handler med Landbrugsejendomme ikke vilde være formaalstjenlig.

Godsejer, Dr. med. *K. A. Hasselbalch* afsluttede Forhandlingen med en Tak til Foredragsholderen for Mødet og nævnte, at næste Møde i Landhusholdningsselskabet vilde blive Sommermødet paa Hindsgavl i Juni Maaned.

To produktive Beskæftigelsesforanstaltninger — Bygning af Ajlebeholdere og Siloer.

Af Kontorchef *S. Kinch.*

For i nogen Grad at nedbringe de store Udgifter til Import af udenlandsk Kunstgødning og samtidig forbedre Landbrugsejendommenes Driftsøkonomi og skabe Arbejde her i Landet, blev Landbrugsministeren ved Lov af 15. Marts 1939 bemyndiget til at anvende indtil 10 Mill. Kr. som rentefri Laan til Ombygning eller Nyopførelse af Ajlebeholdere og Møddingsteder samt Istandsættelse af de med Ajlebeholderne forbundne Afløb fra Staldene. Initiativet til denne Lovgivning var taget af den af Statsministeriet nedsatte Produktions- og Raastofkommission, hvis Forslag saa godt som uændret gennemførtes af Regering og Rigsdag. Loven vakte straks stor Interesse, og ved Krigens Udbrud var allerede en væsentlig Del af Bevillingen beslaglagt. Herefter indtraadte imidlertid en ret langvarig Standsning. At denne Standsning ikke skyldtes, at Behovet var tilfredsstillet, fremgik bl. a. af, at Ministeriet stadig modtog mange nye Andragender om Laan. Naar Udlaanenes samlede Beløb dog ikke voksede, var Grunden hertil, at der samtidig faldt et omtrent tilsvarende Antal ældre Laaneandragender bort, idet mange af de Landmænd, som havde indhentet Tilbud efter Førkrigstider, men med Forbehold om Godtgørelse for Prisstigninger paa Materialier og Arbejdsløn, blev betænkelige og foreløbig undlod at sætte Arbejdet i Gang og senere helt opgav det.

For at komme over det døde Punkt blev Loven som et Led i Beskæftigelseslovgivningen fra Efteraaret 1940 udvidet, saaledes at Landboerne fik Adgang til at vælge imellem rentefri Laan, der kan udgøre fra 200 Kr. indtil 2000 Kr., i særlige Til-

fælde 3000 Kr., og Tilskud paa ¼ af Omkostningerne, dog ikke over 1200 Kr., idet Tilskud under den tiltagende Pengerigelighed maatte anses mere tiltrækkende end rentefri Laan. Ved denne Ændring mente man at have aabnet Mulighed for, at alle smaa og middelstore Ejendomme, som trænger til nye Ajlebeholdere og Møddingsteder, kan faa disse opført paa gunstige Vilkaar. For de store Ejendommes Vedkommende mente man at kunne gaa ud fra, at Spørgsmaalet om Gødningens Opbevaring var i Orden. Maksimum for de samlede Udlaan forhøjedes samtidig fra 10 til 20 Mill. Kr. Herefter er Arbejdet atter steget omend i langsommere Tempo end i Begyndelsen.

Indtil 1. Juni 1942 er der ialt ydet 11 054 Laan til et samlet Beløb af 10 510 584 Kr. og 3185 Tilskud til et samlet Beløb af 1 025 876 Kr. I de allerfleste Tilfælde er Laanene ydet til Opførelse af Ajlebeholdere, medens der kun i forholdsvis faa Tilfælde er ydet Laan til Ombygning af ældre Beholdere og Opførelse af Møddingsteder.

Arbejdet har været højst ulige fordelt paa de forskellige Landsdele. Langt i Spidsen ligger Hjørring Amt, hvor der er bevilget 1584 Andragender om Laan og Tilskud, derefter følger Ringkøbing og Viborg Amter med henholdsvis 1166 og 1023, og lavest ligger Københavns Amtsraadskreds og Samsø med henholdsvis 41 og 84.

I øvrigt fordeler de bevilgede Andragender sig saaledes paa de forskellige Amtsraadskredse:

Aabenraa	224
Aalborg	858
Aarhus	320
Assens	402
Bornholm	499
Frederiksborg	308
Haderslev	534
Holbæk (incl. Samsø m. 84)	531
Hjørring	1584
Københavns Amt	41

Maribo	546
Odense	241
Præstø	437
Randers	597
Ribe	700
Ringkøbing	1166
Roskilde	201
Skanderborg	475
Sorø	439
Svendborg	825
Sønderborg	221
Thisted	504
Tønder	402
Vejle	775
Viborg	1023
Ialt	13853

Efter de ved Lovens Behandling i Rigsdagen foreliggende statistiske Oplysninger (der stammer fra Aaret 1936) var der da ca. 204 000 Landbrugsejendomme, hvoraf ca. 4000 var kreaturløse. Af de 200 000 Ejendomme, hvorpaa der fandtes Kreaturbesætning, var 174 418 forsynet med Ajlebeholder. Regner man med, at der er opført ca. 12 000 nye Ajlebeholdere efter Lovens Ikrafttræden, vil det ses, at man er naaet ca. Halvvejen mod det Maal, at enhver Landbrugsejendom er forsynet med Ajlebeholder.

Der er dog sikkert stadig et meget stort Antal Ejendomme, hvis Ajlebeholdere er for smaa, saaledes at Ajlen for at skaffe Plads maa udkøres paa et uheldigt Tidspunkt, ligesom der sikkert ogsaa stadig findes mange utætte Beholdere, og der maa derfor paa dette Felt stadig være Basis for et stort og nyttigt Arbejde i de kommende Aar.

Ved Lov af 26. April 1940 blev Landbrugsministeren bemyndiget til at anvende indtil 5 Mill. Kr. til rentefri Laan til Opførelse af støbte eller murede Ensilagebeholdere paa Land-

brugsejendomme, og samtidig stilledes der ved en Finanslovsbevilling 30 000 Kr. til Landbrugsministeriets Raadighed til Propaganda og Oplysning om bedre Høbjærgningsmetoder. Ogsaa paa dette Omraade var det Produktions- og Raastofkommissionen, som tog Initiativet og udarbejdede et Forslag, som gennemførtes uden væsentlige Ændringer. Propaganda- og Oplysningsarbejdet blev overdraget Landbo- og Husmandsforeningerne og udførtes navnlig i Forbindelse med disse Foreningers „Markvandringer". Efter de om Agitationsarbejdet foreliggende Oplysninger, der er sammenfattet i en til Landbrugsministeriet afgiven udførlig Beretning, og efter foreliggende Oplysninger om Afsætningen af Stakryttere, maa dette Arbejde antages at have baaret god Frugt. Administrationen af Laanene blev overtaget af Ministeriet. I det første halve Aar fik disse Laan ikke nævneværdig Betydning. Dels havde kun faa Landmænd paa Grund af Tørken noget at ensilere, dels var den Fordel, som Laanene frembød, kun ringe. Det drejede sig jo kun om smaa Laan, i Almindelighed 150—1200 Kr., og Løbetiden var kort (7 Aar), og navnlig var Optagelsen af Laanene ofte besværlig, idet de ikke som Grundforbedringslaan og Laan til Ajlebeholdere og Møddingsteder har Fortrinsret for de almindelige Prioriteter, men skal placeres efter tidligere optagne Laan, dog inden for 110 pCt. af Ejendommens Panteværdi, hvilket ofte nødvendiggør Samtykke fra en eller flere Prioritetshavere.

I Erkendelse af Formaalets Betydning for Landbruget og under Hensyn til de her foreliggende Beskæftigelsesmuligheder blev Loven derfor optaget til Revision under Udarbejdelsen af Ministeriets Beskæftigelsesprogram, og ved en Tillægslov af 31. Oktober 1940 blev der indført to betydningsfulde Ændringer. For det første fik Landbrugerne Adgang til at vælge mellem rentefri Laan paa ovennævnte Afdragsvilkaar og Tilskud svarende til ¼ af Omkostningerne, dog ikke over 1200 Kr. For det andet aabnedes Adgang til at faa Tilskud, men derimod ikke Laan, til Ensilagebeholdere af indenlandsk Træ. Hvor meget denne Ændring har betydet ses af, at der indtil 1. Juni 1942 kun er ydet 296 Laan, men 6180 Tilskud.

Det er ogsaa her Hjørring Amt, som ligger i Spidsen med 551 Tilskud og Laan, derefter følger Svendborg med 493, Viborg med 488, Skanderborg med 458 og Vejle med 454. Lavest staar Københavns Amtsraadskreds med 34 og Bornholm med 53. De bevilgede Andragender fordeler sig saaledes paa de forskellige Amtsraadskredse:

Aabenraa	136
Aalborg	210
Aarhus	193
Assens	153
Bornholm	53
Frederiksborg	108
Haderslev	431
Holbæk (incl. Samsø m. 100)	310
Hjørring	551
Københavns Amt	34
Maribo	72
Odense	342
Præstø	137
Randers	300
Ribe	325
Ringkøbing	319
Roskilde	138
Skanderborg	458
Sorø	204
Svendborg	493
Sønderborg	216
Thisted	217
Tønder	134
Vejle	454
Viborg	488
Ialt	6476

I Betragtning af de sidste Aars ringe Afgrøder maa det siges at være et meget tilfredsstillende Resultat, der paa dette Omraade er opnaaet.

Sluttelig er der Grund til at fremhæve den betydningsfulde Indsats, der er ydet fra Landhusholdningsselskabets Side ved at lade kyndige Teknikere i Forbindelse med praktiske Landmænd udarbejde Vejledninger til Opførelsen af saavel Ajlebeholdere som Ensilagebeholdere, saaledes at enhver ved at følge de heri givne Anvisninger kan sikre sig, at Pengene gives rigtigt ud.

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1941.

IV.

Beretning fra Statskonsulent Johs. Jensen.

Aaret 1941 gav ikke sin Forgænger noget efter i Retning af vanskelige Produktionsvilkaar for Mejeribruget — tværtimod.

Den fuldstændige Mangel paa Oliekager i Forbindelse med en daarlig Høst, der i visse Egne af Landet grænsede til Misvækst, bevirkede, at Fodringsforholdene saavel Sommer som Vinter beredte Mælkeproducenterne store Vanskeligheder. Mælkemængden blev mindre og Kvaliteten daarligere. Smørrets Kvalitet sank — særlig i Vintermaanederne til et Lavmaal, som vi ikke har kendt siden 1920.

For Konsulentarbejdet blev Aaret ogsaa sin Forgænger lig med mange Rejsebesværligheder og som Følge deraf en stærkt reduceret Arbejdsydelse.

Jeg har været paa Rejse i 283 Dage, og Arbejdet er udført efter samme Linie som i tidligere Aar. Kun er Antallet af Mejeribesøg stærkt reduceret, og jeg har navnlig ikke som i tidligere Aar kunnet efterkomme de mange Opfordringer fra Mejerierne om Besøg.

Mejeribesøgenes Antal udgjorde da ogsaa kun 74. Anledningen til disse var i de færreste Tilfælde Vanskeligheder med Smørkvaliteten, selv om der i Vintermaanederne ofte kunde være Grund dertil. Men Mejeribestyrerne var klar over, at Kvalitetstilbagegangen, hvad enten det var i Konsistens eller Smagen, skyldtes Fodringsforholdene. Og vi saa da ogsaa, at saa snart Køerne kom paa Græs, var Smørkvaliteten paa de Mejerier, der satte noget ind paa at holde den, paa Højden igen. En Del Besøg er foretaget for at planlægge Installationen af Pladeapparater og Overgang til Elektricitet som Drivkraft. Begge disse Spørgsmaal er nu praktisk talt løst i den sydlige Del af Distriktet, og i den nordlige er der kun Elektricitetsspørgsmaalet, der volder Vanskeligheder.

Det er et stort Gode, hvor disse to Spørgsmaal er løst rationelt paa Mejerierne. Brændselsspørgsmaalet spiller ikke nær saa stor en Rolle for saadanne Mejerier, og driftsøkonomisk er det af meget stor Betydning, at Udgifterne til Kraft og Varme kan holdes nede med 33—50 pCt. sammenlignet med, hvor man arbejdede med „3 Apparat-Systemet".

Smørbedømmelserne har taget en ikke ringe Del af min Tid. 79 Dage har været optaget af Bedømmelse paa de forskellige Eksportfirmaers Lagre. Disse Lagerbedømmelser blev efter Indstilling fra De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation gjort obligatorisk fra 1. September 1941, saaledes at enhver autoriseret Smøreksportør har Pligt til at gennemføre ugentlige Lagerbedømmelser efter nærmere fastsatte Regler. Naar man gennem en Aarrække har henvist til den Betyd-

ning, vore Lagerbedømmelser har haft for Smørrets Kvalitet hos de Eksportfirmaer, hvor de blev bedst gennemførte, kan det kun glæde en, at man gennem faste Regler har gjort det muligt at overføre disse Lagerbedømmelser til samtlige Eksportører. Om Tidspunktet for denne Sags Gennemførelse kunde der diskuteres, men det maa anses som en uvurderlig Støtte for dansk Mejeribrug, at vi den Dag, der maaske stilles større Krav til vort Smørs Kvalitet og Smøreksporten i det hele taget, har Rammerne i Orden, saa vi er i Stand til at gennemføre den Eksportkontrol, som jeg ogsaa flere Gange har efterlyst i mine Aarsberetninger. Af andre Smørbedømmelser, jeg har deltaget i, kan nævnes 50 Smørudstillinger i de 9 Mejeristforeningskredse i Distriktet. 11 Gange har jeg deltaget i Statens Smørbedømmelser, og 8 Gange har jeg besigtiget Kølehussmør for Landbrugsministeriets Markeds-Regulerings-Udvalg. Ved de provinsielle Mejeriudstillinger har jeg medvirket som Smør-, Oste- eller Mælkedommer, og inden for den jydske Udstilling har jeg deltaget i nogle Udvalgsmøder.

Jeg har i Aarets Løb deltaget i en lang Række *Møder*. Der har været Møder i Landbrugsministeriet, i Smøreksportudvalget, i Statens Mejeriudvalg, i Landsmejeriorganisationernes og de provinsielle Aarsmøder, i Konsulentmødet i København og et Møde i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab. Jeg har deltaget i og holdt Foredrag ved de lokale Amtsmejeriforeningers Generalforsamlinger inden for Distriktet, ligesom jeg har deltaget i de lokale Smøreksportforeningers Generalforsamling og holdt Foredrag to Steder. Sønderjydsk Mejeriforening, hvis Sekretær jeg er, har givet Anledning til 15 Møder. Endnu kan nævnes, at en Købstads Mælkeudvalg gav 3 Møder, og forskellige andre Forhold gav 10 Møder.

Ved Mejerigeneralforsamlinger eller andre Lejligheder har jeg i Aarets Løb holdt *19 Foredrag*. Jeg har som sædvanlig været *Censor* i Fysik og Tegning ved de to Mejeriskoler: Dalum og Ladelund.

Mit *Hjemmearbejde* har været af sædvanlig Art. Jeg har redigeret Mejeriteksten i „Nordslesvigsk Landbrugs- og Mejeritidende" og skrevet en Del Artikler i Fagblade.

Fra 10.—18. August foretog jeg sammen med min Kollega *Ibsen* en *Rejse til Tyskland* for at se paa dansk Kølehussmør. Om denne Rejse er afgivet en særlig Beretning andetsteds.

Den 1. September ansatte De danske Mejeriforeningers Fællesorganisation *tre nye Mejerikonsulenter*, hvis Arbejde skal udføres paa Linie med det af Statskonsulenterne udførte Arbejde.

Som Følge heraf blev Distrikterne omlagt, og for mit Vedkommende har jeg nu 3 Bøtteudstillingskredse med 145 Mejerier mindre. Siden 1928, da mit Distrikt fra kun at omfatte Sønderjylland ogsaa kom til at omfatte Ribe og Ringkøbing Amter, har jeg Gang paa Gang udtalt Ønskeligheden af, at Konsulentstaben inden for Mejeribruget blev udvidet, for at vi bedre kunde varetage vor Gerning og bedre imødekomme de Krav, Mejeribruget stillede til os. Det er derfor naturligt, at jeg hilser denne Udvidelse med Glæde og haaber, at Mejeribrugets Konsulentstab, naar først Trafikforholdene bliver bedre, maa kunne gennemføre Arbejdet paa bedre Maade end hidindtil.

V.

Beretning fra Statskonsulent Th. J. Brask.

Mit Arbejde i det forløbne Aar har i store Træk formet sig som i tidligere Aar, men er selvfølgelig i mange Henseender præget af de af Krigsforholdene foraarsagede Ændringer i Produktions-, Omsætnings- og Rejseforhold.

Arbejdsomraadet omfattede det meste af Aaret det store Omraade bestaaende af mit tidligere Distrikt + den Del af afdøde Statskonsulent *Hørlycks* Distrikt, der midlertidig var tildelt mig. Dette ændredes fra 1. September, da Fællesorganisationen ansatte 3 nye Konsulenter, og jeg fik da tildelt det meste af mit gamle Distrikt, saa mit Omraade nu er indskrænket til Fyn og Sydjydsk Mejeriforening.

Ialt har jeg i Aarets Løb været beskæftiget uden for mit Hjem i 284 Dage, der er anvendt paa følgende Maade:

Mejeribesøgenes Antal er paa Grund af de vanskelige Rejseforhold ikke saa mange som i normale Aar. Ialt har jeg aflagt 46 Mejeribesøg, hvoraf de 18 var foraarsaget af Lurmærkevanskeligheder for vedkommende Mejerier. I de 17 Tilfælde lykkedes det at tilvejebringe saa store Forbedringer i Smørkvaliteten, at Retten til Lurmærkets Benyttelse blev bevaret. I det Tilfælde, hvor Lurmærket mistedes, drejede det sig om et lille Mejeri, der ophørte med at lave Smør og i Stedet solgte al Mælken til direkte Konsum.

Som Dommer har jeg deltaget i 46 Bøtteudstillinger i Distriktets forskellige Kredse, og jeg har der i nogle Tilfælde fungeret baade som Smør- og Ostedommer. Ved mange af Udstillingerne har jeg — i Reglen ved et fælles Kaffebord — holdt et lille Foredrag i Tilknytning til Bedømmelsesresultaterne og fremhævet forskellige Punkter, hvor jeg mente, der var Fremskridt at naa. Jeg skal her nævne de Vanskeligheder, den uheldige Vinterfodring har foraarsaget saavel i Henseende til den egentlige Kvalitet som til Smørrets Konsistens. Navnlig hvad det sidste Forhold angaar, har den af Forsøgsmejeriet gennemprøvede 8—19—16 Metode vist sig meget virkningsfuld. Det skal dog her nævnes, at det er Afkølingen af Fløden til 8 Grader, der er af særlig Værdi, og det har vist sig under de vanskelige Syrningsforhold, den uheldige Vinterfodring har medført, at der kan være Grund til at gaa højere op saavel med Flødens Syrningssom Henstandsvarmegrad for at faa en passende Aromadannelse frem, og i mange Tilfælde har Tallene 8—21—17 givet gode Resultater i saa Henseende. Det har yderligere vist sig, at den kraftige Nedkøling af Fløden efter Pasteuriseringen giver et udmærket Renkærningsresultat selv ved en forholdsvis høj Kærningsvarmegrad, der nedsætter Kærningstiden og saaledes fremmer Arbejdstempoet.

Ved Statens Smørbedømmelser har jeg fungeret som Dommer 11 Gange, hvoraf de to Gange kun omfattede Bedømmelse af Kølehussmør.

Ved ugentlige Smørbedømmelser paa 14 forskellige Smørlagre i Odense, Esbjerg og Vejle har jeg været Dommer 174 Gange. Disse Lagerbedømmelser har nu været praktiseret i en lang Aarrække, og

det er sikkert almindelig anerkendt blandt Fagfolk, at de har været til meget stor Gavn for Fremme og Opretholdelse af vort Smørs Kvalitet. Lagerbedømmelserne gennemførtes ikke lige dygtigt hos alle Eksportører, hvilket navnlig gav sig Udslag i, at Bedømmelsesskalaen benyttedes højst forskellig, hvad der, selv om Rækkefølgen af Mejerierne hos samme Eksportør var nogenlunde rigtig, kunde føre til stærke Tvivl om Bedømmelsens Rigtighed, naar samme Smør, bedømt forskellige Steder, kunde vise højst forskellige Karakterer. Mejerikonsulenterne havde ifølge den mellem Eksportørerne og Mejeriorganisationerne trufne Aftale Ret til at deltage i Bedømmelsen, men en Del af Eksportforeningerne holdt saa meget af deres egen, private Pointsskala, at de ikke gav Konsulenten Adgang til at paavirke Karaktererne, men kun brugte ham som Bisidder.

Lagerbedømmelserne er fra 1. September 1941 kommen ind i et fast Leje ifølge ministeriel Bekendtgørelse af 12. Juli 1941 og er nu gennemført saaledes, som de af nogle Eksportfirmaer — eller Foreninger paa udmærket Maade blev praktiseret i Forvejen. Der anvendes nu Laboratorieundersøgelser i stor Udstrækning omfattende Smørrets Indhold af Katalase, løs Fugtighed, Vandindhold og Mug.

Denne Regulering af Bedømmelsen vakte noget Røre navnlig blandt Mejeribestyrere, der følte den nye Ordning som en Slags Posekigeri. Der er dog ingen Tvivl om, at Ordningen rigtig udnyttet er et Skridt i den rigtige Retning. Den bør af Mejeribestyrerne betragtes som en hjælpende Haand. Bliver den det, kan den uden Tvivl gøre god Gavn, selv om Iværksættelsen faldt paa et Tidspunkt, da Betingelserne for Fremstilling af fint Smør paa Grund af de vanskelige Fodringsforhold ikke var gunstige.

12 Gange har jeg for Markedsregulerings-Udvalget besigtiget Smør i Odense, Aarhus og Horsens, der skulde hensættes i Kølehus, ligesom jeg har været Dommer ved de provinsielle Mejeriudstillinger i København, Odense og Fredericia.

Ved en Forsøgsosteudstilling i Horsens var jeg Ostedommer, og ved 2 Ostelagerbedømmelser i Odense Amt og Sydøstjylland besøgte jeg henholdsvis 22 og 24 Mejerier.

„Osteloven" har krævet 4 Møder til Vurdering af de fundne Overtrædelser, og desuden har jeg deltaget i 21 forskellige Møder, hvoraf skal nævnes Delegeretmøderne i Fællesorganisationen, Dansk Mejeristforening, jydske Mejeriforeninger og fynske Landboforeninger samt Udvalgsmøder i Statens Mejeriudvalg og Udvalget for Konsulentmøderne foruden forskellige Mejeriforeningsmøder.

Af faglige Foredrag har jeg holdt 22, og jeg har som sædvanlig fungeret som Fællescensor i Mejerilære ved Mejeriskolernes Afgangsprøve for Mejerister.

Mit Hjemmearbejde har paa Grund af de mange Rejsedage været af begrænset Omfang, saa foruden den sædvanlige Korrespondance pr. Brev og Telefon er der kun blevet Tid til enkelte faglige Artikler.

Litteratur.

To Beretninger om Forsøg med Kartofler.

De to Industrivirksomheder, De Danske Spritfabrikker og De danske Kartoffelmelsfabrikker, har nu gennem flere Aar gennemført et omfattende Forsøgsarbejde, hvis Hovedformaal er at udpege de til Industribrug bedst egnede Kartoffelsorter. Samtidig søges klarlagt Dyrkningsbetingelserne for de paagældende Sorter, og paa Basis af de indvundne Forsøgsresultater gennemføres et Oplysningsarbejde blandt Avlerne.

Kravene til Industrikartofler og til Foderkartofler er ret nøje sammenfaldende — i begge Tilfælde lægges Vægt paa et stort Tørstofudbytte og en høj Stivelsesprocent. Dyrkere af Foderkartofler kan derfor høste godt Udbytte af at studere de to nedennævnte Beretninger, hvor foruden Sortsvalg, Sprøjtning, Forspiring, Gødskning o. lign. er behandlet.

Beretning Nr. 7 om Forsøgsarbejdet paa A/S De Danske Spritfabrikkers Forsøgsgaarde.

Forsøgene, der udføres af Forsøgsleder *Thøger Frederiksen,* falder i to Afsnit, nemlig „Forsøg i Kartofler" og „Andre Forsøg og Prøvedyrkninger".

Ved Forsøgene i 1941, hvor Sorten „Deodara", ligesom hidtil har været Maaleprøve, har man paany faaet bekræftet, at „Brennragis" er den højest ydende Kartoffel med et højt Tørstofindhold og større Modstandsdygtighed mod Skimmel end „Deodara". Som Gennemsnit af 8 Aar har den givet 25 pCt. Tørstof mere end Maalesorten, hvorfor dens Overlegenhed maa anses for nu at være tilstrækkelig fastslaaet. Ogsaa flere „Frederikshøj"-Sorter samt „Tylstrup-Odin" har klaret sig udmærket.

Sprøjtningsforsøgene er fortsat paa 6. Aar — i 1941 dog med nogen mindre Virkning end i de fleste af de nærmest foregaaende Aar.

Forsøgene med Forspiring, Lægning, Planteafstand og Optagningstid er blevet fortsat paa sædvanlig Maade i 1941. Ogsaa Spisekartofler har været under Forsøg.

Beretningens sidste Afsnit omhandler Forsøg og Prøvedyrkning med Kartofler og Sukkerroer samt en Del Gødningsforsøg bl. a. Forsøg med Melasse-Spøl.

I 1941 har Spritfabrikkerne faaet en ny Gaard til Raadighed for Forsøgene og Planteavlen, nemlig „Trinderup" ved Hobro.

De danske Kartoffelmelsfabrikkers Forsøg og Fremavlsvirksomhed i 1941.

Denne Forsøgsvirksomhed har i 1941 omfattet Sortsforsøg samt Forsøg med forskellige Kaligødninger. Arbejdet er saaledes fordelt, at det tilrettelægges af Kartoffelmelsfabrikkernes Forsøg og Fremavlsvirksomhed, udføres af de lokale Foreningers Planteavlskonsulenter, medens Indsamling og Bearbejdning af Materialet foretages af F. a. j. Ldbf.s Planteavlskonsulenter. Beretningen er udarbejdet af Direktør *O. Bachman* og Konsulent *H. Land Jensen.*

I 1941 gennemførtes 19 Forsøg i Jylland, og Beretningen giver Oplysning om hver enkelt Sorts Stilling i Forsøgene. Det fremgaar heraf, at „Tylstrup-Odin" har givet størst Udbytte af saavel Tørstof som Stivelse. Ogsaa „Gustav Adolf" har en ganske god Placering i Karoffelmelsfabrikkernes Forsøg, hvorimod den klarer sig mindre godt i Statens og i Spritfabrikkernes Forsøg.

Paa Grundlag af Sorternes Ydeevne og andre Dyrkningsegenskaber er der i Beretningen givet en Karakteristik af hver enkelt Sort, som har deltaget i Forsøgene — en Karakteristik, der vil være af Interesse ogsaa for Dyrkere af Foderkartofler.

I Beretningens sidste Afsnit er redegjort for Fremavl og Kontroldyrkning i 1941. Den Fremgang, der i de seneste Aar har kunnet spores i Fremavlsmarkerne m. H. t. Sygdomsforhold og Indblanding af fremmede Sorter, er fortsat i det forløbne Aar og har fundet Udtryk ved Klassificeringen derigennem, at 71 pCt. af Fremavlsarealet blev klassificeret i første Klasse mod 41 pCt. i 1940.

Begge Beretninger tyder paa, at Kartoffelavlen og her i Særdeleshed Forsøgsvirksomheden med Kartofler er inde i en god Gænge; det kan anbefales alle interesserede Kartoffeldyrkere at drage Nytte af de Erfaringer, som de 2 Industrivirksomheders Forsøgsledere har fremskaffet paa dette Omraade.

Mindre Meddelelser.

Kursus for Husholdningskonsulenter og Husholdningslærerinder.

Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde har af Aarhus Universitet faaet Tilladelse til ved Universitetet i Dagene 19.—22. Oktober d. A. at lade afholde Husholdningskursus med Ernæringsspørgsmaal som Hovedemne.

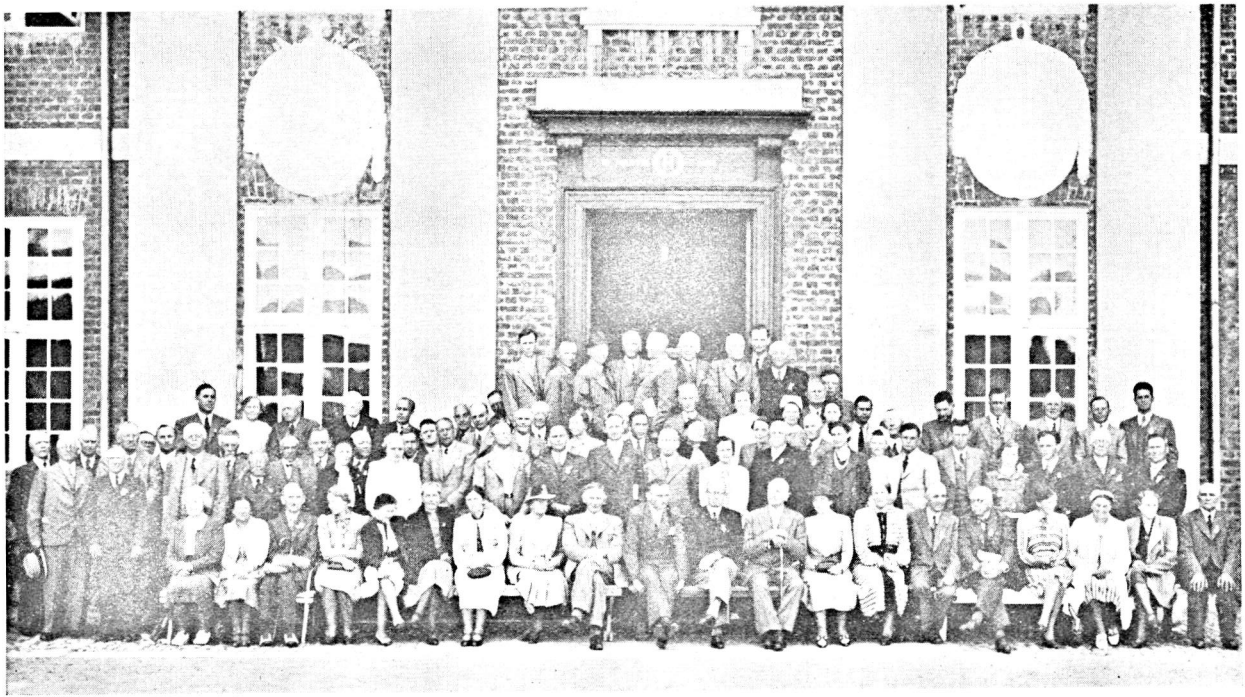
Nærmere Meddelelse om Kursuset vil omkring 1. Oktober bl. a. fremkomme i Tidsskrift for Landøkonomi og i Landbrugs- og Husholdningsblade.

Hindsgavl-Mødet 1942.

Landhusholdningsselskabets Indbydelse til sine Medlemmer om Deltagelse i Nr. 2 i Rækken af Sommermøder paa Hindsgavl blev mødt med en næsten overvældende Tilslutning. I 3 Dage bragte hver Post et større eller mindre Antal Indmeldelser til Mødet — saa var det Antal naaet, som fra Hindsgavls Side var sat som højeste Grænse.

I de følgende Dage voksede Antallet af Indmeldelser, til hvem vi maatte skrive: Vi beklager at maatte meddele o. s. v. Det tegnede stærkt til, at vi skulde komme til at sige nej til adskilligt flere, end vi kunde sige ja til.

I Begyndelsen af Juni medførte den truende Kulsituation imidlertid, at De Danske Statsbaner udsendte en Række alarmerende Meddelelser vedrørende Trafiksituationen; dette medførte dels, at Indmeldelsernes Tempo sagtnedes, dels, at der fremkom en Del Frameldinger — ca. 30 — hvilket skaffede Plads for lige saa mange Deltagere fra den lange Venteliste. Trods forannævnte særlige Forhold maatte alligevel over 50 af de Indmeldte give Afkald paa Deltagelse i Mødet grundet



paa Pladsmangel. Der er Overvejelser fremme om, at de, der meldte sig forgæves i Aar, skal have nogle Dages Fortegningsret næste Gang, der afholdes Hindsgavl-Møde.

De Hundrede, der kom med, vil sikkert længe mindes disse 3 festlige Solskinsdage paa Hindsgavl. Enestaaende begunstiget var vi af Aarets ellers saa lunefulde Sommervejr. Selv om der altid er noget smukt at glædes over i Hindsgavls Omgivelser, vil ingen nægte, at en blaa Himmel og klart Solskin laaner Bælt og Fjord den Farve og Glans, der gør, at Ordene: et af de skønneste Steder i Danmark, uvilkaarligt løber i Pennen.

Her skal iøvrigt ikke gives noget Referat af Mødet. Enkelte af Foredragene vil blive optrykt i Tidsskriftet, og iøvrigt kunde alle Selskabets Medlemmer paa Forhaand af Programmet overbevise sig om Mødets værdifulde, faglige Indhold. Men *Samværet, Sejlturen* paa Lille Bælt, *Sct. Hansbaals-Festligheden,* Fru *Clara Pontoppidans Oplæsningsaften,* de mange danske Sange og hele den Stemning, der hvilede over Mødet — alt medvirkede til at gøre Mødet til noget andet og mere, end hvad Programmet paa Forhaand kunde fortælle.

Hverken under eller efter Mødet har der manglet paa Opfordringer til at fortsætte Sommermøderne paa Hindsgavl. Ogsaa fra Foreningen „Norden"s Side blev under Mødet givet Udtryk for, at vi var velkomne Gæster. Vi haaber derfor, at der ikke skal forløbe 5 Aar mellem Hindsgavl-Møde Nr. 2 og 3, som der af forskellige Aarsager blev mellem Nr. 1 og 2. Højst sandsynligt vil vi ogsaa næste Aar kunne holde Sommermøde ved Sct. Hansdagstid.

Axel Nielsen.

Landbrugets Prisforhold i Juni Maaned 1942.

(Ved Det landøkonomiske Driftsbureau).

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	1941			1942		
	Hele Aaret	Jan. -Juni	Juni Md.	Jan. -Juni	Maj Md.	Juni Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (ab Mejeri)[1]	25,61	25,68	25,95	25,95	25,95	25,95
Smør, Notering	389	389	389	389	389	389
do. do. + Tillæg	437	439	445	445	445	445
Ost, 20 pCt.	198	197	199	199	199	199
Æg	201	180	187	219	206	226
Slagterisvin, (sl. V.)	237	236	236	247	248	248
Slagtekøer, Kbhv., 1. Kl. (sl. V.)	122	115	126	125	125	132
Stude og Kvier, Esbjerg, 1. Kl. (lev. V.)	115	112	112	118	118	118
Smaagrise, Køge, Kr. pr. Stk.	41	46	50	39	44	53
Kælvekøer, Odense, 1. Kl., Kr. pr. Stk.[2]	677	655	700	722	675	700
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	1944	1789	2040	2195	2300	2300
Hvede, Sælger	28,42	28,00	28,00	29,25	29,25	29,25
Rug, Sælger	29,42	29,00	29,00	30,25	30,25	30,25
Byg, 2/r., Sælger	25,42	25,00	25,00	26,25	26,25	26,25
Havre, Sælger	25,42	25,00	25,00	26,25	26,25	26,25
Hø	33,04	32,00	32,00	42,17	47,25	46,60
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	23,21	23,00	23,40	23,83	23,40	23,00
Sv. Ammoniak	23,50	23,23	23,65	23,88	24,00	24,20
40 pCt. Kaligødning	19,67	19,65	19,85	19,71	19,75	19,75

[1]) Inkl. Tillæg.
[2]) Bestaaet Tuberkulinprøven.
Korn = Maksimalpris.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	1941			1942		
	Hele Aaret	Jan. -Juni	Juni Md.	Jan. -Juni	Maj Md.	Juni Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	244	245	247	247	247	247
Smør, Notering	186	186	186	186	186	186
do. do. + Tillæg	209	210	213	213	213	213
Ost	347	346	349	349	349	349
Æg	170	153	158	186	175	192
Slagterisvin	244	243	243	255	256	256
Slagtekøer (København)	210	198	217	216	216	228
Stude og Kvier (Esbjerg)	189	184	184	193	193	193
Unge Heste (Odense)	264	243	277	298	312	312
Hvede	206	203	203	212	212	212
Rug	247	243	243	253	253	253
Byg, 2/r.	197	194	194	204	204	204
Havre	211	207	207	218	218	218
Hø	481	466	466	614	688	678
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	120	119	121	123	121	119
40 pCt. Kaligødning	165	165	167	165	166	166
Vejet Prisindeks for:						
Mejeriprodukter	217	218	221	221	221	221
Husdyrprodukter, ialt	219	215	221	227	226	230
Korn	210	207	207	216	216	216
Planteprodukter, ialt	247	244	246	272	290	287
Landbrugsprodukter, ialt	**221**	**217**	**222**	**230**	**230**	**234**
Kunstgødning	169	167	169	169	168	167
Markfrø	238	238	238	366	366	366

Planteavlen 1941.

Af Konsulent *H. Land Jensen.*

De af Krigen fremkaldte særlige Produktionsvilkaar, der allerede i 1940 prægede Planteavlsvirksomheden stærkt, gjorde sig selvsagt endnu stærkere gældende i 1941. Lagrene af vigtige, udenlandske Hjælpestoffer var allerede ved Aarets Begyndelse svundet meget stærkt ind eller helt tømt, hvorfor Aaret maatte komme til at staa helt og holdent i Selvforsyningens Tegn, i hvert Fald hvad angaar Befolkningens Ernæring og Foderforsyningen. Denne Situation affødte en Række Problemer, som man allerede var stillet overfor i det foregaaende Aar, men som nu meldte sig med sine stærke Krav til hver eneste Jordbruger.

God Vilje til at opfylde disse Krav kom det ikke til at mangle paa. Landbrugets Udøvere indstiller sig hurtigt paa de ændrede Produktionsforhold. Naar 1941 alligevel

Tabel 1. Temperatur og Nedbør 1941.
(Efter Det meteorologiske Institut.)

	Temperatur C°		Nedbør mm	
	1941	Normal	1941	Normal
Januar	÷6,2	0,1	22	44
Februar	÷3,3	÷0,1	36	34
Marts	0,6	1,6	34	41
April	3,8	5,5	20	40
Maj	9,1	10,7	25	42
Juni	14,6	14,2	26	47
Juli	18,8	16,0	76	64
August	15,0	15,3	111	80
September	12,3	12,3	27	57
Oktober	7,9	8,1	81	66
November	2,4	4,1	25	53
December	2,8	1,6	55	58

paa en Række Felter bragte alt andet end gode Resultater af Plantedyrkningen, skyldes det i fremtrædende Grad, at de klimatiske Betingelser, der er saa helt afgørende for Avl og Udbytte af Jorden, igen i dette Aar var ualmindelig slette for de fleste af Landets Egne.

Vejrforholdene. Temperatur- og Nedbørsforhold belyses ved Tabel 1. Januar havde meget lav Middeltemperatur, ÷ 6,2 ° mod normalt + 0,1 °. I Februar var Frosten mindre streng, men Vinteren 1940/41 er dog værdigt repræsenteret inden for „Trillingvintrene". Frosten begyndte tidligt i December og naaede ned i de samme Jorddybder som Vinteren før og Vinteren efter, ca. 1 m eller mere, derimod synes Skade paa Træer og Buske knap at have været saa fremtrædende. Vinterskaden paa Landbrugsafgrøderne var paa Højde med foregaaende Aar, men kunde dog ikke maale sig med, hvad man nu har set i Vinteren 1941/42. Marts og April havde fremdeles køligt Vejr. Fra Maj ændredes Temperaturforholdene, idet der fra omkring den 20. indtraf varmt Vejr. Juni havde periodevis Temperaturer væsentligt over Normalen, og i Juli var det et Par Uger ualmindelig varmt, indtil Regnen satte ind og bragte nogen Kølighed. August og September havde omkring normal Temperatur. Efteraaret havde ret svingende Temperaturforhold, i November indtraf Perioder med stærk Nattefrost. December var gennemgaaende meget mild med ustadigt Vejr.

Nedbøren i Vintermaanederne, der væsentligst faldt som Sne, var noget under Normalen og blev kun i ringe Udstrækning optaget i Jorden, der efterhaanden var frosset til stor Dybde, saaledes at Smeltevandet ved Foraarstid strømmede bort, inden Optøning kunde ske. Jorden var derfor meget tør, da man naaede frem til Foraaret, og da Nedbøren de fleste Steder i Landet i April, Maj og Juni var langt under Normalen, indtraf meget stor Skade paa Landbrugsafgrøderne. Den sparsomme Nedbør faldt, som saa ofte før, meget forskelligt. Mest begunstiget var

vel Lillebæltsomraadet, der i Slutningen af Maj fik en god Bløde. Paa Strækninger i Øst- og Midtjylland samt den vestlige Del af Limfjordsomraadet m. v. faldt Nedbøren i de 3 Maaneder yderst sparsomt og i saa smaa Portioner, at den kan siges at have været næsten uden Betydning. Disse og naturligvis adskillige andre Egne maa derfor siges at være ramt haardt i 1941, der med Hensyn til Sommertørke vel indtager noget af en Rekord, i hvert Fald hvad angaar de mest stedmoderligt behandlede Omraader. Men Kronen paa Værket satte dog især den ualmindelig stærke Varme i Juli, hvor man dagevis naaede op paa Temperaturer omkring 30 °, og hvor utvivlsomt Korn- og Frøafgrøder i meget stor Udstrækning fik deres Knæk.

Tabel 2. Arealanvendelsen i 1000 ha, Landkommunerne.

	1934/38	1939	1940	1941	% Fremgang fra 1934/38 til 1941	Forholdstal 1941	
Inden for Omdriften							
Korn	1334,3	1352,7	1270,0	1320,8	÷1,0	50,1	42,0
Roer	440,4	447,8	446,4	439,4	÷0,2	16,6	14,0
Kartofler	77,5	68,2	63,5	73,0	÷5,8	2,8	2,3
Græs og Grønfoder	722,5	726,9	746,3	721,4	÷0,2	27,3	23,0
Andre Afgr. og Brak	83,2	80,8	86,8	83,2	0	3,2	2,6
Ialt i Omdriften	2657,9	2676,4	2613,0	2637,8	÷0,8	100,0	83,9
Uden for Omdriften							
Græs, Eng m. v. ..	539,7	518,6	550,9	505,4	÷6,4		16,0
Læggeplads til Tørv				21,0			0,1
Landbrugsareal	31,97,6	3195,0	3163,9	3164,2	1,0		100,0

Landbrugsarealets Benyttelse. I Tabel 2 anføres efter Det statistiske Departement*) Oversigt over Arealets Fordeling paa Hovedafgrøderne og sammenlignet

*) Af Hensyn til Sammenligning med tidligere Aars Statistik anføres Tallene udelukkende for Landkommunerne, idet Departementet for en Del Aars Vedkommende ikke har regnet med Bykommunerne. Areal- og Høsttal, der anføres i det følgende, er ligeledes hentet fra Det statistiske Departements Publikationer, naar intet andet er anført.

med nærmest foregaaende Aar samt Femaaret 1934—38. *Kornarealet,* der i 1940 var gaaet betydeligt tilbage, udvidedes igen i 1941 og kom hermed til at svare nogenlunde til Tallene for tidligere Aar. Af det samlede Areal udgjorde Kornafgrøderne 42 pCt. og af Arealet inden for Omdriften 50,1 pCt. Arealet med *Roer* var omtrent uforandret, 14 pCt. af det samlede Landbrugsareal og 16,6 pCt. af Omdriften, derimod naaede *Kartoffelarealet* en betydelig Udvidelse, der andrager ikke mindre end 15 pCt., Arealet er nu omtrent paa Højde med 1934—38. *Græs-* og *Grønfoderarealet,* der er udvidet en Del i 1940, gik atter i 1941 tilbage til det normale Niveau, ca. 720 Tusind ha. Disse Arealer udgør 27 pCt. af Omdriften og 23 pCt. af det samlede Areal. *„Andre Afgrøder"* og *Brak* viser en lille Nedgang fra 1940 til 1941, hvilket skyldes Tilbagegang i Brakbenyttelsen. Det samlede Areal i Omdriften er gaaet noget frem til Trods for, at der er afgivet en Del ogsaa af disse Arealer til Læggeplads for Tørv. Der ses at være taget betydelige Arealer uden for Omdriften ind til Dyrkning. Denne Bevægelse kan maaske i nogen Grad hænge sammen med, at adskillige Græsarealer navnlig i Jylland i Foraaret 1941 viste sig saa medtaget af Vinteren, at de maatte ompløjes. Tallene for Arealer uden for Omdriften viser i de senere Aar betydelige Svingninger, uden at man kan tale om nogen helt klar Udvikling i den ene eller den anden Retning.

Tabel 3. Kornareal i 1000 ha, Landkommunerne.

	1934/38	1939	1940	1941	% Fremgang fra 1934/38 til 1941	Forholdstal 1941
Hvede	124,0	131,0	80,6	82,0	÷33,9	6,2
Rug	145,4	135,2	137,4	191,9	32,0	14,5
Byg, 2rd.	359,0	410,3	383,8	373,7	4,1	28,3
Byg, 6rd.	5,0	3,6	3,3	2,7	÷46,0	0,2
Hvid el. gul Havre ..	353,2	355,1	328,1	330,3	÷ 6,5	25,0
Graa el. sort Havre..	22,4	15,3	13,0	12,0	÷46,4	0,9
Blandsæd	321,5	299,2	320,0	320,8	÷ 0,2	24,3
Bælgsæd	3,8	3,0	3,8	7,4	94,7	0,6
Kornareal	1334,3	1352,7	1270,0	1320,8	÷ 1,0	100,0

Kornafgrøderne. Arealfordelingen paa de forskellige Arter fremgaar af Tabel 3. Det samlede Kornareal, der var udvidet en Del i 1938/39, gik tilbage i 1940, men blev atter udvidet i 1941 og svarede i dette Aar saa nogenlunde til det normale. Der er imidlertid i de senere Aar Tale om meget betydelige Forskydninger inden for Arterne. *Hvede,* der gik saa stærkt tilbage fra 1939 til 1940 — Reduktionen androg ikke mindre end ca. 40 pCt. og i Forhold til 1934—38 34 pCt. — holdt sig nogenlunde uforandret i 1941. Hvedens Andel i det samlede Kornareal var i dette Aar kun ca. 6 pCt. mod normalt 9—10 pCt. *Rugarealet* fik i 1941 en meget stærk Udvidelse, der i Sammenligning med Arealet i 1940 andrager ikke mindre end 29 pCt. og i Forhold til 1934—38 32 pCt. Rugen udgjorde i 1941 14,5 pCt. af det samlede Kornareal mod normalt for de senere Aar ca. 10 pCt. *Bygarealet* gik en lille Smule tilbage. *Havrearealet* var omtrent uforandret, det samme gælder *Blandsædarealet.* For *Bælgsæd* til Modenhed konstateres en meget betydelig Fremgang, men Arealet er dog endnu ret underordnet taget som Helhed, idet man endnu ikke er kommet videre end til 0,6 pCt. af det samlede Kornareal. Avlen af Ærter og Sødlupin, som det i alt væsentligt drejer sig om, har altsaa i 1941 endnu ikke kunnet bidrage i større Stil til Lettelse af Proteinforsyningen.

Vintersædafgrøderne havde klaret sig meget forskelligt gennem den strenge Vinter. Rugen stod ved Foraarstid godt næsten overalt, men Hveden var det gaaet meget stærkt ud over, Rodsystemet maa have været svækket, idet adskillige Marker trods ret god Bestand kun opnaaede meget mangelfuld Udvikling. Ompløjning af Hvede var dog i det store og hele knap saa almindelig som Aaret før. Det viste sig igen, at de mest vinterfaste Sorter gav den bedste Avl, Skandiahvede II er vel en af de Sorter, der nu fortjener Udbredelse, men ogsaa Idealhvede klarede sig hæderligt. Saaning af Vaarsæd kunde de fleste Steder gennemføres i 2. eller 3. Uge af April. Jorden var i Al-

mindelighed ikke særlig bekvem trods den stærke Gennemfrysning, hvilket i nogen Grad kan skyldes Overfladeafstrømningen ved Tøbrud. *Vaarsædafgrøderne* spirede gennemgaaende normalt og buskede sig godt, men Væksten lod dog adskilligt tilbage at ønske i de første Uger af Maj Maaned, da Vejret endnu var meget køligt; Nattefrost var almindelig mange Steder til omkring ca. 20. Maj. Saavel Byg som Havre saa dog ved Slutningen af Maj ret lovende ud og kunde, saafremt Vejret i den følgende Tid havde været gunstigt, have opnaaet en meget tilfredsstillende Udvikling, men det gik helt anderledes. Kuldeperioden afløstes efterhaanden af varmere Vejr, men samtidig blev Tørken meget generende. Bortset fra enkelte begunstigede Egne navnlig i det sydøstlige Jylland og Dele af Fyn blev Udviklingen af saavel Straa som Kærne meget mangelfuld. Den stærke Varme i første Halvdel af Juli fremkaldte Nødmodning i et Omfang, som vel ingen kan huske Magen til. Paa de helt lette Jorder, navnlig i Jylland, var Kornafgrøderne saa daarligt udviklede, at Betegnelsen Misvækst kunde anvendes med Rette. Det var ikke ualmindeligt at iagttage, at Høstning af de meget sparsomme Afgrøder skete ved Afslaaning med Slaamaskine og uden Negbinding eller i enkelte Tilfælde blev helt opgivet. Det var paa disse Egne en Trøst, at Rugen dog udvikledes nogenlunde, men ogsaa her var Kærnedannelsen meget mangelfuld. Den rigelige Nedbør fra omkring Midten af Juli naaede ikke at gavne Kornafgrøderne. Det fugtige Vejr fortsatte ind i August og gav Anledning til betydeligt Besvær med Mejning og Indbjærgning, hvorved der forvoldtes megen Spild og Skade paa Kærnekvaliteten. Nogle Stormdage først i August, inden Havren endnu var høstet, forstærkede Spildet, i Særdeleshed i Landets nordligste Egne.

Høstudbyttet belyses ved Tabel 4. Man naaede for Hvedens Vedkommende ned paa 1,9 Mill. hkg, hvilket svarer til halv Avl af 1934—38. Arealindskrænkningen

Tabel 4. Høstudbytte i Mill. hkg Kærne, Landkommunerne.

	1934/38	1939	1940	1941
Hvede	3,8	4,1	1,9	1,9
Rug	2,6	2,4	2,7	3,0
Byg	10,8	12,3	11,3	9,0
Havre	10,1	10,0	8,9	7,1
Blandsæd	7,7	6,8	7,0	5,6
Korn ialt (uden Bælgsæd)	35,0	35,6	31,8	26,6

maa dog her tages i Betragtning. Rugen gav et ret pænt Udbytte og opvejede i nogen Grad Manglen paa Hvede, saaledes at Brødkornsforsyningen var nogenlunde sikret. Paa mange Egne med helt lette Jorder, og hvor Tørken havde været mest ondartet, høstedes dog kun et ringe Foldudbytte af Rug, og Kærnekvaliteten var alt andet end god, hvilket fremgaar af de mange Meddelelser om meget lave Tal for hollandsk Vægt. For Byg naaede man kun 9,0 Mill. hkg, og for Havre og Blandsæd var Nedgangen tilsvarende. Det samlede Høstudbytte blev kun 26,6 Mill. hkg. Regner man med et Normaludbytte paa 35 Mill. hkg, ligger den samlede Kornhøst i 1941 kun paa to Trediedele af en Middelhøst. Naar den ringe Kærnekvalitet tages i Betragtning, maa 1941 derfor siges at have været et endog særdeles daarligt Kornaar, og tænker man paa de Egne, hvor Tørkeskaden var størst — det drejer sig navnlig om store Strækninger i Jylland — var det meget almindeligt, at Kornavlen laa omkring halvt Udbytte eller endog derunder. — Halmudbyttet er opgjort i Tabel 9. 1941 repræsenterer det laveste Halmudbytte, vi har haft igennem adskillige Aar.

Rodfrugter. Arealtallene anføres i Tabel 5. Det samlede Roeareal er ret uforandret i de senere Aar. Den lille Stigning i 1939 er i 1941 afløst af en lille Tilbagegang. Meget bemærkelsesværdigt er det, at saavel Runkelroer, Fodersukkerroer som Sukkerroer til Foder er betydeligt reduceret i 1941. Samtidig er der Tale om en kraftig Udvidelse af Kaalroearealet. Gulerodsdyrkningen er

Tabel 5. Roer i 1000 ha, Landkommunerne.

	1934/38	1939	1940	1941	% Fremgang fra 1934/38 til 1941	Forholdstal 1941
Runkelroer	149,8	139,9	121,6	105,3	÷ 29,7	24,0
Fodersukkerroer	16,0	43,1	72,3	68,1	+325,6	15,5
Kaalroer	198,8	189,6	173,3	184,2	÷ 7,3	41,9
Turnips	18,5	11,7	9,4	9,9	÷ 46,5	2,3
Gulerødder	4,4	4,6	4,0	4,1	÷ 6,8	0,9
Sukkerroer til Foder	12,5	20,0	23,3	20,8	+ 66,4	4,7
Sukkerroer til Fabrik	40,0	38,3	42,0	46,2	+ 15,5	10,5
Cikorierødder	0,4	0,6	0,5	0,8	+100,0	0,2
Roeareal	440,4	447,8	446,4	439,4	÷ 0,2	100,0

ret uforandret. Talen om ad den Vej at skaffe Vitaminer i Vinterfoderet har ikke givet Anledning til nogen Udvidelse. Der er jo ogsaa andre Veje at følge i denne Sag. Rigeligt med Hø og Ensilage fører antagelig bedre frem mod Maalet. Gulerødderne giver lovligt lille Udbytte til, at de skulde kunne anvendes som Grundfoder til Kvæg. — Arealet med Sukkerroer til Fabrik er udvidet med 10 pCt. siden 1940, og der er ligeledes Tale om en ret stærk Fremgang i Cikoriedyrkningen. Det er den øgede Fremstilling af Kaffesurrogater, der her gør sig gældende, men som Helhed er Cikoriedyrkningen dog af underordnet Betydning i Landbruget.

Roernes *Saaning* fandt Sted ret sent paa Grund af det sildige Foraar. Der var meget at gøre med Udkørsel af Staldgødning og Pløjning af Arealer, som man ikke havde faaet færdige om Efteraaret. Spiringsforholdene var langt fra gode overalt, Tørken gjorde sig tidligt gældende, saa Jorden blev ubekvem. *Loppeangreb* i Kaalroer var ret udbredt, og en Del Arealer maatte ompløjes. Bederoerne hærgedes stærkt af *Aadselbiller* og i nogen Grad ogsaa af *Skjoldbiller*. Bekæmpelse af Aadselbiller med Giftklid fandt Sted i stor Udstrækning, hvorved et stort Antal Marker reddedes fra Undergang. Denne Bekæmpelse er et godt Eksempel paa, hvad der kan naas ved systematisk Samarbejde mellem Plantepatologer, Konsulenter og Land-

mænd. Statens Kornkontor stillede meget store Mængder af Klid til Raadighed. — I Juli—August udvikledes Roerne godt, idet Vejret var meget frodigt. En Tid saa det ud til, at Avlen skulde blive meget stor, men ved Optagning og Hjemkørsel blev man adskillige Steder noget skuffet. Den mindre gode Bestand paa Grund af de vanskelige Spiringsforhold og Skadedyrenes Hærgen havde gjort sig gældende, og hertil kommer antagelig ogsaa, at der adskillige Steder maatte spares noget paa Gødning. — *Optagning* og *Hjemkørsel* fandt Sted under vanskelige Vejrforhold, idet der var megen Nedbør i Oktober, og i November indtraf en Periode med temmelig streng Frost. Man erfarede paany, at naar Roer er rørt af Frosten, bør de have Lov at sidde i Jorden en Tid inden Optagning.

Tabel 6. Høstudbytte i Mill. hkg Roer, Landkommunerne.

	1934/38	1939	1940	1941
Runkelroer	91,4[1])	88,7	69,9	59,4
Fodersukkerroer	8,9[1])	23,3	35,1	32,2
Sukkerroer til Foder	7,4[2])	8,5	9,2	7,9
Kaalroer	115,4	117,0	112,4	112,2
Turnips	8,2	5,4	4,3	4,5
Gulerødder	1,4	1,4	1,2	1,3
Foderroer ialt	—	244,3	232,1	217,5
Sukkerroer til Fabrik	14,3[2])	16,0	15,2	17,1
Cikorierødder	0,1	0,1	0,1	0,2

[1]) 1935/38.
[2]) 1937/38.

Høstudbyttet er opgjort i Tabel 6. Avlen af Foderroer var 6 pCt. mindre end i 1940. Det er navnlig Bederoerne, der har svigtet. Arealindskrænkningen maa dog her tages i Betragtning. Herpaa bødede en nogenlunde god Tørstofprocent, der af Statens Planteavlsudvalg opgives at ligge ca. ¾ pCt. over Gennemsnit. Kaalroerne gav som Helhed et jævnt godt Udbytte, og navnlig i Jylland stod de sig godt i Konkurrencen med Bederoerne, hvilket tydeligt fremgaar af en Række lokale Forsøg, der viser, at Kaalroerne i dette Aar i Jylland var fuldt paa Højde med

Bederoer. Paa Øerne var Bederoerne som sædvanligt overlegne med Hensyn til Tørstofudbytte pr. ha. Diskussionen om Kaalroer kontra Bederoer er fortsat. Den Reaktion mod stærk Anvendelse af tørstofrige Bederoer, som Arealtallene 1941 er Udtryk for, har utvivlsomt navnlig sit Udspring i visse Vanskeligheder ved Opfodring af Bederoer. Mange Erfaringer tyder imidlertid fortsat paa, at god Rengøring af disse Roer og samtidig Anvendelse af ensileret Top fjerner de fleste af Vanskelighederne. — Selv om 1941 i al Almindelighed ikke gav noget stort Roeudbytte, dannede Avlen dog som sædvanlig et nogenlunde solidt Grundlag for den vanskelige Vinterfodringsperiode. Der var paany Vanskeligheder med at beskytte Roerne mod Frost. *Kuleopbevaringen* er en primitiv Fremgangsmaade, som utvivlsomt i højere Grad bør kombineres med Opbevaring i godt ventilerede Roehuse, saa man er nogenlunde uafhængig, naar Frostperioder sætter ind. Det kan ikke fortsat være rigtigt, som det er sket alt for hyppigt i de senere Aar, at give Kreaturerne frosne eller delvis fordærvede Roer.

Roetoppens Udnyttelse er et stort og vigtigt Kapitel for sig. Her er der i de sidste Par Aar sket betydelige Fremskridt. Ganske vist tyder den officielle Tælling af Ensilagekummer i Juli 1941 ikke paa, at man i dette Aar var naaet ret vidt. Tællingen viste, at kun ca. 6200 Ejendomme havde Ensilagebeholder, hvilket svarer til kun 3 pCt. af samtlige Ejendomme. Imidlertid viser andre Opgørelser, at Ensileringen har fundet Sted i 1941 i betydeligt større Omfang, saaledes meddeler Det danske Gødnings-Kompagni, at der er solgt A. I. V.-Syre til ca. 12 000 Landmænd. Naar det endvidere tages i Betragtning, at en antagelig ikke helt ringe Del af Roetoppen er ensileret uden Syretilsætning — tilstrækkelig Syre kunde ikke fremskaffes — og at Ensileringen med Amasil dog blev brugt i nogen Udstrækning, maa der regnes med, at i hvert Fald 10—20 pCt. af danske Landmænd i 1941 benyttede en større eller mindre Del af Roetoppen til Ensilering, og

muligvis ligger Tallet endda højere. Imidlertid er dette Tal jo sørgeligt lavt, og med de gode Erfaringer, man i de sidste 2 Vintre har gjort med Hensyn til Roetoppens betydelige Proteinværdi under den herskende Mangel paa Oliekager, er der ingen Tvivl om, at der nu i 1942 vil blive taget endog meget stærkt fat paa Roetoppens Ensilering. — En væsentlig Del af Toppen er udnyttet i frisk Tilstand, og paa dette Omraade maa der vel regnes med, at saa godt som alle Landmænd nu sætter ind.

Sukkerroer til Fabriksbrug lagde som omtalt i Tabel 5 Beslag paa 10 pCt. større Areal end Aaret før. Avlen gennemførtes under ret gode Forhold, hvad det dyrkningsmæssige angaar, derimod var de økonomiske Betingelser i Forhold til Avl af andre Afgrøder forholdsvis ringere, idet Betalingen knap var fulgt med Prisstigningen paa f. Eks. Korn. Paa Grundlag af Meddelelse fra A/S De danske Sukkerfabrikker kan anføres Oplysninger om Produktionen 1941 og de nærmest foregaaende Aar:

	1937	1938	1939	1940	1941
hkg Roer pr. ha	370	331	405	339	335
Sukkerindhold i pCt.	17,4	15,8	16,7	17,6	17,9
Betaling pr. hkg Roer	204	247	265	319	440

Det fremgaar af Opgørelsen, at 1941 med Hensyn til Masseudbytte har ligget lidt under 1940 og navnlig ikke naaede op paa Højde med 1939. Derimod har Sukkerindholdet været højt, 17,9 pCt., hvilket er det højeste Tal for de senere Aar. Betalingen pr. hkg Roer er væsentligt forbedret, Stigningen fra 1940 andrager knap 40 pCt.

Kartofler. Kartoffelarealet har været ude for betydelige Forskydninger i de senere Aar. I 1939 og 1940 gik det tilbage med henimod 20 pCt., men i 1941 blev det atter udvidet. Fremgangen fra 1940 andrager ca. 15 pCt. Det er utvivlsomt de forholdsvis gode Priser paa Salgskartofler, der har gjort sig gældende, og hertil kommer, at der ikke paa samme Maade som i 1940 var Mangel paa

Læggekartofler. Ganske vist var der paany efter den strenge Vinter Tale om stor Kuleskade, men slet saa galt som Aaret før har det antagelig ikke været. Høsten i 1940 var ogsaa forholdsvis stor, saa der var gode Beholdninger.

Lægning fandt sent Sted, men Udviklingen først paa Sommeren var dog tilfredsstillende. Tørken truede en Tid med helt at standse Væksten, men det frodige Vejr fra Slutningen af Juli satte atter Fart i Udviklingen, saa der naaedes et nogenlunde godt Udbytte. Skimmelen kom ret sent, men naaede adskillige Steder at gøre stor Skade, hvor man ikke havde faaet gennemført omhyggelig Sprøjtning. 2 Gange Sprøjtning var nødvendig paa Grund af den stærke Topvækst i August. Der viste sig ved Optagningen en Del Gengroning og uregelmæssig Knoldform, men i det store og hele var Kvaliteten tilfredsstillende. Ved Optagning og Nedkuling var man de fleste Steder heldig med Vejret.

Høstudbyttet for Landkommunerne opgives saaledes:

	1934/38	1939	1940	1941
Mill. hkg Kartofler	13,3	12,0	13,3	12,9

Trods Arealudvidelsen naaede man ikke op paa Udbyttet fra 1940. Standsningen i Væksten under Sommertørken maa bære Hovedskylden herfor, men i øvrigt maa der vel ogsaa paa dette Omraade regnes med, at Indskrænkning i Gødningsforbruget har gjort sig gældende. Tørstofindholdet var 1½—2 pCt. under Normalen. Som Helhed maa Kartoffelhøsten betegnes som en lille Middelhøst.

Afsætningsbetingelserne har været gode, idet man Aaret igennem har haft Mulighed for at komme af med gode Varer i gængse Sorter til passende gode Priser. Efter Optagningsperioden indstillede Priserne sig paa et stabilt Niveau, for Sælgers St. Sjælland ca. 16 Kr. pr. Td. King Edward, for Jylland 1—3 Kr. under, men i Løbet af Efteraaret faldt Priserne 1—2 Kr. Efter Jul begyndte en

langsom Stigning, der fortsattes ret jævnt, idet King Edward hen paa Foraaret naaede op i ca. 20 Kr. eller lidt over.

Eksporten blev kun af ringe Omfang. Den omfattede ialt 74 000 hkg, hvoraf 43 000 hkg var Læggekartofler. Statskontrollen med Avl af Læggekartofler, der administreres af Tilsynet med Plantesygdomme, har for 1941 omfattet 2946 Tdr. Land mod 3846 Tdr. i 1940. Up to date lagde Beslag paa ca. 40 pCt. af Arealerne, derefter følger King Edward med ca. 30 pCt., Resten fordeler sig paa et stort Antal Sorter.

Afsætningen til Kartoffelmelsfabrikkerne omfattede af Høst 1941 884 000 hkg Kartofler mod 848 000 1940. Stivelseprocenten var i Gennemsnit 15,7 mod 16,7 i de foregaaende 8 Aar.

Tabel 7. Græs og Grønfoder i 1000 ha, Landkommunerne.

	1934/38	1939	1940	1941	% Fremgang fra 1934/38 til 1941	Forholdstal 1941
Inden for Omdriften						
Grønfoder	9,7	7,7	8,4	7,6	÷21,6	0,6
Lucerne	15,6	19,4	21,7	22,3	+42,9	1,8
Kløver og Græs, Høslet .	256,7	237,7	213,0	153,3	÷40,3	12,5
Kløver og Græs, Græsning	440,5	462,1	503,1	538,2	+22,2	43,9
Ialt i Omdriften ..	722,5	726,9	746,2	721,4	÷ 0,2	58,8
Uden for Omdriften						
Var. Græs til Høslet ...	35,6	33,0	28,1	24,1	÷32,3	2,0
Var. Græs til Græsning	175,7	186,3	185,0	175,4	÷ 0,2	14,2
Eng o. l. Arealer til						
Høslet	94,7	81,8	78,2	67,2	÷29,0	5,5
Græsning	119,2	124,1	140,9	134,5	+12,8	11,0
Fælled, Strandmarker o. l.	114,4	93,4	118,7	104,2	÷ 8,9	8,5
Ialt uden for Omdriften	539,6	518,6	550,9	505,4	÷ 6,3	41,2
Ialt Græs og Grønfoder	1262,1	1245,5	1297,1	1226,8	÷ 2,8	100,0

Græs og Grønfoder. Det samlede Areal er forskudt en Del i nedadgaaende Retning (Tabel 7). En vis Usikkerhed i Afgrænsning af disse Arealer gør sig gældende, men naar Forskydningen er saa stærk, skyldes

det i hvert Fald delvis, at en Del af Arealerne er anvendt til Læggeplads for Tørv. Arealet med Grønfoder er nærmest uforandret og af ret underordnet Betydning. Dyrkningen af Lucerne er ligeledes omtrent af sædvanligt Omfang, kun ca. 2 pCt. af Græs- og Grønfoderarealet har man naaet at faa lagt ud med denne under de nuværende Forhold saa værdifulde Afgrøde. Meget bemærkelsesværdig og karakteriserende 1941 som et daarligt Græsaar er de meget smaa Arealer, der blev afsat til Slæt. For Aarene 1934—38 var gennemsnitligt 31 pCt. af hele Grønfoder- og Græsarealet afsat til Slæt, men i 1941 var Slætarealet reduceret til 20 pCt.

Græsvæksten kom sent i Gang og hemmedes snart af Tørken. Hertil kom, at mange Marker havde taget Skade af Vinterkulden, saa Rajgræs og Rødkløver var delvis ødelagt. En Del Arealer maatte omploejes. Man gjorde meget almindeligt den Erfaring, at det var de i Efteraaret 1940 stærkest benyttede Marker, der var mest medtaget, en Regel som i høj Grad er blevet bekræftet i 1942. Det var de færreste Græsmarker paa høj Jord, der naaede at komme ordentligt i Vækst før ved Slutningen af Juli. Noget bedre maatte man bedømme Lavbundsarealerne.

Tabel 8. Høstudbytte af Hø og Græsning, Landkommunerne.

	1934/38	1939	1940	1941
Lucernehø*)	—	—	1,3	1,2
Agerhø, Mill. hkg	14,3	11,6	7,8	5,1
Enghø, Mill. hkg	5,1	4,0	3,4	2,4
Hø ialt, Mill. hkg	19,4	15,6	12,5	8,7
Græsning, Mill. Afgrødeenheder	33,4	35,0	33,8	28,7

*) Før 1940 indbefattet i Agerhø.

I Tabel 8 redegøres for Produktionen af Hø samt det beregnede Udbytte af Græsning. Tages 1934—38 som Norm, udgør det samlede Høstudbytte i 1941 kun 45 pCt. Men ogsaa Græsningsudbyttet var meget ringe, navnlig naar det tages i Betragtning, at en Beregning paa Grundlag af Udnyttelsen til Mælk og Tilvækst medfører for-

holdsvis for gode Tal for de daarlige Græsaar.*) 1941 var et ualmindeligt slet Græsaar. Selv om Eftersommeren bødede noget paa Forsommerens Synder, er det samlede Udbytte sikkert det ringeste i en meget lang Aarrække.

Tabel 9. Høstudbytte i Mill. Afgrødeenheder, Landkommunerne.

	1934/38	1939	1940	1941
Kærne	32,6	33,3	29,8	25,0
Halm	9,5	9,3	7,9	7,1
Kornafgrøder ialt	42,1	42,6	37,7	32,1
Roer og Kartofler	30,6	33,8	36,2	34,6
Grønfoder, Hø og Græsning	41,2	41,2	39,4	32,3
Høsten ialt	113,9	117,6	113,3	99,0

Det samlede Høstudbytte af Korn, Roer, Kartofler og Græs fremgaar af Tabel 9. Det fælles Maal, Afgrødeenheden, svarer til 100 kg Byg eller 100 F. E. Det samlede Udbytte var i 1941 99,0 Mill. A. E. eller 13 pCt. mindre end i 1940. Nedgangen falder, som det vil fremgaa af de foregaaende Afsnit, væsentligst paa Kornafgrøderne samt Grønfoder, Hø og Græsning. Denne Tilbagegang repræsenterer den stærkeste Svingning i det samlede Høstudbytte, vi har oplevet i en Aarrække. Hvis Opgørelsen var gennemført med den gamle Græsberegning, vilde det samlede Høstudbytte have været ca. 94 Mill. Afgrødeenheder. Vi skal helt tilbage til 1927 for at træffe tilsvarende lave Tal for Landets samlede Høstudbytte.

Frøavlen. Det samlede Frøavlsareal (Tabel 10) var 44,4 Tusind ha mod 46,3 Tusind i 1940. Der var saaledes en Tilbagegang, der skyldes daarlige Udlægsbetingelser eller meget omfattende Ødelæggelse af de overvintrende Kulturer. Havde hele den planlagte Avl kunnet gennem-

*) Det bemærkes, at Udbyttet af Græsning er forhøjet paa Grundlag af de af Statistisk Departement for 1941 angivne Tal for gl. og ny Beregning. Forhøjelsen, der for dette Aar androg 22,4 pCt., er udregnet for alle de her anførte Aar.

Tabel 10. Frøavlsarealer i 100 ha, Landkommunerne.

	1934/38	1939	1940	1941	% Fremgang fra 1934/38 til 1941	Forholdstal 1941
Runkelroer og Fodersukkerroer	19,1	16,3	13,5	18,5	÷ 3,1	4,2
Kaalroer og Turnips	14,4	14,5	2,7	8,2	÷ 43,1	1,8
Sukkerroer	11,1	2,9	6,0	5,0	÷ 55,0	1,1
Rødkløver, tidlig	21,3	31,7	38,6	25,0	+ 17,4	5,6
Rødkløver, sildig	31,0	28,6	39,2	32,7	+ 5,5	7,4
Hvidkløver	29,0	27,1	48,6	37,9	+ 30,7	8,5
Andre Græsmarksbælgpl.	12,1	12,6	17,2	14,5	+ 19,8	3,3
Bælgpl. og Græsser i Bland.	4,4	3,6	3,7	3,5	÷ 20,5	0,8
Hundegræs	59,8	76,1	56,8	38,3	÷ 36,1	8,6
Alm. Rajgræs	42,7	51,1	58,7	64,1	+ 49,8	14,5
Ital. Rajgræs	30,4	29,9	29,5	38,7	+ 26,9	8,7
Engsvingel	30,1	38,7	42,3	34,6	+ 15,0	7,8
Alm. Rapgræs	11,3	15,1	16,2	9,5	÷ 15,9	2,1
Timothe	11,2	12,0	12,0	15,3	+ 36,6	3,5
Andre Græsser	5,5	6,1	6,7	6,5	+ 18,2	1,5
Andet Mark- samt Havefrø	31,0	43,6	70,8	91,2	+193,2	20,6
Ialt Frøavlsareal	364,4	409,9	462,5	443,5	+ 21,6	100,0

føres, vilde Arealet i 1941 have været større end i 1940. Udvintringen ramte særlig haardt i Rodfrugtfrømarkerne, Hovedparten af Kaalroe- og Turnipsfrø samt Sukkerroefrø maatte ompløjes. Men ogsaa Frøavlen af Græsmarksbælgplanter mødte stor Modgang, hvilket især maa tilskrives de daarlige Udlægsforhold 1940: Tørke, Bladrandbiller m. v. For Græsserne var der Fremgang for Rajgræs og Timothe, men Tilbagegang for Hundegræs, Engsvingel og Alm. Rapgræs.

Utvivlsomt var Frøavlens Tilrettelæggelse, saadan som det er sket gennem Firmaernes Kontrakttegning, i det store og hele meget forsvarlig. Det maa anerkendes at have været af den største Betydning, at man for en Række Sorter har haft gode Lagre, saaledes at Landets Forsyning med de vigtigste Sorter hidtil har været sikret gennem de vanskelige Krigsaar og trods delvis stærk Modgang paa det avlsmæssige Omraade for en Del vigtige Kulturers Vedkommende. At der dog kan blive et og an-

det at kritisere undgaas ikke. Man blev allerede i 1940 mindet stærkt om, at Avl af Sukkerroefrø ikke er sikker ved Saaning paa Blivestedet, og dog har man endnu i 1942 — efter endnu et Aars meget stærk Udvintring — ikke faaet Avl i Gang paa udplantede Roer, hvilket jo ellers maa være Vejen, naar Overvintring svigter. Hvad Mangel paa Frø til Fabriksroer vil sige under de nuværende Forhold, er selvindlysende.

Tabel 11. Frøudbytte 1930/39, 1940 og 1941.
(Efter Danske Landboforeningers Frøforsyning.)

	Middeludbytte kg pr. ha		
	1930/39	1940	1941
Barres	1897	2600	2850
Fodersukkerroer	1790	2500	2400
Sukkerroer	1816	1750	1350
Kaalroer	1321	425	725
Rødkløver, tidlig	241	188	153
Rødkløver, halvsildig	369	358	268
Hvidkløver, Morsø Øtofte	234	279	97
Alsike	242	296	138
Timothe	439	357	271
Alm. Rajgræs Øtofte	1012	922	902
Ital. Rajgræs	1174	863	955
Hundegræs	668	648	496
Engsvingel	728	816	656

Udbyttet af Frø pr. ha er for de vigtigste Arter af Rodfrugter og Græsmarksplanter belyst ved Tabel 11, der er udarbejdet paa Grundlag af Direktør *A. Poulsens* Redegørelser i Tidsskrift for Frøavl. Tallene omfatter Avlen inden for Danske Landboforeningers Frøforsyning. For Barres- og Fodersukkerroer, der overvejende er Avl paa udplantede Roer, har Udbyttet i 1941 været udmærket, idet Tallene er paa Højde med 1940, der var et godt Aar for disse Sorter. Derimod gav Sukkerroer og Kaalroer langt under normalt Udbytte, mange Marker var udtyndede efter Vinterens Modgang. Rødkløver og Alsike gav kun $^1/_2$—$^2/_3$ af normalt Udbytte, men særlig daarlig var

Avlen af Hvidkløver. Græsserne gav ligeledes betydeligt under normal Avl. 1941 har saaledes avlsmæssigt været et daarligt Aar for de fleste Frøkulturer.

Industriplanter. Arealtallene for de hidtil vigtigste Former af Spindplanter og Olieplanter angives saaledes for 1941 og nærmest foregaaende Aar:

	1938	1939	1940	1941
Spindhør, ha	300	540	2200	5856
Hamp, ha	—	—	35	520
Oliehør, ha	—	—	2700	3420
Gul Sennep, ha	2219	3052	5670	7948

Der er betydelig Fremgang for alle Arter, men det samlede Areal udgør dog kun ca. 18 000 ha eller ca. 0,6 pCt. af Landbrugsarealet. Selv om denne Avl saaledes er uden væsentlig Betydning for Landbruget som Helhed, spiller den dog en stor Rolle i visse Bedrifter og er selvsagt af afgørende Betydning for Opretholdelse af den nødtørftigste Forsyning med vegetabilske Spindstoffer og Olie.

Betingelserne for Industriplanteavlen var i 1941 alt andet end gode. Tørken hemmede Væksten. Udviklingen af *Spindhør* blev meget ugunstig for Tavedannelsen, idet man maa regne med, at den pludselige Standsning af Væksten i Tørkeperioden først i Juli har været til stor Skade. I hvert Fald var Taveindholdet i saadanne tørkehærgede Afgrøder langt ringere, end man havde kunnet forudse, hvilket medførte en Del Utilfredshed med Afregningerne. Avlen af *Hamp* var derimod gennemgaaende tilfredsstillende, ja i en Del Tilfælde endda overraskende god, vokset som den oftest var paa lave Arealer, hvor Sommervarmen kom til Gavn. — *Oliehør* gav adskillige Steder et kummerligt Udbytte, og ogsaa *Sennep* var for adskillige Avlere en Skuffelse. For Olieafgrøderne har man efter disse daarlige Resultater fundet det nødvendigt at forhøje Afregningsprisen for 1942, idet man har anerkendt, at det for mange Avlere er et Spørgsmaal, om Avlen kan konkurrere med Frihandelskorn.

I det store og hele har Avlen af de specielle Industriafgrøder ikke bragt nogen større økonomisk Gevinst, og adskillige Steder har der været Tale om direkte Tab. Man bør dog erindre, at Vejret i 1940 og navnlig i 1941 har været meget kontrært. Under normale Vejrforhold vil der med de Priser, der nu er Tale om, kunne regnes med, at Avlen i det store og hele er rentabel og desuden levner de Avlere, som rigtig forstaar sig paa Avlen, en rimelig Ekstrafortjeneste.

Gødningsanvendelsen. Den begrænsede Adgang til Indkøb af Gødningsmidler — i Forbindelse med mere end sædvanligt gunstige Prisrelationer mellem Gødning og Afgrøder — har medført stigende Interesse for at fremskaffe saa meget Gødning som muligt. Situationen har vel ogsaa stimuleret Bestræbelsen for at udnytte bedre, det som man paa Ejendommen selv producerer, Staldgødning og Ajle, men paa dette Omraade er der dog fremdeles Forhold, der trænger til at rettes.

Paa Grundlag af Forsøgsresultater og Opgørelse af, hvad den manglende Foderimport betyder for Staldgødningens og Ajlens Indhold, blev det anslaaet, at der til at holde Gødningsforsyningen oppe paa det sædvanlige Niveau til Vækstperioden 1941 skulde regnes med et ekstra Indkøb — under Hensyn til Beholdning af en Del Staldgødning og Ajle Aaret før — paa 25—50 pCt. af Kvælstofgødning og 15—25 pCt. af Kaligødning. For Superfosfat skulde Forøgelsen være omtrent som for Kaligødning, men her var Indkøbsmulighederne stærkt begrænsede; der uddeltes Efteraaret 1940 til Brødkornsarealerne 90 pCt. af det sædvanlige Efteraarsindkøb og Foraaret 1941 efter Ansøgning en Del Partier til særligt fosforsyretrængende Jorder.

Af Tabel 12 fremgaar, at der af Kvælstofgødning er blevet købt noget over Normalforbruget, men nogen egentlig Dækning af Staldgødningens og Ajlens mindre Indhold er der ikke Tale om, den gældende Rationering

Tabel 12. Forbruget af Kunstgødning i 1000 t pr. 1. Juli.
(Gødningsfirmaernes Opgørelse.)

	1937/38	1938/39	1939/40	1940/41
18 % Superfosfat	385,2	387,7	377,4	87,1
40 % Kaligødning	104,0	111,6	108,2	191,3
Kalksalpeter	116,3	118,2	141,0	202,5
Chilesalpeter	56,7	62,5	43,6	0,3
Natronsalpeter	9,9	9,1	10,6	0,7
Sv. Ammoniak	42,4	39,4	38,9	42,9
Kalkkvælstof	2,8	2,9	0,8	9,8
Nitrophoska	1,7	1,9	0,3	0,01

tillader ikke dette. Derimod har man forsynet sig meget rigeligt med Kaligødning, og det har man sikkert gjort klogt i. Superfosfatindkøbet svarer til 20—25 pCt. af Normalforbruget.

Selv om Begrænsning og Rationering paa Gødningsområdet satte ind allerede fra Efteraaret 1940, er det, som det fremgaar af Tallene, dog lykkedes at opretholde Afgrødernes Forsyning saa nogenlunde i 1941. Naar Aaret gav et i mange Henseender kummerligt Udbytte af Planteavlen, skyldes det Vejrforholdene og i mindre Grad Indskrænkning i Gødningsforbruget.

Tabel 13. Egnenes forholdsvise Kunstgødningsforbrug 1940/41.
(Gødningsfirmaernes Opgørelse.)

kg pr. ha.

	15½ % Kvælstofgødning	Superfosfat	Kaligødning	Forholdstal for rene Næringsstoffer Kvælst.	Fosfors.	Kali
Sjælland	107	21	41	100	22	99
Bornholm	86	35	53	100	47	158
Lolland-Falster	191	27	102	100	16	137
Fyn	115	22	52	100	23	116
Østl. Jylland	85	28	56	100	38	171
Nordl. —	63	28	60	100	53	246
Vestl. —	61	33	68	100	64	289
Sydl. —	71	23	66	100	38	240
Hele Landet	85	27	59	100	37	180

Oversigten over Egnenes forholdsvise Gødningsforbrug (Tabel 13) er af mindre Interesse end ellers. Den maa

ifølge Sagens Natur give et Spejlbillede af de tidligere Aars Oversigter, idet Rationeringen har været tilrettelagt efter det tidligere Forbrug. Kunde man gøre helt nøjagtigt op, hvad der er blevet tilført Afgrøderne som Helhed — altsaa ogsaa i Staldgødning og Ajle — vilde det vise sig, at de Egne, hvor Tørken i 1940 hærgede stærkest, staar forholdsvis daarligt, idet Staldgødningsværdierne selvsagt er smaa efter en daarlig Høst. Men slemt er det, at det er de samme Egne, det igen er gaaet ud over i 1941 med Rækkevidde til 1942, og desværre falder det sammen med, at de samme Egne gennemgaaende har smaa Reserver af Plantenæring i Jorden. Midt- og Vestjylland indtager gødskningsmæssigt set efterhaanden en meget ugunstig Stilling.

Tabel 14. Priser paa Planteavlsprodukter, Kr. pr. 100 kg.
(Efter Det landøkonomiske Driftsbureau, 1. Juli—30. Juni.)

	1937/38	1938/39	1939/40	1940/41	1941/42
Hvede, Sælger	18,22	14,57	18,72	27,24	29,04[1])
Rug	18,38	14,72	20,20	28,24	30,04[1])
Byg, 2rd., Sælger	17,46	12,27	18,00	24,41	26,04[1])
Havre	16,20	12,42	18,32	24,41	26,04[1])
Havrehalm	3,75	2,87	3,86	14,56	20,74
Kartofler (Sælgers St. Sj.)	5,72	5,02	10,55	15,72	17,97
Sukkerroer	2,40	2,38	2,50	3,19	4,40
Runkelroefrø	52,00	58,00	80,00	210,00	215,00
Kaalroefrø	50,00	46,00	80,00	300,00	395,00
Hundegræsfrø	84,00	92,00	88,00	108,00	240,00
Engsvingelfrø	48,00	73,00	106,00	126,00	230,00
Indekstal for Planteprodukter (1909/14 = 100)	116	106	149	225	277
Indekstal for Husdyrprodukter (1909/14 = 100)	129	129	138	198	225

[1]) I de anførte Kornpriser indgaar i Henhold til Kornloven 10 Kr. pr. 100 kg for $^1/_8$ af det afleveringspligtige Kvantum som Tillæg til Afleveringspriserne.

P r i s f o r h o l d o g A f s æ t n i n g. Priser for en Række Planteavlsprodukter belyses i Tabel 14 i Henhold til Meddelelser fra Det landøkonomiske Driftsbureau. For Kornpriserne er anført noget højere Tal end Aaret før, sva-

rende til den Forhøjelse, der fremkommer ved Tillægget paa 10 Kr. pr. Td. for 1/8 af Afleveringen. Et betydeligt Antal Landmænd har ganske vist ikke opnaaet denne Efterbetaling, til Gengæld er der ikke taget Hensyn til Priserne paa Frihandelskorn, der i Foraaret 1942 naaede op paa 60—70 Kr. Halmprisen laa i 1941/42 meget højt, der er ligeledes Stigning paa Kartofler, Sukkerroer og de forskellige Frøafgrøder. Der har saaledes for Høstaaret 1941/42 været Tale om en for Planteproduktionen gunstig Prisudvikling. Indekstallet for Planteprodukter er 277 mod 225 i 1940/41, en Stigning paa 24 pCt. For Husdyrprodukter er Stigningen i samme Tidsrum mindre, fra 198 til 225 eller 14 pCt.

I nærværende Oversigt plejer der at blive redegjort for Afsætningsbetingelserne for Planteprodukter, hvorunder Eksportmængder og de tilsvarende Pengebeløb. Som Forholdene er blevet, er Eksporten indskrænket stærkt eller for vigtige Varegrupper helt ophørt. Afsætningen har — for den Del af Planteproduktionen, som ikke er omsat gennem Husdyrholdet — i det væsentlige fundet Sted paa det hjemlige Marked, og der har ingen Vanskeligheder været med at finde Købere. Saaledes maa det gaa, naar Bestræbelserne gaar ud paa i størst muligt Omfang at bevare Husdyrbestanden i produktionsdygtig Stand, samtidig med at Høstudbyttet svigter.

Der har saaledes rent prismæssigt været gode Betingelser for de Landbrug, der fortrinsvis lægger Vægt paa Planteprodukter til direkte Salg. Men Økonomien afhænger foruden af Prisen ogsaa af Produktionsmængden. I sidstnævnte Henseende var der meget stor Forskel fra Egn til Egn. Uligheden med Hensyn til det økonomiske Resultat har vel sjældent været større — det gælder Landbrugsproduktionen som Helhed, men ikke mindst den Del af Produktionen, der skyldes Salg af Planteprodukter.

— — —

For Planteavlen har 1941 paa mange Maader været et brydsomt Aar. Vejret var Aarsag til, at adskillige Af-

grøder skuffede eller ligefrem svigtede, og Krigssituationen med Afspærring af Tilførslerne, Baandlægning af Produktionslivet, besværlige Transportforhold m. v. hindrede i væsentlig Udstrækning den naturlige og hurtige Udbedring af Skaden.

Men der har dog ogsaa været Opmuntring at hente i det forgangne Aar. Opmuntringen ligger navnlig i den Fællesfølelse, hvormed man har samlet Kræfterne om at løse foreliggende Opgaver af produktionsmæssig og forsyningsmæssig Art — det gælder Landbruget som Helhed, men ogsaa inden for den Kreds, der har Landbrugets Planteavl som Arbejdsfelt. Opgaver har der været nok af.

Proteinforsyningen er stadig det store Problem, der desværre kun i de færreste Brug er blevet løst tilfredsstillende. Men der er dog sket store Fremskridt. Det af Raastofkommissionen i 1940 foranledigede Oplysningsarbejde vedrørende Hø og Ensilage har fundet en naturlig Fortsættelse i 1941 og vil fortsat have en fremskudt Plads paa de landøkonomiske Foreningers Arbejdsprogram. Det er jo nemlig de mange Ting samtidig inden for Bedriften, der skal give Resultatet, og de bringes ikke i Orden lige paa een Gang. Paa en større Planteavlsudstilling for nylig blev anført et Eksempel paa, at man i en Bedrift, hvor de hjemlige Proteinkilder før Krigen var hverken bedre eller ringere udnyttet end almindeligt, ved at gaa ind for Udnyttelse af Roetoppen, Lucerneavl, Bjærgning af Hø paa Stativer, Samling af overflødigt Græs til Ensilering, Dyrkning af et mindre Areal med Bælgsæd havde kunnet forhøje Proteinindholdet i Vinterens Grovfoder fra 56 til 76 g pr. F. E. — Der er altsaa Vej et godt Stykke frem, og mange er rask paa Vej.

Men ogsaa vedrørende F. E.-Forsyningen er der Problemer. Manglen paa Korn har i det forløbne Aar nødvendiggjort en stærkere Udnyttelse af egnet Grovfoder i Sukkerroer og Kartofler, hvis man skal gøre sig Haab om at opretholde en nogenlunde Flæskeproduktion.

Raastofkommissionen, Landbrugsraadet og de landøkonomiske Foreninger har hver paa sit Felt og i Samarbejde iværksat et Oplysningsarbejde til Fremme af denne Sag, som nu drages i Forgrunden paa Møder og Udstillinger i Tryksager m. v. I Tilknytning hertil maa nævnes den Indsats, der er blevet gjort for bedre Opbevaring af Roer og Kartofler. Opbevaringsmetoderne er for primitive, naar de strenge Vintre melder sig. I Aarets Løb er fremkommet gode Forslag til Indretning af Kartoffelhuse, og mange Huse er blevet bygget, men efterhaanden lægger Manglen paa Byggematerialer sig hindrende i Vejen.

I Forsøgs- og Oplysningsarbejdet har der ogsaa i det forløbne Aar været nok at gøre. Rækken af Beretninger fra Statens og Foreningernes Forsøg er ikke blevet mindre, mange aktuelle Spørgsmaal har fundet deres Løsning. — Planen for systematisk Undersøgelse af Landets Agerjord fik sin endelige Udformning i 1941, men har, saa vidt man nu kan se, ikke kunnet fremmes. Imidlertid finder man det inden for mange Foreninger uforsvarligt ikke efter Evne at udnytte Jordbundsundersøgelserne til Vejledning i en for Gødningsanvendelsen kritisk Tid. Der er nu forberedt et Samarbejde mellem Laboratorium og Foreninger, saaledes at Undersøgelserne kan gennemføres paa ensartet Maade og billigst muligt.

Landbruget i Danmark har i gode og onde Tider en værdifuld Hjælp i sine Organisationer og i Forsøgs- og Oplysningsvirksomheden. Under de nuværende vanskelige Produktionsvilkaar har det vist sig, at man i stigende Grad i jævn Praksis indstiller sig paa at tage imod denne Hjælp. Under en mørk og vanskelig Tid ligger der heri et Løfte for Fremtiden, hvor det sikkert gælder om at tage alle Kræfter i Brug.

De forskellige Brugsstørrelsers Økonomi — privat og samfundsmæssigt — under skiftende Konjunkturer*).

Af Forstander *K. Møller*, Hammerum.

Det stillede Emne er behandlet af mange ud fra vidt forskellige Synspunkter. Det er saa omfattende, at det er umuligt for nogen at gaa saadan ind paa alle Emnets Sider, at ingen er glemt. De Svar, der gives her, vil dels bero paa en Bearbejdelse af Regnskabsresultater fra en svunden Tid og dels paa en Vurdering af Samfundsforholdenes Indflydelse paa disse. Uvilkaarligt vil man da søge at forlænge disse Linier ud i Fremtiden, da et Svar, der kun gælder til i Dag, egentlig har mistet sin Værdi ved Fremkomsten — og dog bliver maaske baade de produktionsmæssige, de afsætningsmæssige og de økonomiregulerende Samfundsforhold helt anderledes i Fremtiden, end vi venter. — Endelig kan der godt være en stor Forskel paa, hvorledes de samfundsmæssige Forhold virker paa Landbruget, og hvorledes dette paavirker Samfundet.

Alligevel er der ikke andet at gøre end søge at finde nogle Hovedlinier, der kan formodes at have varig Gyldighed.

Det regnskabsmæssige Materiale maa hovedsagelig skaffes fra Det landøkonomiske Driftsbureaus aarlige Beretninger. Imod dette Materiale indvendes, at det er for gunstigt, da baade Avl, Mælkeudbytte — og dermed hele Omsætningen — ligger højere for disse Brug end for danske Landbrug i Almindelighed, som det ogsaa hvert Aar

*) Foredrag ved Det kgl. danske Landhusholdningsselskabs Sommermøde paa Hindsgavl 22.—24. Juni 1942.

anføres af Bureauet, men der er ikke andet Materiale til Raadighed.

Endelig betyder det ved en Sammenligning som denne mere, om det er nogenlunde den samme „Skævhed" i alle Ejendomsstørrelser, men det lader sig ikke gøre med Sikkerhed at paavise, om dette er Tilfældet. Skattestatistikken er ikke paalidelig nok til dette Brug og viser kun, at de regnskabsførende Brug visse Aar staar højere i Skattestatistikken — enkelte Aar lavere — end samtlige Brug. Nærmest synes de regnskabsmæssige og skattemæssige Resultater at ligge hinanden for de største Brug — vel sagtens fordi der er flest i denne Gruppe, der virkelig fører Bog og møder med samme Resultat to Steder.

Trods alle disse Forbehold er Driftsbureauets Materiale meget værdifuldt — ja uundværligt — det vilde savnes haardt, hvis det ikke laa der.

I. Ejendomsstørrelserne og Driftsøkonomien.

Tabel 1 viser Ejendomsfordelingen i Danmark.

Tabel 1. Ejendommenes Antal og Fordeling.

Størr. i ha	1—3	3—10	10—20	20—30	30—50	50—120	o. 120	Ialt
Fordeling	26166	73522	45882	26898	21317	9168	1397	204350
Tdr. Hartk.	u. 1/4	1/4—1	1—2	2—4	4—12	12—24	o. 24	Ialt
	32508	78252	37897	28912	24731	1416	634	204350

I det lange Løb faar de samfundsmæssigt set gode eller mindre gode Sider ved de forskellige Ejendomsstørrelser kun Betydning, hvis Ejendommenes Privatøkonomi er saadan, at der er nogle, der vil drive Ejendommen — derfor er Privatøkonomien for den enkelte til enhver Tid Nummer 1, og den er det i det lange Løb ogsaa for Samfundet.

Den, der vil overtage en Landejendom, møder først et Kapitalkrav. Tabel 2 belyser Størrelsen af dette for 4 Brugstyper. Pr. ha er der paa de mindre Ejendomme større Bygninger, flere Redskaber og større Besætninger, saa Handelsværdien for Husmandsbruget pr. ha ligger fra

Tabel 2. Handelsværdi 1939
(Driftsbureauet).

	u. 10 ha	10—20 ha	30—50 ha	over 100 ha
Kr. pr. ha	3895	2890	2394	2087
Kr. pr. Brug ..	22370	46240	90972	398617

1¼ til op mod 2 Gange saa højt som for Bønderbrug eller Herregaard. Det er saaledes relativt ret dyrt at erhverve en mindre Ejendom, men Manden med den beskedne Kapital maa holde sig til det mindre Brug, da der absolut set ved Køb af Ejendom er stærkt stigende Kapitalkrav ved stigende Ejendomsstørrelse.

Drejer det sig om Oprettelsen af nye Ejendomme, kan Tabel 3 (nogle Undersøgelser og Beregninger foretaget af Forf. 1937—38) give Oplysning om Prisen paa Bygninger og Inventar, og Tallene viser, hvad Landbruget maa yde Samfundet i en saadan Situation, da Bygge- og Redskabspriser absolut ikke bestemmes af Landmanden.

Tabel 3. Byggeomkostninger — Avlsbygninger 1938.

	20 Tdr. Land	60 Tdr. Land	160 Tdr. Land
m² bebygget Areal ...	470	745	1350
Kr. ialt	23500	37250	67500
Komplet Bestand af Inventar koster:			
Kr.	11635	16470	36645

Hvorledes har saa de forskellige Brugsstørrelser svaret sig?

Vi er vant til at udtrykke det ved Hjælp af Forrentningsprocenten. Man fastlægger en Løn for Brugeren og hans Families rent legemlige Arbejde, saaledes som man maatte betale Lønnen til fremmed Hjælp, hvis en saadan holdtes i Stedet. Til denne Løn for Kropsarbejde lægges den saakaldte Driftslederløn. Efter at Ejeren saaledes — paa Papiret — er aflønnet, undersøger man, hvad der bliver tilbage, naar alle andre Udgifter undtagen Renten er betalt. Sættes denne Rest i Forhold til enten den bogførte Landbrugskapital eller Handelsværdien, faas Forrentnings-

procenten — den Rente, Landbruget under de givne Kaar kan præstere. — Mange, der bruger Tallet, aner ikke meget om, hvordan det er fundet, og det er et noget snørklet Udtryk — som vi imidlertid har og beholder. — Talteknisk er Udtrykket for saa vidt godt, fordi man ved Regnskabsstatistik arbejder med de saakaldte aritmetiske Tal, d. v. s. 1 ha af hver Ejendom som Grundlag for Gennemsnitstal. Bruttoudbytte, Driftsomkostninger og Nettoudbytte bliver paa den Maade lovlig store — altsaa forkerte — men det gør Landbrugskapitalen ogsaa, og derved ophæves Fejlen. — Arbejder man med andre Udtryk for Rentabilitet, f. Eks. Arbejdsfortjenesten, er denne faktisk mindre korrekt, men tegner et klarere Billede af, hvad Ejeren eller Brugeren har faaet ud af sin Bedrift.

Tabel 4 viser, hvorledes Forrentningsprocenten har været, og det forbavser egentlig mest at se, at Udslagene

Tabel 4. Forrentningsprocent af Handelsværdien.

	1939—40	1938—39	1930—33	1935/36 —39/40	1916/17 —39/40
Under 10 ha ...	3,1	3,4	0,6	2,6	3,1
10— 20 „ ...	3,8	3,7	0,7	3,2	4,0
30— 50 „ ...	4,2	3,6	0,7	3,5	4,1
Over 100 „ ...	5,6	2,2	0,4	4,0	4,0
Alle Ejendomme	3,8	3,5		3,2	3,9

mellem de forskellige Ejendomsstørrelser i samme Aar ikke er større. I Gennemsnit for alle Aarene 1917—40 er Forrentningsprocenten kun 4 — hvilket jo vil sige, at den, der skyldte det hele væk, kun havde sin beregnede Løn til 1) Livets Ophold, 2) til Afdrag paa Gæld og Betaling af personlig Skat, samt 3) til Forbedringer og Udvidelser i Bedriften.

Det lod sig ikke gøre at præstere alt dette af de 4 pCt. Det lod sig ikke engang gøre, selv om Landmanden afskrev Renten af den i Bedriften investerede Kapital, og man ser derfor ogsaa i disse Aar med den enorme Produktionsudvidelse, at Landbrugets Gældsbyrde er øget stærkt.

Nu følger det egentlig af sig selv, at Forrentningsprocenten kun er et godt Udtryk de forskellige Ejendomsstørrelser imellem, hvis der ikke ved samme Forrentningsprocent sker en Forskydning af den beregnede Løn, der ændrer Forholdet mellem Ejendommene. —

Tabel 5. Forrentningsprocent sammenlignet med Arbejdsfortjenesten.

	1927—28				1928—29			
	6 ha	16 ha	38 ha	210 ha	6 ha	16 ha	38 ha	210 ha
Nettoudbytte:								
Kr. pr. ha	49	50	35	32	199	145	136	121
Forrentnings-pCt.	1,5	2,1	1,6	1,6	6,2	6,1	6,2	6,4
Arbejdsfortjeneste:								
Kr. pr. ha	247	85	16	÷ 28	375	181	119	60
pr. Ejendom	1482	1360	608	÷5880	2250	2896	4522	12600

Men dette kan ske, og til Belysning heraf tjener Tabel 5 med Kriseaaret 1927—28 og det paafølgende gode Aar. Arbejdsfortjenesten er beregnet paa den Maade, at der som Driftsudgift er beregnet ca. 5 pCt. Rente af den bogførte Kapital — sammen med alle andre Udgifter, og der er ingen Løn beregnet Brugeren. Resten er saa virkelig det, Familien kan faa for sit Arbejde, og som er til Raadighed for de førnævnte Formaal.

Tabel 6 viser, hvorledes Chance og Risiko — maalt gennem Arbejdsfortjenesten pr. Brug — har været fra 1917 til 1940. — Husmandsbrugenes Gennemsnitstal naar aldrig i disse Aar over en Arbejdsfortjeneste paa 4000 Kr. — Paa den anden Side er det kun ganske faa Aar — 1930—33, da Arbejdsfortjenesten glider under Eksistensminimum for en Familie. Risikoen i Kriseaarene 1925—28 og 1930—33 har været noget større i Bondebrugene — det lille gik vel ca. 3 000 baglæns i 1925—28 og ca. 5 000 tilbage i Kapital i 1930—33 — det større henholdsvis 8 à 10 000 Kr. saavel 1925—28 som 1930—33 — men Herregaarden satte henholdsvis godt 50 000 Kr. til baade i 1925—28 og 1930—33.

Den, der erhverver sig en lille Ejendom, faar en Ar-

Tabel 6. Arbejdsfortjeneste i Kr. pr. Ejendom.

Aar	Gennemsnit 6,2 ha	15,4 ha	38,3 ha	202,8 ha
1917—18	2081	3972	7448	2346
18—19	3914	5851	10445	44073
19—20	3534	5177	9001	36564
20—21	3769	4358	7163	13421
21—22	1624	964	525	÷ 8942
22—23	2326	3229	4763	4904
23—24	3068	4243	6490	19166
24—25	3357	4621	7849	21650
25—26	1868	1448	342	÷ 16308
26—27	1589	1263	÷ 38	÷ 11556
27—28	1433	1318	610	÷ 5897
28—29	2288	2806	4534	12276
29—30	2319	2710	3524	3551
30—31	1203	714	÷ 656	÷ 12747
31—32	708	÷ 92	÷ 1284	÷ 15580
32—33	1216	1432	1803	÷ 3182
33—34	1437	1525	2150	756
34—35	1528	1814	2464	2345
35—36	1670	2110	2688	4160
36—37	1353	1525	1733	1153
37—38	1723	2295	3332	6003
38—39	1997	2415	3002	2246
39—40	2131	2667	3903	12389
Gennemsnit af Tallene	2093	2538	3556	4904

bejdsplads, og Arbejdsfortjenesten gaar sjældent saa forfærdelig meget højere, end den kunde gaa, hvis vedkommende i samme Periode var Arbejder ved vellønnet Arbejdsmandsarbejde, og Risikoen for at komme til at udføre ulønnet Arbejde — at blive arbejdsløs — pengemæssigt set, har været ret ringe.

I de anførte Bønderbrug er der ikke mere Tale om en Arbejdsplads alene, men ogsaa om en Forretning. Risikomomentet øges i Forhold til det mindre Brug, men dog ikke mere, end et Flertal af Jordbrugere, hvis de frit kunde vælge Ejendomsstørrelse, vilde tage Risikoen for tillige at faa de noget større Chancer.

At der ligger udprægede Chancer gemt i Herregaardsdrift, er hævet over enhver Tvivl, men Tallene viser, at

der ogsaa har ligget en meget stor Risiko, og Driften af en Herregaard kræver ved Siden af Landmandstalent ogsaa Forretningstalent i endnu højere Grad en Driften af et mindre Brug.

II. Hvorfor har de økonomiske Vilkaar nu ligget saadan for de forskellige Bedrifter?

Herom kan en Talbearbejdelse sige noget. Tabel 7 a viser, hvorledes den jydske Regnskabsberetnings Brug delt i 3 Dele efter Forrentningsprocent tydeligt taler til Gunst for den store Produktion.

Tabel 7. Produktionens Størrelse og Rentabiliteten.
a. Jyske Landboforeninger 1939—40.

	Bedste Trediedel	Mellemste Trediedel	Ringeste Trediedel
Forrentningsprocent	8,2	4,7	1,9
Bruttoudbytte, Kr. pr. ha	759	637	563
Driftsomkostninger, Kr. pr. ha ..	594	543	526
Nettoudbytte, Kr. pr. ha	165	94	37
Arbejdsfortjeneste pr. Ejendom*)	5126	3159	1302
Landbrugskapital, Kr. pr. ha ...	2011	2005	1987

*) vejede Middeltal.

(Tabellen fortsættes næste Side.)

Det samme gør paa en meget kraftig Maade Tabel 7 b for Kriseaarene 1925—28 og det gode Aar 1938—39. Deles Brugene inden for hver Størrelsesgruppe i 2 Dele, eftersom Forrentningsprocenten er over eller under Gennemsnit, ses en enorm Forskel i Forrentningen. I Husmandsbruget er der en Afstand mellem Forrentningsprocenten for den bedste og den ringeste Halvdel paa 7 og paa Herregaardene 5; de øvrige Brug ligger derimellem. Husmandsbruget, der repræsenterer den gode Halvdel, har produceret for 1 300 Kr. mere end ringeste Halvdel — og den bedste Halvdel af Herregaardene har produceret for 13 800 Kr. mere end den anden — i begge Tilfælde er Indkøb af Fodermidler og Kunstgødning først trukket fra.

Tallenes Tale er tydelig — selv i Krisetider var den store Produktion mest lønnende!

b. Driftsbureauets Hovedtabeller for 3 Aar, 1925—28, delt efter Forrentningsprocent af bogført Værdi.

Brug	Over Gennemsnit					Under Gennemsnit				
	Antal Regnskabsbrugs-	Kr. pr. ha Bruttoudb.	Fodermidl.	Udsæd og Gødning	Forrentning pCt.	Antal Regnskabsbrugs-	Kr. pr. ha Bruttoudb.	Fodermidl.	Udsæd og Gødning	Forrentning pCt.
Under 10 ha	210	1408	524	62	5,3	194	1147	480	59	÷ 1,7
10— 20 „	166	937	302	59	4,8	145	739	259	51	÷ 1,0
20— 30 „	230	814	247	54	4,1	189	729	247	56	÷ 0,7
30— 50 „	257	732	212	53	3,8	269	636	205	53	÷ 0,9
50—100 „	130	635	178	52	3,7	151	548	163	59	÷ 1,1
Over 100 „	77	556	119	58	3,6	79	504	125	69	÷ 1,4

Det samme for det ret gode Landbrugsaar 1938—39.
Forrentningsprocent 4,5.

	4,5 pCt. og derover					Under 4,5 pCt.				
Under 10 ha	101	1131	232	30	7,7	96	884	192	26	1,5
10— 20 „	91	779	133	31	7,6	84	670	106	28	2,2
20— 30 „	81	711	104	28	7,4	88	569	82	26	2,1
30— 50 „	86	628	85	28	6,9	105	526	71	25	2,3
50—100 „	43	583	67	30	6,5	58	446	51	26	2,2
Over 100 „	10	529	54	38	6,3	34	439	46	35	2,2

Men samtidig leverer Tallene et afgørende Bevis for, at der produceres mest pr. Arealenhed paa de mindre Brug, og at Produktionen aftager med stigende Ejendomsstørrelse. —

Dette er saaledes en af Aarsagerne til, at Risikomomentet under vanskelige Konjunkturer har været mindst i de mindre Brug.

Men det er ikke den eneste Aarsag. Et økonomisk Resultat fremkommer under Sammenspil mellem Indtægter og Udgifter, og Udgiftssiden for Landbruget falder i følgende Hovedposter: 1) Løn, 2) Vareforbrug af Foderstoffer, Kunstgødning m. m., 3) Vedligeholdelse og 4) Andre Omkostninger, Skatter, Forsikringer m. m. — Studerer man disse Udgifters Bevægelse, ser man, at Udgiften til Foderstoffer og Gødning faktisk altid gik mindst lige saa meget ned, som Landbrugets Priser paa Salgsvarerne faldt

— og det er derfor ikke denne Gruppe af Udgifter, der tynger Budgettet. — Skatter, Forsikringer, Elektricitet m. v. har haft en meget lille Tendens til at dale, naar Landbrugets Indtægter var faldende, men derimod er Lønninger og Vedligeholdelse underkastet en vis Variation — dog forskellig fra de mindre Ejendomme og Bondebruget paa den ene Side og de store Gaarde paa den anden. — Forholdet belyses i Tabel 8. Tallene viser, at Samfundsafhængigheden

Tabel 8. Samfundsafhængighed.

	Folkehold Kr. pr. ha		Bespa-relse	Vedligeh. Kr. pr. ha		Bespa-relse	Samlet Bespa-relse
	29—30	31—32		29—30	31—32		
Under 10 ha	76	51	25	92	71	21	46
10— 20 „	116	89	27	78	56	22	49
30— 50 „	131	106	25	64	44	20	45
Over 100 „	136	128	8	60	50	10	18

er størst paa de store Ejendomme; paa Husmandsbrug og Bønderbrug kan man fra Normalaaret 1929—30 til Kriseaaret 1931—32 — altsaa i Løbet af 2 Aar — bringe Omkostningerne til Folkehold og Vedligeholdelse ca. 30 Kr. — svarende til ca. 1,5 pCt. Forskel i Forrentningsprocenten — længere ned pr. ha end Herregaardene, et Forhold, der i en Krisetid er meget væsentligt. Det er karakteristisk, at man gennem Størrelsesgrupperne op til det jævnt store Bondebrug formaar at gøre sig mere „samfundsuafhængig" paa de nævnte Omraader.

Noget lignende sker imidlertid paa mange andre Omraader, der ikke indgaar fuldtud i disse Tal, nemlig gennem alle Nyanskaffelser af Maskiner, Byggeri o. l., der erhverves for dyrt under nedadgaaende Landbrugskonjunkturer, og hvis Afskrivning først kommer til Udtryk gennem en længere Regnskabsperiode. Her kan de mindre Brug bedre „spare".

Som Eksempel paa, at Prisniveauet i andre Erhverv ikke følger Prisudviklingen paa Landbrugets Salgsvarer, tjener Tabel 10, der viser, at Lønningerne i Hovedstaden faktisk er konstante fra 1928 til 1932, medens Landbrugets Pris-

Tabel 9. Forrentningsprocent og Arbejdsløshed.*)

	1922/25	25/28	28/30	30/33	33/36	36/39
Forrentnings-pCt.	8	2	6	1	4	4
pCt. ledige organis. Arbejdere	14	20	16	24	20	21

*) beregnet i hele Tal til et Radioforedrag.

indeks falder fra 134 til 77. Eksemplet skal ikke bruges til uden videre at lægge hele Skylden for et saadant Misforhold paa Arbejdernes Organisationer — der er mange andre Erhvervsgrupper i vort Samfund, der staar paa samme Maade. Men det er helt galt, al den Stund Landbrugets Produkter er en væsentlig Forbrugsfaktor i ethvert Hjem, og saaledes ogsaa er med til at bestemme „Pengebehovet" i Hjemmene.

Det store Landbrug — Proprietærgaarden og Herregaarden — kan vanskeligere værge sig mod dette, fordi det hele har et noget mere automatisk Præg og er ret stærkt mekaniseret. — Det mindre Landbrugs og Bondebrugets Svar er udtrykt i Tabel 9: Sparsommeligheden — paa-

Tabel 10. Lønninger til Haandværk og Industri og Landbrugets Priser.

	1914	1925	1928	1932	1939
Faglærte og ufagl. - Øre pr. Time	55	165	139	138	156
Forholdstal, naar 1914 er = 100	100	300	253	251	284
	1909/14	24/25	27/28	31/32	39/40
Indekstal for Landbrugsprodukter	100	233	134	77	140

tvunget af Forholdene, som den fremgik af Tabel 8 — i Forening med en vidtgaaende Sparsommelighed i Privatforbruget. Det er Landbrugets Reaktion overfor et for højt Omkostningsniveau og har udstrakt Arbejdsløshed til Følge.

Privatøkonomiske og samfundsmæssige Traade tvindes saaledes sammen, og de bestemmer i høj Grad Landmandens økonomiske Kaar og indvirker tillige paa den Forskel, der er mellem Brug af forskellig Størrelse under vekslende Konjunkturer.

III. Hvilke Synspunkter kan Samfundet anlægge i Spørgsmaalet „Ejendomsstørrelser"?

Samfundets økonomiske Ønsker maa gaa ud paa, at saa mange som muligt opnaar den bedst mulige Levestandard, og at der er Beskæftigelse til alle de Hænder, der er i Landet. — En saadan Betragtningsmaade vil være rimelig, men her maa Samfundet — Regeringsmagten — saavel som Organisationerne vogte sig for at anlægge for kortfristede Synspunkter eller Maalinger.

I et raastoffattigt Land som Danmark spiller det en stor Rolle at have Byttevarer, ved Hjælp af hvilke alt det, vi enten mangler eller gerne vil anvende, kan erhverves. Oftest har det været saadan, at det, vi producerede, kunde afsættes, og at en stor Produktion af Landbrugsprodukter saaledes bidrog til, at vor Levestandard kunde hæves. Ud fra en saadan Betragtning kan Samfundet være interesseret i en stor Produktion, men da de mindre Brug har den største Produktion pr. Arealenhed (se Tabel 11 a), er Samfundets Interesse for disse ogsaa forstaaelig.

Dertil kommer, at Arbejdsløsheden snart gennem en lang Aarrække er et af de alvorligste Samfundsproblemer. At Produktionen er størst i de mindre Brug, betyder samtidig, at der pr. Arealenhed beskæftiges de fleste Hænder (Tabel 11 b). Udstykning synes saaledes at være et Middel til Formindskelse af Arbejdsløsheden.

Det fremførte taler i høj Grad til Fordel for Udstykning, men der er alligevel nogle „men" ved Sagen.

Desværre har vi oplevet Perioder, hvor det var vanskeligt at afsætte Landbrugets Produkter. En øget Udstykning vil yderligere ensidiggøre vor Landbrugsproduktion, og da Husdyrbruget giver meget Arbejde, forudsætter arbejdskrævende Rodfrugt- og Kartoffelafgrøder o. s. v., vil en gennemført Udstykning (se Tabel 11 c) flerdoble vor Husdyrproduktion, og dette k a n skabe afsætningsmæssige Vanskeligheder af større Dimensioner end hidtil.

En Generation, der har oplevet to Verdenskrige, bør vel ogsaa have svært ved at undlade en Overvejelse af, hvad

Tabel 11. Produktion og Beskæftigelse.

a. Bruttoudbytte ÷ Vareindkøb. Kr. pr. ha.

	u. 10 ha	10—20 ha	30—50 ha	o. 100 ha
1931—32	470	312	268	258
1938—39	692	516	423	363
b. Beskæftigelse.				
Personer pr. 100 ha	20,2	13,5	10,3	9,2
c. Arealbenyttelse m. m.				
1. pCt. Korn	44	44	43	45
2. pCt. Roer, Kartofler	21	18	15	11
3. pCt. Græs	33	36	39	35
4. pCt. andre Afgrøder	2	2	3	9
5. Avl i F. E. pr. ha	4962	4402	4150	3684
6. Salg af Planteprod., Kr. pr. ha	41	52	74	175
d. Besætningsstørrelse og Ydelse.				
1. Arbejdsheste pr. 100 ha	28	15	13	8
2. Køer pr. 100 ha	85	67	53	41
3. Ungkvæg pr. 100 ha	62	63	60	43
4. kg Mælk pr. Ko	3824	3729	3563	3450
5. Svin pr. 100 ha	123	106	84	45
6. F. E. pr. Svin 38—39	484	484	500	488
7. F. E. pr. Svin 28—29	409	433	433	495

en vidtgaaende Udstykning vil betyde for Landet og for Landbruget i slige Situationer. I et udstykket Danmark skal der i givet Tilfælde meget hurtig ske en stærk Reduktion af Husdyrbestanden for at sikre Folkets Ernæring gennem tilstrækkelige Kornarealer. Reduktionen og den senere Oparbejdelse vil være tabgivende for Landbruget og rummer Konfliktstof for Samfundet.

I Arbejdsspørgsmaalet maa det heller ikke overses, at nok er Beskæftigelsen pr. Arealenhed størst i de mindre Brug, men Produktionen pr. Mand er størst i de større Brug. Forholdet kunde jo blive saadan, at alle Hænder igen kunde finde Beskæftigelse paa naturlig Maade, og da vil Samfundet naturligt spørge om, hvorledes den største Produktion pr. Arbejder skabes — og ikke hvordan der skabes mest Arbejde. Alene Udviklingen af Befolknings-

spørgsmaalet med Forskydningen mellem Aldersklasserne kan føre os i den Retning.

Endelig kan man ikke uden videre sige, at Produktionen pr. Arealenhed — eller pr. Dyr — nødvendigvis skal være mindre i de større Brug end i de mindre. Tallene har kun fortalt, at saadan er det, men Aarsagerne er mange, Samfundsafhængighed, Risiko o. s. v. — men Forhold, som Fremtiden maaske flytter noget omkring paa, og paa flere Omraader gerne skulde forbedre.

Naar Samfund, Regeringsmagt eller Organisationer lægger Fremtidens Retningslinier for Danmarks Jordfordeling, bør man saaledes ikke tænke „for kort" eller for ensidigt, for der ligger baade for Erhvervet og for Samfundet en Styrke i en vis Alsidighed.

Alligevel taler mange økonomiske Grunde for, at ogsaa Fremtiden vil faa sin Udstykning. Men desuden maa det endelig ikke overses, at der næppe ret mange andre Steder findes saa gode Betingelser for Børn og unge at vokse op under som i Familiebruget. Det kan give Arbejde og Beskæftigelse, der passer til Kræfterne i en tidlig Alder, og der vil gro Kærlighed til Jord, Dyr og Erhverv frem i mange Sind. De noget større Brug kan regne med fortrinlige Medhjælpere fra saadanne Hjem. Ikke mindst de Brug, der er saa store, at de konfirmerede unge kan faa Lov at blive hjemme et Aar eller to, er værdifulde i denne Forbindelse.

Skulde det hænde, at Livsgoderne Verden over blev bedre fordelt, og at Samhandel, Samarbejde og Tillid traadte i Stedet for Mistillid, Krig eller væbnet Fred, træder sandsynligvis hele Arbejdsspørgsmaalet i Danmark ind i en anden Fase, hvor Produktionen pr. Mand spiller en afgørende Rolle som alt nævnt, og det vil paavirke vore Jordfordelingsønsker.

Under alle Omstændigheder bør Fremtidens Danmark søge fjernet den Stivhed over Prisniveau og Lønforhold, der i de svundne Aar gjorde Arbejdet saa vanskeligt for Eksporterhvervene, der ikke i det lange Løb kan leve med

Salgspriser, Udlandet bestemmer, og et Omkostningsniveau, Indlandet i stor Udstrækning bestemmer, uafhængigt af Eksporterhvervenes Salgspriser. En Rettelse paa dette Omraade vil gavne alle Landbrug, men mest de større Brug, der ikke i saa høj Grad som Familiebrugene evnede at gøre sig uafhængige af Samfundets Prisniveau.

Der bør i Danmarks Jordpolitik ikke begaas overilede Handlinger. Jorden er dyrt Eje for Danmark, og det bliver hver Generations Opgave at forvalte den vel.

Litteratur.

Priser paa nogle af de vigtigste Landbrugsprodukter og Produktionsmidler i Tidsrummet 1. Juli 1941—30. Juni 1942.

62. Meddelelse fra Det landøkonomiske Driftsbureau omhandler Prisforholdene for Landbrugets Produkter og Produktionsmidler i 1941—42. Den Prisstigning, som har kendetegnet de senere Aar, er ogsaa fortsat i 1941—42, men ikke i det yderst kraftige Tempo, som man var Vidne til i 1940—41. I Forsommeren 1941 blev den opadgaaende Tendens kendeligt svagere, og Prisen paa en Række Produkter som Eksportkvæg, Oksekød samt Korn og Mejeriprodukter holdt sig nogenlunde paa samme Niveau Aaret ud. Dette rolige Forløb i Prisudviklingen skyldes først og fremmest, at adskillige Varepriser efterhaanden er blevet nogenlunde fastlagt, dels ved de trufne Handelsaftaler og dels som Følge af Fastsættelsen af Maksimalpriser for en Række Produkter til Hjemmemarkedet. Ogsaa Kronestigningen i Januar 1942 kan i visse Tilfælde have været medvirkende Aarsag.

Prisstigningen har ogsaa i Aar været størst for Planteprodukternes Vedkommende, gennemsnitlig ca. 23 pCt. mod ca. 50 pCt. Aaret før. Husdyrprodukterne taget under et steg i 1941—42 ca. 14 pCt. mod i Fjor ca. 43 pCt.

For Planteprodukterne gælder, at der er en beregnet Stigning i Kornpriserne paa 6—7 pCt. som Følge af Efterbetalingen for det afleverede Ligningskvantum. Kartofler og Hø er steget med henholdsvis 14 og 20 pCt., medens Halm og Sukkerroer steg med ca. 40 pCt.

Forskydningen i Frøpriserne er som sædvanlig stærkt uensartet. Prisen paa Runkelroefrø har holdt sig uforandret, medens Kaalroefrø steg ca. 30 pCt., og Hundegræsfrøet mere end fordobledes i Pris. Prisniveauet for Frø er som Helhed steget med ca. 50 pCt. Prisstigningen maa dog for visse Sorter sættes i Forbindelse med en nærmest mislykket Avl paa Grund af Udfrysning o. lign.

	Kr. pr. 100 kg			Forholdstal for 1941—42	
	1941 —42	1940 —41	1909 —14	1909-14 = 100	1940-41 = 100
Smør: Notering	389	375	209	186	104
do. do. + Tillæg	440	402	209	211	109
Ost, 20 pCt.	199	177	(57)	349	112
Flæsk	243	219	97	251	111
Æg	221	175	118	187	126
Slagtekøer, 1. Kl. lev. Vægt	122	90	(55)	222	136
Kohuder	140	136	86	163	103
Smaagrise, Kr. pr. Stk.	37	37	—	—	100
Kælvekøer, 1. Kl., Kr. pr. Stk.	710	541	—	—	131
Unge Heste, Kr. pr. Stk.	2148	1619	737	291	133
Indekstal for Husdyrprod.	225	198	100	225	114
Hvede[1])	29,04	27,24	13,82	210	107
Rug	30,04	28,24	11,93	252	106
Byg, 2rd.	26,04	24,41	12,88	202	107
Hø	37,76	31,27	6,87	550	121
Kartofler, Sælgers St. Sjæll.	17,97	15,72	—	—	114
Sukkerroer	4,40	3,19	2,02	218	138
Indekstal for Planteprod.	277	225	100	277	123
Indekstal for Landbrugsprodukter ialt	231	201	100	231	115
Hørfrøkager	50,60	42,00	—	—	120
Sennepsfrøkager	60,00	45,00	—	—	133
Hvedeklid	22,00	21,33	11,15	197	103
Lucernemel	62,00	45,67	—	—	136
Kød- og Benmel	82,30	64,58	—	—	127
Kalksalpeter	23,63	21,58	(19,30)	122	109
Svovlsur Ammoniak	23,83	21,75	—	—	110
18 pCt. Superfosfat	—	13,13	5,92	—	—
40 pCt. Kaligødning	19,70	18,58	11,92	165	106
Indekstal for Kunstgødning	165	151	100	165	109
Indekstal for:					
Bygningsomkostn. m. v.	304	286	100	304	106
Inventarværdien paa en Bondegaard	302	275	100	302	110

[1]) Korn = Maksimalpriser.

Prisudviklingen for Husdyrprodukterne har været mere rolig. Prisen paa Smaagrise og Kohuder har nærmest været uforandret, medens Mejeriprodukter, Flæsk og Eksportkvæg steg 9—13 pCt. Udsætterkøer, Kælvekøer og Heste viste størst Stigning, nemlig 30—37 pCt.

Produktionsmidlerne udviser som sædvanlig et meget uensartet Billede i prismæssig Henseende, hvilket dog for en Del skyldes visse stærkt rationerede Varer som Petroleum og Benzin.

Stigningen i Foderstofpriserne kan — bortset fra Hvedeklid, der kun er steget ca. 3 pCt. — anslaas til omkring 30 pCt., medens Kunstgødning er steget ca. 9 pCt. Redskaber og Maskiner steg ca. 10 pCt. og Bygningsmaterialer ca. 6 pCt.

Taget som Helhed synes Aarets Prisændringer saaledes at have været Landbruget ret gunstige, men heroverfor bør imidlertid nævnes den stærkt formindskede Produktion samt den ringe Høst i 1941, og trods den stedfundne Prisudvikling maa man derfor regne med en betydelig Nedgang i Landbrugets Rentabilitet fra 1940—41 til 1941—42.

C. A. N.

En ny Bog om Roer.

Roer er kort og godt Titlen paa en lille Vejledning i Rodfrugtdyrkning, udarbejdet af Konsulent *L. Rasmussen,* København, og udgivet af Dansk Andels Gødningsforretning. Den kommer som Afløser for den af D. A. G. tidligere udsendte Bog: „Rodfrugtdyrkning" af Konsulent *M. K. Kristensen,* Skanderborg.

I en kort Indledning faar man en Omtale af Rodfrugtdyrkningens hidtidige Udvikling og ligeledes af den Betydning, der kan tillægges den vel passede Roemark som Led i Sædskiftet og som Leverandør af mange og billige Foderenheder. Det store Udbytte pr. Arealenhed er en Forudsætning for billig Produktion. Et Par Tal fra Det landøkonomiske Driftsbureaus Beretning, som er anført, illustrerer paa udmærket Maade, at det virkelig forholder sig saaledes.

I de Landbrug, hvor der avles over 10 000 F. E. Roer pr. ha, var Produktionsprisen ca. 10 Øre pr. F. E. mod ca. 15 Øre pr. F. E. i Landbrug, hvor Udbyttet af Roer laa under 6 000 F. E. pr. ha. Saa forstaar man Sagens økonomiske Betydning og dermed Bogens Devise: „Vær omhyggelig med alle Arbejder paa Roemarken; der opnaas derved ikke alene det største Udbytte, men tillige ogsaa det billigste Kreaturfoder".

Alle Forhold af Betydning for et godt Udbytte af Rodfrugtdyrkningen er omtalt, og man undres over, at det har været muligt paa ca. 80 Sider at give de mange Spørgsmaal en saa grundig Behandling, som Tilfældet er, men der er heller ikke medtaget noget overflødigt.

I Forbindelse med Omtalen af de forskellige anerkendte Stammer og Forsøgsresultater med disse vilde nogle Bemærkninger om, under hvilke Forhold man — ud fra dyrkningsmæssige Hensyn — skal foretrække Kaalroer for Runkelroer og de øvrige Bederoer, have været ønskelig, selv om de anførte Forsøgsresultater, opgjort landsdelsvis, giver nogen Vejledning. Det er Spørgsmaal, som man Gang paa Gang hører fremsat.

Bogen giver en grundig Redegørelse for Rodfrugternes Plads i Sædskiftet, deres Krav til Jordens Grundforbedring og til Gødskningen. Staldgødningens og Ajlens værdifulde Egenskaber faar en fyldig Omtale. Det gælder ogsaa de enkelte Kunstgødningsarter og deres Virkning. Især dette Afsnit er forsynet med gode Illustrationer.

I Afsnittet om Jordens Behandling, Roernes Saaning, Pasning og Optagning samt Opbevaring er ligeledes nedlagt alle de Erfaringer, som er indhøstet dels gennem Forsøg og dels gennem det praktiske Arbejde. Mange vigtige Forhold slaas fast i denne Bog. Særligt bør fremhæves Omtalen af Roetoppen. Der er værdifulde Oplysninger at hente.

Bogen, som i et vist Omfang vil blive stillet gratis til Raadighed, fremkommer som et Led i Oplysningsarbejdet. Den egner sig hertil i enhver Henseende; Forfatter og Udgiver vil høste megen Anerkendelse for det Bidrag, de hermed har givet.

C. A. N.

Udkomne Bøger.

Danmarks Mejeri-Statistik 1942. Danmarks Mejeri-Drifts-Statistik, 45. Aarsberetning (Regnskaber for 1941). Danmarks Smørpris-Statistik, 39. Aarsberetning (1. April 1941—31. Marts 1942). Udarbejdet af Kontoret for Mejeri-Statistik, Aarhus, ved L. P. Frederiksen. Udgivet ved Statstilskud af Udvalget for Mejeri-Statistik, 154 Sider. (Odense 1942).

Hedeselskabets Hedeundersøgelser. Beretning om Undersøgelserne i Ringkøbing Amt. Ved Afdelingsleder Fridlev Thøgersen. Udgivet af Hedeselskabets Afdeling for Undersøgelser og Forsøg. 30 Sider. (Viborg 1942).

Officiel Hanestambog (Nr. 150—204). Udarbejdet af Konsulent David Davidsen. Udgivet af Statens Fjerkræudvalg. 68 Sider. (Holbæk 1942).

Handelsberetning for Aaret 1941. Udgivet af Grosserer-Societetets Komite. 412 Sider. (Kbhvn. 1942).

Provinshandelskammeret. 41. Aarsberetning (1941—42). 88 Sider. (Kbhvn. 1942).

L. S.s Landbrugsplan 1942. 2. gennemsete Udgave. 191 Sider. (Kbhvn. 1942).

Gartneriets og Havebrugets Opgave og Betydning i dansk Samfundsliv. Af en Beretning afgivet til Landbrugsministeriet af det den 24. Juli 1930 nedsatte Udvalg for Gartneri og Havebrug. Ved Handelsgartner, cand. polit. Frode Sørensen. 32 Sider. (Odense 1942).

Meddelelse fra Statens Redskabsprøver. Prøve med Kartoffelkogere. 4 Sider. (Kbhvn. 1942).

Roer. Af Konsulent L. Rasmussen. Udgivet af Dansk Andels Gødningsforretning. 81 Sider. (Kbhvn. 1942).

Dansk Tidsskrift-Index. 27. Aargang 1941. Systematisk Fortegnelse over Indholdet af ca. 260 danske og en Del andre nordiske Tidsskrifter. Udarbejdet af Biblioteksdirektør Th. Døssing og Biblioteksinspektør Robert L. Hansen. Udgivet af Statens Bibliotekstilsyn. 434 Sider. (Kbhvn. 1942).

Mindre Meddelelser.

Husdyrbestanden den 11. Juli 1942.

Paa Grundlag af Oplysninger fra ca. en Trediedel af Landkommunerne er der foretaget en Beregning af Hornkvæg-, Heste-, Hønse- og Faarebestandens Størrelse i Landkommunerne den 11. Juli 1942. Til Sammenligning anføres tillige Tallene for Tællingerne den 12. Juli 1941 og den 29. Juni 1940.

Hornkvægbestanden i Landkommunerne. 1000 Stkr.

	11/7 1942	12/7 1941	29/6 1940
Tyre, 1 Aar og derover	54	58	64
Stude, 1 Aar og derover	72	77	74
Køer og Kvier, som har kælvet ..	1391	1462	1591
Kvier, som ikke har kælvet	605	622	635
Kalve under 1 Aar	743	795	862
Hornkvæg ialt	2865	3014	3226

Den samlede Kvægbestand er saaledes formindsket med ca. 5 pCt. siden 1941 og med ca. 11 pCt. siden 1940. For Køernes Vedkommende har Nedgangen andraget henholdsvis ca. 5 og 13 pCt. i de samme Tidsrum.

Hestebestanden i Landkommunerne, 1000 Stkr.

	11/7 1942	12/7 1941	29/6 1940
Hingste, 3 Aar og derover	4	4	4
Vallakker, 3 Aar og derover	193	201	200
Hopper, 3 Aar og derover	236	231	225
Plage, 1—3 Aar	100	95	93
Føl under 1 Aar	63	58	53
Heste ialt	596	589	575

Der har været en Stigning i det samlede Antal siden de foregaaende Tællinger. Den falder udelukkende paa Hopper og Tillæg, hvorimod Antallet af Vallakker er gaaet ned med ca. 8000 Stkr. siden 1941.

Hønsebestanden i Landkommunerne var den 11. Juli 1942 paa ialt 11,5 Mill. Stkr. Bortset fra Haner, hvoraf der var ca. 11 000 Stkr., fordeler Bestanden sig nogenlunde ligeligt mellem Høner og Kyllinger. Det samlede Antal Høns er siden 1941 gaaet ned med ca. 13 pCt. og siden 1940 med ca. 53 pCt.

Faarebestanden udgjorde den 11. Juli 1942 ialt 171 000 Stkr. Ved Landbrugstællingen den 15. Juli 1939 blev den opgjort til ca. 143 000 Stkr. og ved Faaretællingen den 7. Februar 1942 til ca. 105 000 Stkr.

Svinebestanden den 11. Juli 1942.

Paa Grundlag af Oplysninger fra ca. en Femtedel af samtlige Landkommuner, indhentet ved den ordinære Landbrugstælling den 11. Juli 1942, er der foretaget en Beregning af Svinebestandens Størrelse i samtlige Landkommuner den nævnte Dato. Resultatet er meddelt i nedenstaaende Tabel, hvor Tallene for de foregaaende Tællinger er anført til Sammenligning.

Svinebestanden i Landkommunerne (1000 Stkr.).

	11/7 1942	18/6 1942	2/5 1942	7/2 1942	12/7 1941
Avlsorner	9	8	8	8	11
Første Gang drægtige Søer	61	48	37	20	76
Andre drægtige Søer	64	63	61	67	85
Diegivende Søer	30	31	32	34	53
Goldsøer, der ikke er udsat til Slagtning	13	14	13	20	17
Udsættersøer til Slagtning	4	5	5	11	8
Pattegrise hos Søerne	253	251	256	246	442
Fravænnede Grise under 35 kg	286	283	270	409	426
Svin paa 35—60 kg	295	257	276	387	409
Fedesvin paa over 60 kg	191	194	204	266	258
Svin ialt	1206	1154	1162	1468	1785

Den samlede Svinebestand er siden forrige Tælling forøget med godt 50 000 Stkr. Antallet af første Gang drægtige Søer er steget med ca. 13 000 Stkr.

Bogen om Kaninavl og Kaninhold.

I Begyndelsen af Juni Maaned i Aar udgav Landhusholdningsselskabet en Bog om: K a n i n a v l o g K a n i n h o l d af Konsulent *H. M. Olsen.* Der har vist sig saa stor Interesse for denne Haandbog i rationel Kaninavl, at 1. Oplag allerede kunde meldes udsolgt i sidste Halvdel af August. 2. Oplag, hvori der kun er foretaget mindre Rettelser, er under Trykning og vil foreligge i første Uge af September. Kaninavl og Kaninhold vil dermed være trykt i 7000 Eksemplarer.

Kursus i Plantesygdomme.

Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde har under Overvejelse at lade afholde et Kursus for Landbrugslærere og Konsulenter i sidste Uge af Oktober Maaned. Kursuset, der vil blive afholdt i København, vil komme til at omhandle Plantesygdomme.

Nærmere Oplysninger om det paatænkte Kursus vil fremkomme dels i Tidsskrift for Landøkonomi's Hæfte 10 (1. Oktober) 1942 og dels gennem Meddelelser til Landbrugspressen. Kursusplan vil til sin Tid kunne faas ved Henvendelse til Landhusholdningsselskabet, Roligheds-vej 26, København V.

Landbrugets Prisforhold i Juli Maaned 1942.

(Ved Det landøkonomiske Driftsbureau).

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	1941			1942		
	Hele Aaret	Jan. -Juli	Juli Md.	Jan. -Juli	Juni Md.	Juli Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (ab Mejeri)[1]	25,61	25,72	25,95	25,95	25,95	25,95
Smør, Notering	389	389	389	389	389	389
do. do. + Tillæg	437	440	445	445	445	445
Ost, 20 pCt.	198	197	199	199	199	199
Æg	201	181	190	221	226	236
Slagterisvin, (sl. V.)	237	236	236	247	248	248
Slagtekøer, Kbh., 1. Kl. (lev. V.)	122	117	131	127	132	135
Stude og Kvier, Esbjerg, 1. Kl. (lev. V.)	115	113	118	118	118	118
Smaagrise, Køge, Kr. pr. Stk.	41	47	49	41	53	57
Kælvekøer, Odense, 1. Kl., Kr. pr. Stk.[2]	677	659	681	720	700	710
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	1944	1833	2100	2210	2300	2300
Hvede,	28,42	28,00	28,00	29,25	29,25	29,25
Rug,	29,42	29,00	29,00	30,25	30,25	30,25
Byg, 2/r.,	25,42	25,00	25,00	26,25	26,25	26,25
Havre,	25,42	25,00	25,00	26,25	26,25	26,25
Hø	33,04	32,14	33,00	42,31	46,60	43,00
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	23,21	23,06	23,40	23,71	23,00	23,00
Sv. Ammoniak	23,50	23,29	23,65	23,93	24,20	24,20
40 pCt. Kaligødning	19,67	19,68	19,85	19,71	19,75	19,75

[1]) Inkl. Tillæg.
[2]) Bestaaet Tuberkulinprøven.
Korn = Maksimalpriser.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	1941			1942		
	Hele Aaret	Jan. -Juli	Juli Md.	Jan. -Juli	Juni Md.	Juli Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	244	245	247	247	247	247
Smør, Notering	186	186	186	186	186	186
do. do. + Tillæg	209	211	213	213	213	213
Ost	347	346	349	349	349	349
Æg	170	153	161	187	192	200
Slagterisvin	244	243	243	255	256	256
Slagtekøer (København)	210	202	226	219	228	233
Stude og Kvier (Esbjerg)	189	185	193	193	193	193
Unge Heste (Odense)	264	249	285	300	312	312
Hvede	206	203	203	212	212	212
Rug	247	243	243	253	253	253
Byg, 2/r.	197	194	194	204	204	204
Havre	211	207	207	218	218	218
Hø	481	468	480	616	678	626
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	120	119	121	123	119	119
40 pCt. Kaligødning	165	165	167	165	166	166
Vejet Prisindeks for:						
Mejeriprodukter	217	219	221	221	221	221
Husdyrprodukter, ialt	219	216	222	227	230	231
Korn	210	207	207	216	216	216
Planteprodukter, ialt	247	244	246	273	287	283
Landbrugsprodukter, ialt	**221**	**218**	**224**	**231**	**234**	**235**
Kunstgødning	169	168	169	169	167	167
Markfrø	238	238	238	366	366	366

Verdens Korn- og Kartoffelproduktion.

En landbrugsgeografisk Oversigt.

Af Adjunkt, cand. mag. *Aa. H. Kampp.*

Med de Forhold, hvorunder vi lever i Øjeblikket, træder Problemet om Forsyningen med Næringsmidler frem i første Række, og en Klarlæggelse af, i hvilke Omraader og i hvor stor Mængde Menneskets Hovedfødemidler produceres, kan paaregne almindelig Interesse. Ikke blot er Størrelsen af den hjemlige Høst af største Interesse, men ogsaa Mulighederne for en Overskudsproduktion fra de Lande, det i Øjeblikket er muligt at handle med. Her skal imidlertid kun gøres Rede for vore vigtigste, stivelsesholdige Kulturplanters Udbredelse. Tilvejebringelse af disse Produkter er for alle Folkeslag den vigtigste af alle Opgaver. For en Betragtning af Jorden som Helhed er Kornet i denne Henseende vigtigst; som Nr. 1 i Mængde kommer Hveden med en Produktion, der varierer noget omkring 150—170 Mill. t; Nr. 2 er Ris med 130—140 Mill t, og som Nr. 3 i Rækken kommer Majsudbyttet, der gerne svinger omkring 100 Mill. t. Majsen spiller navnlig en Rolle som Kreaturfoder, hvilket ogsaa gælder Nr. 4, Havren (60—70 Mill. t). Derefter kommer Rugen med 40—50 Mill. t og Byggen med 40—45 Mill. t. For Hirse og andre Kornarter kan blot nogenlunde sikre Tal ikke opgives, men de maa ligge betydeligt under Hovedkornarternes, hvorimod Kartofler spiller en stor Rolle for Ernæringen Jorden over (ca. 200 Mill. t).

Ved Hjælp af en Række Kort skal der her gøres Rede for, hvorledes Produktionen fordelte sig i 1938, det sidste Aar før Storkrigen og derfor det seneste Aar, der kan faas brugelig Statistik for. Grænserne for de den Gang eksisterende Statsomraader er bibeholdt paa Kortene; Fordelingen af Produktion og Behov ændres sjældent væsentligt af, at politiske Grænser flyttes. Fra enkelte Lande, f. Eks. Kina, maa Statistikken her som altid tages med et vist Forbehold.

Langt den væsentligste Del af Næringsmidlerne konsumeres i Produktionslandene; af Hvedeproduktionen indgaar f. Eks. kun godt en halv Snes pCt. i den internationale Verdenshandel, og Hvedehandelen er af større Betydning end Handelen med nogen anden Kornart.

Skønt Kendskabet til Korn- og Kartoffelhøstens Størrelse og regionale Udbredelse til Stadighed er af allerstørste Betydning, er en samlet Fremstilling af den detaillerede Fordeling af Korn- og Kartoffelproduktionen saa vidt vides ikke givet, siden *Finch* og *Baker* udsendte deres Atlas of the World's Agriculture (Washington 1917), der gælder Aarene umiddelbart før den første Verdenskrig.

Kortene Fig. 2—8 har jeg tegnet paa Professor, Dr. phil. *Gudmund Hatts* Initiativ og Bekostning. Magister *Karl Sørensen* har udarbejdet en stor Del af Grundmaterialet hertil, Specialkort over hvert enkelt Land, og for nogle af Majskortenes Vedkommende har Dr. phil. *J. Humlum* hjulpet mig. De bygger paa Annuaire Statistique Agricole 1939—40, Institut International d'Agriculture, Rome 1940, samt de respektive Landes officielle statistiske Publikationer, for saa vidt saadanne findes, og en Række Specialkort over enkelte Lande fra forskellige geografiske Afhandlinger, Haandbøger og Atlas.

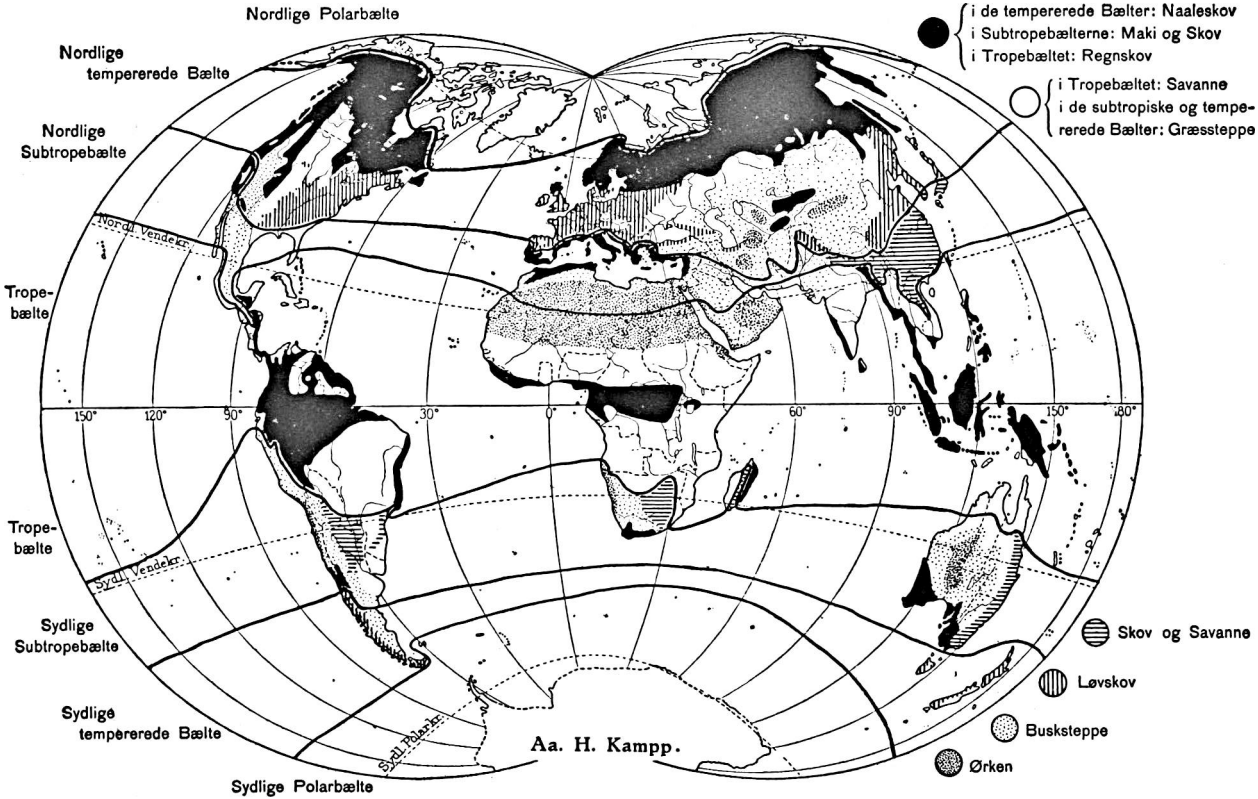


Fig. 1. Jordens naturlige Plantebælter (M. Vahls Inddeling).
Natural plant regions of the world.

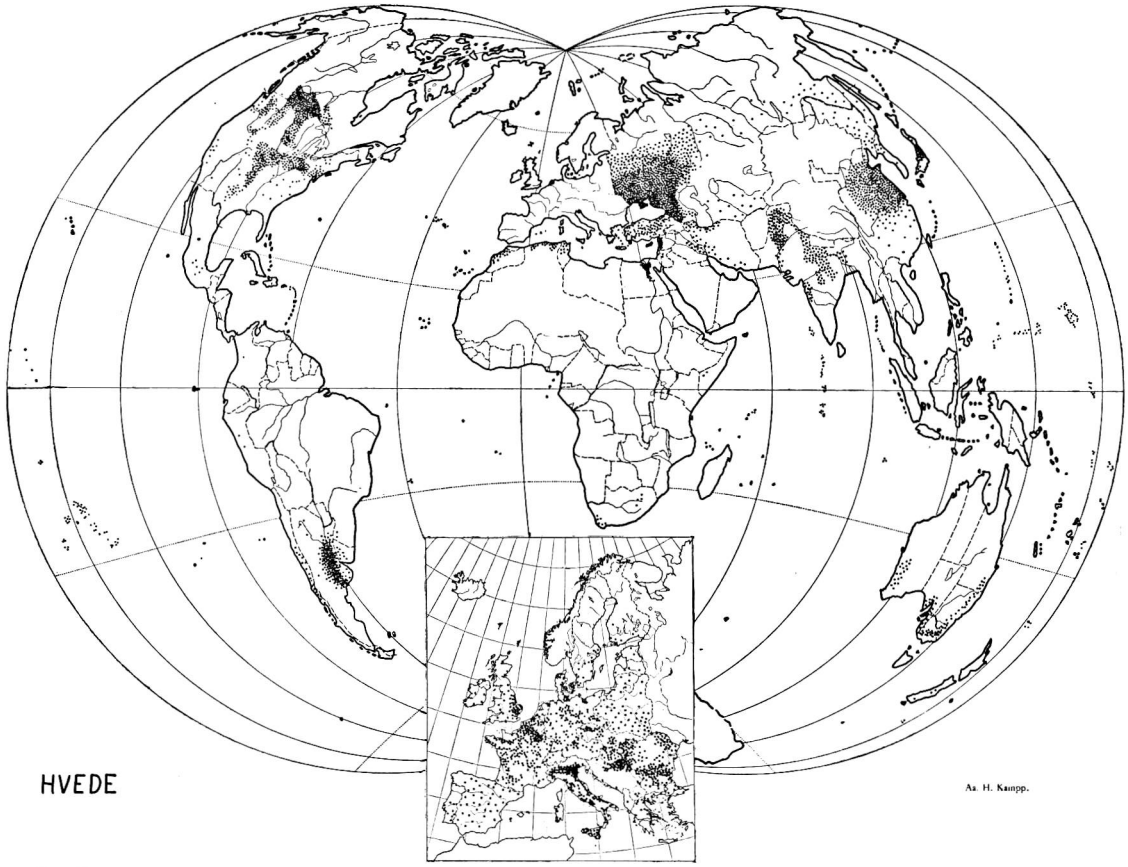


Fig. 2. Verdens Hvedeproduktion 1938. 1 Prik = 50 000 t.
Wheat produce 1938. One dot = 50 000 metric tons.



Fig. 3. Verdens Risproduktion 1938. 1 Prik = 50 000 t.
Rice produce 1938. One dot = 50 000 metric tons.

Verdenskortene har jeg tegnet i O. Kaysers fladetro Projektion, som er blevet til paa Københavns Universitets geografiske Laboratorium *(O. Kayser:* Eine neue flächentreue Erdkarte. Petermanns Mitteilungen, 68. Jahrg. 1922, P. 208—10). Om Fordelene ved at anvende denne Projektion til saadanne Formaal fremfor Merkators Projektion, som f. Eks. *Finch & Baker* har anvendt i ovennævnte Atlas, henvises til min Afhandling i Tidsskrift for Landøkonomi 1942, Pag. 258.

For alle Kornkortene er valgt samme Enhed: hver Prik betyder 50 Tus. t, paa Kartoffelkortet derimod 200 Tus. t. Der er overalt indføjet et Specialkort i dobbelt Maalestok for Europa Vest for Sovjetunionen, dels fordi Produktionen i denne Del af Jorden især maa have Interesse for dette Forum, dels fordi Prikkerne paa de fleste af Kortene ellers vilde flyde helt samme over store Omraader og den mere detaillerede Fordeling derved tilsløres. Af sidstnævnte Aarsag er der for Risens Vedkommende tillige tegnet et Specialkort i dobbelt Format over Østasien.

En Sammenligning mellem Fig. 1 og 2 viser, at Hveden især er udbredt i de subtropiske Græsstepper, i Kina og Europa tillige i tempererede og subtropiske Skovomraader, hvorimod den næsten ikke dyrkes i de egentlige Tropeomraader, fordi Varme og Fugtighed vanskeliggør Bekæmpelsen af forskellige Hvedesygdomme, foruden at den stærke og stadige Hede direkte skader Hveden.

De Statsomraader, der dyrker mest Hvede, er U. S. S. R., U. S. A. og Kina. Derefter kommer Indien, Canada, Frankrig, Argentina, Italien, Tyskland, Rumænien og Australien. De tre førstnævnte Lande har som Regel haft Brug for al deres Hvede selv (nogle Aar mere, andre mindre), Kina bruger gerne mere, end der avles. Men Canada, Argentina og Australien bruger til deres forholdsvis smaa Befolkninger kun ca. Halvdelen af deres Produktion og

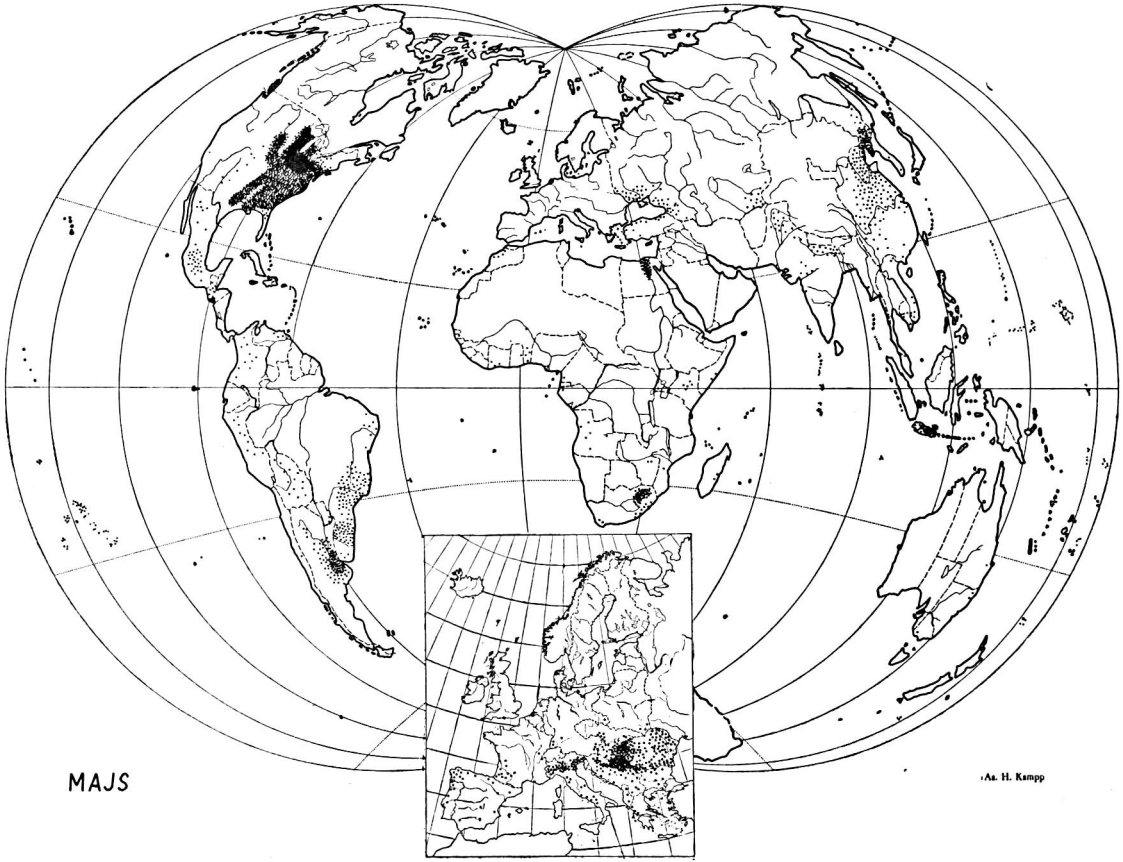


Fig. 4. Verdens Majsproduktion 1938. 1 Prik = 50 000 t.
Maize produce 1938. One dot = 50 000 metric tons.

bliver derved de vigtigste Eksportlande. Det er Europa, der, trods sin store Hvedehøst, maa indføre største Delen af den Hvede, der kommer paa Verdensmarkedet, men ogsaa Brasilien og de tæt befolkede, østasiatiske Riger maa importere.

Næsten hele R i s produktionen falder paa Sydøstasien, hvor Ris er den vigtigste Næringsplante, og Produktionen svarer i de forskellige Lande nogenlunde til Befolkningsmængden. Det drejer sig her om baade tropiske og subtropiske Skov- og Savanneomraader. I de første kan man høste Ris 2—3 Gange aarligt, i de subtropiske Omraader dyrkes Risen om Sommeren, og paa de samme Marker dyrkes om Vinteren f. Eks. Hvede, Byg eller Jordnødder. Naar denne Sumpplante hovedsagelig har holdt sig til de tæt befolkede Omraader i sin Hjemegn, skyldes det, at rigelig og billig Arbejdskraft er en Forudsætning for intensiv Risavls Rentabilitet.

Udenfor Monsunasien dyrkes Ris især i tropiske og subtropiske Omraader i Brasilien, U. S. A., Italien og Ægypten.

Den største Produktion falder paa Kina og Indien, derefter følger Japan, Burma, Indokina, Java med Madura, Thailand og Korea. De vigtigste Eksportomraader er Burma, Indokina og Thailand, der leverer Ris til Europa, Kina (der køber lige saa meget Ris som hele Europa) samt Ceylon, Malaya og Java, ligesom de hjælper Korea og Taiwan med at forsyne det egentlige Japan.

M a j s e n er en amerikansk Kulturplante og har stadig langt større Udbredelse i de to amerikanske Verdensdele end noget andet Sted paa Jorden. Efter de nyeste Undersøgelser skal den høre hjemme paa Grænsen mellem det tropiske og det subtropiske Bælte, men den dyrkes desuden langt ind i det nordlige, tempererede Bælte, hvor den

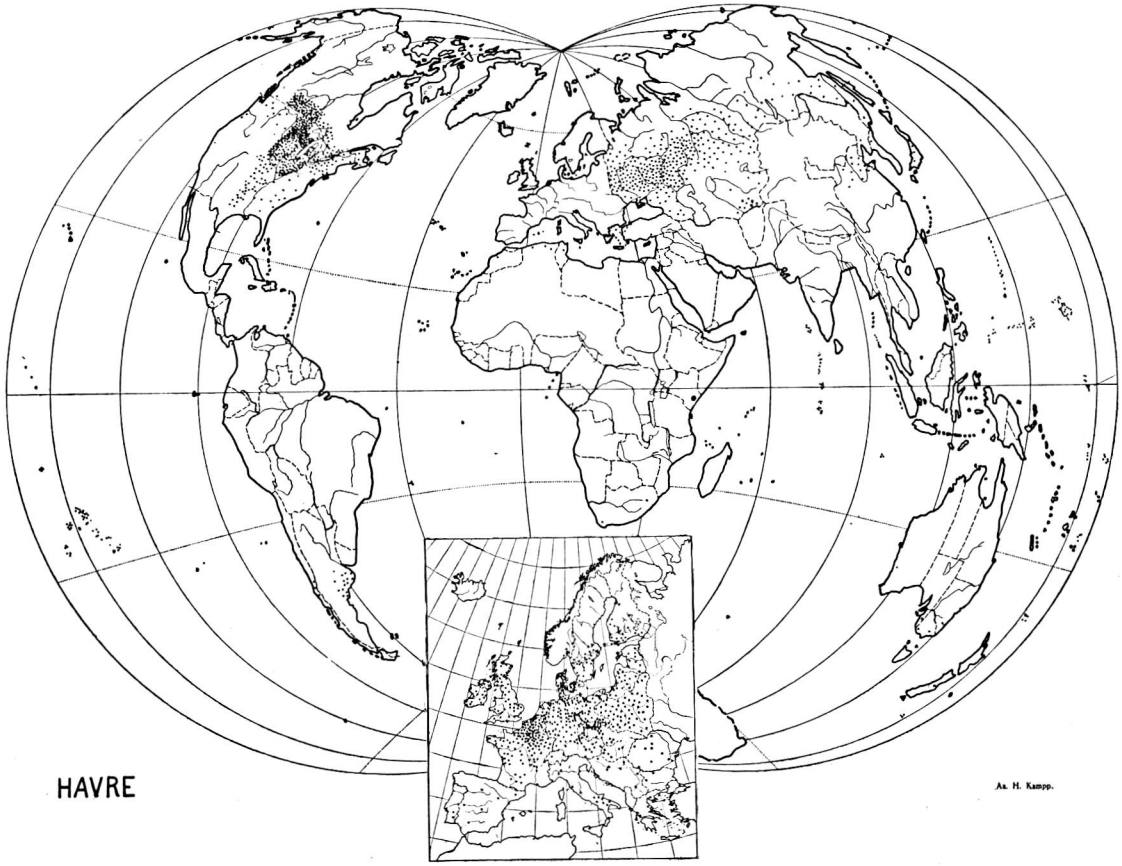


Fig. 5. Verdens Havreproduktion 1938. 1 Prik = 50 000 t.
Oats produce 1938. One dot = 50 000 metric tons.

endog har sin største Betydning, baade i Amerika, Europa og Asien.

I U. S. A., der er Jordens vigtigste Majsland, er Majshøsten større end Høsten af alle andre Kornarter tilsammen, og U. S. A. producerer normalt mere end Halvdelen af al den Majs, der overhovedet dyrkes, i et Bælte Syd for de store Søer. Brasilien var i Aarene 1937/38 og 1938/39 det næstvigtigste Majsland; men normalt kommer de vigtigste Lande efter U. S. A. i Rækkefølgen: Kina, Rumænien, Argentina, Brasilien og Jugoslavien.

Trods sin store Høst maa U. S. A. i mindre gunstige Aar importere betydelige Mængder af Majs; den Majs, der kommer paa det internationale Verdensmarked, stammer dog først og fremmest fra Subtropernes Græsstepper omkring la Plata-Systemet i Argentina. Af andre Eksportomraader fortjener Donaulandene at nævnes. Det er navnlig Nordsølandene, der importerer, og for Europa som Helhed har der været en voldsom Stigning i Forbruget siden den første Verdenskrig.

Havren har kun større Betydning i tre Omraader: Europa, U. S. S. R. og i et sammenhængende Omraade U. S. A.-Canada. Den dyrkes altsaa næsten udelukkende i de tempererede Klimabælter, dels i Græssteppeomraaderne og dels i Løvskovomraadet, hvis rigelige Nedbør begunstiger den. Sovjetunionen har den største Produktion, tæt fulgt af Nordamerikas forenede Stater. Dernæst følger Tyskland, Canada, Frankrig og Polen.

Det maa bemærkes, at der under Betegnelsen „Blandsæd" (navnlig i Danmark og Sverige) indgaar en Del Havre, som ikke er medregnet her.

Hvor yderlig ringe den internationale Handel med Havre er, illustreres ved, at Argentina, der høster mindre end ¾ af Danmarks Produktion, er det vigtigste Eksportland. U. S. S. R. eksporterer ogsaa undertiden noget, og det

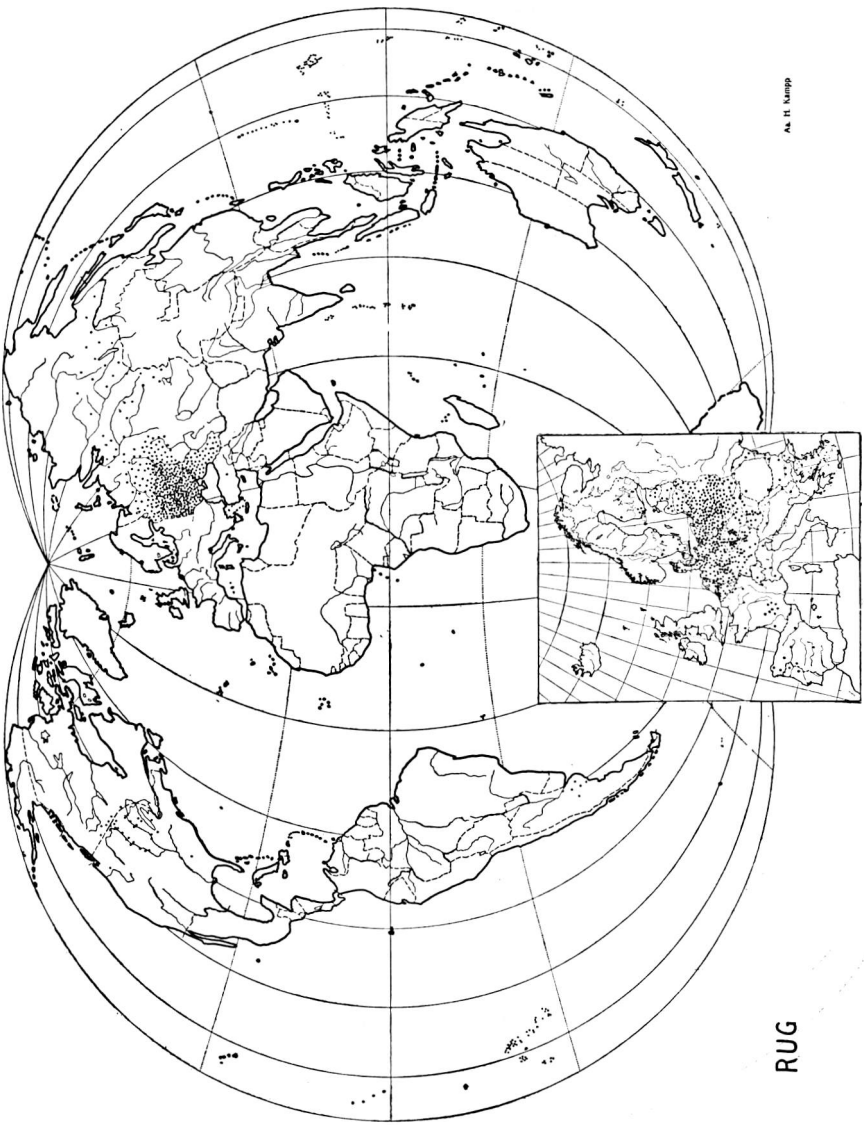


Fig. 6. Verdens Rugproduktion 1938. 1 Prik = 50 000 t.
Ry produce 1938. One dot = 50 000 metric tons.

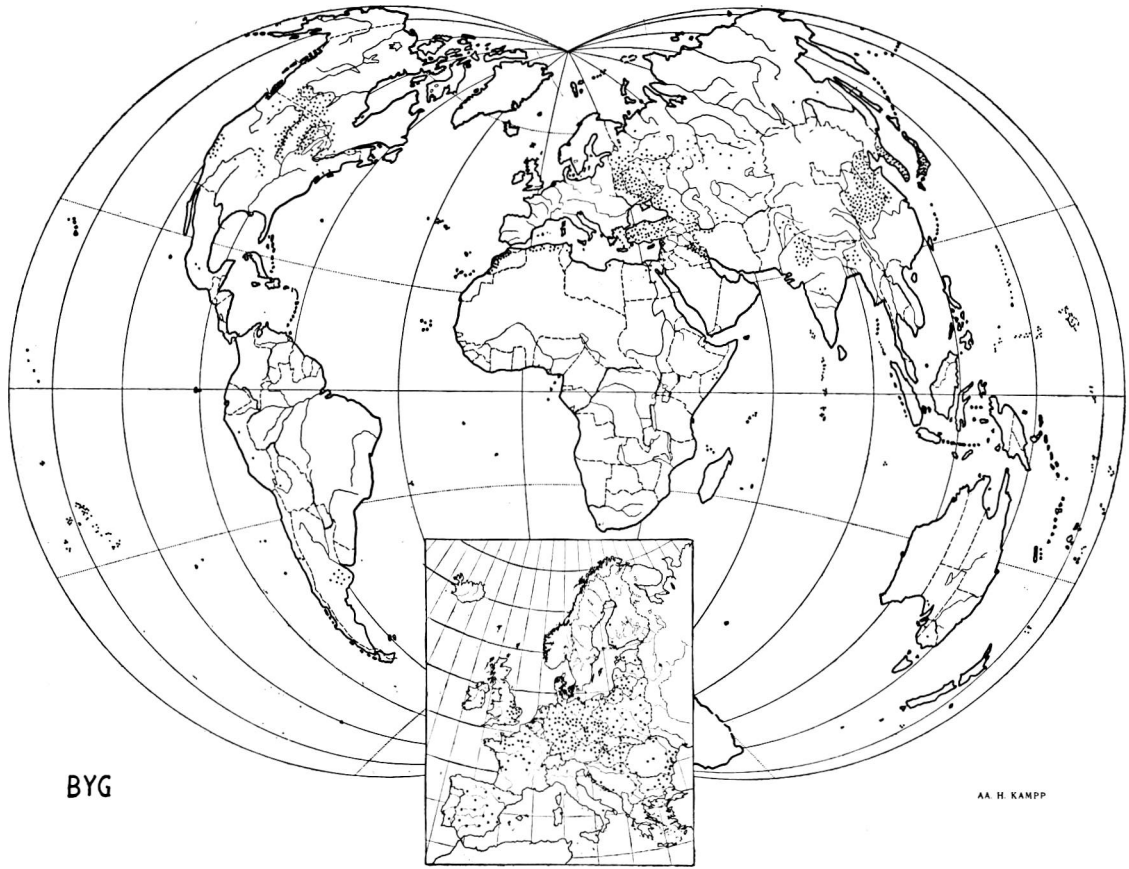


Fig. 7. Verdens Bygproduktion 1938. 1 Prik = 50 000 t.
Barley produce 1938. One dot = 50 000 metric tons.

samme gælder det nordamerikanske Omraade, der til Gengæld visse Aar hører til de vigtigste Importlande, der iøvrigt er Svejts, Tyskland og Storbritannien.

R u g a v l e n finder ligesom Risavlen næsten udelukkende Sted indenfor et enkelt, sammenhængende Omraade, i dette Tilfælde den nordøstlige Del af Europas tempererede Løvskovsomraade og de tilgrænsende Dele af Sovjetunionens Løvskovs- og Stepperegioner. Sovjetunionen producerer stærkt op imod Halvdelen af den samlede Verdensproduktion, og indtil for faa Aar siden var den Landets vigtigste Kornart (nu Hvede). Indenfor Centraleuropa falder Nr. 2: Tyskland og Nr. 3: Polen, hvor Rug begge Steder er Hovedkornsort, og Tjekkoslovakiet som Nr. 4. Udenfor Hovedomraadet spiller de nordamerikanske og argentinske Stepper en ikke særlig stor Rolle, og i hele Verdensdele er det en praktisk talt ukendt Afgrøde. Den stærkt begrænsede Udbredelse staar sikkert i Forbindelse med Vanskelighederne ved at konkurrere med andre Kornarter med Hensyn til Udbytte undtagen paa sandet, næringsfattig Jord, som i Istiden netop blev aflejret i disse Omraader.

U. S. S. R., Polen og Argentina har den største Eksport, Danmark er den betydeligste Aftager, dernæst Tyskland og Belgien.

Der produceres knap saa meget B y g som Rug, men Byggen er langt mere udbredt over Jordens tempererede Omraader og dyrkes desuden saavel i subtropiske som endog i tropiske Omraader. Indenfor det nordlige, tempererede Bælte dyrkes Byggen endnu nordligere end Rug og Havre. Sin Hovedudbredelse har den i subtropiske Regioner og i det nordlige tempererede Bæltes Steppe- og Løvskovsomraades sommervarme Egne. Den største Høst har U. S. S. R., Kina og U. S. A. Dernæst følger Tyskland, Tyrkiet og Canada. Danmark indtager sammen med Ma-

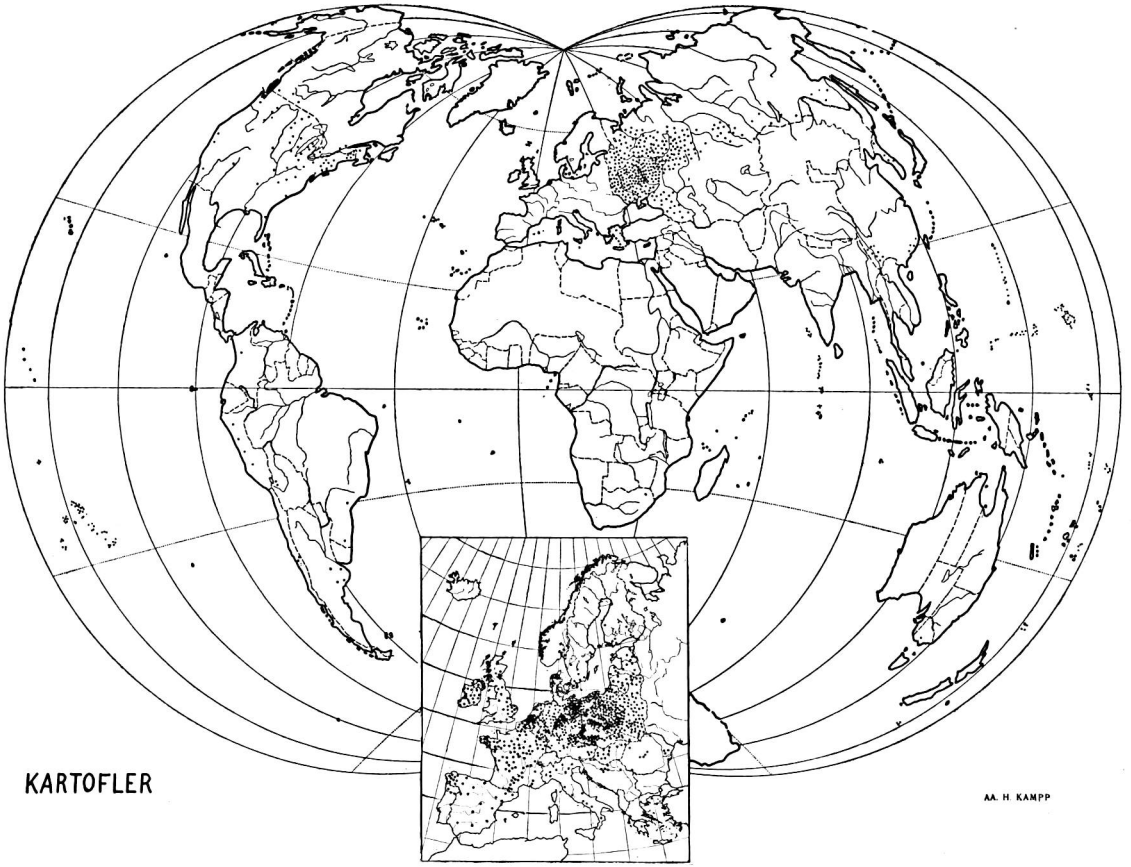


Fig. 8. Verdens Kartoffelproduktion 1938. 1 Prik = 0,2 Mill. t.
Potato produce 1938. One dot = 0,2 millions metric tons.

rokko den bemærkelsesværdige Stilling, at Byg er den vigtigste Kornart. (Med Hensyn til Blandsæd gælder de samme Betragtninger som for Havre).

Handelen med Byg paa det internationale Verdensmarked er i Reglen lidt større end Rughandelen. De sydlige Nordsølande køber Byg fra U. S. S. R., Polen, Rumænien, Vestasien, Atlaslandene, Argentina og Canada.

Ligesom Majsen stammer K a r t o f l e n fra Amerika, men dens Hovedudbredelse nu falder indenfor Centraleuropa og den vestlige Del af Sovjetunionen, i tempereret Skov- og Steppeland, omtrent sammenfaldende med Rugomraadets lette, sandede Istidsjordbund. Kartoffelavlen strækker sig dog ind i de subtropiske og tropiske Bjergegne, hvor den oprindelig har hjemme. Den Stat, der har den største Produktion, er U. S. S. R., derefter følger Tyskland, Polen, Frankrig og Tjekkoslovakiet. I disse Lande anvendes en væsentlig Del af Produktionen som Svinefoder.

Det er forstaaeligt, at en saa vandholdig og let fordærvelig Vare som Kartofler ikke i større Udstrækning kommer paa Verdensmarkedet; den internationale Handel omfatter kun ca. 1 pCt. af den producerede Mængde. Holland har den største Eksport, medens Storbritannien og Tyskland var de vigtigste Indførselslande.

En eventuel Forøgelse af Næringsmiddelproduktionen som Helhed eller i et bestemt Omraade kan som bekendt dels finde Sted ved Opdyrkning af nyt Land, dels ved Forbedring af Dyrkningsmetoderne, ved Planteforædling o. s. v. Bortset fra den førstnævnte Faktor er det vanskeligt at udtale sig om den mulige Størrelse af Produktionsforøgelsen. Den større Chance for øget Udnyttelse ligger væsentligst udenfor Europa, især i de uopdyrkede Steppeomraader, Savanne- og Skovdistrikter. I en Tid, hvor Vanskelighederne ikke ligger i for ringe samlet Produktion

af menneskelig Føde, men i Vanskeligheder for Fordelingen, knytter den største Interesse sig imidlertid til Produktionsforøgelsen pr. Arealenhed i de Lande, hvis Selvforsyningsgrad med Levnedsmidler ligger under 100 pCt. I denne Henseende synes Europa efter det tyske Konjunkturforskningsinstituts Beregninger (m. H. t. Kalorier) gennemgaaende at ligge meget lavt, hvilket ikke kan forbavse. Ganske enkelte Lande i Europa og de fleste udenfor har som bekendt Overskud. Men det har i Øjeblikket ikke saa stor Interesse for os. Europas Næringsmiddelproduktion er tiltaget stærkt i de senere Aar, og det er givet, at den vil kunne forøges endnu mere, ikke alene med Hensyn til Arealet, men især hvad angaar Intensiteten.

The grain- and potato produce of the world.

Seven geographical maps showing the produce of the most important amyl food materials have been drawn for the year 1938.

In the text I have gone over these maps in order to show in which nations and natural plant regions the greatest produce is found.

Planteforædlingsarbejdets Opgaver og Muligheder.

Af *H. N. Frandsen*, Øtoftegaard.

Landhusholdningsselskabets Præsidium har bedt mig ved dette Møde*) forelægge Forædlingsarbejdets „Budget" — d. v. s. Arbejdets foreliggende aktuelle Opgaver og eventuelle Muligheder. Men til et Budget hører jo ogsaa en „Status". Vil man have en Bedømmelse af dansk Forædlingsvirksomheds Formaaen — hvilke Opgaver den kan løse, og hvilken Betydning dette Arbejde kan faa for Landbrugserhvervet, maa man ogsaa være klar over, paa hvilket Grundlag Arbejdet skal udføres, d. v. s. hvilke Ressourcer, der staar til Arbejdets Raadighed. Det vil derfor være rigtigt først kort at omtale

Forædlingsvirksomhedens Organisation.

I andre Lande finder man oftest den væsentligste Del af Forædlingsarbejdet knyttet til Statsinstitutioner, der drives for Statsmidler, f. Eks. i Forbindelse med Universiteter og Landbrugsinstitutter o. l., men der findes ogsaa særlige Institutter, der har den specielle Opgave at drive Forædling eller Forskning vedrørende Planteforædling. Men ved Siden af disse Statsanstalter finder man ogsaa private Forædlingsvirksomheder knyttet f. Eks. til Sukkerfabrikker, Saasæds og Frøfirmaer og eventuelt til større Landbrug. Der er da ofte en vis Arbejdsdeling, idet Statsanstalterne særlig tager sig af de videnskabelige og de mere vanskelige Opgaver, medens de private Virksomheder arbejder med de mere praktiske Opgaver. I Tysk-

*) Landhusholdningsselskabets Sommermøde paa Hindsgavl den 24. Juni 1942.

land har man et vist Samarbejde, idet Statsinstitutionerne foretager det grundlæggende Arbejde og saa overlader Materialet til privat Virksomhed til videre Bearbejdelse og til Udnyttelse i Praksis.

Her i Danmark har vi ikke nogen videnskabelig Forædlingsanstalt eller nogen Forskningsvirksomhed paa dette Omraade, og man har heller ikke interesseret sig saa meget for dette Arbejde, at man har ment, at Staten burde støtte det paa een eller anden Maade. Dette er efter min Mening ganske forkert. Arbejdet er saa vigtigt, at det maa være i Statens Interesse at fremme det.

Vi har ganske vist ogsaa her i Danmark Virksomheder, der driver Forædling for Statsmidler — nogle af Statens Forsøgsstationer — men det er dog kun i mindre Stil, og det er ikke deres egentlige Opgave. Arbejdet er taget op, naar en Stations Leder har interesseret sig derfor, og der er ikke givet nogen særlig Bevilling dertil. Arbejdet har derfor ogsaa en ret tilbagetrukken Stilling i Stationernes Opgave. Dette er vel ogsaa ganske rigtigt. Stationerne har bl. a. den Opgave at foretage en officiel Vurdering af Sorters og Stammers Ydeevne, og det vil altid være det rigtige Princip, at Forædling og officiel Afprøvning er adskilt saaledes, at Forsøgsinstitutionen kan være helt upartisk.

I Hovedsagen er dansk Planteforædling en rent privat Virksomhed, der gennemføres uden Statstilskud. Det er, som man vil vide, Virksomheder, der er tilknyttet landøkonomiske Foreninger, som f. Eks. Abed Planteavlsstation, Andelsforeninger som D. L. F.s og F. D. B.s Forædlingsvirksomhed, forskellige Frøfirmaer, f. Eks. Pajbjergfondens Forædlingsvirksomhed o. fl. a. samt forskellige Industriselskaber som Sukkerfabrikkerne, Spritfabrikkerne og Carlsberg-Bryggerierne, og hertil kommer en Række Frøavlere, som arbejder med een eller anden Kulturplante, mest Rodfrugter. Paa Havebrugets Omraade arbejder ligeledes en Række Virksomheder og Gartnere med Forædling.

Dansk Planteforædling er saaledes stykket ud i mange private, ofte smaa og økonomisk svage Virksomheder, der saavel

m. H. t. Anvendelse af videnskabeligt og teknisk uddannede Fagfolk som m. H. t. Anvendelse af tekniske Hjælpemidler i Arbejdet har smaa Muligheder. Det er kun de Virksomheder, der har de store Selskaber bag sig, som formaar at tage de specielle Opgaver op, som Arbejdet efterhaanden kræver. Jeg finder det rigtigt at behandle mit Emne paa denne Baggrund. Der gennemføres vel her i Landet et omfattende Forædlingsarbejde, men i mange forholdsvis smaa Virksomheder — ja, vi har maaske forholdsvis flere Forædlingsvirksomheder end noget andet Land. Dette vil man maaske betragte som en Fordel — især saafremt man betragter Forædlingsarbejdet som en Slags Lotteri — men Betragtningen er ganske forkert. Planteforædlingsvirksomhed bør være et Redskab i Planteproduktionens Tjeneste til Fremme af Produktionen, og jo bedre dette Redskab kan udformes, desto bedre kan det tjene sit Formaal. Man kan ikke sige, at dansk Planteforædling staar fuldt paa Højde med tilsvarende Virksomhed i Udlandet, selv om den i Fortiden har gjort god Fyldest.

Planteforædlingens Opgaver

er saare mange. Arbejdet er specialiseret ud i mange forskellige Retninger og tjener mange forskellige Formaal. Det er ikke blot Jordbruget — Landbrug, Havebrug og Skovbrug — der er interesseret i dette Arbejde, men ogsaa en Række Industrier, der benytter Planteprodukter som Raavarer, er medinteresseret deri. Sukkerfabrikkerne er saaledes interesseret i Forædling af Sukkerroen, Bryggerierne i Forædling af Maltbyg, Spritfabrikkerne i Forædling af Industrikartoflen, Mølleri- og Bagerivirksomhed i Forædling af Brødkorn, Tekstilindustrien i Forædling af Spindplanter o. s. fr., og hver af disse Erhvervsvirksomheder møder med sine Krav og Opgaver til Forædlingsarbejdet. Vi skal dog her nærmest beskæftige os med de Opgaver, der har landøkonomisk Interesse, idet vi dog husker paa, at vor Industri ogsaa er medinteresseret.

Al Forædling tager Sigte paa at forøge Kulturplanternes Dyrkningsværdi — gøre dem bedre skikket til det Formaal, hvortil vi dyrker dem. Det kan være gennem en Bearbejdelse

af de allerede i Dyrkning værende Sorter — de Planteformer, som Landbruget hidtil har haft i Dyrkning og er vant til at arbejde med, men Forædlingen har ogsaa den Opgave gennem Bearbejdelse af nye Planteformer, som Landbruget ikke hidtil har dyrket, at skabe Mulighed for ny Produktion. Planteforædling bør ogsaa være en saadan Forsknings- og Pionérvirksomhed, der baner nye Veje for Produktionen. Det er efter min Opfattelse en vigtig Opgave, og den er ogsaa aktuel i Øjeblikket. Men denne Opgave ligger ikke rigtig for privat Virksomhed, og som Eksempel kan her nævnes Sødlupinen. Tyskland savnede en Bælgplante, der kunde gro paa kalkfattig Jord og give et stort Udbytte af proteinrigt Foder. Lupinen havde disse Egenskaber, men egnede sig ikke som Foder paa Grund af Alkaloidindholdet. Man satte sig da det Maal paa Müncheberg at finde en alkaloidfattig Lupin. Man udformede Analysemetoder og satte et meget stort Undersøgelsesarbejde i Gang. Man vidste ikke paa Forhaand, om man kunde finde og fæstne en saadan Type, men det lykkedes. Lupinen er imidlertid ret spildsom, idet Bælgene ved Modningen let springer op. Man satte sig da det Maal at finde en ikke opspringende Lupin, hvorfor man lod Afgrøden paa et større Areal blive overmoden, saa Frøene spildtes, og man fandt da virkelig der Typer, hvis Bælge havde en lidt anden anatomisk Bygning, saa de ikke springer op. Den Slags Eksperimenter egner sig ikke for smaa, private Virksomheder, da Indsatsen synes for stor og Gevinsten for usikker. Dansk Forædling har derfor hidtil fortrinsvis arbejdet paa den anden Linie — forsigtigt holdt sig til det tilvante Materiale.

Der er nu en Række almindelige Opgaver, som Forædlingsarbejdet stilles overfor, og den første, som melder sig, er Kravet om Forøgelse af Ydeevnen. Man søger at tiltrække Former, der under ellers lige Forhold giver et større Høstudbytte. Fremgangsmaaden er forholdsvis enkel og kræver ikke noget stort Apparat. Man udvælger et stort Antal Enkeltplanter, avler Frø paa dem enkeltvis og prøver Afkommet i Dyrkningsforsøg. (Det var den Metode, som Vilmorin allerede i Midten af det nittende Aarhundrede indførte under

Navn af de individuelle Afkomsbedømmelsers Princip, og som Svaløf i 1890erne genindførte under Navn af Pedigreemetoden). Man udvælger da de Linier eller Familier, som giver det største Udbytte i Dyrkningsforsøgene. Oprindelig gjorde man Udvalg i det foreliggende Materiale af ældre Sorter, senere gik man over til gennem Krydsning at fremstille — nykombinere — de forskellige Egenskaber i den ønskede Type. Man taler om Kombinationsforædling. Gennem Krydsningen og den følgende Udspaltning skaffer man sig en Blanding af nye Typer, hvori Arvefaktorerne er kombinerede paa en ny Maade, og saa søger man i denne Blanding gennem Udvalg af et stort Antal Enkeltindivider med følgende Afkomsbedømmelse i Forsøgene at finde den ønskede Type. Denne Fremgangsmaade er straks noget vanskeligere, men kræver dog ikke nogen større Indsats.

Det er efter disse Linier, at dansk Forædling i Hovedsagen har arbejdet. Formaalet har i det væsentlige været Udbyttestigning, og Fremgangsmaaden har været den forannævnte, uanset om det var Selvbefrugtere eller Fremmedbefrugtere, der arbejdedes med. Det gik hurtigst og lettest med de selvbefrugtende Kornsorter, hvoraf vi ret hurtigt efter Aarhundredskiftet fik nye Sorter frem, men ogsaa af Rodfrugter og Græsser kom der ret tidligt nye Stammer, og senere kom der ogsaa nye Stammer af Græsmarksbælgplanterne. Der opnaaedes gennem dette Arbejde ganske gode Resultater.

Vi ved, at Danmarks Høstudbytte er steget særdeles meget i de sidste halvt Hundrede Aar. En statistisk Opgørelse viser en Stigning i alle Afgrøders Udbytte (÷ Hø og Halm) paa 67 pCt. i denne Periode, svarende til 12—13 Afgrødeenheder pr. ha. Denne Stigning af Udbyttet er naturligvis foraarsaget af mange forskellige Dyrknings- og Vækstfaktorer, men der er ingen Tvivl om, at Anvendelsen af disse forædlede Sorter og Stammer i Dyrkningen har bidraget væsentligt dertil. Beregner vi paa Grundlag af Sortsforsøgenes Tal Ydeevnen hos de nye Sorter af Hvede og 2rd Byg i Forhold til de oprindelige Sorters, kommer vi til et Merudbytte for de nye paa ca. 35—40 pCt., svarende til 11—12 hkg Kærne pr. ha, og selv om Stigningen

i Ydeevnen ikke er lige stor hos alle Plantearter, er der ingen Tvivl om, at de nye Stammer ogsaa af Rodfrugter og Græsmarksplanter betyder gode Fremskridt i Produktionen.

Denne Opgave — at hæve Ydeevnen — er stadig aktuel. Den bliver vi ikke færdig med. Man møder ofte det Spørgsmaal: Kan vi komme højere op — har vi ikke naaet Grænsen? — Der er vel nok en Grænse, der er bestemt af fysiologiske o. a. Forhold, men hvor den er, ved vi ikke. Planteformernes Variation er meget stor, og jeg tror, at vi kan arbejde videre med godt Mod, selv om vi maa vente, at det bliver vanskeligere at opnaa de store Fremskridt, jo højere Ydeevnen kommer op hos Sorterne.

Men det, vi kalder Ydeevne, er et Kompleks af mange Ting. Det er Resultanten af mange ydre og indre Kræfters Samvirken. Der kan saaledes være Sammenhæng mellem Ydeevnen og forskellige Egenskaber hos Sorten, og det bliver derfor nødvendigt, at Forædleren tager andre Undersøgelsesmetoder i sin Tjeneste end Udbytteforsøget. Hos Kornsorterne kan der saaledes være en Sammenhæng mellem Straastivhed og Ydeevne. En blødstraaet Sort kan jo nok være forholdsvis ydedygtig paa gødningsfattig Jord, men paa gødningskraftig Jord i god Kultur vil Blødstraaetheden sætte en lav Grænse for Ydeevnen. I jo højere Kultur, Jorden er, og jo mere Gødning, der anvendes, desto stærkere bliver Kravet om stivstraaede Kornsorter. Det er det, som er lykkedes for *Dr. Vestergaard,* Abed, at kombinere høj Ydeevne og stor Straastivhed i de nye Abed-Bygsorter.

Der kan ogsaa være et vist Sammenhæng mellem Gennemsnitsydeevnen og Dyrkningssikkerheden. Vi møder her Spørgsmaalet om Sorternes Resistens, Modstandsevne mod forskellig ydre Paavirkning som Frost, Tørke, forskellige Sygdomme og Skadedyr m. v. Man taler om Resistensforædling. Det kan ikke nytte at dyrke Hvedesorter, der er aldrig saa ydedygtige, saafremt de hveranden Vinter skades væsentligt af Vinterfrosten saaledes, at Udbyttet af den Grund nedsættes. Det har vi erfaret i de sidste tre kolde Vintre, og det gælder ikke blot Vinterhveden, men ogsaa

de andre Afgrøder, der overvintrer paa Voksestedet. Vore Kløvergræsmarker og Frømarker bærer ogsaa Vidne herom i dette Aar. Det er derfor en vigtig Opgave for Forædlingsvirksomheden ogsaa at arbejde med dette Spørgsmaal, men denne Opgave løses vanskeligt rationelt uden et Fryseanlæg, saaledes at man er uafhængig af Vintrenes Vekslen. Indsatsen er her større, end de fleste Virksomheder kan magte.

Et andet meget vigtigt Spørgsmaal er Sygdomsresistens, Modstandsevne mod forskellige Sygdomme. Det er et meget omfattende Spørgsmaal og er et vanskeligt Spørgsmaal at arbejde med. Der er jo et Utal af Sygdomme, der angriber de forskellige Afgrøder, og som Aar efter Aar i større eller mindre Grad nedsætter Udbyttet. Det viser sig imidlertid, at de forskellige Sorter og Stammer ofte har en forskellig Modstandsevne over for en Del Sygdomme, saaledes at der er Mulighed for at tiltrække modstandsdygtige eller i visse Tilfælde helt immune Sorter. Det er ogsaa et Spørgsmaal, som vi her i Landet kun har arbejdet meget lidt med. Vi har i Hovedsagen været henvist til at gøre Optegnelser i Marken, naar der tilfældigvis viste sig et Angreb, og vi tilfældigvis samtidig havde forskellige Linier eller Familier under Observation. Dette er jo ikke ganske rationelt. I Udlandet har man mange Steder taget disse Undersøgelser op paa en mere rationel Maade, idet man gennemfører Forsøg med kunstig Smitte paa Materialet af Linier og Familier, saaledes at man gennemfører Afprøvning af Materialet, naar det passer En, og man ikke er henvist til Tilfældigheden. Dette kræver imidlertid et forholdsvis stort Apparat med Laboratorier og Drivhuse, hvor Dyrkning af Sygdomssvampen kan foretages, og hvor der kan skabes de bedst mulige Smittebetingelser. Ligeledes vil det være nødvendigt at have uddannede Specialister, der er fortrolige med den Teknik, der er nødvendig for Gennemførelse af disse Arbejder.

Paa dette Omraade har vi her i Landet slet ikke kunnet vinde med. Det er netop saadanne Opgaver, de videnskabelige Statsanstalter arbejder med, og vi har ingen Institutioner, der tager sig af den Slags Opgaver. Smaa private Virksomheder kan vanskeligt magte dem.

Det var Eksempler paa Sidespørgsmaal, der har en vis Sammenhæng med Ydeevnen. Et helt andet Spørgsmaal, som ikke har Sammenhæng med Ydeevnen, men som dog har stor Betydning for Produktionen, er Kvalitetsspørgsmaalet. Man taler ogsaa om Kvalitetsforædling. Det er en vigtig Opgave at tiltrække Former af den bedst mulige Kvalitet til Formaalet. Det er ogsaa en Sag, vi ikke har beskæftiget os meget med her i Landet, og Aarsagen er ganske simpelt den, at vort landøkonomiske Forædlingsarbejde nærmest kun har taget Sigte paa at fremskaffe mere ydende Sorter og Stammer til Kreaturfoder — saavel vore Kornafgrøder som Rodfrugt- og Græsmarksafgrøder blev jo anvendt som Foder i Husdyrholdet — og der spiller Kvalitetsspørgsmaalet jo ikke nogen stor Rolle. Skal vi nu i højere Grad til at dyrke Industriplanter, vil Kvalitetsspørgsmaalet komme mere i Forgrunden.

Af Kvalitetsspørgsmaal har vi nærmest kun arbejdet med Sukkerroernes Sukkerindhold og Foderroernes Tørstofindhold, medens et Spørgsmaal som Bygsorternes Egenskab som Maltbyg først er undersøgt, naar Sorterne var naaet frem i Dyrkningen, og m. H. t. Brødkornets Bagekvalitet har man først i de senere Aar begyndt at beskæftige sig med denne Sag i Forædlingsarbejdet. Denne Undersøgelse kræver et stort Apparat med Forsøgsmølleri og Bagelaboratorium, men gennem det af Dansk Gæringsindustri oprettede og af Dr. *Holger Jørgensen* ledede Bagelaboratorium, hvor Forædlerne kan faa deres Hvedemateriale undersøgt, er der skabt Mulighed for, at man kan tage disse Undersøgelser med i Arbejdet.

Skal vi dyrke Spindplanter, Olieplanter, Tobak og andre Industriplanter, melder der sig en Række Kvalitetsspørgsmaal, og der maa da skabes Mulighed for, at de nødvendige Undersøgelser kan gennemføres i Forbindelse med Forædlingsarbejdet, saafremt vi skal kunne løse den Opgave at fremskaffe det bedst mulige Sortsmateriale til Dyrkningen.

Det var nogle almindelige Opgaver, som Forædlingsvirksomheden maa arbejde med. Jeg skal til Slut omtale nogle konkrete, aktuelle Opgaver, som dansk Forædling maa tage op, eller bør tage op med større Kraft end hidtil.

1. Mere haardføre Hvedesorter af god Bagekvalitet.

De tre sidste Vintre har belært os om, at det er forbundet med store Tab at dyrke Hvedesorter, der har for ringe Haardførhed. Vi har i en Aarrække haft milde Vintre og var kommen ind paa at dyrke Sorter, der vel var højtydende, men var alt for lidt haardføre. Det vil derfor være nødvendigt at fremskaffe mere haardføre Sorter. Vi kan vel faa tilstrækkelig haardføre Sorter fra Sverige, men det er ikke sikkert, at disse iøvrigt passer under vort Sommerklima. Skal vi have Sorter, som under vore Forhold skal kunne give det størst mulige Udbytte og samtidig være sikre nok i de mest kolde Vintre, maa vi tiltrække dem her i Landet.

Vi har hos os arbejdet med dette Spørgsmaal nogle Aar og har ogsaa naaet et godt Resultat, idet vi gennem Krydsning og Udvalg har tiltrukket et Par højtydende og meget haardføre Sorter; men desværre viste sidste Vinter, at heller ikke de var haardføre nok. Disse Sorter er prøvet i Forsøg paa Øtoftegaard i 4 Aar og har givet følgende Resultater i Forhold til andre kendte Sorter:

Forsøg med Hvedesorter paa Øtoftegaard 1938—41.

Hvedesort	Kærneudbytte pr. ha						Frysning 1940/41 ÷ 10 °C. % overl. Planter	Bageforsøg 1939. Brødmaal"
	1938/39		1940		1941			
	hkg	Fht.	hkg	Fht.	hkg	Fht.		
Øtofte L. 3 ..	61,0	100	43,1	100	36,1	100	85,9	$42^1/_8$
„ L. 103 .	60,7	100	42,9	100	42,2	92	95,1	$41^5/_8$
Rekord	57,4	95	15,1	35			10,2	$40^1/_2$
Skandia II					45,7	99	72,7	
Konge			20,9	49	37,3	81	24,6	
Borg			27,7	64	36,0	77	16,3	
Jubilee			11,8	27	29,3	64	4,4	

Som disse Tal viser, har de to nye Sorter givet et stort Udbytte baade i de to Aar med milde Vintre og i de to Aar med forholdsvis kolde Vintre, og Resultaterne fra Frysningsforsøget viser, at de er i Besiddelse af stor Haardførhed. Desværre blev Vinteren 1941/42 saa haard, at alle de i et nyt Forsøg saaede Sorter, ogsaa disse to, udvintrede. Vi maa derfor søge at komme endnu længere frem paa dette Omraade.

Ogsaa m. H. t. Bagekvaliteten synes de to Sorter at have et lille Fortrin frem for den benyttede Maaleprøve, Trifolium Rekord, der ikke hører til de daarligste, men paa dette Omraade har vi her i Landet meget at indhente, saafremt vi selv skal avle vort eget Brødkorn, hvad vi efter min Mening bør bestræbe os for.

Rugen er vort vigtigste Brødkorn, men med denne Plante er der kun arbejdet lidt her i Landet, og vi har særlig forsynet os med Sorter fra Tyskland og Sverige. Det er imidlertid sandsynligt, at vi forholdsvis let vilde kunne tiltrække danske Sorter, der var disse udenlandske Sorter overlegne.

M. H. t. Vaarsæden er der vel ikke for Øjeblikket særlig presserende Opgaver? Vi har baade af Byg og Havre nye, højtydende, stivstraaede Sorter af god Kvalitet, men vi bør naturligvis ikke ligge stille, men arbejde videre frem.

Et andet Omraade, som dansk Forædling har forsømt, er Bælgsæden. Jeg ved vel, at denne Sag ikke har haft Landbrugets Interesse. Bælgsædsafgrøderne har været for usikre og har givet for lidt i Forhold til andre Afgrøder, men Bælgsæden har jo ogsaa gode Egenskaber. Den samler Kvælstof, giver proteinrige Afgrøder, og Priserne er for Tiden høje, saa den staar højere i Kurs for Øjeblikket. Jeg mener, at vi burde ofre disse Afgrøder større Opmærksomhed, og især burde vi i Forædlingsarbejdet søge at tiltrække:

2. Mere dyrkningssikre Sorter af Bælgsæd.

Der har ikke været arbejdet ret meget med Ærter her i Landet, og medens der af mange andre Plantearter er frembragt mange nye Sorter og Stammer, er der kun fremkommet to nye danske Ærtesorter: Abed Marmor-Ært og Edelgaard Kron-Ært. Det er ikke udelukket, at vi forholdsvis let kan frembringe baade mere ydende og mere sikre Sorter, saaledes at Ærtedyrkningen kunde udvides.

Vi har i de senere Aar paa Øtoftegaard arbejdet lidt med Ærter og ogsaa ifølge vore egne Forsøg opnaaet ret pæne Resultater.

Forsøg med Ærtesorter paa Øtoftegaard.

	Middeludbytte hkg pr. ha		Forholdstal		Kornvægt
	Kærne	Halm	Kærne	Halm	g
Foderærter, Forsøg 1938, 39 og 41.					
Abed Marmor-Ært	19,9	24,1	100	100	202
Øtofte Marmor-Ært	21,6	25,3	108	105	221
Kogeærter, Forsøg 1939 og 41.					
Edelgaard Kron-Ært	19,4	22,2	100	100	234
Øtofte L. 121/37	21,1	28,3	108	127	269
Øtofte L. 155/37	22,3	27,5	115	124	214

Disse Forsøg er gennemført i meget tørre Somre, hvor Ærteudbyttet var forholdsvis lavt. I de første Forsøg er prøvet en ny Foderært, der er udpillet af Abed Marmor, og den har givet et sikkert Merudbytte paa 8 pCt. eller 170 kg Kærne pr. ha. I de andre Forsøg er prøvet to nye Sorter af Kogeært til Sammenligning med Edelgaard Kron-Ært — og de har givet henholdsvis 8 og 15 pCt. Kærne mere end denne. Et mere omfattende Arbejde med disse Bælgplanter: Ærter, Vikker, Hestebønner og Sødlupin vilde sikkert kunne faa stor Betydning for Landbruget.

Paa Rodfrugternes Omraade er vi her i Landet ganske godt med. Vi har højtydende 1. Kl. Stammer af Foderroer med højt Tørstofindhold og stort Topudbytte, og vi har Stammer af meget forskellig Type, saa enhver kan faa Frø af den Type, som han sætter Pris paa. Det Fremskridt, der er sket paa dette Omraade i de sidste 15 Aar, har haft stor Betydning netop under de nuværende Forhold. Vi skal naturligvis arbejde videre, men vi skal vist ikke højere op med Tørstofindholdet i Bederoerne, men søge at hæve Tørstofudbyttet og Topudbyttet.

For Kaalroerne er der ikke sket den samme Udvikling m. H. t. Tørstofindholdet som med Bederoerne. Vi har i Hovedsagen den samme Tørstofprocent i Kaalroerne, som vi har haft i mange Aar. Her er en Opgave, som vi maa tage op, og som vi paa flere Hold har taget op, og vi maa haabe, at vi i Løbet af nogle Aar maa have højprocentige Stammer ogsaa af Kaalroer.

Man drøfter af og til Betimeligheden af overhovedet at dyrke Kaalroer, og vi maa indrømme, at de senere tørre Aar har stillet Kaalroerne ugunstigt i Forhold til de højprocentige Bederoer, men vi maa ikke glemme, at Kaalroerne i de fugtige og kolde Aar sidst i Tyverne gav betydeligt større Udbytte end Bederoerne, og vi kan jo komme til at opleve noget lignende igen. Desuden har Kaalroerne baade dyrkningsmæssige og fodringsmæssige Fordele frem for Bederoerne. Kaalroernes svageste Punkt er deres Modtagelighed for forskellige Sygdomme. Der er en Række forskellige Sygdomme og Skadedyr, der angriber dem og gør dem usikre i Dyrkningen. Det er derfor en vigtig Opgave for Forædlerne at tiltrække:

3. *Kaalroestammer, der er mere dyrkningssikre, d. v. s. mere modstandsdygtige mod de forskellige Angreb.*

Af de forskellige Sygdomme er K a a l b r o k s v a m p e n vel nok den vigtigste; over for denne Sygdom kom vi tidligt med m. H. t. Resistensforædling, og vi har i en Aarrække haft ret modstandsdygtige, danske Stammer. Vi har i vor Virksomhed taget dette Arbejde op rent planmæssigt, idet vi har et særligt Sædskifte med ret stærkt smittet Jord, hvor vi prøver vort Forædlingsmateriale af Kaalroer og Turnips. Gennem Forsøg paa denne smittede Mark er vor Stamme Wilhelmsburger, Øtofte VIII & C, udvalgt. I Forsøg 1931 og 1932 har denne Stamme ved Sammenligning med Øtofte B henholdsvis paa sund Jord og smittet Jord givet følgende Gennemsnitsudbytte:

Forsøg med Wilhelmsburgerstammer 1931/32.

	Paa sund Jord		Paa smittet Jord		
	hkg Tørstof pr. ha	Fht.	An-grebs-tal	hkg Tørstof pr. ha	Fht.
Wilhelmsburger, Øtofte B	87,5	100	22,2	22,1	100
„ Øtofte VIII & C	90,3	103	19,8	27,6	125

Vi har arbejdet videre med Materialet og har indsendt en ny Elite til Statens Forsøg. Denne har i vore egne Forsøg givet følgende Resultat i Sammenligning med Øtofte VIII & C:

		Paa sund Jord 1939 og 1941		Paa smittet Jord 1940		
		hkg Tørstof pr. ha	Fht.	An-grebs-tal	hkg Tørstof pr. ha	Fht.
Wilhelmsburger Øtofte	VIII & C	71,6	100	15,1	38,5	100
„ „	Ny Elite	75,2	105	13,4	45,9	119

Vi mener hermed at være kommen endnu et Skridt fremad saavel i Ydeevne som i Modstandsevne mod Sygdomme. Vi har ogsaa foretaget Krydsning mellem forskellige modstandsdygtige Stammer og haaber ad denne Vej at komme yderligere frem.

Overfor de andre Sygdomme som Tørforraadnelse, Bakteriosa, Krusesyge o. a. har man ikke taget et saa planmæssigt Arbejde op ved Forædlingen, men har indskrænket sig til at gøre Optegnelser om Angreb i Materialet. Paa denne Maade kan man vel faa de mest modtagelige Familier sorteret fra, men det vilde være mere effektivt, om man kunde fremkalde Sygdommen kunstigt og derved prøve Materialet, men dette kan endnu ikke lade sig gøre.

M. H. t. Græsmarksplanternes Forædling var vi her i Landet tidligt med, og vi har derfor i en Aarrække haft forædlede danske Stammer af disse Plantearter — Stammer der har haft stor Betydning for Landbruget. Dette har igen medført, at vi ogsaa har en hjemlig Frøavl, saaledes at vi nu i Hovedsagen forsyner os selv med Frø af egne Stammer. Men der er dog endnu paa dette Omraade enkelte Punkter, hvor vi er afhængige af Frøimport fra Udlandet, og hvor vi under de nuværende Forhold er henvist til at forsyne os med Frø, der ikke er særlig velegnet under vore Forhold.

Det vigtigste Spørgsmaal i denne Forbindelse er Lucernen, der er en af vore allervigtigste Foderplanter, som vi burde dyrke i langt større Udstrækning, end vi gør. Lucernen er en af de Planter, der kan give det største Tørstofudbytte af proteinrigt Foder. Den er tillige modstandsdygtig mod Tørke og Frost, men stiller visse Krav til Jordbundens Reaktion og Afvandingsforhold, hvorfor Dyrkningen nu og da har givet Skuffelser. Det vilde imidlertid være af meget stor Betydning

for Landbruget, om vi kunde udvide Dyrkningen af denne Plante, og det maa derfor betragtes som en vigtig Opgave for Forædlingsarbejdet at befordre dette ved at tiltrække:

4. Højtydende og mere dyrkningssikre Stammer af Lucerne, der ogsaa lader sig dyrke til Frøavl her i Landet.

Der er inden for Lucerne en stor Variation, saaledes at der sikkert er Mulighed for at tiltrække Stammer, der egner sig under vore Forhold. Vi har paa Øtoftegaard arbejdet med Lucerne nogle Aar, og vi har et Par Stammer fremme i Avlen; den ene af disse har givet ganske gode Resultater baade m. H. t. Høstudbytte og Frøudbytte. I et Par Forsøg henholdsvis paa Øtoftegaard og Roskildegaard i 1940 og 1941 prøvedes følgende Stammer, der gav nedenstaaende Udbytteresultat:

Forsøg med Lucernestammer 1940/41.

Stamme		*Øtoftegaard.*			*Roskildegaard.*		
		hkg Tørstof pr. ha					
		1940	1941	Ialt	1940	1941	Ialt
Grimm, canad. Handelsfrø Udb.		106,5	128,5	235,0	54,6	93,2	147,8
„ „ „	Fht.	100	100	100	100	100	100
Grimm, Øtofte	„	98	104	101	96	102	100
Øtofte Pt. I	„	107	111	109	81	91	87
„ Pt. II	„	102	107	105	92	94	93
Ungarsk, Csorvas	„	103	109	106	81	95	90
„ Kompolt	„	86	88	88	74	87	82

Lucernen har for det første givet et meget stort Udbytte. Paa Øtoftegaard har Maaleprøven givet 235 hkg Tørstof i to Aar eller lige saa meget som en stor Roeafgrøde, og desuagtet har Øtofte Stammen — Pt. I — givet 22 hkg mere, svarende til 9 pCt. Jorden er god Lermuld med kalkrig Lerundergrund, Reaktionstal 7.

Paa Roskildegaard har Lucernen ogsaa givet et stort Udbytte i Forhold til Jordens Kvalitet, idet denne er ret daarlig, kalkfattig Sandjord med Sandundergrund, Reaktionstal 6. Her har Maaleprøven givet 148 hkg Tørstof pr. ha i to Aar,

men her er Forholdet mellem de forskellige Stammers Udbytte et helt andet end paa Øtoftegaard. Medens Øtofte-Stammen og den bedste ungarske Stamme der har givet et stort Merudbytte mod Grimm-Stammerne, har de her givet et stort Mindreudbytte. Denne ejendommelige Forskel kan kun forklares paa den Maade, at de forskellige Lucernestammer reagerer forskelligt over for Jordbundens Reaktion, og det vil med andre Ord sige, at der er en Mulighed for at tiltrække Lucerneformer, der er mindre følsomme over for Kalktrang i Jorden. Tyskerne er paa Müncheberg stærkt inde paa et saadant Arbejde, og vi har ogsaa begyndt dermed. Det vil kunne faa meget stor Betydning, om man fik saadanne Stammer frem. Lucernedyrkningen vilde da kunne udvides betydeligt.

Ogsaa m. H. t. Frøavl af Lucerne er der en Opgave for Forædlingsarbejdet at løse. Vi har slaaet os til Taals med, at vi ikke kan avle Frø af Lucerne her i Landet, fordi det har glippet nogle Gange, naar vi har prøvet at avle Frø paa de udenlandske Former. Der er imidlertid en meget stor Variation i denne Henseende mellem de forskellige Typer, saa jeg tror, at der vil være Mulighed for at tiltrække Former, der er mere sikre til Frøavl. Jeg har arbejdet med Lucerne nogle Aar og har de fleste Aar kunnet avle Frø. Jeg har ganske vist ogsaa oplevet Aar, hvor der intet Frø blev. I 1940 og 1941 høstede jeg Frø paa 95 Familier. Det aarlige Maksimums- og Minimumsudbytte var henholdsvis 634 og 270 kg Frø pr. ha. Maaleprøven, der var canadisk Grimm-Lucerne, gav 401 kg Frø pr. ha. Vi ser saaledes en ret stor Variation mellem de forskellige Familier, hvilket giver Haab om, at der er Vej frem.

En anden Plante, som vi ogsaa indfører Frø af fra Udlandet, er Kællingetand, og det er ofte en meget daarlig Stammekvalitet, der staar til Raadighed. Det er dog ikke noget stort Spørgsmaal, da vi ikke anvender den i større Udstrækning, men det vil dog have Betydning at faa egne mere værdifulde Stammer og egen Frøavl ogsaa af denne Plante. Vi har i vor Virksomhed arbejdet lidt med denne Plante og har ogsaa en betydelig bedre Stamme i Frøavl. I Forsøg paa Roskildegaard er opnaaet efterfølgende Udbytteresultater:

Forsøg med Kællingetand.

Udbytteforsøg, Roskildegaard 1937/38 og 1940/41.

	hkg Tørstof pr. ha			Forholdstal		
	1ste Aar	2det Aar	Begge Aar	1ste Aar	2det Aar	Begge Aar
Fransk Handelsfrø ..	26,1	35,3	61,4	100	100	100
Roskilde St.	37,5	47,8	85,3	144	135	139

Frøavlsforsøg, Roskildegaard 1937/38.

	kg Frø pr. ha			Forholdstal		
	1ste Aar	2det Aar	Gennem-snit	1ste Aar	2det Aar	Gennem-snit
Fransk Handelsfrø ...	286	151	219	100	100	100
Roskilde St.	490	337	414	171	223	189

Som man ser, er der gode Udsigter til, at vi kan faa et bedre Stammemateriale ogsaa af denne Plante, som vi anvender som Erstatningsplante for Rødkløver paa kløvertræt Jord.

Vi møder her et andet vigtigt Spørgsmaal, nemlig Rødkløverens Modtagelighed for visse Sygdomme, der i Hovedsagen er Aarsagen til det, vi kalder Kløvertræthed. De vigtigste Sygdomme, som her kommer i Betragtning er først og fremmest Kløveraal og Kløverens Bægersvamp. Det vilde være af meget stor Betydning, om man kunde modarbejde disse Angreb gennem Forædlingsarbejdet, og det er der visse Muligheder for, idet de forskellige Kløverstammer viser nogen forskellig Modstandsevne. Der bør derfor gøres et planmæssigt Arbejde for at tiltrække:

5. *Modstandsdygtige Stammer af Rødkløver.*

Mod K l ø v e r a a l er der ikke taget noget egentligt planmæssigt Arbejde op gennem Forædlingen, men Forsøg har flere Gange vist, at der er Forskel paa Stammernes Modstandsevne. Som Eksempel anføres et Forsøg, der i 1939 blev udlagt paa Øtoftegaard med fire nordiske Stammer af Sildig Rødkløver. Det blev uheldigvis anbragt paa et Areal, der viste sig stærkt befængt med Kløveraal, og det gav følgende Resultat:

Forsøg med Stammer af Rødkløver, Øtoftegaard 1940/41.

Stamme	Plantebestand 9/11 39	Plantebestand 15/5 41	Udbytte af Grønmasse	
	10 = fuld Bestand		hkg pr. ha	Forholdstal
Dansk, Øtofte halvs. ..	9,6	5,3	248,4	100
Svensk, Ultuna	9,3	2,9	153,1	63
Finsk, Tamisto	9,5	2,9	133,9	54
Norsk, Molstad	8,3	2,5	121,8	49

Der var en tydelig Forskel paa Angrebets Styrke i de fire Stammer, Øtofte halvsildig viste sig mest modstandsdygtig. Der burde tages et mere planmæssigt Arbejde op paa dette Omraade.

M. H. t. Bægersvampen arbejder man en Del i Sverige og Tyskland paa at tiltrække modstandsdygtige Kløverstammer, og vi har ogsaa paa Øtoftegaard begyndt et saadant Arbejde og har gjort de første Erfaringer, der viser, at de forskellige Stammer ikke angribes lige stærkt. Der er saaledes i Aarene 1940—41 og 42 paa Øtoftegaard gennemført 9 Smitteforsøg, hvori Øtofte tidlig og Øtofte halvsildig Rødkløver er sammenlignet ved Smitning med Bægersvamp fra forskellige Egne. I alle disse ni Forsøg viste den tidlige Stamme sig mere modstandsdygtig end den halvsildige. Det samlede Materiale findes i nedenstaaende Opstilling:

Smitteforsøg med Kløverens Bægersvamp paa Rødkløverstammer. Øtoftegaard 1940, 41 og 42.

Stamme	Antal Planter før	Antal Planter efter	% overlevende
Øtofte tidlig	4744	737	15,5
Øtofte halvsildig	4646	339	7,3

Men det viser sig ogsaa, at det er muligt gennem Smitteforsøgene at gøre Udvalg af mere modstandsdygtige Typer. I 1939 blev der foretaget Smitning i Forsøg paa Planter af et Stamfrøparti Bl. 455 af Øtofte halvsildig. Der smittedes 2072 Planter, hvoraf kun 33 eller 1,6 pCt. overlevede Angrebet. Paa disse blev der i 1940 avlet Frø, og dette Frøparti er i 1941 og 1942 prøvet i 4 Smitteforsøg til Sammenligning med Øtofte tidlig og Øtofte halvsildig. Resultatet findes i følgende Opstilling.

Smitteforsøg med Kløverens Bægersvamp paa Rødkløverstammer. Øtoftegaard 1941/42.

Stamme	Antal Planter før	Antal Planter efter	% overlevende
Øtofte tidlig	2970	575	19,4
Øtofte halvsildig	2392	232	9,7
Øtofte halvs. Bl. 455 — B.	2597	365	14,1

Som man vil se, er der en tydelig Forøgelse i Modstandsevnen hos det Materiale, der er udvalgt gennem Smitteforsøgene.

Sagen er imidlertid mere indviklet, idet det viser sig, at Bægersvampen ogsaa varierer og optræder i forskellige Former, der angriber de forskellige Kløverstammer forskelligt — d. v. s., der er forskellige Smitteracer — og man bliver derfor nødt til at prøve Kløverstammerne over for disse forskellige Smitteracer af Svampen. Det vil sandsynligvis tage lang Tid at tiltrække Kløverstammer med stor Modstandsevne, idet det vil kræve et gentaget Krydsningsarbejde med efterfølgende Udvalg gennem Smitteforsøg.

Arbejdet med dette Spørgsmaal kræver desuden gode Laboratorieforhold saaledes, at de forskellige Smitteracer af Svampen kan holdes vedlige gennem Dyrkning paa kunstigt Næringssubstrat og saaledes, at det nødvendige Smittemateriale kan fremstilles til Forsøgene.

Et helt nyt Omraade med en Række Opgaver for Forædlingsvirksomheden danner de Industriplanter, som vi i de senere Aar har begyndt at dyrke her i Landet. Dansk Landbrug er jo nærmest blevet tvunget ind paa denne Dyrkning, hvilket vi imidlertid ikke skal være kede af, men skal vi faa noget rigtigt ud deraf i Fremtiden, maa vi ikke blot lære at dyrke dem, men vi maa ogsaa have tiltrukket:

6. Danske Sorter og Stammer af disse Industriplanter.

Vi kan f. Eks. ikke indføre en Oliehør fra Sydamerika og vente, at den skal være vellykket i Dyrkning her i Landet. Derimod er der al Grund til at vente, at vi i Løbet af nogle Aar kan tiltrække Sorter, der egner sig under vore Forhold, og som vi eventuelt ogsaa kan dyrke med Fordel. Vi bør der-

for hurtigst muligt sætte ind paa dette Omraade og har ogsaa Mulighed for ret hurtigt at naa Resultater. Som Eksempel derpaa anfører jeg et foreløbigt Resultat, som vi har opnaaet med Oliehør. Vi fik som bekendt et Parti Oliehørfrø — La Plata-Hør — til Landet for et Par Aar siden, og vi fik i 1940 paa Øtoftegaard et Parti til Dyrkning. Lige før Modningen udpillede vi i Marken nogle Tusinde Enkeltplanter af en noget afvigende, kraftigere Type. Disse tærskedes og vejedes hver for sig, og jeg udvalgte 3—400 til Udsaaning hver for sig, medens de næste 1500 blev slaaet sammen til et Parti. Resten kasseredes. Dette Parti, der var paa 4 kg, blev udsaaet i Forsøg og til Formering. Resultatet af Forsøgene vises i nedenstaaende Opstilling:

Forsøg med Sorter af Oliehør.
Øtoftegaard 1941.

Sort	Dato for		kg pr. ha		Forholdstal	
	Saaning	Høst	Frø	Straa	Frø	Straa
La Plata Oliehør	$^{24}/_{4}$	$^{9}/_{8}$	1125	2083	100	100
Øtofte St.	„	$^{5}/_{9}$	1766	4220	157	203
La Plata Oliehør	$^{8}/_{5}$	$^{25}/_{8}$	1140	2560	100	100
Øtofte St.	„	$^{5}/_{9}$	1631	3700	143	145
Rohland St.	„	$^{25}/_{8}$	1388	2880	122	113

I det sidste af de to Forsøg blev ogsaa prøvet Frø af den tyske Rohland Stamme. Som man vil se, er der ved dette Masseudvalg opnaaet et forbavsende Merudbytte af den nye Stamme. Selv om det kun er eet Aars Forsøg, som maa tages med et vist Forbehold, tyder disse Tal dog paa, at der er Resultater at opnaa ved et Forædlingsarbejde med saadanne nye Plantearter, og det vil jo betyde noget for den fremtidige Dyrkning, om man kan sætte Frøudbyttet op med 5—600 kg Frø pr. ha.

Med Spindhør er der hidtil kun arbejdet lidt her i Landet. Der er kun enkelte, der har holdt Interessen vedlige siden sidste Hørperiode. Blandt disse kan nævnes Proprietær *Damsgaard-Sørensen,* Hareskovgaard, der har arbejdet med Forædling en Aarrække, og som har nye Linier i Forsøg og Formering. Vi har paa Øtoftegaard haft 3 saadanne Linier

med i Forsøg i 1940 og 1941 til Sammenligning med andre kendte Sorter. I nedenstaaende Opstilling findes Resultaterne til Sammenligning med den meget benyttede Sort Concurrent. De i Tabellen opførte Værdital er beregnet paa Grundlag af Udbyttet henholdsvis af Skættehør, Skætteblaar og Frø samt den almindeligt i 1941 opnaaede Pris — for Skættehørrens Vedkommende efter Skætteriets Klassificering:

Forsøg med Sorter af Spindhør.
Øtoftegaard 1940/41.

Sort	Middeludbytte kg pr. ha				Værdi	
	Straa	Sk.-hør	Sk.-blaar	Frø	Kr. pr. ha	Fht.
Hareskov L. 5	2740	53	665	726	2068	95
„ L. 6	2965	121	748	623	2421	111
„ L. 16	2695	103	572	724	2198	101
Concurrent	2220	51	522	1186	2183	100

De to Forsøgsaar 1940 og 1941 var jo nærmest unormale, og Tallene maa derfor tages med Forbehold, men de viser dog, at der er noget at opnaa ved et Forædlingsarbejde. Skal vi naa en varig Produktion, tror jeg, at det maa blive i Kraft af, at vi naar frem i første Linie m. H. t. Kvaliteten. Derfor maa Landbruget søge at gennemføre Dyrkningen saa rationelt som muligt, og Forædlingsvirksomheden maa søge at tiltrække Sorter af den højest mulige Kvalitet og Ydeevne, ligesom Landbrug og Industri maa arbejde sammen for at faa Produktionen sat rigtigt i System. Landbruget bør ikke overlade denne Sag til Industrien alene.

Til Slut skal jeg lige nævne et Omraade, hvor kun enkelte danske Forædlingsvirksomheder kan være med, da Arbejdet kræver særlige Laboratorieforhold og særlig uddannet Medhjælp. Det er:

7. *Forædling gennem Polyploidi — Frembringelse af nye Plantearter ved Kromosomfordobling.*

Det er et Spørgsmaal, som man arbejder med paa Kraft over hele Verden, idet man venter sig store Resultater deraf. Der er dog endnu ikke kommet fremragende Resultater, og jeg

tror, at man i nogen Grad overvurderer denne Sag, men der er ingen Tvivl om, at der kan være Muligheder deri, og man bør derfor ogsaa arbejde dermed og udnytte de Muligheder, der maatte være.

Vi har paa Øtoftegaard arbejdet dermed i de senere Aar og har ogsaa en Række Plantearter med dobbelt Kromosomtal f. Eks. Fodersukkerroe, Rødkløver, Hvidkløver, Alsike, Lucerne, Rybs, Gul Sennep og Sort Sennep m. fl.; men jeg kan endnu intet udtale om deres Værdi i Dyrkningen, og det er sandsynligt, at der vil gaa nogle Aar, før der kommer Resultater deraf, da et Krydsnings- og Udvalgsarbejde antagelig vil være nødvendigt forinden.

Vil vi nu gøre vort Budget op, kan vi sige, at der foreligger en Række vigtige Opgaver for vor Forædlingsvirksomhed, og vi kan ogsaa sige, at der er Udsigter til at naa Resultater, der kan faa stor Betydning for Landbruget og for vort Erhvervsliv i det hele taget, men vi maa tillige sige, at dansk Forædlingsvirksomhed vanskeligt kan magte alle de Opgaver, der foreligger, uden en Støtte fra Statens Side. Det er ejendommeligt at se, hvorledes man i alle andre Lande vurderer dette Arbejde højt og yder det stor offentlig Støtte, medens man her i Landet fra Statens Side behandler det med fuldkommen Ligegyldighed og nærmest betragter det som en privat „Forretning", der ikke bør nyde Begunstigelse af nogen Art. Dette er efter min Mening ganske forkert, idet de hidtil naaede Resultater har været af meget stor Betydning for Erhvervslivet. Staten burde derfor være interesseret i Arbejdet og støtte det, da det ogsaa i Fremtiden kan blive en Løftestang for Produktionen.

Man vil maaske spørge, hvorledes en saadan Støtte bør ydes? Jeg mener ikke, at man skal oprette een eller flere Statsanstalter for Forædling, da dette vil skade det private Initiativ, der hidtil har gjort Indsatsen paa dette Omraade. Det bør heller ikke ydes som Pengetilskud til Virksomhederne, da det er vanskeligt gennemførligt paa Grund af Arbejdets Splittet-

hed og de mange Virksomheder. Derimod vilde der kunne ydes Arbejdet en udmærket Støtte, saafremt Staten vilde oprette og drive saadanne Laboratorier og Undersøgelsesanstalter, som kunde gennemføre de Specialundersøgelser, som de private Virksomheder ikke selv kan magte.

Jeg har ved en tidligere Lejlighed foreslaaet, at der under Akademiet for de tekniske Videnskaber og med Statens Støtte blev oprettet et Forsknings- og Hjælpeinstitut for saadanne Undersøgelser, men dette Forslag har ikke hidtil vundet Tilslutning. Sagen kan imidlertid ogsaa fremmes paa anden Maade, f. Eks. ved at Staten under Statens Forsøgsvirksomhed oprettede saadanne Laboratorier. Det vilde jo være ganske naturligt, om man under Statens plantepatologiske Forsøg indrettede et Frysningslaboratorium, hvor de Forædlingsvirksomheder, der ikke har et saadant, kunde faa deres Materiale afprøvet. Ligeledes vilde det være naturligt, at der under samme Forsøgsvirksomhed oprettedes Laboratorier og Drivhuse, hvor den nødvendige Afprøvning af Forædlingsmateriale i Smitteforsøg med de vigtigste Sygdomme kan foretages o. s. fr. Blev disse Undersøgelser gennemført gratis, vilde det være en udmærket Støtte for Forædlingsvirksomheden.

Saafremt Det kgl. danske Landhusholdningsselskab kunde bidrage til en saadan Løsning af disse Problemer, vilde det kunne faa megen Betydning.

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1941.

VI.

Beretning fra Statskonsulent W. A. Kock.

I det store og hele har min Virksomhed formet sig som en Fortsættelse af de nærmest foregaaende Aars Arbejde, og jeg har i saa stor Udstrækning som muligt deltaget i de iværksatte Opgaver til saavel selve Avlens som Ægproduktionens Forbedring. De unormale Forhold, som vor Fjerkræavl er ude for, har ikke i væsentlig Grad svækket Interessen for Tilslutningen til de fra forskellig Side iværksatte avlsmæssige Foranstaltninger, omend Besætningerne gennemgaaende er blevet mindre.

Min nære og dygtige Medarbejder gennem mange Aar, Konsulent Løvendahl Jensen's Død og Ansættelsen af Konsulent Davidsen i hans Stilling nødvendiggjorde, at jeg som Medlem af Statens Fjerkræudvalgs Bedømmelsesudvalg tilsaa saa mange som muligt af Deltagerne i Statens Fjerkræudvalgs Landskonkurrence mellem hele Hønsehold. Jeg naaede saaledes i Løbet af indeværende Foraar og Sommer at faa besøgt 79 af Konkurrencedeltagerne i Landets forskellige Egne, og jeg har det Indtryk, ogsaa fra Besøg paa andre Steder, at der trods Tiderne arbejdes godt og maalbevidst inden for vore fremragende Avlsfjerkræbesætninger. Det gælder ikke mindst med Hensyn til Forbedringen af Individernes Type, særlig inden for Italienerracen, der nu gennemgaaende fremtræder med lang Krop- og Ryglængde, gode, brede Sider, god Brystfylde og i det hele taget med betydelig bedre Kroprummelighed end for blot nogle Aar tilbage, og der er saaledes et godt Materiale at bygge videre paa, naar Tiden er inde dertil. I denne Forbindelse bør det iøvrigt anføres, at Salget af Rugeæg og daggamle Kyllinger fra de i Statens Fjerkræudvalgs Konkurrence deltagende Hønsehold efter Forholdene gennemgaaende har været godt, sine Steder endog betydeligt, hvilket sikkert kan tages som et Vidnesbyrd om, at man inden for de almindelige Hønseholderes Kreds mere og mere faar Forstaaelsen af, at det gælder om at udnytte det gode Avlsmateriale.

Ogsaa under de nuværende Forhold er det i høj Grad nødvendigt, at der vedblivende gøres et Arbejde for at fremme Æggenes Kvalitet, ikke mindst gennem et Oplysningsarbejde ude hos Producenterne, en Opgave, som Statens Ægudvalg gennem sine Konsulenter stadig lægger megen Vægt paa. Selv om Forholdene for Rugning og Kyllingeopdræt byder paa store Vanskeligheder, gælder det vedblivende om som det

mest indbringende at holde unge, livskraftige, velopdrættede Høns af god Afstamning, men desværre har mange ladet sig friste til at beholde de ældre til Udsætning tjenlige Brugshøner et Aar længere. Det var derfor naturligt, at Statens Ægudvalg i afvigte Foraar saa en Opgave i at lade afholde en større Række Foredragsmøder med det Formaal trods den svigtende Petroleumstildeling at skabe en øget Interesse for Tillæg af Kyllinger og for andre for Hønseholderne aktuelle Spørgsmaal.

Tilslutningen til Kontrolstationen for Høns paa Favrholm, der efter Udvidelsen nu kan rumme 128 Kontrolhold, er stadig god, og det er i Fremtiden Tanken at lade de bedste Besætninger, der deltager i Statens Fjerkræudvalgs Landskonkurrence mellem hele Hønsehold, og inden for hvilke der udrettes et særlig godt og omfattende Avlsarbejde, faa Adgang til at indsende mere end ét Kontrolhold til Favrholm.

Der har i Aar været en Del Kokcidiose blandt Kyllingerne, der mange Steder sikkert ogsaa paa Grund af Vanskelighederne med at skaffe det rette Foder i tilstrækkelig Mængde, og fordi Rugningen kom sent i Gang, gennemgaaende næppe har været saa gode som tidligere Aar. Naar Talen gælder Fjerkræsygdomme, er der iøvrigt god Grund til at henlede Opmærksomheden paa den vedtagne Lov om Bekæmpelse af Tuberkulose hos Kvæg, Svin og Fjerkræ, hvori der findes flere Bestemmelser af Interesse for Fjerkræholdere.

De senere Aars ualmindeligt strenge Vintre har bevirket, at de overvejende let byggede Hønsehuse har været alt for kolde, saa det er gaaet mere eller mindre ud over Æglægningen. Det vil imidlertid hjælpe meget til at gøre Husene lunere, om man anvender Forhæng foran Hønsenes Siddeplads og Vinduerne, rigeligere med Gulvstrøelse, anbringer flere Høns i Husene og navnlig gør Hønsenes Soveplads saa lun som mulig, bl. a. ved at udfore denne med lunende Materiale og f. Eks. over Hønsenes Soverum opsætter Brædder under Tagspærene. Halmmaatter kan ogsaa gøre god Fyldest, og det skal i denne Forbindelse anføres, at det i Kanada med den meget strenge Vinterkulde er almindeligt under Hønsehusenes Tag, der gennemgaaende er Saddeltag, at anbringe et af Lister holdt Halmlag, der luner og samtidig optager Fugtigheden.

Medens Hønsene herhjemme i vide Kredse er Genstand for en planmæssig Avl, gaar det inden for Ande-, Gaase- og Kalkunavlen kun smaat med det egentlige Avlsarbejde saasom Æglægningskontrol gennem Brugen af Kontrolreder, Mærkning af Afkom og Stambogsføring. Paa dette Omraade vil der i Fremtiden være meget at udrette. Sine Steder her i Landet ses mange Gæslinger — ikke mindst inden for Smaabrugene, som køber Rugeæggene — der udruges af Høner, hvorefter Gæslingerne opdrættes i letflyttelige Folde eller Bure, der ofte anbringes langs Grøftekanterne. Der er her Tale om et lønnende Opdræt, idet Gæslingerne, der er lette at passe, for en meget stor Del kan leve af Græs, andet saftigt Grønt og Rodfrugter. Der tiltrænges nyt Blod, ikke alene inden for vore Gaasebesætninger, men ogsaa og i særlig Grad for Kalkunernes Vedkommende, hvilket desværre næppe lader sig gøre for Tiden. Amerika er Stedet, hvorfra der en-

gang med Fordel kan importeres bronzefarvede Kalkuner, der er af den rette Type bl. a. med Hensyn til Kropdybde, Brystbredde og Kødfylde, og fra Tyskland vil der kunne faas gode Emdenergæs og sikkert ogsaa hvide Italienergæs, der særlig i Type, men muligvis ogsaa i Æglægningsevne, overgaar vort hjemlige Materiale.

Som sædvanlig har jeg i min Egenskab af Statskonsulent og Medlem af forskellige Udvalg i stor Udstrækning været til Møder og Forhandlinger bl. a. i Landbrugsministeriet, Handelsministeriet, Statens Husdyrbrugsudvalg, Statens Fjerkræudvalg, Statens Ægudvalg, Statens Kornkontor, Landbrugsministeriets Fjerkræeksportudvalg, Landhusholdningsselskabet, Fordelingskontoret og Priskontrolraadet, Fællesudvalget for Fjerkræavlen og De samvirkende sjællandske Landboforeningers Fjerkræudvalg. Endvidere har jeg deltaget i en Del Ægskøn, afgivet Indberetninger, haft mange Sager til Udtalelse og gennemgaaet Regnskaber vedrørende Statstilskud til Fjerkræavlen, ligesom megen af min Tid er medgaaet til Rejser og Affattelse af skriftlige Arbejder. I Lighed med tidligere Aar har jeg beskæftiget mig en Del med Statens Ægudvalgs og Statens Fjerkræudvalgs Arbejde som Formand for de nævnte Udvalg og ledet Statens Fjerkræudvalgs Aarsmøde, hvor jeg aflagde Beretning om det inden for Udvalget i det forløbne Aar udfoldede Arbejde og omtalte de Problemer, som har meldt sig for Fjerkræavlerne under de vanskelige Produktionsforhold.

Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejdes Kursus i 1942.

Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejde afholder i Efteraaret 1942 to Kursus:

19.—21. Oktober: Husholdningskursus paa Aarhus Universitet.

26.—29. Oktober: Kursus i Plantesygdomme paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole.

De to Kursus er beregnet for henholdsvis Husholdningskonsulenter og Husholdningslærerinder og Landbrugskonsulenter og Landbrugslærere samt andre Medlemmer af de i Samvirksomheden deltagende Organisationer.

Andre Interesserede vil efter Aftale med Samvirksomhedens Sekretariat være velkomne til at overvære Kursusene eller eventuelt enkelte Foredrag. Deltagelse er gratis.

Indmeldelse til de to Kursus sker inden henholdsvis *15. Oktober og 20. Oktober* til Samvirksomhedens Sekretariat, Rolighedsvej 26, København V.

Plan for Husholdningskursus

ved Aarhus Universitet 19.—21. Oktober 1942.

Alle Foredrag afholdes i det store Auditorium paa Biokemisk Institut.

Mandag den 19. Oktober:

Kl. 9: Professor, Dr. med. Sk. V. Gudjónsson: *Ernæringsproblemer i Forbindelse med Rationeringen.* I.

Kl. 10½: Kursusudvalget har henstillet til Forstanderinde for „Fackskolan för huslig ekonomi", Uppsala: Frk. Anna Schenström at holde et Foredrag om de nuværende svenske Ernæringsforhold. Skulde det ikke være muligt for den svenske Foredragsholder at faa Indrejsetilladelse, vil de tre efterfølgende Foredrag blive afholdt henholdsvis Kl. 10½, 13½ og 15.

Kl. 13½: Professor, Dr. med. S. L. Ørskov: *Om Cellemembranernes Gennemtrængelighed.*

Kl. 15: Professor, Dr. med. Sk. V. Gudjónsson: *Ernæringsproblemer i Forbindelse med Rationeringen.* II.

Kl. 16¼: Økonoma Frk. Ellen Margr. Kelstrup: *Hjemkonsulentens Arbejde.*

Tirsdag den 20. Oktober:

Kl. 9: Afdelingsleder, Civilingeniør H. H. Paulli: *Erstatningsstoffer inden for Fødevareindustrien.*

Kl. 10½: Overlæge, Dr. med. Aage Th. B. Jacobsen: *Nyere Synspunkter vedrørende Sygekost.*

Kl. 13½: Professor, Dr. med. F. Schønheyder: *Forbrændingsprocesser i Organismen.* I.

Kl. 15: Besøg i Aarhus kommunale Folkekøkken og i Fabrikant P. Baunsgaards Virksomhed.

Kl. 20 prcs.: *Folkets Hus:* Professor J. P. A. Skautrup: Foredrag og Oplæsning. I øvrigt: Frit Samvær. (Der serveres 3 Stk. Smørrebrød, Øl og Kaffe. Kursusdeltagerne betaler herfor Kr. 2,50 alt incl. Husk: 15 g Smør- samt 60 g Rugbrødsmærker).

Onsdag den 21. Oktober:

Kl. 9: Professor, Dr. med. F. Schønheyder: *Forbrændingsprocesser i Organismen.* II.

Kl. 10½: Professor, Dr. med. S. L. Ørskov: *Iagttagelser vedrørende Kredsløb og Aandedræt.*

Kl. 13½: Konsulent Frk. Cath. Holmsgaard: *Kostundersøgelserne som Vejledning i den nuværende Situation.*

Kl. 15: Cand. oecon. Fru Grethe Philip: *Husholdningsøkonomien og Samfundet.*

Kursuset afsluttes Kl. ca. 17.

Plan for Kursus i Plantesygdomme.

Samvirksomhedens Efteraarskursus paa Den kgl. Veterinær- og Landbohøjskole Mandag d. 26.—Torsdag d. 29. Oktober 1942.

Mandag den 26. Oktober:

Kl. 14: Afdelingsbestyrer Chr. Stapel: *Kemiske Bekæmpelsesmidler.* I.

Kl. 15¾: Assistent, Havebrugskandidat Frk. Gudrun Johansen: *Hørsygdomme.*

Tirsdag den 27. Oktober:

Kl. 8½: Amanuensis, cand. mag. N. Fabritius Buchwald: *Øvelser vedrørende Fremstilling af Præparater til Skolebrug.*

Kl. 10¾: Afdelingsbestyrer Chr. Stapel: *Kemiske Bekæmpelsesmidler.* II.

Kl. 14: Professor, Dr. phil. C. Ferdinandsen: *Arbejdet inden for Landbrugsministeriets Tilsyn med smitsomme Plantesygdomme.*

Onsdag den 28. Oktober:

Kl. 8½: Amanuensis, cand. mag. N. Fabritius Buchwald: *Øvelser vedrørende Hørsygdomme, Brand, Rust m. m.* I.

Kl. 10¾: Dr. agro. Henning P. Hansen: *Viroser.*
(Foredraget afholdes i det nye Auditorium i Slagterilaboratoriets nye Bygning, Bülowsvej 13 ved Indgangen fra Thorvaldsensvej.)

Kl. 14: Forstander, cand. mag. Ernst Gram: *Forsøg med Benzolforbindelser.*

Kl. 15¾: Afdelingsbestyrer, Dr phil. P. Bovien: *Faktorer, der paavirker Insekternes Individantal.* I.

Torsdag den 29. Oktober:

Kl. 8½: Amanuensis, cand. mag. N. Fabritius Buchwald: *Øvelser vedrørende Hørsygdomme, Brand, Rust m. m.* II.

Kl. 10¾: Dr. agro. Henning P. Hansen: *Kartoffelviroser.*

Kl. 14: Dr. Sv. G. Larsson: *Om Bladlusenes Spredning i Markerne, specielt for Bedelusens og Ferskenlusens Vedkommende.*

Kl. 15¾: Afdelingsbestyrer, Dr. phil. P. Bovien: *Faktorer, der paavirker Insekternes Individantal.* II.

Alle Foredrag (undtagen Onsdag Kl. 10¾) i Auditorium A., Roligheds-vej 23, alle Øvelser i Plantefysiologisk Laboratorium samme Sted.

Kursuset afsluttes Kl. ca. 17.

Udkomne Bøger.

Meddelelser fra Statens veterinære Serumlaboratorium. Nr. 206: De som Rottegift anvendte Strandløgs- og Thalliumpræparater og disses Giftighed for Svin. Af. M. Christiansen og H. C. Momberg-Jørgensen. Særtryk af Medlemsblad for Den danske Dyrlægeforening. 24 Aarg., 1941. 36 Sider. *Nr. 210: Om Paalideligheden af Drægtighedsprøverne hos Hoppen.* Af K. Grønlund Thomsen. Særtryk af Maanedsskrift for Dyrlæger. LIII. 1941. 24 Sider.

Forsøg med Stammer af Hvidkløver 1934—40. Ved Josef Hansen. 18 Sider. *Kartoflernes Vægtfylde og deres Indhold af Tørstof og Stivelse.* Ved R. K. Kristensen. 11 Sider.— *8 Aars Dyrkningsforsøg med Aspargessorter 1933—40.* Ved Edvard Christiansen. 14 Sider. — *355.—357. Beretning fra Statens Forsøgsvirksomhed i Plantekultur.* (G. B. N. F., Kbhvn. 1942).

Danmarks Statistik. Statistisk Aarbog 1942. Udgivet af Det statistiske Departement. 303 Sider. (Kbhvn. 1942).

Stambog over Heste af belgisk Race. Bind IX. Hingste Nr. 605—715. Hopper Nr. 2998—3639. Udarbejdet af Konsulent Holger Hansen. Udgivet af De samv. danske Landboforeningers Udvalg for Stambogsføring over Heste af belgisk Race. 185 Sider. (Odense 1942).

Fællesudvalget for Fjerkræavlens Virksomhed 1941—1942. Ved W. A. Kock. 12 Sider. (Kbhvn 1942).

Statens Redskabsprøver. Fortsat *Prøve med Roeoptagere til Fodersukkerroer.* 8 Sider. (Kbhvn 1942).

Norske Forsøksresultater i Jord- og Plantekultur. Sak- og Forfatterregister 1850—1940. Utarbeidet for Landbruksdepartementet av Øivind Nissen. 246 Sider. (Oslo 1942).

Landbrugets Gældsforhold. Prioritering og Konvertering m. v. Hvad der bør iagttages ved Køb af Ejendomme. Af Creditkassedirektør Aksel Jensen. Særtryk af Dansk Landbrug. 72 Sider. (Kbhvn. 1942).

Bidrag til de tidligere dansk-vestindiske Øers økonomiske Historie med særligt Henblik paa Sukkerproduktion og Sukkerhandel. Af. P. P. Sveistrup. Udgivet af Institutet for Historie og Samfundsøkonomi. 119 Sider. (Kbhvn 1942).

Beretning fra Bestyrelsen for Tuborgfondet med Regnskab for Aaret 1941. 27 Sider. (Kbhvn 1942).

Haandbog for Dansk Ingeniørforening. 12. Udgave. 291 Sider. (Kbhvn. 1942).

Mindre Meddelelser.

Uddeling af Præmier vedrørende Landbrugets Binæringer.

Af Midler af *Redaktør J. Pedersen-Bjergaards Legat* uddeler Det kgl. danske Landhusholdningsselskab forskellige Præmier for fremragende Virksomhed paa Landbrugsbinæringernes Omraade.

Legatstifteren ønskede, at der ved Vurderingen af de opnaaede Resultater skulde lægges særlig Vægt paa følgende:

1. Ansøgernes opnaaede økonomiske Resultater, regnskabsmæssigt bevist.
2. Den Ordenssans og Omtanke, der er lagt for Dagen.
3. Praktisk Selvhjulpenhed og Børnenes Opdragelse til Arbejdsdeltagelse.
4. Mønsterværdig Benyttelse af Arealet, især hvis der dertil knyttes en af Landbrugets Binæringer, først og fremmest Fjerkræavl, men ogsaa Biavl, Frugtavl, Faarehold, Gedehold, Kaninavl o. s. v.

Ansøgninger bør til Vejledning for Bedømmelsesudvalget være ledsaget af *Vidnesbyrd fra sagkyndig Side.*

Ansøgninger om at komme i Betragtning ved Uddeling af Præmierne eller Indstillinger dertil kan indsendes paa almindeligt Brevpapir (Skema benyttes ikke) til *Det kgl. danske Landhusholdningsselskab,* Rolighedsvej 26, København V., *inden 1. November 1942.*

Landbrugets Prisforhold i August Maaned 1942.

(Ved Det landøkonomiske Driftsbureau).

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	1941			1942		
	Hele Aaret	Jan. -Aug.	Aug. Md.	Jan. -Aug	Juli Md.	Aug. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (ab Mejeri)[1]	25,61	25,69	25,46	25,95	25,95	25,95
Smør, Notering	389	389	389	389	389	389
do. do. + Tillæg	437	439	434	445	445	445
Ost, 20 pCt.	198	198	199	199	199	199
Æg	201	185	215	223	236	236
Slagterisvin, (sl. V.)	237	236	236	247	248	248
Slagtekøer, Kbh., 1. Kl. (lev. V.)	122	120	141	128	135	136
Stude og Kvier, Esbjerg, 1. Kl. (lev. V.)	115	114	118	118	118	118
Unge Heste, Odense, Kr. pr. Stk.	1944	1867	2100	2234	2300	2400
Smaagrise, Køge, Kr. pr. Stk.	41	47	45	44	57	60
Kælvekøer, Odense, 1. Kl., Kr. pr. Stk.[2]	677	660	670	722	710	731
Hvede,	28,42	28,00	28,00	29,25	29,25	29,25
Rug,	29,42	29,00	29,00	30,25	30,25	30,25
Byg, 2/r.,	25,42	25,00	25,00	26,25	26,25	26,25
Havre,	25,42	25,00	25,00	26,25	26,25	26,25
Hø	33,04	32,25	33,00	40,44	43,00	29,25
Hvidkløverfrø	783	604	735	976	—	900
Hundegræsfrø	192	147	218	252	—	260
Alm. Rajgræsfrø	185	159	210	221	—	225
Ital. do.	172	151	208	204	—	220
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	23,21	23,10	23,40	23,63	23,00	23,00
Sv. Ammoniak	23,50	23,33	23,65	23,96	24,20	24,20
40 pCt. Kaligødning	19,67	19,70	19,85	19,72	19,75	19,75

[1]) Inkl. Tillæg.
[2]) Bestaaet Tuberkulinprøven.
Korn = Maksimalpriser.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	1941			1942		
	Hele Aaret	Jan. -Aug.	Aug. Md.	Jan. -Aug.	Juli Md.	Aug. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	244	245	242	247	247	247
Smør, Notering	186	186	186	186	186	186
do. do. + Tillæg	209	210	208	213	213	213
Ost	347	347	349	349	349	349
Æg	170	157	182	189	200	200
Slagterisvin	244	243	243	255	256	256
Slagtekøer (København)	210	207	243	221	233	234
Stude og Kvier (Esbjerg)	189	187	193	193	193	193
Unge Heste (Odense)	264	253	285	303	312	326
Hvede	206	203	203	212	212	212
Rug	247	243	243	253	253	253
Byg, 2/r.	197	194	194	204	204	204
Havre	211	207	207	218	218	218
Hø	481	469	480	589	626	426
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	120	120	121	122	119	119
40 pCt. Kaligødning	165	165	167	165	166	166
Vejet Prisindeks for:						
Mejeriprodukter	217	218	216	221	221	221
Husdyrprodukter, ialt	219	217	225	228	231	232
Korn	210	207	207	216	216	216
Planteprodukter, ialt	247	244	246	275	283	278
Landbrugsprodukter, ialt	**221**	**219**	**226**	**231**	**235**	**235**
Kunstgødning	169	168	170	168	167	167
Markfrø	238	238	238	366	366	366

Ungdomsskolelovene af 1942.

Af Landbrugslærer *Vagn Fog-Petersen*, Dalum.

„I de senere Aar har der i Befolkningen været en voksende Forstaaelse af den Fare, der opstaar for den enkelte og Samfundet, naar den tekniske og faglige Udvikling løber fra Personlighedsudviklingen. Det var paa denne Baggrund og udfra Ønsket om at give det almene, det folkelige en mere fremskudt Plads i dansk Ungdoms Uddannelse, at Udvalget blev nedsat." Saadan skrives der i Indledningen til den Betænkning, som i December 1940 blev afgivet af det af Undervisningsministeriet nedsatte Ungdomsudvalg.

Særlig er det værd at lægge Mærke til Fortsættelsen: „Selve Trangen til at faa Del i de Goder, som Nutidens tekniske Udvikling ubestrideligt har frembragt, og de stadigt stigende Krav til faglig Dygtiggørelse bevirker, at man let taber den personlighedsskabende Opdragelse og Uddannelse af Syne, og at alt for mange unge ikke vil eller kan afse den fornødne Tid for Udviklingen af deres Personlighed. Hvor der skulde raade Harmoni, træder i Stedet Splittethed, aandelig Rodløshed og manglende personlig Bærekraft over for Livets Tilskikkelser."

Og videre skrives der i denne Indledning om, at Udviklingen i vort Land — som i de fleste folkestyrede Lande — giver det enkelte Menneske større Betydning som Samfundsborger. Der stilles i et folkestyret Land stadig større Krav til den enkelte Borgers Tænkeevne og Dømmekraft, ja, vort Lands Udvikling og Skæbne kan i uoverskuelig Fremtid blive afhængig af disse Egenskabers Kvalitet.

„Heraf opstaar Erkendelsen af det nødvendige i at opdrage de unge til Forstaaelse af Livets Mening og Sammenhæng og vække dem til Selvbesindelse. Samfundsmæssigt kræver Tiden Opdragelse af en ansvarsbevidst og handledygtig Ungdom med

Evne til selvstændig Meningsdannelse, en Ungdom med Samfundssind og klar Forstaaelse af, at Friheden forpligter."

Selv om man med Rette kan sige, det er Tidens Tendens, at Ungdommen og de ældre med for den Sags Skyld søger Lærdom og søger Udvikling, saa kan det vist ikke siges, at ovennævnte Nødvendighed tilnærmelsesvis er opfyldt.

En af de Mænd, der i vort Land har mest at gøre med Oplysningsvirksomhed, har sagt, at „Overbalance til Teknik er stærkt til Stede i Ungdommens Opdragelse og Uddannelse i Dag." Mon ikke vi netop heri finder Aarsagen til, at „hvor der skulde raade Harmoni, træder i Stedet Splittethed?"

Hvor kan nu Aarsagerne til denne Skævhed findes? Derom spørger man uvilkaarligt, for det kan jo nok siges at være mistrøstigt at maatte skrive saadan i Folkehøjskolens Fædreland. Folkehøjskolen, som mere end nogen anden Skoleform har taget Sigte paa Personlighedsudviklingen, er en saa egenartet, dansk Skoleform, at intet andet Land har frembragt noget tilsvarende. Den har utvivlsomt haft stor Betydning for Samfundslivet og Foreningslivet herhjemme og først og fremmest for hele Landbrugets Udvikling; men en af Aarsagerne til den manglende Balance er netop, at Folkehøjskolen ikke fik fat i de brede Lag uden for Landbostanden. Det er saa meget værre, som den tvungne Barneundervisning herhjemme er udansk. Landsbyskolen undtaget er Skolerne herhjemme bygget ovenfra: Universitet, Gymnasium, Realskole, Mellemskole, saa Børnene allerede adskilles i 10—11 Aars Alderen. Det er Eksamens-Uvæsenet, som paa dette tidlige Tidspunkt stikker sin Næse ind i Barneskolen. „Tiden kræver Eksaminer," siger man; men er det ikke Teknikkens Krav, vi i Virkeligheden er stillet overfor.

Iøvrigt er Eksaminer i sig selv vel ingen Skade til, blot de levner Tid til Personlighedsudviklingen. Men det gør de bare ikke i de fleste Tilfælde. Forstander *Arvin,* Statens Lærerhøjskole, har udtrykt det saaledes: „Ved Skoleloven af 1903 blev der bygget Bro mellem Folkeskolen og den højere Skole. Men der indtraadte samtidig den Skævhed, at man satte det akademiske Dannelsesideal i Stedet for det folkelige. Der aab-

nedes Mulighed for alle til at opnaa den højeste Dannelse, men Vejen dertil kom desværre til at pege mod Universitetet i Stedet for — hvad der vilde have været meget bedre — mod Folkehøjskolen."

Vi har i vor Iver for at lære noget, for at dygtiggøre os — hvilket vi vel ellers ikke er at laste for — i vor Søgen efter Oplysning glemt, hvad *Grundtvig* skrev for over 100 Aar siden (1839):

„Oplysning være skal vor Lyst, er det saa kun om Sivet,
men *først og sidst* med Folkerøst Oplysningen om Livet;
den springer ud af Folkedaad og vokser, som den vugges,
den straale i vort Folkeraad, til Aftenstjernen slukkes."

Og dog, alle Steder er det heldigvis ikke glemt. Det har aldrig været Mode blandt danske Pædagoger at tale om Ungdomsopdragelse. Man taler om Ungdommens Uddannelse, men derfor øves der alligevel megen god og opdragende Undervisning ud over Landet. Det er ikke blot Folkehøjskolens Lærere, der kan give deres Undervisning det opdragende Islæt, der gør den udviklende. Derom er der mange, der har gode Vidnesbyrd fra deres Barndomsskole. En Skoles Værdi kan ikke altid læses direkte af Timeplanen.

Naar Undervisningsministeren i November 1938 under Finanslovdebatten udtalte, at han ansaa det for nødvendigt at faa kyndige og interesserede Ungdomsskolefolk til at drøfte Højskolens Udbygning og eventuelt nye Former for Ungdomsskolearbejdet, ja, saa skyldes det utvivlsomt, at man paa dette højeste Sted af egen Ungdomserfaring kendte de frie Ungdomsskolers Værdi. Maaske — det kan vi ikke vide — gjorde Fornemmelser, lignende de her ovenfor nævnte, ogsaa noget til, at denne Sag blev taget op. Den er altsaa ikke et Produkt af Folkestemningen efter 9. April, som nogle maaske kunde være fristet til at tro. Ja, det kan jo godt være, Lovforslagets Gang gennem Rigsdagen er blevet lettet som Følge af Tidernes Udvikling. Meget kunde tyde derpaa. I hvert Fald er det karakteristisk, at Undervisningsministeren efter nedennævnte Lovfor-

slags første Behandling i Folketinget kunde udtale: „En saa fuldtonende Enighed, jeg kunde næsten sige Bekendelse til den danske Folkehøjskole, er der aldrig før givet i den danske Rigsdag."

Den 10. Januar 1939 nedsatte Undervisningsministeren under eget Forsæde et meget alsidigt sammensat Udvalg med den Opgave at „overveje hele Spørgsmaalet om Ungdommens Udvikling og Uddannelse paa folkelige, kulturelle og samfundsmæssige Omraader og undersøge Nødvendigheden af Ændringer i den bestaaende Lovgivning om Skoler for Ungdommen samt at overveje og fremkomme med Forslag om nye Former for Ungdomsskolearbejdet i det hele."

Da Højskolerne talmæssigt set har været stillestaaende i den sidste Menneskealder, medens Danmarks Befolkning er steget med 50 pCt., og da Højskolen hovedsagelig har faaet sin Elevtilgang fra Landbefolkningen, samledes Interessen i første Omgang om de to Spørgsmaal: *Hvordan kan man drage flere unge til Højskolen,* og *hvorledes skal man udbygge Højskoleundervisningen til at være en Skole ogsaa for Byernes unge?* Iøvrigt ansaa man det ogsaa for rigtigst i Overvejelserne at anlægge et andet Synspunkt for Ungdommen under 18 Aar end for den mere modne Ungdom. Medens man var enige om, at Undervisningen for den sidstnævnte maatte være frivillig, fordi almene, menneskelige og samfundsmæssige Spørgsmaal ikke med Udbytte kan behandles, hvis Eleverne er tvunget paa Skolebænken, saa havde man ikke de samme Betænkeligheder m. H. t. de helt unge, hvor Undervisningen, som det siges i Indledningen, „uden at tabe det almene af Sigte knyttes nærmere til det konkrete Indhold af Ungdommens Arbejds- og Ideverden." For denne Del af Ungdommen kunde der altsaa være Tale om, at Undervisningen skulde gøres tvungen. I Erkendelse af, at disse store Spørgsmaal ikke lod sig løse ved en enkelt Lov, deltes det store Udvalg i 4 Underudvalg, som saa delte Opgaverne imellem sig paa den Maade, at et Underudvalg tog sig af den Opgave at udarbejde Forslag for „Undervisningen af unge i Alderen 14—18 Aar", et af „Revision af Lov om Statstilskud til Folkehøjskoler og Landbrugs-

skoler af 29. April 1913", et af „Nye Højskoleformer, særlig for Byungdommen" og endelig arbejdede et med den paatænkte Ungdomsskole for den ufaglærte Ungdom.

1. *Lov om Folkehøjskoler og andre tilsvarende Skoler for den voksne Ungdom.*

Denne Lov, der blev vedtaget paa Rigsdagen i Juni Maaned d. A. og fik kongelig Stadfæstelse den 4. Juli 1942, er en Afløser af ovennævnte gamle „Lov om Statstilskud til Folkehøjskoler og Landbrugsskoler af 29. April 1913". Det tør nok siges, at der i de Kredse, der skulde nyde godt af denne Lov, var megen Betænkelighed ved den Udformning, Lovforslaget havde, da det forelaa som Betænkning fra Ungdomsudvalget; siden vist i mindre Grad, da det blev forelagt paa Rigsdagen i dette Foraar. Men det er ikke Meningen eller Opgaven her at gøre Rede for Lovens Tilblivelseshistorie udover det, der allerede er nævnt i Indledningen. Formaalet med denne Oversigt er en Sammenligning mellem den gamle Lov og den nye, herunder at tage op til Drøftelse de Goder, eventuelt Problemer, som den nye Lov byder, eller som den kan tænkes at komme til at byde, naar den nu skal føres ud i det praktiske Liv*).

Det blev under Rigsdagsforhandlingerne om denne Lov sagt, at den danske Stat — det *danske Folk stod i Gæld til Højskolen.* Om den nye Lov, som den nu foreligger, har man sagt fra anden Side, at den var Rigsdagens — Folkets Gave til Højskolen. Man kunde maaske have Lov at sammenfatte dette derhen, at Regeringen afbetaler sin Gæld til Højskolen. Om denne Gæld overhovedet kan afbetales, er et stort Spørgsmaal, men det er vist en almindelig Opfattelse, at den nye Lov, saadan som den ser ud til at skulle administreres, vil lette Højskolernes Arbejde en hel Del.

Som Loven nu fremtræder, adskiller den sig fra de tidligere Love paa 3 Hovedpunkter:

---

*) Bemærkningerne til disse Love var ikke udkommet, da denne Artikel blev udarbejdet.

1) *Den er ikke paa samme Maade som disse en „Beskyttelseslov" for bestaaende Højskoler, idet Oprettelsen af nye Højskoler er væsentligt lettet ved de nye Regler.*
2) Den giver *ændrede Regler for Statstilskudet til Højskolerne.*
3) Den har til *Hensigt at give større Elevunderstøttelser.*

Foruden disse Hovedpunkter er der naturligvis en Del andre Omraader, hvor det nye adskiller sig fra det gamle.

1) Allerede i Lovens Navn er det antydet, at denne Lov er mere omfattende end sin Forgænger. Medens den gamle Lov kun nævnte de egentlige Højskoler og Landbrugsskolerne, tager den nye da ogsaa flere Kategorier med.

Selve Navnet Højskole er for saa vidt internationalt, som man i mange Lande bruger det som Betegnelse for den højere Skole, for Læreanstalter, der har erhvervsmæssig Uddannelse til Formaal, Akademier m. v. Men hvor dansk en Foreteelse Folkehøjskolen er, har vi et godt Bevis paa, idet vi i almindelig dansk Sprogbrug ved Højskoler netop forstaar Folkehøjskoler.

Da disse Skoler begyndte deres Virksomhed, først i Rødding 1844 og siden med *Kristen Kold* i Ryslinge, hvor han fandt den Form, der skulde blive varig, da var det Skoler, hvis Formaal udelukkende var — sagt med Kolds egne Ord, at „sætte Eleverne i Gang, saa de aldrig gik i Staa", medens det ikke kom saa meget an paa at give reale Kundskaber. Denne Linie blev fastholdt af de to første Generationer, der virkede i Folkehøjskolens Tjeneste. Men som Tiden eller den tekniske Udvikling stillede større og større Krav om faglig Kunnen, faldt mange Højskoler for Fristelsen til at tage forskellige faglige Discipliner op for derved at gøre Skoleplanen mere tillokkende, idet mange Elever paa Forhaand har Ønske om at faa noget „haandgribeligt" ud af deres Skoleophold. Denne Tidens Tendens har bevirket, at Grænserne mellem de forskellige Højskoleformer med Specialundervisning paa den ene Side og Landbrugsskoler, Haandværkerskoler m. fl. paa den anden er blevet mere og mere udflydende. Derfor skriver den nye

Lovs § 1, at man støtter 3 Slags Skoler, der skal være Kostskoler, nemlig:

a. *Folkehøjskoler* — eventuelt med Fagafdeling,
b. *Faghøjskoler,* der giver et enkelt Fag en fremtrædende Plads,
c. *Landbrugsskoler, Husmandsskoler og Havebrugsskoler.*

Det skal dog bemærkes, at det faar ingen praktisk Betydning i tilskudsmæssig Henseende for en Skole, om den godkendes under den ene eller den anden Gruppe*).

Den nye Gruppe: Faghøjskoler er egentlig taget med for at udvide Højskolens Begreb og tillade en mere faglig betonet Højskolevirksomhed end tidligere, dog saaledes, at *Hovedsynspunktet altid maa være en almendannende Undervisning.* Men paa den anden Side vil det nye vel ogsaa bevirke, at f. Eks. Gymnastikhøjskoler, Sygeplejeskoler o. lign. efterhaanden skilles ud fra de egentlige Folkehøjskoler, og denne Betegnelse i højere Grad kommer til at dække det Begreb, man oprindelig knyttede til Navnet.

Hvad Højskoler med *Fagafdelinger* angaar, gælder den Regel, at Eleverne skal deltage i Højskolens almindelige Undervisning efter Regler, der fastsættes af Undervisningsministeren. Det samme gælder for Fagafdelinger, der er knyttet til Landbrugsskoler. Hidtil gjaldt den Regel, at Elever paa Fagafdelingen skulde deltage i den almindelige Undervisning med mindst 24 Timer ugentlig. Denne Regel er det Meningen at opretholde ogsaa efter den nye Lov. Med Hensyn til Fagafdelingernes Timetal stilles der derimod ikke noget bestemt Krav fra Undervisningsministeriets Side. Kun med Hensyn til *Husholdningsafdelinger* er der i Cirkulære af 23. Marts 1933 stillet det Krav, at der skal være mindst 12 Timers ugentlig Undervisning i praktisk Køkkengerning, for at det kan kaldes Husholdningsafdeling.

Der er Grund til at tro, at Antallet af Skoler, Højskoler og i

*) I det følgende dækker Udtrykket „Højskole" disse Skoler.

hvert Fald Landbrugsskoler, der bibeholder deres Husholdningsundervisning som en „Afdeling" ved Skolen, vil blive mindre efter de nye Love af 4. Juli 1942. Der gælder nemlig efter disse Love nu de samme Regler for Godkendelse af og Tilskud til Højskoler og Husholdningsskoler. De Landbrugsskoler, der giver en virkelig Husholdningsundervisning i Sommermaanederne, og det er der ikke saa faa, der gør, bør maaske nok for dette Sommerkursus' Vedkommende søge Godkendelse som Husholdningsskole, idet de fleste af dem vist opfylder Betingelserne herfor. Det vilde indskrænke de Vanskeligheder og Misforstaaelser, som man i Praksis hyppigt er ude for bl. a. m. H. t. Elevunderstøttelserne, der maa søges paa forskellige Skemaer til Husholdningsskoler og til Husholdningsafdelinger ved Landbrugsskoler, og som iøvrigt ogsaa hidtil har været af forskellig Størrelse.

Naturligvis vilde det være mest praktisk, at Lærerne ved en Skole er under den samme Lov Sommer og Vinter, bl. a. fordi Understøttelses- og Pensionsordning er forskellig for de to Kategorier af Skoler. Husholdningsafdelingerne har gennem mange Aar gennemført en god Undervisning, men saa længe de maa opretholdes som „Afdelinger", er de pligtige til at give deres Elever 24 Timers almindelig teoretisk Undervisning, og det regnes blandt disse Skolefolk for et urimeligt stort Krav. Men nu er der altsaa Mulighed for, at disse Besværligheder kan løses ad den ovennævnte Vej, ja, eller eventuelt ved, at Kravet om de 24 Timer slækkes.

For *Kontrolkursus'* Vedkommende kunde Reglen om de 24 Timer almindelig Undervisning om Ugen ogsaa synes vanskelig at overholde, bl. a. fordi de fleste Landbrugsskoler har Undervisningen liggende saadan, at de helliger sig en hel Maaned ved det almindelige Landbrugskursus' Slutning til Kontroluddannelsen. I de senere Aar har man været nødt til at begynde saa smaat allerede inden Skolens Slutning. Følgen af dette kunde blive, at Kontrolkursus slet ikke godkendtes som Fagafdeling af Ministeriet. Saadan bliver det utvivlsomt for de Kursus, der ikke har Tilknytning til almindelig Landbrugsundervisning, medens Kursus, der har denne Forbindelse, nok

vil blive godkendt, selv om de ligger efter den egentlige Landbrugsskoletid.

Medens de Skoler, der ved denne Lovs Ikrafttræden var godkendte, ogsaa betragtes som godkendte efter den nugældende Lov, saa maa det bemærkes, at den nye Lovs § 3, Stk. 1, paabyder *alle Fagafdelinger godkendt paany*.

Et af de Maal, som man satte sig i Ungdomsudvalget, før disse Betænkninger til Lovforslaget blev udarbejdet, var at bøde paa den Ulighed mellem Land og By, som giver sig saa tydelig til Kende i Højskolernes Elevtilgang. At det er et stort og ædelt Maal at faa det samme Tag i Byens voksne Ungdom, som man har haft det i Landets, derom kan alle vist være enige. Men dertil kræves nok ikke bare en ny Ungdomsskolelov, og ej heller blot lidt andre Skoleformer, end den hidtil gængse inden for Folkehøjskolen, men der kræves sikkert først og fremmest de rigtige Mænd og Kvinder, Folk, der vil leve og arbejde for deres Sag, som de Mænd gjorde det, der begyndte Folkehøjskolen for snart 100 Aar siden.

Den nye Lov aabner nu Vej for nye Muligheder, idet der efter § 2 foruden ovennævnte Skoleformer efter Loven kan understøttes *Daghøjskoler,* der samler Eleverne til Undervisning og Samvær om Dagen, eventuelt med fælles Maaltider, men saaledes at Eleverne som Regel ikke bor paa Skolen. Om denne Paragraf skal faa nogen Betydning i Fremtiden, ved ingen. Det var i høj Grad ønskeligt, men den staar og falder med de Folk, der gaar ind i Arbejdet*).

Naar man i tidligere Tilskudslove til Høj- og Landbrugsskoler satte *nye Højskoler* i Karantæne, inden de kunde faa økonomisk Hjælp fra Statens Side, saa har det ledende Motiv i de lovgivendes Dispositioner vel været, at man kun vilde understøtte levedygtige Foretagender. Ifølge hidtil gældende Lov kunde nye Skoler ikke faa Statsunderstøttelse de første to Aar, og hvad der specielt i de senere Aar virkede meget strengere var, at de heller ikke kunde modtage statsunderstøttede Elever.

*) Den er udarbejdet ud fra det i Indledningen nævnte Formaal at udbygge Højskolen til ogsaa at være en Skole for Byernes unge.

Før Verdenskrigen — og den sidste Lov blev jo til inden den første Verdenskrig — stilledes der ikke saa store økonomiske Krav til Skolerne, som Tilfældet er nu til Dags. Det er som allerede nævnt ogsaa et af Hovedpunkterne i den nye Lov, at *den gør Oprettelse af nye Skoler meget lettere.*

Naar nye Skoler er blevet godkendt af Undervisningsministeren, har de straks Ret til at modtage statsunderstøttede Elever. Dertil kommer, at en godkendt Skole, naar den har været i Virksomhed i eet Finansaar og i dette har været besøgt af mindst 15 Aarselever, kan godkendes som berettiget til at modtage Statstilskud.

Foruden disse lettere Startvilkaar gives der i den nye Lov Regler for *Statslaan ved Oprettelse af nye Skoler* eller ved Omdannelse af ældre. Dette er noget helt nyt. Men af dette nye kan man ogsaa læse, at Staten ønsker flere Skoler oprettet og desuden, at den ønsker, at disse Skoler skal være, hvad man kalder *selvejende Institutioner.* En Hovedbetingelse for, at en Skole kan kaldes selvejende, er bl. a., at Skolens eventuelle Overskud bliver Skolens Ejendom og bevares til Styrkelse af dens Økonomi. Denne Driftsform er allerede almindelig for mange især større Skoler, og den maa anses for særlig heldig, efterhaanden som der bindes større og større Kapitaler i Skolerne.

Iøvrigt er det ikke noget nyt, at Staten træder til med Kapital ved Oprettelse af en Skole. Det er sket ved to Husmandsskoler, ved Flertallet af de tekniske Skoler, og det er lovfæstet i Lov af 10. Marts 1938 for Skoler til den landbrugsfaglige Undervisning.

Naar en ny Skole er godkendt (Lovforslagets Bestemmelse om, at Skolens Beliggenhed skulde godkendes, bortfaldt under Rigsdagsbehandlingen), naar den oprettes som selvejende Institution, naar den opføres af en Organisation, Forening eller stedlig Kreds, der selv skaffer $^1/_3$ af den nødvendige Kapital til Veje, og endelig naar Plan og Tegninger er godkendt af Undervisningsministeren, saa kan Staten yde et Opførelseslaan, der svarer til $^1/_3$ af Værdien. Dette Laan maa forrentes med 4 pCt. p. a., men det er afdragsfrit. Laanet er desuden uopsigeligt, saa længe Ejendommen anvendes til sit Formaal.

Ældre Skoler kan paa samme Maade opnaa Statslaan til Udvidelser eller Modernisering, og *bestaaende Skoler kan omdannes til en selvejende Institution og faa Statslaan,* hvis dens Forhold taler derfor.

At alle disse Regler til Lettelse af nye Skolers Oprettelse er kommet i denne nye Lov maa ses ud fra det Synspunkt, at de økonomiske Vilkaar er meget strammere nu, end de var ved tidligere Loves Tilblivelse. Men de maa ikke mindst ses ud fra det Synspunkt, at man fra det *offentliges* Side i de senere Aar i stigende Grad *anerkender Højskolernes opdragende Virksomhed.*

Om man ved nu at lette Kaarene for Oprettelse af nye Skoler vil opnaa Hensigten at faa flere og bedre stillede Skoler i Gang, og derigennem faa øget Højskolens Virksomhed blandt Ungdommen til Gavn for Land og Folk, ja, det er et Spørgsmaal, som mange stiller sig skeptisk overfor. Det er vel almindeligt anerkendt, at de Rørelser, der fødes under trange Kaar, indebærer den stærkeste Livskraft; men det er dog intet Bevis for, at en Lovgivning af den heromtalte Art ikke skulde kunne virke efter sit Formaal. Fremtiden vil vise det — men bevise det kan den ikke; thi de skjulte Kræfter, der i disse Aar synes at rejse sig i vort Folk, vil forhaabentlig virke *med* Loven.

Naturligvis er der ogsaa i den nye Lov ansat *Grænser for, hvor længe en Godkendelse kan opretholdes.* Reglerne gaar her i Hovedsagen ud paa at stille lidt strammere Krav om Mindstetallet af Aarselever ved en Skole. Desuden pointeres det nøjere end tidligere, at Eleverne for at kunne medregnes ved Opgørelsen af Aarselever maa have ofret deres Tid fuldstændigt paa Skoleopholdet. Elever, der hører til Forstanders eller Læreres Husstand eller staar i noget Tjenesteforhold under deres Skoleophold kan ikke medregnes.

2) Det Formaal, som man satte sig ved Ungdomsudvalgets Start, at drage flere unge til Højskolen, er selvfølgelig ikke opfyldt med Bestemmelser om lettere Adgang til Oprettelse af nye Skoler. Ja, de fleste vil vel endda sige — langtfra.

Mange Skoler gør det ikke. Og det maa vel desværre indrømmes, at gode Skoler — Forstandere og Lærere — magter heller ikke Opgaven, hvis den tredie Faktor: Det økonomiske Grundlag ikke er til Stede. Om Skolernes og Lærernes økonomiske Forhold drejer sig §§ 8—12.

Det bliver undertiden gjort gældende, at Højskolerne som frie Skoler tværtimod at tage mod større Tilskud fra Staten helt burde frigøre sig fra denne; men — som det siges i Udvalgsbetænkningen — det er urigtigt, at „Staten staar eller behøver at staa i et Modsætningsforhold til Højskolen som en fri Skole, og hvis Højskolen frigjorde sig for Støtte fra Staten, vilde det betyde, at den kun blev en Skole for de velhavende, men ikke en Skole for hele Folket." Og dette sidste var jo netop Lovens Formaal. Den nye Lovs Rammer giver da ogsaa Mulighed for *større Statstilskud til Skolerne, men specielt til Lærerne.* Og der er ingen, der af den Grund behøver at frygte for Højskolens Fremtid som fri Skole. Ej heller behøver Højskolefolk at have Samvittighedskvaler i den Anledning; thi — som Folketingsmand *Kristen Amby* udtrykte ved Lovens første Behandling: „Det er det danske Samfund og iøvrigt ogsaa den danske Stat, der staar i Gæld til det Arbejde, Højskolen har gjort", og videre, „at Statens Støtte i Forhold til den Betydning, Skolen har for Folket, i Virkeligheden er meget ringe."

Statstilskudet er efter den nye Lov at beregne efter følgende Satser:

1) Et Grundtilskud til alle Skoler paa 1000 Kr. Tidligere 500 Kroner.
2) $^2/_5$ af det til Forrentning og Vedligeholdelse af Skolens Bygninger medgaaede Beløb beregnet til 5 pCt. af Skolebygningernes Værdi og Værdien af Inventar og Skolemateriel. Denne Værdi fastsættes efter Vurdering.
   Hidtil var Bygningstilskudet 0,6 pCt. af Bygningernes Assurancesummer.
3) Halvdelen af Skolens Udgifter til Lærerløn med en vis Maksimums- og Minimumsbegrænsning for den enkelte

Lærers Løn. Tidligere eksisterede kun en lavere Maksimumsbegrænsning.

4) 35 pCt. af Udgifterne til Undervisningsmateriel som hidtil.

Hvor meget større *Statstilskud* Skolerne som saadan kan faa herefter, kan ikke afgøres, før den under Pkt. 2 nævnte Vurdering har fundet Sted — om det i det hele taget kommer til at betyde større Tilskud. Denne *Vurdering* skal inden for Provinserne foretages af stedlige Vurderingsmænd — Haandværkere — og saaledes at en enkelt Mand faar Overtilsynet hermed. Vurderingen skal foretages af Virksomheden som Skoleejendom i Lighed med, hvad der for nogle Aar siden fandt Sted for Privatseminarierne.

Derimod giver Loven *Lærerne bedre Vilkaar,* saa meget mere som Loven som noget helt nyt indeholder Bestemmelser om *Alderstillæg* — eller Anciennitetstillæg — der udbetales fra Staten til Lærerne hvert Kvartal. Alderstillæggene er 600 Kr. aarlig efter 5 Aars fast Ansættelse, 1200 Kr. efter 10 Aar og højeste Tillæg 1800 Kr. efter 15 Aar i Højskolens Tjeneste. Forstandere og Lærere, der faar Alderstillæg (Betingelse herfor er en Minimumsløn af 3600 Kr. aarlig og et mindste Timetal af 540), skal være Medlemmer af Understøttelseskassen for Folkehøjskoler og Landbrugsskoler. Man vil heraf forstaa, at der nu er Mulighed for at skabe gode Vilkaar for Højskolens Lærere. Og det var ogsaa Meningen, idet man har ment i Ungdomsudvalget, at de hidtil gældende Lærerlønninger „ikke er af en saadan Størrelse, at de indeholder den tilstrækkelige Opfordring til unge veluddannede Lærere til at indtræde i Højskolens Tjeneste."

Formaalet med Alderstillægget er „Hensynet til at gøre et vist Antal af Lærerstillingerne til Fremtidsstillinger, hvorigennem velegnede Højskolelærere kan fastholdes ved Gerningen." For yderligere at sikre — eller rettere opfordre ogsaa de bedst uddannede unge til at gaa i Højskolens Tjeneste, er det blevet lovfæstet, at man ved Overgang fra Lærergerning i Statens eller Folkeskolens Tjeneste — eller omvendt — kan *medtage sin Tjenestealder* indtil 10 Aar.

For *Forstandernes Vedkommende* indeholder Loven ikke som tidligere Lov nogen Bestemmelse om, at der gives Tilskud — før 20 pCt. — af Forstanderens Løn som Lærer. Derimod faar Forstanderen Alderstillæg, naar blot een af hans Lærere oppebærer mindst 3600 Kr. i aarlig Løn. For „Nybegyndere" betyder denne Ordning afgjort et Minus, idet en Forstander, der har været Lærer en Aarrække, efter Lovens Bogstav ikke kan faa regnet sin Lærertid med, naar Anciennitet skal fastsættes. Dette forekommer mærkeligt.

3) Denne anden Del af Loven betyder vist ikke for alle Skoler en Fordel; men skulde der enkelte Steder blive lidt større Udgifter til Lærerløn for at udnytte Lovens Tilskudsbestemmelser, saa maa det ikke glemmes, at *Lovens tredie Afsnit, der angaar Elevunderstøttelserne,* er til Fordel for *alle* Skoler, og hvad der er det væsentlige her, er *til Fordel for hele den Sag, som Loven drejer sig om,* nemlig at skaffe flere Elever Mulighed for at komme paa Skole. „Lysten driver Værket", siger man og med Rette. Ingen skal tvinges paa Skole; deraf vilde der intet godt komme, og det maa ogsaa være et godt Princip, at den unge maa ofre noget for at komme der. Højskolerne skal ikke være et Hvilehjem eller et Sted, man søger, fordi Tiden ikke vil gaa paa anden Maade.

Under denne Lovs første Behandling paa Rigsdagen udtalte Folketingsmand *P. Gregersen:* „Jeg tror ikke, at det økonomiske har haft den afgørende Indflydelse paa den omtalte Stagnation af Elevtilgangen eller paa den absolutte Tilbagegang. Jeg tror derfor heller ikke paa, at denne Lov, der vil stille Højskolerne gunstigere økonomisk, give Lærerne bedre Lønvilkaar og Eleverne større Tilskud, væsentlig vil ændre Tilgangen til Højskolerne." Denne Udtalelse vil mange sikkert være enige i, men det er trods alt en almindelig Mening blandt Skolefolk, at den store Tilgang til Skolerne i disse Aar for en stor Del skyldes, at Landbrugets Økonomi er væsentligt lettet, selv om vort Folks Stilling siden 9. April maaske ogsaa gør sit dertil. Naar man hver Dag skal regne efter, om de sparsomme Indtægter nu kan klare de nødvendigste Ud-

gifter, saa kommer Landmandens Børn ikke paa Skole, og med smaa Lønninger kommer Piger og Karle kun i ringe Tal. „Det er", som Undervisningsministeren sagde ved Lovens Forelæggelse, „en Hovedbetingelse for at faa de unge paa Højskole, at de ikke af økonomiske Grunde forhindres deri."

Ud fra Erkendelsen af ovenstaaende Erfaringer havde Ungdomsudvalget udarbejdet et særligt Opsparingssystem for unge, der vilde paa Højskole, og de, der brugte dette System skulde stilles gunstigere ved Understøttelsernes Uddeling. Dette Forslag kom ikke frem paa Rigsdagen.

Den gamle Lovs Maksimum for Elevunderstøttelser fra Staten er 720 000 Kr. Men dette Beløb er i de sidste Aar gennem Finanslovhjemmel forhøjet meget betydeligt til over 1,1 Mill. Kr. Statstilskudet til Skolerne direkte var omkring 600 000 Kr. Man har ved disse sidste Aars Forhøjelser paa en Maade „taget Forskud" paa den nye Lov, idet det som nævnt er et af dens Hovedpunkter at give større Understøttelser til Eleverne. Desuden er det Hensigten med den nye Lov at skabe *mere rationelle Regler for Understøttelsernes Fordeling,* og med Ministerens Ord at „understrege det Princip, at Understøttelsen er en Hjælp til Selvhjælp."

Efter den nye Lov beregnes Understøttelserne ikke som nu efter et bestemt fastsat Beløb pr. Elev, men de skal stilles i direkte Forhold til Udgifterne ved et Skoleophold: Opholdet, Undervisningen, Bøger m. m. Om dette Udgiftsbeløbs Størrelse skal der foreligge Indstilling fra Foreningen af Høj- og Landbrugsskoler, og — det maa man lægge Mærke til — Fastsættelsen foretages derefter af Undervisningsministeren. Ministeren fastsætter efter Forhandling med Folketingets Finansudvalg, hvor stor en Del af disse Skoleudgifter Eleverne selv skal tilvejebringe. Efter Elevernes og Forældrenes Indtægt og Formue fastsættes bestemte Satser for, hvor *mange Procent af Beløbet Eleven selv skal yde. Resten tilskydes af Staten,* dog ikke ubegrænset, idet Statens samlede Tilskud bestemmes paa Finansloven. Hvis der er *for mange Ansøgere, udskydes fortrinsvis de yngste.*

Nu fastsættes altsaa bestemte Beløb som Elevens nødven-

dige Bidrag til Skoleophold, og det er en Fordel ved den nye Bestemmelse, at enhver ung Mand kan vide nøjagtigt, hvor meget han skal af med. Hidtil var det Statens Tilskud til den enkelte, der laa fast. Rollerne er delvis byttet om. For Skolefolk synes det at være en heldig Form for Begrænsning at udskyde de yngste. Har man søgt et Aar uden at komme med, har man store Chancer det næste.

Arbejdsløse, der vil paa Skole, skal ind under den almindelige Understøttelsesordning i Stedet for som nu at faa hele Understøttelsen fra Arbejdsløshedsfonden. De skal selv skaffe ¼ af det Beløb, de efter almindelige Regler selv skulde skaffe. Det er vist en Følge af daarlige Erfaringer, at man nu forlanger, at de selv skal yde noget, hidtil kom de jo helt gratis. Ja, og saa faar Eleverne paa en Skole da ogsaa alle „principiel Ligestilling", som det blev sagt ved Forelæggelsen. Ligestillingen køber de arbejdsløse for 40 Kr., saa det skulde ikke kunne holde nogen, som har Lyst, tilbage.

Iøvrigt var det — Undervisningsministerens Ord ved Forelæggelsen — „en lykkeligere Løsning, hvis de arbejdsløse fik Arbejde, og de arbejdende kunde faa Lejlighed til at komme paa Højskole." Desværre maa det vel indrømmes, at Frygten for Arbejdsløshed efter Skoleopholdet har været en alvorlig Hindring for unge fra Byerne, naar de ellers havde Lyst til et Højskoleophold. „Det er mit Haab", sagde Ministeren, „at Organisationernes Forstaaelse af Sagens Betydning maa finde Udtryk i, at man i de enkelte Tilfælde finder de Udveje, som gør det muligt for den unge Arbejder at komme paa Højskole. Det maa efter min Mening tillægges den største Betydning, om man kunde faa ogsaa Byernes Ungdom paa Højskolebænk sammen med Ungdommen fra Landet. Et betydningsfuldt Bidrag kunde herved ydes til Udjævning af Fordomme og til gensidig Forstaaelse."

At det er en god Lov, der her har set Dagens Lys, vil mange efterhaanden sikkert være enige om. Selv om den som Tilskudslov ikke er saa rundhaandet som Ungdomsudvalgets Betænkning, saa har den offentlige Diskussion og Forslagets Gang gennem Rigsdagen sammen bevirket, at den nye Lovs

Bestemmelser ikke er saa forskellige fra den gamles og derfor heller ikke mere indgribende i Højskolens Arbejdsform, end man vil tage vel imod Loven. Man skaber ikke en Højskole ved nye Paragraffer. Det maa man stadig holde sig for Øje; men er Forudsætningerne ellers til Stede, saa vil en Lov som denne forhaabentlig give Skolerne saa sunde Vilkaaar, at de kan fortsætte Arbejdet til Gavn for Folk og Land.

2. *Lov om Husholdningsskoler og Husholdningsseminarier m. m.*

Medens de øvrige i denne Redegørelse omhandlede Love har været Genstand for Overvejelser i det af Undervisningsministeren nedsatte Ungdomsudvalg og er blevet til efter dette Udvalgs Betænkninger, saa er denne Lov udarbejdet paa Grundlag af det Udkast til Lovforslag om Husholdningsundervisning, som udarbejdedes af den af Statsministeriet 1938 nedsatte Husholdningskommission.

Af forskellige Grunde, bl. a. fordi Ungdomsskolen blev frivillig og Aftenskolens Tilskudslov forbedredes og vist ogsaa af rent økonomiske Grunde, har man imidlertid ikke paa alle Omraader fulgt Husholdningskommissionen. Denne Kommission havde opbygget en Husholdningsundervisning, hvis forskellige Led var først Undervisning i Børneskolens ældste Klasser, dernæst en 3-aarig frivillig Ungdomsundervisning, hvorpaa Husholdningsskolerne og siden eventuelt Husholdningsseminarierne kunde bygge Undervisningen for de mere modne unge Kvinder. Det mellemste af Leddene, den 3-aarige Ungdomsundervisning er faldet ud, idet det ved den frivillige Ungdomsskolelov og Aftenskolelovens Hjælp er muligt at udbygge den Husholdningsundervisning for unge Piger, som allerede i en Del Aar har ligget i en sund Udvikling.

Efter Folkeskoleloven af 1937 er det paabudt, at der i de sidste *to Aar af den undervisningspligtige Alder skal gives Pigerne Undervisning i Husholdning.* Efter den heromhandlede nye Lov bliver det nu en *Pligt for alle Skoler,* ogsaa eksamens- og tilskudsberettigede Skoler at give Husholdningsundervisning i nævnte Omfang.

Hovedafsnittet i Loven omhandler naturligvis de egentlige Husholdningsskoler. Disse bliver nu *fuldstændig ligestillet med Højskoler og Landbrugsskoler,* idet Lovens Paragraffer m. H. t. Statsstøtte svarer fuldstændig til den nye Højskolelovs. Det vil derfor være Tidsspilde at gentage de enkelte Bestemmelser i dette Afsnit. Ved denne Ændring forbedres Husholdningsskolernes Stilling væsentligt, og Adgangen til dem lettes for Eleverne. For Husholdningsseminarierne gælder ligeledes, at de ligestilles med de private Seminarier i økonomisk Henseende.

Om selve Skolerne gives der ganske enkelte Regler, som ikke er omtalt ved Gennemgangen af den foregaaende Lov. Med Hensyn til Undervisningsplanen kræves det saaledes, at der foruden den praktiske og teoretiske Undervisning i Husholdning gives en vis *almendannende* Undervisning. Dermed erkender Loven Husholdningsskolernes Samhørighed med de øvrige frie Skoler for den voksne Ungdom. Desuden kan der ydes Tilskud til Skoler, der i Forbindelse med almendannende Undervisning tager Sigte paa Uddannelse paa andre Omraader af Husvæsenet og Virksomheden i Hjemmene som f. Eks. de saakaldte *Landhusmoderskoler.*

Der kan som hidtil holdes *Husholdningskursus i 3 eller 5 Maaneder.* Man har her ikke ment at kunne følge Kommissionens Indstilling om at kræve 5 Maaneders Undervisning paa alle Kursus.

Husholdningsseminarierne skal naturligvis ogsaa godkendes. For at Elever kan optages paa dem kræves, at Eleven er fyldt 20 Aar, har Helbredsattest, har gennemgaaet en 5 Maaneders Husholdningsskole, bestaaet en særlig Optagelsesprøve, og hvad der forekommer vigtigt — der stilles Krav om en vis Arbejdstid ved almindelig praktisk Husgerning. Dette Krav svarer til Landbohøjskolens Krav til Landbrugsstuderende, og det er en kendt Sag, at det har været til overmaade megen Nytte for det danske Landbrug. Ingen kan tvivle paa, at det ogsaa vil være det for Husgerningen.

Af særlige Bestemmelser i den nye Lov lægger man Mærke til, at de i de seneste Aar opdukkede Husholdningsskoler,

der tjener et eller andet Reklameøjemed, ved Avertering tydeligt skal angive dette, og de kan naturligvis ikke faa Statsstøtte.

Desuden bemærker man, at Husholdningsundervisningen vil faa et særligt *Raad,* der skal være vejledende for Undervisningsministeren. Det svarer til det Højskoleraad, som man vilde have oprettet for Højskolerne, men som faldt ved Rigsdagsbehandlingen. At det i mange Tilfælde kan være til Gavn for Skolerne, kan der vist ikke være nogen Tvivl om.

Efter denne og de i det følgende omtalte Loves Gennemførelse bliver det nu *muligt at organisere Husholdningsundervisningen efter en samlet Plan,* saa den bliver fremadskridende fra Barneskolen over Undervisningen efter Ungdoms- eller Aftenskoleloven og videre til de egentlige Husholdningsskoler. Opgaven med denne Organisering vil kunne optages af de nedennævnte Skolenævn i Kommunerne og Amterne.

Som disse Love nu foreligger, er de en Anerkendelse af et trofast og dygtigt Arbejde gjort af Husholdningsundervisningens Pionerer.

3. *Lov om Ungdomsskoler for den ufaglærte Ungdom.*

Med Teknikkens Udvikling er Ungdommens Oplæring blevet mere og mere ensidig. Den primitive Oplæring, som fandt Sted i det gammeldags Bondesamfund eller i Haandværkerhjemmet, slaar ikke længere til, og den finder kun sjældent Sted. Men en ensidig teknisk Uddannelse skaber ikke noget helt Menneske. Balancen er rokket, og den moderne Ungdom er i stort Tal blevet rodløse Individer, der søger Spænding og Oplevelse uden for Arbejdspladsen. Der er for dem ingen Forbindelse mellem Dagens Arbejde og en lykkelig Fremtid. For en stor Part af Ungdommen særlig i Byerne bliver Rodløsheden endnu mere udpræget derved, at de ikke føler sig bundet til Hjemmet. Ej heller bliver deres Samhørsfølelse styrket paa anden Maade, idet Sognegrænser ikke kendes, og Flertallet hverken deltager i nogen Art Foreningsliv eller Samvær i Skoler.

Under Indtrykket af, at man maa søge at hjælpe denne Ung-

dom til at blive forstaaende og dygtige Samfundsborgere, var der netop nedsat et Underudvalg i Undervisningsministeriets Ungdomsudvalg, der skulde søge udformet en Ungdomsskole for unge ufaglærte i Byerne. Naar den kun skulde omfatte de ufaglærte, var Aarsagen den ganske klare, at Haandværkets unge og — uden for Bygrænserne — Landbrugets unge staar i nær Tilknytning til deres Erhverv og for Størstepartens Vedkommende har Fritiden optaget i Skole eller Hjem.

Paa Udvalgets Foranledning blev der af Det statistiske Departement foretaget en Opgørelse over, *hvor mange unge mellem 15 og 18 Aar, der overhovedet ikke deltog i nogen Art Undervisning.* Ved denne Stikprøve viste det sig, at for Byernes Vedkommende gav Undersøgelsen til Resultat, at 33 pCt. af de unge Mænd og 47,5 pCt. af de unge Piger ingen Undervisning havde faaet efter deres 14. Aar. For Bude, Kuske og lign. steg Tallet endda til 80 pCt. og for Husassistenter til 68 pCt. I Landkommunerne havde 53,5 pCt. af de unge Mænd og 64,4 pCt. af de unge Piger ikke faaet nogen Undervisning efter deres 14. Aar. Tallene voksede her til 67 pCt. for Landbrugsmedhjælpere og 71 pCt. for Husassistenter. Rundt regnet blev Resultatet af Undersøgelsen, at ca. tre Femtedele af de unge ingen Undervisning faar efter deres 14. Aar. Ved Bedømmelsen af Tallene maa man dog erindre, at der paa Landet er en ret omfattende frivillig Undervisning i Gang for de unge, og disse frie Ungdomsskoler*) med landbrugsfaglig Undervisning eller Husholdningsundervisning søges for en stor Del af unge over 18 Aar.

Under Drøftelserne om en passende Skoleform for Byernes ufaglærte unge — og man var blevet enige om foreløbig kun at tage dem ind under Loven — vilde man gerne have fulgt de *svenske Ungdomsskoler,* der siden September 1918 har været *obligatoriske og hyppigt er indrettede som Dagskoler.* Dagundervisningen som det normale maatte man lade falde, og

*) De landbrugsfaglige Ungdomsskoler er siden 1938, da Loven om dem gennemførtes, udbredt saa meget, at Ungdomsskoleloven og Aftenskoleloven rimeligvis ikke faar saa stor Betydning for den landøkonomiske Undervisning.

selv om Ungdomsudvalget ikke nærede Betænkeligheder ved at foreslaa tvungen Undervisning, saa viste den Diskussion, der sidste Vinter rejstes om dette Spørgsmaal, at man endnu herhjemme mente at maatte forsøge at løfte Opgaven paa frivilligt Grundlag. Momenter for eller imod Frivillighed som Grundlag for denne Ungdomsskole skal imidlertid ikke vejes her.

Som Loven nu er givet, omfatter den følgende Hovedpunkter:

1) *Ungdomsskolernes Oprettelse, Skoleformer og Undervisning.*
2) Nedsættelse af *Ungdomsskolenævn og Amts-Ungdomsskolenævn* og disses Opgaver og Beføjelser.
3) *Lærerne* ved Skolen.
4) *Udgifterne og deres Fordeling.*

Med denne Lovs Gennemførelse er, som det for nylig blev sagt af Formanden for Skoleudvalget i Odense, Konsul *N. J. Haustrup,* en gammel Forsømmelse mod en talrig Del af Samfundets unge blevet afhjulpet.

1) Det er saaledes en *ny Skoleform, der her skal føres ud i Livet,* og det er derfor afgørende for dens Trivsel, at den modtages af hele Befolkningen med Velvilje. Dette var vist det afgørende, da man valgte at gøre Skolen frivillig. Men denne *Frivillighed gælder kun for Eleverne;* for Kommunerne, d. v. s. Købstadskommunerne og visse Landkommuner med bymæssig Bebyggelse er der *Pligt til at oprette en Ungdomsskole,* undtagen hvor en allerede oprettet privat Ungdomsskole kan tilfredsstille Behovet. Desuden skal Ungdomsskole oprettes i Landkommuner, hvor Forældre til mindst 15 unge Mennesker mellem 14 og 18 Aar fremsætter Anmodning derom, og et Flertal af Skolekommissionen anbefaler det. Er der under 15 Elever til en offentlig Ungdomsskole, bortfalder Kommunernes Forpligtelse til at holde Skole i saadanne Aar. Oprindelig mente man, at Skolen kun skulde være for 16—18-aarige, men selv om den nu er udvidet til 14—18-aarige, saa er det alligevel

Lovens Mening, at de unge, der søger Skolen, skal have været ude i det praktiske Erhverv et Aar eller to, før de kommer paa Skolebænk igen.

Disse Skoler kan formes som *Dagskoler,* omfattende en ugentlig Arbejdsdag eller to halve om Ugen i eet eller to Aar, som *Aftenskole* med et større Timetal fordelt paa to Aar eller som *en Ungdomskostskole* af mindst to Maaneders Varighed. Skolerne kan som antydet være private og skal i saa Fald godkendes af Undervisningsministeren. Og Loven giver det *private Initiativ praktisk talt samme Støtte, som Kommunerne faar.* Det er heldigt, at der er givet det private Initiativ en Chance, og mange haaber, at det derved kommer til at gaa foran og vise Vejen, vise hvilken af Skoleformerne der er bedst egnet til Formaalet, selv om Chancerne vel er størst for, at Ungdomsskolerne bliver en fast kommunal Skole. Man skulde paa Forhaand mene, at Aftenungdomsskolerne har de største Chancer i Byerne, medens Ungdomskostskolen eller Dagskolen vil være en tiltalende Form i Landkommunerne.

Hvilken Form det end bliver, saa skulde *denne Skoles Særkende* blive, at den skal have *et praktisk betonet Præg.* „Det skal være en Skole, der afviger fra de øvrige Skoleformer ved i særlig Grad at knytte sin Undervisning til de mere praktiske Ting og Forhold, der staar i Forbindelse med det Arbejde, som disse unge er henvist til," sagde Undervisningsministeren i et Interview engang i Efteraaret. At den skal være praktisk betonet vil sige, at mindst Halvdelen af det samlede Timetal skal afpasses efter de Hovedbeskæftigelser, der staar Eleverne aabne i Erhvervslivet. Desuden skal Undervisningen, under hvilken der *skal* gives Øvelser i Dansk, praktisk Regning og Tegning, omfatte en Række *almendannende Fag,* blandt hvilke man noterer Historie, Litteraturkundskab, Samfundslære m. m. fl.

2) Naturligvis maa Industriledere, Arbejdsgivere, der har de unge i deres Brød, være interesseret i at faa unge med en udviklet Ansvarsfølelse, og for saa vidt man mener, at Skolen kan tjene dette Formaal — og hvem tør tvivle paa Mulig-

heden deraf — saa maa disse Arbejdsgivere have en vis Pligt til at tilskynde deres unge til at følge Skolen. At *Hjemmene* kan gøre en hel Del for at faa de unge til at søge denne Undervisning er selvfølgelig givet, og der findes ogsaa en Del unge i denne Aldersklasse, som selv vil være i Stand til at se det nyttige i at søge Skolen. Og dog var man inden for Ungdomsudvalget af den Formening, at der maatte sættes yderligere Foranstaltninger i Gang for at trække Elever.

Til dette Formaal og iøvrigt som samlende Organ i *Kommuner og Amter* nedsættes der efter Loven *henholdsvis Ungdomsskolenævn og Amts-Ungdomsskolenævn.* I Nævnene skal sidde Repræsentanter for Kommunalstyrelser og Amtsraad, for Skolekommission, Amtsskolekonsulenten skal være med, for Lærere og de i Sagen interesserede Organisationer, det er i de kommunale Nævn „Dansk Arbejdsgiverforening", Fagforeninger og Organisationer, der virker i Husholdnings-Ungdomsundervisningens Tjeneste, i Amtsnævnene Landboforeninger, Husmandsforeninger, Husholdningsorganisationer og „Dansk Arbejdsmandsforbund".

Disse *Nævn* har en lang Række af Opgaver og Beføjelser, af hvilke de vigtigste for Ungdomsskolenævnene (de kommunale) er: At *modtage Anmeldelser* om al Ungdomsundervisning i Kommunen efter denne Lov og efter Aftenskoleloven, at indsende Ansøgninger til Undervisningsministeriet om *Godkendelse* af private Skoler, at udarbejde *Skoleplan,* Timeplan, at føre *Tilsyn,* at antage *Lærere,* som noget meget vigtigt at sørge for, at Planen og Tidspunktet for de enkelte Kursus bringes til de unges Kundskab og endelig at udarbejde en samlet Aarsoversigt over Ungdomsundervisningen i Kommunen. Denne Oversigt skal indeholde en Række Oplysninger, blandt hvilke man bemærker en *Opgørelse over Antallet af Elever* sammenholdt med Antallet af unge, der kunde have deltaget i Undervisningen. Disse Ungdomsskolenævn skal oprettes i alle Kommuner, der har indrettet Undervisning efter denne Lov, og de faar altsaa en *særlig Opgave med at tilskynde Ungdommen til at benytte det Tilbud, der her gives dem.*

Amtsnævnenes Opgaver falder for en Dels Vedkommende

sammen med de kommunale Nævns. Men desuden har de mere vidtrækkende Opgaver af særlig Betydning for Landkommunerne. De skal i det hele virke for, at der i Amtets Landkommuner i videst mulig Omfang *aabnes Adgang til Deltagelse i Ungdomsundervisning* gennem Ungdomsskoler, Fortsættelsesklasser, Aftenskoler og landbrugsfaglig Undervisning. De skal skaffe sig Oplysning om, hvilken Undervisning der allerede er i Gang, og foretage fornødne Skridt til, at den kan komme i Stand, hvor den ikke findes.

Foruden disse Nævn skal der efter den nye Aftenskolelov i Landkommuner, hvor der ikke er oprettet Ungdomsskolenævn, oprettes et *Aftenskolenævn,* hvis Opgave det vil være at udtale sig om alle Planer for Aftenskoler i Kommunen, føre Tilsyn med disse og paategne Ansøgninger om Tilskud til Aftenskoler.

I visse Egne af Landet er Ungdomsundervisningen gennem allerede eksisterende Skoleformer ret vidt udviklet og af stor Betydning, men Oprettelsen af saadanne Nævn har længe været ønskelig og „det er min Tro", sagde Undervisningsministeren ved Lovforslagets Forelæggelse," at de vil kunne faa megen Betydning for Udviklingen af Ungdomsundervisningen paa Landet og Iværksættelse af Undervisning i de Egne, hvor denne Undervisning har vanskeligt ved at komme til Udfoldelse."

3) *Lærerne ved Ungdomsskolerne* vil fortrinsvis blive Timelærere, der har anden Virksomhed ved Siden af. Almindeligst vil det vel blive de Folkeskolelærere, som interesserer sig for denne Del af Ungdommens Opdragelse i vort Land, og som har Evne til at forstaa og undervise denne Ungdom, men „det var ønskeligt, om ogsaa Mænd fra det praktiske Erhvervsliv med pædagogisk Forstaaelse og Interesse vil se det som en Opgave og Tilfredsstillelse at medvirke til Opdragelse og Uddannelse af den Ungdom, de beskæftiger", sagde Ministeren ved Forelæggelsen.

Ved Ungdomsskoler med flere Lærere ansættes en af disse som Leder. Paa Dagskoler eller Ungdomskostskoler kan der

oprettes faste Lærerstillinger. For alle Lærere oprettes der Kursus — kortere og længere — paa Statens Lærerhøjskole til Uddannelse af Lærere til Ungdomsundervisning.

4) *Lærerlønnen* kan være forskellig fra Sted til Sted; men man har dog i Loven regnet med en Timeløn af 4 Kr. som det normale. Udgifterne til Lærerløn deles mellem Stat og Kommune, til Aftenungdomsskoler deles de ligeligt — 2 Kroner fra hver. Kommunens Tilskud kan godt være større. Fordi man anser Dagungdomsskoler og Ungdomskostskoler som særlig betydningsfulde, giver Staten til Lærere ved saadanne Skoler et større Tilskud, nemlig 3 Kr. til Dagungdomsskoler — Kommunen behøver da kun at give 1 Kr., Staten afholder ¾ af Udgifterne til Lærerløn ved Ungdomskostskolerne.

Læremidler til Skolerne skal stilles *vederlagsfrit til* Raadighed for Eleverne, og her deles Udgifterne ogsaa, medens *Kommunen alene maa stille Lokaler med Lys, Varme og Rengøring til Raadighed.* Paa sidstnævnte Omraade gøres dog en Undtagelse, idet Staten her ogsaa støtter Kostskoler — kommunale eller private — med 200 Kr. mdl. for det første Hold + 100 Kr. yderligere for hvert følgende Hold.

Denne nye Lov, hvis Hovedpunkter her er trukket op, rækker langt i sine Krav til Kommunerne og til Staten, ja, adskillige vil maaske endda mene, at det er for store Krav. Den giver Rammen for en Ungdomsskole af stor Værdi for den Del af Ungdommen, der paa adskillige Omraader er vanskeligst stillet. Forhaabentlig vil disse unge i Fremtiden vise, at Diskussionen om den frivillige eller tvungne Ungdomsskole har faaet sin rette Løsning.

Efter al Sandsynlighed vil det nok være for optimistisk at tro, at Loven alene med sine Bestemmelser kan hidkalde alle de unge, der bør være med. Der maa ganske sikkert gøres et stort Agitationsarbejde af Pressen eller endnu hellere af Arbejder- og Arbejdsgiverorganisationer, og saa maa der nok indføres et frivilligt Kontrolsystem, som det fandtes ved Skolen i Odense i Vinteren 1941/42, ifølge hvilket der udgik Med-

delelse til Arbejdsgivere og Forældre ved gentagen Forsømmelse. Man har vel Lov til at ønske, at der vil komme saa mange til disse Skoler, at Arbejdsgiverne ved Pladsbesættelse kan foretrække de unge, der har været paa Skole. Men det kræver paa den anden Side, at Skolerne evner at give Ungarbejderne Forstaaelse af Arbejdets enkelte Led og af dets Betydning for Medborgere og for Samfundet. Den nye Skole kan medvirke til at udjævne Forskelle mellem faglærte og ufaglærte. Alle kan faa en grundlæggende regelmæssig Undervisning. Nu er det væsentlige — ja, det afgørende — om Skolen, og det vil først og fremmest sige Lærerne, kan finde den Form, der baade tiltaler de unge og løfter deres Tilværelse. Dermed staar og falder dette nye.

4. Lov om Tilskud til Aftenskoler.

Medens Ungdomsundervisning for de 14—18-aarige er noget helt nyt, er Aftenskolerne allerede en gammel og prøvet Undervisningsform. I den nok saa bekendte gamle danske Skolelov fra 1814 gaves der Anvisning paa Indretning af Aftenskoleundervisning. Men det var først i 1930, at Aftenskolerne fik deres egen Tilskudslov, som afløstes af den indtil i Sommer gældende Lov fra 1935. Denne sidste Lov satte Tilskudene til Aftenskolens Lærere ned, hvilket man med Rette har fundet urimeligt, idet Aftenskolen gennem lange Tider har vist, at den evnede at faa Forbindelse med store Kredse af Befolkningen i By og paa Land. Ingen andre Skoleformer har haft Betydning for saa stor en Del af Ungdommen som denne, der sidste Vinter i 3700 Skoler samlede omkring 120 000 Elever. Særlig Betydning har den naturligvis for Folk af det brede Lag, der maa søge sin Undervisning efter endt Arbejdstid. Særlig stor Betydning har disse Skoler haft i Byerne, dels fordi de findes der i noget større Tal end paa Landet, men særlig fordi de for Flertallet af den arbejdende Ungdom byder den eneste Mulighed for at faa Undervisning efter den skolepligtige Alder.

Den nye Lov byder paa en Række Forbedringer af forskellig Art, af hvilke de væsentligste er:

1) *Bedre økonomiske Kaar for Aftenskolen som Helhed.*
2) Bedre Adgang til *gode Lokaler og flere Undervisningsmidler.*
3) Den aabner *Muligheder for en udvidet Undervisning* af unge og ældre, der møder med nogen Foruddannelse — en Slags Aftenhøjskole.
4) Den *lovfæster Rammerne om den udmærkede Husholdningsundervisning,* der i en Aarrække har været gennemført efter den gamle Lov.

Naturligvis stilles der i denne Lov som i de andre Love, der angaar den frie Undervisning, visse Krav, som maa opfyldes, hvis Staten skal understøtte Skolerne. De vigtigste Betingelser er

at *Eleverne skal være ude over den undervisningspligtige* Alder,
at Skolen, dens *Undervisningsplan og Lærerkræfter er godkendte,*
at et *passende Lokale med Lys, Varme og Rengøring* stilles til Raadighed,
at der udefra — af en *stedlig Kreds eller Kommunen* — er sikret Skolen et *Tilskud af mindst 1 Kr.* for hver Undervisningstime til Lærerløn. Efter den nye Lov kan der afkræves Eleverne et mindre Indskrivningsbeløb, medens Undervisningen iøvrigt skal være vederlagsfri.

1) Foruden disse Bestemmelser er det en Forudsætning, at der fra Elevernes Side gøres et virkeligt Skolearbejde. Det er bestemt i Loven derved, at der *kræves skriftlige Øvelser* til de fleste af de Fag, der kan tages op paa Skoleplanen og ved, at Gymnastik, Sang og Musik højst maa fylde $^1/_3$ af det samlede Antal egentlige Skoletimer, og Foredrag og Oplæsning højst maa udgøre $^1/_4$ af disse Timer bortset fra Gymnastik, Sang og Musik. Ja, man har endog gradueret Statens Tilskud til Skolerne saaledes, at der normalt gives 2,40 Kr. til hver Undervisningstime, men at dette nedsættes til 1,80 Kr., hvis der ikke er knyttet skriftlige Øvelser til Timerne.

Efter dette vil Aftenskolens Lærere normalt faa en Timeløn af 2,40 Kr. + 1,00 = 3,40 Kr. pr. Time. I Ungdomsskolen bliver Timebetalingen som nævnt 4,00 Kr. Adskillige Organisationer henvendte sig til Folketingsudvalgene under Lovens Behandling for at faa denne Forskel udlignet — med nogen Ret vil man synes, men det maa ikke glemmes, at Aftenskolen er friere stillet m. H. t. Valg af Fag og Lærere end Ungdomsskolen. Der aabnes i Loven Muligheder for at kunne give højere Honorar til tilrejsende Lærere, til Lærere ved den saakaldte Aftenhøjskole eller til indkaldte fremmede Foredragsholdere ved Aftenskolerne. Desuden kan til *Lærere, der fortrinsvis har deres Gerning* ved Aftenskolerne — og dette vil vist særlig faa Betydning for *Husholdningslærerinder* — ydes et særligt *Alderstillæg*. Hidtil har det været almindeligt, at selv saadanne „faste" Lærere først fik deres Løn længe efter Skolens Start, ja, endda efter dens Afslutning, men her indtræder ogsaa en Forbedring, idet Statens og Skolefondens Tilskud eller en væsentlig Del deraf kan udbetales maanedsvis bagud.

2) Efter den gamle Tilskudslov for Aftenskoler havde en Kommune kun Pligt til at stille et enkelt Lokale til Raadighed for Aftenskolen, uanset om Kommunen var stor eller lille. Nu var det vist sjældent, at man ikke stillede flere, hvis der var et Behov; men i den nye Lov stadfæstes denne Praksis, saa ingen Kommune kan undslaa sig. Kommunalbestyrelsen er som hidtil altid forpligtet til at stille eet Lokale til Raadighed; men desuden kræves der yderligere et Lokale for hvert Hold paa 20 Elever. Dertil kommer, at *Skolekøkken og Sløjdlokale* skal stilles til Raadighed, hvis de findes ved det kommunale Skolevæsen. Er det ikke Tilfældet, opretholder Loven den gamle Bestemmelse om, at Staten giver et Tilskud paa 60 pCt. af Udgifterne ved Etablering af Skoler med saadant dyrt Undervisningsmateriel.

3) Særlig Betydning maa man tillægge den nye Lovs § 10, der stiller den allerede nævnte „Aftenhøjskole" eller rigtigere *Aftenskolens Højskoleform* meget gunstigt. Her bliver der som

noget helt nyt Lejlighed til at holde Aftenskole for Elever over 21 Aar eller Elever, der har gennemgaaet Højskolekursus eller tilsvarende Kursus. Da Lærervirksomheden i disse Aftenskoler maa forudsættes at være mere krævende med Hensyn til Uddannelse og Forberedelse, forhøjes Timebetalingen her til 3,60 Kr. + 2,00 henholdsvis for Staten og det stedlige Tilskud = ialt 5,60 Kr. pr. Time. I særlige Tilfælde kan Timebetalingen ved Foredrag og Øvelser sættes op til 10 + 5 Kr.

4) Allerede ved Loven af 1935 blev det stadfæstet, at ved *Husholdningsundervisning,* fordi det hævdes at kræve mere forberedende Arbejde end anden Undervisning, kunde hver Time regnes som 1½ Klokketime, dog saaledes at der kun kan gives Statstilskud til Løn i 5 Klokketimer à 2,40 Kr. for hvert Hold, og at een Lærerinde kun maa have to Hold daglig, hvis hun ikke har andet Undervisningsarbejde.

Adskillige har efter Gennemgang af de to Love om Ungdomsskoler og Aftenskoler spurgt, om de ikke kunde have været indføjet i een. Hvad er egentlig Forskellen paa dem? Ja, der er vel ikke nogen større Forskel. Der kan efter Aftenskoleloven gives den samme Undervisning som efter Loven om Skoler for ufaglærte. Den ene er gammelkendt, den anden er ny; men Aftenskolen havde ikke rigtig Tag i de 15—18-aarige, og den havde ofte Præg af at være et Kursus i en eller anden bestemt Retning. Den nye Lov er for alle, og den nye Skole skulde give et mere bredt Grundlag. Til Gengæld henvender Aftenskoleloven sig til en større Del af Befolkningen, og denne nye Lov aabner den ovennævnte Udvidelse, som giver Adgang til udvidet Undervisning i Højskolens Aand for mere modne. Det er at haabe, at der vil blive gjort stærkt Brug af dette nye. Det gamle er jo i god Gænge og kan kun yderligere styrkes ved de bedre Kaar, der her bydes.

Afslutning.

Saa vidt Omtalen af Lovene. Endnu er de jo kun Papir, og deres Paragraffer uprøvede, Bemærkningerne til dem knap nok færdige fra Ministeriet, saa det er selvfølgelig en noget be-

tænkelig Sag at udtale sig om deres Virkninger i Praksis. Men det er trods alt gjort her. Selv om denne Redegørelse tilsyneladende stiller ret store Forventninger til disse Love, saa er det sandsynligt — ja, det er givet, at deres Effektuering vil volde en Del Overgangsvanskeligheder, og det kan ogsaa være, at man adskillige Steder vil finde Skavanker ved dem. Men saadanne Skavanker maa kunne overvindes, hvis der er Vilje dertil, og det er der utvivlsomt i Øjeblikket fra Lovgivernes Side. Ved Lovens Gang gennem Rigsdagen blev der baade fra Minister og Rigsdag tydelig udtrykt en Vilje til at arbejde for at naa det bedst mulige.

Nu skal Skolerne, Lærerne og sidst men ikke mindst Eleverne til at bruge Lovene. De er givet i en mørk Tid — en Tid, der kan bringe baade det ene og det andet. Hvordan Udgangen af denne vort Lands Mørketid skal blive, afhænger først og fremmest af, hvordan Arbejdet gøres blandt Ungdommen og af, hvordan den selv arbejder. Disse frie Skoler er særpræget danske. Maatte Lovene give deres lille Bidrag til, at de frie danske Skoler stadig kan være deres Arbejde bekendt, og maatte de hjælpe til — ikke at lette Ungdommens Kaar i Fremtiden, men at give den Kræfter til at tage sin Tørn. Ja, det er et stort Ønske.

Kornordningen.

Af *Kjeld Philip.*

1) I Danmark har man under denne ligesom under den forrige Krig og i de fleste andre Lande, der er inde under Blokaden, faaet særlige Love, hvorefter Dele af Aarets Kornhøst skal afleveres til det offentlige til nærmere af dette fastsatte Priser. I Danmark har man indtil nu faaet vedtaget tre saadanne Love, en for hver af de tre Høstaar 1940/41, 1941/42 og 1942/43[1]); med Bemyndigelse i disse Love har Landbrugsministeren udstedt nogle Bekendtgørelser, der navnlig har Interesse for dem, der er interesseret i Administrationen over for Landbrugerne af disse Love[2]).

Der har hersket en almindelig Enighed om, hvorfor man har ladet saadanne Foranstaltninger gennemføre, idet man har anført Hensynet til Befolkningens tilstrækkelige Forsyning med Levnedsmidler som Begrundelse; hermed har man sikkert ment den tilstrækkelige Forsyning med forholdsvis billige Levnedsmidler, thi til at forsyne Borgerne med Levnedsmidler er Ordningen næppe nødvendig. I en Kamp mellem Menneskene og Husdyrene om Foderet vil Menneskene altid gaa af med Sejren, medmindre der foretages særlige Foranstaltninger for at hindre det. Kampen er i Virkeligheden ingen Kamp mellem Husdyr og Mennesker, men mellem, om Forbrugerne skal forsynes med Kød eller uforædlede Kornprodukter, og al Erfaring viser, at som Priserne paa Levnedsmidlerne stiger, og den Levefod, det er Borgerne muligt at opretholde, nedsættes, gaar Forbruget over fra Kød til Brød, Gryn, Kartofler o. l., selv om

[1]) Jfr. Lovene Nr. 390 af $^{25}/_{7}$ 1940, Nr. 185 af $^{16}/_{4}$ 1941 og Nr. 139 af $^{30}/_{3}$ 1942.

[2]) Jfr. de landbrugsministerielle Bekendtgørelser Nr. 417 af $^{3}/_{8}$ 1940, Nr. 490 af $^{18}/_{9}$ 1940, Nr. 551 af $^{28}/_{10}$ 1940, Nr. 610 af $^{21}/_{11}$ 1940, Nr. 311 af $^{10}/_{7}$ 1941, Nr. 367 af $^{28}/_{8}$ 1941, Nr. 416 af $^{3}/_{10}$ 1941, Nr. 301 af $^{9}/_{7}$ 1942.

disse Næringsmidler absolut set, ja eventuelt relativt over for den animalske Føde, er blevet dyrere, fordi disse Levnedsmidler stadig vil være langt de billigste.

Formaalet maa derfor være, at Forbrugerne skal have Levnedsmidlerne til en forholdsvis lav Pris og derigennem blive i Stand til bedre at opretholde deres Levestandard iøvrigt; dette kan i Virkeligheden naas ad flere Veje, hvoraf her skal nævnes tre Typer, hvorimellem der kan være Overgangsformer.

(1) Det offentlige kan forlange Korn (og eventuelt andre Landbrugsprodukter) afleverede til en bestemt Pris, der er lavere, end Prisen vilde være som fri, og videresælge det afleverede til Forbrugerne til denne Pris eventuelt med Tillæg af paaløbne Omkostninger.

(2) Det offentlige giver et skattefinansieret Tilskud, saaledes at man kan holde en lavere Salgspris over for Forbrugerne end Afregningsprisen over for Producenterne. Dette Tilskud kan enten, saaledes som Tilfældet er herhjemme med Rugbrødet, komme alle til Gode, eller alene ydes til de mindre bemidlede Dele af Befolkningen, i hvilket Tilfælde Tilskudet lettest gives i Form af Rabatmærker. Den sidste Form er f. Eks. her i Landet blevet anvendt ved Udstedelsen af Smørrabatmærkerne.

(3) Det offentlige yder et Tilskud til Salgsprisen ligesom i (2), men finansierer dette Tilskud ved at trække paa Centralbanken.

Forskellen mellem de tre Tilfælde beror paa, hvem der realt kommer til at bære Byrden. I første Tilfælde bliver det Landbrugerne, i andet bliver det Skatteyderne. Til en vis Grad bliver det saaledes de samme Kredse, der nyder godt af Foranstaltningerne og betaler til dem, men helt bliver det ikke. I første Tilfælde sker der saaledes en Overførsel mellem fagligt, i andet mellem indkomstmæssigt (socialt) adskilte Grupper. I det tredie Tilfælde, som ikke har fundet nogen Anvendelse ved danske Landbrugsordninger, er der tilsyneladende ingen, der bærer nogen Byrde, og i Virkeligheden behøver der heller ikke at opstaa nogen Byrde, idet den forøgede Indkomst kan give Stødet til større Produktion eller paa anden Maade

blive neutraliseret i sine videre Virkninger. Sker dette ikke, spredes Byrden over hele Befolkningen i Form af højere Priser paa helt andre Varer, eventuelt i Form af en Rationering, der føles skærpet. Det kan ikke her være Stedet til at komme nærmere ind herpaa.

Ved den danske Kornordning har man valgt den første Fremgangsmaade, idet den anden dog gennem Statens Tilskud til at holde Rugbrødsprisen nede har fundet en vis ringe Anvendelse.

2) Kornordningen er ligesom de andre for Tiden gældende Landbrugsordninger og ligesom Tredivernes mange Ordninger at betragte som Led i det offentliges almindelige Politik; man begaar derfor let Fejl, naar man betragter en saadan Ordnings Virkninger isoleret. Man er tilbøjelig til, naar man vil undersøge en Ordnings Virkninger, at sammeligne med Tilstanden, som den vilde være, om netop denne Ordning ikke eksisterede eller havde et andet Indhold. Men den Tilstand, man sammenligner med, er selv paavirket af andre Indgreb, hvoraf nogle endda antagelig har faaet deres Indhold bestemt af den Ordning, man studerer. Man kan danne sig et Skøn over de enkelte Ordningers Virkninger ved at tænke sig dem fjernede eller ændrede, men man kan ikke ad denne Vej finde frem til, hvorledes Forholdene vilde være, om man slet ikke havde grebet ind og saaledes havde ført en liberal Politik. Der er stadig en udbredt Tilbøjelighed til at betragte Tilstanden, som den vilde være uden Indgreb, som den naturlige og Indgrebet som noget kunstigt, hvorved Indkomstbeløb, der ikke sjældent af den ene eller den anden Part opfattes som en Almisse, overføres mellem Parterne. Men man kan med lige saa stor Ret anføre, at det er i Tilstanden uden vedkommende Indgreb, at der ydes noget fra den ene Samfundsgruppe til den anden.

Under den Grad af Interventionisme (Planøkonomi), hvorunder vi i Nutiden lever, kan man ikke tale om nogen retfærdig ellér rimelig Pris og følgelig heller ikke om nogen tilsvarende Indkomst. Det hele bliver alene et Spørgsmaal om, hvad man finder politisk rimeligt og hensigtsmæssigt. At det

er umuligt at tale om nogen retfærdig eller rigtig Prisdannelse forhindrer selvfølgelig ikke, at den retfærdige Pris (f. Eks. Landbrugernes Begreb: Producentprisen) spiller en stor Rolle i den politiske Debat; den spiller vel en saa stor Rolle, fordi man faktisk ikke har nogen saadan retfærdig Pris; enhver Gruppe vælger sig da sin efter sit eget Forgodtbefindende. Havde man en almindelig anerkendt „retfærdig" Pris, saaledes som man i ikke ringe Omfang havde under Liberalismen, var der netop intet at diskutere om.

Det afgørende bliver derfor ikke at finde den økonomisk rigtige Pris, for en saadan findes ikke, men at studere Virkningerne af, om man holder den ene eller den anden Pris, hvorefter Valget af Pris maa ske som et rent politisk Valg, bestemt af, hvad de bestemmende Parter finder mest i Overensstemmelse med deres Ønsker. Hvad man objektivt kan diskutere, bliver saaledes kun Virkningerne af den ene eller den anden Fremgangsmaade, men ikke det ønskelige eller retfærdige i den ene eller den anden. Paa de følgende Linier skal gives et Bidrag til en saadan Diskussion om Virkningerne af forskellige Fremgangsmaader.

3) Som anført er det centrale i Kornordningen, at den tvinger Landbrugerne til at aflevere Dele af Aarets Høst. Afleveringen af Korn foregaar efter en i Loven fastsat Skala, i hvilken der i Ordningens andet Aar skete en betydelig Skærpelse, men som derefter er blevet bibeholdt praktisk talt uforandret, kun med en mindre Lempelse for de største Landbrugere, hvilket skyldes, at det i Høstaaret 1941/42 viste sig, at en endog meget stor Del af de største Landbrugere saa sig nødsaget til at anmelde Forbehold; saaledes afleverede kun ca. 34 pCt. af Landbrugerne med over 100 000 Kr. Grundværdi, hvad der krævedes af dem. Tabel 1 giver en Oversigt over, hvad der er krævet afleveret.

Efter disse Regler var det planlagt, at der skulde udskrives ialt for Høstaaret 1940/41 667 Mill. kg, i 1941/42 873 Mill. kg og for 1942/43 praktisk talt samme Mængde. Takket være,

Tabel 1.

Afleveringspligt pr. 1000 Kr. Grundværdi

mellem	1940/41 hkg	1941/42 hkg	1942/43 hkg
8— 10 000	0	5	5
10— 12 000	5	5	5
12— 25 000	5	5,5	5,5
25— 35 000	6	6,5	6,5
35— 50 000	6	7	7
50— 60 000	7	8	8
60— 80 000	7	9	9
80—100 000	8	10	9,5
100 000—	8	10,5	10

at man ved Budgetteringen havde begaaet en statistisk Fejl, viste det sig, at man faktisk efter den for Høstaaret 1940/41 vedtagne Skala udskrev 728 Mill. kg; de saaledes overskydende 61 Mill. kg kom imidlertid yderst belejligt, idet det herved blev muligt at forsyne de Grupper, til hvem intet var beregnet ifølge dette Aars Kornordning — først og fremmest Heste uden for Landbruget og Bryggerierne — med noget Korn. For Høstaaret 1941/42 viste det sig, at den vedtagne Skala førte til en lidt mindre Udskrivning end paa Forhaand antaget, idet der faktisk blev udskrevet 859 Mill. kg. Den samlede Udskrivnings Størrelse bedømmes maaske bedst, naar den sammenholdes med Aarets Høst af Kærne, der i 1940 anslaas til 3250 Mill. kg og i 1941 til 2760 Mill. kg; man vil heraf se, at af den samlede Høst er der i de to Aar blevet udskrevet henholdsvis ca. 22 pCt. og ca. 32 pCt. Imidlertid ligger det afleverede en Del under det udskrevne, takket være Forbeholdsretten[3]), hvoraf følger, at det faktisk afleverede af Høstaaret 1940/41 alene blev 630 Mill. kg eller ca. 19 pCt. af Høsten og for 1941/42 omkring 718 Mill. kg eller ca. 26 pCt.

I Tabel 2 er foretaget nogle Beregninger over Afleveringspligten sat i Forhold til Høsten paa Brug af forskellig Størrelse. Det maa straks om disse Beregninger siges, at de selvfølgelig ikke kan give andet end groft beregnede Skøn, og at de enkelte Brug naturligvis vil kunne fremvise endog meget

[3]) Jfr. Lovens § 2.

Tabel 2.

(1) Kr. Grundværdi	(2) Areal ha	(3) Korn-areal ha	(4) Beregnet Kærnehøst hkg	(5) Afleverings-pligt hkg	(6) (5) i % af (4)
8 500	15	6	126	2,5	2
11 000	18	7,2	151	15	10
14 000	22	8,8	185	31	18
18 000	26	10,4	218	53	24
25 000	32	12,8	269	91,5	34
35 000	43	18,5	389	156,5	40
55 000	60	26,4	574	301,5	53
90 000	103	45,3	951	621,5	65

store Afvigelser fra disse Gennemsnitstal. I Kolonne (1) er valgt som Eksempel 8 Ejendomsstørrelser, angivet efter Kr. Grundværdi; i Kolonne (2) er vist det gennemsnitlige Antal ha for Ejendomme af den i Kolonne (1) viste Grundværdistørrelse; i Kolonne (3) er efter Arealstatistikken beregnet det gennemsnitlige Antal ha med Korn for Ejendomme af den i (2) viste Størrelse. (3) er da ganget med det gennemsnitlige Hektarudbytte for Kornhøsten 1941 (21 hkg pr. ha), hvorefter man finder den beregnede Høst for 1941 (4). Endelig viser (5) Afleveringspligten (1941/42) og (6) denne i Procent af den beregnede Høst. Man vil se, hvorledes det afleverede stiger op til 65 pCt. for Ejendomme med 90 000 Kr. Grundværdi. Ved Bedømmelse af Tallene maa man erindre den daarlige Høst i 1941, som har bevirket, at Procenttallene i (6) er blevet højere end tilsigtet ved Lovens Vedtagelse.

De stærkt stigende Procenttal i (6) gør det forklarligt, at en større Del af de store Ejendomme end af de smaa har maattet tage Forbehold, saaledes som det fremgaar af Tabel 3, der angiver Tal for Høstaaret 1941/42.

Tabel 3.

Kr. Grundværdi	Antal afleverings-pligtige Ejendomme	Ejendomme, der har meldt Forbehold Antal	%
— 30 000	69 263	13 546	19,6
30— 50 000	12 853	3 226	25,1
50—100 000	3 384	1 256	37,2
100 000—	1 039	697	66,4

4) Kornordningen gaar som bekendt videre end til at fastsætte Aflevering og Pris for det afleverede, idet den ogsaa griber regulerende ind over for det resterende Korn. Paa dette Omraade indeholdt den første Ordning — for Høstaaret 1940/41 — nogle Bestemmelser, som kan tages som Eksempel paa økonomisk mindre gennemtænkte Foranstaltninger, idet man havde indført en Maksimalpris for det frie Korn. Bestemmelsen var i sig selv en Fortsættelse af Bestemmelser i tidligere Lovgivning. Man maa formode, at den var indsat af Hensyn til de kornkøbende Landbrugere og øvrige Kornkøbere (Industrien og Vognmænd med Hestehold uden for Landbruget). Imidlertid satte man ingen Maksimalpris for den vigtigste Anvendelse af Kornet, nemlig som Svinefoder og Hønsefoder, og efterhaanden, som Priserne paa Flæsk og Æg steg stærkt i Løbet af Efteraaret 1940, blev det klart, at der intet Korn vilde komme frem til Salg til Maksimalprisen, fordi det for samtlige Landbrugere kunde betale sig betydeligt bedre at opfodre end at sælge det.

Maksimalprisen var formentlig til Skade for alle de implicerede Parter. For det kornkøbende Landbrug maa en selv nok saa høj Pris være en Fordel frem for en Maksimalpris, til hvilken intet kan faas. Er man villig til at give 50 Kr. for 1 hkg, maa det være, fordi man mener sig bedre stillet, naar man faar det dyre Korn, end om man ikke fik det. For det kornsælgende Landbrug maa det være en Fordel at have et Valg mellem at kunne sælge eller selv opfodre. For Forbrugerne og Eksporten maa det være en Fordel, at Produktionen foregaar der, hvor man faar den største Mængde animalske Produkter ud af den disponible Mængde Foder, og det sikres bedst gennem den frie Handel, hvorved de dygtigere Opdrættere vil kunne byde mere for Kornet og derved overføre det til sig fra de mindre dygtige. Vanskeligst stillede under Ordningen af 1940/41 syntes de Industribedrifter, der anvender Korn, at være, idet de ikke kunde faa noget; de var dog paa en Maade de eneste, der — ganske mod Bestemmelsens Hensigt — fik Fordel af Ordningen, idet de fik tildelt af det af-

leverede Korn, da det viste sig, som foran omtalt, at den faktiske Aflevering i 1940/41 blev en Del større end den tilsigtede.

Takket være denne Regels Uhensigtsmæssighed faldt den bort ved den næste Kornlov. Man stod ved denne over for to Alternativer: (1) man kunde opretholde Maksimalprisen og forhindre det kornsælgende Landbrug i at foretrække at opfodre Kornet ved at inddrage det under Tvangsafleveringen, eller (2) man kunde ophæve Maksimalprisen og lade de kornkøbende konkurrere med Husdyrene om Kornet og saaledes købe det til den Pris, hvortil det kan betale sig at opfodre det. Faktisk valgte man en Mellemvej, idet man lod Kornet til Kornkøberne uden for Landbruget komme ind under Tvangsafleveringen og ophævede Maksimalprisen for de øvrige.

5) Større Interesse end til ovenstaaende er der imidlertid knyttet til Fastsættelsen af Afregningsprisen for det afleverede Korn. Denne er, som det vil være bekendt, nu officielt Kr. 25,—, 28,— og 29,— pr. hkg for henholdsvis Foderkorn, Hvede og Rug. I Virkeligheden er den mere, idet man i de sidste to Ordninger har indført den Regel, at der skal efterbetales til de Landbrugere, der fuldt ud og rettidigt har opfyldt deres Afleveringspligt, et Beløb af Kr. 10,— pr. 100 kg for $^1/_8$ af deres Ligningskvantum. Herved forhøjes saaledes Maksimalprisen for de efterrettelige Landbrugere til henholdsvis for de tre nævnte Typer Korn Kr. 26,25, 29,25 og 30,25.

Reglens ejendommelige og upraktiske Formulering peger tilbage paa dens Oprindelse. Fra Dele af Landbrugets Side har man fundet det urimeligt, at Industrien og Byernes Heste skulde have nogen prismæssig Fordel af det tvangsafleverede Korn, og har derfor forlangt, at denne Ottendedel af det afleverede Korn skulde betales med en højere Pris end det øvrige. Det er muligt, at man ud fra en indkomstpolitisk Synsvinkel vil finde det rimeligt, at Afregningsprisen skal være 1,25 Kr. højere, og det er muligt, at man administrationsteknisk har Brug for en Præmie specielt til de efterrettelige Landmænd, og det er ogsaa muligt, at man vil finde det rimeligt, at Indu-

strien skal betale forholdsvis meget for Kornet til sit formentlig mindre nødvendige Forbrug, men hver Tings Berettigelse maa undersøges for sig, og Indgrebets Styrke bestemmes af det politisk hensigtsmæssige og ikke af en ganske tilfældig Sammenkobling foretaget ud fra en økonomisk irrationel — men politisk sikkert ganske magtfuld — Sammenblanding[4]).

6) Man har erklæret, at det ved Maksimalprisens Fastsættelse gjaldt om at sætte denne saaledes, at man sikrede sig en stor Produktion af Korn. Hertil er for det første at bemærke, at en høj Pris paa Korn i Almindelighed næppe saa meget fører til en større Produktion af Korn som af Stoffer, der kan erstatte Korn, idet det fører til, at man i Almindelighed gaar over til at dyrke mere intensivt, d. v. s. først og fremmest, at man erstatter Korn med Roer og Græs med Korn eller Roer, og eventuelt tillige, at man anvender noget mere Gødning. Den sidste Følge kan man se bort fra under de nuværende Forhold. At højere Priser paa Korn næppe saa meget fører til større Produktion af Korn som af Stoffer, der kan erstatte Korn, kan selv under de nuværende Forhold ikke være nogen Gene, da der herved alt i alt skabes større Ernæringsmuligheder.

Men Spørgsmaalet er, om Prisen paa det afleverede Korn overhovedet har nogen Betydning for Produktionen. Naar en Landmand overvejer, om han skal dyrke lidt mere eller lidt mindre, vil han, hvis han da tænker rationelt over de Ting, overveje, hvor meget større Udbytte, han yderligere vil faa af at dyrke lidt mere, og hvor store Omkostninger, han vil paadrage sig ved at dyrke det mere. Og selv om kun de færreste Landbrugere foretager egentlige rationelle Udregninger, førend de bestemmer sig til, hvordan de vil tilsaa deres Marker, maa man dog antage, at der foretages mere skønsmæssige

---

[4]) I Kornloven for 1942/43 er der tilføjet en Bestemmelse, hvorefter Statskassen kan skyde det fornødne til, for saa vidt den højere Pris paa Korn til Heste og Industrien ikke er tilstrækkelig til at sikre, at Landbrugerne kan faa Præmien paa de 10 Kr. for $^1/_8$ af Kornet.

Overvejelser af den nævnte Art[5]). Men, hvis det er Tilfældet, maa man ogsaa antage, at Afregningsprisen næsten ingen Indflydelse vil faa paa Produktionens Omfang, for den vil kun i ganske faa Tilfælde indgaa i Landmandens Overvejelser. Afleveringspligten er jo uafhængig af, om der dyrkes meget eller lidt. Naar Landmanden derfor overvejer, om han vil dyrke lidt mere eller lidt mindre, vil han regne med, at alt, hvad han dyrker mere, vil han kunne opfodre eller eventuelt sælge som Frihandelskorn, og afgørende for, om han vil producere det mere, maa det derfor være, hvad han mener, at Opfodringsværdien eller Salgsværdien i frit Marked vil være.

Afregningsprisen vil derfor indgaa i den enkelte Landbrugers Beregninger paa en helt anden Maade end „normale" Priser. I Almindelighed vil en Prisændring, f. Eks. en højere Pris end tidligere, bevirke, at man foretager en mindre Tilpasning af Sædskiftet til den ny Prissituation. Men en Ændring af Afregningsprisen kan inden for en vis Margin ingen Indflydelse faa paa Produktionen, idet den som anført slet ikke paavirker saadanne Kalkuler hos Landbrugerne, saa længe de regner med at ville opfylde Afleveringen. Derimod kan denne Pris sammenholdt med Priserne paa de Produkter — herunder særligt paa Frø og de saakaldte Industriplanter — der ikke skal afleveres, blive saaledes, at Landbrugerne helt opgiver den sædvanlige Dyrkningsform og paa Forhaand bestemmer sig til at tage Forbehold. Tilpasningen sker saaledes for den enkelte Landbruger, hvis han da handler fornuftigt, i Spring, og Springet over til paa Forhaand at regne med Forbeholdet vil ske desto før, jo større en Del af Produktionen der skal afleveres, og jo lavere Prisen paa det afleverede sættes. Hos de Landbrugere, der paa Forhaand bestemmer sig til at tage Forbehold, maa man vente en Tilbøjelighed til at dyrke saa lidt Korn som næsten muligt uden at angribe den Del, de i alle Tilfælde selv maa beholde, idet man vil faa økonomisk mere

[5]) Som Eksempel paa, i hvilket Omfang danske Landbrugere foretager saadanne Beregninger, kan henvises til den forbavsende Grad, hvori Tredivernes Svineproduktion tilpassedes til Prisændringerne paa Svinekort og Pattegrise.

ud af de Afgrødeenheder, der kan opfodres, end af de, der skal afleveres. Det er sikkert meget faa Landbrugere, der, selvom man tænker sig, de nugældende Forhold vil vare ved længe endnu, paa denne Maade vil lægge deres Landbrug helt om,[6]) og man maa derfor regne med, at Afregningsprisen er ret ligegyldig for Produktionens Omfang.

Derimod maa man tillægge den forskellige Pris for de forskellige Kornsorter en vis Betydning. Det maa være i Landbrugernes Interesse, at saa stor en Del af det afleveringspligtige Korn som muligt kommer til at bestaa af de bedst betalte Sorter.

Tabel 4.

	Landbrugsarealets Anvendelse i Juli					Areal tilsaaet i Efteraaret
	1936	1939	1940	1941	1942	1941
	1000 ha	1000 ha	1000 ha	1000 ha	1000 ha	1000 ha
Hvede	112	134	81	82	6	74
Rug	132	137	137	192	190	228
Andre Kornarealer	1083	1104	1052	1046	1127	—
	1327	1375	1270	1320	1323	—

Tabel 4, der viser Landbrugsarealets Anvendelse, bekræfter foranstaaende teoretiske Betragtninger. Tabellen viser to Førkrigsaar, 1936 og 39, og de tre første Krigsaar. Endvidere viser den sidste Kolonne det anslaaede tilsaaede Areal fra Efteraaret 1941. Man vil se, hvorledes det samlede Kornareal ikke afviger stærkt fra Førkrigstidens, men nærmest er blevet mindre. Derimod er der sket en meget betydelig Udvidelse af Rugarealet; man maa dog have Lov til at antage, at en stor Del af denne Udvidelse skyldes, at man under Indtryk af de sidste Aars daarlige Hvedehøst har erstattet denne Afgrøde i Sædskiftet med Rug. Hvedearealet viser derimod stærk Til-

[6]) Man maa iøvrigt have Lov til at antage, at skulde en saadan Omlægning finde Sted i større Omfang, vil den blive bremset, enten ved et Dyrkningspaabud, saaledes som det har været paatænkt, eller, hvad der umiddelbart maa forekomme langt simplere, ved at sætte saadanne Maksimalpriser paa Industriplanterne, at Dyrkningen heraf alene kommer til at beslaglægge saa megen Jord, som det offentlige finder forsvarligt.

bagegang, hvad for en Del skyldes Ompløjninger og senere mindre Saaning paa Grund af de sidste Aars daarlige Hvedehøst.

7) Netop, da man kan regne med, at den totale Produktion er ret upaavirket for Ændringer i Afregningsprisen for det afleverede Korn, er man i Stand til med forholdsvis stor Nøjagtighed at skønne over Betydningen for Landbrugernes totale Indkomst af Ændringer i denne Pris. Man kan som Eksempel tænke sig Virkningen af en Ændring i Prisen paa 1 Kr. Man maa da først beregne, hvor stor en Del af det afleverede Korn, der atter havner inden for Landbruget. Man maa derfor fra den totale, afleverede Mængde trække alt Tildelingskornet og Kornet til Avlscentre m. m.; fremdeles maa man fratrække ca. 30 pCt. af Kornet til Fremstilling af Brød, Gryn og Kaffesurrogater og af det til Spritfabrikkerne og Bryggerier afleverede, idet man maa kunne paaregne, at Landbrugerne nyder godt af disse Ting i det Omfang, hvori deres Antal svarer til hele Befolkningens. Der bliver herefter efter Forslaget til en Kornordning for 1941/42 en Aflevering til Befolkningen uden for Landbruget paa 4,7 Mill. hkg. En Forhøjelse af Afregningsprisen paa en Krone pr. hkg vil saaledes betyde, at Landbrugerne faar ialt 4,7 Mill. Kr. mere at disponere over til deres Forbrug. Man vil ved denne Beregning kunne se Betydningen for det samlede Beløb, der staar til Disposition for Landbrugerne til Forbrug, ved forskellige andre Afregningspriser.

Afregningspris for Foderkorn Kr. pr. hkg	Mill. Kr. + mere ÷ mindre
42,—	+ 74
26,25	0
25,—	÷ 6
15,—	÷ 53

Ovenfor er ved nogle faa Eksempler vist det større eller mindre Beløb, der vilde være disponibelt, hvis Prisen var anderledes end den nuværende (26,25). Der er regnet med, at den nugældende Prisafstand mellem Foderkorn og Hvede og

Rug opretholdes. Prisen 42 Kr. pr. hkg er valgt som Repræsentant for, hvad Prisen mindst maa formodes at ville blive, om Handelen var helt fri; dette Tal er fundet som den Værdi, man formentlig mindst kan tillægge Kornet i dens „daarligste" Anvendelse, nemlig ved Opfodring.

8) Imidlertid kan man i denne Henseende vanskeligt tale om Landbruget som Helhed, fordi de forskellige Dele af Landbruget vil have meget forskellig Interesse i denne Afregningspris. Idet man stadig ser bort fra dem, der tager Forbehold, kan man foretage visse Skøn over de forskellige Gruppers Mer- eller Mindrefortjeneste ved Ændringer i Prisen. Saadanne Skøn kan — takket være, at en højere eller lavere Pris ingen som helst Indflydelse kan have paa Korndyrkningens Omkostninger — foretages med stor Rimelighed. I Tabel 5 er

Tabel 5.

Kr. Grundværdi	Afleveringspligt 1942/43 hkg (1)	Tildelingskorn[7]) hkg (2)	Antal underholdte paa Ejend. ca. (3)	Kr. Merindtægt pr. Kr. Stigning i Afregningspris (I)	(II)
90 000	616,5	0	16	595	617
50 000	261,5	0	13	240	261
30 000	121,5	0	10	106	121
15 000	36,5	0	7	26	36
10 000	10,0	0	5	2	10
8 500	2,5	0	4	÷ 3	2
5 000	0	6	3	÷ 10	÷ 6
3 500	0	12	3	÷ 16	÷ 12
2 000	0	8	3	÷ 12	÷ 8

[7]) Angivet efter De samvirkende danske Husmandsforeningers af Landbrugsministeriet godkendte Forslag for 1941/42.

der givet Eksempler fra 9 Størrelsesgrupper; Resultatet meddeles i de to sidste Kolonner, hvor (1) viser, hvor stor Merfortjenesten vil blive paa de enkelte Brug, hvis Afregningsprisen bliver 1 Kr. højere under Forudsætning af, at ogsaa Salgspriserne for Korn sættes tilsvarende op. For at foretage

Korrektionen m. H. t. Købet af Kornprodukter er der regnet med, at det i Kolonne (3) nævnte Antal Personer faar deres Næring gennem vedkommende Brug. Dette Tal er skønnet ved Hjælp af Tællinger fra 1934 vedrørende Antal beskæftigede ved Landbrug af forskellig Størrelse. Der er regnet med et Forbrug af Korn og Kornprodukter, dog ikke via de animalske Produkter, idet der under de for Haanden værende Forhold ikke sker nogen Paavirkning fra Kornpris til Pris paa forædlet Produkt, paa 150 kg pr. Individ pr. Aar, hvad ret nøje svarer til det gennemsnitlige Forbrug. For saa vidt man derimod paa den ene eller den anden Maade opretholder de nugældende Priser ved Salg af Korn — bortset fra Tildelingskorn — faar man det i Kolonne II nævnte Resultat. Ved en Nedsættelse af Afregningsprisen kan II anvendes umiddelbart analogt, medens I skal forøges noget, nemlig med den dobbelte Difference mellem II og I, idet det nu bliver en Gene, at Prisen paa Kornprodukterne fastholdes, et Tilfælde, der næppe vil have nogen praktisk Betydning.

Tabellen viser med al Tydelighed, hvorledes man i Kornordningens Afregningspris har en meget vigtig Faktor til at regulere de større Landbrugeres Indkomster efter de politiske Ønsker, hvorimod de smaa Landbrugeres ikke er særligt følsomme over for Ændringerne, selv om de selvsagt — takket være de smaa Landbrugeres langt ringere samlede Indkomst — er relativt langt mere følsomme, end de absolutte Tal umiddelbart viser. Man kan vel skønne, at en Forøgelse af Afregningsprisen med 10 Kr. vilde i 1941/42 have forøget den største af de nævnte 9 Landbrugeres Indkomst med ca. 60 pCt., medens den vilde have formindsket de mindstes med op til ca. 10 pCt.

Under den Grad af Indgreb i Prisdannelsen, man for Øjeblikket kender, hvor saa godt som alle Priser paa Landbrugets Produkter enten direkte fastsættes af det offenlige eller fastsættes ved Aftaler, hvori det offentlige er en medvirkende Faktor, saaledes som Tilfældet er med Eksportpriserne, har det offentlige i Virkeligheden Magten til ikke alene at bestemme Landbrugets samlede Indkomst, men tillige til i de store Træk at bestemme dennes Fordeling mellem Landbrugets forskellige

Grupper. Til en saadan Regulering er Ændringer i Kornprisen særlig egnet, idet de som nævnt ikke kan antages at faa større produktionsmæssige Følger.

Der er for Tiden en stærk Tilbøjelighed til at stabilisere Priserne; det er for denne Stabilisering af største Betydning, at den giver et saadant Indkomstniveau for de forskellige Grupper af Landbrugere, som man politisk finder ønskeligt.

9) Kornlovens Virkninger er hidtil blevet væsentligst betragtet ud fra dens Interesse for Producenterne. Imidlertid har den selvsagt en tilsvarende Interesse for Forbrugerne, baade inden for og uden for Landbruget.

Tabel 6.

	Disponible Kornmængder ifølge Kornordningen for Høstaarene		Købspris	
	1940/41	1941/42 og 1942/43	1940/41	1941/42 og 1942/43
	1000 t	1000 t	Kr. pr. hkg	Kr. pr. hkg
Kornmøllerne:				
Rug	410	410	31,—	31,25
Hvede			30,—	30,25
Ombytningskorn	—	—	28,—	26,50
Grynmøllerne	37	100	28,50	29,—
Tildelingskorn	100	100		
Svine- og Hønsehold	22,5	23		
Avlscentre m. m.	4,5	4,5		
Heste uden for Landbr.	0	40		32,—
Spritfabrikation	0	7,5	—	44,—*)
Bryggerier	0	35		
Kaffesurrogatfremst.	0	12		
Ialt	574	732		

*) Heraf lægges Kr. 29,— til Kornkøbmænd og Kr. 15,— direkte til Statens Kornkontor.

Af Tabel 6 fremgaar det, hvorledes man i Kornlovene har planlagt at disponere over den afleverede Høst. Der er i Lovgivningen aabnet Mulighed for Overførsel mellem Posterne, saaledes at det planlagte ikke behøver at være identisk med det realiserede. Man vil se, hvorledes de to sidste Kornlove

paa dette som paa næsten alle Omraader er ens, medens den første lød paa noget mindre, idet man af en eller anden Grund havde troet det muligt, at Hestene i Byerne og Industrien skulde kunne skaffe sig Korn til de da gældende Maksimalpriser.

I Tabellens anden Afdeling vises Købsprisen for de forskellige Grupper af Købere. Man vil se, hvorledes der er blevet gennemført en Prisdiskriminering mellem de forskellige Grupper af Forbrugere, hvor man tilsyneladende har søgt at lade det, man har opfattet som samfundsmæssigt mest nyttigt, faa Kornet billigst. Forskelsbehandlingen er gennemført ved et ret indviklet System med Værdimærker og Indkøbstilladelser af forskellig Farve, ved hvis Indlevering der af det offentlige enten ydes eller kræves visse Beløb af Kornkøbmændene. Resultatet af dette System er, at for Foderkornets Vedkommende faar Købmændene i Almindelighed uden Hensyn til den forskellige Salgspris en Bruttofortjeneste paa 1 Kr. pr. hkg, medens de for Brødkornet opnaar Kr. 2,25 pr. hkg.

10) En stærkt diskuteret Regel inden for Kornordningen har Reglen om de 100 000 t Tildelingskorn til de smaa Landbrugere været. Vil man danne sig et Skøn over den økonomiske Betydning af denne Regel specielt, vil det være rimeligt at sammenligne Situationen, som den nu er, med den, som den vilde være, om alene denne Regel var udeladt af Kornordningen, og Afleveringspligten havde været tilsvarende mindre. Det afgørende bliver da, til hvilken Værdi man skal ansætte det Korn, det mindre Landbrug modtager. Af to Grunde kan man ikke som Sammenligningsgrundlag anvende den nugældende Pris paa Frihandelskornet, dels vilde denne Pris uden Afleveringen af de 100 000 t formentlig være en Del lavere, og dels vilde det mindre Landbrug formentlig kun anskaffe en ringe Del af den nu tildelte Mængde, hvis Prisen ikke blev væsentlig lavere end den nuværende Pris paa Frihandelskorn. Det er derfor rimeligere at se paa Kornets Værdi ved dets Anvendelse til Opfodring; man kan vel med de nugældende Priser paa Flæsk o. l. ansætte denne Værdi til

42 à 45 Kr. og regne med, at kom Prisen over dette Beløb, vilde det mindre Landbrugs Indkøb til Opfodring i det væsentlige høre op. Regner man med, at Kornet ved Opfodring indbringer de nævnte Beløb, maa man slutte, at den nævnte Regel i Kornordningen, isoleret betragtet, betyder en Overførsel fra det større til det mindre Landbrug paa 16 à 19 Mill. Kr. pr. Aar.

11) Som omtalt sælges Brødkornet fra Kornkøbmændene til Kornmøllerne til en Pris af henholdsvis 31,25 Kr. og 30,25 Kr. pr. hkg Rug eller Hvede. Imidlertid har man fastsat Maksimalpriserne paa Rugmel og Hvedemel saaledes, at de svarer til Kornpriser paa henholdsvis 36 og 35 Kr. Denne Difference fremkommer derigennem, at Møllerne saavel, naar de køber Korn, som naar de formaler det, skal erlægge en Afgift. Disse Afgifter er fastsat saaledes, at den første (Indkøbsafgiften) bliver desto større, jo senere paa Aaret Møllerne køber Korn, medens Formalingsafgiften omvendt bliver mindre og mindre, som Aaret gaar. De to Afgifter varierer paa en saadan Maade, at Møllerne altid kommer til at erlægge Kr. 4,25 pr. hkg, for saa vidt de køber og formaler Kornet i samme Maaned, medens de to Afgifter tilsammen bliver 40 Øre pr. hkg — til Dækning af Svind o. l. — mindre for hver Maaned, Kornet ligger uformalet paa Møllernes Lager.

Uden for Kornordningen, men alligevel i saa nær Tilknytning til denne, at det vil være rimeligt paa dette Sted at omtale det, er Reglerne, hvorefter der opkræves en særlig Afgift paa Hvede, hvis Provenu gaar til et Tilskud til Formalingen af Rug for derigennem at muliggøre en lavere Pris paa Rugbrød[8]). Disse Regler er ældre end Kornordningen, ja de kan paa en Maade føres tilbage til Tredivernes Kornordning, der som bekendt iøvrigt havde et ganske andet Formaal end den nugældende[9]). Ifølge de nævnte Regler opkræves der hos Møl-

[8]) Jfr. Lov Nr. 383 af 8. Sept. 1941.

[9]) Jfr. herom f. Eks. Kjeld Philip: En Fremstilling og Analyse af den danske Kriselovgivning 1931—38, København 1939, S. 115 ff.

lerne en Afgift paa Kr. 5,80 pr. hkg Hvede, der anvendes til Formaling, og ydes et Tilskud af Kr. 19,35 pr. hkg anvendt Rug, hvortil kommer et mindre Tilskud for Strømel eller Klid anvendt til Formaling med Rug. Det meget betydelige Tilskud til Rugmelsfremstilling dækkes foruden gennem Afgiften paa Formalingen af Hvede ved et Statstilskud. Paa Finansloven for 1941/42 er der saaledes afsat til dette Formaal 9 Mill. Kr. og for 1942/43 7,5 Mill. Kr. Det sidste Beløb maa utvivlsomt ved senere Bevilling forøges meget væsentligt, idet man maa paaregne, at Hvedeafgiften saa godt som intet vil give i Aaret 1942/43.

Hvis man vil søge at danne sig et Skøn over Brødforbrugernes Interesse i Maksimalprisen paa det afleverede Korn, vil en ganske enkel Beregning vise, at for hver Krone, denne Pris ændres, vil Forbrugernes samlede Betaling for Brødet blive ændret med godt og vel 4 Mill. Kr. Anslaar man, at Kornprisen under „frie" Forhold, d. v. s., hvis man ingen Kornordning havde gennemført, men iøvrigt opretholdt de gældende Ordninger og Priser, til 42 à 45 Kr., vilde Forbrugerne saaledes være kommet til ialt at betale 60 à 70 Mill. Kr. mere for deres Brødforsyning om Aaret. Hertil skal saa lægges Statstilskuddet paa de 7,5 Mill. Kr., om man ogsaa vil tænke sig, at dette bortfaldt. Man vil heraf se, at disse Ordninger betyder ca. 20 Kr. om Aaret pr. Individ. Ved Bedømmelsen af disse Tal maa man paaregne, at det alene drejer sig om grove Skøn, og at det for en Del drejer sig om et internt Kredsløb, idet Landbrugerne jo paa eengang er Kornproducenter og Brødforbrugere. Nettooverførselen fra Landbruget til Brødforbrugerne uden for Landbruget kan da anslaas til omkring 45 Mill. Kr., for saa vidt man regner med en „fri" Pris af nævnte Størrelse. Imidlertid maa det understreges, at der ikke er nogen som helst Anledning til at opfatte den „frie" Pris som mere naturlig eller retfærdig end f. Eks. den gældende Maksimalpris. De anførte Tal tjener alene til at angive Størrelsesordenen af Virkningen, om man valgte en anden Fremgangsmaade.

12) For det Foderkorns Vedkommende, der sælges til Kredse uden for Landbruget, ligger Betydningen i at være kommet ind under Ordningen væsentligst deri, at de ellers maatte have betalt mere for Kornet. De fleste af de Anvendelser, det drejer sig om, er saadanne, at de i Konkurrencen sikkert vilde have vundet over Svinene, om man blot vilde muliggøre det for dem at købe Korn i Konkurrence med Svinene. Den nuværende Ordning er selvsagt til Fordel for dem, dog kun i ringe Grad for Industrien, der — som paavist — maa erlægge en forholdsvis høj Pris for Kornet.

13) Den førte Politik har paa et Par Omraader — ud over det rent prismæssige — haft Betydning for Befolkningens Adgang til at købe vigtige Næringsmidler. Det betydelige Tilskud til Rugbrødsfremstillingen, der har muliggjort, at et Kilogram Rugbrød kan købes til en lavere Pris end et Kilo Rug, har gjort Rugbrød til et relativt billigt Fodermiddel; man maa have Lov til at antage, at dette har været et stærkt vejende Moment, da man traf Afgørelse om, at Rugbrødet skulde rationeres, idet det viste sig umuligt at kontrollere Overholdelsen af Forbudet mod Opfodring. Dette Moment har sikkert i endnu højere Grad været afgørende for Beslutningen om Rationeringen af Gryn, der — takket være det meget ujævne Forbrug — egner sig meget daarligt til at blive rationeret.

Der er herved skabt den ret paradoksale Tilstand, at man i en Tid med Knaphed paa Fødemidler rationerer de Fødemidler, der kræver de færreste Afgrødeenheder til at yde en vis Mængde Kalorier i Ernæringen og derved maaske driver nogle over til et større Forbrug, end de ellers vilde have haft, af de forædlede Produkter, der kræver relativt flere Gange saa mange Afgrødeenheder. Da der spares Korn ved at lade Befolkningen spise Brød i Stedet for Kød og Flæsk, maa man vel ogsaa antage, at for saa vidt det bliver nødvendigt at skære Forbruget yderligere ned, maa dette ske gennem større Rationer af Brød, der da maa tilsættes større Mængder af Byg, og af Gryn, hvor Reserverne jo er store, hvad man selvsagt under de nuværende

Prisforhold først kan gøre, naar det store Flertal af Befolkningen nærer saa stærkt Ønske herom, at man kan være sikker paa, at de større Rationer ikke gaar i Hestene eller Fjerkræet.

14) Til sidst blot et Par Bemærkninger om Finansieringen af Kornordningens Administration. Man har herom fastsat, at Staten skal betale Landbrugsministeriets Kornnævn og Statens Kornkontor og kan give Tilskud til de kommunale Kornnævn, hvis Udgifter iøvrigt dækkes af Kommunerne. Til disse Formaal er der af Staten paa Finansloven for 1942/43 bevilget:

Statens Kornkontor	885 000	Kr.
Vederlag til kommunale Kornnævn	1 068 000	„
Vederlag til Tærskningskontrol	400 000	„
Landbrugsministeriets Kornnævn	9 000	„
	2 362 000	Kr.

Litteratur.

Nye Bøger fra Landhusholdningsselskabet.

I Løbet af November Maaned udsender Landhusholdningsselskabet 3 nye Bøger. Til Orientering for Selskabets Medlemmer — hvoraf et stort Antal har benyttet sig af Tilbudet om Levering til halv Pris — og Tidsskriftets øvrige Læsere skal følgende Oplysninger om Bøgerne gives:

Rodfrugternes Sygdomme og Skadedyr.

Af *E. Gram* og *P. Bovien*. 173 Sider, 48 Helsider Farvetavler. Pris Kr. 5,50.

I mere end 2 Aar har der været arbejdet paa dette Værk. Ligesom dets Forgænger „Kartoflens Sygdomme i Tekst og Billeder" er det en Bog beregnet først og fremmest for Praktikere, selv om der næppe er Tvivl om, at enhver Konsulent vil have god Brug for Bogen ogsaa. Den indeholder en Omtale af Runkelroer, Sukkerroer, Kaalroer, Turnips og Gulerødder. Overalt er Tekst og Billeder paa det nøjeste sammenknyttet; da Billedmaterialet er saa righoldigt, som Tilfældet er — paa de 48 Billedsider er vel ialt samlet noget over 200 forskellige Illustrationer — er det naturligt at sige, at Teksten knytter sig nøje til Billederne og ikke omvendt.

Der kan vist ikke være Tvivl om, at Bogen vil blive et meget værdifuldt Hjælpemiddel for enhver Landmand, der ønsker at føre Kontrol med sine Roemarkers Sundhedstilstand. Han vil fra Illustrationerne have let ved at genkende de Sygdoms- og Skadedyrsangreb, der forekommer i Marken, og han vil af Teksten kunne se, om det er Angreb, der direkte kan bekæmpes, eller om de kan forebygges i følgende Aar.

I Forhold til Bogens Indhold og Udstyr vil Prisen utvivlsomt blive betegnet som meget lav. Det er da ogsaa kun ved Hjælp af betydelige Tilskud fra De danske Sukkerfabrikker og fra Danske Landboforeningers Frøforsyning samt ved Forhaands-Salg af et stort samlet Parti til Landbo- og Husmandsforeningernes Frøsalg, at det er blevet muligt at holde Prisen nede paa 5,50 Kr.

Arvelighed og Husdyravl.

Af Professor *Ivar Johansson*. Oversat og bearbejdet af Konsulent, Landbrugslærer *Th. Glad*. 192 Sider. Pris Kr. 3.—.

Første Udgave af denne Bog udkom 1938 og har i de forløbne 4 Aar i stigende Grad fundet Anvendelse som Lærebog paa Landbrugsskolerne. I Fjor fremkom i Sverige 2. reviderede Udgave. Denne er nu oversat, yderligere udvidet og omarbejdet for danske Forhold af Konsulent, Landbrugslærer *Th. Glad*. Den har derved faaet en Form og et Indhold, der gør den egnet ikke alene som Lærebog for Landbrugsskolerne, men ogsaa som Læsebog for enhver avlsinteresseret. Arvelighedslæren har gennemgaaet en saa rivende Udvikling i de sidste 15 Aar, at en Bog som den foreliggende vil kunne være en haardt tiltrængt Repetition for de, der tidligere har beskæftiget sig med Arvelighedslæren. Samtidig er den anlagt saaledes, at den er læselig for enhver uden særlige Forkundskaber. Bogens Titel dækker nøje dens Indhold, hvorfor en yderligere Redegørelse kan indskrænkes til Nævnelse af Bogens 12 Hovedafsnit: Arvelighedslærens materielle Grundlag. Mendels Arvelighedslove. Ydre Kaars Indflydelse paa Egenskabernes Udvikling. Kønnets Nedarvning og kønsbunden Arv. Tvillingfødsel og Frugtbarhed. Mælkeydelse og Mælkens Fedtprocent. Nedarvning af Størrelse og særlige Bygningstræk. Nedarvning af Farve og Tegning hos Huspattedyrene. Misdannelser og Modstandsdygtighed mod Sygdomme. Indavl. Renavl og Krydsning. Udvalg af Avlsdyr.

Regne- og Opgavebog for det landbrugsfaglige Oplysningsarbejde.

Af Landbrugslærer *A. O. Rasmussen.* 168 Sider. Pris Kr. 1,60 (Partisalg Kr. 1,25).

Denne Bog, der først foreligger omkring Midten af November Maaned, slutter sig nøje til Serien af Grundbøger: Landbrugets Kulturplanter, Husdyravl, Fodringslære og Gødningslære. Hensigten med Bogen er, at den skal bruges i Tilknytning til de landbrugsfaglige Aften- og Eftermiddagsskoler. Bogen er derfor ikke inddelt efter Regningsarter, men inddelt efter Fag, saaledes at den, der underviser, straks vil kunne finde frem til de Opgaver, der har Tilknytning til Undervisningen.

Det er en Kendsgerning, at Beregninger og Øvelser er et værdifuldt Led i Aftenskolearbejdet, og omend mange selv paa Stedet vil konstruere de Opgaver, der skal gennemregnes af Eleverne, er der næppe Tvivl om, at der vil være mange, der vil foretrække at have en Bog som ovennævnte. Den indeholder godt 500 Regneopgaver samt et indledende Afsnit med en summarisk Gennemgang af de forskellige Regningsarter og Formler for Udregning af Flademaal og Rumfang. Bogen kan derfor ogsaa benyttes til Selvstudium for dem, der maatte ønske at opfriske deres Regnefærdighed. En Facitliste til Bogen vil fremkomme lidt senere.

Udkomne Bøger.

Undersøgelser over nogle almindeligt forekommende Planters Saponinindhold. Erstatninger for Kvillajabark. Ved C. J. Toft Madsen. Udgivet af Statens Husholdningsraad. 16 Sider. (Kbhvn. 1942).

Årsberetning fra Norges Landbrukshøgskole for Budsjettåret 1. Juli 1940—30. Juni 1941. 145 Sider. (Oslo 1942).

Årbok for Beitebruk i Norge 1940—1941. XV. Utgitt av Selskapet for Norges Vel. 336 Sider. (Gjøvik 1942).

Undersøkelser over Jordbrukets driftsforhold. Regnskapsresultater fra norske jordbruk 1940—41. Udgivet af Selskapet for Norges Vel. 135 + 62 Sider. (Halden 1942).

Hallands Läns Hushållningssällskaps Handlingar 1941. 181 Sider. (Halmstad 1942).

Beretning om De samvirkende danske Landboforeningers Virksomhed for Aaret 1941—42. Udarbejdet af Sekretariatet. 192 Sider. (Kbhvn. 1942).

Beretning fra Statens Planteavlsudvalg for Finansaaret 1941—42. Udarbejdet af Statens Planteavlskontor. 112 Sider. (Kbhvn. 1942).

Mindre Meddelelser.

Maskinkursus for Landmænd paa Teknologisk Institut.

Det ordinære Kursus i Maskinbrug for Landmænd vil i Aar blive afholdt i Dagene fra 18.—30. Januar 1943.

Undervisningen, der vil omfatte næsten alle Landbrugets Arbejdsmaskiner, samt Forbrændingsmotorer, Elektromotorer og Traktorer, vil som sædvanlig bestaa af Foredrag og praktiske Øvelser.

Betalingen for Kursus er 55 Kr., men ubemidlede Landmænd kan forvente nogen Støtte til Ophold og Rejse, hvis de inden 15. December indsender Ansøgning derom til *den stedlige Landboforening.* Udvalget raader endvidere over enkelte hele og halve Fripladser, der gives til særlig dygtige og trængende Elever. Da en Del Elever kan faa gratis Logi paa Instituttets Sovesal, naar Ansøgning herom indsendes i Tide, vil Udgifterne være overkommelige, selv for den mindst bemidlede.

Alle nærmere Oplysninger med Program, Indmeldelsesskema og Skema til Ansøgning om Understøttelse faas ved Henvendelse til Teknologisk Institut, Hagemannsgade 2, København V.

Landbrugets Prisforhold i September Maaned 1942.

(Ved Det landøkonomiske Driftsbureau).

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	1941			1942		
	Hele Aaret	Jan. -Sept.	Sept. Md.	Jan. -Sept.	Aug. Md.	Sept. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (ab Mejeri)[1]	25,61	25,66	25,46	25,95	25,95	25,95
Smør, Notering	389	389	389	389	389	389
do. do. + Tillæg	437	439	434	445	445	445
Ost, 20 pCt.	198	198	199	199	199	199
Æg	201	188	211	225	236	240
Slagterisvin, (sl. V.)	237	236	236	247	248	248
Slagtekøer, Kbh., 1. Kl. (lev. V.)	122	121	132	130	136	145
Stude og Kvier, Esbjerg, 1. Kl. (lev. V.)	115	114	118	118	118	118
Smaagrise, Køge, Kr. pr. Stk.	41	45	34	46	60	62
Kælvekøer, Odense, 1. Kl., Kr. pr. Stk.[2]	677	660	656	725	731	750
Unge Heste, Kr. pr. Stk.	1944	1893	2100	2258	2400	2450
Hvede[3]	28,42	28,14	29,25	29,25	29,25	29,25
Rug,	29,42	29,14	30,25	30,25	30,25	30,25
Byg, 2/r.,	25,42	25,14	26,25	26,25	26,25	26,25
Havre,	25,42	25,14	26,25	26,25	26,25	26,25
Hø	33,04	32,44	34,00	39,01	29,25	29,00
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	16,33	16,42	17,00	18,55	—	15,00
Rødkløverfrø, sildig	722	628	813	970	—	1000
Hvidkløverfrø	783	668	923	971	900	950
Hundegræsfrø	192	157	245	256	260	273
Alm. Rajgræsfrø	185	165	215	223	225	230
Ital. do.	172	156	195	210	220	233
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	23,21	23,13	23,40	23,56	23,00	23,00
Sv. Ammoniak	23,50	23,37	23,65	23,99	24,20	24,20
40 pCt. Kaligødning	19,67	19,66	19,30	19,72	19,75	19,75

[1]) Inkl. Tillæg.
[2]) Bestaaet Tuberkulinprøven.
[3]) Korn = Maksimalpriser.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	1941			1942		
	Hele Aaret	Jan. -Sept.	Sept. Md.	Jan. -Sept.	Aug. Md.	Sept. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	244	244	242	247	247	247
Smør, Notering	186	186	186	186	186	186
do. do. + Tillæg	209	210	208	213	213	213
Ost	347	347	349	349	349	349
Æg	170	159	179	191	200	203
Slagterisvin	244	243	243	255	256	256
Slagtekøer (København)	210	209	228	224	234	250
Stude og Kvier (Esbjerg)	189	187	193	193	193	193
Unge Heste (Odense)	264	257	285	306	326	332
Hvede	206	204	212	212	212	212
Rug	247	244	253	253	253	253
Byg, 2/r.	197	195	204	204	204	204
Havre	211	208	218	218	218	218
Hø	481	472	495	568	426	422
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	435	438	453	495	—	400
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	120	120	121	122	119	119
40 pCt. Kaligødning	165	165	162	165	166	166
Vejet Prisindeks for:						
Mejeriprodukter	217	218	216	221	221	221
Husdyrprodukter, ialt	219	218	222	229	232	234
Korn	210	208	216	216	216	216
Planteprodukter, ialt	247	246	255	268	278	245
Landbrugsprodukter, ialt	**221**	**220**	**224**	**231**	**235**	**235**
Kunstgødning	169	168	169	168	167	167
Markfrø	238	238	238	366	366	366

Arbejdet ved Tilsynet med Plantesygdomme*).

Af Professor *C. Ferdinandsen.*

Spørger vi til en Begyndelse om, hvad Tilsynet med Plantesygdomme egentlig er, hvorledes det er forankret i Lovgivningen, og hvilke Funktioner det har Pligt til at udøve, finder vi disse Spørgsmaal besvarede i Lov om Bekæmpelse af smitsomme Plantesygdomme og Skadedyr af 1. Juli 1927, i daglig Tale kaldet Plantesygdomsloven. Jeg skal spare Dem for Lovens lange Forhistorie og nøjes med at fastslaa dens Karakter af en *almindelig* Plantesygdomslov, d. v. s. en Lov, der i Modsætning til tidligere Plantesygdomslove, f. Eks. Berberisloven af 1903 eller Loven om Udførsel og Indførsel af Kartofler af 1921, ikke tager Sigte paa en bestemt Sygdom eller en bestemt Afgrøde, men giver Landbrugsministeren en staaende Bemyndigelse til at gribe ind over for Plantesygdomme og Skadedyr, uden i hvert enkelt Tilfælde at maatte spørge Lovgivningsmagten. Er dette nu ensbetydende med, at Landbrugsministeren kan gribe ind over for en hvilken som helst Plantesygdom eller et hvilket som helst Skadedyr? Ingenlunde, hvilket vi straks kan overbevise os om ved at gennemlæse det første Stykke af Lovens § 1:

> Landbrugsministeren bemyndiges til at træffe Foranstaltning dels til at forebygge, at Plantesygdomme eller Skadedyr, der maa anses for farlige for de i Landbruget, Havebruget og Skovbruget dyrkede Planter, og som ikke hidtil er paavist her i Landet, eller som kun optræder med en begrænset Udbredelse, indslæbes eller indføres her til Landet, og dels til at bekæmpe saadanne Plante-

*) Foredrag ved Samvirksomheden for landbrugsfagligt Oplysningsarbejdes Kursus i Plantepatologi paa Landbohøjskolen den 27. Oktober 1942.

sygdomme eller Skadedyr, være sig ved Forbud mod Saaning, Plantning eller Transport af Kulturplanter, Tilintetgørelse eller Desinfektion af disse eller af Emballage og andet, hvorfra Smitte kan antages at kunne udbredes, eller ved Isolering af Jordstykker, Desinfektion af Oplagsrum, Redskaber og lignende eller paa en hvilken som helst anden Maade, der maatte skønnes egnet til Bekæmpelse af disse Sygdomme og Skadedyr.

Med andre Ord: Landbrugsministeren er kun bemyndiget til at gribe ind over for saadanne Plantesygdomme eller Skadedyr, som ikke findes i Landet, eller som dog kun optræder med begrænset Udbredelse inden for dettes Grænser. Til Gengæld kan han i disse Tilfælde gribe ind med alle Midler, som skønnes egnede.

En Bemyndigelse af en helt anden Art er meddelt Landbrugsministeren i Henhold til Plantesygdomslovens § 2.

Landbrugsministeren bemyndiges til ved Udførsel her fra Landet af levende Planter eller Plantedele at træffe alle saadanne Foranstaltninger, som maatte være paakrævet i Henhold til fremmede Landes Plantesygdomslovgivning.

Plantesygdomsloven bestemmer ogsaa, hvorledes de givne Bemyndigelser skal udøves i Praksis, idet § 3 har følgende Ordlyd:

Gennemførelsen af de i Henhold til nærværende Lov fastsatte Bestemmelser udøves af et af Landbrugsministeren oprettet Tilsyn med Plantesygdomme, om fornødent med vedkommende Politimyndigheders Bistand.

Tilsynet med Plantesygdomme har altsaa den Opgave at gennemføre de i Henhold til Plantesygdomsloven paabudte Foranstaltninger, ligesom det naturligt maa paahvile Tilsynet som sagkyndig Instans at afgive Forslag til Landbrugsministeren om saadanne Foranstaltninger.

Hvorledes bringes nu disse Foranstaltninger til Offentlighedens Kundskab? Ja, efter dansk administrativ Sædvane ved ministerielle Bekendtgørelser, eventuelt ledsagede af Regulativer, der giver nærmere Regler for Udførelsen af Bekendtgø-

relsens Bestemmelser. — Det er inden for Rammen af saadanne Bekendtgørelser og Regulativer, at Tilsynets Arbejde foregaar.

Efter det foranstaaende er det klart, at Arbejdet ved Tilsynet med Plantesygdomme maa foregaa paa to Fronter, en indadvendende (Lovens § 1) og en udadvendende (Lovens § 2).

I. Den indadvendende Front.

Arbejdet paa denne Front maa i Henhold til Plantesygdomslovens § 1 bestaa i at bekæmpe de Plantesygdomme og Skadedyr, der omfattes af Loven, saavel inden for Landets Omraade som ved Grænserne.

Hvilke Plantesygdomme og Skadedyr omfattes for Tiden af Plantesygdomsloven? Ikke mere end 3 Plantesygdomme og 2 Skadedyr, og af disse har endda kun een Plantesygdom og to Skadedyr Interesse for Landbruget, nemlig Kartoffelbrok, Kartoffelaal og Koloradobille.

Kartoffelbrok.

Bekæmpelsen af denne Plantesygdom reguleres af særlige Bekendtgørelser, der udsendes i November—December Maaned hvert Aar. Disse Bekendtgørelser har i en Aarrække været ganske enslydende, naar bortses fra den Fortegnelse over broksmittede Kommuner, hvormed Bekendtgørelserne indledes. Antallet af disse „spærrede" Kommuner andrager i den sidst udstedte Bekendtgørelse, af 29. November 1941, ialt 158. Her skal straks indskydes, at dette Antal ikke er sammenfaldende med Antallet af Kommuner, hvori Kartoffelbrok gennem Aarene er paavist. I Virkeligheden er der i Tiden fra 1923, da Sygdommen første Gang blev fundet her i Landet, til Udgangen af 1941 konstateret Kartoffelbrok i 182 Kommuner — men Tilsynet er fra og med 1937 begyndt at hæve de ældste Spærringer, saaledes at der ved Udgangen af 1941 var frigivet 24 Kommuner. En Spærring ophæves, naar der i 12 Aar ikke er konstateret Kartoffelbrok inden for Spærreomraadet, idet Tilsynet gennem mangeaarige Forsøg har fastslaaet, at de i Jorden hvilende Sporangier af Svampen efter 12 Aars Forløb kan paaregnes at

have mistet deres Spireevne, i hvert Fald under praktiske Forhold.

I Henhold til Plantesygdomslovens § 4 er der Anmeldelsespligt for de under Loven liggende Sygdomme og Skadedyr, hvilket skulde medføre, og forhaabentlig ogsaa i de fleste Tilfælde medfører, at nye Kartoffelbrok-Forekomster indrapporteres til Tilsynet. Der foretages da straks en Undersøgelse paa Aastedet, hvorefter Tilsynet afgrænser et Spærreomraade omkring Forekomststedet. I Tilfælde af, at „Brokstedet" har en meget isoleret Beliggenhed, eller andre Forhold taler derfor, indskrænkes Spærringen til den paagældende Ejendom, men i de allerfleste Tilfælde vil ikke blot selve den smittede Have (Toft eller lign.), men ogsaa en større eller mindre Del af de omkringliggende Ejendomme blive inddraget under Spærringen, idet man maa befrygte, at Sygdommen kan have bredt sig til disse. Disse tilgrænsende Arealer afgrænses efter Tilsynets Skøn, men omfatter næsten altid samtlige Haver i den paagældende Bebyggelse eller Landsby, eller, naar Talen er om Købstæder, Stationsbyer o. lign., dog et naturligt afgrænset Kvarter af Bebyggelsen. Det er klart, at Aaløb, Plantagebælter, Skinneveje, Fabrikskomplekser eller lignende ofte vil være bestemmende for Grænsedragningen. Spærreomraadets Kontur indtegnes nu paa et Maalebordsblad (med selve „Brokstedet" nøjagtigt indlagt), og en Kopi af dette Kort tilstilles Politimesteren i den paagældende Politikreds, hvis Opgave det dernæst bliver at optage en Fortegnelse over samtlige Personer, som driver Havebrug paa det spærrede Omraade. Denne Fortegnelse revideres hvert Aar af Politiet, saaledes at Tilsynet til enhver Tid er underrettet om, hvilke Havebrugere der er underkastet Spærringsreglerne. Hver enkelt Mand har sit særlige Kort i Tilsynets Kartotek, der i Øjeblikket omfatter 19 985 Personer. Paa dette Kort indføres efterhaanden alt, hvad der kan være af Interesse for Tilsynet i Relation til den paagældende Havebruger, saaledes de indgaaede Bestillinger paa brokfaste Læggekartofler, Uddrag af Aftaler, eventuelle Bødeforlæg, etc. Naar de aarlige „Politilister" er tilgaaet Tilsynet, og vi saaledes er kommet i Besiddelse af Adresserne paa de „nyspærrede" Have-

brugere (hvad enten det nu drejer sig om Havebrugere paa helt nye Spærringer, eller om Tilflyttere paa gamle), tilsender vi hver enkelt Mand et lukket Brev, indeholdende dels en Bestillingsseddel paa brokfaste Læggekartofler, og dels en Rundskrivelse, hvori der gives ham Meddelelse om de vigtigste Spærringsbestemmelser, som han er underkastet. I Brevet er tillige indlagt et Eksemplar af den gældende Kartoffelbrok-Bekendtgørelse.

Vi skal nu kort gennemgaa de for Spærringsomraaderne fastsatte Bestemmelser.

I Henhold til de aarlige Bekendtgørelsers § 1, maa der i de spærrede Haver kun lægges (og nedkules) brokfaste Kartoffelsorter, der bestilles hos og udleveres af Tilsynet. Udlevering sker normalt kun een Gang, og Havebrugeren skal selv drage Omsorg for at fremavle Læggekartofler til senere Brug. Hidtil har Tilsynet kun udleveret Læggekartofler af Sorterne *Paulsens Juli* og *Majestic*, men andre brokfaste Sorter kan naturligvis til enhver Tid optages til Dyrkning. Det paagældende Læggemateriale fremavles af Tilsynet og fordeles om Foraaret til vor Fremstillingspris; i Foraaret 1942 uddelte vi paa denne Maade ca. 1000 Tdr. af de to nævnte Sorter, omtrent lige meget af hver.

Det paahviler endvidere Havebrugerne, stadig i Henhold til § 1, at holde deres Haver fri for selvgroede Kartoffelplanter [af de tidligere dyrkede Sorter], samt for Ukrudsplanten Sort Natskygge, og det er dem forbudt at henkaste Kartoffelaffald [fra eventuelt ikke-brokfaste Spisekartofler] i Haven. Ved Salg, Bortforpagtning, Bortleje eller vederlagsfri Overladelse til Dyrkning af spærrede Arealer paahviler det Ejeren at gøre Brugeren opmærksom paa Spærringsforholdet. § 1 indeholder fremdeles en Bestemmelse om, at Spærringen ikke blot omfatter de paa Omraadet beliggende Haver, men ogsaa Tofter, Smaastykker i Marken o. lign., som ikke er under regelmæssigt landbrugsmæssigt Sædskifte. Endelig bestemmes det i Paragraffen, at Tilsynet er berettiget til helt at forbyde Kartoffeldyrkning paa spærrede Arealer.

I Henhold til § 2 i de aarlige Kartoffelbrok-Bekendtgørelser er det forbudt at bortføre Planter og Plantedele med vedhængende Jord fra de spærrede Arealer, undtagen til Brug i egen Husholdning (dog ikke ud over Kommunens Grænse). En rigoristisk Fortolkning af denne Paragraf udelukker i Virkeligheden al Gartnerivirksomhed paa Spærreomraaderne, eftersom Frugttræer, andre Træer, Buske, Grønsager med Rod, Løg, Knolde, Udplantningsplanter, Potteplanter, etc. ikke maa udføres af Gartneriet. Da dette imidlertid vilde medføre alt for store Indgreb i Næringslivet og mange Ubehageligheder for Stedets Befolkning, har Tilsynet gennem Aarene tillempet en særlig Overenskomst-Politik, der muliggør Gartneriernes fortsatte Bestaaen. De talrige Overenskomster, som Tilsynet har oprettet med de paagældende Gartnerivirksomheder, og hvis Overholdelse vi kontrollerer ved hyppige Besøg, har hver især en efter Forholdene afpasset Karakter — men som Grundbetingelse stiller Tilsynet altid Kravet om, at enhver Kartoffeldyrkning i Gartneriet ophører.

Det er naturligvis Tilsynets Pligt efter Evne at paase, at alle disse Spærringsbestemmelser overholdes, og da særlig den vigtigste af dem, nemlig Paabudet om Dyrkning af brokfaste Kartoffelsorter. Kontrollen heraf udøves paa den Maade, at vi hvert Aar udsender 2 eller 3 Inspektionshold, der gennemgaar samtlige Haver i et vist Antal Spærringer. Hvor Forekomst af ulovlige Kartofler paavises, indberettes dette til Tilsynet, som derpaa rejser Sag mod vedkommende Havebruger for Overtrædelse af Plantesygdomsloven. I indeværende Aar indmeldtes ialt 207 Havebrugere for dette Forhold.

Vi har hidtil kun beskæftiget os med selve de spærrede Omraader, af hvilke der kan findes et eller flere i hver Kommune. Læser vi imidlertid § 5 i de aarlige Kartoffelbrok-Bekendtgørelser, finder vi, at ogsaa Kommunen som saadan er underkastet visse Spærringsbestemmelser:

> Udførsel af Kartofler og Kartoffeltop fra de i § 1 nævnte Kommuner (København, Hovedstadskommunerne og Købstæderne undtagne) til andre Dele af Landet saavel som til Udlandet — saafremt dette er foreneligt med det

paagældende Lands Indførselsbestemmelser — er kun tilladt, saafremt Udførselen sker ved Tilsynets Foranstaltning.

Haandhævelsen af denne Bestemmelse har altid været et vanskeligt Problem for Tilsynet. Udførsel pr. Bane kan naturligvis let holdes under Kontrol ved simpelthen at forbyde de i broksmitetde Kommuner beliggende Jernbanestationer at modtage Kartofler til Transport, med mindre de paagældende Sendinger er forsynet med Tilsynets Plombe eller paa anden Maade frigivet til Udførsel. Men nu Udførsel pr. Lastbil eller anden Færdselsvogn? Ja, Politiet skal ganske vist overvaage, at der ikke udføres Kartofler af Kommunen, men denne Kontrol er der hverken Mandskab eller Tid nok til at gennemføre. Og de stedlige Konsulenter, der ellers paa forskellig Vis hjælper Tilsynet i dets Arbejde, har forstaaeligt nok aldrig vist nogen særlig Lyst til at anmelde Overtrædelser af Udførselsforbudet. Resultatet er ikke udeblevet: De Andragender om Udførselstilladelse, der i Aarenes Løb er rettet til Tilsynet, lader sig let tælle og staar ikke i noget rimeligt Forhold til Antallet af Lastbiler med Kartofler, som vitterligt ruller ud af de broksmittede Kommuner.

I min Egenskab af Tilsynets Leder har jeg længe haft Opmærksomheden henledt herpaa og paa forskellig Vis søgt at lette den *lovlige* Kartoffeludførsel fra disse Kommuner, f. Eks. ved at ophæve den oprindelige Bestemmelse om obligatorisk Plombering af *alle* Kartoffelsendinger, og ved at indskrænke det Omraade, hvorfra Udførselstilladelse ikke kan forventes, til en Cirkel omkring Kartoffelbrok-Forekomsten med 1 km Radius. Da det har vist sig, at den ulovlige Kartoffeltrafik ikke desto mindre stadig fortsættes, er det blevet nødvendigt at gaa skarpere til Værks, hvorfor der fra 1. August i Aar er gennemført en Nyordning efter Princippet: Mere Kontrol, men til Gengæld mindre Fristelse til at overtræde Kontrolreglerne.

Den nye Ordning er fastlagt i en Instruks til Tilsynets Inspektører af 1. August 1942. Før vi i Korthed gennemgaar Instruksens Kontrolregler, maa vi standse et Øjeblik ved Udtrykket: Tilsynets Inspektører. Det er paa Forhaand klart, at Tilsynets

Centralinstans, der har til Huse i København, og som foruden Lederen og en fastansat Inspektør tæller 4—5 Kontormedhjælpere, kun kan varetage Tilsynets Ledelse og Kontorforretninger. Det mangeartede *Arbejde i Marken,* d. v. s. den praktiske Udøvelse af Tilsynets Inspektions- og Kontrolarbejde, maa selvsagt udføres af en Medarbejderstab, der er fordelt over hele Landet. I Relation til *Landbruget* har Tilsynet væsentlig kun beskæftiget sig med en enkelt Afgrøde, nemlig Kartofler. Det følger heraf, at vi i de stærkt kartoffeldyrkende Egne maa have mange Inspektører, medens vi kan nøjes med færre i de andre Landsdele. Paa Øerne og i Sønderjylland er Inspektoraterne i det hele og store sammenfaldende med Amterne, medens de i Nordjylland er meget mindre, delvis sammenfaldende med Landboforenings-Omraaderne. Inden for sin Virkekreds udfører den enkelte Inspektør hele Tilsynets Inspektions- og Kontrolarbejde, saavidt dette berører Landbruget (Inspektioner i Haver og Gartnerier udføres af en særlig Inspektørstab). Inspektørerne udvælges blandt Landbo- og Husmandsforeningernes Konsulenter, som igen i Samraad med Tilsynets Ledelse antager den nødvendige Assistenthjælp. Inspektører og Assistenter vederlægges for deres Arbejde efter særlige, af Landbrugsministeriet fastsatte Takster. Antallet af Tilsynets Inspektorater er for Tiden 58. Men tilbage til Instruksen vedrørende Udførsel af Kartofler fra broksmittede Kommuner til andre Egne af Landet. Princippet er her det enkle, at Udførsel af Kartofler (fraregnet Industrikartofler, se nedenfor) kun er tilladt, naar Sendingen er forsynet med en *Udførsels-Attest,* der udstedes af Tilsynets stedlige Inspektør. Dette er meddelt samtlige Jernbanestationer i de broksmittede Kommuner, og samtlige Politimestre i de respektive Politikredse. Adgangen til at opnaa disse Udførsels-Attester er gjort saa let, som Hensynet til Faren for Smittespredning overhovedet kan tillade. Hvis Avlsstedets Afstand fra nærmeste Forekomst af Kartoffelbrok *overstiger 2 km,* er det tilstrækkeligt, at Avleren (Eksportøren) afgiver Anmeldelse til Inspektøren om hvert enkelt Partis Størrelse, samt om Kartoffelsort, Forsendelsesmaade og Bestemmelsessted. Erklæring om, at Kartoflerne er avlede paa Ejendom-

men, skal medfølge. Mod Erlæggelse af 1 Kr. udsteder Inspektøren da den ønskede Udførsels-Attest. Hvis Avlsstedets Afstand fra nærmeste Forekomst af Kartoffelbrok ligger *mellem 1 og 2 km,* skal den til Udførsel bestemte Sending plomberes af Inspektøren, uden at denne dog foretager nogen sundheds- eller kvalitetsmæssig Bedømmelse af Partiet. Plombering kan ske saavel paa Avlsstedet som paa Station, det sidste dog kun paa Betingelse af, at Inspektøren staar inde for Avlsstedets Identitet. Ligger Avlsstedet *mindre end 1 km* fra nærmeste Forekomst af Kartoffelbrok, maa Udførsels-Attest ikke udstedes af Inspektøren, men Tilsynet kan i særlige Tilfælde, paa Inspektørens Anbefaling, dispensere fra Forbudet.

For *Torvekartofler,* d. v. s. Kartofler, der sædvanemæssigt føres til Torvs eller sælges direkte til Grønthandlere eller Auktioner, gælder tilsvarende Udførselsregler, kun at Inspektøren her udsender en Torveattest, der gælder et helt Aar. Følger Avleren ikke Inspektørens Anvisninger, eller meddeler han ham fejlagtige Oplysninger om sin Kartoffelavl, Omsætning, etc., kan ny Torve-Attest ikke forventes udstedt.

Industrikartofler, der i Henhold til Kontrakt skal leveres til Kartoffelmels- eller Spritfabrikker, kan uden særlig Tilladelse udføres af Kommunen paa Betingelse af, at Forsendelsen sker direkte fra Avleren til vedkommende Fabrik.

Jeg har nu trukket Hovedlinierne op i det Arbejde, som Tilsynet gennem mange Aar har ført og stadig fører for at bekæmpe Kartoffelbrokken. Spørger De mig, om et fortsat Arbejde i dette Spor engang vil føre til Sygdommens fuldstændige Udryddelse her i Landet, svarer jeg uden Tøven et blankt Nej. Vi kan holde Angrebene i Skak, tvinge dem ned paa et Minimum af Skadevirkning — men udrydde dem kan vi ikke. Ikke ad denne Vej. Men der findes heldigvis en anden, der med Sikkerhed fører til Maalet: En Omlægning af *hele vor Kartoffelavl* til brokfaste Sorter. Allerede i 1935, paa Planteavls-Aarsmødet i København, slog jeg til Lyd for denne Fremgangsmaade, som efterhaanden har vundet flere og flere Tilhængere i Landbrugskredse. Tilsynet for sin Part har indført flere brokfaste Kartoffelsorter og for-

anlediget dem afprøvede af Statens Forsøgsvæsen. Da tre af disse Sorter *(Di Vernon, Flava* og *Voran)* i en nylig afsluttet Forsøgsrække har hævdet en smuk Førerstilling, har Tilsynet taget dem i Fremavl, foreløbig til Uddeling paa Spærringsomraaderne. Statens Forsøgsvæsen fortsætter sit Afprøvningsarbejde; 11 nye, tyske Sorter er i Aar opformerede til Forsøgsbrug.

De vil forstaa, at den Spærringspolitik, som Tilsynet nu fører, i Virkeligheden kun er af henholdende Karakter — men een Gang skal Slaget staa og Afgørelsen træffes: Naar tilstrækkelig mange brokfaste Kartoffelsorter er forsøgsmæssigt afprøvede og deres Overlegenhed over de gængse Sorter herved fastslaaet, og naar der haves tilstrækkelig mange Læggekartofler af disse Sorter, er Tiden inde for den ovenfor omtalte Omlægning af vor Kartoffelavl til brokfaste Sorter — en Omlægning, der kun kan gennemføres ad Lovgivningens Vej.

Kartoffelaal.

Kartoffelaal blev første Gang paavist her i Landet i 1928, og Angrebet blev straks taget under offentlig Behandling i Henhold til Plantesygdomsloven. Bekæmpelsen reguleres, ganske som for Kartoffelbrokkens Vedkommende, ved aarlige Bekendtgørelser, der er opbyggede efter de samme ledende Principper som Kartoffelbrok-Bekendtgørelserne. Ved Bekæmpelsen af Kartoffelaal er man ikke saa heldigt stillet som ved Bekæmpelsen af Kartoffelbrok, idet der ikke findes „aalefaste" Kartoffelsorter, og en Udsultning af Snylteren derfor kun kan ske ved at undlade Kartoffeldyrkning i en vis Aarrække. Formentlig kræves der til Kartoffelaalens fuldstændige Udsultning 8 eller endnu flere kartoffelfri Aar — et Krav, som ikke kan honoreres i Praksis — men heldigvis er et 3-aarigt Sædskifte tilstrækkeligt til helt eller næsten helt at borteliminere Angrebets Skadevirkning. Det fastsættes derfor i de aarlige Kartoffelaal-Bekendtgørelser, at der paa de af Tilsynet spærrede Omraader (som her ikke blot er Haver o. lign., men ofte ogsaa Marker) skal indføres et regelmæssigt Sædskifte, og at der højst hvert 3. Aar maa dyrkes Kartofler paa det samme Jordstykke. Af Hensyn til Kontrollen paabydes det endvidere, at der i den en-

kelte Have kun maa findes eet sammenhængende Jordstykke med Kartofler. De øvrige Spærringsforanstaltninger falder principielt sammen med Foranstaltningerne mod Kartoffelbrok, dog med den væsentlige Forskel, at Forbudet mod Bortførsel af Kartofler og af Planter og Plantedele med vedhængende Jord fra de spærrede Omraader kun angaar *Læggekartofler samt Planter og Plantedele til Videredyrkning*. Paa samme Maade er Forbudet mod Udførsel af Kartofler fra de spærrede Kommuner begrænset til *Læggekartofler*. Naar Tilsynet saaledes har anset det for tilstrækkeligt blot at holde Kartoffelaalen nede paa Forekomststederne, og blot at spærre Hovedvejene for dens Spredning (med Læggekartofler og Planter til Viderekultur), er Aarsagerne hertil flere: For det første er Skadevirkningen af Angrebet som nævnt minimal, naar blot en saa elementær Dyrkningspraksis som et 3-aarigt Sædskifte gennemføres; for det andet paavirkes vore Muligheder for Eksport af Kartofler og af Planter og Plantedele *ikke* af Kartoffelaal-Forekomsterne, medens de i høj Grad paavirkes af Kartoffelbrok-Forekomsterne (sml. nedenfor; det skal dog bemærkes, at der ved Plante-Indførsel til Sverige kræves Garanti for, at Avlsstedet er fjernet mindst 5 km fra nærmeste Kartoffelaal-Forekomst); og endelig, for det tredje er det Tilsynets Opfattelse, at Kartoffelaalen i Virkeligheden er langt mere udbredt her i Landet end de faa, hidtil registrerede Forekomststeder lader formode, idet Angrebene som nævnt er betydningsløse og derfor let overses, naar blot et 3—4-aarigt Sædskifte gennemføres.

Som det fremgaar af den gældende Bekendtgørelse angaaende Bekæmpelse af Kartoffelaal, af 29. November 1941, § 1, er Kartoffelaal ved Udgangen af 1941 paavist i 20 af Landets Kommuner. Tilsynets Kartotek over Jordbrugere paa spærrede Omraader omfatter 2197 Personer.

Koloradobille.

I Modsætning til Kartoffelbrok og Kartoffelaal har Koloradobillen endnu ikke holdt sit Indtog i Danmark. Den Bekendtgørelse om Foranstaltninger til Bekæmpelse af Koloradobillen, der udstedtes under 16. Februar 1940, er saaledes af præventiv

Karakter. I Henhold til § 1 er det forbudt at indføre levende Koloradobiller (Æg, Larver og Pupper) her til Landet, samt at holde levende Koloradobiller opbevarede. § 2 indskærper den i Plantesygdomsloven hjemlede Anmeldelsespligt, idet den paabyder, at enhver, der formoder at have fundet Koloradobiller (Æg, Larver, Pupper), uopholdelig skal anmelde dette til Tilsynet eller til nærmeste Politimyndighed og samtidig indsende dræbte Eksemplarer af de fundne Insekter. § 3 paalægger Tilsynet at foretage en nøjagtig Undersøgelse af Koloradobillens Udbredelse paa Findestedet og at iværksætte saadanne Foranstaltninger, som skønnes egnede til at ødelægge Skadedyret paa Findestedet og forhindre dets Spredning derfra, samt endelig at afgrænse et passende Omraade omkring Findestedet, inden for hvilket *alle* Kartoffelkulturer og andre Næringsplanter for Koloradobillen skal besprøjtes med insektdræbende Midler. I § 4 paalægges det de paagældende Ejere og Brugere at give Tilsynet uhindret Adgang til de angrebne eller truede Kulturer, samt nøje at følge Tilsynets Anvisninger.

En effektiv Bekæmpelse af Koloradobillen er betinget af, at Skadedyret øjeblikkelig opdages, hvor det maatte vise sig, og at der uopholdelig gribes ind imod det. Tilsynet har derfor 1) ladet ophænge paa alle Jernbanestationer og Toldsteder samt i alle Landets Skoler en farvelagt Tavle med Afbildning af Biller og Larver paa en angrebet Kartoffelplante, samt af en Bille og en Larve i forstørret Maalestok; 2) anskaffet 10 moderne Automatsprøjter (med to transportable Pumper), der holdes klar til øjeblikkelig Udrykning, og 3) sikret sig Tilstedeværelsen her i Landet af en rimelig Arsenikmængde til Besprøjtning af Kartoffelkulturerne omkring Findestedet.

Jeg har nu skildret Tilsynets Arbejde paa den indadvendende Front, saavidt angaar Udførelsen af Bekæmpelsesforanstaltninger inden for Landets Omraade. Det er imidlertid klart, at Fronten maa have en Hovedstilling ved *Landegrænserne,* til Lands og til Vands, idet Indslæbning fra Udlandet af Koloradobille, Kartoffelaal og Kartoffelbrok naturligvis maa søges forhindret.

Tiden tillader ikke at dokumentere de Bekendtgørelser og Regulativer, der angaar dels Indførsel af Kartofler, dels Indførsel af Planter og Plantedele med vedhængende Jord, men jeg skal kort opridse Hovedlinierne i de paagældende Bestemmelser.

Indførsel af Kartofler.

I Henhold til Bekendtgørelse af 22. Februar 1935 er det forbudt at indføre Kartofler her til Landet fra alle saadanne Lande, hvor Kartoffelbrok, Kartoffelaal eller Koloradobille er paavist i Løbet af de sidste 10 Aar. Fra andre Lande kan Indførsel kun ske, naar Sendingen er ledsaget af et Certifikat, der er udstedt af en officiel Planteinspektion i Hjemlandet (altsaa modsvarende Tilsynet med Plantesygdomme), hvori attesteres

1) at Landet har været fri for de nævnte Angreb i de sidste 10 Aar,
2) at Sendingen ikke er befængt med Kartoffelbrok, Kartoffelaal eller Koloradobille, saa lidt som med andre skadelige Plantesygdomme eller Skadedyr.

Kartoflerne skal være emballerede i nye Sække, der er lukkede med den officielle Planteinspektions Plombe.

Alle Kartoffelsendinger skal ved Ankomsten her til Landet undersøges af Tilsynet, hvis Inspektør, under Forudsætning af Sendingens og Certifikatets Godkendelse, afgiver Iudførsels-Attest til Toldvæsenet.

Indførsel af Planter og Plantedele med vedhængende Jord.

Da al Jord, hvori der har været dyrket Kartofler, kan indeholde Koloradobiller, Cyster af Kartoffelaal eller Hvilesporangier af Kartoffelbrok, er det klart, at Planter og Plantedele, hvorved der hænger Jord, kan frembyde Smittefare (Træer, Buske, Grønsager med Rod, Stauder, Løg, Knolde, Potteplanter, etc.).

I Henhold til Bekendtgørelse af 21. Februar 1939 er Indførsel af saadanne Planteprodukter derfor kun tilladt paa Betin-

gelse af, at Sendingen er ledsaget af et Certifikat, udstedt af en officiel Planteinspektion i Hjemlandet, hvori attesteres

> at Planternes Avlssted er beliggende i en Afstand af mindst 5 km fra ethvert Sted, hvor der i Løbet af de sidste 10 Aar er paavist Kartoffelbrok eller Kartoffelaal, og mindst 50 km fra ethvert Sted, hvor der i det samme Tidsrum er paavist Koloradobille.

Det er endvidere en Betingelse for Indførsel, at Planterne sendes *direkte* fra Avlsstedet til Importøren.

Toldvæsenet er bemyndiget til at frigive alle Plantesendinger til Indførsel, som er forsynede med anordningsmæssigt Certifikat (Ordlyden af dette Certifikat paa de tre Hovedsprog er fastsat i ovennævnte Bekendtgørelse). Hvis Certifikat mangler, eller det medfølgende Certifikat ikke er anordningsmæssigt, skal Toldvæsenet henvise Importøren til Tilsynet, som træffer Bestemmelse om Sendingens videre Skæbne. De af Toldvæsenet godkendte Certifikater skal ved Udgangen af hver Maaned indsendes til Tilsynet.

Tilsynet har saaledes Haand i Hanke med al Indførsel af Kartofler og af Planter med vedhængende Jord og er derved i Stand til at hindre Indslæbning fra Udlandet af de tre uønskede Gæster, eller dog til effektivt at modvirke denne Indslæbning. Vort Arbejde med Indførselskontrollen er iøvrigt besværligere og mere kompliceret, end denne korte Redegørelse lader formode, bl. a. fordi der er afsluttet særlige Indførselskonventioner med forskellige Lande, og fordi der i et anseligt Antal Tilfælde maa tages Stilling til Andragender om Dispensation fra de gældende Bestemmelser.

II. Den udadvendende Front.

Tilsynets Arbejde paa den udadvendende Front maa i Henhold til Plantesygdomslovens § 2 bestaa i at sikre Udførselen af Kartofler og af Planter og Plantedele ved at forsyne Sendingerne med saadanne Oprindelses- og Sundhedscertifikater, som forlanges af vedkommende Importland. Vort Arbejde med Udfør-

sel af Planter og Plantedele (som Drivhusplanter, afskaarne Blomster, Grønsager, Planteskoleartikler, o. a.) berører ikke Landbrugets Interesser og skal derfor ikke omtales nærmere. Rent i Forbigaaende kan blot nævnes, at vi i 1938—39, den sidste normale Eksportsæson før Krigen, udfærdigede hen ved 1300 Udførselscertifikater for Planter til 25 forskellige Lande.

Udførsel af almindelige Handelskartofler.

Samtlige europæiske og saa godt som alle oversøiske Lande forlanger, at Kartoffelsendinger, der indføres til Landet, skal være forsynede med et officielt Oprindelses- og Sundhedscertifikat fra Hjemlandet. De Krav, som herved forlanges opfyldte, veksler naturligvis med Landene; undertiden er de meget strenge, undertiden mere lemfældige. Forskellene refererer sig paa den ene Side til Avlsstedets Afstand fra nærmeste Forekomst af farlige Kartoffelsnyltere, især Kartoffelbrok, Kartoffelaal og Koloradobille, paa den anden Side til selve Sendingens Sundhedstilstand. Tilsynet maa følgelig holde sig orienteret om de Krav, som Importlandet paa det givne Tidspunkt stiller, og udfærdige Certifikatet i Overensstemmelse dermed. Man kan næsten sige: Lige saa mange Lande, lige saa mange forskellige Certifikater!

For paa Forhaand at imødekomme selv strenge Importkrav, for med andre Ord at sikre, at enhver Kartoffelsending, der afgaar fra Danmark, holder en høj Standard af Sundhed og Kvalitet, er det ved Bekendtgørelser i Medfør af Plantesygdomsloven paabudt, at alle Kartofler, som udføres her fra Landet, skal underkastes en Sundheds- og Kvalitetskontrol. Den sidste er altid obligatorisk, medens Sundhedskontrollen formelt kun er obligatorisk, hvis Importlandet kræver en saadan Kontrol. Da imidlertid alle Lande, som der overhovedet kan være Tale om at eksportere Kartofler til, forlanger Sundhedskontrol, er ogsaa denne Kontrol i Realiteten altid obligatorisk.

Vi vil indskrænke os til at se paa de Regler, hvorefter Kontrollen foretages. Regulativ for Sundhedskontrol ved Udførsel af Kartofler, af 13. Juni 1942, bestemmer i § 8 vedrørende Fremgangsmaaden ved Inspektionen følgende:

1. Inspektionen finder Sted saaledes, at der paa de af Inspektøren udpegede Steder blandt de til Inspektionen fremstillede Kartofler udtages mindst 5 Sække — ved Sække forstaas i nærværende Regulativ tillige Kasser, Tønder eller andre Beholdere — for hver 100 Sække, Sendingen omfatter. Af Sendinger paa under 100 Sække udtages mindst 5 Sække til Kontrol. Indeholder en Sending Partier fra flere Leverandører, skal Inspektøren inspicere hvert Parti for sig. Hvis en enkelt af de først udtagne og undersøgte Sække indeholder Kartofler af en væsentlig daarligere Sundhedstilstand, end der fordres i Henhold til § 10, kan Inspektøren afvise Sendingen uden yderligere Inspektion.

2. De udtagne Sække udtømmes, og Kartoflerne besigtiges efter en af Tilsynet nærmere angivet Fremgangsmaade. Saafremt Kartofler med de i § 10 omtalte ondartede Sygdomme skulde forefindes, skal Prøver heraf indsendes til Tilsynet.

§ 10 indeholder Kravene til Sendingens Sundhedstilstand, „Kassationsreglerne":

1. Dersom de fremstillede Kartofler enten er saa jordede, snavsede eller fugtige, at Sygdomsangreb og Knoldbeskadigelser ikke kan ses, eller er paaviselig frostbeskadigede, — i hvilket Fald flere Sække skal undersøges — afvises Sendingen. I modsat Fald skal Inspektørerne paase:

at Kartoflerne i Sendingen er avlet i en Landsdel, — afgrænset under Hensyntagen til Indførselslandets Karantænebestemmelser — der er fri for Kartoffelbrok *(Synchytrium endobioticum),*

at de udtagne Prøver er fri for visse særlig ondartede Sygdomme og Skadedyr, for Tiden Kartoffelbrok, Kartoffelaal og Kartoffelbille, selv i mindste Spor,

at Prøverne ikke indeholder over 1/4 pCt. raadne (vaadforraadnede) Kartofler,

at Beskadigelser, Kartoffelskimmel og anden Tørforraadnelse, eller Skurv ikke forefindes udover ialt 3 pCt. af de undersøgte Kartofler; dog er Lederen berettiget til i Instruksen til Inspektørerne at fastsætte særlige Spillerum for Forekomsten af de enkelte Sygdomme.

Beskadigelser kommer kun i Betragtning, saafremt der paa en middelstor Knold findes større Beskadigelser end et enkelt $^1/_2$ cm dybt Hul, og i samme Forhold for Knolde af anden Størrelse, og Skurv kun, saafremt over $^1/_{10}$ af Knoldens Overflade er dækket deraf.

at Kartoflerne er emballerede i nye, plomberede Sække. Ved Eksport til sydlige og varme Lande kan dog, forsaavidt det paagældende Land tillader det, anvendes løstvævede Sække, der tidligere har været benyttet som Kaffesække.

Saafremt foranstaaende er iagttaget, udsteder Tilsynet en Attest om,

at Kartoflerne i Sendingen er avlet i en Landsdel, — afgrænset under Hensyntagen til Indførselslandets Karantænebestemmelser — der er fri for Kartoffelbrok *(Synchytrium endobioticum)*,

at de ikke er befængt med Kartoffelbrok, andre skadelige Kartoffelsygdomme eller Skadedyr, og

at Forsendelsen er emballeret i Overensstemmelse med foranstaaende.

2. Denne Attest underskrives af Tilsynets Leder og forsynes med Tilsynets Segl.

3. Tilsynet udleverer derhos, forsaavidt det paagældende Land kræver det, saa mange Kopier af fornævnte Attest, som der er Sække i Sendingen.

4. Tilsynet skal paase, at Sækkene paa forsvarlig Maade er tillukket med en Plombe, og at eventuelle Attestkopier er fastgjort under Plomben.

Samtidig med Sundhedskontrollen foretages Kvalitetskontrollen. Ved denne skal Inspektøren yderligere paase,

at de udtagne Prøver ikke indeholder over 2 pCt. Jord eller andre fremmede Stoffer,

at Kartoflerne er velsorterede. Forsaavidt Rekvirenten overfor Inspektøren ved Fremlæggelse af Salgsdokumenterne ikke kan godtgøre andet, skal Knoldstørrelsen for Sendinger til De forenede Stater i Nordamerika og England være mindst 4,5 cm og til andre Lande mindst 3,5 cm, hvorved forstaas, at Knoldene ikke maa kunne presses gennem et Sold med en kvadratisk Maskevidde paa henholdsvis 4,5 cm og 3,5 cm. Nye Kartofler, der udføres inden Udgangen af August Maaned, omfattes ikke af disse Bestemmelser. Særlig store Knolde, over 8,5 cm, samt Knolde af mindre Størrelse end forannævnt maa ikke forefindes i de udtagne Prøver i over 3 pCt.

Kvalitetsforringelser af den under fornævnte Punkter angivne Art maa dog ikke forefindes i de udtagne Prøver udover ialt 5 pCt.

at der i de udtagne Prøver ikke findes over 5 pCt. Kartofler af anden Sort med væsentlig anden Form og Udseende end den i Anmeldelsen angivne,

at de udtagne Prøver ikke indeholder over 3 pCt. Knolde med over 1 cm lange Spirer.

2. De ovennævnte Spillerum for Kvalitetsforringelser skal beregnes paa Antallet af Knolde. For Indblanding af Jord og andre fremmede Stoffer beregnes Spillerummet efter Vægt.

Naar Kartoffelsendingens Sundheds- og Kvalitetstilstand er godkendt i Overensstemmelse med disse Regler, afgiver Inspektøren Sundhedscertifikatet og Kvalitetsattesten til Eksportøren, hvorefter Sendingen kan udføres af Landet — og indføres i Importlandet, hvis da ikke den danske Inspektion underkendes ved Ankomsten. Al Eksporthandel med Kartofler foregaar iøvrigt paa Basis af Sundhedscertifikatet. I Eksportsæsonen 1938—39, den sidste før Krigen, udfærdigede Tilsynet 265 Oprindelses- og Sundhedscertifikater for Spisekartofler til

ialt 13 Lande. Den eksporterede Kartoffelmængde udgjorde 108 017 Sække (à 50 kg) — et Antal, der langtfra er Rekord, idet vi i Eksportsæsonen 1936—37 udførte ikke mindre end 809 818 Sække.

Udførsel af Læggekartofler.

De ovenfor omtalte Regler for Sundheds- og Kvalitetskontrol ved Udførsel af Kartofler gælder *almindelige Handelskartofler,* d. v. s. Kartofler beregnet til Spisebrug; om deres Egnethed som *Læggekartofler* garanterer Certifikatet intet. Imidlertid vil det sikkert være Dem bekendt, at vi i de senere Aar ogsaa har udført betydelige Mængder af Læggekartofler med Statscertifikat for Sortsrenhed og Sygdomsfrihed. Vi skal nu høre om, hvorledes denne Eksport kom i Gang, og efter hvilke ledende Principper den foretages.

I Tiden omkring 1930 havde en af de store Kartoffeleksportører oparbejdet en Eksport af Læggekartofler til Algier. Kartoflerne skulde naturligvis være forsynede med det officielle danske Oprindelses- og Sundhedscertifikat, samt med Kvalitetsattest (sml. ovenfor), men de algierske Myndigheder krævede *tillige,* at Kartoflerne, for at kunne betegnes som Læggekartofler, skulde stamme fra Marker, der ved en Inspektion for Sortsrenhed og Sygdomsfrihed var blevet godkendt som Fremavlsmarker. En Attest herom skulde ledsage Sendingen. De paagældende Marker var især beliggende i Himmerland, og en udmærket, dèrboende Landbrugskonsulent fik da til Opgave at udføre den krævende Markinspektion og at udstede de fornødne Attester herom. Dette gik i nogle faa Aar, men efterhaanden kom man i Algier under Vejr med, at disse Attester jo egentlig ikke var officielle, og stillede derefter Krav om, at Sendingerne skulde være ledsagede af en officiel Dyrkningsattest. Nu var gode Raad dyre. Eksportøren gik til mig og anmodede Tilsynet om at ordne det fornødne — hvilket imidlertid var lettere sagt end gjort, da vi slet ikke havde Rammerne for et saadant Inspektionsarbejde i Orden. Midlertidig klarede vi Sagen paa den Maade, at Tilsynet legaliserede Konsulentens Markattester ved at paaføre disse en Udtalelse om,

at Attestens Udsteder maatte anses som en fuldgod Mand, hvis Underskrift man kunde stole paa. I Længden kunde det jo ikke blive ved at gaa og burde heller ikke blive ved at gaa — og jeg foranledigede derfor i 1935 Udstedelsen af en ny Bekendtgørelse i Medfør af Plantesygdomslovens § 2, hvorved Udførselen af Læggekartofler blev stillet under Statens Kontrol.

Bekendtgørelsen, som regulerer Udførselen af Læggekartofler har følgende Titel: Bekendtgørelse angaaende Inspektion af Marker, hvis Afgrøder agtes udført til Viderekultur, samt af disse Afgrøder. Den udstedtes under 12. Marts 1935, men er siden afløst af en ny, kun lidet ændret Bekendtgørelse af 14. Februar 1938. Som det fremgaar af den lidt besværlige Titel, omfatter Bekendtgørelsen formelt *alle Afgrøder,* der agtes udført til Viderekultur, altsaa ogsaa Frø, Blomsterløg, etc. — men den er hidtil kun blevet praktiseret for Læggekartofler. Bekendtgørelsens 5 første Paragraffer, der fastlægger Rammerne for Kontrollens Udøvelse, har følgende Ordlyd:

§ 1.

1. De Avlere (Eksportører), der agter at udføre Læggekartofler, Frø eller andre Afgrøder til Viderekultur til Lande, der kræver et officielt Certifikat for Varens Sortsrenhed og Sundhed under Væksten, skal indgive Begæring om Inspektion af de paagældende Kulturer til „Landbrugsministeriets Tilsyn med smitsomme Plantesygdomme" (Adr. Rolighedsvej 23, København V.).

2. Begæringen skal affattes paa særlige Blanketter, der udleveres ved Henvendelse til fornævnte Tilsyn, og skal være dette i Hænde inden hvert Aars 1. Juni.

§ 2.

Saafremt det ved den af fornævnte Tilsyn foretagne Inspektion viser sig, at Kulturen opfylder de Krav, der — under Hensyntagen til vedkommende Indførselslands Bestemmelser — maa stilles som Betingelse for, at Afgrøden kan udføres til Viderekultur, afgiver Tilsynet en Attest herom til Avleren (Eksportøren).

§ 3.

1. Naar Afgrøden eller Dele af denne agtes udført, skal Avleren (Eksportøren) foretage Anmeldelse herom til fornævnte Tilsyn. Anmeldelsen skal ske paa særlige Blanketter, der paa Begæring udleveres fra Tilsynet.

2. Anmeldelsen skal være Tilsynet i Hænde senest 4 Dage, før Partiet agtes afsendt fra Avlsstedet.

§ 4.

1. Saafremt Sendingen godkendes til Udførsel, udfærdiger Tilsynet et i Overensstemmelse med Indførselslandets Bestemmelser affattet Certifikat om Varens Oprindelse, Sortsrenhed og Sundhed under Væksten. Certifikatet underskrives af Tilsynets Leder og forsynes med Tilsynets Segl.

2. En Kopi af Certifikatet nedlægges i hver enkelt Sæk eller Kasse, hvorefter Sækkene lukkes med Tilsynets Plombe, medens Kasserne forsynes med Tilsynets Stempel.

§ 5.

Sendingen er iøvrigt underkastet de til enhver Tid for Sundhedskontrol ved Udførsel af Planter og Plantedele samt Kartofler gældende Bestemmelser.

I det følgende skal vi se lidt nærmere paa, hvorledes Kontrolarbejdet udføres, idet vi her støtter os til en af Tilsynets Leder udfærdiget Instruks til Inspektørerne, af 1. Juli 1939.

Instruksens § 1 indeholder en Definition af, hvad der skal forstaas ved en Kartoffelmark, og nærmere Krav om Markernes Beliggenhed, Inddeling o. a.:

Ved Betegnelsen „Mark" forstaas i denne Instruks et med en *enkelt Kartoffelsort* dyrket Areal. Hvis en Avler dyrker flere Sorter eller har den samme Sort fordelt paa flere Steder, har han altsaa et tilsvarende Antal Marker, der inspektions- og attestmæssigt behandles som Enheder. Dele af en Mark kan absolut ikke godkendes.

Samtlige Arealer af en given Sort paa en given Ejendom skal underkastes Inspektion — og normalt maa Kassation af et enkelt Areal medføre Kassation af dem alle.

Hvis der i eet Kartoffelskifte findes *flere* Sorter, skal disse være adskilte indbyrdes ved 2 Rækker Roer eller lign., eller ved 2 tomme Rækker.

I §§ 2—3 gives nærmere Regler for Markinspektionens Udførelse. Hovedinspektionen skal finde Sted i vedkommende Sorts Blomstringstid og saa tidligt, at den eventuelt paafølgende Kontrolinspektion kan foretages inden Blomstringens Afslutning.

Marken kasseres, hvis

1. Indblandinger af fremmede Sorter forekommer i over 2 pCt.,
2. der paavises eller vides at være paavist Angreb af Kartoffelbrok, Kartoffelaal eller Pulverskurv,
3. der forefindes over 2 pCt. virussyge Toppe (d. v. s. tydeligt bladrullesyge eller stærkt mosaiksyge Planter, eventuelt Planter med andre paafaldende Top-Abnormiteter som Følge af Virusangreb),
4. der paavises Sortben-nedvisnede Toppe i over 1 pCt.

Marken godkendes, hvis

sortsfremmede, tydeligt virussyge eller Sortben-nedvisnede Toppe ikke forefindes.

Lugning paabydes, hvis

sortsfremmede, tydeligt virussyge eller Sortben-nedvisnede Toppe forefindes i en under Kassationsgrænsen liggende Procent.

Ved Lugningen maa Planten (Top og Knolde) bortfjernes fra Marken.

Er Marken stillet til Lugning, foretages den endelige Godkendelse eller Kassation ved en senere Kontrolinspektion, der dog skal finde Sted inden Blomstringens Afslutning.

I Tilfælde af Markens Godkendelse skal Inspektøren udstede en Attest om, at Afgrøden fra den paagældende Mark, saa vidt angaar de under Væksten iagttagne Forhold, opfylder de Krav, der maa stilles til Eksport-Læggekartofler. Denne *Markattest* afgives til Anmelderen af vedkommende Mark (Avleren, Eksportøren).

Kartoffelpartier, som agtes eksporterede, skal umiddelbart før Afsendelsen underkastes en Inspektion af Tilsynet (§§ 4—5). Inspektøren skal før Inspektionens Foretagelse forvisse sig om, at Partiet stammer fra en Mark, for hvilken der foreligger Markattest, og dernæst undersøge, om den paagældende Mark er beliggende i en saadan Afstand fra Forekomststeder for Kartoffelbrok, at Importlandets Krav i denne Henseende er sket Fyldest (Instruksen giver her de fornødne Anvisninger). Inspektionen kan, efter Eksportørens Valg, afsluttes paa Avlsstedet, eller der kan ske en foreløbig Inspektion paa Avlsstedet, hvorefter den afsluttende Inspektion finder Sted paa en Samle- eller Sorteringscentral. Den sidstnævnte Inspektionsform er af mange indlysende Grunde langt at foretrække og kan forhaabentlig, naar vor Eksport af Statslæggekartofler kommer rigtig i Gænge, gøres obligatorisk. De Krav, som stilles til Sundhedstilstanden, maa naturligvis være skarpere, naar det drejer sig om Læggekartofler, end naar Talen er om Spisekartofler (sml. nedenstaaende Kassationsregler med Reglerne Side 656.

Hvis Inspektionen afsluttes paa Avlsstedet, er Fremgangsmaaden følgende:

Inspektionen foretages under Kartoflernes Opsækning (Kasning) eller ved Undersøgelse af 10 pCt. af de allerede opsækkede (kassede) Kartofler. Hvis de først undersøgte 5 pCt. af Partiet ligger under Kassationsgrænsen, skal Partiet dog kasseres.

Inspektionen af de opsækkede (kassede) Kartofler foretages saaledes, at Kartoflerne hældes ud af Sækkene (Kasserne). Ved den mindste Tvivl om, hvorvidt Partiet bør godkendes eller kasseres, maa 100—200 af Knoldene fra hver Sæk (Kasse) undersøges enkeltvis.

Inspektøren vil herved have at paase:

1. Hvis Kartoffelaal eller Pulverskurv paavises, kasseres Partiet.
2. Raadpletter, Kartoffelskimmel, Rodfiltsvamp og Alm. Skurv bør kun forefindes i ubetydelig — svag Grad. En Knold regnes for angrebet, hvis de paagældende Sygdomstegn dækker over $^1/_{20}$ af dens Overflade. Af saadanne Knolde maa ikke forefindes over 3 pCt.*).
3. Et passende Antal Knolde gennemskæres under Inspektionens Forløb af Hensyn til eventuelt tilstedeværende Angreb af Kransskimmel, Ringbakteriose, Rustpletter eller andre let iagttagelige indvendige Sygdomme. Af saadanne Knolde maa ikke forefindes over 3 pCt.
4. Kartoflerne maa være særdeles omhyggeligt og ensartet sorterede. Hvad Størrelsen angaar, vil denne som Regel være fastsat i Salgsbetingelserne. Hvis Salgsbetingelserne ikke indeholder noget herom, bør Sorteringen ligge mellem 4 og 6 cm (ca. $1^1/_2$ "— $2^1/_4$ ").
5. Redskabsbeskadigede, ormstukne, revnede eller gengroede Knolde maa ikke forefindes i Partiet i over 3 pCt. Kartoflerne maa være fri for Jord, Halm o. desl., og Partiet maa være absolut ubeskadiget af Frost.

I Tilfælde af Godkendelse nedlægges der i hver enkelt Sæk (Kasse) et grønt Sækkemærke, hvis Tekst betegner Kartoflerne som statsanerkendte Læggekartofler. Sækkemærket skal være forsynet med Avlerens Nr. Herefter plomberes Sækkene med Tilsynets Plombe (stemples Kasserne med Tilsynets Stempel).

Hvis Inspektionen afsluttes paa en Samle- eller Sorteringscentral, foretages der en foreløbig Inspektion paa Avlsstedet efter ovenstaaende Regler, dog at der kun udtages 5 pCt. af

*) Samtlige Procent-Angivelser refererer sig til Antal, ikke til Vægt.

Partiet til Inspektion. I Tilfælde af Godkendelse opsækkes Kartoflerne, hvorefter Avlernummeret anbringes under Tilsynets Plombe, og Partiet forsendes til Centralen. Her gøres Partiet klart til Afsendelse efter en under Sorteringen foretaget afsluttende Inspektion.

De til Eksport godkendte Sendinger af Læggekartofler skal, ligesom Handelskartoflerne, ledsages af et Oprindelses- og Sundhedscertifikat, men forsynes tillige med et særligt *Dyrkningscertifikat,* der attesterer, at de efter Inspektion i Vækstperioden er godkendt som sortsrene og sygdomsfrie Læggekartofler.

Tilsynets Arbejde med den nu skildrede Inspektion af Læggekartofler (Marker og Varepartier) har fra første Færd mødt megen Interesse og forstaaende Tilslutning fra Landbrugets og Eksporthandelens Side.

I det første Aar, 1935, inspiceredes 1 242 Tdr. Ld., og efter en jævn Stigning i 1936 og 37 naaede det inspicerede Areal i 1938 den anselige Størrelse af 17 712 Tdr. Ld. I 1939 sank Arealet til 9 446 Tdr. Ld., og i Krigsaarene 1940 og 41 faldt det som venteligt yderligere, til henholdsvis 4862 og 3750 Tdr. Ld. I Aar ligger det dog atter glædeligt højt, helt oppe paa 9861 Tdr. Ld. Disse store Arealer er fordelt paa talrige Avlere. Gennemsnitsarealet pr. Avler var i 1939 mindst, nemlig 1½ Td. Ld., i indeværende Aar højest, 3¼ Td. Ld. Kassationsprocenten har i de sidste 6 Aar holdt sig konstant, paa ca. 20. Markinspektionen har gennemsnitlig kunnet udføres for en Pris af ca. 3½ Kr. pr. Td. Ld.; i indeværende Aar, hvor de anmeldte Arealers Gennemsnitsstørrelse ligger højt, er Prisen endog dalet til knap 3 Kr.

I den sidste normale Eksportsæson, 1938—39, udfærdigede Tilsynet 271 Sundhedscertifikater og 345 Dyrkningscertifikater for Læggekartofler til ialt 16 Lande. Den eksporterede Kartoffelmængde udgjorde 302 371 Sække (Kasser) à 50 kg, et Antal, der nærmer sig Rekordmængden fra 1937—38 paa 384 956 Sække (Kasser).

I Henhold til Bekendtgørelsen af 1935 (saavel som til den

nugældende Bekendtgørelse af 14. Februar 1938) er Tilsynet kun bemyndiget til at udstede Markattest for saadanne Marker, hvis Afgrøder *agtes udført* til Viderekultur, og til at udstede Dyrkningscertifikat for Afgrøder fra disse Marker. Imidlertid er det ingen Hemmelighed, at ogsaa den *indenlandske* Handel med Læggekartofler i væsentlig Grad støtter sig til Tilsynets Markinspektion, idet Afgrøden fra godkendte Marker udbydes som „statsanerkendte Læggekartofler" eller „Læggekartofler fra statsanerkendte Marker". Det sidste er rigtigt (eller *kan* være det), det første derimod ikke, da Tilsynet naturligvis ikke kan paatage sig nogen som helst Garanti for Kartoffelpartier, der ikke er inspicerede og godkendte af os, *selv om* de stammer fra statsanerkendte Marker. Læggekartofler kan kun betegnes som statsanerkendte, naar Sækkene indeholder Tilsynets grønne Sækkemærke og er lukkede med Tilsynets Plombe. I den senere Tid er man begyndt at tage Konsekvensen heraf, idet Tilsynet har modtaget flere Anmodninger om at plombere og udstede Dyrkningscertifikat for Læggekartofler til *indenlandsk* Salg. I saadanne Tilfælde har vi, efter Underhaandsaftale med Landbrugsministeriet, altid foretaget den ønskede Inspektion og Plombering samt udstedt Dyrkningscertifikat ganske som for Partier til Eksport. Tilsynet har til Hensigt snart at skaffe sig Lovhjemmel for denne Praksis, for derved at bidrage vort til en haardt tiltrængt Forbedring af vore hjemlige Læggekartofler.

Som et Fremtidssyn, der endnu kun skimtes, tegner sig forude en Rationalisering af hele vor Læggekartoffel-Produktion, med en metodisk Avlskontrol, naturligvis paa Basis af brokfaste Sorter; i dette System maatte ogsaa de af *Henning P. Hansen* givne Anvisninger til Sikring af Virusfrihed indbygges. — Det er min sikre Overbevisning, at vi engang vil naa dette Maal, og det er min lige saa sikre Overbevisning, at vi kun vil naa det under Statens Vejledning og Kontrol.

Til sidst skal jeg kort berøre endnu et Arbejde, som udføres af Tilsynet med Plantesygdomme, ganske vist ikke under Plantesygdomslovens Auspicier, men i Medfør af en ældre, vel-

kendt Lov, nemlig *Berberisloven* (Lov om Foranstaltninger mod Udbredelse af Rustsvampe, af 27. Marts 1903).

Efter at jeg paa Planteavls-Aarsmødet i 1937 havde fremsat den Fortolkning af Berberisloven, som maa forekomme Tilsynet den rette, og som i det hele fandt Forstaaelse og Tilslutning hos Mødets Deltagere, arbejder vi nu efter følgende Linier:

Lovens Udtryk „Berberis" og „Berberisbuske", der jo *formelt* omfatter alle Arter af Berberis, indskrænkes til at betyde: Alm. Berberis, d. v. s.: *Berberis vulgaris* med Hybrider og Varieteter, samt endvidere de Berberis-Arter, der ligger under Mistanke for at kunne blive angrebet at Sortrust. Under denne Mistanke ligger de Arter, som i deres Hjemland angribes naturligt af Sortrust, d. v. s. for Tiden 5 af vore talrige Berberis-Arter. Disse 5 Arter maa ikke forefindes i eller forhandles fra danske Planteskoler. Dansk Planteskoleejerforening har forpligtet sig til at gøre sine Medlemmer bekendt hermed, og Tilsynet kontrollerer gennem indsendte Kataloger, at man følger Parolen. Den sorte Liste over Berberis-Arter kan selvsagt til enhver Tid udvides. (I Teksten til en paa Jernbanestationerne og flere andre Steder ophængt Farvetavle af Alm. Berberis er dette Forhold antydet). Jeg tror, at Landbruget trygt kan give denne Ordning sin Tilslutning, særlig i Betragtning af, at der i dette Aarhundrede kun er truffet Sortrust her i Landet paa Alm. Berberis, naar bortses fra 2 (to!) Fund paa Arter af den ovenfor omtalte, forbudte Artsgruppe.

Jeg skal her afslutte mit Foredrag og stille de behandlede Problemer under Debat. I den korte Tid, som har staaet til min Raadighed, har det kun været mig muligt at give et Udsyn over Tilsynets Virksomhed, med Hovedvægten lagt paa vort Arbejde inden for Landbrugets Interesseomraade. Jeg haaber dog, at De har faaet et tilfredsstillende Svar paa de Spørgsmaal, som vi stillede ved Foredragets Begyndelse: Hvad er Tilsynet med Plantesygdomme? Hvorledes er det forankret i Lovgivningen, og hvilke Funktioner har det Pligt til at udøve?

Vejrforholdene i Landbrugsaaret 1941—42.

(Fra 1. Oktober 1941 til 30. September 1942.)

Af Afdelingschef *H. Hansen.*

Oktober 1941 indeholdt to Perioder med mildt Vejr, den 1.—8. og den 14.—21., der gennemsnitlig blev henholdsvis 2,2 ° og 1,8 ° mildere end normalt, og to Perioder med temmelig koldt Vejr, den 9.—13. og den 22.—31., der gennemsnitlig blev henholdsvis 2,6 ° og 1,9 ° for kolde. Nattefrost med stor Udbredelse i Indlandet forekom i Jylland Nætterne til den 10., 12. og 13. og i Tiden fra den 24.—30., paa Sjælland ligeledes Nætterne til den 10., 12. og 13., samt i Tiden fra den 24.—28.; paa Fyn forekom der Nattefrost adskillige Steder i Indlandet i Tiden fra den 25.—28. og paa Lolland i Tiden fra den 24.—31.; Kystegnene, de mindre Øer og Bornholm var frostfrie eller havde kun Frost en enkelt Nat; de laveste Temperaturer forekom adskillige Steder den 10. eller 12., de fleste Steder dog i Tiden fra den 25.—31.; de naaede i Indlandet i Jylland gennemgaaende ned mellem ÷ 2 ° og ÷ 5 ° og paa de større Øer ned mellem ÷ ½ ° og ÷ 3 °. Maanedens Middeltemperatur blev de fleste Steder nogle faa Tiendedele Grader, paa Bornholm og i Vendsyssel dog ½ °—¾ ° lavere end normalt. Den tørre Periode i sidste Halvdel af September fortsattes 8 Dage ind i Oktober; i Resten af denne Maaned var Vejret gennemgaaende ustadigt, navnlig i Tiden fra den 9.—21. og den 27.—31. Nedbøren faldt som Regn, undtagen den 28.—29., da den de fleste Steder i Jylland faldt som Sne eller Slud. Nedbørsmængden i hele Maaneden var næsten overalt større end Normalen; i Jylland fik Thisted Amt dog gennemsnitlig den normale Nedbør, medens Sønderjylland

fik 5 pCt., Randers Amt 61 pCt. og de øvrige Amter ca. 10—20 pCt. for meget; paa Øerne fik Holbæk Amt gennemsnitlig 4 pCt., Svendborg Amt 12 pCt., Maribo Amt 43 pCt., Bornholm 51 pCt. og de øvrige Amter 25—35 pCt. for meget; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 81 mm, normalt 66 mm. Solskinstimernes Antal blev de fleste Steder mellem 2 og 8 pCt. større end normalt. Vinden skiftede jævnligt mellem vestlige og østlige Retninger, men blæste dog hyppigst fra Retninger omkring Vest og Nordvest; i sidste Tidøgn herskede der flere Gange Storm eller stormende Kuling over store Strækninger af Landet.

November 1941 havde som oftest *koldt Vejr,* især i første Halvdel og de sidste Dage i Maaneden; særlig kolde var den 1.—5., den 10. og den 14.—15. med Døgnmidler af Temperaturen, der gennemsnitlig blev ca. 3½ °—4½ ° lavere end normalt. Nattefrost med stor Udbredelse forekom i Tiden fra den 1.—4., den 10.—11., den 14.—17. og den 29.—30. og i Jylland tillige Nætterne til den 5., 6. og 9.; de laveste Temperaturer, der især forekom Nætterne til den 5. og 10., i Tiden fra den 14.—16. og Natten til den 30., naaede i Indlandet gennemgaaende ned mellem ÷ 4 ° og ÷ 7 °. Maanedens Middeltemperatur blev de fleste Steder i Jylland og paa Øerne mellem 1 ° og 2 °, paa Bornholm og langs Jyllands Vestkyst endog mellem 2 ° og 2½ ° lavere end normalt. *Nedbøren* var gennemgaaende *lille* og beløb sig over store Strækninger i Jylland, paa Fyn, Sjælland og Bornholm kun til ca. 10—25 mm; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 25 mm, normalt 53 mm. I Sammenligning med Normalen fik iøvrigt de jydske Amter mellem 40 og 75 pCt., de fynske Amter og Langeland ca. 50—65 pCt., Maribo og Sorø Amter ca. 30—35 pCt., de øvrige sjællandske Amter ca. 50—65 pCt. og Bornholm gennemsnitlig 60 pCt. for lidt. *Nedbørsdagenes Antal beløb sig* gennemsnitlig *kun til 8,* medens det normale Antal er 14; adskillige Steder havde endog kun 3—5 Dage med maalelig Nedbør; denne faldt

næsten udelukkende som Regn og væsentligt fra den 3.—7., den 17.—20. og den 25.—26. Vinden blæste overvejende fra Horisontens østlige Halvdel; i Dagene fra den 11.—14. herskede der over hele Landet Storm eller stormende Blæst fra østlige og sydøstlige Retninger. Solskinstimernes Antal blev i Jylland, paa Fyn og i Nordøstsjælland ca. 20—35 pCt. og i Sydvestsjælland og paa Lolland—Falster omkring 10 pCt. større end normalt.

December 1941 havde indtil Jul hyppigst sydvestlige og vestlige Vinde med *mildt og ustadigt Vejr og sjældent Nattefrost;* Tidsrummet fra den 3.—24. fik saaledes en Middeltemperatur, der gennemsnitlig var 3,8 ° højere end normalt, og paa adskillige Dage var Døgnenes Gennemsnitstemperatur endog 5 °—7½ ° for høje. Maksimumstemperaturen, der væsentligt indtraf den 10., 11. eller 14., naaede gennemgaaende op mellem 9 ° og 10½ °. Juledagene og Dagene mellem Jul og Nytaar fik til Gengæld, med Vinde fra nordlige Retninger, koldt Vejr, overvejende med Frost og Sne; den 27. og 28. blev gennemsnitlig ca. 5½ °—8 ° koldere end normalt, og Maanedens Minimumstemperatur, der næsten overalt aflæstes den 28. eller 29., naaede i Indlandet gennemgaaende ned mellem ca. ÷ 12 ° og ÷ 19 ° i Jylland og ned mellem ca. ÷ 8 ° og ÷ 14 ° paa Øerne. Hele Maanedens Middeltemperatur blev for Landet som Helhed 2,8 °, normalt 1,6 °. Nedbøren var noget ulige fordelt, men gennemgaaende noget under det normale, undtagen i de sydlige Egne af Fyn og Sjælland samt paa Lolland—Falster og Bornholm, hvor den de fleste Steder var rigelig. I Sammenligning med Normalen fik Bornholm gennemsnitlig 48 pCt, Præstø og Maribo Amter ca. 25 pCt. og Svendborg Amt og Langeland ca. 5—10 pCt. for meget; Sorø Amt fik gennemsnitlig den normale Nedbør, medens Frederiksborg, Holbæk, Aarhus, Ringkøbing og Ribe Amter fik omkring 5 pCt., Hjørring, Thisted, Aalborg og Randers Amter ca. 25—30 pCt. og de øvrige Amter, Sønderjylland og Samsø ca. 10—15 pCt. for lidt. Nedbøren faldt som Regn, und-

tagen i Tiden fra den 25.—29., da den væsentligt faldt som Sne. Nedbørsdagenes Antal var gennemsnitlig 17, og *adskillige Steder faldt der endog Nedbør paa 20—25 Dage.* Over store Strækninger af Landet herskede der Storm eller stormende Blæst den 24.—25. fra Retninger omkring Nordvest og den 27. fra nordlige og nordøstlige Retninger. Solskinstimernes Antal beløb sig de fleste Steder til ca. 15—35, normalt ca. 15—30.

Januar 1942 var usædvanlig kold; for Landet som Helhed blev Maanedens Middeltemperatur ÷6,6 °, den laveste Middeltemperatur i Januar for Landet som Helhed siden 1874; den hidtil laveste var ÷6,2 ° i Januar 1941. De fire første Dage i Maaneden havde sydvestlige og vestlige Vinde og mildt Vejr med Døgnmidler af Temperaturen, der gennemsnitlig var ca. 3 °—4½ ° højere end normalt; til Gengæld var Temperaturen i Resten af Maaneden hver Dag under Normalen, og Afvigelserne fra denne var i de to sidste Tidøgn meget store; *særlig koldt var Maanedens sidste Tidøgn, der gennemsnitlig blev 12½ ° koldere end normalt; den 25. og 26. blev endog ca. 20 ° for kolde.* I Tiden fra den 7.—31. herskede der næsten overalt uafbrudt Frost; denne var som oftest streng i de to sidste Tidøgn og *usædvanlig streng den 25.—27.*, da de laveste Temperaturer de fleste Steder naaede ned mellem ca. ÷23 ° og ÷29 °; *den absolut laveste Temperatur*, der maaltes, *var ÷31,0 °, hvilket er den laveste Temperatur, der overhovedet er maalt paa Meteorologisk Instituts Stationer her i Landet;* den hidtil laveste var ÷30,3 ° (maalt i Januar 1941). *Nedbøren var lille,* undtagen paa Bornholm, hvor der gennemsnitlig faldt 63 mm, eller 54 pCt. mere end normalt; de fleste Steder i Jylland, paa Fyn og Sjælland faldt der derimod kun ca. 10—20 mm og for Landet som Helhed kun 18 mm, normalt 44 mm. Sammenlignet med Normalen fik iøvrigt Præstø Amt gennemsnitlig 5 pCt., Maribo Amt 36 pCt. og de øvrige Amter 55—70 pCt. for lidt. Nedbøren faldt som Regn i Tiden fra

den 1.—4., som Slud den 5. og som Sne i Resten af Maaneden; men Snebygerne var ofte ret spredte, og de daglige Nedbørsmængder som oftest smaa. Vinden blæste i Reglen fra Retninger omkring Øst, undtagen i Tiden fra den 1.—8., da Vinde fra Horisontens vestlige Halvdel var de fremherskende; den 25. herskede der over store Strækninger af Landet Storm eller stormende Blæst fra Retninger omkring Øst. Solskinstimernes Antal var de fleste Steder mellem ca. 35 og 60; det normale Antal er ca. 30—40.

Februar 1942 fik ligesom Januar *en usædvanlig lav Middeltemperatur og en lille Nedbør.* Den strenge Kuldeperiode, der strakte sig over de to sidste Tidøgn i Januar, fortsattes gennem Februar. I Maanedens første Uge og sidste Halvdel herskede der uafbrudt Frost, medens Døgnenes Maksimumstemperaturer mange Steder naaede lidt op over Frysepunktet i Tiden fra den 8.—13., da Vinde fra Horisontens vestlige Halvdel var de fremherskende. I Maanedens Løb var Temperaturen hver Dag under Normalen, naar undtages den 12., der gennemsnitlig blev ca. 1 ° mildere end normalt. Døgnmidlernes Afvigelser fra de normale Værdier var ofte meget store, især den 6.—7., 18.—20. og 25—27., der gennemsnitlig blev ca. 8 °—13½ ° koldere end normalt. Frost forekom overalt i hvert Døgn i Maaneden, og Minimumstemperaturen var ofte nede under ÷10 °; de absolut laveste Temperaturer naaede i Indlandet i Jylland de fleste Steder ned mellem ca. ÷19 ° og ÷25 °, paa Øerne ned mellem ÷17 ° og ÷21 ° og paa Bornholm ned til ca. ÷13 °. *Maanedens Middeltemperatur blev for Landet som Helhed ÷6,3* °; i Februar 1940 var den dog noget lavere, nemlig ÷6,8 °. *Nedbøren* var gennemgaaende *lille* og beløb sig de fleste Steder kun til ca. 10—20 mm; flere mindre Omraader, saavel i Jylland som paa Øerne, fik dog ca. 25—35 mm og et Omraade paa Bornholm ca. 50—60 mm. I Sammenligning med Normalen fik Bornholm gennemsnitlig 3 pCt. for meget, medens Lan-

geland og Frederiksborg Amt fik henholdsvis 16 og 17 pCt. og de øvrige Amter 30—55 pCt. for lidt. For Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 20 mm, normalt 34 mm. Nedbøren faldt væsentligt i Maanedens første Halvdel og næsten udelukkende som Sne. Vindretningen var østlig eller nordøstlig, undtagen i Tiden fra den 8.—13., da Vinde fra Horisontens vestlige Halvdel var de overvejende. Himlen var ofte helt overskyet, hvorfor *Solskinstimernes Antal* gennemgaaende var lille, *ca. 35—60 pCt. mindre end normalt.*

Marts 1942 fik ligesom de to foregaaende Maaneder *en usædvanlig lav Middeltemperatur.* I Maanedens Løb var Temperaturen næsten hver Dag under Normalen, og Afvigelserne fra denne var ofte meget store; *usædvanlig kolde var Dagene fra den 4.—6. og den 12.* med Døgnmidler af Temperaturen, der gennmsnitlig blev ca. 10 °—14½ ° lavere end normalt; *for Landet som Helhed blev Maanedens Middeltemperatur ÷3,5 ° og ved Landbohøjskolen ÷4,0 °*, hvilket er *den laveste Middeltemperatur i København i Marts siden 1845,* da den var ÷5,7 °. Frost forekom gennemsnitlig i 30 Døgn, og i Tiden fra den 4.—7., den 12.—15. og den 19.—21. herskede der uafbrudt Frost de fleste Steder; Frosten var gennemgaaende strengest i Tiden fra den 4.—7. og den 12.—14.; de absolut laveste Temperaturer naaede i Indlandet i Jylland, paa Fyn og Sjælland ned mellem ca. ÷16 ° og ÷22 ° og paa Lolland-Falster og Bornholm ned mellem ca. ÷13½ ° og ÷16 °. De absolut højeste Temperaturer i Maaneden indtraf næsten overalt i sidste Tidøgn; de naaede adskillige Steder i Vestjylland og Sønderjylland op til ca. 9 °—12 ° og i de øvrige Dele af Jylland og paa Øerne op til ca. 6 °—8 °, paa Bornholm dog kun op til 2 °—4 °. Nedbøren var noget ulige fordelt, men var iøvrigt lille i store Dele af Landet; over store Strækninger i Sydvestjylland og paa Øerne faldt der mindre end 25 mm; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 28 mm, normalt 41 mm. I Sammenlig-

ning med Normalen fik iøvrigt Randers Amt gennemsnitlig 50 pCt., Viborg Amt 18 pCt. og Frederiksborg Amt og Samsø 2—3 pCt. for meget, medens Aarhus og Ringkøbing Amter fik ca. 5 pCt., Hjørring, Thisted, Aalborg, Vejle og Holbæk Amter ca. 15—20 pCt., Maribo Amt 65 pCt. og de øvrige Amter 30—55 pCt. for lidt. I Maanedens første Halvdel faldt der jævnligt Snebyger; men disse var ofte smaa og ret spredte; den væsentligste Del af Nedbøren faldt de fleste Steder i Tiden fra den 15.—19. som Sne, Slud eller Regn. *Isslag med stor Udbredelse over Landet forekom i Tiden fra den 14.—19. Solskinstimernes Antal,* der de fleste Steder beløb sig til ca. 125—170, blev gennemgaaende *ca. 20—35 pCt. større end normalt.* Vindretningen var hyppigst omkring Sydøst eller Øst, undtagen den 9.—10. og i Tiden fra den 23.—28., da vestlige og nordvestlige Vinde var de fremherskende.

April 1942. Temperaturen var i Maanedens Løb snart under og snart over Normalen; i Tiden fra den 1.—5., 10.—14. og 24.—29. var den saaledes som oftest under og i Tiden fra den 6.—9. og 15.—21. i Reglen over denne. *Nattefrost* forekom *forholdsvis hyppigt* og havde især stor Udbredelse over Landet i Tiden fra den 3.—5. og den 25—29.; den var strengest Natten til den 4., da Minimumstemperaturen gennemgaaende naaede ned mellem ÷5 ° og ÷10 ° og enkelte Steder i Jylland endog ned mellem ÷10 ° og ÷17 °. Maanedens Middeltemperatur blev i Indlandet i Jylland lidt over og i Indlandet paa Øerne lidt under Normalen; langs Øernes Kyster, paa de smaa Øer i Bælterne og paa Bornholm blev den de fleste Steder ca. ¾ °—1½ ° for lav. Nedbøren var gennemgaaende mindre end normalt; den beløb sig de fleste Steder til ca. 20—40 mm. I Sammenligning med Normalen fik Bornhom gennemsnitlig 3 pCt., Maribo, Sorø, Holbæk, Vejle og Ribe Amter, Sønderjylland og Samsø ca. 10—20 pCt., Hjørring, Thisted og Aalborg Amter ca. 45—55 pCt. og de øvrige Amter ca. 20—35 pCt. for lidt; for Landet som Helhed faldt der

gennemsnitlig 31 mm, normalt 40 mm. *Nedbøren faldt næsten udelukkende i Maanedens første Tidøgn;* den 20. og 21. faldt der vel Regn adskillige Steder; men Regnmængderne var i Reglen smaa. Nedbøren faldt den 3. de fleste Steder som Sne, den 2. og 5. som Regn blandet med Sne og paa de øvrige Nedbørsdage som Regn. Nedbørsdagenes Antal var gennemsnitlig 8, normalt 12; men *adskillige Steder havde kun ca. 5 Dage med maalelig Nedbør.* Vinden skiftede jævnligt Retning, men blæste dog hyppigst fra Horisontens østlige Halvdel. *Solskinstimernes Antal* varierede de forskellige Steder mellem 220 og 285; det blev gennemgaaende *ca. 35—50 pCt. større end normalt.*

Maj 1942 havde i første Tidøgn hyppigst temmelig køligt Vejr; i Resten af Maaneden var Temperaturen oftest noget over Normalen; men Afvigelserne fra denne var i Reglen ret moderate, hvorimod de daglige Temperatursvingninger jævnligt var store. Maanedens Middeltemperatur blev de fleste Steder mellem ca. $^1/_4$ ° og $^3/_4$ °, paa Bornholm dog omkring $1^1/_2$ ° lavere end normalt. Nattefrosten var ret udbredt i Indlandet i Jylland Natten til den 4. og i Tiden fra den 8.—11.; i Indlandet paa de større Øer forekom der enkelte Steder Frost Natten til den 4. og flere Steder i Tiden fra den 8.—10.; Kystegnene og de mindre Øer var gennemgaaende frostfrie. De laveste Temperaturer naaede i Indlandet i Jylland gennemgaaende ned mellem ca. ÷2 ° og ÷5 ° og paa de større Øer ned mellem ca. ÷$^1/_2$ ° og ÷2 °. Over større Omraader af Landet faldt der Regn den 5.—6., 12., 18.—19. og i Tiden fra den 24.—31.; men de fleste Regndage gav kun mindre Regnmængder. I hele Maaneden beløb Regnmængden sig de fleste Steder til ca. 30—50 mm, paa Bornholm dog til ca. 50—75 mm; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 40 mm, normalt 42 mm. I Sammenligning med Normalen fik Bornholm gennemsnitlig 88 pCt., Sorø, Holbæk og Viborg Amter ca. 10—20 pCt., Hjørring Amt 7 pCt. og Ringkøbing Amt 2 pCt. for meget; Frederiksborg, Vejle,

Randers og Aalborg Amter fik gennemsnitlig den normale Nedbør, hvorimod Samsø, Ribe og Thisted Amter fik ca. 15—25 pCt. og de øvrige Amter fra 2 til 12 pCt. for lidt. *Solskinstimernes Antal* blev de fleste Steder *mellem 5 og 20 pCt. mindre end normalt.* Vinden skiftede nogle Gange mellem vestlige og østlige Retninger, men blæste dog hyppigst fra Horisontens vestlige Halvdel. Torden forekom paa 9 Dage i Tiden fra den 19.—31.; Uvejrene havde stor Udbredelse i Jylland og paa Fyn den 24. og i Jylland tillige den 30.

Juni 1942 havde Vinde overvejende omkring Vest og Nordvest med *køligt Vejr.* Temperaturen var i Maanedens Løb kun paa nogle faa Dage over Normalen, nemlig den 3.—7. og den 23.—24., paa de øvrige Dage som Regel under denne med daglige Afvigelser, der oftest beløb sig til 2 °—5 °; *Maanedens Middeltemperatur* blev derfor *lav, den laveste i Juni siden 1931;* for Landet som Helhed blev den 1½ ° lavere end normalt. I Indlandet i Jylland og Fyn naaede den laveste Temperatur, der de fleste Steder aflæstes den 12., 21. eller 22., gennemgaaende ned mellem ca. 1½ ° og 4½ ° og paa nogle jydske Plantagestationer endog noget under Frysepunktet; paa Sjælland og Lolland-Falster naaede den laveste Temperatur ned mellem ca. 4 ° og 6 °. Nedbøren var noget ulige fordelt, men var iøvrigt *gennemgaaende lille,* undtagen i det nordøstlige Sjælland og paa Bornholm, hvor der faldt henholdsvis ca. 70—100 mm og ca. 60—75 mm; store Strækninger i det vestlige og sydlige Jylland, Sønderjylland, det østlige Fyn, i Vestsjælland og paa Lolland fik derimod kun ca. 10—25 mm Nedbør. I Sammenligning med Normalen fik Bornholm gennemsnitlig 89 pCt., Frederiksborg Amt 73 pCt., Københavns Amt 48 pCt. og Præstø og Holbæk Amter 2 pCt. for meget, medens Randers Amt fik 11 pCt., Aarhus og Aalborg Amter ca. 25 pCt. og de øvrige Amter ca. 35—60 pCt. for lidt; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 30 mm, normalt 47 mm. Over store Strækning-

ger af Landet faldt der Regn den 1., i Tiden fra den 7.—9., 11.—16. og 24.—28.; men de daglige Regnmængder var ofte kun smaa. Store Regnmængder maaltes i det nordøstlige Sjælland den 26. og 27.; paa disse to Dage maaltes her mange Steder ialt ca. 35—50 mm. *Solskinstimernes Antal* beløb sig de fleste Steder kun til ca. 200—250; det blev gennemgaaende *ca. 15—20 pCt. mindre end normalt.*

Juli 1942 havde hyppigst Vinde omkring Sydvest og Vest, oftest med *ustadigt og køligt Vejr.* Over store Omraader af Landet faldt der Regn næsten hver Dag i Tiden fra den 6.—29. Nedbøren, der ofte faldt som Tordenbyger, var ret ulige fordelt over Landet; den var gennemgaaende stor i Jylland og Vestfyn, men noget mindre end det normale i Størstedelen af Sjælland; store Omraader i Jylland og nogle mindre Omraader paa Fyn og Lolland fik noget over 100 mm, medens mange Steder paa Sjælland kun fik ca. 40—55 mm. I Sammenligning med Normalen fik de sjællandske Amter, Svendborg og Hjørring Amter 3—13 pCt. for lidt Nedbør, medens Bornholm, Langeland, Sønderjylland og Thisted Amt fik 7—18 pCt., de øvrige jydske Amter, Samsø og Odense Amt 35—60 pCt. og Maribo Amt gennemsnitlig 26 pCt. for meget. Temperaturen var i Maanedens Løb væsentlig kun over Normalen i Tiden fra den 3.—8.; paa de øvrige Dage var den i Reglen under denne med daglige Afvigelser, der oftest beløb sig til 1 °—2½ °. Af særlig varme Dage indeholdt Maaneden kun to, nemlig den 5. og 6., der havde Døgnmidler af Temperaturen, som gennemsnitlig blev ca. 4 °—5 ° højere end normalt, og Maksimumstemperaturer, der gennemgaaende naaede op mellem 25 ° og 30 °; i de to sidste Tidøgn naaede de daglige Maksimumstemperaturer kun sjældent op over 20 °. Hele Maanedens Middeltemperatur blev de fleste Steder mellem ½ ° og 1¼ ° lavere end normalt. *Solskinstimernes Antal* beløb sig de fleste Steder til 200—250; det blev gennemgaaende *ca. 5—15 pCt. mindre end normalt.*

August 1942 havde Vinde overvejende fra Horisontens sydlige Halvdel og *ret ustadigt Vejr, især i Jylland,* hvor der adskillige Steder faldt Regn paa 20—22 Dage; det gennemsnitlige Antal Nedbørsdage var iøvrigt 16 i Jylland, 11 paa Øerne og 7 paa Bornholm. Regnen, der ofte faldt som Tordenregn, var meget ulige fordelt; Regnmængden i hele Maaneden var gennemgaaende *stor i Jylland,* forholdsvis lille paa de sydlige Øer og *meget lille paa Bornholm;* i Størstedelen af Jylland og over nogle Omraader i det nordvestlige og nordøstlige Fyn samt over et mindre Omraade i Nordvestsjælland faldt der over 100 mm; over et større Omraade i det nordvestlige Jylland faldt der over 150 mm og *paa en Strækning mellem Skive og Herning endog noget over 200 mm;* derimod fik det sydlige Fyn, Als, Ærø, Langeland og Størstedelen af Lolland kun ca. 35—65 mm og *Bornholm endog kun 20—30 mm;* for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 91 mm, normalt 80 mm. Meget store Regnmængder, ca. 50—100 mm, maaltes den 4. i Hanherrederne, Salling, Vesthimmerland og paa en Strækning mellem Skive og Herning. I Sammenligning med Normalen fik Bornholm gennemsnitlig 61 pCt., Langeland 41 pCt., Maribo Amt 25 pCt. og de østsjællandske Amter, Svendborg Amt og Sønderjylland ca. 5—10 pCt. for lidt, medens Sorø Amt fik 12 pCt., Viborg Amt 80 pCt., Thisted og Ringkøbing Amter 65—70 pCt. og de øvrige Amter ca. 20—50 pCt. for meget. Temperaturen var i Maanedens første Halvdel som oftest noget under eller nær ved Normalen, i dens sidste Halvdel i Reglen over denne; særlig varme var den 19.—20. og den 26.—29. med Døgnmidler af Temperaturen, der blev ca. 3½ °—6 ° for høje, og Maksimumstemperaturer, der de fleste Steder naaede op mellem 25 ° og 30 °. Maanedens Middeltemperatur blev de fleste Steder mellem 1 ° og 2 ° højere end normalt. Solskinstimernes Antal beløb sig i Jylland til ca. 150—200 og i Sønderjylland og de fleste Steder paa Øerne til ca. 225—250; det blev i *Jyl-*

land gennemgaaende 10—20 pCt. for lille og paa Øerne 1—4 pCt. større end normalt.

September 1942 havde Vinde overvejende omkring Vest og Sydvest med temmelig mildt, *ustadigt Vejr og stor Nedbør.* Over store Omraader af Landet faldt der Regn i Tiden fra 1.—9. og navnlig i Tiden fra 15.—29., medens Dagene fra den 10.—14. gennemgaaende havde tørt Vejr og rigeligt Solskin. Nedbørsdagenes Antal var paa Øerne gennemsnitlig 14 og i Jylland 19; *adskillige jydske Stationer* havde endog *21—24 Dage med Regn. Nedbørsmængden var stor* i næsten hele Landet; over store Strækninger i det nordvestlige, vestlige og sydlige Jylland og Sønderjylland samt over nogle mindre Omraader paa Sjælland, Lolland og Bornholm faldt der over 100 mm og over et Omraade Syd for Lemvig endog ca. 175—200 mm; for Landet som Helhed faldt der gennemsnitlig 84 mm, normalt 57 mm. I Sammenligning med Normalen fik iøvrigt i Jylland Randers Amt 10 pCt., Ringkøbing, Thisted og Hjørring Amter ca. 65—85 pCt. og de øvrige Amter og Sønderjylland ca. 35—45 pCt. for meget; paa Øerne fik Københavns, Frederiksborg og Holbæk Amter ca. 65—75 pCt., Sorø Amt og Langeland ca. 55 pCt. og de øvrige Amter og Samsø ca. 25—45 pCt. for meget. Temperaturen var hyppigst over Normalen, navnlig i Maanedens første Halvdel og sidste Tidøgn; varmt Vejr havde Dagene fra den 1.—5. med Døgnmidler af Temperaturen, der gennemsnitlig blev ca. $2^1/_2$ °—$3^1/_2$ ° højere end normalt, og Maksimumstemperaturer, der gennemgaaende naaede op mellem 20 ° og 25 °. Nattefrost forekom paa tre jydske Indlandsstationer Natten til den 13. og paa en enkelt af disse tillige Natten til den 26., iøvrigt naaede de absolut laveste Temperaturer i Indlandet i Jylland de fleste Steder ned mellem ca. $^1/_2$ ° og 4 ° og paa Øerne ned mellem ca. 3 ° og 6 °. Maanedens Middeltemperatur blev for Landet som Helhed 13,5 °, normalt 12,3 °. Solskinstimernes

Antal beløb sig de fleste Steder til ca. 140—170; det blev gennemgaaende *ca. 5—15 pCt. mindre end normalt.*

I hosstaaende Tabeller er der i *Tabel 1 for hver Maaned i Landbrugsaaret 1941—42 opført Middeltemperaturens Afvigelse fra Normalen,* saavel for de 5 Grupper, hvori Landet sædvanlig inddeles i klimatisk Henseende, som for hele Landet og Bornholm, hvis Temperaturforhold undertiden kan afvige en Del fra de øvrige Landsdeles. For Landet som Helhed blev *Landbrugsaarets Middeltemperatur 5.8 °, den laveste Middeltemperatur* for et Landbrugsaar *siden Landbrugsaaret 1880—81,* da Middeltemperaturen ligeledes var 5,8 °; i Landbrugsaarene 1939—40 og 1940—41 var Middeltemperaturen henholdsvis 6,2 ° og 6,6 °. Som omtalt, havde Oktober mildt Vejr fra den 1.—8. og den 14.—21. og temmelig koldt Vejr fra den 9.—13. og den 22.—31.; den sidstnævnte kolde Periode fortsattes gennem November og et Par Dage ind i December. Nattefrost med stor Udbredelse i Indlandet forekom jævnligt i de kolde Tidsrum i Oktober og ret hyppigt i November. Første Efteraarsfrost indtraf de fleste Steder i Indlandet i Jylland og paa Sjælland den 10. eller 12. Oktober, paa Fyn og Lolland omkring den 25. Oktober, i Kystegnene gennemgaaende i Slutningen af Oktober eller de første Dage i November og paa Samsø, Bornholm og særlig udprægede Kyststationer ca. 10.—14. November. Middeldatoen for første Efteraarsfrost er i Indlandet ca. 5.—10. Oktober i Jylland, ca. 15.—20. Oktober paa de større Øer og i Begyndelsen af November langs Kysterne og paa de mindre Øer. December havde indtil Jul oftest meget mildt Vejr og kun sjældent Nattefrost, medens Juledagene og Dagene mellem Jul og Nytaar, med Vinde overvejende fra nordlige Retninger, havde meget koldt Vejr med streng Frost om Natten; allerede Nytaarsaften drejede Vinden i Sydvest og bragte mildt Vejr; men dette holdt sig dog kun i nogle faa Dage; *den 5. Januar begyndte en meget langvarig og ofte meget streng Kuldeperiode, der strakte*

Tabel 1. *Temperaturens Afvigelse fra Normalen.* (Celsius.)

	1941			1942									
	Oktober	November	December	Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	September	Alle 12 Maaneder
Vestjylland ...	— 0,1	— 1,7	+ 1,5	— 7,2	— 6,0	— 4,7	+ 0,1	— 0,3	— 1,6	— 0,7	+ 1,4	+ 1,0	— 1,5
Østjylland	— 0,2	— 1,3	+ 1,4	— 6,7	— 6,1	— 4,9	+ 0,1	— 0,1	— 1,4	— 0,8	+ 1,7	+ 1,0	— 1,4
Fyn	— 0,1	— 1,6	+ 1,0	— 6,4	— 6,4	— 4,7	— 0,1	0,0	— 1,4	— 0,8	+ 2,0	+ 1,1	— 1,4
Sjælland	— 0,3	— 1,5	+ 1,1	— 6,6	— 6,0	— 5,6	— 0,5	— 0,6	— 1,6	— 1,0	+ 1,5	+ 1,4	— 1,6
Lolland-Falster	— 0,3	— 1,7	+ 1,2	— 6,3	— 5,9	— 5,1	— 0,8	— 0,6	— 1,3	— 0,9	+ 1,8	+ 1,3	— 1,5
Danmark	— 0,2	**— 1,6**	**+ 1,2**	**— 6,6**	**— 6,1**	**— 5,0**	— 0,2	— 0,3	**— 1,5**	— 0,8	**+ 1,7**	**+ 1,2**	**— 1,5**
Bornholm	— 0,5	— 2,4	+ 0,2	— 5,4	— 5,5	— 5,8	— 1,6	— 1,5	— 1,5	— 0,9	+ 1,9	+ 1,3	— 1,8

sig over Resten af Januar, Februr, Marts og de første fem Dage i April; i Tiden fra den 7. Januar til den 7. Februar herskede der uafbrudt og ofte meget streng Frost; sidste Tidøgn i Januar blev gennemsnitlig 12½ ° og den 25. og 26. Januar endog ca. 20 ° koldere end normalt; Minimumstemperaturerne naaede i Dagene den 25.—27. de fleste Steder ned mellem ca. ÷23 ° og ÷29 °. I Februar herskede der uafbrudt Frost i Maanedens første Uge og sidste Halvdel, medens Døgnenes Maksimumstemperaturer mange Steder naaede lidt op over Frysepunktet i Tiden fra d. 8.—13.; paa adskillige Dage i Maaneden var Døgnets Middeltemperatur mellem ca. 8 ° og 13½ ° lavere end normalt og Minimumstemperaturen ofte mellem ÷ 10 ° og ÷ 20 °. I Marts forekom der gennemsnitlig Frost i 30 Døgn, og fra den 4.—7., den 12.—15. og den 19.—21. herskede der de fleste Steder uafbrudt Frost i hele Døgnet, medens Maksimumstemperaturen paa de øvrige Dage gennemgaaende naaede noget op over Frysepunktet; usædvanlig kolde var Dagene fra den 4.—6. og den 12., der gennemsnitlig blev ca. 10 °—14½ ° koldere end normalt. Døgnenes Minimumstemperaturer var i Tiden fra den 2.—7. og den 12.—14. mange Steder nede mellem ca. ÷ 10 ° og ÷ 20 °. Den strenge Kulde i Januar foraarsagede en Tilfrysning af Farvandene; den 21. Januar laa der Fastis næsten overalt i de indre Farvande, og ved Maanedens Slutning var der svær Fastis i Kattegats vestlige Del til Øst for Læsø og Anholt samt i Øresund, Bælterne og den vestligste Del af Østersøen; endnu saa sent som i Midten af Maj forekom der Drivis i Øresund. *Vinteren 1942,* regnet fra Januar—Marts inkl., *blev den strengeste Vinter, der er forekommet i København i de sidste 100 Aar.* Middeltemperaturen for de tre Maaneder, Januar—Marts inkl., blev her ÷ 5,6 °; Antallet af Døgn i samme Tidsrum med Middeltemperatur under 0 ° var 79 og Gennemsnitstemperaturen af disse Døgn ÷ 6,5 °; i Slutningen af December forekom der 7 Døgn og i Begyndelsen af April 2 Døgn med Middeltemperatur under 0 °; medregnes disse, bliver Antallet af

Døgn med Middeltemperatur under 0 ° i Vinteren 1941—42 ialt 88 og deres Gennemsnitstemperatur ÷ 6,1 °; noget tilsvarende er ikke forekommet her i de sidste 100 Aar. I Vinteren 1939—40 var Antallet af Døgn med Middeltemperatur under 0 ° i samme Tidsrum (Decbr.—April) ialt 80 og deres Gennemsnitstemperatur ÷ 5,0 °, og de tilsvarende Tal var i Vinteren 1940—41 75 og ÷ 4,1 °. De fem første Dage i April var kolde, tildels med Nedbør i Form af Sne og Slud og ret udbredt Nattefrost, der Natten til den 4. var temmelig streng; i de to sidste Tidøgn i Maaneden var Vejret gennemgaaende *tørt og solrigt;* Temperaturafvigelserne fra Normalen, der snart var positive, snart negative, var i Reglen ret moderate; i Slutningen af Maaneden, fra den 25.—29., forekom der ret udbredt Nattefrost. I Maj havde første Tidøgn ret køligt Vejr, flere Gange med Nattefrost i Indlandet; i den øvrige Del af Maaneden var Temperaturen vel ofte noget over Normalen; men de højeste Dagtemperaturer naaede kun et Par Dage op til 20 °. Sidste Foraarsfrost indtraf i Kystegnene gennemgaaende i Tiden fra den 25.—29. April — paa nogle særlig udprægede Kyststationer dog allerede den 4.—6. April —; i Indlandet indtraf sidste Nattefrost paa Øerne den 8.—10. Maj og i Jylland gennemgaaende i Tiden fra den 8.—16. Maj. Middeldatoen for sidste Foraarsfrost er iøvrigt i Indlandet ca. 10. Maj i Jylland, ca. 1. Maj paa Fyn og Sjælland og ca. 15.—20. April paa Lolland—Falster og i Kystegnene. *Sommermaanederne* Juni og Juli havde gennemgaaende *køligt Vejr;* begge Maaneder indeholdt kun nogle faa varme Dage og havde *forholdsvis lidt Solskin;* for de to Maaneder tilsammen blev Middeltemperaturen for Landet som Helhed 13,8 °, den laveste Middeltemperatur for dette Tidsrum siden 1929, da den var 13,7 °. I August og September var Temperaturen derimod ofte over Normalen (i August navnlig i Maanedens sidste Halvdel), hvorved disse Maaneders Middeltemperatur de fleste Steder blev mellem 1 ° og 2 ° højere end normalt; der forekom dog kun faa særlig var-

Tabel 2.

		Frostdage		Nedbørsdage		Taagedage		Fugtighedsgrad i %		Skydække (0—10)	
		1941—42	Normal	1941—42	Normal	1941—42	Normal	1941—42	Normal	1941—42	Normal
Oktober	1941	4	3	15	15	4	6	86	86	6,5	6,6
November	„	12	10	8	14	9	6	88	88	6,9	7,2
December	„	12	16	17	15	8	9	91	90	7,9	7,8
Januar	1942	28	21	11	14	7	11	84	90	6,5	7,4
Februar	„	28	21	9	11	6	9	86	89	8,0	7,0
Marts	„	30	18	7	13	7	9	86	87	5,5	6,6
April	„	10	7	8	12	9	6	79	80	4,0	5,7
Maj	„	3	1	11	11	3	4	76	75	5,6	5,2
Juni	„	„	„	11	10	2	2	79	74	6,1	5,2
Juli	„	„	„	15	13	2	2	82	77	6,4	5,6
August	„	„	„	14	15	3	2	84	81	6,0	5,9
September	„	„	0,2	17	13	3	3	87	83	5,8	5,4
Alle 12 Maaneder		127	97	143	156	63	69	84	83	6,3	6,3

me Dage, og Solskinstimernes Antal var i August forholdsvis lille i Jylland. Den absolut højeste Temperatur, der maaltes her i Landet i Landbrugsaaret var 30,6 ° (den 29. August), den absolut laveste ÷ 31,0 ° (den 26. Januar).

Tabel 2 indeholder for Landet som Helhed *Antallet af Dage med Frost, med Nedbør og med Taage samt Luftens Fugtighedsgrad og Skydækket,* beregnet som Gennemsnit af Observationer fra ca. 30 Stationer. Som Tabellen viser, forekom Frost forholdsvis hyppigt i Oktober og November og forholdsvis sjældent i December. I Juleugen og de tre følgende Maaneder forekom der Frost i næsten hvert Døgn; i Foraarsmaanederne April og Maj var Frosthyppigheden forholdsvis stor; i hele Landbrugsaaret var Frosthyppigheden 31 pCt. større end normalt. Nedbørsdagenes Antal var *stort i December og September* og *lille i November, Februar, Marts og April.* Luftens Fugtighedsgrad var forholdsvis stor i Sommermaanederne, og Skydækket var stort i Februar, lille i Marts og April og forholdsvis stort i Sommermaanederne.

Tabel 3 viser Nedbørsmængden i Millimeter for hvert Amt o. s. v. I hele Landbrugsaaret fik Danmark gennemsnitlig 581 mm Nedbør, hvilket er 45 mm eller 7 pCt. mindre end normalt. Af de forskellige Landsdele fik Ringkøbing Amt den største Nedbør med gennemsnitlig 719 mm (20 mm for meget) og Langeland den mindste med gennemsnitlig 490 mm (85 mm for lidt); den næststørste Nedbør havde Viborg Amt med 672 mm (34 mm for meget); Bornholm fik gennemsnitlig 635 mm (80 mm for meget). I Sammenligning med Normalen fik paa Øerne Bornholm gennemsnitlig 14 pCt. og Frederiksborg Amt 4 pCt. for meget, medens Langeland og Svendborg Amt fik henholdsvis 15 og 18 pCt. og de øvrige Amter fra 4 til 7 pCt. for lidt; i Jylland fik Randers Amt gennemsnitlig 1 pCt., Ringkøbing Amt 3 pCt. og Viborg Amt 5 pCt.

Tabel 3. *Nedbør.* (Millimeter.)

		1941			1942								
		Oktober	November	December	Januar	Februar	Marts	April	Maj	Juni	Juli	August	September
Hjørring	Amt	78	32	38	17	16	30	18	46	29	59	105	93
Thisted	„	82	37	49	22	19	36	22	33	23	66	144	115
Ringkøbing	„	93	27	66	16	19	40	29	44	26	97	152	110
Ribe	„	95	31	64	17	19	21	38	35	21	89	112	105
Viborg	Amt	82	21	53	14	20	47	27	51	31	92	151	83
Aalborg	„	76	23	40	15	14	33	21	43	34	91	105	78
Randers	„	100	13	41	14	21	57	26	40	39	97	95	57
Aarhus	„	83	18	57	14	21	41	30	44	36	95	130	86
Vejle	„	82	26	59	15	22	38	35	45	25	98	119	89
Samsø		74	13	40	10	18	34	32	30	18	78	104	59
Odense	Amt	78	19	46	14	22	26	30	37	27	80	106	68
Svendborg	„	74	24	61	14	19	23	32	42	23	59	67	75
Langeland		67	22	56	16	27	27	24	37	21	71	42	80
Holbæk	Amt	56	16	45	13	19	27	32	38	41	55	87	81
Sorø	„	70	30	49	16	18	16	31	42	21	59	77	76
Frederiksborg	„	73	19	50	16	24	39	28	39	83	64	76	94
Københavns	„	73	18	46	17	21	26	28	37	71	54	71	85
Præstø	„	77	23	62	37	20	21	25	36	46	60	67	66
Maribo	Amt	87	29	65	27	19	14	31	40	23	82	52	72
Vestjylland		87	32	54	18	18	32	27	39	25	78	128	106
Østjylland		85	20	50	14	20	43	28	45	33	95	120	78
Sønderjylland ...		81	28	60	17	20	27	38	44	22	83	90	98
Fyn		73	20	51	14	22	28	30	36	22	72	80	71
Sjælland		70	21	50	20	20	26	29	38	52	58	76	80
Lolland-Falster ..		87	29	65	27	19	14	31	40	23	82	52	72
Danmark:													
1941—42		81	25	55	18	20	28	31	40	30	78	91	84
Norm. (40 Aar) .		66	53	58	44	34	41	40	42	47	64	80	57
Afv. i pCt.		**+23**	**—53**	—5	**—59**	**—41**	**—32**	**—22**	—5	**—36**	**+22**	+14	**+47**
Bornholm		89	21	80	63	32	21	35	64	68	59	26	77

for meget; Aarhus Amt fik gennemsnitlig den normale Nedbør, medens de øvrige Amter fik 5—10 pCt. og Sønderjylland 15 pCt. for lidt. Som tidligere omtalt, dannede de første 8 Dage i Oktober en Fortsættelse af Tørvejrsperioden i sidste Halvdel af September; i Resten af Oktober var Vejret derimod gennemgaaende ustadigt og Nedbøren rigelig; November havde til Gengæld kun faa Nedbørsdage, og Nedbørsmængden blev for Landet som Helhed *kun 47 pCt. af den normale Nedbør.* I December var Vejret ustadigt med mange Nedbørsdage; Nedbøren var dog gennemgaende noget mindre end normalt, undtagen i de sydlige Egne af Fyn og Sjælland, paa Lolland—Falster og Bornholm, hvor den de fleste Steder var rigelig. I Vintermaanederne, Januar og Februar, da der herskede streng Kulde, var Nedbøren lille; Landet som Helhed fik i disse to Maaneder knap Halvdelen af den normale Nedbør; Bornholm fik dog rigelig Nedbør, i Januar endog 54 pCt. for meget. Marts havde kun faa Nedbørsdage, og de Snebyger, der faldt de første 14 Dage i Maaneden var ofte smaa og ret spredte; den overvejende Del af Nedbøren faldt i Tiden fra den 15.—19. som Sne, Slud eller Regn, og da Regnen faldt i Frostvejr, gav dette Anledning til *ret udbredt Isslag;* i Maanedens sidste Tidøgn var Nedbøren ubetydelig. Nedbørsmængden var i Marts noget ulige fordelt, men dog lille i Størstedelen af Landet; dette fik som Helhed 32 pCt. for lidt. April havde ligesom Marts kun faa Nedbørsdage, og Nedbøren var lille overalt; Maanedens *to sidste Tidøgn og første Tidøgn i Maj var meget regnfattige;* i dette Tidsrum faldt der overalt kun nogle faa Millimeter Regn. I de to sidste Tidøgn i Maj faldt der Regn over større Strækninger af Landet den 12., 18.—19. og 24.—31.; men Maanedens Regnmængde blev de fleste Steder mindre end normalt; Bornholm fik dog stor Nedbør, endog 88 pCt. mere end normalt. I Juni havde store Strækninger i Jylland, Sønderjylland, Østfyn og Vestsjælland kun 10—25 mm Regn, medens Nordøstsjælland fik ca. 70—100 mm, væsent-

Tabel 4. *Nedbør.* (Millimeter.)

	April-Juni inkl.			Juli-September inkl.			April-September i		
	1942 mm	Normal mm	Afvigelse i pCt.	1942 mm	Normal mm	Afvigelse i pCt.	1942 mm	Normal mm	Afvigelse
Hjørring Amt	93	127	—27	257	199	+29	350	326	+
Thisted „	78	125	—38	325	209	+56	403	334	+
Ringkøbing „	99	131	—24	359	219	+64	458	350	+
Ribe „	94	136	—31	306	234	+30	400	370	+
Viborg Amt	109	129	—16	326	205	+59	435	334	+
Aalborg „	98	127	—23	274	195	+41	372	322	+
Randers „	105	125	—16	249	190	+31	354	315	+
Aarhus „	110	136	—19	311	210	+48	421	346	+
Vejle „	105	137	—23	306	218	+40	411	355	+
Sønderjylland	104	142	—27	271	232	+17	375	374	
Samsø	80	111	—28	241	168	+43	321	279	+
Odense Amt	94	127	—26	254	187	+36	348	314	+
Svendborg „	97	133	—27	201	195	+ 3	298	328	—
Langeland	82	125	—34	193	182	+ 6	275	307	—
Holbæk Amt	111	113	— 2	223	180	+24	334	293	+
Sorø „	94	117	—20	212	179	+18	306	296	+
Frederiksborg „	150	126	+19	234	201	+16	384	327	+
Københavns „	136	125	+ 9	210	188	+12	346	313	+
Præstø „	107	121	—12	193	184	+ 5	300	305	—
Maribo Amt	94	125	—25	206	184	+12	300	309	—
Bornholm	167	106	+58	162	178	— 9	329	284	+
Danmark	101	129	—22	253	201	+26	354	330	+

ligt hidrørende fra de store Regnmængder, der maaltes her den 26. og 27.; Bornholm havde atter stor Nedbør, 89 pCt. mere end normalt. I Tidsrummet April—Juni inkl. fik Bornholm gennemsnitlig 58 pCt., Frederiksborg Amt 19 pCt. og Københavns Amt 9 pCt. mere Nedbør end normalt, medens Holbæk Amt fik 2 pCt., Præstø Amt 12 pCt., Aarhus, Randers og Viborg Amter ca. 15—20 pCt.

og de øvrige Amter ca. 25—35 pCt. for lidt (Tab. 4). I Juli, August og September var Vejret ustadigt, navnlig i Jylland; i Juli og August faldt Regnen ofte som Tordenbyger og var derfor ret ulige fordelt over Landet; i begge Maaneder var Nedbøren gennemgaaende stor i Jylland, medens i Juli Størstedelen af Sjælland og i August de sydlige Øer fik noget under den normale Nedbør; Bornholm fik i August endog 61 pCt. for lidt; i September var Nedbøren stor overalt, for Landet som Helhed 47 pCt. større end normalt. I hele Tidsrummet fra 1. Juli—30. September fik Landet som Helhed 26 pCt. og de jydske Amter endog fra ca. 30 til 65 pCt. mere Nedbør end normalt, medens Bornholm gennemsnitlig fik 9 pCt. for lidt (Tab. 4). I Tidsrummet April—September inkl. fik Landet som Helhed gennemsnitlig 354 mm Nedbør eller 7 pCt. mere end normalt; Præstø og Maribo Amter fik dog henholdsvis 2 og 3 pCt. og Svendborg Amt og Langeland ca. 10 pCt. for lidt, medens Sorø Amt fik 3 pCt. og de øvrige Amter paa Øerne ca. 10—15 pCt. for meget; paa Halvøen havde Sønderjylland gennemsnitlig den normale Nedbør, medens Hjørring, Randers og Ribe Amter fik 7—12 pCt. og de øvrige Amter fra 16 til 31 pCt. for meget (Tab. 4). Nedbøren faldt mange Steder i Jylland som Sne den 28. og 29. Oktober; men Sneen smeltede hurtigt; i Tiden fra den 25.—29. December faldt Nedbøren atter som Sne; men det derved dannede Snedække forsvandt i det milde og regnfulde Vejr de første Dage i Januar; i Resten af Januar, i Februar og Marts faldt Nedbøren næsten udelukkende som Sne, og Markerne var de fleste Steder snedækket indtil hen sidst i Marts.

Tabel 5 viser *Vindhyppigheden i Procent* i de enkelte Maaneder og hele Landbrugsaaret; dette fik et Overskud paa 7 pCt. af nordøstlige, østlige og sydøstlige Vinde tilsammen og et tilsvarende Underskud af sydvestlige, vestlige og nordvestlige Vinde. Vinde fra Horisontens østlige Halvdel forekom meget hyppigere end normalt i No-

Tabel 5. *Vindhyppighed for hele Landet.* (Procent.)

	N	NØ	Ø	SØ	S	SV	V	NV	Stille
Oktober 1941	9	**16**	11	8	6	12	**19**	**16**	3
November „	3	9	**20**	**34**	13	7	5	6	3
December „	9	7	3	3	5	**26**	**30**	14	3
Januar 1942	7	**18**	**24**	**16**	8	9	8	7	3
Februar „	10	**24**	**26**	9	4	8	8	8	3
Marts „	4	8	**23**	**26**	5	8	15	8	3
April „	6	14	**18**	12	10	13	11	9	7
Maj „	8	11	7	12	9	15	**18**	12	8
Juni „	4	4	7	8	6	12	**30**	**26**	3
Juli „	5	4	5	9	10	19	**26**	19	3
August „	2	3	9	**22**	**18**	**19**	14	6	7
September „	2	2	9	16	10	**21**	**26**	11	3
Alle 12 Maaneder ..	6	10	14	14	9	14	17	12	4
Normal (40 Aar)	7	8	11	12	10	16	19	14	3

vember, Januar, Februar og Marts samt i en noget mindre Grad i April; i Oktober blæste Vinden hyppigst fra Vest og Nordvest og i den milde Periode i December fra Sydvest og Vest. Maj, Juni og Juli havde oftest Vinde fra Horisontens vestlige Halvdel og August Vinde fra dennes sydlige Halvdel; i Juni var navnlig Vest- og Nordvestvinde og i September sydvestlige og vestlige Vinde adskilligt hyppigere end normalt.

Tabel 6 indeholder *Solskinstimernes Antal* i hver Maaned og hele Landbrugsaaret, endvidere det samlede Antal i Tidsrummet April—September inkl. samt nogle Normalværdier, der for de forskellige Stationer er beregnet som Middelværdier af Solskinsregistreringerne i de sidste ca. 25—30 Aar (for Hald, Askov og Maribo dog kun i 14—18 Aar). I Oktober fik, som omtalt, de fleste Steder mellem 2 og 8 pCt., og i November fik Lolland—Falster og Sydvestsjælland omkring 10 pCt. og de øvrige Dele af Landet ca. 20—35 pCt. mere Solskin end normalt. I Februar var Skydækket ofte stort og Solskinstimernes Antal lille, ca. 35—60 pCt. for lille. *Marts og navnlig April*

Tabel 6. *Antal Timer med Solskin.*

	Tylstrup	Bovbjerg	Hald	Aarhus	Askov	Højer	Graasten	Aarslev (Fyn)	Lyngby	København	Tystofte	Næsgaard (Falster)	Maribo	Hammeren
Oktober 1941 ..	110	91	105	97	103	123	—	103	103	99	118	99	115	96
November „ ..	67	56	62	43	65	60	—	65	59	51	61	45	42	63
December „ ..	33	14	27	12	24	35	—	22	16	17	28	17	20	15
Januar 1942 ..	45	62	61	34	58	90	—	38	40	36	56	22	46	33
Februar „ ..	47	42	43	35	36	36	—	28	37	28	38	24	33	26
Marts „ ..	158	124	165	150	147	117	—	145	167	152	170	97	148	147
April „ ..	262	271	285	261	263	275	238	245	239	223	251	235	257	221
Maj „ ..	246	242	252	240	270	236	235	244	215	186	214	214	215	207
Juni „ ..	273	224	248	239	221	209	197	233	220	209	237	205	223	239
Juli „ ..	253	187	209	221	229	207	214	234	218	201	251	214	243	206
August „ ..	180	146	186	187	202	228	225	233	226	189	236	243	257	223
September „ ..	175	130	158	158	137	156	—	160	142	146	161	166	170	137
Alle 12 Maaneder	1849	1589	1801	1677	1755	1772	—	1750	1682	1537	1821	1581	1769	1613
Normal for Aaret	1813	—	1792	—	1712	—	—	1753	1780	1523	1805	1765	1845	—
April—September (inkl.) 1942	1389	1200	1338	1306	1322	1311	—	1349	1260	1154	1350	1277	1365	1233
Normal (April—September)	1402	—	1344	—	1305	—	—	1339	1372	1203	1369	1380	1406	—

havde derimod *meget Solskin,* Marts saaledes 20—35 pCt. og April endog 35—50 pCt. mere end normalt. De følgende Maaneder havde forholdsvis lidt Solskin; i Maj havde de fleste Steder 5—20 pCt., i Juni 15—20 pCt. og i Juli 5—15 pCt. for lidt. I August var Antallet af Solskinstimer gennemgaaende 10—20 pCt. for lille i Jylland, medens det de fleste Steder paa Øerne var nogle faa Procent større end Normalen, og i September var Antallet de fleste Steder 5—15 pCt. for lille. I hele Tidsrummet April—September inkl. blev Solskinstimernes Antal omtrent normalt i Jylland, paa Fyn og i Sydvestsjælland og 3—8 pCt. for lille paa Lolland—Falster og i Nordøstjælland.

Statskonsulenternes Indberetninger for Aaret 1941.

VII.

Beretning fra Statskonsulent Aug. Kjær.

At Interessen for Hesteavl i 1941 har været endnu større end de nærmest foregaaende Aar, faar man Indtryk af derigennem, at Antallet af bedækkede Hopper er steget fra ca. 100 000 til omtrent 112 000. Selv om Tællingen i 1941 fandt Sted ca. 14 Dage senere, er Tallet dog saa talende, at man ikke behøver at knytte nærmere Kommentarer hertil med Undtagelse af, at jeg maa understrege, at de øvrige Tællingsresultater ikke synes at være Udtryk for, at der herhjemme syntes at raade Mangel paa Heste. I Sammenligning med 1940 er den samlede Hestebestand i Landkommunerne gaaet op fra 574 675 til 589 237. Af Hingste og Vallakker er der praktisk talt samme Antal som Aaret forud. Derimod er Antallet af Hopper (tre Aar og derover) steget fra 225 000 til 231 000, og samtidig er Antallet af Plage (eet til tre Aar) steget fra 930 000 til 950 000, og Føllene fra 531 000 til 571 000. Naar Interessen for Hestetillæget har været saa stor, som Tilfældet er, skyldes det, at Begæret efter Heste saavel til Eksport som til Hjemmeforbrug har været stort og Priserne gode, det sidste gælder ikke mindst for Brugsheste til Hjemmemarkedet, for hvilke Priserne har ligget en Del højere end til Eksport.

At mit Arbejde indenfor den svære Hesteavl er blevet paavirket af denne forøgede Interesse er naturligt, men da jeg ikke har haft Benzin til Raadighed til Tjenesterejser, har det ikke været mig muligt at imødekomme de forøgede Krav, selv om jeg, som det vil fremgaa af det efterfølgende, har spændt min Arbejdsevne lige til Bristepunktet, ja, maaske mere, end godt var, og det er givet, at adskillige Arbejder er blevet forsinket mere end gavnligt.

I Februar og Marts Maaned har Kaaringerne af Hopper og Hingste af jydsk Race som sædvanligt lagt stærkt Beslag paa mig. Hingstekaaringerne blev i Jylland afholdt paa ti Pladser og desuden i Odense, Roskilde og Nykøbing F. Vejrliget var i disse Maaneder meget ublidt og Kulden stærk, hvilket selvfølgelig besværliggjorde Arbejdet i høj Grad.

Der var anmeldt 194 treaarige og 68 fireaarige Hingste mod henholdsvis 236 og 97 Aaret forud. Naar Antallet af anmeldte saaledes var gaaet stærkt tilbage, skyldes det sikkert, at Fodringssituationen var af en saadan Art, at den manede Opdrætterne til ikke at spekulere paa ufornuftig Maade, og da Kaaringen utvetydig viste mig, at Antallet af rene „Umuliusser", der ikke engang kunde blive gode

Vallakker, var svundet ind til praktisk talt 0, faar man ogsaa Indtryk af, at de jydske Opdrættere i stigende Grad har forstaaet, hvorledes en jydsk Hingst skal se ud.

Uagtet det mindre Antal viste Resultatet af Kaaringerne ikke en tilsvarende Nedgang, idet der kaaredes 68 treaarige mod 74 Aaret forud og 39 fireaarige mod 34 i 1940. Et er imidlertid Antal, langt vigtigere er Kvaliteten af de kaarede, og i saa Henseende viste de treaarige sig at være bedre end Aaret forud, og det gjaldt ikke mindst den gode Del af disse. Spidsen var Hads Herreds Hesteavlsforenings Flybosøn, „Ørn", en fortrinlig, betydelig, passende stor Hingst af særdeles godt jydsk Præg og Slag, føre, velstillede Ben, gode Hove og kraftig Bevægelse, en Smule indfodet for. Individuelt set hører den sikkert til det bedste, den jydske Hesteavl har frembragt, og den er en værdig Konkurrent til Spidsen blandt de fireaarige, Vestjydesønnen „Høvdingen" tilhørende Roskildeegnens jydske Hesteavlsforening. Denne mægtige, dybe, ualmindelig sværlemmede og typiske Hingst var ubetinget den bedste i fireaars Holdet.

Hingstekaaringerne viste paa utvetydig Maade, at den jydske Hesterace stadig opretholder ikke alene sin Livskraft, men ogsaa Evnen til at give Avlsdyr af en Kvalitet, der med Rette kan siges at betegne en støt og jævn Fremgang.

Efter hver Kaarings Afslutning gjorde jeg som sædvanlig Rede for Resultatet af de afholdte Kaaringer, og Tilslutningen til disse Foredrag var overvældende, til Trods for at det ublide Vejr ikke virkede begunstigende i saa Henseende.

Foruden Hingstekaaringerne har jeg ogsaa ledet femten Hoppekaaringer i Februar og Marts Maaned i Jylland, og desuden har jeg — til Dels paa andre Tider af Aaret — ledet tre Hoppekaaringer paa Sjælland samt overværet saadanne paa Fyn og Lolland-Falster. I alt har der ved de af mig ledede Kaaringer været fremstillet 519 Hopper, hvilket imidlertid kun har været en Brøkdel af det Antal jydske Hopper, der har været fremstillet til Kaaring i 1941, idet der rundt om i Foreningerne afholdes Kaaringer, der, da Statskonsulenten ikke kan komme rundt til alle, ledes enten af Samvirksomhedens Konsulent eller et for hvert Amt valgt fast Kaaringsmedlem. At saavel Hingste- som Hoppekaaringer har været en haard Prøve for mit Helbred, skal jeg kun anføre i forbigaaende.

Ogsaa i 1941 holdtes Standard-Hoppekaaring, og denne fandt Sted i Vejen. Imidlertid forhindrede Vejret, at Tilslutningen blev saa stor som paakrævet, for at Kaaringen fuldt ud kunde virke som ønsket, men forhaabentlig vil man i kommende Tider iværksætte Foranstaltningen paany.

Hoppekaaringerne sker nu overalt i Jylland med Points, saaledes at ti, ni og otte Points svarer til I. Klasse og syv, seks og fem til II. Klasse, medens lavere Points betyder Kassation. Her er et Sted, hvor Pointssystemet anvendt paa rette Maade ikke alene kan gøre Gavn, men ogsaa synes at have faaet almindelig Tilslutning og Anerkendelse ude hos Opdrætterne, idet man derved faar Mulighed for yderligere at drage Skel indenfor de enkelte Klasser, hvor Forskellen mellem de bedste og de ringeste i Almindelighed kan være ret

stor. Det er en given Sag, at ti Points kun bør tildeles den virkelig fremragende og ni Points til de meget gode og otte Points til de Hopper, der betegnes som almindelige I. Klasses.

Paa Grund af de unormale Forhold kunde et samlet jydsk Ungskue ikke afholdes, og i Stedet for blev der iværksat en Bedømmelse af de til Ungskuet anmeldte to- og treaarige Hingste. I Modsætning til 1940 skulde denne Bedømmelse ske rundt ved de sædvanlige Amtsskuer, hvorved den kom til at foregaa i fuldt Dagslys, men jeg skal ikke skjule, at denne Bedømmelse, hvorved Hingstene samledes paa ti forskellige Pladser, kun var et Surrogat for det samlede Ungskue og ikke kunde yde den Belæring, et saadant formaar. Der var til disse Amtsskuer anmeldt saavel jydske som belgiske og norske Hingste, og Bedømmelsen foretoges af et samlet Udvalg bestaaende af to, der repræsenterede den jydske, to den belgiske og en den norske Hesterace samt jeg, der valgtes til Formand. Der var anmeldt 57 jydske, 11 belgiske og 4 norske Hingste. Til jydske treaars Hingste uddeltes fem I., fjorten II., seks III. og tre IV. Præmier. Paa Fløjen kom her „Ørn", der havde udviklet sig fortrinligt siden Kaaringen, og den tildeltes „De samvirkende jydske Hesteavlsforeninger"s Vandrepokal som Amtsskuets bedste Hingst. De toaarige var knapt paa Højde med de treaarige, idet en meget betydelig Del af denne Aargang gaar i Marsken, men desuagtet uddeltes i dette Hold tre I., seks II., fire III. og ti IV. Præmier, saa Holdet var absolut ikke svagt.

Til treaarige belgiske Hingste uddeltes to II. samt til toaarige tre III. Præmier. Holdet var svagt og uensartet med Hensyn til Type.

Var de norske Hingste end faa, var de til Gengæld forholdsvis gode, og til de treaarige uddeltes een I. og to II. Præmier, medens en toaarig fik I. Præmie.

Selv om disse Amtsungskuer var et Plus for det stedlige Amts Fælles- eller lokale Skue, saa var det som tidligere omtalt kun et paatvunget Surrogat, og Haabet om igen at kunne samle de unge Hingste til et samlet Ungskue var stadigt levende.

Som Følge af at disse Amtsskuer beslaglagde overordentlig meget af min Tid, kunde jeg ikke overvære Fællesskuerne i København, Odense og Nykøbing F, men saavidt jeg formaaede, overværede jeg adskillige lokale Dyrskuer, hvor jeg dels holdt Foredrag, dels var Dommerne behjælpelige under Udøvelsen af deres Arbejde.

Det har allerede gennem en Aarrække været ret almindeligt, at der foruden ved de større nu ogsaa ved de mindre Skuer foretages en Demonstration af de præmierede Dyr samt en nærmere Omtale af disse. Til saadanne Foredrag har der været kaldt paa mig langt oftere, end jeg har været i Stand til at imødekomme, men jeg er ikke i Tvivl om, at den Belæring, som igennem saadanne Demonstrationer og Foredrag kan gives, er overordentlig stor, hvorfor jeg beklager, at jeg ikke i højere Grad har været i Stand til at stille mig til Raadighed.

Jeg har som i tidligere Aar været Medlem af det Udvalg, der bedømmer Afstamningen for de til de jydske Ungskuer og de jydske Kaaringer anmeldte Hingste. Skal Afstamningsbedømmelsen foretages paa en Maade, saa den i mest mulig Grad imødekommer den Inter-

esse, hvormed den omfattes i vide Kredse, er det en Nødvendighed, at hver enkelt Hingsts Afstamning underkastes en indgaaende Undersøgelse, for at Afstamningskarakteren for hver enkelt kan være saa forholdsmæssig rigtig som muligt. Afstamningen tillægges nu til Dags overordentlig stor Betydning, og at den har en saadan, anser jeg for givet. Derimod stiller jeg mig som angivet i min Beretning for 1940 stadig noget tvivlende overfor dette, om vi med vor nuværende Viden er i Stand til at foretage en saa fint gradueret Afstamningsbedømmelse, som almindelig sker, og jeg er ikke i Tvivl om, at her foreligger et Felt, som i høj Grad trænger til yderligere „Opdyrkning" og Klarlæggelse, men som hidtil er blevet behandlet lidt for imperistisk.

Ligesom i tidligere Aar har jeg deltaget i en Række Møder og Forhandlinger, saaledes i det aarlige Møde for Statskonsulenter i Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, i Udvalgsmøde for Tilrettelæggelse af Konsulentmøderne samt ledet disses Husdyrbrugssektions- og Fællessektionsmøde. Desuden har jeg deltaget i Foreningen af jydske Landboforeningers Delegeretmøde og Møder i dets Ungdoms- og Husdyrbrugsudvalg, i Bestyrelses- og Repræsentantskabsmøder indenfor provinsielle Sammenslutninger af Hesteavlsforeninger for Heste af jydsk Race. Desuden har jeg medvirket ved det i Aarhus afholdte Kursus for Ledere af „Kursus i Hestens Brug og Mønstring", foruden at jeg saa vidt muligt har bistaaet Organisationer og private med Raad og Daad, naar noget saadant har været ønsket, og jeg har ligesom tidligere været afæsket Udtalelser til Brug for Rets- og Voldgiftssager.

Saaledes har der været lagt stærkt Beslag paa mig udefra i Aarets Løb, og jeg har helt eller delvis været borte fra mit Hjem i 136 Dage mod 108 i 1940, og herunder har jeg været stærkt benyttet som Foredragsholder, idet jeg har afholdt ikke mindre end 69 saadanne mod 43 i Fjor, men til Trods for dette meget betydelige Antal har jeg ofte været nødt til at svare afslaaende paa Ønsker om Foredrag, ligesom jeg ikke mindst paa Grund af de vanskelige Trafikforhold ikke i nær den Grad, som jeg kunde ønske, har været i Stand til at foretage Besøg hos Opdrætterne og ved Skuer.

Men selv om „Arbejdet ude i Marken" saaledes har været større end i 1940, har Hjemmearbejdet ikke stillet mindre Krav til mig. Som tidligere har jeg haft en betydelig Brevveksling med Institutioner og private, dels som Statskonsulent og dels som Stambogsfører for Heste af jydsk Race, og fra Kontoret her er der i 1941 udsendt over 8 200 Breve og Postforsendelser.

Det er ikke mindst Stambogsføringen for Heste af jydsk Race, der har beslaglagt al den Tid, jeg kunde stille til Raadighed, og da Tilslutningen til Stambogsføringen ogsaa i 1941 viste Stigning i Forhold til det foregaaende Aar, har det i højeste Grad knebet for mig med den Medhjælp, der har været til min Raadighed, at faa Arbejdet udført indenfor de sædvanlige Tidsfrister, men det er dog lykkedes i Aarets Løb at faa gjort Bind XII af den almindelige Stambog saa vidt færdig, at den kunde udsendes i Foraaret 1942. Dette Bind omfattede 1 000 Hopper og 110 Hingste, samt Bind XV af Elitestambogen

omfattende 320 Hopper og 39 Hingste, foruden at Arbejdet paa det efterfølgende Bind blev fortsat.

Under saadanne Forhold har der kun været meget ringe Tid til Raadighed for yderligere skriftlig Virksomhed, men enkelte Artikler til Landbrugspressen har jeg dog formaaet at levere.

I 1941 har jeg ligesom i foregaaende Aar indhentet Landbrugsministeriets Tilladelse til at anvise Hopper til fremragende Hingste i Henhold til Husdyrlovens § 6, og paa Grundlag af den modtagne Bemyndigelse udsendte jeg i Marts Maaned gennem en Række Landbrugsblade Meddelelse herom, samt at de, der ønskede Hopper anvist, kunde erholde Ansøgningsskemaer ved Henvendelse til mig. Der kom 107 Anmodninger om saadanne mod 70 i Fjor, og heraf anvistes ti til „Hertug", E.-Stbg. Nr. 2064, ti til „Flybo", E.-Stbg. Nr. 2016, ni til „Billeskov", E.-Stbg. Nr. 1972, otte til „Ry", Nr. 1032, seks til „Himmerlands Eg", E.-Stbg. Nr. 1908, fem til „Høvdingen", Nr. 1167, fem til „Jyden", E.-Stbg. Nr. 2009, fem til „Fremad", E.-Stbg. Nr. 1886, tre til „Vestjyden", E.-Stbg. Nr. 2013.

Jeg finder her Anledning til at rette en Tak til Hesteavlsforeninger, til hvis Hingste jeg fik Lov at anvise mere end de lovbestemte otte Hopper. Jeg ser i denne Beredvillighed et Udtryk for den Forstaaelse, der gør sig gældende indenfor den jydske Hesteavl overfor Husdyrlovens § 6, og hvilken overordentlig stor Betydning denne har haft til Fremme af den jydske Hesteavl. Stigningen fra 70 til 107 Ansøgninger er ogsaa et Udtryk for, at der blandt Opdrætterne er en stigende Tilbøjelighed til at udnytte denne udmærkede Bestemmelse i Husdyrloven, en Bestemmelse, som hidtil har været godt udnyttet indenfor denne Avlsretning og givet gode Resultater.

VIII.

Beretning fra Statskonsulent Alf. L. Søndergaard.

I Løbet af 1941 fortsattes den gunstige Udvikling af Vilkaarene for Hestene og Hesteavlen i Almindelighed. Omsætningen baade af Brugs- og Avlsdyr var gennem hele Aaret stigende og til stadig opadgaaende Priser. Odense Markedsnotering sluttede i December 1940 med 1 450 Kr. for gode Handelsheste, men var i December 1941 ansat til 2 100 Kr. For Hopper til Avlsbrug var Gennemsnitsprisen ca. det dobbelte.

Eksporten androg i Aarets Løb ca. 17 400 Heste, af hvilke 13 460 var Brugsheste, medens Resten var Slagteheste. Den samlede Eksportværdi var 30,15 Mill. Kr. mod 29,1 Mill. Kr. i 1940.

Hestetællingen i Juli viste, at den samlede Hestebestand i Landkommunerne var 589 200 imod 574 000 i 1940, altsaa en Fremgang paa 15 200. Samtidig er der en Stigning i Antallet af Heste i Byerne fra ca. 16 700 i 1939 til ca. 28 200 ved Udgangen af 1941, altsaa en Forøgelse paa ca. 11 200. Det samlede Antal Heste i Danmark var saaledes ca. 617 400 Stk., hvilket er det højeste Antal, vi hidtil har naaet igennem Tiderne.

Ogsaa med Hensyn til Antallet af bedækkede Hopper satte Aaret Rekord med 112 700 imod 101 400 i 1940. Selv om Drægtighedsprocenten har ligget forholdsvis lavt, vil det dog være ensbetydende med en Tilgang af ca. 65 000 Føl.

Der er ofte advaret imod de farlige Følger, som denne fortsatte stærke Forøgelse af Tillæget næsten uundgaaeligt vil faa for hele vor Hesteavl, men under de forhaandenværende Forhold er det egentligt forstaaeligt omend beklageligt, at Advarslerne stadig siddes overhørigt. De forskellige Konsekvenser af disse Foreteelser har jeg iøvrigt nærmere uddybet i min Beretning for 1940, til hvilken jeg tillader mig at henvise.

For den lettere Hesteavl har Aaret i Særdeleshed været godt. De stadig strengere Benzinrestriktioner medførte, at den Efterspørgsel efter Køreheste, der var ventet, men næsten udeblev i det første Krigsaar, efterhaanden meldte sig i betydeligt Omfang, hvilket bl. a. fremgaar af ovennævnte store Forøgelse af Heste i Byerne. Mange har aabenbart udskudt Indkøbet af Heste det længst mulige i Haab om, at Forholdene hurtigt igen skulde blive normale. Da Avlen imidlertid er forholdsvis begrænset, og da Importen af lettere og smaa Heste var udelukket, blev Efterspørgslen baade fra Land og By efterhaanden langt større end Udbudet, og foruden paa Priserne virkede dette Forhold tillige paa den almindelige Interesse og Forstaaelse af, at den Ensidighed i Produktionen, som i de senere Aar havde været saa fremherskende i Hesteavlen, ikke var hensigtsmæssig. Mange lettere Hopper, der i nogle Aar havde været misbrugt til Krydsning med belgiske Hingste paa Grund af Spekulationen i Eksporten, vendte i Sommerens Løb atter tilbage til den rationelle og legitime Avl. Antallet af Hopper bedækkede ved stambogsførte Frederiksborghingste, der i 1940 var gaaet ned til 38 Hopper pr. Hingst, steg i 1941 atter til ca. 60 Hopper pr. Hingst. Noget lignende var Tilfældet baade indenfor Avlen med Oldenborgheste og med Nordbagger. Men selv om dette Forhold nu har rettet sig, er det dog en Kendsgerning, at den lette Hesteavl i sine forskellige Afskygninger kun i meget ringe Omfang hidtil har deltaget i den stærkt forøgede Hesteproduktion, og Omfanget af Avlen med disse Racer er forøvrigt endnu ikke tilstrækkeligt stort til Dækning af det hjemlige Forbrug selv under normale Tilstande.

For Frederiksborgavlens Vedkommende var Tilslutningen til de forskellige Avlsforanstaltninger i Aarets Løb ret tilfredsstillende.

Til Hingstekaaringerne paa Sjælland fremstilledes 62 3- og 4-aarige Hingste, af hvilke der kaaredes 10 4-aarige, 2 i I. Kl., 4 i II. Kl. A. og 4 i II. Kl. B. samt 24 3-aarige Hingste: 9 i II. Kl. A. og 15 i II. Kl. B. Paa Bornholm kaaredes 3 i II. Kl. A. og i Jylland 2 i II. Kl. A. og 1 i II. Kl. B.

Af Frederiksborghopper kaaredes paa Sjælland ialt 233 Stk., heraf 56 i I. Kl., 133 i II. Kl. A. og 44 i II. Kl. B. Paa Bornholm var Hoppekaaringerne begrænset til en enkelt Kaaringsplads, hvor 3 kaaredes i I. Kl., 13 i II. Kl. A. og 14 i II. Kl. B. Ogsaa i Jylland maatte Hoppekaaringerne paa Grund af de vanskelige Rejseforhold og lange Afstande indskrænkes betydeligt. Der kaaredes dog ialt

191 Frederiksborghopper. Heraf anerkendtes 3 med I. Kl., 79 med II. Kl. A. og 101 med II. Kl. B. Som det fremgaar af Klassificeringen, er Avlen i Jylland, hvor den er forholdsvis ny, endnu knapt paa Højde med de andre Landsdele med Hensyn til Type og Kvalitet, men da der arbejdes maalbevidst og rationelt, vil dette kun være et Spørgsmaal om Tid. Antallet af Frederiksborg-Hesteavlsforeninger i Jylland er nu 20 mod 17 i 1940.

Der har været fremstillet Afkom efter 11 Frederiksborghingste. 6 paa Sjælland, 2 paa Bornholm og 3 i Jylland. 4 af disse fik Afkommet anerkendt med I. Kl. 2. Gr. og 7 med II. Kl. 1. Gr.

Alle Dyrskuerne blev afholdt planmæssigt i Modsætning til 1940, hvor de sjællandske Skuer var aflyst. Tilslutningen var god. Paa Sjælland var fremstillet 500 Frederiksborgheste og 135 Oldenborgheste samt 4 Nordbagger. Som sædvanligt har jeg overværet saa mange af Skuerne, som Tiden har tilladt, særligt paa Bornholm, Sjælland og Fyn.

I Jylland varetager Konsulent Refsgaard, Brabrand, fortrinsvis den lettere Hesteavls Interesser.

Ogsaa for Avlen med Oldenborgheste har Forholdene været gode. Efterspørgslen har været stor, og Prisniveauet har baade for Avls- og Brugsdyr ligget i Overkanten af de almindelige Gennemsnitspriser. Avlen breder sig efterhaanden ret stærkt, selv om den stadig ligger noget spredt. Paa Sjælland og Fyn er der i Aarets Løb oprettet 4 nye Hesteavlsforeninger med Oldenborghingste.

Forholdene har medført, at det har været meget vanskeligt at foretage de nødvendige Indkøb af Avlsmateriale i Tyskland, men det lykkedes dog i Marts Maaned at erhverve enkelte ret gode Hingste fra Moderlandet. I Løbet af Efteraaret blev desuden indkøbt nogle Hoppeføl og 2-aarige Hingstplage.

Paa Sjælland blev Kaaringerne af Hingste afholdt i Næstved i Februar. Der fremstilledes 8 3- og 4-aarige Hingste, af hvilke 1 kaaredes i I. Kl., 4 i II. Kl. A. og 3 i II. Kl. B. Paa Fyn afholdtes Hingstekaaringerne som sædvanligt i Odense i Forbindelse med Kaaringen af jydske og belgiske Hingste. Der var fremstillet 14 Oldenborghingste, af hvilke 4 kaaredes i I. Kl., 2 i II. Kl. A. og 4 i II. Kl. B. I Jylland kaaredes 2 Hingste i II. Kl. A. samt 8 Hopper i I. Kl., 70 i II. Kl. A. og 54 i II. Kl. B. Dette er et meget smukt Resultat, naar det tages i Betragtning, at Avlen kun er faa Aar gammel derovre.

Paa Fyn kaaredes 102 Hopper. Heraf 21 i I. Kl., 53 i II. Kl. A. og 28 i II. Kl. B. 19 2-aarige anerkendtes som Bevaringsværdige.

Endelig blev der paa Lolland-Falster kaaret 18 Hopper. 1 i I. Kl., 10 i II. Kl. A. og 7 i II. Kl. B.

Der er fremstillet Afkom efter 4 Oldenborghingste, 1 paa Sjælland, 2 paa Fyn og 1 paa Lolland-Falster. 3 af Samlingerne anerkendtes med I. Kl. 2. Gr. og 1 med II. Kl. 1. Gr.

Ved mange Dyrskuer, men dog særligt ved det sjællandske og fynske Fællesskue og ved Brahetrolleborg, var der særdeles smukke Fremstillinger af Oldenborgheste.

Under de forhaandenværende Forhold har det i høj Grad vist sig at være af stor og værdifuld Betydning, at Avlen med Heste inden-

for og til det mindre Landbrug i Tide har været organiseret og fremmet. Vel er denne Avl endnu ikke omfattende nok til helt at kunne dække Behovet, men over hele Landet er der Bestræbelser i Gang for yderligere at befordre dette nødvendige Avlsarbejde, men hvis Resultatet skal blive tilfredsstillende for Opdrætterne, er det paakrævet, at de paa Grundlag af tidligere omtalte Undersøgelser fastlagte Retningslinier følges, efter hvilke „Russerhopperne" kun kan benyttes til gennemført Krydsning med Frederiksborghingste, medens Avlen med Nordbagger gennemføres som Renavl. Afvigelser herfra har vist sig at være kostbare.

I det nordlige Jylland udvikler den norske Avl sig fortsat tilfredsstillende, thi der raader man over det nødvendige Hoppemateriale. Det kniber dog endnu med Tillæg af Hingste, men det lykkedes i Maj Maaned at indkøbe 5 gode og ret gode Hingste i Norge. Avlens videre Udvikling herhjemme vil foreløbig være afhængig af, om det tilstrækkelige Hingstemateriale kan faas i Moderlandet, og det er en fuldkommen vild Ide, at man enkelte Steder baade i det sydlige Jylland og paa Øerne forsøger en Avl af denne Art med tvivlsomme Hingste — blot fordi de er gule — og uden norske Hopper.

I det østlige og sydlige Jylland gennemføres Krydsningen med „Russerhopper" og Frederiksborghingste planmæssigt. Paa mange Egne er man ad denne Vej naaet frem til 4. Generation. I de senere Aar er der desuden gennem Repræsentanter for de jydske Husmandsforeninger indkøbt mange Frederiksborghopper paa Sjælland, saaledes at Avlen derovre nu fortsættes paa Renavlens Grundlag. Paa Sjælland og Bornholm er et betydeligt Antal Husmænd engageret med Frederiksborgavlen, og for at skaffe disse Opdrættere Avlsmateriale paa rimelige Vilkaar er der i Samarbejde mellem Husmands- og Landboforeninger oprettet 2 Salgsorganisationer. Fyn optræder foreløbig som Købere af mindre Heste baade i Jylland og paa Sjælland.

De samvirkende jydske Husmandsforeninger afholdt som sædvanlig Kaaringer af Hingste og Hopper i Marts Maaned. Der var fremstillet 203 Frederiksborghopper, af hvilke der som foran nævnt kaaredes 191, samt 18 Hingste og 273 Hopper af norsk Vestlandsrace. Af disse kaaredes 12 Hingste og 269 Hopper. Af Hingstene kom 2 i I. Kl., 5 i II. Kl. A. og 5 i II. Kl. B., 4 af dem var indkøbt i Norge.

Der blev fremstillet Afkom efter 4 norske Hingste, som alle anerkendtes med II. Kl. 1. Gr.

Nordbaggerne kan nu fremstilles paa samtlige jydske Dyrskuer, medens der stadig er lukket for Frederiksborghestene paa det jydske Ungskue, men aabent paa de fleste Lokalskuer.

Interessen for Hestesporten er for Tiden meget levende, og alle Banerne baade i København og i Provinsen har haft godt Besøg. Løbsmaterialet maa nu tilvejebringes alene gennem den hjemlige Avl, hvorfor der ogsaa baade indenfor trav- og fuldblodsinteresserede Kredse gøres et betydeligt Arbejde til Fremme af denne. I Tilslutning til de kombinerede Baner i Aarhus og Odense er der efterhaanden skabt en ikke ringe Avl med begge Racer. Tyngdepunktet

ligger vel endnu i København, men Betingelser for, at det Tid efter anden flyttes til Provinsen, er til Stede.

Indenfor Traveravlen er man gaaet ind under de almindelige Avlsforanstaltninger, og der er ogsaa i Aar afholdt Kaaringer og Skuer baade for Hingste og Hopper.

Landsorganisationen til den lettere Hesteavls Fremme har fortsat sit Arbejde efter de tidligere fastlagte Linier. Virksomheden bliver dog mere og mere omfattende, og i Aarets Løb er Løjtnant Hoffgaard ansat som Konsulent og Leder af det i Fjor omtalte Kursus for Uddannelse af unge Landmænd i Hestens Brug, Pleje og Behandling samt Ridning paa Gymnastikhøjskolen i Ollerup. Tilslutningen hertil er stadig saa stor, at Kursuset kun kan modtage ca. Halvdelen af Ansøgerne. Landsorganisationen har nu ansat 3 Konsulenter og er stadig Udgiver af Hippologisk Tidsskrift, der efterhaanden har en ret udbredt Læsekreds over hele Landet og blandt Opdrættere af alle Racer.

I saa stor Udstrækning som Forholdene og Tiden har tilladt, har jeg deltaget i de forannævnte Kaaringer, Afkomsskuer og Dyrskuer over hele Landet og indenfor de forskellige lettere Racer. Den forøgede Interesse for disse Racer i Særdeleshed har medført en stadig voksende Foredragsvirksomhed, og baade ved Kaaringer og Dyrskuer har jeg som sædvanlig aflagt Beretninger om de fremstillede Dyr. Ligesom tidligere har jeg i meget stor Udstrækning ydet konsulatorisk Bistand saavel til Foreninger som til Private, og baade dette og den stærkt forøgede Korrespondance samt andet skriftligt Arbejde har taget megen Tid. I Aarets Løb har jeg skrevet en Del Artikler i Fagblade og Tidsskrifter og til forskellige Haandbøger samt udarbejdet Beretninger vedrørende Avlen af de forskellige Racer, ligesom jeg fortsat er ansvarshavende Redaktør af Hippologisk Tidsskrift.

Til Stambogsføringen har Tilgangen været meget stærkt stigende, og Arbejdet er som Følge heraf stærkt forøget. Tolvte Bind af Registerstambogen og toogtyvende Bind af Elitestambogen er udkommet i Aarets Løb, og for Registerstambogens Vedkommende var Antallet af optagne Dyr det største i flere Aar. Angaaende Stambogsføringen skal jeg iøvrigt indskrænke mig til at henvise til Beretningen om Stambogsføringen i De samvirkende danske Landboforeningers Aarsberetning.

Ogsaa i det forløbne Aar har jeg fungeret som Censor ved Den kongelige Veterinær- og Landbohøjskole, baade for Veterinær- og Landbrugsstuderende.

Arbejdet i sin Helhed har været saa omfattende, at kun igennem et udmærket Samarbejde med de tidligere nævnte Konsulenter under Landsorganisationen til den lettere Hesteavls Fremme i Danmark har det været muligt at gennemføre det nogenlunde tilfredsstillende. Desuden har baade det danske Travselskabs og Landsorganisationens Sekretariat ofte været mig behjælpelig, og jeg takker ogsaa disse Institutioner for godt Samarbejde og udmærket Bistand.

Litteratur.

Udnyt Høsten rigtig.

Fællesudvalget mellem L. S. og de danske National-Socialister (Fællesudvalget af 17. Juni 1941) har til alle Jordbrugere udsendt en lille Tryksag: *Udnyt Høsten rigtig.* Da saa godt som alle Tidsskriftets Læsere saaledes har faaet den i Hænde, er en egentlig Anmeldelse overflødig, men et Par Bemærkninger kunde der maaske være Grund til at vedføje.

Hovedhensigten med den udsendte Pjece er at agitere for en Udvidelse af Flæskeproduktionen paa Grundlag af hjemmeavlet Foder. Enkelte af Pjecens faglige Afsnit vil utvivlsomt vække Modsigelse blandt landbrugskyndige — Forslaget om at dyrke 15 pCt. af Danmarks Areal alene med Kartofler vil ialtfald undertegnede Anmelder mene uheldigt og egnet til at nedsætte Danmarks samlede Høstudbytte, hvis det gennemførtes i Praksis.

Et og andet af Pjecens øvrige Indhold leder mere Tanken hen paa Propaganda end paa faglig Oplysning og Vejledning. I propagandamæssig Henseende er det formentlig hensigtsmæssigt at arbejde med en vis Portion Overdrivelse. Blot nu ikke de aabenbare Overdrivelser hæmmer Virkningen af de gode Raad, som Pjecen selvsagt ogsaa indeholder.

Forhaabentlig vil Agitationen medvirke til, at der dyrkes *lidt flere* Kartofler og *lidt flere* Sukkerroer end hidtil, uden at man risikerer at lande i den modsatte Vejgrøft og faa *altfor mange* Kartofler og *altfor mange* Sukkerroer — flere end det bliver overkommeligt at faa passet og overkommeligt at faa udnyttet paa nogenlunde forsvarlig Maade i Husdyrproduktionen.

A. N.

Udkomne Bøger.

16. Beretning om Landsudvalgets Virksomhed omfattende Aaret 1. April 1941—31. Marts 1942. Ved S. C. Svendsen-Tune. Udgivet af Landsudvalget for landøkonomisk Ungdomsarbejde. 60 Sider. (Kbhvn. 1942).

6. Beretning fra De samvirkende danske Husholdningsforeninger om Foreningens Arbejde 1. September 1941—1. September 1942. Udarbejdet af Konsulent Gudrun Larsen. 32 Sider. (Roskilde 1942).

Beretning om Husholdningsarbejdet 1941—42. Udarbejdet af Konsulent Margrethe Nevald. Udgivet af De samvirkende Landboforeninger i Fyns Stift. 59 Sider. (Odense 1942).

16. Beretning fra Statens Foderstofkontrol. Kontrollens Virksomhed i Tiden 1. September 1941 til 31. August 1942. Ved A. C. Andersen og J. Gredsted Andersen. 80 Sider. (Kbhvn. 1942).

34de Beretning fra Statens Forsøgsmejeri. 4. Aarsberetning 1941—42. 102 Sider. I Kommission hos fh. August Bangs Forlag (Ejvind Christensen). (Kbhvn. 1942).

Beretning om Statsprøveanstaltens Virksomhed i Finansaaret 1941—42. 40 Sider. (Kbhvn. 1942).

Forsøg med Ensilage og Ensilering. 202. Beretning fra Forsøgslaboratoriet. *Ensilage som Foder til Malkekøer.* Af V. Steensberg. *Fordøjelighedsforsøg med Roetop og Roetopensilage.* Af V. Steensberg og J. E. Winther. *Ensileringsforsøg.* Af V. Steensberg. I Kommission hos fh. August Bangs Forlag (Ejvind Christensen). 203 Sider. (Kbhvn. 1942).

Fodringsforsøg med Kaniner. 203. Beretning fra Forsøgslaboratoriet. Ved Johs. Jespersen og Herman M. Olsen. I Kommission hos fh. August Bangs Forlag (Ejvind Christensen). 48 Sider. (Kbhvn. 1942).

Mindre Meddelelser.

Prisopgave for Angivelse af Metoder til Bestemmelse af Fosforsyre og Kalium ved Jordbundsundersøgelser.

I 1926 udsatte Det kgl. danske Landhusholdningsselskab en Prisopgave for Angivelse af Metoder til Bestemmelse af Mineraljorders Indhold af Fosforsyre og Kali i Forbindelser, der er tilgængelige for Kulturplanterne. Der indkom ikke dengang nogen fyldestgørende Besvarelse af Prisopgaven.

I Løbet af de sidste 10 Aar er der imidlertid udarbejdet forskellige Metoder til Bestemmelse af Jorders Kali- og Fosforsyretrang. Efter disse Metoder undersøges nu aarligt mange Tusinde Jordprøver, men det var ønskeligt, om disse Metoder kunde finde endnu større Anvendelse, og et Middel hertil vilde være en Billiggørelse af Undersøgelserne.

Saavel ved de her i Landet som i Udlandet anvendte Undersøgelsesmetoder fremstilles med Anvendelse af et passende Opløsningsmiddel Jordekstrakter, der — i et forholdsvis stort Rumfang — kun indeholder smaa Mængder af Fosforsyre, henholdsvis Kalium. Selve den analytiske Bestemmelse af de to Plantenæringsstoffer i saa svage Koncentrationer, som man har i Jordekstrakterne, er udslagsgivende for Omkostninger ved Jordbundsundersøgelserne, og det er derfor af stor Betydning, om man til denne Bestemmelse raader over ikke blot nøjagtige, men ogsaa billige Analysemetoder, og ganske særligt vil dette være af Betydning for Kaliumanalysens Vedkommende, idet de hidtil anvendte Analysemetoder er forholdsvis dyre.

Paa Forslag af Medlem af Landhusholdningsselskabets Bestyrelse, Professor *K. A. Bondorff*, har Selskabet besluttet at benytte de ubrugte Midler fra forannævnte Prisopgave til Udskrivelse af følgende nye Prisopgave:

Angivelse af velegnede Analysemetoder til Bestemmelse af Fosforsyre og (eller) Kalium til Brug ved Jordbundsanalyse med særligt Henblik paa de i Danmark anvendte Ekstraktionsmetoder.

Man gør udtrykkeligt opmærksom paa, at Prisopgaven *ikke* tager Sigte paa Angivelse af nye Metoder til Jordbundsundersøgelser, men udelukkende tager Sigte paa den rent analytiske Bestemmelse af Fosforsyre og (eller) Kalium.

For en fyldestgørende Besvarelse udsættes en Pris paa 4000 Kr. En fyldestgørende Besvarelse for det ene Stofs Vedkommende vil kunne forventes belønnet med Halvdelen af ovennævnte Beløb, for Kaliums Vedkommende dog med $^2/_3$ af Totalbeløbet, for saa vidt ingen fyldestgørende Besvarelse maatte indkomme vedrørende Bestemmelsen af Fosforsyre.

Til Dækning af dokumenterede Udgifter ved Arbejdet (Medhjælp, Kemikalier, Instrumenter m. m.) kan der yderligere ydes Præmietageren et Beløb paa indtil 2000 Kr., naar Besvarelsen er fyldestgørende for begge de nævnte Plantenæringsstoffers Vedkommende. For saa vidt Besvarelsen kun omfatter eet af disse Stoffer, da indtil Halvdelen, henholdsvis to Trediedele af Beløbet.

Besvarelserne, der skal være affattet paa Dansk, Norsk eller Svensk eller et af de tre Hovedsprog, maa for at komme i Betragtning være indsendt til Det kgl. danske Landhusholdningsselskab inden Udgangen af 1945. Det betegnes ikke med Forfatterens Navn, men med et Motto, og ledsages af en lukket Konvolut, der bærer samme Motto og indeholder Oplysninger om Forfatterens Navn, Stilling og Adresse. Prisbelønnede Besvarelser forbliver Landhusholdningsselskabets Ejendom. Ved eventuel Trykning betales der yderligere Forfatteren et Honorar paa 100 Kr. pr. 16-sidigt Ark.

København i November 1942.

Det kgl. danske
Landhusholdningsselskab.

Generalforsamling og Foredrag i Landhusholdningsselskabet.

Landhusholdningsselskabets Generalforsamling afholdes *Torsdag den 10. December Kl. 13* i Prinsens Palæ, Frederiksholms Kanal 12, København. Dagsorden og Bilag til Generalforsamlingen er udsendt til Selskabets Medlemmer.

Samme Dag og Sted afholdes Kl. 15 et Foredragsmøde med følgende Emner og Indledere:

Forsøgsleder *Thøger Frederiksen:* Kartoffeldyrkning og Kartoffelopbevaring.

Forsøgsleder *Knud Hansen:* Kartoffelkogere.

Konsulentmødet 1943.

Under Forudsætning af, at fornøden Bevilling opnaas, er det Hensigten at afholde Konsulentmøde i Februar 1943. Mødet vil blive afholdt til det tidligere fastlagte Tidspunkt: d e n s i d s t e F r e d a g o g L ø r d a g i F e b r u a r M a a n e d.

Udvalget vedrørende Konsulentmøde-Tilrettelæggelsen beder enhver, der maatte have Forslag at stille angaaende Emner eller Foredragsholdere for det kommende Konsulentmøde, om snarest at indsende saadanne under Adresse: *Konsulentmøde-Udvalget, Det kgl. danske Landhusholdningsselskab, Roligheds-vej 26, København V.*

Landbrugets Prisforhold i Oktober Maaned 1942.

(Ved Det landøkonomiske Driftsbureau).

Tabel 1. Priser i Kr. pr. 100 kg.

	1941			1942		
	Hele Aaret	Jan. -Oktb.	Oktb. Md.	Jan. -Oktb.	Sept. Md.	Oktb. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk (ab Mejeri)[1]	25,61	25,64	25,46	25,95	25,95	25,95
Smør, Notering	389	389	389	389	389	389
do. do. + Tillæg	437	438	434	445	445	445
Ost, 20 pCt.	198	198	199	199	199	199
Æg	201	192	222	228	240	250
Slagterisvin, (sl. V.)	237	236	238	247	248	248
do. do. 80½ kg og derover	237	236	238	249	248	264
Slagtekøer, Kbh., 1. Kl. (lev. V.)	122	122	127	131	145	141
Stude og Kvier, Esbjerg, 1. Kl. (lev. V.)	115	114	118	118	118	118
Smaagrise, Køge, Kr. pr. Stk.	41	44	30	47	62	60
Kælvekøer, Odense, 1. Kl., Kr. pr. Stk.[2]	677	664	697	732	750	800
Unge Heste, Kr. pr. Stk.	1944	1913	2100	2282	2450	2500
Hvede	28,42	28,25	29,25	29,25	29,25	29,25
Rug	29,42	29,25	30,25	30,25	30,25	30,25
Byg, 2/r.	25,42	25,25	26,25	26,25	26,25	26,25
Havre	25,42	25,25	26,25	26,25	26,25	26,25
Hø	33,04	32,60	34,00	38,07	29,00	30,50
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	16,33	16,50	17,00	18,04	15,00	15,00
Rødkløverfrø, sildig	722	668	870	980	1000	1025
Hvidkløverfrø	783	718	970	965	950	930
Hundegræsfrø	192	172	250	257	273	270
Alm. Rajgræsfrø	185	173	215	223	230	230
Ital. do.	172	163	196	211	233	230
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	23,21	23,16	23,40	23,50	23,00	23,00
Sv. Ammoniak	23,50	23,40	23,65	24,01	24,20	24,20
40 pCt. Kaligødning	19,67	19,64	19,50	19,71	19,75	19,60

[1]) Inkl. Tillæg.
[2]) Bestaaet Tuberkulinprøven.
For Svin over 80 kg sl. Vægt ydes fra Oktober 1942 et Tillæg paa 16 Ore pr. kg.
Korn = Maksimalpriser.

Tabel 2. Prisindeks. (Femaaret 1909/14 = 100).

	1941			1942		
	Hele Aaret	Jan. -Oktb.	Oktb. Md.	Jan. -Oktb.	Sept. Md.	Oktb. Md.
Landbrugsprodukter:						
Sødmælk	244	244	242	247	247	247
Smør, Notering	186	186	186	186	186	186
do. do. + Tillæg	209	210	208	213	213	213
Ost	347	347	349	349	349	349
Æg	170	163	188	193	203	212
Slagterisvin [1]	244	243	245	257	256	270
Slagtekøer (København)	210	210	219	226	250	243
Stude og Kvier (Esbjerg)	189	187	193	193	193	193
Unge Heste (Odense)	264	260	285	310	332	339
Hvede	206	204	212	212	212	212
Rug	247	245	253	253	253	253
Byg, 2/r.	197	196	204	204	204	204
Havre	211	209	218	218	218	218
Hø	481	475	495	554	422	444
Kartofler, Sælgers St., Sjæll.	435	440	453	481	400	400
Kunstgødning:						
Kalksalpeter	120	120	121	122	119	119
40 pCt. Kaligødning	165	165	162	165	166	164
Vejede Prisindeks for:						
Mejeriprodukter	217	218	216	221	221	221
Husdyrprodukter, ialt	219	218	222	230	234	238
Korn	210	209	216	216	216	216
Planteprodukter, ialt	247	246	256	265	245	245
Landbrugsprodukter, ialt	**221**	**220**	**225**	**232**	**235**	**239**
Kunstgødning	169	168	170	168	167	167
Markfrø	238	238	238	366	366	366

[1]) Forholdsmæssigt beregnet.